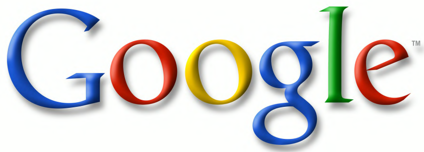

ARCHIV ČESKÝ

ČILI

STARÉ PÍSEMNÉ PAMÁTKY

ČESKÉ I MORAVSKÉ,

SEBRANÉ Z ARCHIVŮ DOMÁCÍCH I CIZÍCH.

NÁKLADEM DOMESTIKÁLNÍHO FONDU KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO

VYDÁVÁ

KOMMISSE K TOMU ZŘÍZENÁ PŘI KRÁLOVSKÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

REDAKTOR: **JOSEF KALOUSEK.**

DÍL XXIV.

Řády selské a instrukce hospodářské 1698—1780.

Vydal

Josef Kalousek.

V PRAZE 1908.

V KOMMISSI KNIHKUPECTVÍ: BURSÍK & KOHOUT.

PŘEHLED OBSAHU

všech dosavad vyšlých 25 dílův I.-XXIV. a XXVII. Archivu Českého,

sestavený v pořádku programu tištěného v díle I. str. 3 a opakovaného v díle VI. str. 3, též v díle VII. str. IV.

Díly I. až VI. Archivu Českého vyšly veskrze prací samotného *Františka Palackého* v l. 1840—1872. Počínaje dílem VII. od roku 1887 Archiv Český vychází redakcí *Josefa Kalouska*, ale v práci při něm účastní se vydavatelé mnozí. Jejich jména jsou v tomto přehledu uvedena při každém čísle neb sbírce pramenů.

A. Psaní poselací všelikého druhu:

B. Zápisy zemské, obecní a sněmovní, též listiny královské a úřední.

C. Listiny soukromé.

D. Výpisy právní a dějinné.

E. Výtahy a přehledy z listin čerpané.

D. XXII.

ŘÁDY SELSKÉ A INSTRUKCE HOSPODÁŘSKÉ.

Vydává **Josef Kalousek.**

(Čísla této sbírky 1—193 z let 1350—1626 jsou tištěna v díle XXII., čísla 194—332 z let 1627—1698 v díle XXIII. Archivu Českého.)

333.

1698: Artikule Domaslavické z Těšínska.

Otištěny jsou v Praskově Selském Archivě III. (1904) str. 133—135 pod novým nadpisem: „Artikule Horních Domaslavic, Dobratic a Bukovic na Těšínsku z r. 1698;“ vsi tyto leží na východ od města Fridku. Artikulů jest 14, obsahu takového, jaký bývá v řádech vesnických vydaných od vrchnosti. K tisku byly vypsány z register Domaslavských, jež se chovají v knihovním úřadě Těšínském. — V Selském Archivě 1902 I. str. 34 jest také vytištěn kratinký výtah ze 14 artikulů Horno-Domaslavských, a to z register dědiny H. Domaslavic, jež se tam kladou asi k letu 1698. Obsah obojích artikulů jest stejný, jen v rozdělení jest malý rozdíl. Výtah z rukopisu Domaslavického má nadpis „Artikule kostelní,“ ačkoli toliko první artikul týče se povinností náboženských.

334.

1699: Poddaným v Slezích a v Moravě zapovídá se stěhovati ze země bez pasu od vrchnosti.

Císaři Leopoldovi byla od vrchního úřadu *slezského* dána zpráva, „was vor eine Unruhe unter dem gemeinen unterthänigen Volk entstehe, und welchergestalt einige derselben zu emigriren ihnen in die Gedanken kommen lassen wollen.“ Pročež císař 14. dubna 1699 nařídil královskému vrchnímu úřadu slezskému vyhlásiti, a nejvyšší hejtman zemský, falckrabí František Ludvík, tak činí 23. dubna: „dass jedem Unterthan, wer der auch seie, bei Hab-, Leib- und Lebensstrafe verboten sein solle, ohne habenden Pass von seiner Erbobrigkeit sich ausser Landes zu begeben; und dass die Aufwickler und Höhler solcher entweichenden Unterthanen eben dieser Strafe, wie der Unterthan selbst, unterliegen sollen.“ (Weingarten, Codex 1720 pg. 627 č. 571.) — Tento patent byl v Slezích znovu vyhlášen, vždy po nejvyšším rozkaze, dne 13. května 1709 a 21. června 1714; lidé stěhovali se nejvíce z krajin sousedících

s Polskem, a to do Polska, a když jejich vrchnosti, od kterých utekli, dohlašovaly se o ně, nebývali jim z Polska vraceni. (Grünberg, Bauernbefreiung II. str. 11.)

Moravský tribunal, obdržev k tomu rozkaz císařský z 8. května 1699, vydal patent 15. května 1699, podle něhož „die Unterthanen ihre Häuser und Höf zu verlassen, und mit Weib und Kindern in das Königreich Hungarn sich turmatim zu begeben und allda sesshaft zu machen beginnen;" pročež nařizováno, že žádný poddaný bez vrchnostenského pasu nemá přes hranici býti puoštěn, poddaným zapovídáno pod trestem na majetku, na těle a na hrdle utíkati od vrchnosti a srocovati se, a dle potřeby tribunál měl užiti také vojska ad coërcendos tales impetus. — Roku 1712 vyšly od tribunálu tři podobné zápovědi proti stěhování usedlých poddaných z Moravy do Uher, vždy po císařském rozkaze, 25. ledna, 18. dubna a 1. srpna. (Grünberg, Bauernbefreiung II. 10.)

335.

Instrukce
daná hrabětem Šternberkem purkrabímu na statcích Radovesickém a Veltrubském u Kolína

před r. 1700.

Koncept této instrukce nachází se v registratuře nejvyššího purkrabství, jež jest nyní uložena v archivě zemském v Praze. Není datován, ani není určitě označena osoba, která tu instrukci psala nebo od níž vycházela. Ale není pochyby, že ty předpisy dával sám vlastník statku Radovesicko-Veltrubského, ježto ve dvojím nápise jmenuje tamějšího úředníka *svým* purkrabím. Ten vlastník držel zároveň panství Šternberské nad Sázavou; neboť dle článku 2., 20. a 21. hejtman nebo purkrabí z panství Šternberského chodil každoročně visitovat statek Radovesicko-Veltrubský, a podle článku 17. měla se sůl dávati ovcím na tomto statku tím způsobem, jaký byl v obyčeji na panství Šternberském. Tato spojitost statku Radovesicko-Veltrubského s panstvím Šternberským vede k dohadu, že přítomná instrukce byla psána při sklonku XVII. věku. Držitel hradu Šternberka hrabě Václav Jiří ze Šternberka koupil statek Radovesice roku 1651, a Veltruby přikoupil k němu r. 1677; zemřel pak roku 1681; po hraběti Václavovi Jiřím dědil statky jeho syn Jan Václav, s nímž roku 1712 vymřela linie Holických ze Šternberka, a statky jeho dostaly se skrze dceru jeho do jiných rodů (Vávra, Kolín 44, 442). Podle toho instrukce pro purkrabího na statku Radovesickém a Veltrubském mohla vzniknouti teprv po spojení těch dvou statečků roku 1677, a může pocházeti buď od hraběte Václava Jiřího nebo od Jana Václava ze Šternberka. Do registratury nejvyššího purkrabství dostala se nejspíš tak, že si ji vypůjčil od svého vzdáleného příbuzného hrabě Adolf Vratislav ze Šternberka, jenž po otci zdědil Zásmuky a r. 1695 přikoupil Častolovice; ten byl nejvyšším purkrabím od r. 1685 až do své smrti 1703, a zůstaly po něm v purkrabské registratuře v Praze některé písemnosti, jež se vztahují k jeho vlastním soukromým statkům. Kladu tedy vznik naší instrukce před rok 1703 do sklonku 17. století.

Přítomná instrukce liší se od jiných znamenitě tím, že jest původní, nejsouc napodobena po žádné jiné. Týče se sice lidu poddaného jenom v nemnohých článcích, ale dobře osvětluje, třeba po většině světlem jen nepřímým, jeho zlé postavení pod tehdejší správou. Ukazujeť v četných předpisích, jak nesnadno bylo hospodářskému úředníku, aby vyhověl vrchnosti, a zároveň jak daremní bývali někteří úředníci: vrchnost vytýká purkrabímu několik špatných vlastností, velice škodlivých a patrně nenapravitelných, hrozí mu krutě i slibuje, ale trpí jej pod sebou. Povšimnutí zasluhuje článek 7., kterak vesnický rychtář má býti při prodeji panského obilí ku kontrole, a článek 18., podle něhož purkrabí má se raditi s rychtářem, jakoby byl úředníkem panským. Jak se jmenoval ten purkrabí Radovesický, jemuž ta instrukce byla vydána, nenacházím poznamenáno. Přiznavací tabule ze statku Radovesicko-Veltrubského pro katastr roku 1713 podepsal purkrabí Pavel Leopold Samuelis; vlastníkem statku byl r. 1715 hr. Jan Maximilián Götz.

Instruktion vor meinen Purgrafen der beiden Güter Radowesnitz und Weltrub, wie sich selbtere bei Verwaltung deren zu verhalten haben.

1. Weilen aller Segen und alles Gutes von dem Allerhöchsten herfliesset, als wird der Purgraf ein gottsfürcht[ig]es ehrsames und exemplarisches Leben zu führen, auch alle ihm Untergebene hierzu anzuhalten nicht unterlassen.

2. *In administratione justitiae* tam distributivae quam commutativae, insoweit als der Purgraf selbige meinen Unterthanen in rebus non tanti momenti sowohl in Abwesen- als Anwesenheit meiner zu ertheilen befuget ist, solle er Purgraf alle Zeit dieses beobachten, dass [er] sine omni passione, keinem zu Lieb noch zu Leid, einem jeden, der mag sein wer er wolle, die Gerechtigkeit administrire, wobei allen Hass und aus selbigem rührende Rach, weilen dergleichen Rachkirigkeiten forderist Gott höchst missfällig sein, und dann auch mir als seiner derzeit verharrenden Obrigkeit zu grössten Undienst ausfallen dörften, von sich setzen wird. In Sachen majoris momenti aber und wo eine Extraordinari-Ahntung und schärfere Straf erfordert sollte werden, solle er Purgraf, nachdem [er] sich mit dergleichen Delinquenten wohl versichert wird haben, zu mir ohne Anstand recurriren, und wann von mir oder in meiner Abwesenheit von meinem hiesigen Sterenbergerischen Beamten*) auf sein Anlangen die verlangte Resolution nicht erfolgen möchte, wird er schuldig sein, dessen abermalige Erinnerung zu thun.

*) Místo posledních tří slov stálo zde prvotné: Haubtmann.

3. Solle der Purgraf sich der *Eigennützigkeit* und sonsten aller andern zu practiciren ersinnlichen Vorteln, so lieb als ihm seine Ehr ist, und die darauf unausbleibende Straf zu entgehen verlanget, hüten, hingegen mit aller schuldigen Application und embsigem Eifer sich dahin bemühen, wie seiner Obrigkeit mit zulässichen, christlichen und zulänglichen Mitteln die *Renten steigern* und vermehren könnte.

4. Weilen bishero in seinen geführten Raitungen *grosse Ausgaben* vor allerhand Wirtschafts-Notdurften des Jahres verraitet worden, welche wohl, wann der Purgraf denen Maierhöfs-Bedienten besser nachsehen und auch mit allerhand Hand-

werksleuten genauer und wirtlicher tractiren thäte, mit guten Nutzen zu ersparen waren: als wird künftig der Purgraf darob sein, in Auslegung der Gelder und in fleissigerer Nachsehung auf die Maierbediente officium boni oeconomi zu machen, damit [sie] dasjenige, was ihnen zu der Notdurft verschaffet wird, nicht sogleich verderben und verwüsten, sondern wirtlich und behutsam damit umbgehen mögen; wie nicht weniger auch genauer mit denen Handwerksleuten dingen und pactiren. Und wann einer oder der andere von mehrgedachten Maierhöfsbedienten etwas mutwillig oder auch durch Fahrlässigkeit an dergleichen Hausrat, was ihm eingeantwortet worden, verterbet, verlieret und vernichtet, so solle der Purgraf einen solichen und solichen zu der Erstattung anhalten, und ihm soviel, als der Schad wert ist, von seiner Besolduug abziehen und darmit den Schaden ersetzen.

5. Anlangend des *Breuhauses*, solle der Purgraf zwar den Schlüssel vom Bierkeller diesem jetzigen Breuer lassen, doch wird dem Breuer nicht frei stehen, das Bier zu füllen oder einzuschroten, noch hinauszustossen ohne des Purgrafens, oder in Abwesenheit seiner, des Richters von Weltrub Beisein. Bei dem Einfüllen nach vollbrachtem Gebreu solle der Purgraf, ausser Gewalt Gottes und wirklicher Verschickung in h[errschaftlichen] Diensten, alle Zeit anwesend sein, umb ein scharfes Aufsehen zu haben, damit nichts mehreres, als was passirt wird, gefüllet werde; zu dem Ende auch öfter den Keller visitiren, die Fässer aufzählen, ob nicht vermittelst denen Brauern bekannter Behändigkeit nach dem Füllen in der Spilka etwan in dem Keller etwas Vortelhaftes zu finden sein möchte. Die Gersten (wann man keine taugliche einheimbische oder nicht soviel haben möchte, dass unumbgänglich derselbigen anderwärts erkaufet müsste werden) solle gut und tauglich sein; dahero der Purgraf keinen Kreuzer Geld vor derlei Gersten auslegen solle, bis nicht zuvor der Breuer in Beisein des Richters solche Gerst gutgeheissen und vor tauglich erkennet; weliche, wann er [sie] einmal auf sein Malzhaus angenommen, zu seiner und nicht des Purgrafen Verantwortung sein wird. Sollte aber der Purgraf ohne des Breuers Gutheissen einige Gerste erkaufen, so wird er darvor gut sein und den Schaden ersetzen müssen.

6. Solle der Purgraf jederzeit als ein embsiger Wirt darob sein, dass alle Gebäude in *guter Tachung* erhalten werden, zu dem Ende allezeit einen guten Vorrat an Stroh-Schäubeln und guten Schindeln, auch hierzu benöthigten Nägeln haben, damit, wann das geringste Loch irgendswo sich hervorthuet, selbiges zeitlich zugeschlagen und zugemacht werde. Und weilen es die Erfahrnuss gibt, dass sehr mühesamb gute Schindeln zu bekommen sein, als gebühret dem Purgrafen auf das Geströh gute Obsicht zu haben, damit dessen wenigstens die Notdurft, wo nicht ein Ueberfluess, erschparet werde. Zu dem Ende ihme hiemit nachträglich und gemessen befehle, dass hinfüro weder die Schaflere, weder die Kühehirten, weder die Hofmenschen, weder

die Pferdknechte vor sich selbst das Stroh zu ihrer Notdurft nehmen sollen, sondern es solle der Schaffer alles das *Stroh* verschperrter halten, und einem jeden nach Erkanntnuss und Notdurft wirtlich ausgeben. Weliches zweimal die Woche wird geschehen können. Und auf dass der Schaffer mit Ausfolgung des Geströh treulich verfahre, solle der Purgraf womöglich selbst darbei sein oder wenigstens öfter zuschauen, weilen wann sodann ein Abgang am Stroh sein möchte, nicht so wohl zu ihm, als zu dem Schaffer meinen Anschpruch nehmen werde. — NB. Wann am Stroh aus Gottes Segen so viel sein möchte, dass vor die Oekonomie-Notduft kein Abgang zu besorgen, hingegen die armen Unterthanen an selbigem eine Not erleiden thäten, so ist dem Purgrafen alleindt, nicht aber dem Schaffer erlaubet, sienem Befund nach ihnen darmit zu helfen, doch aber allezeit darbei dieses beobachten, dass man, wann möglich, auch etwas entübrige, so zur Versilberung kommen könnte, gleich es anderwärtig geschicht, wo man die Gaben Gottes nicht verschleudert, sondern selbige zu dergleichen Notfällen vorbehaltet.

7. Solle der Purgraf kein Körndel *Getreid* ohne Vorwissen deren Richtern und Schaffern *verkaufen* und denen Fuhrleuten ausmessen, wo er anderst nicht in Verdacht eines hierbei verübten Vortheils kommen und in grosse Ungnad bei seiner Obrigkeit fallen will. Ingleichen will ich nicht haben, dass das Messgeld hinfüro von meinen Renten solle abgeschrieben werden, sondern er Purgraf solle ihm selbiges von denen Fuhrleuten, wie von altershero von treuen Wirtschaftsbedienten practicirt ist worden, geben lassen; allermassen dieses ein alter Gebrauch ist, dass der Kaufer das Staubgeld dem Beamten oder Gosten-Schreiber [čti: Kastenschreiber] pro gratiale geben thuet, das Quantum aber des abgeredten Pretii bleibet vor voll der Obrigkeit. Weliches also der Purgraf bei Vermeidung 20 Thalern Straf, wo etwas solches über ihn ausprechen [ausbrechen] sollte, vollzuziehen hat.

8. Wann etwas dem Purgrafen *von mir anbefohlen* wird zu thun oder zu lassen, so solle er dieses ad amussim und ad literam gehorsambst befolgen, und sich nicht unterstehen, meine Verordnungen zu permutiren und in den Wind zu schlagen. Dieses ist aber cum grano salis zu verstehen, nemblichen von dergleichen Befelcheren, weliche von solcher Eigenschaft sein, dass alleweil ohne Schaden der Obrigkeit können bewirket, nicht aber von solchen zu verstehen, weliche zu gewisser Zeit zwar mit Nutzen, zu einer andern Zeit aber mit Schaden bewerkstelliget würden; dahero ob circumstantiam rerum, loci et temporis dergleichen Befelcher mit Bescheidenheit zu verstehen sein. Exempli gratia ich befehlete, man solle das Getreid vor 1 fl. verkaufen, und selbiges könnte höher verkaufet werden, so ist diesfalls das Nützlichere daraus zu nehmen.

9. Aus erheblichen Ursachen befehle hiemit meinem Purgrafen, dass dem jungen *Jäger* monatlich nicht mehr dann $1/2$ *Bier* gegen der Gerste solle aus meinem

Preyhaus ausgestossen werden, darzu er seine Gerste allezeit anticipando schütten solle. Weliche Anticipirung gegen allen zu practiciren, widrigens nichts auszufolgen ist.

10. Wird dem Purgrafen aus Gnaden zwar eine *Kuhe* zu halten erlaubet, dergestalt, dass selbige unter das [sic] h[errschaftliche] Vieh stehen solle. Zugleichen wird ihm hiermit aus Gnaden, damit desto fleissiger die Wirtschaft bereite, noch ein *Ross* zu halten erlaubet, doch auf diese Weis, dass [er] sowohl das harte als weiche Futter darauf erkaufe, und sich bei Verfallung selbigen Pferds nicht unterstehe, h[errschaftlichen] Haber und Heu darauf zu nehmen. Das wenige benöthigte Stroh vor Hackerling und unterzustreuen wird ihm vergünnet, ausgenommen Haber- und Gerst-Stroh, weliches ihm zu nehmen nicht frei stehen sollle.

11. Es solle der Purgraf weder sich selbst, noch andern *Deputat*-Habenden nicht das Geringste auf die hinauslaufenden Quartalen oder Monaten von Getreid und andern Zugemus voraus geben; und wann etwas künftig zu geben sich unterstehen möchte, wird ihm solche Anticipation nicht passirt werden.

12. Wird auch dem Purgrafen obliegen, weilen ihm durchgehends alle die Wirtschaft meiner bäden Güter anvertraut ist, auch fleissiges Einsehen auf die sämmtlichen Kärtner und den Weyner zu haben, damit ihre Schuldigkeiten gebührend mit fleissiger Bearbeitung deren *Gärten*, Ausputzung deren Päumen, Uebersehung und Putzung deren verrichten, und in summa alles dasjenige beobachten sollen, was zu Unterhaltung deren Päumer und Kuchelgärten dienen kann, damit thunlich ein grosser Nutzen aus selbigen genommen kunnte werden.

13. Auf den *Schaffer*, damit [er] seinem Dienst ein Genügen leiste,*) auch die *Knechte* bei den Pferden und Ochsen fleissig in Wartung und Fütterung ihres Viehs sich erzeigen, und nicht zu meinem grossen Schaden viel Fohlen und Zug verderben mögen: als wird dem Purgrafen ernstlich befohlen, auf diese ihme Untergebene, wie auch auf alle anderes [sic] Hofgesindel beeder Güter embsiges Einsehen zu haben, auf dass ein jeder seinem Beruf und seiner obhabenden Botmässigkeit gemäss sich verhalte; allermassen wann mir per hanc omissionem und Nachlässigkeit des Purgrafens ein Schaden zugefüget werden würde, er zu einer schweren Verantwortung und Ersetzung alles Schadens von mir angehalten wird werden.

*) Začátek článku zněl prvotně: Und weilen bishero mit meinem grossen Missfallen der Schaffer seinem Dienst kein erforderndes Genügen geleistet, auch . .

14. Es solle der Purgraf sich nicht unterfangen, ohne Erlaubniss ausser meinen Gütern wohin zu *verreisen* und zu übernachten, sondern embsig die Wirtschaft abwarten, und allezeit, absonderlich des Nachts zu Haus bleiben. Dann sollte, so Gott darvor sein und gnädiglich behüten wolle, ein Schaden durch das Feuer oder sonsten andere Unfälle mir geschehen, und er sich nicht zu Haus einfinden thäte, würde er derlei Unglück nicht alleindt mit seinem Hab und Gut bezahlen, sondern

noch darzu mit einer extraordinari schweren Straf wie Rechtens belegt werde. Dahero diesen Punct wohl in Acht nehmen, sintemalen wann auch kein Unglück erfolgen sollte, ich aber vernehmen möchte, dass über Nacht ausbleiben thut, so wird er einer gebührenden Straf nicht entgehen. [Tento článek jest celý přetržen, a jeho číslo bylo přeneseno na článek následující:]

14. Ueberall auf alle Feuerkaminen allezeit fleissige Obsicht haben, ob sie wohl ausgefeget sein, und ob nicht etwan ein Loch irgendwo in selbigen ist, wodurch ein unglückseliges Feuer entstehen könnte, damit zeitlich allem Unheil vorgekommen werde. Ingleichen die Unterthanen anhalten, dass ihre *Rauchfäng* wohl ausputzen und dick mit Lahm beworfener haben mögen, auf dass durch einen solchen Nachlässigen mir kein unersetzlicher Schad verursacht werde. Wird solchemnach der Purgraf darauf scharf dringen, und wann bei einem oder andern Pauren ersehen möchte, dass auf seine Erinnerung seinen Kamin nicht in sicherem Standt erhaltet, selbigen alsogleich selbst zurichten lassen auf des Pauern Unkosten.

15. Solle der Purgraf die *Pauern* anhalten, dass sie ihre Höf und Chaluppen in guter Tachung erhalten, damit derentwegen keine Verantwortung auf sich lade, sondern vielmehr ihm einen Ruhm erwerbe.

16. Es wird dem Purgrafen hiemit *verboten*, ausser den zwei Pferden, einer Melkkuhe und einem Stück s. v. Schwein weiter nichts, weder in meinen Höfen, Schafereien, weder unter meinen Unterthanen das Geringste von *Vieh*, wie selbiges Namen haben kann, zu halten, auch von meinen Unterthanen nichts von Vieh noch Getreid ohne mein Vorwissen und gnädige Bewilligung zu erkaufen, viel weniger mit ihnen zu säen. Und dieses alles wird ihme verschränket bei Confiscirung aller dergleichen ihm verbotenen erkauften Mobilien, wann darüber betreten würde werden.

17. Auf beede *Schaflere* solle er Purgraf gute Aufsicht haben, damit das Schafvieh fleissig, als gute embsige Wirt, hüten und warten sollen, keinen Unterschleif ihnen verstatten; öfters, absonderlich des Winters, ihnen unversehens das Vieh aufzählen, damit über die Zahl kein frembdes auf Herrn-Futter halten mögen. Auch dieses wohl allezeit zu untersuchen ist, ob sie nicht zu mehreren Mutterschafen die Stör zulassen, als ihnen anbefohlen worden, dann sie dieses kar meisterlich zu practiciren wissen, wann sie ein jähriges wohl gewachsenes Lampel haben, so man nach St. Wenceslai Jahrlinken nennet, dass sie selbiges unter die Stör laufen lassen und den Nutzen darvon ihnen zueignen. Anlangend den Leck, so man denen Schafen gibt, solle es gehalten werden, wie auf der Herrschaft Sterenberg, ausser dass der Purgraf oder der Richter allhier, zu Weltrub aber der Richter, bei Gebung der Leck womöglich allezeit sein sollen, umb zu sehen, wie ordentlich das Salz dem Schafvieh von ihnen gegeben wird.

18. Weilen nicht besser meine Wirtschaft befördert werden kann, als wann der Purgraf *mit dem Schaffer und dem Richter sich unterredet*, was nach Ausgang dieser wieder auf die eingehende Wochen oder nach Verfliessung dieses des andern Tages zu thuen seie: als solle, gleich wie es bei allen wohl administrirten Gütern von vernümbftigen erfahrnen und vorsichtigen Wirtschaftbeamten zu geschehen pfleget, der Purgraf von Wochen zu Wochen, ja nach Befund, absonderlich allhier zu Radowesnitz, indem er allda wohnhaft ist, auch täglich mit Zuziehung des Richters und des Schaffers den Befelch einrichten, damit also ein jeder Unterthan und das Hofgesindel wissen möge, was durch die kanze Wochen zu thun und zu verrichten habe. Zu solchem Befelch sollen erscheinen auch der Gartner und der Weyner, ingleichen der Müller, auf dass sie ihres Orts ihre Notdurft dem Purgraf erinnern und er ihnen die verlangenden Robotsleut und Gehilfen anschaffen könnte.

19. Nachdem zu meinem grossen Schaden bishero erfahren habe, dass viel *Mandeln* an dem Getreid *abzugehen* pflegeten, und sodann keiner an dem Abgang die Schuld tragen wollen; hingegen aber nichts billicheres, auch sonst landbräuchig ist, dass der Wirtschaftsbediente darauf, damit nichts veruntreut werde, Achtung gebe, und wann etwas sodann abgehet, ersetze: als wird ihm zu seiner Nachricht dieses angedeutet, dass ich, wann hinfüro (ausser etwas Weniges) im Fall was abgehen möchte, nichts passiren werde, weder dieses verstatten, dass [er] den Uberschuess an Körnern gegen den Abgang des Geströh compensire. Hingegen stehet ihm frei, sich an denen *Tröschern*, sofern zu mutmassen und zu probiren sein wird, dass etwas entfremdet haben, sich zu erholen; zu dem ich ihm alle Assistenz leisten solle.

20. Ich habe bishero missfällich von meinem Haubtman erfahren müssen, wie dass der Purgraf, wann der Haubtman die Wirtschaft zu *visitiren* anhero sich verfüget, und die Monatzettel und Entraten deren Anticipationen von ihm verlanget, er solche Monatzettel und Entraten kanz undeutlich und unverlässlich dem Haubtmann einreichet, dergestalten, dass die Liquidation nach selbigen nicht recht aufgesetzet werden kann, sintemalen wann ein Uberschuess oder Abgang laut denen eingereichten Zetteln an einem oder andern in der Liquidation dem Purgrafen ausgeworfen wird, weliches er oder ersetzen oder künftig in Empfang zu nehmen hat, er Purgraf alsdann mit unzulässigen Anticipationen hervorkommet, und solchemnach die *Liquidation eludirt.* Dieser Inconvenienz und üblem Verfahren des Purgrafens zu steuern, als ist mein nachtrucklicher Befelch an ihn, dass er hinfüro seine Richtigkeiten nachsinnlicher und embsiger mache, widrigens solle ihm ex post facto nicht das geringste von dergleichen Ausgaben, doch von ihm einzutragen ausgelassenen, passirt werden, sondern ich werde ad literam der Liquidation in allem procediren; dahero vonnöten, dass der Purgraf diesen Punct in gutem und frischem

Gedächtniss allezeit erhalten, wann anderst seinen eigenen Schaden vermeiden will.*) *) Předcházející článek jest přeškrtnut, a potom k témuž účelu napsán jiný, poněkud odchylný:

20. Weilen ihme Purgrafen wissend, dass wenigstens zweimal des Jahrs seine Amtsverwaltung von einem andern, von mir hier zu verordneten [sic] *visitirt* wird, als ist mein Befelch, dass wann selbiger dahin kommt, er unsaumbselig seine Zetteln schliesse, auch alle Notdurften oder Documente diesem Visitatori aushändige, und zwar also just und gerecht, damit sothanen Monatzetteln und eingereichten Wirtschaft-Documenten zufolge eine verlässliche Liquidation verfasset könne werden; allermassen wann in der Liquidation von dem Visitatore ihme etwas zu ersetzen, oder ein Uberschuess findende, in Empfang zu nehmen ihme ausgeworfen sollte werden, und er sodann mit unzulässigen Anticipationen hervorkommen, und sodann die Liquidation eludiren wollte: ich dieses nicht attendiren, sondern ad literam der Liquidation in allem procediren werde. Dahero vonnöten sein wird, dass der Purgraf diesen Punct wohl in Obacht nehme und sich also verhalte, wie er instruirt wird.

21. Bei Vollziehung deren *Visitationen*, wie auch in allen andern Fällen, in welchen er Purgraf mit meinem Purgrafen [prvotně bylo psáno †Haubtmann†], so meinen Dienst ansehen thut, zu thuen oder zu lassen hat, solle er demselben [†dem Haubtman†], als wenn mir selbsten [†als seinem vorgestellten Obmann†] gebührend respectiren, und seinen Anordnungen und Erinnerungen schuldigste Parition leisten, auch eher nicht vertriessen lassen, wann der Purgraf [†Haubtman†] etwan wegen der in der Wirtschaft befindlichen Unordnungen ihm eine Correction geben und ihm eines und anderes verweisen würde; weliches doch intra terminos der Bescheidenheit, und nicht modo iniurioso beschehen solle, weilen darumben ihm zu visitiren von mir verordnet wird, auf dass [er] anstatt meiner die Wirtschaft besichtige und allen Schaden hebe und verhüte.

22. Wie langsam und nachlässig er bishero in Verfassung und Abführung der *Monatzetteln* und halbjährigen *Kaitungen* gewesen, ist ihme selbsten wohl bekannt. Nun bin ich zwar bishero darumben diesfalls in Geduld gestanden, weilen [er] Purgraf in dergleichen Raitungsführungen nicht erfahren gewesen. Sintemalen aber nunmehro in so langer Zeit sich hierzu genugsamb fähig hat machen können, also ist mein ernstlicher Will, dass fürohin seine Monatzetteln nach Verfliessung der vierwochigen Frist längstens inner 10 Tagen mir solche abführe, und darbei einen Extract, was nach Sliessung der Monatzetteln bis zur Abführung derselbigen an Geld einkommen und von Getreid abgetroschen worden, beifüge.

23. Wann ich allhier nicht zur Stelle bin, so will ich haben, dass der Purgraf mir alle 14 Täg punctual seine *Wirtschaftrelation* mit Einschickung des Abtrusches, was so binnen dieser 14 Täg in der Wirtschaft verrichtet und vorgefallen, ausführlichen überschreiben und nicht das Geringste auslassen solle.

24. Es solle der Purgraf auch alle Jahr zwischen Weihnachten und neuem Jahr die *Burggrechten* [sic] bei beiden Gütern ordentlich, nicht weniger die *Waisenstellungen* [und] *Kirchenraitungen* vornehmen und halten, und sowohl eines als des andern Erfolg mir ausführlich beschriebener, damit [ich] wissen möge, was ein jeder an Geld auf sein Grund bezahlt und was vor Waisen, wie auch wie viel Entloffene bei beiden Gütern sich befinden, mir übersenden. Dahero muess der Burggraf allen Unterthanen zeitlich anbefehlen, dass sie sich hierzue schuldigst einfinden, nicht weniger auch diejenigen zur selbiger Zeit citiren, damit sich einstellen, welche Erlaubniss haben da und dort zu dienen und ihre Nahrung zue suchen, auf dass auch dieselbigen sambt Weibern und Kindern in die Waisenbücher eingeschrieben werden*) und ihr Contingent der 3 fl. von der Erlaubniss entrichten; nicht minder bei Ausgang des Jahrs ein Inventarium aller Wirtschaftsmobilien verfassen, und was darvon abgeht und von neuem zuerkaufet oder verschaffet worden, deutlich beschreiben.

*) Až dotud jest tento článek 24. psán jinou rukou, ale opraven jest touž rukou, která psala ostatně celý koncept.

25. Auf den *Prayer* scharfe Obsicht haben, damit stetig ein gutes Bier braue; und zwar solle er von halben Mai anfahend bis halben oder längstens ult. August auf 8 Fass, von August aber bis wieder in den halben Mai auf 10 Fass und nicht anderst brauen; darauf der Purgraf, dass sich also verhalte, Achtung geben solle, und anderst zu prauen nicht verstatten.

26. Weilen die Unterthanen sich wider den Purgrafen höchlich beschweren, dass er selbige mit ungebührlichen *Scheltworten* tractiret, auch nicht die Gedult hat, sie in ihren Anliegenheiten mit ruhigem Gemüt und Bescheidenheit zu vernehmen, sondern ihnen in ihre Red springend, sie gleich mit Schelmen- und Tiebs-Titeln antastet; als weilen ein solches Verfahren kanz ungeziemend ist, und nur Gott dadurch hoch beleidiget wird, dahero umb so viel mehr nicht zu verstatten ist: wird sich der Purgraf fürohin solcher unzulässigen Procedur hüten wissen und sich befleissen, die Leut, die er zu dirigiren hat, gebührend zu begegnen, und ohne derlei injuriosen Scheltworten sie zu ihrer Schuldigkeit, christlichem Gebrauch nach, durch andere zulängliche Mitteln anzuhalten.

27. Und zwar letzlichen: Weilen die Wirtschaft von solcher Condition und Eigenschaft ist, dass unmöglich fallet, alles in einer Instruction zu verfassen und auszusuchen: also muess und solle ein jeder Beamter allen Zufällen, so wegen Unterschiedlichkeiten der Zeiten sich ereignen und entstehen können, dergestalt gottsfürchtig, vernümbftig, vorsichtig, nachsinnig, hurtig, unvertriesslich, embsich und bescheiden, absonderlich in Ertheilung derer Befelchen, vorkommen und sich verhalten, damit die ihm anvertraute Wirtschaft, ausser Gewalt Gottes, in dem Geringsten per suam commissionem aut omissionem keine Verkürzung, Versaumnuss

und Schaden erleide. Solchemnach befehle meinem Purgrafen hiemit gemessen, sich, als einem ehrliebenden und wirtlichen Beambten zustehet, in Allem wie obangezogen zu verhalten, meiner Wirtschaft embsich vorzustehen und selbige abwarten; das zu Collin und anderwärtig Herumbvagiren unterlassen; alle obige Puncten ad amussim observiren, und in summa alles dasjenige dergestalten zu beobachten, was ihm zu einem Ruhmb und zu keiner schweren Verantwortung ausschlagen möchte. Weliches wann gebührend seiner Pflichtschuldigkeit nach mit meinem gnädigen Wohlgefallen vollziehen, und meine Renten vermehren wird, solle er hingegen versichert sein, dass gegen ihne und die seinigen mit Gnaden zugethan sein solle, meiner wenigen Kraft nach zu seinen anderweitigen höheren Beförderungen ich nichts unterlassen werde, was ihm dienlich und erschprieslich erzeigen werde können.

[Nadpis na zadní straně z též ruky:] Instructionspuncten an meinen Radowesnitzer Purgraffen, auch dessen Puncta und Verantwortung.

Původní koncept v registratuře nejvyššího purkrabství jest psán i opravován jedinou rukou (vyjma přední část článku 24.), sice dosti vypsanou, ale velice nedbalou, tak že rukopis čte se nesnadně, a mnohá písmena, zvláště v koncovkách, dlužno doplňovati z domyslu. Vyplňuje 4 archy a dva volné listy malého foliového formátu. Pravopis jest obtížen zbytečnými písmeny podle obyčeje doby okolo roku 1700, jež jsem v opise skoro všechny vynechal; zvláštností pravopisných podržel jsem málo, jako Purgraf, kteréžto slovo psáno v konceptě důsledně tak, že se může čísti PurGroff.

336.

1700, 28. září zavřeno bylo narovnání mezi vrchností a poddanými vesnickými na panství Vsetínském na Moravě o obapolné povinnosti a práva.

Uveřejnil je s úvodem a s výtahem z urbáře Mat. Václavek v Časopise Matice Moravské 1881 str. 162—171. Smlouva byla uzavřena na zámku Vsetínském mezi hrabětem Mikulášem Illešházym z Illešházu jakožto vrchností Vsetínskou, a mezi advokátem z Brna jakožto zástupcem 14 vesnic panství Vsetínského (městečko Vsetín nejmenuje se mezi nimi); prostředníky při tom byli dva kommissaři vyslaní soudem zemským, z nichž jeden byl hejtmanem kraje Hradištského. Smlouva narovnací jest rozdělena v 28 článků; první článek ustanovuje, že robotovati mají „sedláci tři dni, podsedníci dva dni, jak obyčej v markrabství Moravském jest, totiž buďto potahy nebo pěší, hofeři pak jeden den do téhodne pěší;“ ostatní články týkají se velmi rozmanitých poddanských povinností i některých požitkův z panských pasek, lesů a javorníků. Vrchnost při tom slevila při některých požadavcích svých, od některých nedůležitých upustila.

337.

Okolo 1700: Formule přísahy rychtářské a konšelské na panství Krumlovském v letech 1665—1710.

Přísaha rychtáře. Já N. slibuji a přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené a od přirozeného hříchu neposkvrněné Panně Mariji, matce boží i všem

milým božím svatým, též osvícenému knížeti a pánu mému milostivému, knížeti a pánu panu Janovi Kristianovi herzoku na Krumlově a knížeti z Eggenbergku (titul), pánu pánu mému milostivému, že chci věrný a pilný rychtář býti, všeckno to, co JMti knížecí užitečný a k lepšímu by bylo, s pilností říditi, předně ty mně svěřené konšely i celou obec k bázni a chvále boží pilně napomínati a dodržeti, vdovy a sirotky ochraňovati, všeliké poručení na pozor bráti a podle toho pokračovati; jednomu každému, bohatému i chudému, domácímu i přespolnímu dle povinnosti vyřízení učiniti, tejnosti raddy zamlčeti a nevynášeti; všeckno zlé a co by proti Pánu Bohu a přikázání božímu čeliti mohlo, přetrhovati, a o tom mé představené vrchnosti časně oznámiti; a jináče nečiniti buďto pro přízeň neb nepřízeň, přátelství neb nepřátelství, dary aneb jinou vymyšlenou věcí. K tomu mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, blahoslavená a od přirozeného hříchu neposkvrněná Panna Marija a všickni svatí. Amen.

Přísaha konšela. Já N. slibuji a přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené a od přirozeného hříchu neposkvrněné Panně Marii matce Boží i všem milým božím svatým, též osvícenému knížeti a pánu, panu Janovi Kristianovi herzogovi na Krumlově a knížeti z Eggenbergku (titul), pánu mému milostivému, že chci věrný, pilný a opatrný konšel býti, JMti knížecí, též celý obce užitečné a dobré vyhledávati, nad chvalitebnými řády a ctností ruku držeti, zlé kaziti, a dobré příkladné zvelebovati; mému představenému rychtáři ve všech případnostech na ruku jíti, tejnosti raddy zamlčeti a nevynášeti; jednomu každému dle povinnosti náležité vyřízení učiniti, vdovy a sirotky ochraňovati; a jináče nečiniti buďto pro přízeň neb nepřízeň, přátelství neb nepřátelství aneb jinou vymyšlenou věc. K tomu mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, blahoslavená, od přirozeného hříchu neposkvrněná Panna Maria, i všickni svatí. Amen.

Z archivu panství Krumlovského I. 5AU. 1 opsal Hynek Gross. — Jan Kristian kníže z Eggenberka vévoda Krumlovský, na nějž přísaha se vztahuje, ujal panství Krumlovské r. 1665, a † 1710. Ze zmínky o neposkvrněném početí P. Marie lze se domnívati, že ty přísahy byly tak upraveny spíš po roce 1791, než před tím rokem.

338.

Soudní artikule a formule přísah na statcích jesuitské kolleje v Krumlově

okolo r. 1700.

Jesuitská kollej v Českém Krumlově, založená panem Vilémem z Rosenberka r. 1584, držela v 17. a 18. století několik drobných statečků, kteréž ležely rozptýleně: Římov Dolní i Horní na levém břehu řeky Malše mezi Velešínem a Doudleby, Vrcov od Borovan na severovýchod, Dlouhá Ves Horní i Dolní u Myšlan (Malsching) na západní straně od řeky Vltavy, pak dílce v několika jiných vsích; o čemž lze se dočísti v Sommerově topografii kraje Budějovského str. 194, 198, a v Bílkových Statcích jesuitských str. 54—59.

Opis následujících přísah a artikulů poskytl mi p. Hynek Gross z knížecího archivu Krumlovského (I. 5AU. 1). Datovány nejsou, a určitých známek časových v nich není, krom že v článku 6. vrchnost dovolává se Obnoveného Zřízení Zemského z r. 1627. Podle písma pan Gross klade tu písemnost do 18. století; ale že čeština jest v ní obstojná, a postavení rychtáře i konšelů podle přísah není ještě nejhorší, kladu ji přibližně k roku 1700; mohla by býti také o 50 let starší. Číslování článků nachází se již v starém rukopise.

Český juramenta s některýma artikulemi, který se rychtářům, konšelům, hajným a společně všem poddaným kolleje Societatis Jesu Krumlovské přináležejícím každoročně opakovati mají.

Jurament rychtářův. Já N. N. přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Mariji matce boží a všem božím milým svatým, též důstojnému a velebnému N. N., knězi kolleje tovaryšstva Ježíšova Krumlovské rektorovi nynějšímu a budoucímu, že se v povinnosti a ouřadu rychtářském, na mne od vrchnosti mé milostivé vloženém, věrně a upřímně chci chovati a dobré zvelebovati; proti JMti pánu a vrchnosti mé milostivé v žádných raddách nesedati, nýbrž kdybych něco takového věděl, co by proti vrchnosti mé milostivé bylo, toho netajiti ani zamlčovati, ale ihned oznámiti; lidské pře, neohlídaje se na žádnou přízeň ani nepřízeň, dary neb nedary, domácím i přespolním spravedlivě souditi, a dobrého panského vyhledávati, vdovy a sirotky chrániti a jim ubližovati nedopouštěti; tak abych mohl předně Pánu Bohu všemohoucímu a vrchnosti mé milostivé z toho odpovídati. K tomu mně dopomáhej Bůh otec a Bůh syn a Bůh Duch svatý, blahoslavená Panna Maria a všickni boží milí svatí. Amen.

Jurament konšelův. . . . že se v povinnosti a ouřadu konšelském, na mne od vrchnosti mé milostivé vloženém, věrně a upřímně chci chovati, zlé rušiti a dobré zvelebovati; proti vrchnosti milostivé v žádných raddách nesedati, kdyby pak rychtář něco takového, co by proti vrchnosti mé milostivé bylo, zanedbal, toho netajiti ani

zamlčovati, ale ihned oznámiti; lidské pře, neohlídaje se na žádnou přízeň ani nepřízeň, dary neb nedary, domácím i přespolním spravedlivě souditi, a dobrého panského vyhledávati, vdovy a sirotky chrániti a jim ubližovati nedopouštěti, tak abych...

Jurament hajnýho. ... že chceme věrnými, bedlivými a pilnými hajnými bejti a všechny věci k dobrému a užitečnému kolleje Krumlovské vyhledávati a opatrovati, předně pak, co se dotejče lesův, luk, těch nijakž nedati kaziti, ani žádnýmu buď domácímu, ani cizopanským žádným vymyšleným spůsobem mimo vůli a poručení vrchnosti nyní dědičné naší sekati, ani sami co ustraňovati a prodávati, a toho se dopouštěti nemáme a nechceme, též i na porostliny sousedský pozor dáti. Item ani cizích myslivcův po lesích, polích myslivosti, jak s ručnicí, tak ani s žádnou jinou myslivostí zacházeti a ji provozovati dopustiti, nýbrž toho brániti a tu, kdež náleží, vznášeti, a toho tak k zalíbení vrchnosti naší dědičné vyšetřovati chceme, a toho jináč nečiniti pro přízeň nebo nepřízeň, přátelství neb nepřátelství, pro dary, strach, bázeň ani jakou jinou pod nebem vymyšlenou věc. Toho nám dopomáhej Pán Bůh a všickni svatí amen.

Artikulové, podle kterýchžto se poddaní kolleje Societatis Jesu Krumlovské přináležející chovati a říditi mají, totiž:

1. Aby poddaní *služeb božích* pilni byli, mše svaté a kázání slova božího v neděli a v zasvěcené svátky a slavnosti nezanedbávali, a aby se to tím pilněji zachovávalo, z každého domu nejmíněj v neděli a v zasvěcené svátky do chrámu Páně pod pokutou a propadení jedné libry vosku k službám božím jíti povinni jste a budete. Pročež rychtář anebo konšelové, aby se to tak zachovalo, pilnej pozor dáti mají. Ta pak pokuta vosku má obrácena býti k záduší aneb kostelu, ku kterému náležejí.

2. Každej otec a matka, jak se jim děťátko, syn nebo dcera narodí, ihned o to největší starost jmíti mají, aby bez odkladu, co nejdříveji může, *křtu* svatého došlo a z vody Ducha svatého vnově obrozeno bylo. Nebo věděti rodičové mají, že hrozný hřích a nápadně soud před Bohem jmíti budou, jestliže nemluvňátko nedbanlivostí jejich křtu svatého nedojde, a tudy věčného Boha vidění, v němž všeckno blahoslavenství záleží, zbaveno bude.

3. Žádný z poddaných k stavu manželskému se zakazovati, mnohem pak méněji *ženiti* a v stav manželství vstupovati nemá bez vědomí a dovolení své milostivé vrchnosti. Kdo by pak toto nařízení přestoupil, ten má o svou spravedlnost přijíti; jestli pak žádné neměl, má podle uznání své milostivé vrchnosti dobře strestán býti.

4. Žádný nemá *cizích poddaných* k sobě bez vědomí a dovolení své milostivé vrchnosti na grunty kollejské přijímati, mnohem pak méněji přechovávati aneb jim

zakoupení dopouštěti, pro uvarování mnohých nesnáz a neřestí a neřádův, které by z toho mezi vrchnostmi pojíti mohly; načež rychtář a konšelové, aby se ničehož takového nestalo, bedlivý pozor dáti mají.

5. Žádný z poddaných *gruntu*, statku neb bytu svého *prodávati* aneb kupovati nemá bez vědomí své milostivé vrchnosti. Kdo by se pak takového něco dopustil, ten takový s jednou prosticí soli spokutován býti má.

6. Žádnej poddanej bez vědomí a dovolení své milostivé vrchnosti a podle [Z]řízení Zemského nemá moc přes 3 ſſ m. se *dlužiti*. Jestli by se toho kdo dopustil, ten pokuty těch 3 ſſ míš. ponese; věřiteli pak aneb tomu, kdo více přes 3 ſſ m. půjčuje, k dopomožení takovému dluhu vrchnost povinna nebude.

7. Rychtář a konšelové bedlivý pozor dáti mají, aby grunty na stavení *nespouštěli*, než časně stavěli a spravovali. Jestliže se pak některý na stavení spuštěný nachází, držitele takového gruntu k tomu přísně jměli, aby zase k vystavení a vyzdvižení přišly.

8. Žádný nemá bez ohlášení neb opovědi své milostivé vrchnosti z gruntu svého se spouštěti a toho *pustého* zanechati. Dopustí-li se kdo toho, má o všechno přijíti a své milostivé vrchnosti v těžké trestání upadnouti.

9. Rychtář, konšelové, obzvláště hajní mají bedlivý pozor dáti na panské lesy, louky a řeky, aby se v nich žádné *škody* nedělalo. Jestliže by pak nějakou škodu znamenali aneb dostihli, to vše své milostivé vrchnosti neprodleně, od koho se taková škoda děje, oznámiti budou povinni; v panských lesích pak bez dovolení vrchnosti nikoliv nedáti pásti, pod pokutou bečky soli, kdo by v tom dostižen byl.

10. Rychtář a konšelové a ti všickni, kteří sobě o tom poručeno mají, na panský *rybníky* otevřené oko míti, aby se na nich žádná škoda nestala, vzláště když nějaký velký povodeň aneb příval přijde. Item aby v zimě nasazené rybníky každodenně aneb ob jeden den nejdéleji vysekávali.

11. Bedlivý pozor míti mají vobce na *oheň*, aby s nedbanlivostí vymítání komínův ohněm škoda se nestala. Protož ihned mezi sebou každá obec dva nechť nařídí, kteříž by každý štyry neděle k ohni a komínům dohlídali, pod jistou pokutou.

12. Od *zlořečení*, rouhání, lání a peskování, item od přílišného ožralství a opilství, sakramentování, hromování a přísahání, od cizoložstva, smilstva a všelijakého chlípného a nestydatého, nemravného a oplzlého mluvení a zpívání dokonce z moci přikázání božího zdržovati se máte; nebo z každého marného slova počet Pánu Bohu ďáti musíte, co pak z nechutných, nemravných, rouhavých a oplzlých jakej hroznej počet vám dáti přijde! Pročež pod těžkou pokutou a trestáním od takových nešlechetností a nepravostí zdržovati se máte. Jestliže by pak někdo toho zoumyslně a z pouhé své zlosti dopustil, ten neprominutedlně jednu prostici soli dáti a s ní pokutován býti má.

13. Podezřelých lidí, zrádcův, *zlodějův*, vrahův, nákeřníkův, hráčův a těm podobných nešlechetníkův žádnej skutečně na gruntech těchto kollejských přechovávati nemá, nýbrž, jestliže by se něco takového vyskytlo, ihned tu, kdež náleží, věděti dáti máte.

14. Podezřelých žen, jako kuběn, *nevěstek*, souložných a jiných těm podobných láryň a lotryní každý se jakožto všeho zlého podnětu varovati má; a kdo by na gruntech kollejských něco takového zdržoval, přechovával, jim hověl a napomáhal aneb (čehož Bůh uchovej) činiti měl, ten každý pokutou těžkou a vězením přístným strestán býti má.

15. Rychtář, konšelové a hajný bedlivý pozor dáti mají, aby se v kollejských *lesích* žádná zvěř od cizích myslivcův nestřílela; a pakli by se někdo toho něčehož buď z myslivcův nebo pánův obyvatelův a sousedův dopustil, tehdy ihned jej jmenovitě k své milostivé vrchnosti donésti máte.

16. *Piva* aby nikdež krčmáři nebrali pod pokutou a jistým skutečným trestáním. Item aby rychtář anebo ti, kteří šenčí, nikdy bez piva nebyli, nýbrž pivo za pivem vždyckny jměli, a vždy, nežli jedno pivo dříve vyšlo, zase časně pro jinší pivo jezdili, pod pokutou 10 ſſ tolikrát, kolikrát by se to při kterém rychtáři aneb sousedu shledalo.

17. Toto se také rychtářovi a konšelům poroučí, aby žádný z poddaných, buď on kdo buď, žádné *role, luka*, paseky a trávníky žádnýmu cizopanskému svého *neprodával* a nezastavoval, ani aby žádný poddaný od cizopanských poddaných role, paseky, lúky a lesův sobě nenajímal, a to bez vědomí a dovolení obýstranný vrchnosti, skrze což mezi vrchností nesnáze, nesousedství a zaneprázdnění vznikuje, a to pod pokutou 10 ſſ, kdo by se koliv z poddaných toho dopustil, složiti má.

18. Toto se též poroučí rychtářovi a konšelům, aby se na to hleděli pilně ptáti, jestli by někdo z poddaných role, luka, paseky a trávníky někde *zastavené* jměl, aby těch ihned vyplatil a ke dvoru svému zase připojili.

19. Naposledy též se všem poddaným zapovídá, aby bez ohlášení své vrchnosti ničehož od hovadů, totiž voly, krav, telat, sviň, ovcí, slepic, vajec, a co takového více jest, *neprodávali.* Nebude-li vrchnost to potřebovat, tehdy vedle své vůle a libosti komu koliv prodati mocti budou. A kdyby tato poručení kdokoliv přestoupil, bez trestání ujíti nemá. O. A. M. D. G.

339.

(Po 1700): Soud výroční a řád poddanský na panství Polickém.

L. Schlesinger v Mittheilungen d. Vereins f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen 1877, ročník XV. str. 183—191, uveřejnil z rukopisu 18. století písemnost, která se skládá ze dvou částek: 1. z poučení pro úředníka, kterak má držeti výroční soud na Policku (Ordnung des Politzer

Dreiding), a 2. z řádu poddanského čili z artikulů soudních na Policku (Dreidingspuncta vor die Politzer Dorfsassen). V první částce stojí napřed promluva, kterou zástupce vrchnosti (kláštera Broumovského) oslovil vesničany shromážděné v úřední kanceláři k soudu, jejž on zahájil, a učinil při tom několik otázek k rychtářům a konšelům; pak propustiv je a všechny osoby přísežné z přísah, vysvětloval, že při zahájeném právě jde o 3 věci, totiž aby se vyjevilo a potrestalo, hřešil-li kdo 1. proti Bohu, 2. proti vrchnosti, 3. proti jinému v obci (tím vysvětloval se název Dreiding). Zástupce vrchnosti učinil o tom trojí otázku (Hierauf geschieht dreimahlige Anfrag, wie im Böhmischen); potom znova dosadil rychtáře a konšely a přečetl artikule nařízené od vrchnosti. Tato druhá částka obsahuje řád poddanský o 30 článcích. Obsah jich věcný jest dosti obyčejný, ale stylisace rozdílná od jiných artikulů soudních zde tištěných; obsahem neobyčejné jsou 3 artikule: Čl. 6. Kein Unterthan, es sei Pauer, Häusler oder Hausgenoss, soll auf zwei Nachtläger aus der Herrschaft fahren oder gehen ohne obrigkeitlichen Consens. Čl. 14. nařizuje rychtářům nedopouštěti, aby při prodeji statku ustanoven byl výměnek příliš veliký, jehož by nový držitel nemohl snésti. Ve čl. 18. vrchnost obnovuje zápověď nádhery v oděvích, jakž prý již poddaným oznámila patentem (rozuměj nařízením vrchnostenským) z 31. prosince 1697. Co se týče nápadu vrchnostenského po lidech zběhlých, článek 30. odvolává se na patenty, jež vydal opat Jan Benno r. 1626 a 1629 o tom, že nápad po poddaných zběhlých náleží vrchnosti, ale kdo by sloužil císaři ve vojště anebo kdo se vystěhoval s povolením vrchnosti, jeho spravedlnost že má býti po 30 let spravována od poručníků pro něho, a pak teprv, když by se nevrátil, třetina připadne vrchnosti. — Podle uvedených letopočtů podobá se, že ten řád poddanský trval v platnosti od převratu Bělohorského a bez velkých proměn dočkal se věku 18. Ježto obyvatelstvo panství Polického jest většinou české, musel býti ten návod k držení soudu výročního a řád poddanský napsán také po česku, k čemuž ukazuje poznámka v první částce při zmínce o trojí otázce: wie im Böhmischen.

340.

1702, 24. května vydán jest řád svobodníkům v království Českém.

Nachází se otištěn v knize Františka X. Tvrdého: Pragmatische Geschichte der böhmischen Freisassen, Prag 1804, str. 175—190. Vydán byl od královského úřadu fiskalního na hradě Pražském s podpisem královského prokuratora Felixa Hada z Proseče, a nadepsán jest: „Instrukcí starším svobodníkům, kterak se v ouřadech svých, jim na ten čas svěřených, vždy a každého času povinně, poslušně a neproměnitedlně chovati mají.“ Článkův jest 21; větším dílem týkají se svobodníků všech, netoliko starších, kteří byli k jich správě v jednotlivých čtvrtech zřízeni. Články 1—3 jednají o povinnostech náboženských, 4. o mravopočestnosti, 5. o opatrování vdov a sirotků, 6. o kontribuci, 7. aby osoby vyšších stavů, které drží grunty svobodnické, nevytahovaly se z povinností svobodnických; 8. o restantích; 9. a 10. svobodníci mají odváděti kontribuci starším a ti do berničného úřadu v Praze; 11. nemají děliti statků svých; 12. svobodníci neusazujte se v městech aniž se dávejte v poddanství bez listu zhostního od úřadu fiskálního; 13. smlouvy trhové o grunty jak se mají psáti; 14. věci porovnáním spokojené nebuďte zdvihány u úřadu; 15. stížnosti buďte skrze starší podávány k úřadu; 16. starší čiňte počet z kontribucí přijatých; 17. dávky svobodníků za práce král. prokuratorovi, 18. úřadu fiskalnímu, 19. starším; 20. grunty svobodnické všechny buďte zapsány v knihách úředních; 21. starší oznamte tu instrukci svobodníkům.

341.

1703 obnoven byl samodílný řád vsi Ludvíkovic (Losdorf) u Děčína.

Uveřejnil jej L. Schlesinger v Mitth. d. Vereins f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen 1884, r. XXII. str. 311—319 pod dvěma čísly VII. a VIII., jež obě jsou nadepsána: Die Ruge von Losdorf. Číslo VII. str. 311—313 má starý nápis: „Der Einwohner zu Lossdorf Gemein-Ruge, so von neuen 1703 übersetzt worden;“ z úvodu potom následujícího se dovídáme, že obec Ludvíkovická umluvila se o vzájemné hranice s vrchností svou (tou byl 1471—1511 Sigmund z Wartenberka na Děčíně) již r. 1472, potom opět r. 1566 s Güntherem z Bínova pánem na Děčíně, který jim odňal něco pozemků, konečně též s hrabětem Maximilianem Thunem. Pak následují 3 články o hranicích, jež se opakují také v druhé delší písemnosti (str. 315) pod číslem VIII., jež byla přepsána nejspíš také roku 1703. Tato druhá písemnost str. 313—319 nazývá se „Der Einwohner zu Lossdorf Gemeindruge,“ adressována jest důchodnímu na místě Děčínské vrchnosti, a počíná se několikerými díky; jmenovitě děkují Bohu, že jim dal za vrchnost hraběte Maximiliana Thuna, c. k. komořího, (M. Thun se stal komořím 1665, pak tajným radou 1693, † 1701; bylo to tedy skládáno mezi lety 1665—1693). Články 8—27 popisují hranice obce Ludvíkovické, ostatní články 28—41 týkají se skoro vesměs jenom cest, které nemají se rušiti.

342.

1704, 1. ledna na panství Dymokurském byly vydány instrukce pojezdnému a vrchnímu šafářovi.

Uveřejnil je F. J. Čečetka v Českém Lidu IX. 11—15. Pojezdný obdržel instrukci o 14 článcích; měl dohlížeti k mravopočestnosti, ke krčmám, k dobytku, k mlatcům, rybníkům, škodám, dělníkům, k ohni, k pozůstalostem, k robotě, k officírům (snad ti v čl. 5 slovou obři). Instrukce daná obršafářovi nad čtyřmi dvory dělí se v 15 článků; měl svěřené jemu dvory, lesy a rybníky nejméně za den jednou sjeti. Podepsán jest pod instrukcemi hejtman panství Dymokurského František Josef Olša. Panství náleželo tehdáž rodu hrabat Colloredů.

343.

1704, 4. dubna: Císařský reskript nařizuje českému místodržitelstvu vyhlásiti za stálý zákon, kterak o sporech mezi vrchnostmi a poddanými má se jednati u krajských úřadů a u místodržitelstva.

Hoch- und wohlgeborne, wohlgeborne und gestrenge liebe Getreue! Demnach wir schon öfters allergnädigst observirt haben, dass die Strittigkeiten, so zwischen den Obrigkeiten und Unterthanen dann und wann entstanden, durch Einrathen eigennutziger Advocaten sehr kostbar und weitschichtig tractiret, mittelst aber sowohl die Obrigkeiten, als arme Unterthanen dergestalt geschwächt und ruiniret worden, dass in praeiudicium zwischen Herrn und Unterthan das Odium je länger je mehr geheegt, vornemlich aber die praestationes dominicae dardurch ins Stocken gerathen; als seind wir gnädigst bewogen, eine formam et normam procedendi in

denenjenigen Strittigkeiten, so sich zwischen der Obrigkeit und Unterthanen ereignen, in vim pragmaticae, wie es dann hiermit beschicht, allergnädigst zu resolviren.

Und befehlen euch solchemnach hiermit gnädigst, dass ihr euch gleich anfangs unsern [sic] königl. Kreis-Hauptmann sothane Strittigkeiten in der Güte und absque sufflamine litis hinzulegen und allen Fleiss hierzu anzuwenden gemessen mitgeben; da aber die Güte nicht verfangen wollte, sodann bei unserm königl. Kreis-Amt die Parthen utrinque summariter hören, ein ordentliches Protocollum darüber halten, und den ganzen Verlauf nebst denen meritis causae, auch probationibus per testes aut instrumenta, alles in forma probante euch beibringen lassen; da sodann uns ihr nebst Remittirung der Acten und Protocollen, wie ihr die Sach zu decidiren vermeinet, gutachtlich gehorsamst berichten.

Und ist auch unser gnädigster Will, dass ihr diese unsere gnädigste Resolution in vim pragmaticae aller Orten publiciren und darauf feste Hand gehorsamst halten sollet. Hieran wird vollbracht unser gnädigster Will und Meinung. Geben in unserer Stadt Wien den 4. Monatstag Aprilis, im siebenzehen hundert und vierten, unserer Reiche des Römischen im sechs und vierzigsten, des Hungarischen im neun und vierzigsten, und des Böheimischen im acht und vierzigstem Jahr.

Weingarten, Codex 1720, str. 646 č. 608.

344.

1704, 27. dubna: Klášter Plaský jako vrchnost se svolením všech šesti sousedův ve vsi Bykově převádí je na pozemky panského dvora Robšického do vsi nově tam zřízené, poskytuje jim rozmanitých výhod, a jejich bývalé pozemky v Bykově béře ke dvoru panskému.

My Eugenius Tyttl oppat a praelat, Ferdinand Mayer převor a Gerard Küntner suppřevor i na místě celého konventu královského kláštera Plaského sv. řádu Cisterciensského, vzavše sobě v častější povážení, kterak bychom na statcích našich počet dvorův panských (jsouce některý malých vejsevkův, že sotva pro vychování čeládky stačují) umenšili a spojili, a tudy dvojnásobnímu nákladu a rozličnýmu vydání jak na stavení tak na čeládku uspořeno bejti mohlo; protož jsme hejtmana našeho k věrným jmilým poddaným našim Bykovským sedlákům a sousedům vyslali, jichž by se tázal, taky-li by tak náchylni a příznivi vrchnosti svej býti chtěli a svý sedlský grunty v Bykově ležící, jak v polích, lukách, tak lesích a jejich občinách pozůstávající, frejmarkem změniti chtěli, a to za grunty Robšický, jenž by se jejich všechny spravedlnosti, které v Bykově mají, na grunty Robšický přenesly, a ze dvora Robšice vesnice byla učiněna; naproti tomu jejich všechny grunty v Bykově ležící k našemu dvorci Bykov se připojily, a tím spůsobem z vesnice dvůr panskej učiněnej byl. Po dlouhým tehdy a kolikterým s nimi jednáním a dobrým

jejich rozmejšlením volnost jejich dotčený hejtman náš nám oznámil, že by oni dobrovolně takovej frejmark s vrchností svou učiniti chtěli. Pročež považujíce my sobě tu jejich volnost a k nám upřímnost, následovním spůsobem jsme s nima narovnání učinili:

Předně že jim všem šesti sedlákům, totiž Jakubovi Liškovi, Jiřímu Čejkovi, Jiřímu Fránovi, Adamovi Maškovi, Vítovi Horovi a Jakubovi Maršovi, všechny vorný i nevorný, ladem ležící aneb zarostlý pole, s háji, pahrbky, porostlinami, horami a lesy, in summa se vším, cokoliv ten dvůr Robšice gruntův v sobě obsahuje a od starodávna k němu přináleží, k užívání postupujeme, a tu všechnu spravedlnost a povinnost, kterou na svých dvořích v Bykově měli, na jich dvory do Robšic přenášíme; i taky komu co v Bykově na vejruncích vyplatili, toho na dvořích Robšických vyplaceno jmíti, a komu co ještě vypláceti povinni jsou, toho v Robšicích dopláceti mají.

Za druhé dvůr jednomu každýmu se vším k němu náležejícím stavením na náš vlastní náklad vystavěti a krytinou opatřiti jsme dali, kromě Jakubovi Liškovi, kterej nejlepší grunt v Bykově nám zanechal, jemu dvůr panskej v dotčených Robšicích se vším stavením zanechali.

Za třetí jsme jednomu každýmu skrz hejtmana pole a louky na šest dílů rovným dílem u přítomnosti a s vůlí jejich na šest lánů rozděliti dali, Jakubovi pak Liškovi, Adamovi Maškovi a Vítovi Horovi, poněvadž víceji a lepších polí a luk v Bykově než ostatní tři měli, jim ke třem chalupám, které sobě na svůj náklad vystavěti dáti mají, místo, kde ovčín stál, vykázali, a k jednej každej tej chalupě za čtvrt lánu polí a luk připojili; oni pak jak nejdříve možná takový chalupě vystavěti a hospodářma opatřiti povinni budou, tak že z těch třech čtvrtlánů polí a luk kontribucí, platův dávati a vojákův vychovati, i do obci ve všem trpící bejti musí; podělky pěší, když ty chalupě vystaveny a hospodářmi osazeny budou, vykonávati.

Za čtvrtý aby budoucně (majíc však v horách Robšických rozličného dříví drahně) v nedostatku dříví k stavení kam se ucházeti věděli, ačkoliv sice byli jsme oumyslu jim jistý kus lesa vykázati dáti, kterejžto by se však po časích vysekal, a tak by nedostatek potom trpěti a těžce sobě objednati museli; načež k budoucímu jich a nápadníkův jejich opatření tuto milost jim činíme, že my a budoucí potomci naši kláštera našeho Plazského, jak mnoho by důležitě k stavení potřebovali, v lesích panských našich vykázati dáti chceme a vykázati dají, a to darmo bez zaplacení.

Za pátý. Netoliko že jim všechny dvory vystavěti jsme dali, ale i k tomu aby sobě dvory ohraditi mohli, roboty potažní i pěší za tři leta, totiž ode dne prvního měsíce ledna leta tisícího sedmistýho a třetího, až do posledního dne měsíce prasince leta tisícího sedmistého a pátýho odpouštíme; též i kontribucí přes ty tři pravený leta za ně zaplatiti chceme, kteroužto teprv po vyjití těch třích let, co

v jiných vesnicích z lánu aneb usedlýho, též oni šest sedlákův v novej vsi Robšicích ze šesti lánů; a ty tři chalupě ze třích čtvrtlánů, Šindelářská chalupa ze čtvrt lánu, tak v summě ze sedmi lánů platiti budou.

Za šestý, z ohledu jejich volnosti a přízni k vrchnosti tuto milost obzvláštní jsme jim učinili, že jak nynějším držitelům gruntův Robšických, tak budoucím potomkům z jejich rodu pošlým, kterým by posloupně spravedlivým nápadem takový dvory patřily, ospy obilní a ouroky peněžitý, který klášteru od starodávna z gruntův Bykovských každoročně platiti povinni byli, na věčnost odpouštíme; s tou však doloženou vejminkou, kdyby se někdy stalo, že by na takovej grunt hospodář aneb hospodyně se dostali, z nichž by ani jeden ani druhý z jejich rodu nebyl, ten takový nemajíce k tomu žádného práva a zasloužilosti, té milosti neužije, ale ospy a ouroky platiti má; což i taky na ty tři chalupě ve všem se vztahuje; též taky kdyby někdy z milosti vrchnosti aneb jiným spůsobem zcela zdviženy byly, tehdy ty ospy obilný a peněžitý ouroky, jakž nyní ve vesnicích se dávají, i oni držitelové pravených gruntův Robšických, jak v tom čase někdy v Bykově zůstávajíc odváděli, klášteru odváděti se sporovati nemohli a dávati povinni byli.

Naposledy i by tu milost ztratili, kdyby svej vrchnosti věrni nezůstali aneb nějakým jiným těžším spůsobem proti ní zhřešili.

Pro víru toho a na věčnou památku jsme se vlastníma rukama podepsali, a pečetě naše oppatskou a konventskou přitisknouti dali. Jenž se stalo v král. našem klášteře Plazském dne dvacátýho sedmýho měsíce dubna, leta páně tisícího sedmistýho a čtvrtýho. (L. S.) (L. S.)

F. Eugenius oppat.
F. Ferdinandus Mayer p. t. prior,
F. Gerardus Günter p. t. supprior,
F. Eugenius Martinetz Sen.,
Fr. Josephus Jahn,
nomine totius conventus.

(L. S.)
Peter Hynek Fragner,
ten čas hejtman.

Z opisu v archivě knížat Metternichů v Plasích, cista 6, custod. 12, Nr. 29, opsal dr. Nováček. — Od této proměny jest Bykov jenom dvorem poplužním na panství Plaském, mezi vsemi Hromicí a Oborou; starší popis vsi Bykova nachází se v urbáři panství Kaceřovského z r. 1558, z něhož výtah vydal Fr. Prusík ve Věstníku Kr. Č. Spol. Náuk 1896 č. II. str. 12, 26, kdež píše se Bikov. Ves Robšice, psaná v Palackého Popise 408 Robčice, stojí nad levým břehem řeky Mže naproti hradu Libšteinu.

345.

1706, 1. ledna: Vrchnostenský předpis o robotách, pokutách a dávkách sedláka Václava Vonáska v Terešově.

Spojené statečky Řešihlavy, Terešov a Prašný Újezd nedaleko řeky Mže v kraji Plzenském koupila r. 1706 (dle Sommera 329) hraběnka Barbora Fr. Barbová od Jana Tobiáše

Běšína z Běšin; Terešov byl od toho odprodán roku 1716 (?) rytíři Václavovi Diviši Miseronimu; děti hraběnky Barbové Jan, Petr a Josefa Leopoldina prodali r. 1724 také Řešihlavy a Prašný Újezd. Když roku 1717 visitační kommisse kraje Plzenského pracovala v té krajině, obyvatelé vsi Terešova, ač nebyli již poddanými Barbovskými, nýbrž Miseronskými, podali jí následující předpis na důkaz, jak těžká břemena jim byla ukládána, a visitační kommisse přiložila ten původní předpis vlastnoručně podepsaný hrabětem Barbem ke své zprávě o hrozných útiscích, jež hrabě Barbo provozoval na statku Řešihlavském.

Instruction, was Wenzel Wannaska, Bauer zu Tereschau, dero gn. Herrschaft durchs ganze Jahr roboten solle, als:

1. Solle der Herrschaft mit einem mit 2 Pferden bespannten Wagen oder Pflug wochentlich roboten drei Tag.

2. Item mit der Hand roboten zwei Tag.

3. Diese 5 Täge Robote sollen hingegen punctualiter gehalten werden, und sowohl Winter als Sommer bei Aufgang der Sonnen anfangen, bei Niedergang derselben sich endigen, zu Mittag aber eine [sic] Stund füttern.

4. Von einem jeden Tag, in welchen die Robot mit denen Pferden versäumet wird, solle der Bauer der Herrschaft im Winter 36 kr., im Sommer aber 45 kr. zahlen; vor die Handrobot in Winter 15 kr., im Sommer 18 kr. Und die Strafgelder sollen ohne weiters Anmelden von dem Beamten eingefordert und der Herrschaft verrechnet werden. Zu welchem Ende wochentlich ein Amtstag soll gehalten sein.

5. Im Heu- und Grommetmachen soll der Wannaska die ganze Wochen einen erwachsenen Kerl zum Mähen, und einen Menschen zum Heumachen schicken. Vor ein jeden Tag, der [der] Herrschaft versäumet wird, soll der Bauer der Herrschaft Straf zahlen 36 kr.

6. In Schnittszeiten soll der Wannaska gleichfalls zu 2 erwachsenen Personen die ganze Wochen schicken. Und wann ein Tag versäumet wird, so soll er vor 2 Personen 36 kr., vor eine Person aber die Hälfte Straf zahlen. Herentgegen soll in Heumachen und Schnitt denen Leuten von der Herrschaft das gewöhnliche Essen gereichet werden.

7. Wann der Wannaschoka in herrschaftlichen Diensten eine Reis mit den Pferden oder zu Fuss thun müsse, und über die gewöhnliche 5 Tage aussen bleiben müsse, so solls ihme in der künftigen Wochen an der Robot gut gemacht werden.

8. Soll der Wannaschokha einen toblten Kerbstock halten, wovon einer im Amt, der andere aber bei ihm sein soll, darauf täglich die Robot angeschnitten werden.

9. Wann der Wannaschokha in der Bauern Geschäften sollte verreisen müssen, dasselbe solle nicht in der herrschaftlichen Robot abgerechnet werden, und welches auch dero gn. Herrschaft nichts angehen thut.

10. Dem Wannaschokha wird hiemit von Amt wegen verboten, dass er in herrschaftlichen Waldungen keinen frischen Baum umbhauen solle unbewusst der Herrschaft. Sollte aber dasselbe geschehen, und der Jäger sollte ihn in währenden Abhauen ertappen, ist dem Wannaschokha zur Straf aufgetragen 1 fl. 30 kr.

11. Wann des Wannaschokha sein Pferd, Ochsen, Kühe, Schwein, Schaf, Gäns, Enten und Hüner sollten in den herrschaftlichen Wiesen und Getreiden durch den Schaffer ertappet werden, so ist dem Wannaschokha zur Straf auferleget wie folgt:

von einem Pferd 1 fl. 10 kr.	von einem Ochsen 1 fl. 10 kr.
„ einer Kuh 1 fl. 10 kr.	„ „ Schwein 1 fl. 10 kr.
„ einem Schaf 30 kr.	„ einer Gans 15 kr.
„ einer Ent 10 kr.	„ einem indianischen Hahn oder Henn 15 kr.
„ „ Henne 6 kr.	

Diese Straf gehört der Herrschaft zu geben.

12. Item der Mannaschakha, so der Schaffer, wann er das Vieh aus der Wiesen oder aus dem Getreid wegnehmen thut, gebühret ihm 15 kr. zu geben [sic].

Specification, was der Wenzel Mannaschka, Bauer zu Tereschau, jährlich der Herrschaft in natura zinsen soll:

Maurachen ohne Stingel gedörret 2 Seidl,
andere Schwammen sauber gedörrt 1 Metzen,
Haselnuss 1 Metzen,
Holzbirn 1 Viertel,
Eicherl 2 Strich,
Gäns 4 Stuck,
Hühner 2 Stuck,
Eier 24 Stück.
Spanferkel, so oft sie Jungen habe, 1 Stuck.
Wacholter Beer 1/2 Metzen.
Bäszen [Besen?] 4 Stuck.

Wann specificirte Naturalien [von] dem Wenzel Mannaschka nicht sollten richtig ins Amt geliefert werden, so soll es nach Gutbefinden der gnädigster Herrschaft mit baarem Geld bezahlen.

It. weil des Wannaschka sein Haus und Hof nebst den zugehörigen Feldern und Wiesen von ihm noch nicht käuflich angenommen worden, als hat sich die gn. Grundobrigkeit solches käuflich anzuschlagen sich hiermit vorbehalten.

Actum Rzessohlaw den 1. Jan. 1706.

J. P. [?] Graf Barbo mp.

Originál tohoto předpisu i pozdější jeho opis přiloženy jsou k číslu 4. z dne 22. října 1717 katastrálních akt (nyní v archivě zemském) statku Terešovského. Sedlák, jehož se týče, psán jest v té písemnosti rozličně, ale jmenoval se Václav Vonásek. Předchůdce jeho na tom selském statku r. 1654 byl Jan Vonásek, druhý roku 1714 Adam Vonásek, ač katastrální kommisse r. 1736 psala je oba Wannasseck. Statek Vonáskovský měl orné půdy r. 1654 19 strychů prostřední jakosti, 13 str. 1 věrtel špatné jakosti, a 1 strych ladem; tato míra vrchovatá byla později přepočtena na 43 strychy míry rovné; r. 1714 udáno také tolik, roku 1736 shledáno 46 strychů výměry; krom toho luk bylo při statku se 4 vozy sena a 1 vůz otavy. Na přiznavací tabelle Terešovské z dne 30. července 1714 jest podepsán Wenzel Dionys Missiron; jest tedy omyl v udaji Sommerově (Pilsner Kreis str. 329), dle něhož by byl Terešov teprv roku 1716 přešel z rodu Barbovského na Missironský čili Miseronský.

346.

1706, 18. ledna: Kolik se sráží z dědictví osobám propuštěným z Třeboňska na cizí panství nebo do jiné země.

Vrchní hejtman Krumlovský nečitelně podepsaný tázal se hejtmana Třeboňského Matyáše Traxlera, kterýž odpovídá:

H. Oberhauptmann! Bei hiesiger fürstl. Herrschaft hat man a longaevo usu nichts anderes attendiret, falls ein Unterthan in andere in Land situirte Herrschaften manumittiret worden, von dessen auf hiesigen Gründen zu suchen habenden Erbschaft bei Erhebung derer das Duplum, so sehr gering, das ist nur jedes Schock meiss. zu 2 gr., jeden ad 7 [d] und deren 6 ad 1 kr. reitend, zu postuliren. Gleiche Bewandnuss auch mit jenen, so in Mähren oder Unterösterreich mittelst ordentlicher Losbriefen manumittiret werden, dato observiret. Mithin wegen des Abzugs keine sondere Difficultät gemachet worden. Gestalten derlei casus zeit meiner 30jährigen hiesigen Dienerschaft sehr wenig sich begeben... Schloss Wittingau 18. Jan. 1706.

Koncept v archivě Třeboňském IA. 6Gβ. 5b.

347.

1706, 15. března: Kolik a kterak sedláci na Třeboňsku robotují.

Vrchní hejtman Krumlovský poslal Třeboňskému hejtmanovi tento dotaz:

Dem Wohledlgestrengen H. Mathie Träxler, der hochfürstl. Schwarzenbergischen Herrschaft Wittingau bestellten Hauptmann.. Demnach man allhier eine Nachricht in puncto der Roboten bedarf, nemblichen wie man alldorten dieses halte, ob die Unterthane präcise auf 3 Tag mit Zug zu roboten pflegen, und wie es mit der Handrobot observirt werde, wie viel Handroboten auf ein Fuhrrobot gerechnet werden, und dergl. mehr, so mir nit beifallt: als bitte mir eine nachbarliche Information zu ertheilen... Schloss Crumaw den 12. Martij 1706.

[podpis nečitelný] Oberhauptmann.

Odpověď k tomu:

Wohledlgeborner und Gestrenger! Hochgeehrt. H. Oberhauptmann! Hierorts verhält man sich in puncto der Roboten denen längst emanirten kais. allergn. Pa-

tenten gemäss, sintemalen wann ein Bauer in die Wochen mit dem Zug die herrschaftlichen Frohndienste per 3 Täg gebührend persolvirt hat, man schon content ist. Ein Fussgänger aber, der muess die ganze Wochen dauern. So der Bauer selber aus Mangel des Gesinds auf die Robot erscheinet, da vermittelt mans, dass er über 3 Täg länger nit vom Haus ausbleibet, ausser zur Zeit des Schnitts, Heu- und Grumetmachens, und bei Zulangen denen Maurern, da muss alles durchgehends die ganze Wochen auf der Robot bleiben. Wann das Holz zu arbeiten kommet, ist ein jeder 3 Präger Klaftern zu machen schuldig. Und soviel habe ratione der hiesigen Robotobservanz in schuldigster Antwort nachbarlich notificiren sollen . .

Wittingau den 15. Martij 1706.

Koncept bez podpisu v archivě Třeboňském VI. Gβ. 35.

348.

1706, 4. září: Kníže František Adam Schwarzenberg nařizuje na všechna svá panství: s kým svobodná obtěžkala, ten jest povinen si ji vzíti za manželku.

Demnach mir glaubwürdig vorgebracht worden, dass bei meinen Herrschaften viele Weibs- von denen Mannspersonen darumben überredet und zum Fall gebracht werden, indeme sie ihnen die Ehelichung versprochen, hernach aber die geschwächte mit leeren Worten und etlichen Gulden Gelds abgefertiget, und entweder denen Eltern zu Unterhaltung anheimb geschickt oder sonst in elenden Stand gesetzt haben. Ist dahero höchstgedacht Ihro hochfürstl. Gnaden gn. Willen und Befehlich, umb dieses Laster und Unheil, dardurch zuweilen auch wohl abscheuliche Kindermord herauskommen, soviel möglich zu unterbrechen, denen gesammten Unterthanen anzudeuten: daferne künftighin ein oder andere ledige Weibsperson, es sei nun in Höfen, Mühlen, Schäflereien oder sonst andern herrschaftl. Gebäuen, auch Dorfschaften, geschwocht werden sollte, derjenige Thäter ohne mannigliche Ausrede verbunden sein solle, selbige zu heiraten. Hingegen ist auch denen Weibspersonen zu sagen, damit sich selbige vor derlei Bösen hüten, und Niemanden, wann er ihr auch die Ehe verspräche, einwilligen; gestalten wann sie solche Winkelangelobniss nit klar erweisen kunnte, sie folgends keine Vertretung finden, sondern eine von jedermann verachte und ihres Glücks beraubte Person sein müsste.

Schloss Frauenberg 4. Sept. 1706.

[In dorso:] Auf alle Herrschaften exped. Frauenberg 8. Sept. 1706.

Koncept v archivě Třeboňském A. 5BC.

349.

O spravování lidí poddaných na statcích měst královských.

Výtah z instrukce dané do Králové Hradce 10. prosince 1706.

V městské knize Královéhradecké od roku 1532 (Liber documentorum primus, fol. 232—244) vepsána jest „instrukce a řád hospodářský král. věnného města Králového Hradce nad Labem;“ vydala ji pod datum v Praze 10. prosince 1706 zvláštní kommisse, jejíž členové jsou na konci podepsáni: hrabě František Karel Přehořovský, jenž od 29. května 1704 do 1705 byl presidentem nad appellacemi a od 20. července 1705 do 1717 nejvyšším sudím zemským, František Hynek Vratislav hrabě z Mitrovic, a Jan Rudolf Volbram Brandlínský pán ze Štěkře. Tato kommise byla zřízena po nařízení císaře Leopolda z dne 6. září 1704 „k uvedení nového řádu a způsobův řízení důchodův obecních měst královských, věnných a horních v tomto slavném a dědičném království Českém,“ při čemž výslovně jí uloženo, že správu obecních důchodů a hospodářství měst královských a věnných budoucně nemají již konati osoby konšelské, jak do té doby obyčejně se dálo, nýbrž zvláštní správcové (pouzí úředníci) k tomu zřízení a v hospodářství dobře zkušení, k jichž administraci by primasové nebo jiné osoby z obce na jich místě zřízené toliko dohlížely. Za takového správce důchodů a hospodářství byl dne 1. září 1706 z obce Hradecké navržen s dostatečnou kaucí Jindřich Ceyp, kteréhož Pražská kommisse potvrdila a do přísahy vzala, i vydala při tom přítomnou instrukci, aby v Králové Hradci byla vyhlášena, do knih vepsána a od jmenovaného správce i od úředníků jemu podřízených zachovávána. Naskytla-li by se hospodářská věc, kterou by správce s podřízenými svými netroufal si podniknouti na svou zodpovědnost, měl ji k rozhodnutí předložiti v městské radě (in pleno communitatis); v neodkladných pak případech měl to vznésti na primasa nebo na hospodářského inspektora jej zastupujícího a na pět osob v hospodářství zkušených a jinými úřady nezaměstnaných, kteréž k tomu z obce ustanoveny budou.

Přítomná instrukce a řád hospodářský kromě úvodu, v němž jest zmínka o Hradci Králové a o dosazeném tam hospodářském správci Jindřichovi Ceypovi, obsahuje 34 číslované články, jejichž obsah má povahu všeobecnou a v ničem nedotýká se zvlášť města Hradce Králové; nepochybně ty 34 články byly tehdáž předepsány také v jiných městech královských a věnných. Německé znění instrukce z téhož dne, kteréž nalézá se v Trutnově, má jen některé menší odchylky (viz Čelakovského Úřad podkomořský 106—109). Lidu poddaného na statcích městských týkají se jenom články 23—29, kteréž znějí takto:

Za 23[té]: A jsouce mezi jiným také i to důležité zaopatřiti, aby ouřad toho města jemu správci s svými spolusloužícími hospodářskými officíry vždycky k obci patřící *lid poddaný* k příslušilé paricí a poslušenství bezelstně vykázal a odevzdal: pročež s jakou on správce s svými spolusloužícími officianty hospodářskými prozřetedlností je říditi a spravovati, též mírně a pokojně s nimi nakládati a ode vší zbytečný a přílišné urputnosti, též nezasloužilého jich trestání pak se zdržeti, vzláštně pak kterak osiřalý děti poddaný, v jmění jich věrnými a upřímnými poručníky zaopatřené, v bázni boží vychované a k poctivým prácem hned z mládí vedené

býti mají: to již takto konferencí hospodářská suo modo jak zaopatřiti věděti bude. Nic však méně pokudž by kdo z poddaných neb jiných pod správu hospodářskou patřících lidí nějakého velkého zavinění a vejstupku se dopustil, má to na magistrát vznešené, a takový podle běhu právního a zasloužilé povahy příslušile jiným ku příkladu a vejstraze strestán býti.

Za 24. *Stavunkové* všeho lidu podacího mají každoročně v určitou chvíli okolo času vánočního tu, kdež se lidé poddaní k tomu tím volněji uprázdniti mohou, na rathouze u přítomnosti inspektora a assessorův hospodářských, též správce i ostatních spolusloužících officírův předsevzíti, a to při tom se sbíhající všechno řízení a [v?] pořádné všeho popsání uvedeno, následovně pak též ty na to založené rejstra vedle jiných počtův hospodářských každoročně tu, kdež náleží, spolu složené býti. A tak jakož za

25[té], oni lidé poddaní celou pospolitou obec toho města za svou vlastní a pravou vrchnost, dáleji pak JMCské královského rychtáře, purkmistra a radu za hlavu a přednější oudy toho města uznávati, ctíti a venerirovati mají: tak také z toho potomně jim představeného správce i jiné spolu jeho sloužící officírské osoby v náležité uctivosti a počestnosti míti a jim všelikou poslušnost zachovati povinni budou. Mezitím ale

26., pokudž pak někteří z nich lidí poddacích (po předcházejícím však dříveji vybrání *čeledi* dvorské) někomu z sousedův městských do služeb propuštěni budou, nemá s nimi, tak jakž někdy se děje, zle a nekřesťansky, nýbrž mírně a pokojně se vždy příslušnou prozřetedlností nakládáno býti. Co se pak za

27. *zhostění* lidí poddaných dotýče, v tom má vždy magistrát podle předcházející zprávy opačeného správce a jeho spoluslužících, též následujícího dobrého zdání a svolení konferencí hospodářské progredirovati; z strany pak ale těch, jenž by z poddanosti na svobodu pod jurisdikcí téhož města propouštěni býti měli, v tom takové zaopatření učiniti, aby ti a takoví nikdež jinde a krom při témž městu se osaditi a živiti povinni byli, jináče že jim pod tou znamenitou vejminkou udělená svoboda nijakž platná a sprospěšná, nýbrž oni vždy jako prve kdy neproměnitedlně v předešlé poddanosti pozůstaveni býti mají. Neméně za

28. *povolování* jim poddaným buďto *někam jinam* na službu neb řemeslo aneb k stavu sv. manželstva, nemá on správce bez předcházejícího vědomí a svolení konferencí hospodářské udělovati, tím pak méněji jaký koupě aneb prodaje effektův a gruntův hospodářských, nové stavení, smlouvy neb urovnání sám o své ujmě s svými spoluslužícími před sebe bráti, aniž jaký *rychtáře* v vesnicích obnovovati, zádušní a sirotčí věci rozpůjčovati aneb pronajímati, pozůstalosti dědičné rozdělovati oc, nýbrž v tom ve všem též jiných hlavnějších důležitostech hospodářských, tudíž pak k tím ubezpečlivějšímu svému z všeho odpovídání pokračovati. Obzvláštně pak za

29[té] má sedlská kontribuční reparticí vždy dříveji inspektorovi a assessorům hospodářským poukázána, v ní všeliká volnost respektu jednoho každého jeho možnosti a obchodu spravedlivě pozorována, ano i takto sice tím ubezpečlivěji taková rychtářům vesnickým a obcím (tak aby tu jeden neb druhý z nich příčinu nerovnosti své volně proukazovati a na tom k rozeznání spravedlivému přijíti mohl) přednešena, pak od často jmenovaného inspektora a nejméně dvouch z tých assessorův hospodářských approbirovaná, a následovně jeden exemplář toho k direkcí téhož správce a jeho spolusloužících, druhý pak z předu jmenovaným revisorům městským pro jich důležitou k přehlížení a uvažování počtův kontribučních povědomost vydán býti.

Z opisu archivu zemského v Praze. Za některé opravy a doplňky děkuji p. L. Domečkovi, městskému sekretáři v Hradci Kr. — Již 11. května 1628 a opět 27. srpna 1650 rady královských měst po Čechách dostaly instrukce, jak by sobě měly počínati v soudnictví a ve správě důchodů obecních; ale o správě lidu poddaného na statcích ty starší instrukce neobsahují nic.

350.

1707 pravidla o nápadech po poddaných, platná na panství Kumburském.

Vypsal je pro mne r. 1889 p. učitel Josef J. Fučík z pozemkových knih, jež se tehdáž nacházely u okresního soudu v Lomnici nad Popelkou, nyní pak se chovají v archívě zemském v Praze. Zapsána jsou ta pravidla ve třech knihách, a sice v těch, kteréž byly založeny r. 1707 1. pro městys Libštat a vsi Svojek i Kruh, 2. pro vsi Koštálov neb Olešnici Koštálskou, Čikvasku a Valdice, a 3. pro vsi Bělou a Tample. Ve všech třech knihách jsou psána při počátku v stejná slova a po stejném úvodě. Podobá se, že ta pravidla aneb punkta platila nejenom v obcích zde jmenovaných, ale i jinde na panství Kumburském neboli Jičínském, jehož příslušnosti vyčteny jsou v Palackého Popise str. 121—2. Toto panství dostalo se r. 1699 hraběti Janovi Josefovi z Trauttmansdorfa, jenž byl císařským skutečným komořím a říšským radou dvorským († 1713).

Některá punkta a milosti, která pro lidi poddané k dobrému vysazené, za kteréžto jeden každý Jeho VHExcellenci v nejnižší poníženosti děkovati a jimi se spravovati věděti budou; totiž:

1. Z těch jistých poddaných, kteří od leta 1618 za časů té nešťastné rebellie a na to následující české vojny z panství zběhli a zemřeli, připadá milostivé vrchnosti 3 díly, a ku kostelu tomu, jemuž službami božími připojeni byli, půl dílu.

2. Při takovém, který se JMti (tit.) za vojáka verbovati dal a po vyjití 12 neb 15 i více let zase se nenavrátil, nýbrž o grunt svůj přišel, milostivé vrchnosti připadá 1 díl, přátelům jeho 2 díly.

3. Po tom, kdo z rozpustilosti neb svévolně z panství zběhl, po 10 neb 15 letech se nenavrátil, všechno milostivé vrchnosti připadá; však navrátil-li by se zase na panství, vrchnost milostivá z pouhé milosti jemu buď všechno neb aspoň díl zase dáti v moci sobě zanechávati ráčí.

4. Po jedné ženské svobodné osobě, kteráž by s mužskou též svobodnou osobou ku pádu přišla, připsán býti má milostivé vrchnosti 1 díl, a jí s dítětem 2 díly.

5. Po zmrhalé vdově, která by podobně se svobodnou mužskou osobou něco podobného se dopustila, náležeti má milostivé vrchnosti 1 díl, a jí s dítětem 2 díly.

6. Při držaném soudu mezi selským lidem má se observirovati successio až do čtvrtého kolena.

351.

Pořádek zachovávaný a artikule čítané

při výročních soudech na panství Smiřickém podle přepisu z r. 1707.

Zemský archiv v Praze má nový opis těchto dvou písemností, jenž byl učiněn z kopie archivu města Náchoda pocházející z roku 1707. Na kterém panství bylo užíváno toho pořádku soudního a řádu poddanského, není v nadpisích poznamenáno, ale z 18. kusu artikulů soudních vysvítá, že to bylo na panství Smiřickém. V toto panství uvázal se r. 1696 hrabě Jan Josef ze Šternberka po své matce, a přikoupil k němu r. 1698 tvrz Ples se vsemi Plesem a Jasenou, zahynul však i se svou manželkou v řece Innu r. 1700. Dědičkou po Janovi Josefovi ze Šternberka byla jeho jediná dcera Marie Terezie, kteráž r. 1715 provdala se za hraběte Jana Leopolda z Paaru (Sommer, Königgrätzer Kreis 49; Ottův Slovník N. XXIV. 783). Hraběcí vrchností, která podle 18. artikule dala udělati novou cestu od Smiřic až na Ples, rozumí se hrabě Jan Josef ze Šternberka, nikoli jeho dcera a dědička, která r. 1707 byla ještě nezletilá. Podobá se, že tento poslední článek 18. byl složen v letech 1698—1700, t. j. po přikoupení Plesu ke Smiřicům a před smrtí hraběte Jana Josefa ze Šternberka. Soudě podle obsahu i podle jazyka obstojného, míním, že přítomný pořádek soudní i artikule poddanské byly skládány asi o sto let dříve, jmenovitě před bitvou Bělohorskou, ač některé částky musily býti opravovány nebo doplňovány později, jako články [2] a 3. o víře katolické. Článek 9. o robotách se svou přísností a zároveň neurčitostí nejspíš vznikl po válce třicítileté, a zmínka o kouření tabáku v článku 13. ukazuje již na sklonek 17. věku.

Spůsob aneb zpráva, jak se při držaných soudech říditi a zachovávati má.

[1] Předně udělá se od obce hejtmanu *vinš*. Na to hejtman ke vší obci odpoví: „Za ten jak milostivé vrchnosti, tak i nám dobrý a upřímný vinš všem vám společně děkuji, a naproti, aby Pán Bůh všemohoucí vám všem svou svatou milost a božské požehnání uděliti a se vším vaším vás opatrovati a práce vaší požehnati ráčil, taky vinšuji a přeji. Při tom vám všem věděti dávám, že podle Jeho vys. hrab. Excellencí, naší vždy milostivé vrchnosti, milostivého poručení a starobylého

každoročního obyčeje dnešního dne sem povoláni jste, že soudy neb gruntovní pořádnosti předsevzaté a konané budou. Poněvadž to všeckno, jak jedno nebo druhé držáno býti má, v jisté artikule pořádáno jest, které vám taky po vykonání [sic] přečtěny býti mají: napomínám vás tehdy, abyste všichni pokojně s náležitou uctivostí takové slyšeli, a ve všem tak poslušně se zachovali."

[2] Nyní se učiní *otázka*, jak jsou se v tom čase v službách božích a *křesťanském způsobu* chovali: „Rychtáři a konšelé! Na vaši přísahu dejte zprávu, jak se v tom čase lid váš obecní v službách božích a v křesťanských katolických mravích chovali, a taky-li všichni zpověď svou náležitou vykonali; nápodobně jak jsou se k vám v tom roce chovali, taky-li vždy všechnu poslušnost neb své povinnosti náležitě zadosti činili?"

[3] Na to k obecnímu lidu se otázka činí: „Společně všechna obec má a jest povinna nyní tuto oznámiti, *zdali rychtářové a konšelové* v tom roce jsou se dle práva chovali, vás dobrým a chvalitebným příkladem předcházeli, něco slušného odepřeli aneb spravedlivého dopomožení nečinili, jako i proti slušnosti někoho pokutovali a na něj něco ukládali?"

[4] Nyní starší obecní se předvolají, a celá obec se doptává: „Rychtáři, konšelé a celé obce, ptám se vás, jestli jsou přítomní *starší obecní* v svých povinnostech se věrně chovali, nespravedlivé míry a váhy přehlíželi a to při kanceláři přednesli?"

[5] Zase budou *hajní*, rybáři neb jiní povinnost nějakou mající povoláni: „Nyní rychtářové dejte taky zprávu, zdali tito dvý [sic] povinnosti zadosti činili, buďto hajní proti zápovědi do lesův pouštěli a dříví sekati aneb vyvážeti dali?"

[6] A tak rychtáři, konšelové a všickni, pod povinností kteří zavázáni byli, budou optáni, zdali z té povinnosti chtějí *propuštěni* býti: „Rychtáři, konšelé a všichni, kteří jste posavade vašich [sic] povinností zavázáni byli, ptám se vás, zdali takových sproštěni a osvobozeni býti žádáte?"

[7] Podle žádosti jejich budou propuštěni, a to takto: „Na žádost tehdy vaši z moci ouřadu mého hejtmanského, jmenem a na místě milostivé vrchnosti vás z vašich povinností zcela a zouplna propouštím."

[8] Tu oni *složejí svá práva*. A poněvadž nyní všichni jsou propuštěni, učiní se k celé obci [sic]: „Společně všichni z obce, poněvadž nyní ti, kteří v jakých povinnostech byli, všichni propuštěni jsou, a snad z ohledu ouřadu jeden proti druhému nějakou stížnost v tom roce vésti nechtěl, nyní jsa jeden druhému roven, jednomu každému svou potřebu neb *stížnost,* však v pravdě, bez ourážky jeden druhého, přednésti se dovoluje."

[9] Pokudž na to nějaké stížnosti neb žaloby jsou, to se ad notam vezme a k jinšímu času k vyřízení se zanechá. Na to se dá celé obci na vystoupenou,

a strany volení nového práva neb potvrzení starého ouřadu se snešení činí; a když se to vykoná, zase se celá obec povolá, a jim se toto přednese:

[10] „Nyní všichni vědouce společně, že jedno každé tělo bez hlavy mrtvé jest, obce pak vaše bez práva a řádu býti nemohou: pročež pro zachování a fedrování dobrého pořádku a uvarování všeho zlého bude vám nyní zase *nové právo* představeno. Odkudžkoliv který by k jaké povinnosti zvolen byl, aby beze vší výmluvy pod pokutou 10 kop m. se postaviti a předstoupiti hleděl.“

[11] Rychtáři, konšelé budou zavoláni, a ti, kteří se zvolili, rejstříkem čtěni; a když takoví představeni budou, zeptání se učiní na obec: „Jsouce nyní zase nové právo představeno, ptám se vás všechny společně, *jestli z vás kdo proti* jednomu neb druhému z těchto osob něco víte, co by tak proti povinnosti jejich naproti bylo, abyste to nyní pod pokutou 3 kop m. oznámili; napotom ale žádný aby se [ne]pokusil něco mluviti.“

[12] Dříve ještě, než by se jim závazky daly, řekne se: „A tak na jinším nepozůstává, než abyste vaše povinnosti každý *přísahou* stvrdili a je vykonali. A poněvadž všecka přísaha věc jedna jest, že každého dobrého a spravedlivého člověka ve všem potvrzuje, a duši k spasení jest; naproti ale který by, čině takovou, vedle ní živ [ne]byl a jí nezachoval, jak k časnému tak i věčnému trestu božímu přivádí: tak bude tehdy jeden každý to na bedlivém pozoru míti, aby tomu všemu zadosti učiniti hleděl.“

[13] Na to se jim přísaha vydá, aneb konfirmirování při předešlých přísahách zůstane. A po vykonání jich hejtman štěstí vinšuje: „Rychtáři a konšelé, též všickni, kteří jste nyní povinnost přijali, vinšuji vám štěstí k vašim novým ouřadům, a *napomínám*, abyste tyto nyní vykonané přísahy ve všem dle dobrého svědomí vždy náležitě zadosti činili, a z toho jak časně tak věčně odpovídati mohli. Vám pak obecnímu lidu nařizuji, abyste jim všechnu náležitou čest vedle jednoho neb druhého ouřadu činili, a co by oni tak jmenem milostivé vrchnosti vám poroučeli, ve všem ochotnou poslušnost bez odkladu neb vejmluvy vykonali.“

[14] Na to se jim přečtou *artikule*; a když se stanc, toto se jim přednese: „Poněvadž jste z těchto všech artikulův vám přečtených vyrozuměli, jak se v jednom neb druhém chovati máte: pročež vás tuto napomínám a jmenem milostivé vrchnosti poroučím, abyste se vedle toho tak a ne jináče chovali a živi byli. Vy pak rychtářové a konšelé nad tím vším, co tuto nařízeno, ruku držeti a to vše bedlivě pozorovati hleděli. Kdyby pak něco, čemu byste vy zadosti učiniti nemohli, se přitrefilo, to dáleji na kancelář časně v známost uvésti nepomíjeli.“

[15] A tak posledně bude rychtářům zase *právo* odvedeno, a bude jim od hejtmana mluveno: „Rychtáři! Já tuto z moci ouřadu mého vám nyní toto právo zase odevzdávám, s kterým máte zlé přetrhovati, dobré hájiti a zastávati, též jed-

nomu každému za spravedlivé činiti, tak abyste jak časně před milostivou vrchností, tak taky věčně před pánem Bohem odpovídati a právi býti mohli."

Artikulové, kteří se o soudech čítají lidu vesnickému.

1. *Rychtáři, konšelové* a jiní do povinnosti zvolení! Jest do vás ta naděje, že vedle přísah od vás vykonaných tak pokračovati, zlé rušiti, dobré zvelebovati, rozsudky spravedlivé činiti, a těm, jenž vám k správě poručeni jsou, dobrým a příkladným životem předcházeti budete.

2. Naproti tomu vám *sousedům* a pod právo patřícím se poroučí, abyste těmto představeným vašim všelijakou uctivost a poslušnost prokazovali, co se vám od nich k dobrému vrchnosti milostivé neb obce poručí, to beze vší protimyslnosti ochotně vykonali, do hromady neb společnosti sousedské pilně se najíti dávali, tam se ctně a pokojně chovajíc, co se vám přednášeti neb nařizovati bude, bedlivě pozorovali a plnili. Který by se pak tak nezachoval, ten jiným ku příkladu přísně trestán býti má. Naproti tomu jestliže by se komu od ouřadních osob co ubližovalo, takovému cesta na kancelář k vedení stížnosti otevřena jest. Jakož také daremné obsílky, a při rozsuzování pří lidských zbytečné a na škodu stran se vztahující pití a cechování vám se skutečně zapovídá.

3. Poněvadž vše, co člověk k obživení svému potřebuje, ano i všeliké požehnání od Pána Boha všemohoucího pochází, a Bůh za takové dary prošen a vzýván býti má: pročež jest jednoho každého povinnost a tuto se skutečně poroučí, abyste vy na *mši svatou a kázaní* slova božího s manželkami, dítkami a čeledí vaší pilněji, nežli se posavád dálo, chodili, tam zanechajíc daremných rozprávek, skroušeně se modlili a kázání bedlivě poslouchali; děti a čeládku k pobožnému a cnostnému životu vedli, je do *škol* k cvičení jich vystavených a obraných pilně posílali, tak aby oni Pána Boha znáti a jeho svaté přikázaní plniti se učili, a vy z nich před Bohem někdy těžce odpovídati nemuseli.

4. A jakož se to v skutku vynašlo, že mnozí z vás zasvěcené *svátky* špatně světějí, nýbrž do lesa pro dříví jezdějí a jiné *hmotné práce* konají, skrze což Pán Bůh k hněvu a spravedlivému trestu se popuzuje: pročež na koho by co podobného shledáno bylo, takový přísně trestán býti a 5 kop pokuty k chrámu páně bez vší vejmluvy složiti má a musí.

5. Jest vůbec známo, že skrze *hru v karty*, kostky a jiné podobné štveření nic jiného, nežli různice, pranice, lání, zlořečení, proklínání, sakramentování a jiné hříchy povstávají; pročež se pod vejš psanou pokutou všeliké takové hry a lání skutečně zapovídají.

6. Když čas *stavení sirotkův* přichází a rychtářům se věděti dá, mají všichni, jak sirotci, tak i živých rodičů děti, co by od desíti let stáří bylo, na kancelář pilně dostaveni býti, žádný zatajován, mnohem méněji od rychtáře nebo koho jiného bez vědomí hejtmanského v služby pro jednou [čti: projednán] býti nemá, a to pod přísným trestáním.

7. *Lidí cizopanských* bez listu fedrovního neb povolení od vrchnosti jeho majícího ať žádný *do služby* ani do *podružství* nepřijímá, pro uvarování pokuty sněmem a právy vyměřené; podobným také spůsobem povalečův, škůdcův zemských, zlodějův, lidí u víře podezřelých, osob ženských neřádně se chovajících, a jiných těm podobných žádný *přechovávati* nemá, nýbrž takové nepoddané lidi ven z panství puzeni, poddaní pak na kancelář dostavováni býti mají.

8. *Ouroky*, *kontribuce* a jiné povinné poplatky, též ouroční, poprutní a půjčované obilí dobře vyčištěné časně odvozujte, a takových *dluhův* na sobě nezdržujte, vědouce o tom, že ten, který by nedbanlivost a váhavost na sobě ukazoval, skutečného trestání neujde.

9. *Roboty* všeliké až posavad nedbanlivě vykonané byly, a snad bez snadu možnější ušetřováni bývali, a chudší dotahovati musili. Pročež budoucně v tom rovnost zachována býti, a jeden každý rychtář robotu na obec jeho uloženou časně a ten den, kdy se nařizuje, vše zouplna vypravovati, s sousedy sám jíti, aneb na místě svém jednoho konšela vyslati má. Jestli by se pak vynašlo, že by rychtář pro svůj vlastní zisk někoho ušetřoval, tehdy netoliko povinnosti zbaven, ale vedle velikosti a malosti provinění pokutován bude. Který by pak z sousedův povinné roboty nevykonal, ten podobně na penězích pokutován býti má.

10. *Myslivostí* všelikých na všechny spůsoby pod velikou pokutou prázdni buďte. Zvěři a ptactvu sami, ani skrze čeládku neškoďte, nýbrž když se slepice bažantní neb koroptve kde zanesou, a v čas klizení sena neb žní na ně se trefí, žádný ať hnízdem a vejci nehejbá, nýbrž nejbližšímu myslivci ihned věděti dá a místo ukáže. Kdyby pak kdo z *cizích* lidí buď vyššího neb nižšího stavu jakou myslivost na panství provozovati chtěl, toho nižádnému netrpte, nýbrž byl-li by z vyššího stavu, na jmeno jeho se ptejte, a aby na gruntech panských nic podobného nečinil, jeho napomeňte, jmeno pak jeho na kanceláři oznamte; byl-li by ale nižšího stavu, takového jíti a na kancelář dostaviti hleďte. *Psům* také na polích a lesích běhati nedopouštějte, nýbrž je doma uvázané mějte. Jestliže by čí pes v poli neb lese postižen a od myslivce zastřelen, aneb čí jest byl, na kanceláři dokázáno bylo: tehdy jeden každý takový do důchodu 2 kopy, a myslivci od zastřelení 30 kr. pokuty složiti musí.

11. V rybnících, poltrubích, struhách, řekách a potocích *chytáním ryb*, rakův, bobrův a vyder pod skutečnou pokutou žádný ať neškodí; struhy a příkopy, kterými voda do rybníkův jde, jeden každý v svém gruntu a kde povinen jest, když tomu

čas příhodný bude, ať náležitě vyprázdní a vycedí, tak aby se voda nevylívala a jim na gruntech jich škody nečinila.

12. *Rolí, luk* a všelikých případností *zastavovati*, odprodávati, na polovic neb třetí mandel bez povolení panského síti, se skutečně zapovídá; jestli by se toho kdo dopustil, ten přístně trestán bude. A kdo by co na roli neb louku půjčil aneb s některým co sel, ten o to přijíti má.

13. Věděti jest, že se v staveních s světlem velmi neopatrně zachází, takže kdyby Bůh obzvláštně nehájil, začasté by oheň byl vyšel. Pročež se přístně poroučí, aby jedna každá obec háky a řebříky velké spůsobila; sousedi pak, kteří *komínův* nemají, takové sobě vyzdvihli, je začasté vymetali a *před ohněm* ubezpečili, s loučí po marštalích, chlívích a stájích nechodili, tabáku v stavení nekouřili; neb příklady čerstvé jsou, že se ním zatrousilo a od ohně nenabyté škody staly. Kdyby pak (čehož Bože uchovej) od koho oheň vyšel, má se ihned pokřik státi a všichni sousedi hasiti a brániti spravedlivě pomáhati mají. Ten, který by při takové nešťastné příhodě krásti se opovážil, dle vyměření práv na hrdle bez milosti trestán býti má.

14. Jest věc téměř již zde navyklá, však nenáležitá a ohyzdná, že skoro jedné schůzky, posvícení neb svadby není, aby nějaká různice a *pranice* se nestala, zkrze což důchod panský skrze neodchod piva stenčuje, a šenkýř skrze smazání řádu ke škodě přichází. Pročež se rychtářům a šenkýřům i všem sousedům dostatečně poroučí, kdyby kdo, buď on kdo buď, jakou různici začíti chtěl, aby se jeho ihned zmocnili a do trestání obecního dali, následovně pak na kancelář dodali; co takového buřiče následovati bude, to on nejlépe zví. V čemž také i to rozuměti se má, kdyby kdo někoho na cti utrhal, lál a zlořečil.

15. Která tak obec jaké *cesty* neb mostky spravovati povinna jest, má rychtář na to bedlivý pozor dáti, a co k spravení zapotřebného jest, to časně a trvanlivě napraviti dáti; tak aby lidé přespolní na nesprávu jich co naříkati neměli.

16. Jest to již na některé *šenkýře* shledáno, že začasté ani piva, ani páleného nemívají, a jsouce z nich někteří na silnici, že odjinud takové berou, v domnění se uvádějí. Z té příčiny posledně se napomínají: který by koliv půl dne bez piva a páleného byl, aneb pivo falšoval, ten pokaždé jednu bečku soli pokuty dáti musí; a který by takové odjinud bral, trojnásobným spůsobem pokutován bude.

17. Ježto se skutečně vynašlo, že mnozí na cizopanství obilí do *mlejnův* vozejí a nosejí, skrze což mlynář škodu nésti musí: pročež na koho by co takového uznáno bylo, ten pokaždé 5 kop pokuty mlynáři ku pomoci nájmu jeho dáti, a k tomu trestán býti má. Kdyby pak mlynář někomu za spravedlivé neučinil, aneb jeho šiditi chtěl, ten sobě může na kanceláři stěžovati, má se mu náhrada slušná dáti.

18. Poněvadž JVHraběcí vrchnost milostivá k svému zalíbení a pro svou vlastní příležitost jednu novou *cestu* hned *od Smiřic až na Ples* s velikou prací

a nákladem skrze lesy a pole udělati a spůsobiti, takovou pak lípama a jeřábkem vysaditi dáti jest ráčila: pročež aby taková s pokojem zůstávala, a žádný přes ni jiný, jedině sama vrchnost, nejezdila, méněji . . . již stalo, neškodil . . . se skutečně pod ve . . . Jestli by pak kdo se . . . azen neb dopádnut . . . trestán ale na jmění . . . býti má.

Závěrek. Jsouce tehdy JVHMsti, vrchnosti milostivé a dědičné, dokonalá vůle, mínění a poručení, aby předně čest a chvála boží se rozmáhala, a důchody JVHMsti i vaše obecní se rozmnožovaly, mezi vámi rovnost, láska a náchylnost sousedská rostla, a všelijaké zlé přetrhováno bylo: protož se vám všem dostatečně poroučí, abyste to vše, co v sobě vejš psané artikule obsahují, skutečně plnili, a vedle nich pokračovati nepomíjeli; tak aby Bůh všemohoucí požehnáním svým božským vás obdařiti, a vrchnost milostivá nad vámi ruku ochrannou držeti příčinu míti ráčila.

352.

1707: Horská práva (řád viničný) vsi Rakvic na panství Hodonínském.

Vepsána byla r. 1707 do „Knihy purkrechtní dědiny Rakvic k panství Hodonínskému přináležející," za Jana Adama Ondřeje knížete z Lichtenšteina, jenž r. 1692 byl koupil panství Hodonínsko-Pavlovické. Původem svým však jsou ta práva o mnoho starší. Jsou rozdělena v 66 článků; mnohé z nich počínají se jako samodílná pravidla: Také oznamujem, toto sobě za právo ustanovujem, a podobně. Uveřejnil je František Nosek v Časopise Matice Moravské 1900 str. 51—60, spolu s právy hotařů (s řádem hlídačů vinic) z roku 1606 a s přísahami hotařů hor vinohradních dědiny Rakvic, které rovněž byly r. 1707 vepsány do knihy Rakvické.

353.

1707, 1724: Špancedule městských služebníků v Tovačově na Moravě.

Výtah z nich uveřejnil V. Houdek v Časopise vlastenského muzejního spolku v Olomouci 1899 č. 65 str. 32. Špancedule slouly služební smlouvy nebo dekrety, obsahující výminky, pod kterými kdo byl přijat do služby. Podán jest výtah ze špancedule městského servusa z r. 1707, který potom roku 1724 již slul konšelským. Z roku 1724 jsou tam dále vytištěny výtahy ze špancedulí posla právního (t. j. biřice), jenž opatroval vězení, též vodáka k opatrování kašny, hotaře a strážníka konského dobytka, strážníka dobytka rohatého, a strážníka dobytka černého.

354.

Deklarace císaře Josefa I.

daná ve Vídni 30. června 1708 (k resoluci Ferdinanda III. z 20. července 1652, tištěné v AČ. XXIII. str. 285 č. 245) o tom, že dítě jest volné nebo poddané, je-li matka volná nebo poddaná, a které vrchnosti náležejí děti poddaných narozené na půdě cizopanské.

Joseph ɔc. Hoch- und wohlgeborne, würdige, wohlgeborne und gestrenge liebe Getreue! Wir haben uns ausführlichen vortragen lassen, was uns ihr auf unsern unterm 7. Decembris 1705 Jahrs ergangenen Befehl, wegen der von dem Daniel Michael Krauß und seinem Geschwistert suchender Freiheit, die ihme der hoch- und wohlgeborne, unser geheimer Rath, Kammerer, königl. Stadthalter, obrister Burggraf zu Prag und lieber Getreuer Heermann Jacob Tschernin Graf von Chudenitz, Herr auf Petersburg, Güsshübel, Neudeckh, Koßmonos und Schmiedberg, verneinen, und mithin denselben, samt gedachten seinem Geschwistert in die Unterthänigkeit ziehen wollen, gehorsamst berichtet habt; wie*) nicht weniger auch in reife Erwegung gezogen, was von Seiten unserer königl. Appellationskammer, sowohl wegen obigen Kraussischen Geschwisters, als auch ratione leuterationis der von weiland unserm hochgeehrtesten Herrn Grossvatern, Kaisers Ferdinando tertio, ergangenen Pragmaticae, auf obangeregtem unserm gnädigsten Befehl an Euch gutachtlich erinnert worden.

*) U Weingartena tištěno mylně: Wir.

Nun so viel es die von dem Krausischem Geschwistert suchende Freiheit anbelanget, weilen bei unserer königl. Appellationskammer einhellig befunden worden, dass der Daniel Michael Krauss mit seinen übrigen Geschwistern insgesambt von einer freien Mutter und aus einem, mit Vorwissen der Obrigkeit und mit ausdrücklichen Vorbehalt ihrer Freiheit contrahirten Ehestand herkommen thun, de iure vor frei zu achten seie, und es auch ohnedeme eine ausgemachte Sach ist, quod partus, quoad statum sive libertatis sive servitutis, ventris seu matris conditionem sequatur: als declariren wir gedachten Daniel Michael Krauß samt seinen Geschwisterten hiemit für freie und der Unterthänigkeit von sich selbsten allerdings entbundene Leute, und sollen auch für frei von jedermann geachtet und gehalten werden.

Soviel aber den in Eingangs erwähnten unserm allergnädigsten Rescripte mitannectirten Befehl occasione der von weiland Ferdinando tertio glorwürdigsten Andenkens ergangenen Pragmaticae belanget, da ordnen wir hiemit allergnädigst, und zwar

vors erste, wann eine notorie freie Weibsperson einen auderwärts unterthänigen Mann mit Vorwissen und Einwilligung dessen Obrigkeit heiratet, und diese so aus

solcher Ehe erzeugte Kinder per expressum ihro nicht verbehaltet, dass sothane Kinder die Conditionem Matris folgen und vor freie Leute geachtet; da aber die Heirat mit Unwissen der Obrigkeit geschehete, die in solcher Ehe erzeugende Kinder für leibeigen gehalten werden sollen.

Vors anderte, wann eine unstrittig freie Mannsperson eine Unterthanin, die sich vor eine freie Person ausgebete, heiraten thäte, kann zwar der Mann ob suam bonam fidem seine Freiheit keineswegs verlieren, doch werden hoc in passu die aus dieser Ehe erzogene Kinder, sie mögen an freien oder unterthänigen Orten geboren sein, sich der Freiheit nicht zu getrösten haben, immassen der Mann extra culpam nicht ist, quod cautius non sit mercatus, und dass er die Geburt seines Weibes nicht besser inquiriret habe; indeme ansonsten diejene regula juris, quod partus ventrem sequatur, ausser ihrer Kraft verbleiben möchte, anerwogen das unterthänige Weib durch ihre Simulation oder Verschwiegenheit ihrer Erbobrigkeit das ius quaesitum nicht benehmen kann.

Vors dritte, dafern eine freiledige Mannsperson eine ihm bekannte Unterthanin dolosis persuasionibus dahin verführete, dass selbe mit ihm extra regnum in frembde, sonderlichen lutherische Orte sich verfügen, und daselbst sich auch matrimonialiter copuliren lassen thäte; auf solchen unzulässlichen Fall, ob schon die erfolgende Kinder je und allezeit iure ventris der Unterthänigkeit beihangen, so wollen wir doch zu billiger Bezichtigung derlei Verführer eine solche, wiewohlen sonst freie Mannsperson ipso facto zur wohlverdienten Straf von einen Unterthan des Weibs Obrigkeit*) hiemit allergnädigst erkläret haben, und zwar meistens von darumen wegen, damit durch dieses Mittel dergleichen Coruptelen abgestellet und die Herrschaften bei ihren unterthänigen Leuten um so viel mehrers geschützter verbleiben möchten. Es solle auch eine freiledige Mannsperson, ehebevor er heiratet, inquiriren, ob diejenige, so er zur Ehe nehmen will, eine freie oder unterthänige Person seie; und da er ohne beschehener solcher Nachforschung, dannoch dergleichen unterthänige Person heiratet, selber des Weibes Obrigkeit eo ipso in die Unterthänigkeit verfallen solle.

*) t. j. vor [für] einen Unterthan der Obrigkeit des Weibs.

Vors vierdte, wann zwei einem Herren unterthänige Personen auf Einwilligung ihrer Obrigkeit und um derer Sachen willen, — dass er sie weiter nicht brauchen, ihrer auch sich zur Zeit nicht annehmen, sondern auf frembden Gut [sich] zu ernähren, ihnen die Gunst reichete, sich aber dabei nach Inhalt unserer Verneuerten königl. Landesordnung Q. 18. des iuris dominici weiter nicht begebete, — auf frembden unterthänigen Boden in unserm Erbkönigreich Böheim sich niederlassen und daselbst Kinder zeugen thäten, in diesem Fall hat statt gedachte unsere Verneuerte königl. Landesordnung in Lit. Q. 19., nämlich dass diese erzogene Kinder dem domino fundi, wo sie geboren worden, zugehören sollen, in Erwägung, dass dem Herren des

Grunds, bei welchem diese Leute gleichwohlen ihre Nahrung und Unterhalt gehabt, auch einiges Utile billig zu statten kommen muss. Wann aber ehebemeldte beide unterthänige Mann und Weib mit der Ordinari-Erlaubnus, anderwärts zu dienen, sich auf frembde unterthänige Gründe begeben, oder auch gar ohne Begehrung einiger herrschaftlichen oder Amts-Erlaubnus clandestine sich dahin verfügen thäten, oder auch eine frembde Unterthanin etwan auf der Reis et in transitu auf des andern Grund und Boden niederkäme: in solchen Fällen sollen die auf die Welt gebrachte Kinder nicht dem domino fundi, sondern ihrem rechtmässigen Erbherrn, als welcher deren citra ullam suam culpam nicht priviret werden kann, in alle Wege zugehören.

Vors fünfte, wann zweierlei Herren Unterthane sich von ihren unterschiedenen beiden Herrschaften, wo sie geboren, vor selbsten auf freien Fuss setzen, und auf unterthänige Orte extra regnum, oder auch auf einen dritten unterthänigen Ort in unserm Erbkönigreich Böheim, Kinder gebähren und erziehen thäten, auf solchem Zufall und die daraus entspringende Frage, weme diese Kinder zugehören, nämlich ob die Obrigkeit der Mutter iure ventris allein den Vorzug haben und das dominium über diese Kinder erwerben, oder aber der Dominus des Vaters, welcher iure seminis auch am Kind einen Theil hat, und ex fuga absque*) delicto sui subditi nichts entbehren kann, hiervon participiren sollte, ist die decisio imperatoris Justiniani in iure communi, und zwar in Nov. 162. Cap. 3. ganz klar ausgemessen;**) bei welcher wir es dann allerdings bewenden lassen, und euch zum Schluss dieser unserer Pragmatical-Resolution hiemit allergnädigst anbefohlen haben wollen, dass ihr solche nicht nur allein gewöhnlichermassen promulgiren, sondern auch darüber jedesmalen feste Hand halten, nebst der Promulgation aber das Annexum beipflichten sollet, dass die Verbündlichkeit zu dieser Pragmatik nach 6 Wochen a die publicati ihren Anfang nehmen und haben werde. Hieran beschicht unser allergnädigster Will und Meinung.

Geben in unserer Stadt Wien den 30. Junii, im siebenzehen Hundert und achten, unserer Reiche des Römischen in neunzehenden, des Hungarischen in einundzwanzigsten, und des Böheimischen im vierten Jahre.

Weingarteu, Codex 1720 str. 660—1 č. 635. — *) Snad jest čísti: atque.

**) Justinianova novella 162. cap. 3. zní: Si enim inscriptitia mulier ad inscriptitium alicuius praedii ad alium pertinentem venerit coniugium, quaesitum est de prole: si liberi ex his nascantur, utrum deceat ad dominum viri an dominum mulieris pertinere prolem? Sancimus igitur, si quid tale fiat et conveniant ad invicem diversorum dominorum adscriptitii, quando quidem ea, quae ad fortunam eorum pertinent, non sint in controversia posita, ventre non libero existente, sint quidem progeniti adscriptitii; non tamen omne dabimus matri, neque eius domino, sed siquidem unus genitus fuerit filius, venter semini praefertur, sitque dominii matris id quod erit progenitum. Sin duo forte contigerint filii, dividantur ambo, electione per sortem dirimenda. Sin impar sit liberorum numerus, maiorem obtineat matris sinus, ita ut si tribus existentibus, duo quidem sint matris, unus vero patris; et rursum si quinque, tres quidem ex genitis sint domini matris, duo vero patris; et secundum hoc incrementum numerus progrediatur, id quidem, quod in aequalitatem dividi potest, dividens ex aequo: quod vero exsuperat, tanquam gratiosius illud distribuens matri. Oportet enim ipsam dignari maiore studio, ut quae et parturierit et pepererit et nutrierit, supra eum, qui voluptatis superfluum pueri fecerit originem.

(Authenticae seu novellae constitutiones d. Justiniani, Genevae 1620 pg. 292—3, sign. knih. Č. Musea 6. B. 47.) — Podle toho když otec a matka byli poddaní rozličných vrchností, a počet jejich dětí byl sudý, měla každé vrchnosti připadnouti polovice dětí, a los měl rozhodovati; pakli počet dětí byl lichý, liché dítě připadlo vrchnosti matčině.

355.

1708, 17. listopadu: Kníže Jan Kristian z Eggenberka nařizuje o zakládání poddaných stavebními hmotami a penězi z kontribuční kassy.

Unserm Hauptmann der Herrschaften Worlik, Klingenberg und Rothen-Augest, auch lieben Getreuen Johann Georg Praun in Worlykh.

Von Gottes Gnaden Johann Christian Herzog zu Crumaw und Fürst zu Eggenberg, des Heil. Röm. Reichs gefürsteter Graf zu Gradisca, Graf zu Adelsberg und Herr zu Aquilea, Ritter des Goldenen Flusses, der Röm. kais. Mt wirklich geheimber Rath und Cammerer.

Lieber Getreuer! Demnach wir mit unsern empfindlichen Schaden zum öftern wahrgenommen, wasgestalten unterschiedliche, aus unsern Aemtern denen Unterthanen von Baumaterialien, auch Geld und andern Sachen darleihungsweis beschehene Hilfsleistungen blos aus Mangel genugsamer Versicherung uns nicht guet gemacht, sondern unsern Intraden entgangen sein; dergleichen mehreren Schäden aber möglichst vorzukommen uns obliegen will:

als statuiren wir hiemit gnädigst, dass alle derlei geschehende Darlehen mit Realhypotheken, als da seind der Unterthanen Häusern, Gründen, Wiesen, Wahrungen und dergl. verschrieben und versichert, auch mit fleissiger Anmerkung in denen herrschaftl. Grundbüchern vermerkt werden sollen. Damit aber unsern robotmässigen armen behausten Unterthanen, — welche eines gueten und nährsamben Wandl sein, und nicht aus Liederlichkeit, sondern durch Unglück in die Armuth gerathen, — noch besser geholfen, wir auch diesfalls nicht mehr gefähret sein dörfen, haben wir uns gn. resolvirt, diesen folgenden Modum zu introduciren, und ist hiemit unser gnädigster Befehl an euch:

dass bei dem Contributionsamt mittelst Zurepartirung etwas wenigen Gelds eine solche Anstalt gemacht werde, dass solchen armen Unterthanen mit dem benöthigten Geld ohne Interesse auf ein Jahr lang geholfen, und das Vorgestreckte von dem Unterthan nach Gestalt der Sachen entweder auf einmal, oder in etlichen Terminen, oder auch hernach, wann etwan der Schuldner absterben oder sonsten den Hof weggeben thäte, wehrungweis wiederumben sammt den von Anfang des anderten Jahrs auflaufenden Interesse eingebracht werden solle. Würde sich dann endlich ereignen, dass ein und andere Post nit könnte wiederumben bezahlt werden, so wird solches tanquam in causa communi und die ganze Herrschaft betreffendes, (inmassen solches Unglück bald diesen, bald jenen Unterthan treffen kann, einfolglich alle Contri-

buirende und zugleich unsere herrschaftsrobotbare Unterthanen betrifft), in der Contribution-Rechnung in Ausgab gelegt werden; welches doch nicht leicht geschehen kann, weilen man bei denen Grundbüchern allezeit die Bezahlung suchen wird. Dieses solle jedoch vorhingedachtermassen bloss und allein auf soliche contribuirende und robotmässige Leut vermeint sein, welche ganz keine Mittel haben, sich zu helfen, und einige sichere Hoffnung von ihnen übrig ist, dass sie einen Wirth abgeben würden. In dem Widrigen und was die liederlichen Wirth anlangt, sollet ihr allzeit dahin bedacht sein, dass anstatt solcher guete Wirth auf die Hof kommen. Einigen andern Leuten aber, so sich auf andere Weg zu helfen wissen, sollen aus unsern Contributions-Amt, gestalten wir es hiermit per expressum verboten haben wollen, dergleichen Gelder nicht vorgestreckt werden. Deme ihr in allen schon recht zu thun wissen werdet. Und wir verbleiben euch mit Gnaden gewogen. Geben auf unserer herzoglichen Residenz Crumaw den 17. Nov. 1708. Johann Christian mp.

Orig. v archivě Vorlickém 7. Gβ. 1.

356.

Artikule o převodech majetku poddanského, o právě dědickém a o robotě

zapsané na knížecím Schwarzenberském panství Kornhauském roku 1709.

Mezi pozemkovými knihami, jež v posledních letech byly od okresních soudů odevzdány archivu zemskému v Praze k opatrování, nachází se pozemková kniha vsi Milého, jež stojí na bývalém panství Kornhauském v nynějším soudním okresu Novo-Strašeckém. Jest to mohutný foliant v prvotní vazbě dobře zachovaný. Na přední deštce na kůži jest vytlačen znak Schwarzenberský a nápis: „Kniha gruntowni wsy Milyho, 1709.“ Po rejstříku a po hlavním titulu knihy (Nová kruntovní kniha panství Kornhauského v Slanským kraji ležícího, vsi Myllyho) následuje 17 nečíslovaných listů, na nichž jsou písmem na onen čas pěkným a ozdobným napsány texty, jež zde níže otiskujeme. Jest to

1. *předmluva*, v níž se oznamuje, že k nařízení knížete Adama Františka ze Schwarzenberka (vládl na Kornhausku 1703—1732) přítomnou knihu složil správce panství Kornhauského Dusser (Dušek?), kterýž také podepsal se vlastní rukou, rozdílnou od opisovačovy. Datována jest ta předmluva 14. května 1709.

2. *Osmnáctero článků o převodech majetku* poddanského následkem smrti, nehospodářství, zběhnutí a nezachovalosti. Podobá se, že tyto články sepsal správce Dušer podle skutečné praxe, jaká se zachovávala za jeho správcovství na panství Kornhauském. Původu byly ty články asi rozmanitého; článek 13., kdež jmenuje se rok 1618, vznikl nejspíš za války třicítileté; článek 7. vyšel z knížecího rozhodnutí nejspíš v letech 1683—1703.

3. *Třicatero článků o právě dědickém* a kdy jde nápad na vrchnost, vzatých z resoluce knížete Ferdinanda ze Schwarzenberka (otce Adamova), dané ve Vídni dne 17. července 1700. Srovnávají se největším dílem s 30 pravidly platnými toho času na panstvích komory královské v Čechách, jež tištěny jsou v Archivě Českém XXIII. 275—282; artikule Schwarzenberské byly patrně kus za kusem přejímány nebo předělávány z artikulů komorních.

4. *Devatero článků o robotách* na panství Kornhauském, jež správce nepochybně sepsal podle skutečného obyčeje, jak byl okolo roku 1709 na Kornhausku zachováván. V písařské okrase na konci těchto článků vidí se letopočet 1710.

Všechny články jsou v rukopise číslovány tak, jako v přítomném otisku.

Po těchto záznamech následují v knize listy, jichž strany hned prvotně byly opatřeny čísly 1—394. Na straně 1. jest opět nápis „Wes Miley" atd., za nímž následuje popis 13 selských statků v té vsi; každému hospodáři bylo zanecháno několik listů, na něž čas po čase zapisovány byly změny při každém hospodářství až do roku 1878. Prvotně r. 1709 popsán byl stav majetku, jaký byl při zakládání té knihy, kolik půdy k živnosti náleželo, jakou robotou a jakým úrokem byl hospodář povinen vrchnosti a jakým desátkem faráři Srbeckému; dále byly připisovány změny v držbě a splátky. Prvotně ta kniha mohla se nazývati urbářem, avšak říkali ji kniha gruntovní.

První písař její psal pěkně, ale s chybami; větší chyby opravil jsem v poznámkách; co v textu tištěno jest v závorkách [ ], to přidal jsem z domyslu.

[Předmluva o vzniku a účelu gruntovní knihy.]

Vůbec známo a povědomo jest, kterak k dobrému zachování nějakého království, knížectví a jakéhokoliv panství, očež velikomocní knížata v ctnosti a moudrosti vznešení nejvíce pečují, jakby neřkulic lid svůj při dobrejch a chvalitebnejch způsobech a obyčejích zachovati, je říditi a spravovati, ale i také jednomu každému, což jeho jest, dobrovolně uděliti mohli. Na kteroužto vysoce váženou ctnost a velmi chvalitebný způsob nápodobně Jeho vysoce osvícená knížecí Milost nyní dědičný a šťastně regirující kníže a pán, pan Adam František svaté Římské říše kníže ze Švarcenberku, landgraf v Klegavě, hrabě v Sulcu, pán na Gimborově, Muravě, Třeboni, Hlubokej, Postoloprtech, Vlčicích, Raifenštainu a Drahonicích, JMCské a svaté Římské říše dědičný dvorský soudce v Rothwaillu ɔc ɔc, jest obzvláštní zření a péči jmíti a milostivě resolvirovati a nařízditi ráčil, by pro uvarování všelijakých omylův, též pro lepší pořádnost nápadův, *pořádek let postoupně* skrze upsání k lepšímu a pilnějšímu fedrování spravedlnosti *sebrán*, potomkům pak a těm, kterýmžto vůbec patří, zanechán a ukázán byl.

I jsouce takovej pořádek k zhotovení novejch kruntovních kněh při tomto panství *Kornhauském*, — které slavné paměti vys. osv. kníže a pán, pan Adolf svaté Římské říše kníže z Švarcenberku, dědičný pán na Vysokém Landsperku, Gimborově, Muravě, Třeboni, Hlubokej, Kornhauzu a Vlčicích, JMCské zastaveného panství Křivoklátu, rytíř zlatého rouna, JMCské skutečná tejná radda, komorník

a říšský dvorský rady praesident, od vysoce urozené paní paní Eleonory Kateřiny hraběnky z Vysokého Ämbszu, Gallera a Baduce, rozené hraběnky z Fürstenberku, v letu 1662 dne 1. Decembris dle kontraktu v Vídni učiněného koupiti ráčil, — mně jakožto nehodnému služebníkovi kommittirován, tak taky jsem tu práci se vší bedlivostí roku přítomného 1709 s pomocí boží začal, a taky téhož roku s dobrým vyšetřením, co [v] předešlých gruntovních kněhách a při rozdílných vesnicích [n]a omylu a pochybě bylo, zhlídnutím a popsáním všech polích a případnostech, v pořádným způsobu vykonal, a do této knihy nové s bedlivým a prozřetedlným upsáním v dobrou formu a rozdíl uvedl; v kterejžto tak dobře pro odběžnou disposicí milostivé vrchnosti, jako i pro sirotčí kassu a in summa jednoho každého nápadníka náležitě vysvětlil.

Kteroužto sprostou a chaternou práci dohotovenou nadepsané Jeho vys. osv. knížecí Msti v nejhlubší poníženosti dedikuji a připisuji. Za časů urozeného a statečného pana Ondřeje Schwangka Fronkstatskýho, vysoce dotčené Jeho knížecí Msti ze Švarcenberku sc sc všech českých panství plnomocného inspektora a visitationis kommissaře; též za vedoucí správy Postelberského hejtmanství pana Mikoláše Krištofa Sontoka. Datum na zámku Kornhauským dne 14. máje anno 1709.

Kašpar Ignatius Dušer,
na ten čas téhož Kornhauskýho panství správce m. p.

[18 článků o převodech majetku poddanského následkem smrti, nehospodářství, zběhnutí a nezachovalosti.]

Nejprvé pak následují některé punkta neb pravidlo pro lidi poddané k dobrému vysazené, za kteréžto jeden každý Jeho vys. osv. knížecí Msti nejponíženěj děkovati, ním se také vše říditi a souditi má.

1. Povědomo jest, že když který hospodář bez kšaftu *umře*, všelijaký hádky mezi vdovou a sirotky se vyskytujou; má tehdy jeden každý *rychtář* neb konšel týž vsi, když by se nebezpečnost smrti kterého hospodáře spatřila, jej skrze hodnověrný lidé ke vší dobrej pořádnosti mezi svými dědiči vésti, po smrti všeliký *nábytek inventirovati*, a ku kněhám kruntovním a sirotčím pód přísahou a dobrým svědomím složiti. Ano i jak se kolikráte stává, že rychtář nedbalý málo sobě toho všímá, má se při důchodě aneb správcovství tím bedlivěji na to pozorovati, a na zapsání takových nábytkův schvální kniha držeti.

2. Na všelijaký způsob hleděti *dvory selský dobytkem* a jiným hospodářským nábytkem dotirovati; a k čemu kdy kterej hospodář na živnost přistoupil, a nechtěl by hospodařiti, aneb špatný hospodář by byl, to zase jest povinen, když živnosti [zanechá, při ní] zanechati, tak aby tudy tím lehčeji hospodář obstáti a své povinosti praestirovati mohl.

3. Kdyby který hospodář umřel a po sobě ještě mladou a statečnou *hospodyni* s malými dětmi by zanechal, a ona se *zase vdáti chtěla:* tenkráte jest potřeba punkt první nejvíce na pozoru míti, a k tomu vdovu jen toliko s jejím věnem neb rovným dílem k statku s dětmi připustiti, a je z inventirovaného statku, však až by k zrostu přišly, poděliti a vybýti. Aby ale živnost s dobytky a nábytky se neroztrhla, bude ten a takový *hospodář nový* zavázán, to vše v celosti zachovati, ročně každýmu sirotku pomálu něco odstavovati, a je sirotky tak dlouho odbejvati, až by k tomu přišli, co jim jejich otec zachoval a po smrti jeho se inventirovalo.

4. Po kterém by zemřelém hospodáři *syn starší* k tomu schopný buďto odkazem, nebo skrze mil. vrchnost *na živnost byl dosazen*, má se vše nadjmenovaným způsobem ostatních sirotkův a vdovy zaopatření státi.

5. Někdy taky rodičové staří svým synům dobrovolně pro sešlost věku starého živnost pouštějí, sobě k živnostem *obzvláštní chalupy* přistavují a všelijaké velký *vejminky* činí; v takovým způsobu na pozoru se má míti, aby ty a takový obzvláštně přistavující příbytečky na nebezpečnost ohně, stisknutí dvora staveny, vejminky pak nebyly na ujmu gruntův, když potom živnost tudy schudne, a nový hospodář obstáti nemůže a na zkázu jde. Nicméně jak slušnost a vděčnost synovská ukazuje, zpracovaného otce a matku obživovati, to vše při postupování, aby někdy i nevděční synové na svou povinnost nezapomínali, pozorováno a upsáno býti má.

6. Kdyby který hospodář na živnosti obstáti, ji obsáhnouti a *sobě více pomocti nemohl*, tak žeby patrně vše na zkázu šlo, k té potom k restaurirování zase takového kruntu mil. vrchnost na správu škodně sukkurirovati, robotu a kontribucí k ujmě jiných potom překládajících kontribuendův passirovati musí: na místě takého hospodáře při soudech gruntovních na všelijaký způsob se hleděti bude, čtvrtníka neb chalupníka, jenž mnohej více dobytka má, než velký hospodář, a na toho místo zase toho zašlého hospodáře, jakožto na menší živnost, zase dosaditi. — A pokudž by

7. tento prostředek k obsáhnutí takové na zkázu jdoucí živnosti nepostačoval, tehdy jest již prv od Jeho vys. osv. knížecí Msti slavné paměti *) sanktirováno, aby, kterej sedlák dobře mající**) *dva neb tři syny* k tomu schopný by měl, z nich jednoho povinen byl na poručen mil. vrchnosti na tuž a takovou živnost *dosaditi.* — Kdyby ale

*) Nepochybně se míní kníže Ferdinand ze Schwarzenberga, jenž panoval 1683—1703. — **) Výrazu „dobře mající“ porozumíme, když si jej přeložíme nazpět do němčiny: wohlhabender = zámožný.

8. i tento prostředek svůj průchod jmíti nemohl, tehdy *od vrchnosti nákladem živnost se ta napraví*, krunty se obsejou, a z toho užitku vše do způsobeného obydlí, obzvláštně bezpečnou kuchyni a komín, dvůr se ten uvede; pak tomu konferiruje, kderýby vědomě dobrým potom hospodářem byl. Coby ale naproti tomu mil. vrchnost byla vystavěla a naložila, anebo skrze tu lhůtu na robotě a kontribucí ušlo, to se

oboum důchodům podle proporcí na vejrunku zase připsati hleděti, a něco i tu staří nápadníci (poněvadž z toho způsobu, když oni dědili, živnost již daleko ušla) ztratiti na svých dílích musejí; a protož i oni mají hleděti, aby raději dobrý, než zlý hospodář na takové živnosti se dosazoval, kde oni své dědictví by v celosti zachovati mohli.

9. Sice ale hrubě s dobrým prostředkem se to prakticirovalo, že když se jako nespráva a ruina na stavení u jednoho neb druhého hospodáře spatřila, se na něj vždy tlačilo, jestlibyť ne všechno na jedenkráte *opravoval, aspoň pomálu.* Však zdaliž i to dělá, má sloužících officírův bedlivé a časté dohlížení býti; z notat svých si to častěji u visitirování vesnic připamatovati, vzláště, co se nebezpečných kuchyň a komínův, též střech dotýče, neb skrze *nepřikrytí střech* největší ruina postává. — A poněvadž

10. větším dílem takové změny hospodářův se při a po Vánocích a držání *soudu purkrechtního* vyskytují: tehdy jest povinen odstupující přistupujícímu hospodáři dva díly ozimního osení přepustiti, za týž pak třetí díl asi ¼ leta odstupující kontribucí platiti, ostatek pak potomně všechno nový hospodář vybejvati.

11. Když se vynajde, žeby jeden neb druhej hospodář při kterém kruntě neb dvoře něco byl *nalepšil,* takové nalepšení má se jemu taxirovati, a jeho práce na budoucí nápady zapsati.

12. Pakli by kdo na tom neb onom dvoře jakou *praetensi* mněl, z chudoby anebo sobě pomocti moci, takovou by *prodati chtěl*: má k tomu 3[tím] neb 4[tým] penízem předně ten hospodář přístup jmíti, na kterého dvoře taková praetensí se vynachází; potom pak může vrchnost s touž koupí jakkoliv disponirovati, buď takový nápad pro sebe, neb pro některé chudé záduší svrchu jmenovaným způsobem koupiti.

13. Z těch jistých poddaných, kteří od leta 1618, za časů té nešťastné rebellie a na to následující české vojny *ze statků zběhli* a zemřeli, připadá

mil. vrchnosti z jejich spravedlnosti	3	4 [díly]
k kostelu tomu, jenž s službama Božíma připojeni byli	½	
Item k tomu nejchudšímu záduší	½	

14. Po takovém, který se Jeho Msti císařské *za vojáka verbovati* dal, a po vyjití 12, 15 i více letech se zase nenavrátil, nýbrž o život svůj přišel, připadá

mil. vrchnosti	1	3.
přátelům jeho	2	

An by pak po dosti dlouhém čase zase se navrátil, anebo *na vojnu mocí byl dán:* tehdy taková jeho spravedlnost jemu v celosti propuštěna a připsána býti má.

15. Kterýby pak z rozpustilosti neb svývolně z panství *zběhl,* a po 10 neb 15 letech se nenavrátil: všechno mil. vrchnosti připadá; avšak navrátil-li by se zase,

mil. vrchnost z pouhé milosti jemu buď všechno aneb aspoň díl zase dáti v moci sobě zanechávati ráčí.

16. Po jednej ženskej nevdanej osobě, která by s mužskou též neženatou osobou *k pádu přišla*, připsán býti má

mil. vrchnosti	1	3 díly.
jí s dítětem	2	

17. Po *zmrhanej vdově* připadne

milostivé vrchnosti	1	3.
jí s dítětem	2	

18. Po jednom v knížecím špitále Kornhauském zemřelém *špitálníkovi* připadá

k témuž špitálu	1	3.
a jeho přátelům	2	

[30 článků o právě dědickém a kdy nápad jde na vrchnost.]

Dlužno srovnávati kus za kusem se články platnými na panstvích komorních, tištěnými v AČ. XXIII. 275—282.

Další artikule byly též z Vídně leta 1700 dne 17. Julii milostivě vydané, kterýžto též tuto k správě tak daleko slujou, jak daleko případnosti tohoto panství k tomu slušně postačovati mohou.

1. Vdova nechť má děti, bratry neb sestry, chtějíc se *podruhé vdáti*, nemůže než *třetím dílem* svého jmění druhého manžela (neb tím dílem v rovnosti s dětmi bere) zanésti.

2. Poddaní nemají vůle *za vlastní cizí děti přijímati*, méněji je dědictví schopny učiniti; podobně též nemůže muž, jenž by sobě vdovu s dětmi pojal, ty děti za vlastní přijmouti a s svými vlastními k rovnému dědictví připustiti.

3. Vdova po svém manželu, kterejby děti, bratry, sestry neb jejich děti nezanechal, *k třetímu dílu manžela jmění* připuštěna býti má, dva díly ale připadají do důchodu mil. vrchnosti.

4. Věnem zaopatřená manželka, neb muž, má takového po smrti*) užiti, jináče ale *3ti díl dědictví*, 2 díly pak těm z jednoho rovného manželstva pocházejícím dětem, anebo kdyby žádných nebylo, bratrům neb sestrám zemřelé strany aneb jejich dětem *jure repraesentationis*; pokudž by ale i těch nebylo, tehdy mil. vrchnosti patřiti budou. Aby ale lepší bezpečnost a prozřetedlnost toho býti mohla, mají se *smlouvy svadební*, aby potomně ze**) pořádný uznány byly, při ouřadě hejtmanským pořádně proukázati. Leda žeby *obouch pracně nabytý statek* byl, toho bude vysvětlení pro zřetedlnost pana hejtmana až relací k Jeho vys. osv. knížecí Msti.

*) Rozuměj: po smrti druhé strany. — **) Čti: za.

5. Pokudžby od otce neb mateře *vybytý syn smrtí* z tohoto světa sešel, nezanechaje žádných bratrův neb sester anebo jejich dětí, kromě jediný manželky své, má se pozorovati, je-li taková manželka věnem opatřena neb ne: jináče má po svým muži přední díl, druhej pak rodičové zemřelého, nechť jest jeden neb oba na živě; třetí díl jakožto od smrti*) do důchodu pána připadá. I jsouce ale taková manželka věnem podělena, ostatní pak přátelé z rozvážlivých příčin by k dědictví připuštěné nebyli: s takovým se upokojí, a bude jeden díl rodičům zemřelého a 2 [díly] pánu. Pokudžby se ale trefilo, žeby poddaný zemřelej oba rodiče neb jedno[ho] z nich s dětmi, totiž [s] bratřími a sestrami, by zanechal, a jeho manželka by s věnem zaopatřena byla, neb před mužem by [s] světa sešla: má se rodičům jeden díl, dětem ale, to jest bratrům a sestrám anebo jejich dětem, ty ostatní dva díly dědictví připustiti. — Neb

*) Čti: jakožto odoumrť.

6. Jeho vys. osv. knížecí Mst ráčila ustanoviti, že kdy který poddaný umře, jehož manželka věnem neb třetím dílem zaopatřena jest: bratři a sestry jeho neb děti *jure repraesentationis* dva díly dědí.

7. Zemřelého pozůstalé sirotky, a sice byli[-li] by od jedné matky, od *dvouch ale otcův*, mají do otcovského dílu jedině ti po meči rovně přijíti; v nedostatku pak spravedlivých nápadníkův po sražení věna neb třetího dílu vdovy má do důchodu pána, a *ne těm po přeslici*, přicházeti, poněvadž oni bez toho dědictví otce svého očekávati mají.

8. Když poddaný mužského neb ženského pohlaví umře, a po sobě *žádný přátele* ani manželku nezanechá: pánu *do důchodu* vše, jakkoliv jmenováno býti může, připadá.

9. Po zemřelém otci pozůstalý vlastní *nevybyté děti* předně dědí; když ale

10. žádné takové děti obojího pohlaví nejsou, tehdy na ty *vybytý* syny neb dcery neb jejich děti připadá; podobně taky z jednoho odbytého bratra neb sestry, však pokudž na panství zůstávají, dědictví přichází.

Články 9. a 10. srovnávají se s články 47b. a 47c. komorní instrukce z r. 1615, tištěnými v AČ XXII. str. 392.

11. Od otce oženěný syn, ačkoliv by *díl* k obživení svému, dcera pak vdaná svý zakázané *věno* byla dostala, oba pak od ostatního jmění by neodbyti zůstali, mají spolu s jinými dětmi [k] otcovskému, mateřskému dědictví (však s defalkací, co jsou pro před dostali) připuštěni býti; a rozumí se ale to jen na ty, kterýby na panství byli, jináče se vší praetensí odřícti musí.

Předpis 11. srovnává se s Právy Městskými F. 56.

12. Kde po rodičích žádné syny neb dcery nebo jejich bratry neb sestry, poddaný však, nepozůstávají: jejich dědictví, jak v artikuli 4tém obmezeno, na žádný nahoru neb dolů vstupující přátelstvo více nepřipadá, nýbrž *do důchodu* pána.

13. Vdova, která se *podruhý vdá*, a od prvního manžela děti na živě má, jest povinna, nechce-li při tom svůj díl ztratiti, jim jejich otcovské vydati.

14. *Neodbytý poddaný* od otce neb matky umřel-li by a děti byl zanechal, takové jakožto vnučkové s otcem jejich, bratřími neb sestrami, *jure repraesentationis* rovným dílem dědí.

15. Vdova, která po svém manželu *od dvouch neb třích matek by děti měla*, a od svého muže neb předcházejících matek by v mateřském podílu oddělena nebyla, bude mocti, jak dlouho [v] vdovském stavu zůstane a předce dobrej prostředek v rukách míti bude, svého muže děti sirotkům k lepšímu opatrovati a je odtud živiti. Pokudžby ale jeden neb druhý sirotek takový v mladosti umřel, tehdy jeho díl na matku a ostatní bratry a sestry připadá. Naproti tomu po matce [v] vdovském způsobu zemřelé děti nezletilé dědí; manželův a otcův pak statek na všechny sirotky k rozdělení přichází.

16. A jakkoliv Jeho vys. osv. knížecí Mst *testirovati dovoliti ráčí*, však se to jen na blízké přátelstvo a na panství utvrdilé a stabilirovaný poddaný srozumívati má; neb svoboda jedné osoby žádný poddaný grunt osvoboditi nemůž. Nápady však bez kšaftu mají se podle těchto artikulích říditi.

17. Kderýby poddaný bez dědičův umřel, a před svou smrtí by nevěděl, že všechna jeho pozůstalost pánu připadá, však nicméně by jeden neb více by dílů dědictví své[ho] *k kostelům a špitálům* a jiným chudým lidem odkázal: nemůže se bez konsensu a potvrzení Jeho vys. osv. knížecí Msti státi.

18. Kdyby který poddaný z gruntu, ženu a děti zanechaje, *zběhl*, má sice žena svého věna aneb dílu užiti, ostatek pak vše do důchodu mil. vrchnosti připadne. Že pak ale děti za otce nemohou, dovoluje se jim, aby k Jeho vys. osv. knížecí Msti supplicirovaly, a pokudžby co dosáhly, to jen za milost vrchnosti seznaly. Kdyby ale takovej zběhlý poddaný na vandru umřel, a na panství dobře zachovalý bratry a sestry měl, jeden pak i druhej podobně i z těch by umřel: na takový způsob i děti zběhlého, pokudž by na panství byly, k takovému dědictví přistupují.

19. Podobná věc býti má s těmi dětmi, jenž by od svých rodičův *zběhly*, se jeden neb více let bez dovolení na cizopanství zdržovaly a svobodný neb ženatý zemřely a děti zanechaly. Neb dokavadž zběhlí poddaní trvali, tehdy netoliko oni, ale i jejich děti spravedlnost k dědictví otce ztratily.

20. Kdyby kterej řemesník přes určitý čas na *vandru* zůstával, za tím pak otec, matka, bratr neb sestra by zemřeli: takový přichází o svou spravedlnost.

21. Pokudž by ale *před vyjití[m] 3 let* takový poddaný zase na panství dobrovolně [se] *navrátil*, a byl oumyslu již stále se na panství držeti, má se skrze hejtmana u mil. vrchnosti své o svou praetensí ohlásiti.

22. Ze sirotkův jeden neb druhý, své vůle užívaje, z panství by zběhl, z ostatních pak dobře zachovalých sirotkův na panství bez ženy aneb děti jeden by před zběhlým umřel: k takovému dědictví tak dobře ostatní na živě zůstávající sirotci a jejich děti, jakého*) zběhlého děti, pokudž však panství se drží, připuštěni býti mají; jináče jich díl pánu do odběžný**) připadá. Kdyby se ale trefilo, že teprv po smrti toho zběhlého dobře zachovalý bratr by umřel, v takové případnosti má se rozdělení dědictví punkt 18. zachovati. *) Čti: jako. — **) Snad: za odběžné.

23. Kdyby sirotek v mladým věku *mocně na vojnu* vzat byl a po nějakým čase s proukázaným obšitem, byť i přes 3 leta bylo, se zase na panství navrátil a to dokázal: má svého zadrželého dědictví užiti.

24. Podobné mají toho užiti, kteří z dovolení vrchnosti studirují aneb po řemesle jdou, a dokázanlivé *na vojnu mocně* by vzati byli a se s obšitem navrátili; kdyby ale na takový způsob zahynuli, tehdy jejich dědictví na jejich přátelstvo neomylně připadá.

25. Všech *nezachovalých* poddaných, kterých provinění nepoctivosti*) přináší, spravedlnost jest *ztracena*. Vyjímá ale se taková nepoctivě zachovalá ženská osoba, kteráby s následujícím *manželstvem* pád svůj a děti v poctivosti**) uvedla. Taková též všeho dědictví užiti má. Ano i ti poddaní se nepoctivě zachovající mají dovoleno, o svou spravedlnost při mil. vrchnosti se ohlásiti, kteříby své živobytí *zlepšili* a na panství dáleji poctivě se živili. *) Čti: nepoctivost. — **) Čti: v poctivost.

26. Kdyby pak jednoho tak zachovalého poddaného provinění tak se vynacházelo, že mimo pokuty předce *vyobcování* poctivosti by trpěl: ztratí vši spravedlnost, jeho děti však předce po jejich otcích, bratřích a sestrách dědí; neb jest regula právní, že ani syn za otce, ani otec za syna, ani taky bratr za bratra nemůže.

27. Bez vůle Jeho vys. osv. knížecí Mti nemůže žádný na panství neb z panství svou *spravedlnost prodati*, jináče by grunt mil. vrchnosti připadl, a ten skutečný držitel, kterej půdu v nepřítomnosti prodavače by držel, nejlepší právo k tomu by měl. Kdyby ale ten grunt koupiti nechtěl neb nemohl, takový se k letům přicházejícímu sirotku z jeho v truhlici sirotčí majících peněz koupí. Kdyby ale i to se státi nemohlo, tehdy prodavač od samé Jeho vys. osv. knížecí Mti resolucí očekávati bude, vzdaliž a jakym způsobem svůj krunt a spravedlnost neb k důchodu Jeho vys. osv. knížecí Mti anebo svým přátelům na panství připustiti*) chce.

*) Čti: přepustiti. — Článek 27. v AČ. XXIII. str. 280 jest srozumitelnější.

28. Co se ale *rozdělení držících verunkův* dotýče, jest vůle mil. vrchnosti, aby spravedlnosti pokaždy proportionaliter mezi všechny dědiče rozděleny byly, a ne, jak jinde zlej obyčej, k zaplacení podílův nejpřednějšího mezi dědiči přisouzeny byly. Kdeby roční verunkove nepostačovali, kolik by dílův dědickych bylo, anebo žeby

některej k držaní [sic] svého hospodářství nevyhnutelně svého nápadu by potřeboval: takový jemu taky beze škody jiných z těch teprv přicházejících terminův zaplacený býti má; a bude to vše na dobrým zdaní a rozsudku pana hejtmana, kterej taky podle způsobu té věci Jeho vys. osv. knížecí Mti o tom poníženou zprávu učiniti má.

29. Co se *pustých, pohořalých* a sice skrze vojnu zkažených gruntův dotýče, na kterých rozličný nápady by byly, kdyby takový grunt *k prodaji* přišel, má takový krunt hejtman spolu [s] správcem a rychtářem *zešacovati* a interessirovaných praetensí a nápady do jedné summy vtáhnouti, a viděti, vzdaliž nadjmenovaný nápady hodnost toho gruntu nepřevyšuje*); což kdyby se vynašlo, musí se seznati, kolik kterému od jeho praetensí sraženo býti má. To ale jen v levnějších nápadích; v těžších ale, jako jsou praetensí kostelův, dobrých skutkův, mezi věřiteli, má hejtman případnost dobře rozvážiti, okolostojičně popsati a na to pánův konsulentův Pražských zdání požádati; však se toho Jeho vys. osv. knížecí Mti k milostivému vyrčení v poníženosti přednese.

30. Ačkoliv napřed jmenovaný punkta jen toliko *o mužských* anebo *ženských* zmínku činí, však nic méně podle povahy věci mohou společně na obě pohlaví svá rozumění a smysl míti.

Ku tvrzení a stat**) toho jsou tyto artikuly dědictví bez kšaftu z Jeho vys. osv. knížecí Mti sekrytem vyhotoveny. Což se stalo v Vídni dne 17. Julii anno 1700.

(L. S.) Kníž. Švarcenberský kancalář.

*) Čti: nepřevyšují. — **) Zde písař něco přeskočil.

[9 článků o robotách na panství Kornhauském:]

Ještě k správě tuto se ponavrhuje:

1. Dosaváte mil. vrchnost, — ačkoliv že poddaní *Kornhauští* v takovej podstatě a dokonalosti, jak JMti císařské patenty a mandata*) znějí, od slunce vejchodu až zase do západu, a to 12 hodin, pro špatnost potahův *svoje roboty* nevykonávají, — z pouhý milosti a přirozené dobrotivosti potažiti sedlák**) s potahem vespolek, mimo letní děl,***) toliko 3 dni, a chalupníky nápodobně 3 dni na pěší robotu potahovati jest ráčila. Aby však žádný z toho pohoršen nebyl, kdyby napotom, jak jinde v obyčej uvedeno jest, jim poddaným při vzniklém rozličném příběhu, buď v stavení aneb jinší práci jeden neb druhej den v týhodni, mimo těch 3 dnův, z svrchu dotknuté podstatné příčiny k vykonání roboty nařízeno a assignirováno bylo; nebo beztoho světlé a patrné Jeho Mti císařské dne 8.†) dne měsíce června leta páně 1680 na Pardubicích v tomto Českém království vydané patenty v sobě obsahují, že do těch k robotování vysazených 3 dnův času žně, sena sekání a klizení, rybníkův od škod hájení, též vrchnostem nenadále se přitrefující nebezpečný a žádného odkladu netrpící příběhy potahovány a rozuměny býti nemají. Nýbrž oni pod-

daní při takovém příběhu pokaždé vedle uznání své vrchnosti bez odporu pracovati, robotovati a ku pomoci přispěti povinni budou.

*) Rozumí se robotní patent z 28. června 1680. — **) Čti: potažité sedláky. — ***) Čti: díla. — †) Čti: 28.

2. *Čas vorání a hnoje vození* jsou chalupníci povinni, kteří potah mají, 2 dni s potahem robotu vykonávati.

3. V letní diela, když se *obilí klidí* a pilná potřeba toho ukazuje, od starodávna ten obyčej se zachovává, že potažití sedláci 2 robotníky na pole vypraviti povinni jsou; kterýmžto i chalupníkům od mil. vrchnosti, po vykonání jejich dle urbáře vejsazenejch robotních dnův, *strava a plat*, a to od sekání 5 kr., žetí 4 kr. a vázání 3 kr., beze vší další konsekvencí z dobrý vůle každodenně se dává a na ouroky sráží. Aby však žádný pohoršen nebyl, kdyby po čase od mil. vrchnosti tento obyčej a plat, kterej toliko z milosti se passiruje, v jinší způsob aneb form[u] uveden a permutirován byl. — Nápodobně

4. jarního času před sv. Jiřím povinnost jest všech společně usedlných poddaných, mimo kteříby plat za robotu dávali, po vykonání své obyčejné roboty všechny *panský luka* při dvořích náležitě vyčistiti a vykliditi; i ačkoliv že tato práce málo víc, než den trvá, nic však méně mil. vrchnost dosaváte jim poddaným po sklizení sen a votav beze vší konsequencí aneb povinností z dobré vůle a mil. náchylnosti dva sudy piva gratis passirovati ráčí.

5. Po svatej Trojici ten den, když se *doušky drží*, od starodávna v obyčej uvedeno jest, že jenom 2 dni robota se vykonává. Naproti tomu jedna každá obec obligirována a povinována jest, *zlé cesty*, kde toho potřeba ukazuje, napraviti, *mezníky* při jejich obci projíti, a co by na omylu aneb pochybě při týž obci bylo, to má rychtář s konšely u přítomnosti všech sousedův k místu a porovnání přivécti, a o tom na kanceláři, zdaliž takové in praejudicium aneb ke škodě mil. vrchnosti nečelí, náležitou zprávu dáti. Při kterýmžto držení doušek do každý obce podle ourody a povahy let, jak do městys Kornhausu, tak taky do vesnic, *pivo a pálený*, na každý sud jedna pinta, se vydává, které oni mezi sebou pro rata possessorii rozděliti, a za takové hned po novým buď ječmen v tej toho roku na podzim trvající ceně, aneb hotové peníze, pokudž by mil. vrchnost ječmenův na pivovár nepotřebovala, do důchodu odvésti povinni jsou.

6. Na místě předešle odvozovaných *lískovejch vořechův*, jsouce nyní liščím porostlé grunty na větším díle vyplaněné, a taky pro častěji jich vpadlou neourodu, jednomu každému lánikovi dle mil. knížecí resolucí po 2 str., a chalupníkovi dle proporcí živnosti a usedlosti po 1 str. čistého *popele* do flusovny odváděti assignirováno jest.

7. *Mlynáři* a jinší na panství se zdržující *řemesníci* povinni jsou po 2 dni letního času statného čeledína na panský žně vypraviti. — Nápodobně

8. *podruzi ženatí* 2 dni, a na chmelnice aneb jinší díla 8 dní, a tak společně celoročně 10 dní, svobodní však a *neženatí* toliko polovici, pěší robotu jak poddaný tak nepoddaný vybejvati, a z 16. míry, zimního času, když se nařídí, *mlátiti* povinni jsou.

9. V příčině rolí neb případností jedné neb druhé živnosti, že rozličně a differenter usedlost in *modo contribuendi* vysazena se vynachází, a mnohým proti předešlýmu odvozování víc, místy však míň na ten čas k placení přichází: v tom passu tuto se pro vědomost a zprávu an[n]ektiruje, že vše dle kvalitate et proportione fundi a příležitosti dle milostivé vrchnosti a rychtářův uznání s dobrým rozmyslem sortirováno, a do této knihy kruntovní vnešeno a vepsáno jest.

357.

1710 nejvyššími reskripty vyřízeny jsou spory mezi vrchností a poddanými městskými i vesnickými na panství Velkomeziříčském.

Na počátku 18. věku vznikly rozmanité spory na panství Velkomeziříčském mezi vrchností baronem Dominikem Ugartem a poddanými jeho v městě i ve vesnicích; kommisse zemská k tomu zřízená r. 1708 vyšetřila různice, některé porovnala, a o všech podala zprávu ke dvoru. O sedmnácti sporných kusích mezi vrchností a městem Velikým Meziříčím rozhodl císař Josef I. dne 22. dubna 1710, a reskriptem ze 16. srpna 1710 v 26 kusích bylo rozhodnuto o sporu mezi vrchností a vesnicemi. Výtahy z obou reskriptů k moravskému tribunálu uveřejnil dr. Jan Reichert v Časopise Matice Moravské 1905 str. 368—375. Obecnou důležitost má článek 3. ve vyřízení stížností vesnických, kdež císař dal oznámiti vrchnosti, aby se mírnila v ukládání peněžitých pokut, a pokuty uložené aby nebrala z peněz kontribučních.

358.

1711, 24. ledna: Na statcích Eggenberských v Čechách pokuty za nevykonané roboty obracejí se k dobrému poddaných.

Hejtman panství Vorlického Praun táže se vrchního hejtmana Krumlovského, co dělati s pokutami ukládanými za nevykonané roboty.

Dem wohledlgeb. und gestrengen Herrn Johann Sebastian von Liebenhaus, Ihro hochfürstlichen Durchlaucht von Eggenberg Rath, wie auch über dero sammtliche Herrschaften im Königreich Böheimb wohlverordneten Oberhaubtmann . . in Crumaw . . Die vorhandene und künftig etwa einkommende, Ihro Dt gehörige Strafgelder werde grossgnädig anbefohlenermassen in der Rückrechnung per Empfang verrechnen lassen. Wie es aber mit denenjenigen Strafgeldern zu halten, welche wegen Versaumbung

derer Roboten einkommen, werde eines ferneren Befehls gehorsamst gewärtig leben . . .

Schloss Worlik 20. Jan. 1711. gehorsambister Diener

Joh. G. Fr. Praun mp.

K tomu dotazu odpovídá vrchní hejtman Krumlovský:

An Hauptmann zu Worlik ddo Schloss Crumau 24. Jan. 1711.

Mit denenjenigen Strafgeldern, welche wegen Versaumbung der Roboten einkommen, ist sich nach dem vorhin bei Lebzeiten des gnädigen Fürsten ergangenen Befehlch zu richten, nemlich dass diese Strafen zu Heilung der fürstlichen Unterthanen zu appliciren sein . .

První list jest originál, druhý koncept v archivě Vorlickém 7 Gβ. 1. — Jan Kristian kníže z Eggenberka, míněný v druhém dopise, zemřel r. 1710, načež na Krumlovsku, Vorlicku a jiných statcích Eggenberských v Čechách vládla jeho manželka Marie Ernestina rozená ze Schwarzenberka; po její pak smrti 1719 statky Eggenberské připadly jejímu synovci knížeti Adamovi Františkovi ze Schwarzenberka, a tudy veliký majetek dvou rodů se sjednotil.

359.

1711, 26. února: Na statku Bezském (a vůbec na Třeboňsku) stavějí se pazderny z nařízení knížete Adama Frant. ze Schwarzenberka.

Správce statku Bezského Štika píše svému představenému vrchnímu hejtmanovi M. Träxlerovi v Třeboni.

. . H. Oberhauptmann! Denen hiesigen Richtern und Geschwornen habe die gn. ergangene fürstl. Resolution und Euer Gestreng Befehl wegen Aufbauung der nöthigen Haarstuben vorgetragen, und ihnen anbefohlen, damit sie annoch dies Jahrs bei jedwedem grossen Dorf ein, bei denen kleinen 2 oder 3 Dorfschaften auch eine Haarstuben aufbauen sollen. Zu welchen sie zwar einen schlechten Lust zeigen, doch wird man den gn. ergangenen Befehl gehorsamst nachleben. Der Meinung, bei denen hiesigen Dorfschaften 8 solche Haarstuben aufsetzen zu lassen. Zu Aufbauung dessen wird an Bauholz 40 Tramen, 400 Wand, 160 Beleg und 160 Stamm Gespör, nebst 48 Stamm Eichbäumer zur Unterlegung oder Zaklady genannt, vonnöthen sein . . . treugehorsamster

Bzy 26. Febr. 1711. [??] Stika mp.

V kníž. archivě Třeboňském IA. VI. Gβ. 4. — Nemnoho pozdější snad jest: Specification sammentlicher Dorfschaften der Herrschaft Wittingau, welche ihre Haarstuben wirkl. aufgebaut, oder aber zu bauen bereits angefangen, oder zu dato keine aufgebauter haben. (Celkem) haben bereits aufgebaut 35 Dörfer, fangen an zu bauen 1, haben zu dato nichts erbaut 26. Jsou v tom vsi panství Třeboňského, ale ne statku Bezského, ani Hamerského, ani statku kláštera Třeboňského.

360.

Otázky a zprávy

o dědickém právě poddaných a o odúmrtném právě vrchnostenském v Čechách okolo r. 1711.

V knížecím archivě Třeboňském pod signaturou IA. 6 Gβ. 5a. leží pohromadě následujících patero písemností: *a*) Reichenbach, nejspíše vysoký úředník při ústřední správě knížecích Schwarzenberských statků ve Vídni, žádá z Vídně 14. března 1711 vrchního hejtmana snad Třeboňského o zprávu, jak daleko sahá v Čechách vrchnostenské právo k majetku zběhlých poddaných a k odúmrtem po poddaných. — *b*) Zdání doktora Keila z roku 1704 o dědickém právě poddaných v Čechách, jež Reichenbach připojil k svému dotazu. — *c*) Zpráva o nápadích, které na panství Třeboňském jdou na vrchnost. — *d*) Zpráva o dědickém právě poddaných a o právě odúmrtném, jak se provozuje na panství Krumlovském. — *e*) Jiná zpráva o nápadích, které nejmenovaná vrchnost, snad klášterská, béře po poddaných svých.

a) Otázky o vlastnickém právě zběhlých poddaných a vrchnostenském právu k odúmrtem.

. . H. Oberhauptmann, hochverehrtester Patron . . . Wien den 14. Mart. 1711 . . . gehorsamst ergebenster . . . Reichnbach. — Postscriptum:

Dieser Tage ist mir allhier eine Quaestion gemacht worden:

1° Ob, wenn ein leibeigener Unterthan von seiner Herrschaft ohne Consens sich wegbegibt und anderweit bona industrialia über seine Erbsportion acquiriret, die Herrschaft ihme nicht nur dasjenige, was er an Erbsgerechtigkeit unter ihro Jurisdiction habe, sondern auch was er währender fuga anderwärts gewonnen, zur Strafe wegnehmen könne?

2° Ob, weil ein Subditus in Böhmen potestatem testandi nicht hat, die Herrschaft jedesmal, exclusis omnibus agnatis, cognatis et collateralibus, ob sie gleich auch in Böhmen, ja sogar unter derselben Herrschaft unterthänig wären, die Erbschaft wegnehmen könne und pflege?

Was diese letztere Quaestion anlanget, habe zwar ein Gutachten von H. Dr. Keil zu Handen bracht, so pro informatione beischliesse. Allein das Mehreste kommet auf die Observanz an, welche mir Niemand besser, als mein hochverehrter Patron expliciren kann. Dahero dienstlich bitte, sich anstatt des Kegelspiels einmal eine juristische Recreation zu machen, und mir diese 2 Quaestiones ein wenige ausführlich ohnschwer zu resolviren, auch mit Präjudicatis zu illustriren . .

b) Zdání doktora Keila, založené na praxi práva dědického na Schwarzenberském panství Postoloprtském (1704).

Auf die bei mir geschehene Anfrag, ob und inwieweit die Unterthanen einander succediren können, bin ich der ohnmassgebigsten Meinung, dass ihnen die Succession nach Ausweisung der Stadtrechten auf alle Weis zu vergönnen sei, jedoch nicht so weit, als die freie Leut und Befreundte einander succediren, sondern blos in 1. et 2. gradu; also dass wann ein Vater oder Mutter stirbt, die Söhn und Töchter selbe erben, sambt denen aus einem oder andern verstorbenen Sohn oder Tochter hinterbliebenen Kindern. Stirbet aber ein Sohn oder Tochter ohne Kinder, so succediren die Schwestern und Brüder, sambt denen nach einem verstorbenen Bruder oder Schwester hinterbliebenen Kindern. Ist aber nach Absterben eines solchen Sohns oder Tochter nebst denen Brüdern und Schwestern auch noch ein Vater oder Mutter vorhanden, so succedirt der Vater und Mutter mit denen Brüdern und Schwestern und der verstorbenen Brüder und Schwestern Kindern, die jure repraesentationis kommen, in gleiche Theile. Wären aber nach einem solchen verstorbenen Sohn allein der verstorbenen Brüder und Schwestern Kinder vorhanden, so succediren selbe allein, und zwar *in capita.* Die weiter unterthänige Agnaten und Cognaten aber werden zur Succession nicht zugelassen, sondern pflegt die Obrigkeit statt ihrer zu erben. In Fall aber ein Ehemann mit Tod abgehet, und hinterlasset Kinder, so erbet das Eheweib nach ihrem Ehemann ein Kindstheil; und da er keine Kinder hinterliesse, erbet das Eheweib das Drittel von ihres Ehemanns Verlassenschaft. Und dergestalt ist, soviel mir annoch erinnerlich, der Unterthanen Succession auf der fürstlich Schwarzenbergischen Herrschaft Postelberg und andern eingerichtet worden. Welches beizubringen nicht ermanglen sollen, alles salvo melius scientium consilio. A° 1704. L. Keil Dr. mp.

---

c) Kdo co dědí na Třeboňsku po lidech zběhlých nebo na vojně zabitých, pak po padlých ženštinách.

Etwelche Notata und Gnaden, so zum Besten der Wittingauer Herrschafts-Unterthanen ausgesetzet worden, als:

1° Nach denen Unterthanen, welche von oder in der Zeit der unglücklichen Rebellion und darauf erfolgenden böhmischen Krieg von der Herrschaft entloffen und gestorben, fallet der gn. Herrschaft von ihrer Erbsgerechtigkeit anheim 3 Theil, und der Kirchen, allwo selbe angehörig gewesen, 1 Theil.

2° Nach einem, welcher sich zu Ihro k. k. Mt Kriegdiensten unterhalten lassen, und nach Verfliessung 12, 15 und mehrer Jahren nicht zuruckkehren, sondern alldorten um das Leben kommen mochte, fallet der gn. Herrschaft 1 Theil, seinen

Freunden 3 Theil. Da ferner aber nach Verfliessung einer längeren Zeit solcher nacher Haus wiederumben kommete, so solle ihme seine Erbgerechtigkeit vollständig zugeschrieben werden.

3° Welcher aber aus lauter Frevel und Eigensinnigkeit von der Herrschaft entlaufet, und nach Ausgang 10 oder 15 Jahren nicht zuruck kommet, fallet alles der gn. Herrschaft zu. Doch wann solcher wiederumben auf die Herrschaft anlangen mochte, bleibet der gn. Herrschaft dero gn. Willkür, ihme entweder alles, oder doch einen Theil wiederumben hinzulassen.

4° Nach einer weiblichen, doch ledigen Perschon, welche mit einer männlichen auch ledigen Perschon zum Falle kommen mochte, fallet der gn. Herrschaft 1, derselben und dem Kind 2, Summa 3 Theil.

5° Gleichergestalten nach einer zum Fall gebrachten Wittib der gn. Herrschaft 1, ihr mit dem Kind 2, Summa 3 Theil.

6° Es finden sich auch auf denen wüsten Gründen von vielen Jahren her Erbsgerechtigkeiten, dass also wann sich einer anmeldte, und dass solche ihme rechtmässig gebühret, wirklich darweisete: solle jener erhöret und ihme aus Gnaden der Erkanntnuss nach gewillfahrt werden.

7° Nach einem in dem hochfürstl. Wittingauer Spital gestorbenen unterthänigen Spitaler fallet gedachtem Spital 1, und seinen Freunden 2, Summa 3 Theil.

Takovéž předpisy, jako v předcházejících 7 artikulích Třeboňských, jsou vytištěny zde výše na str. 28 č. 350 z panství Kumburského od r. 1707, též na str. 44—5 čl. 13—18 z panství Kornhauského od r. 1709.

---

d) O obvyklém dědickém právě poddaných na Krumlovsku, též o odúmrtech spadajících tam na vrchnost.

Bei der hochfürstl. Eggenbergischen Herrschaft Crumaw, als:

1° Der *Todtenfall* macht den Unterthan unfähig, ein *Testament* oder andern letzten Willen aufzurichten. Dahero wann ein vermöglicher todtenfälliger Unterthan stirbt, sonderlich wo keine Kinder vorhanden, so gehet entweder der Waisenschreiber selbst oder dessen Schreiber hinaus zu inventiren; mehreren Theils aber, wo sich nach dem Verstorbenen Weib und Kinder befinden, wird die Inventur nur durch den Dorfrichter und seine Geschwornen vorgenommen, und solche zum Waisenamt schriftlich abgeleget. Sodann, wann sich wiederumb ein neuer Wirth entweder zu der hinterbliebenen Wittib verheiratet, oder ein hinterbliebener Sohn den Hof nach seinem verstorbenen Vater annehmen thut, wird ihme solcher beim Buch zugeschrieben, und das nach dem Verstorbenen hinterbliebenes inventirtes völliges Vermögen zum Hof zugeschätzet, und solches nebst dem bei Hof ausgezahlten Grundgeld auf das hinter-

bliebene Weib und Kinder zu gleichen Theilen völlig vertheilet, und hat die gn. Herrschaft weiter nichts darbei. Was aber

2° die *Succession* in der künftigen Erbschaft anbetrifft, werden die völlige aufsteigende Linea, das ist Vater, Mutter, Grossvater, Grossmutter und alle andere Ascendenten von der Succession ihrer Kinder, Enkel, Urenkel etc. völlig ausgeschlossen; desgleichen auch alle Seitenfreunde oder Linea collateralis, das ist Brüder, Schwestern, deren Kinder, und so fort alle, wie auch des Vaters und der Mutter Geschwistert, und in Summa alle nähere und weitschichtigere Freunde; dass also die Succession der Todtenfälligen allein in der absteigenden Linea, das ist bei denen Kindern nach ihren Eltern, Platz und Statt haben, jedoch allein folgendergestalt:

Wann ein Vater stirbt und verlässt ein oder mehrere Söhne und Töchter, und neben diesen auch das Weib, so erben sie alle zugleich. Verlässt er aber auch nur einen Sohn allein, so erbt er alles. Und wann Söhn und Töchter ohne der Mutter nach dem Vater überbleiben, so bekommen sie ingleichen das völlige Vermögen. Wann ein Tochter oder Sohn von dem Vater mit dem Heiratgut völlig *abgefertigt*, nachgehend aber vor dem Vater gestorben und Kinder hinterlassen hat, so bekommen diese Kinder nichts mehr von dem grossväterlichen Vermögen. In dem widrigen aber, wann ihr Vater oder Mutter *nit abgefertigt* war, so treten sie in dessen Stelle, wann noch mehr Geschwistert ihres Vaters oder Mutter obhanden ist; sonsten aber komben sie inr [sic] Erbschaft des Grossvaters zu gleichen Theil aus eigenen Recht. Desgleichen ein *abgefertigter* Sohn oder Tochter erben von ihren Eltern nichts mehr. Im Fall der Vater nur das Weib allein, oder eine Tochter allein verlassen, so bekommt ein solches Weib oder eine solche Tochter blos nur die Hälfte des väterlichen Vermögens. Wann aber mehr Töchter, oder nur eine Tochter und zugleich das Weib vorhanden seind, so erben sie alles zu gleichen Theil. Nach der Mutter, und um so viel mehr nach der Grossmutter, erben die Kinder weder mann- noch weiblichen Geschlechts nichts; wie auch wann ein lediger Bruder oder eine ledige Schwester stribt, so erbt das andere nachlebende Geschwistert, weder die Mutter, nichts nach ihnen.

So oft nun ein solcher Casus sich ereignet, dass keiner von denen obbeschriebenen Erben obhanden ist, so erbet die Obrigkeit entweder völlig, oder die Hälfte mit der allein verbliebenen Mutter oder Tochter.

---

e) Kterak na nejmenovaném panství vrchnost vykonávala právo k odúmrtem mnohem zištněji, než na Krumlovsku.

Auf die bewusste und gesetzte Puncten wird verlangtermassen zu einer Unterrichtung, doch allwo die Dörfer todtenfällig sein, folgendergestalt berichtet, als:

1° Nach Absterbung eines Pauernwirths werden alle hinterlassene und gebliebene Mobilien, sowohl an Körnern, als im Stroh, wie auch alles Vieh, beschrieben, und solches alles sammt dem, was sich nach dem Abgestorbenen bei denen Grundbüchern ausgezahlte Prätension befindet, die Obrigkeit mit der hinterlassener Wittib und Kindern gleichen Theilen nach miterbet; es sei dann, dass die Obrigkeit auf Anhaltung der Wittib und Kinder, aus Ansehung etwan ihrer grossen Armut oder Bedürftigkeit, von dem gebliebenen Getreid etwan an Körnern oder im Stroh nichts verlanget (absonderlich wann's nicht viel betrifft), überlasset, und sich mit demjenigen, was bei denen Grundbüchern bei beschehener gleicher rechtmässiger Austheilung*) gerne begnügen will, oder aber auch von solchem Erbtheil denen hinterlassenen Waisen oder ihren Befreunden etwas gutwillig schenken will, stehet solches bei selbsteigener obrigkeitlicher Erkantnuss und beliebiger Disposition.

*) Přidej asi: für die Obrigkeit ausfällt,

2° Die Obrigkeit ist in allem ein gleicher Erb mit der hinterbliebener Wittib und Kindern, ausser des angebauten Getreids im Feld, welches denen künftigen Wirthen, damit dieselbe bei Antretung der Höfen darauf desto leichter bleiben und wirtschaften können, absonderlich wann eine Wittib mit vielen unerzogenen Kindern wiederum heiraten thut. Was anbelanget an unterschiedlichen Wirtschafts-Sachen, als Pflug, Wagen, Eyden*) und andere gebliebene Wirtschafts-Nothwendigkeiten, die müssen jederzeit einem jedwedern neuen Wirth beim Hof auch ungetheilter verbleiben. Damit aber von dergleichen Wirtschaftssachen nach Absterbung eines Pauern nichts verloren oder auf die Seiten gethan werde, sollen die Richter und Geschworne fleissige Obsicht darauf haben.

*) Tak; nad y jsou dvě čárky.

3° Wann ein Unterthan oder Pauer ohne Kinder stirbt, ist Grund-Herr oder Obrigkeit in allem mit der hinterlassenen Wittib ein gleicher Erb, darzu des Verstorbenen, es sei Brüder, Schwestern oder Befreundte, nicht gehören, noch getaset [?] werden sollen; sondern wann die Obrigkeit denenselben etwas gutwillig darvon überlassen oder schenken will, stehet bei dero Belieben.

4° Wann eine Ehewittib nach Absterben ihres Manns oder Hauswirts in ihren Wittibstand mit den Kindern hausen will, soll, solang sie unverheiratet ist, unvertrieben und ungetheilt in den Erbtheil und Gütern bleiben, doch dass sie den Kindern ehrlich und wohl hause.

Item wann sich eine Wittib nach Absterbung ihres Manns ohne Kinder befindet, und dieselbe in grossen Alter, derentwegen sie nicht weiter wirthschaften können, befindet, kann die Obrigkeit nur dieselbe mit gewisser jährlicher Unterhaltung oder Ausnehmung bei dem Hof, so lang sie lebt, (doch ohne Beschwernuss des Wirths, damit derselbe darbei bestehen und wirthschaften könnte), versichert und versehen lassen.

5° Nicht allein nach einer Wittib, sondern nach allen abgestorbenen Waisen ist der Grundherr und Obrigkeit allein der Erb in allen, und kein anderer; ausser wann die Obrigkeit jemanden gutwillig etwas überlasset oder schenket.

6° Wann ein Pauer wegen seines hohen Alters halben oder sonst anderer Ursachen zur Lebenszeit den Grund seinem leiblichen Sohn oder einem andern, doch mit Wissen und Bewilligung der Obrigkeit, zukommen lässt oder verkauft, so kommt das Erbtheil des Verkaufers nach dessen Tod allein der Obrigkeit.

7° Wann eine Wittib stirbt, und hat etwas bei denen Grundbüchern Rechtmässiges zu suchen, oder sonsten an unterschiedlichen Sachen, auch an Vieh nach ihrem Tod verbleibet, ist darzu allein die Obrigkeit befuegt.

Diese alle obbeschriebene Puncten seind auf Begehren, zu keinem andern Ende oder Benachrichtigung beschrieben worden, als dass eine jedwedere Obrigkeit, nicht nach denenselben, sondern nach allerorten von Alters hero löblichen Gewohnheiten und ihrer selbsteigenen Disposition in dergleichen Sachen sich gebrauchen oder bedienen kann.

Na zadní straně této písemnosti *e*) jest poznamenáno: Jura mortualitatis. Tato latina a zároveň menší obratnost v němčině vzbuzují domnění, že snad prelat Krumlovský, na jehož statku platilo takové tvrdé právo odúmrtní (podle záznamu z 30. září 1732 níže položeného), anebo augustiniánský klášter v Třeboni, byv požádán od knížecího úřadu Třeboňského, podal mu tuto zprávu o své odúmrtné praxi. Nechť to bylo na kterémkoli panství, ze závěrečné poznámky vysvítá, že vrchnostenská správa nechtěla se chlubiti praxí, ku které se přiznává.

361.

Svolení ke studiím

kterak kníže Adam František ze Schwarzenberka 1711—1718 poddaným dával a někdy odpíral.

Originály těchto listů leží v archivě Třeboňském IB. 5AU. 1d. pohromadě; čtvrtý kus (*d*) jest koncept. První tři dopisy *a*) *b*) *c*) psal kníže Adam František ze Schwarzenberka vrchnímu hejtmanovi panství Třeboňského Träxlerovi čili Dräxlerovi; dává v nich vrchnostenské svolení, aby jeho tři poddaní Bílý, Kasparides a Krejčí studovali.

a) An Dräxler. Lieber Oberhauptmann! Auf des Czegkowitzer Schafmeisters Mathias Biley demüthigstes Suppliciren und euren darüber untern 27. elapsi erstatteten Bericht und zugleich angeführte motiva consentiren wir hiermit gn., dass sein Sohn Martin, welcher mit unserer Erlaubniss die Humaniora zu Krumau bereits absolviret, auch das studium philosophicum prosequiren möge. Dessen ihr ihn zu verabschieden wisset. Sign. Wien 3. Oct. 1711. A. F. F. z. Schw. mp.

b) Lieber Oberhauptmann! Gleich wie wir alle Zeit gerne sehen werden, dass unsere Unterthanen sich nach ihrer Capacität zu unseren Diensten qualificiren sollen, auch solches durch die Studia bei einem tauglichen Subjecto gar wohl geschehen kann: als wollen wir auch hierum dem Joseph Casparides in seinem unterth. Gesuch nicht zuwider sein, sondern verwilligen hiermit gn., dass er nacher Böhm. Krumau sich begeben, und seinem vorgegebenen Lust nach dem Studiren alldort obliegen; an dessen Stelle aber des Ginonitzer Schaffers Michl Wlczek Sohn Wenzel dem Burggrafen vor einen Schreiberjungen gegeben werden möge. Sign. Wien 17. Sept. 1712.
A. F. F. z. Schw. mp.

c) Lieber Oberhauptmann: Uns hat der dortige Fischmeister Johann Kreytschi, wie euch vorhin bekannt sein wird, geh. supplicando belanget, wir geruheten seinem Sohne Georgen, als derzeit absolvirten Rhetori, um noch weiters studieren zu dörfen, die gn. Licenz zu ertheilen. Gleich wie nun ihr, dem Vernehmen nach, hierbei ganz kein Bedenken findet, also seind wir auch gn. zufrieden, dass selbiger seine Studia ferners prosequiren, und sich mittelst derenselben weiters qualificiren möge. Weshalb ihr dann den Supplicanten behörig zu verbescheiden schon wissen werdet. Sign. Frauenberg 13. Sept. 1714. A. F. F. z. Schw. mp.

Kdo s povolením vrchnosti absolvoval humaniora, potřebuje k filosofii nového svolení. Hejtman Třeboňský píše knížeti A. Fr. Schwarzenberkovi:

d) An Seine Durchlaucht ddo Wittingau 22. Oct. 1716. . Bei EDt hat der hiesige Schlossbreuer Thomas Powolny in Dero jüngsten glücklichen Hiersein unterth. suppliciret, womit seinem Sohn Johanni, so anheuer mit gehabten gn. Consens nit allein zu Crumau die Humaniora absolviret, sondern die von EDt in dasigen Seminario von hiesiger Herrschaft Wittingau herrührende Fundation aus puren hohen Gnaden per 6 Jahre genossen, nun aber weiter zu dem studio philosophico, um sich hinkünftig zu dero gn. Befehlen und Diensten capacer zu machen, incliniren thäte, die gn. Licenz hiezu ertheilet würde. (V žádosti otcově, nejspíš v knížecí kanceláři dělané, též stojí to o přípravě ke službě knížecí, a že jíti do filosofie ohne ehebevor habenden fürstl. gn. Consens sich nicht unterstehen darf.) Er ist ein feiner sauberer Knab, so gut teutsch als böhmisch, und solle des Patris Regentis mir gethanen Bericht nach ziemlich wohl studirt haben, dass also zu hoffen wäre, dass solcher mit der Zeit zu gn. Herrschafts-Diensten wohl taugen möchte. . .

Kníže Schwarzenberg synovi purkrabovu odepírá svolení k filosofii, že takoví pak vrchnosti neslouživají, a ona potřebuje úředníky s jiným studiem. Píše o tom Zelenkovi hejtmanovi Třeboňskému:

e) An Zelenka. Lieber Hauptmann. Es wäre uns zwar schon lieb, wenn unsere böhm. Unterthanen, denen wir die Studia zu cultiviren erlauben, hierunter kein anderes Absehen, als die Beförderung unseres herrsch. Dienstes hegeten, gleich wie

ihr uns dieses in eurem über des Wittingauer Burgrafens Alexander Thomas Ambrožowsky bei uns eingereichtes Memoriale wegen Erlaubnuss vor seinen Sohn Joannem, um ad studium philosophicum gehen zu dürfen, unterm 10. curr. erstatteten geh. Bericht vorzustellen euch bemühet. Dieweilen wir aber bishero durch die Experienz ein ganz anderes, — und zwar dieses, dass jene Leute, welche ad philosophiam gehen, sich hernach quocunque modo aus ihrer angeborenen Unterthänigkeit loszumachen, und unser vor sie, über ihre Eltern angewendete Mühe, Sorge und Unkosten, durch solche Austretung unfruchtbar und vergeblich zu machen sich, soviel an ihnen ist, bemüheten, — genugsam erfahren, auch deshalb unserem Wirtschaftsrath bereits vor geraumer Zeit rescribiret haben, dass wenn diese junge Leute, wie sie gemeiniglich vorgeben, sich zu unsern Diensten zu qualificiren verlangen, sie hiezu ganz keine Philosophie, sondern vielmehr eines guten Lateins, sammt der Application zur Wirthschaft, und allenfalls, wofern sie zu etwas höheren aspiriren, der Landesordnung, Stadtrechte und peinliche Halsgerichts-Ordnung vonnöthen hätten:

so können wir auch, solang wir keine Ursach in contrarium sehen, von dieser Meinung umb so weniger abweichen, als wir ohnedem bishero an guten und geschickten, auch nur etwelche Latinität besitzenden Leuten bei der Wirthschaft notorie einen ungemeinen Abgang leiden.

Dannenhero ihr erwähnten Burggrafen alle oberzählten Umstände geziemend vorzustellen, und ihme, dass er seinen Sohn in Ermangelung unsers nothwendigen Consensus zu seinem weiteren Studio alsofort davon abfordern; mithin, wann zumal seine aufrichtige Intention zu unsern Dienst gestellet ist, selben zur Schreiberei und Wirthschaft, worzu er jedesmal ceteris paribus unsere gn. Handbietung finden wird, mit Fleiss und Treue anhalten solle, von Amts wegen anzudeuten, auch damit weder diesfalls, noch sonsten etwas zum Gegentheil geschähe, selbst gute Obsicht darauf zu halten habet. Sign. Wien 20. Oct. 1717. A. F. F. z. Schw. mp.

f) Kníže odepíral žádané svolení, aby syn fišmejstrův mohl jíti ke stavu duchovnímu. Psal o tom z Vídně 3. list 1717 von Reichenbach, snad úředník při ústřední správě Schwarzenberské, nejmenovanému patronovi, nejspíš do Třeboně, že sekretář knížecí dosud nemohl knížeti přednésti žádost za svolení pro syna fišmejstrova ke stavu duchovnímu, že však co možno nejdříve tąk učiní und zu secundiren unermanglen wird, gestalten auch, wofern ich bei dem Referat zugegen bin, das Wenige, was in meinen Kräften stehet, — wiewohlen mein Patron weiss, dass man nicht viel thun kann, es auch vornehmlich mit dergl. Petitis sehr schwer hergehet, — beizutragen mich auf alle Weise befleissigen werde . . (Reichenbach tituluje adressáta Patron, Wirthschaftsrath und Gevatter).

Kníže píše o témž hejtmanovi Třeboňskému:

g) An Zelenka. Lieber Hauptmann! Wasgestalt unser Fischmeister zu Wittingau Johann Kregczy durch ein, bei unserer letzten Anwesenheit in Böhmen überreichtes,

und euch um Bericht hinterlassenes, sodann auch durch ein anderes jüngsthin anhero eingeschicktes Memoriale umb einen Losbrief für seinen Sohn und unsern fürstl. Consens, womit derselbe den Orden der Canon. Regularium Sti Augustini zu Wittingau amplectiren könne, supplicire, solches ist uns umständlich referirt worden.

Nun haben wir unseres Missvergnügen darüber, dass unsere Unterthanen ihre Studia nur zum geistlichen Stand destiniren, schon öfters verspüren, und darumb den Verbot ergehen lassen, dass fürohin keiner ohne unsere Specialerlaubnis die höhere Studia fortsetzen; wir sehen aber, dass unserer Meinung zuwider gleichwohl unsere Unterthanen nach vollendeten Studiis gleich [zum] geistlichen Stande eilen; und mögen dahero in des Supplicanten Bitt um so weniger willigen, als seines Sohns Intention nur auf faule gemächliche Täge und ewigen Müssiggang gerichtet ist. Ihr habt also dem Supplicanten Fischmeistern zu bedeuten, dass ihme sein Petitum hiemit absolute abgeschlagen sei, und er fürohin mit dergl. uns zu importuniren sich nicht unterstehen soll, da sonst, wann er ferners einkommen sollte, euch hiemit anbefohlen wird, seinen Sohn beim Kopf zu nehmen und vor einen Recruten zu geben. Auch allenfalls, da dessen Sohn etwas unser jetzigen Resolution zuwider vornehmen sollte, werden wir den Vater dafür ansehen und hernehmen wissen. Deme ihr nachzuleben haben werdet. Sign. Wien 6. Nov. 1717. A. F. F. z. Schw. mp.

Knížecí svolení ke studiu theologie dáno z toho důvodu, že kandidát málo umí německy a počítati.

h) An Zelenka. Lieber Hauptmann! Obwohlen wir unsern Unterthanen die Fortsetzung der Studien zum geistlichen Stand ungern erlauben; dieweil ihr jedoch auf das euch zugestellt geweste Memorial geh. berichtet, dass des Supplicanten Thomae Czech von Niederbukowsko Sohn Johann Joseph der teutschen Sprach sowenig, als der Rechenkunst erfahren, und anbei zum Weltgeistlichen-Stand zu bequemen gedenket: so wollen wir ihm unsern gn. Consens, umb seine Studia theologiae an- und fortzusetzen, hiemit gn. ertheilt haben. Welches ihr dem Supplicanten zu seiner Consolation und Nachricht zu bedeuten habet. Sign. Wien 17. Nov. 1717.
A. F. F. z. Schw. mp.

Fišmeistrův syn Jiří Krejčí pomocí Třeboňského hejtmana Zelenky přece obdržel knížecí svolení k studiu práv, jakž vidno z následujících dvou dopisů, jež ten student poslal Zelenkovi:

i) Uroz. a stat. panu Adalbertovi Wentzlowi Zelenka. . Ačkoliv by se mně od mnohých, zvlášť mně málo dobrého přejících, za zlé vykládati mohlo, že sem se nyní opovážil, beze všeho mé milostivé vrchnosti povolení v Praze zůstati: nicméně já tu naději mám, že v tej případnosti od ur. pana hejtmana. . vymluven budu. Neb já s takovým mém pozůstání[m] a zdržení v Praze dokonce nic proti odeslanému JOKMti . . reskriptu jednati nechci, poněvadž tak dlouho, dokavad snad nějaká milostivější resolucí následovati nebude, ode všeho studirování

jak právního, tak taky duchovního, se zdržeti chci. Za tu tehdy jedinou milost nejponíž. suppliciruji. . aby [hejtman] tolik, co se jeho moc a možnost vztahuje, mně milostivě na ruku jíti si neobtěžoval, a k mému již od maličkosti mé majícímu intentu a povolání milostivým spomocníkem býti ráčil. Jestliby pak ale dokonce žádným jiným spůsobem mně se přispěti nemohlo, tehdy aspoň za nějakou moudrou. . radu poníženě žádám, zdaliž by pak nějakého vyššího stavu pána neb paní za intercessí u JKMti požádati za dobré se drželo. Neb mně možná nejní, ačkoli jsem již i Boha prosil i můj stav a náturu povážil, se k hospodářství časnému resolvirovati, ku kterému snad od mé mil. vrchnosti se applicirovati přinucuji. . .

V Praze 18. Jan. 1718. . . nehodný služebník Jiřík Kregczy mp.

j) [Týž témuž.] Já jsem sice té veliké milosti nikdy zasloužil, že urozený pán nejen strany mně a mého dalšího k studirování povolení tak velkou práci měl, nýbrž i takovou vinšovanou žádost při JVOKMti skrze svou pomoc šťastně vymohl a obdržel. Což jsem já k mému největšímu potěšení z odeslaného mně od urozeného pána psaní, jako i z přiloženého extraktu milostivé knížecí resolucí radostně wigal [t. j. entnommen]. [Za to velice děkuje, bude se modliti]. . a dle téhož mně potřebného napomenutí tomu právnímu studirování s pilností a bedlivostí počátek učiním, abych tudy vůli a poručení JOKMti naplniti a sobě užitek spůsobiti. . mohl. . . . . nejponíž. služebník

V Praze 29. Jan. 1718. Jiřík Kregczy JUStudiosus mp.

Kníže svoluje k studiím vedoucím k službě panské:

k) An Zelenka. Lieber Hauptmann! Auf unseres Burggrafen Ambrožowsky eingereichtes Memoriale resolviren wir hiermit gn., dass er seinen ältern Sohn Joannem, welcher die Rhetoricam absolviret, ferner, und zwar Logicam, demnächst aber die jura studiren, sodann praxim bei ein oder andern Advocaten lernen könne, um dermalen zu unsern Diensten desto fähiger werden könne. . Wien 19. Nov. 1718.

Viz list *e)* str. 59. A. F. F. z. Schw. mp.

362.

1712, 12. července: Reskriptem císaře Karla k tribunálu moravskému zapovídá se vrchnostem v Moravě, aby svým poddaným proti jich vůli nevnucovaly potravin a jiných výrobků hospodářských ke koupi.

Carl ꝛc. Liebe Getreue! Wir mögen euch nicht verhalten, dass bei uns glaubwürdig und auch aus vielfältigen Beschwerden allerhand Unterthanen vorgekommen, wasmassen in unserm Erb-Marggrafthum Mähren fast insgemein bei denen Herrschaften und Gütern der unbillige Missbrauch eingeführet seie, dass die Obrigkeiten ihren Unterthanen allerhand Wirthschafts-Effekten und Failschaften, welche sie entweder selbsten in ihren Territoriis erzeigten oder auch von anderwärts zusammenkaufen, als da seind: Getraid, Bier, Wein, Brantwein, Vieh, Fisch, Butter, Schmalz, Wolle, Gefliegel-Werk und dergleichen Sachen mehr, wider Willen und Verlangen

der Unterthanen denenselben um einen gewissen, oft unbilligen Preis und Wert vorlegen; mithin die Unterthanen gezwungen werden, dergleichen vielmalen gar verdorbene Failschaften, ob sie gleich solche öfters weder geniessen, weder weiter an das Geld bringen können, um den ausgesetzten Wert dannoch anzunehmen und der Obrigkeit zu bezahlen.

Wann nun aber dieses wider die natürliche Billigkeit und alles Recht laufet, zumalen niemand, wann er nicht will noch brauchet, zu geschweigen etwa gar nicht geniessen kann, zu kaufen oder kauflich anzunehmen schuldig ist, wir auch unsers höchsten Amts wegen nicht zugeben können, dass die Armut auf eine solche fast unchristliche Weise getrucket, und der Unterthan zu Schaden des publici sowohl als der Obrigkeit selbsten entkräftet werde:

Als resolviren und ordnen wir gnädigst hiemit, dass von nun an alle dergleichen Vorlegungen derer Wirtschafts-Effekten und Failschaften, wie die immer Namen haben mögen, — gleichwie es auch also nach weiland unsers hochgeehrtesten Herren Vaters Leopoldi Majestät und Liebden glorwürdigsten Andenkens allschon unterm 28. Junii des längst verflossenen 1680ten Jahrs in unserm Erbkönigreich Böhmen eingeführet worden, — gleichergestalten in unserm Erbmarggrafthum Mähren völlig aufgehoben, ab- und eingestellet sein, mithin keine Obrigkeit daselbst führohin mehr befugt sein solle, ihren Unterthanen die Wirthschaftsfailschaften, bevorab wann dieselbe schon verdorben, wider ihren freien Willen, und was sie nicht selbsten freiwillig annehmen wollen, käuflich aufzudringen. Welches doch im überigen der Breu-Urbars- und Wein- auch Brantwein-Schancks-Gerechtigkeit einer jeden Herrschaft, mithin das Bier wie auch Wein und Brandwein in die offene Kretscham, oder wo es sonsten Herkommens, auszustossen, auch kein fremdes Bier und Brandwein auf obrigkeitlichen Grund und Boden einführen zu lassen, unpraejudicirlich seie; wie ingleichen hierunter nicht diejenige Failschaften anzunehmen verstanden sein sollen, welche bei einer und andern Herrschaft aus alten Vertragen in würklicher Übung, mit Einwilligung der Unterthanen hergebracht seind. Und befehlen euch diesemnach hiemit gnädigst, dass ihr diese unsere ernstgemeinte Resolution im ganzen Land durch eigene, in unserm Namen teutsch und böhmisch in Druck bringende Patenten schleunig publiciren, auch in denen Kreisstädten affigiren lassen, und den Vollzug dessen mit Einschickung einiger Exemplarien ermeldten Patenten in Unterthänigkeit berichten. Im übrigen aber, womit wider dieses Gebot von niemanden gehandelt, sondern die Übertreter von unserm Cammerprocuratore bei gehöriger Instanz gerichtlich besprochen und nach Gestalt der Umstände zur Straf und ernstlichen Einsehen gezogen werden, die fleissige Obsicht tragen sollet. Hieran ꝛc. Pressburg den 12. Julii 1712 ꝛc.

Carl.

Tištěno v knížce vyšlé v Praze u Lochnera bez roku: Continuatio Codicis Ferdinandeo-Leopoldini 1711—1719, str. 48—53 s nadpisem: Insinuat vom königl. Tribunal in Mähren de praes. 1. Sept. 1712 eines kaiserl. Rescripti inhibit. wegen der von denen Obrigkeiten ihren Unterthanen aufgetrungen[en] Failschaften. — Třetí článek robotního patentu z 28. června 1680 (AČ. XIII. str. 487-8) vyslovuje touž zápověď, ale slovy kratšími a méně určitými. Celý robotní patent z r. 1680 byl rozšířen na Moravu patentem z 26. května 1713.

363.

1712, 30. srpna: Poddaným v Čechách zapovídá se stěhovati do Uher.

Resoluce císaře Karla daná ve Vídni 30. srpna 1712 k místodržitelstvu českému nařizuje: ježto se po Čechách roztrušuje, jakoby poddaným bylo dovoleno stěhovati se ze země do Uher, aby místodržitelstvo proti tomu vydalo patenty v obojí řeči s doložením, dass nicht allein derlei wegziehen wollende Unterthanen ernstlich bestrafet, sondern auch, wann man einen solchen Aufwickler, der obiges denen Leuten in Wahrheit einzureden sich unterstehete, ertappen würde, derselbe an Leib und Leben bestrafet werden solle. (Weingarten, Codex 1720 str. 704 č. 712.) — Viz podobné zákazy v Slezích a v Moravě zde výše str. 1—2 č. 334.

364.

1713, 30. ledna: Císař Karel VI. doplňuje starší předpisy o nepoplatném přenášení svobodného majetku ze zemí českých do rakouských a naopak, i nařizuje, že při přenášení poddanského majetku mezi těmi skupinami zemí vrchnosti mohou z něho vybírati odchodné.

Carl der Sechste 2c. Liebe Getreue! Ihr werdet euch gehorsamst zurück erinnern, wasgestalten weiland unser hochgeehrtister Herr Vater noch vor angelaster Kommunicirung durch unsere königliche Böheimische mit auch, unserer Österreichischen Hof-Kanzlei wegen der vor damals noch übrig [čti: üblich] gewesten Abzuggelder sich dahin gnädigst resolviret, und erstlichen zwischen[1]) unserem Erbkönigreich Böheimb und denen dahin inkorporirten Ländern eines, dann unserer Erbgrafschaft Tyrol andern Theils, besage eines sub dato 26. Aprilis anno 1696 erlassenen Rescripti,[2]) sodann auch respectu unserer übrigen Österreichischen Landen unter dem dato 5. Monatstag Martii des 1700. Jahrs sothanes Abzuggeld cassiret und aufgehoben worden,[3]) dabei auch nichts anders, als ihro das ius regium, camerale, vectigale et alia, nec non das ius herile respectu unserer treugehorsamsten Ständen vorbehalten haben. Nun aber dieses letztern halber, in wie weit sich nemlich in ein und anderem Lande das ius herile und herrschaftliche Grundrecht erstrecken solle, sich abermalen einige Unvernehmen[4]) ereignen wollen; dahero wir bemüssiget worden, zwischen anfangs gedachten unseren Hofkanzleien, wie nicht minder unserer kaiserl. Hofkammer, in so viel es die iura fisci belanget, eine weitere Communication pflegen zu lassen, und auf den uns hiernach gehorsamst beschehenen Vortrag gnädigst resolviret,

dass wann künftighin eine höhere Stands- oder eine andere unburgerliche, *keinen unterthänigen Grund* besitzende Person, aus unserem Erbkönigreich Böheim, Marggrafthum Mähren, Herzogthum Schlesien, wie auch der Grafschaft Glatz, in andere unsere Österreicherische Erbländer wurde abziehen oder etwas von Vermögen übertragen wollen, in solchem Fall weder von Seiten unsers landesfürstlichen Fisci, weder deren Ständen einiges Abfurthgeld gefordert, sondern die Freizügigkeit aus einem Lande in das andere samt dem Vermögen gelassen werden; dahingegen von denen *unterthänigen* Grund-Halden, und allen anderen, auch nichtunterthänigen Personen, so einiges der im Lande eingeführter Unterthänigkeit und respective Grundrecht unterworfenes Vermögen ausser Landes bringen wollen, dessen herrschaftliche und gestalten Dingen nach Grund-Obrigkeit sich der etwan alt- und wohl-hergebrachten Gewohnheit nach des iuris detractus oder Abfahrt-Rechts gebrauchen könne; mithin sowohl denen Ständen, als auch denen Städten, in so viel es das burgerliche, burgrechtlich[e] und unterthänige Vermögen angehet, sowohl in unserm Erbkönigreich Böheim, Marggrafthum Mähren, Herzogthum Schlesien, und der Grafschaft Glatz, als auch unseren überigen Österreicherischen Erbländern ein gleiches Recht zu statten kommen solle. Euch gnädigst befehlende, diese unsere gnädigste Erklärung obangezogener Pragmaticae zu männiglichen Wissenschaft und Verhalt dem Herkommen nach publiciren zu lassen; vollbringende hieran ꝛc. Geben Wien den 30. Jan. An. 1713.

Carl.

Continuatio Codicis Ferdinandeo-Leopoldini 1711—1719, pg. 75—79.

¹) V starém otisku následuje zde omylem *in*.

²) Reskript císaře Leopolda, daný ve Vídni 26. dubna 1696, jest tištěn ve Weingartenově Codexu 1720 str. 583 č. 531. Vypravuje se v něm, že do té doby dědictví z Čech a z Moravy do Tyrolu i naopak nebylo prostě propouštěno, nýbrž požadováno z něho odchodné, což císař mění, tak aby příště mezi Čechami, Moravou a Slezskem se strany jedné, a mezi Tyrolskem se strany druhé neplatilo se odchodné (jus detractionis, Abzugsteuer) při přenešení domova ani při převážení dědictví, sondern einem jeden freien Einwohner das seinige, sonder Zumuthung einigen detractus, herüber und hinüber zu führen, salvo caeteroquin jure nostro regio, camerali, vectigalibus et aliis, nec non herili, erlaubt sein und bevorstehen solle.

³) Reskript císaře Leopolda k místodržitelstvu českému, daný ve Vídni 5. března 1700, nařizuje vyhlásiti, dass [wie] wir bereits dieses Abfahrtsrecht Anno 1696 den 26. Aprilis zwischen unserm Erbkönigreich Böheim, Erbmarggrafthum Mähren und Erbherzogthum Oesterreich [sic], und unserer gefürsteten Grafschaft Tyrol allergnädigst aufgehoben haben, nunmehro solches auch respectu unserer andern sämtlichen österreichischen Erbländern passiret sein solle.

Toto poslední rozhodnutí nebylo řádně provedeno; Rakousy nechtěly se mu podrobiti, a Morava byla z něho propuštěna reskriptem císařovny Eleonory vydaným k tribunálu Moravskému dne 11. srpna 1711, jejž jsem našel v knize patentů kláštera Žďárského, uložené v archivě Českého Musea. Císařovna Eleonora nařizovala: dass weilen bis daher von Seiten Oesterreich sothanes jus detractus, wie man dessen von Seiten der böhmischen Länder urbietig gewesen, nicht aufgehoben werden wollen, ihr darmit gleichergestalten ex parte des Markgrafthums Mähren fortfahren möget; wobei wir es untereinsten bei eurem geh. Vorschlag dahin bewenden lassen, dass von denen Verlassenschaften der versterbenden Oberstands-Personen 9 kr., von bürgerlichen Verlassenschaften 6 kr. von jedem Gulden nomine detractus genommen werden mögen.

⁴) V starém otisku stojí zde omylem Unternehmen.

365.

1713, 10. února: O selském plavu dříví z panství Vorlického do Prahy, jejž správa panství hledí obmeziti.

V knížecím archivě na Vorlíku pod signaturou 5. AU. 3. jsou mezi jinými následující písemnosti, jimiž osvětlují se několikeré zjevy souvislé s plavením dříví od poddaných obchodníků i neobchodníků z panství Vorlického do Prahy:

a) Nedatovaný koncept nepodepsaného úředníka (Vorlického hejtmana Prauna), jenž vykládá kněžně, jaké škodlivé následky pocházejí z toho u sedláků, když plaví dříví do Prahy, a míní, že by plav měl býti obyčejným sedlákům a chalupníkům docela zapovězen, a dříví aby se prodávalo domácím obchodníkům, jichž jmena uvádí.

Ursach, warum auf der Herrschaft Worlik die Holzflösserei nacher Prag, meines unterthänigsten und unmassvorschreiblichen Erachtens, denen angesessenen Bauern und Chalupern (ausser denen Ordinari-Holzhändlern, so hierunten benennet sind), gänzlichen einzustellen wäre, und das etwa zu verflossen habende Holz denen Holzhandlern hier in loco verkauft werden könnte.

1° Ist erweislich und kann kein Unterthan in Abrede stellen, dass ein mittelmässiger Bauernfloss hier in loco wenigstens 2 fl. koste; welches aus folgendem erhellet:

Erstlich werden hierzu wenigstens 6 Stammhölzer, so 2 Läng geben, erfordert, deren jeder Stamm werth ist 6 kr., thut also 36 kr.

Von Niederfällen, Schälen, Zerschneiden mit der Saag und Machen derer Löcher in die Pämber, mithin von Verfertigung eines ganzen Floss Holzes von 12 Pämbern wird bezahlt wenigstens 24 kr.

Von Ausführen eines Floss Holzes, erstlichen von Stock zum Weg, und folglich von dannen bis auf die Wälzstätt, auch wenigstens 30 kr.

Denen Flössern wird von Machung eines Floss Holzes und Abflössung desselben nacher Prag auch wenigstens bezahlt zu 24 kr.

Vor Widdan, welche aus denen schönsten Tännen und Fichten-Hainchelu [?], woraus das schönste Holz wachsen möchte, gemacht werden, und vor die sog. Worziny, welche von denen jungen und schönsten Eichen sein müssen, wie auch vor die sog. Hwoždiege, wird nur auf ein Floss nur gerechnet 6 kr.

An Maut kommet bis nacher Prag zu bezahlen 4 kr.; — facit 2 fl.

2° Nun kann aber auch nit widersprochen werden, dass die Unterthanen einen solchen hier in loco 2 fl. kostenden Floss Holz zu Prag gar selten um 2 fl. anbringen, hingegen fast für ordinari nur umb 1 fl. 30 kr., ja öfter gar nit einmal so theuer hingeben müssen, und also nicht nur allein einen grossen Schaden an Holz, sondern auch viel Versaumbnusse und Schaden an ihrer Wirthschaft zu Haus tragen, zumalen sich öfters ereignen thut, dass der Paur, bevor er solchen Pramb verkaufet, 2, 3, auch bisweilen 4 Wochen darmit zubringen und zu Prag auf Kaufleute warten, und währender dieser Zeit entweder das Holz selber oder durch einen andern umb Bezahlung wachten lassen muss, und also einen unwiederbringlichen Schaden hat.

3° Thuen die Prager Burgere einen solchen dahin flössenden Bauersmann 20, 30, 50, 100 und mehr Gulden auf einmal vorstrecken; aus welcher Ursach und weil derselbe der Meinung ist, noch einmal so viel bei solchem Gelde zu prosperiren, auch dahin verleitet wird, daselbsten zu Prag verschwenderischerweis zu zähren, vor das Weib und Kinder Spitzen,

Schleier und dergl. vor die Bauern kostbare Waaren einzukaufen und nacher Haus zu bringen, zu Hause aber das uberbleibende Geld zitzlweis andern wieder vorzustrecken, an welchen öfters sich nit weder wenig oder gar nichts zu erholen ist. Und folget sodann öfters daraus, dass dieser aus Besorg, arrestiret zu werden, nicht nacher Prag gehen darf, sondern thut seinem Prager Creditori diejenige, denen er etwas Geld vorgestreckt hat, namhaft machen Bei welcher Beschaffenheit die Prager, wenn ein solcher Schuldner dahin einiges Holz zuflösset, selbigen anhalten, und ihm sowohl das seinige, als andern gehöriges Holz, so mit dem seinigen vermischt, hinweg nehmben, mithin auch andern ... und Schaden verursachen thuen.

[Seznam 14 obchodníků ve dříví:]

Georg Wolawka zu Zdiakow,	Johann Maschek zu Czerweny der Junge,
Georg Laukotka am Ufer,	Gregor Sauhrada zu Zahorzj,
Martin Berka zu Kosteletz,	Franz Auziczka zu Sanik,
Jakob Klima zu Czernowir,	Victorin Lylowetz [čti Jilovec],
Martin Trziska zu Kuczerz,	Sauhrada Schmied zu Jamney,
Georg Rzežabek allda,	Adalbert Kral zu Kwietow,
Wenzel Maschek [?] zu Klingenberg,	Wenzel Kotrba allda.

---

b) Marie Arnoštka kněžna z Eggenberka 10. února 1713 nařizuje, aby sedláci zanechali plavu do Prahy a odváděli dříví místo peněz na splácení daní a úroků knížecím úřadům, kteréž je prodají obchodníkům doma nebo v Praze.

Von Gottes Gnaden Maria Ernestina verwittibte und regierende Herzogin zu Crumau und Fürstin zu Eggenberg.. Lieber Getreuer! Demnach es der Augeschein gibt, dass auf unsern alldortigen Herrschaften die Bauernwälder gar sehr ausgeplündert werden und in kurzer Zeit völlig zu Grund gehen dörften; woran lediglich diejenige Bauern selbsten, welche lieber das [čti: der] Holz-Flösserei, als der Feldarbeit nachgehen, Ursach seind. Woraus dann folget, dass sie nicht nur allein ihre Wirthschaft zu Haus veransaumen, und allhier in Podskall grosse Schulden machen, sondern gar oft den entlehneten Geld zu Prag das mehriste verschlemmern oder es sonsten unnützig verwenden, bei Nichtzuhaltung mit der Bezahlung aber sich verschiedene Pfändungen und Repressalien durch die Podskaller zu ereignen pflegen. Warmit die Herrschaft selbsten nichts als vertriessliche Ungelegenheiten hat. Auf dass aber einem und dem andern annoch vorgebogen werde, so haben wir resolvirt und befehlen euch hiemit gnädigst, in der ganzen Herrschaft zu eines jeden Bauern Wissenschaft unverweilt kundzumachen:

dass man künftighin von denenselben das Flössholz zu Handen der alldortigen Herrschaftsämter, absonderlich aber des Contributionsamts auf die Schulden annehmen, und es folglich entweder selbst nacher Prag verflössen und daselbst versilbern, oder denen in der Herrschaft sich befindlichen Holzhändlern verkeufen werde. Durch weliche Publicirung denen Bauern auch das Selbst-Holzflössen ernstlich untersagt und völlig eingestellet, mithin selbte lieber ihrer Wirtschaft nachzugehen

und derer Feld besser zu arbeiten verwiesen, consequenter mit gedachten Bauernwäldern noch [čti: auch] besser, als es bishero geschehen, zu wirthschaften angefangen, und darmit unaussetzlich continuirt werden solle. Weliches alles ihr ins Werk zu stellen und darüber fest zu halten wissen werdet.. Geben Prag 10. Febr. 1713. Maria Ernestina.

P. S. Bei Publicirung dieser Verordnung werdet ihr auch denen Richtern a parte sagen, dass von besagter unserer Resolution keineswegs abweichen, sondern selbige exequirter sehen wollen; dahero sie auch die Bauern selbsten erinnern sollen, uns allhier in Sachen mit keinen Memorialien, absonderlich haufenweis, wie es durch die Woslower Bauern beschehen, bei Vermeidung einer scharfen Bestrafung, vergeblich zu überlaufen, dann sie werden nichts richten.

Na kopii tohoto dekretu v archivě Vorlickém jest připsáno: Präs. 19. Febr. 1713.

---

c) Vorlický hejtman Praun 10. března 1713 oznamuje kněžně, když vyhlašoval předešlý její rozkaz že obchodníci dřevní ukázali mu seznam dluhů, jež mají za sedláky a k nimž míní přijíti odebíráním dřív od nich; hejtman činí návrhy nové, aby sedláci mohli spláceti obchodníkům své dluhy dřívím, aby se ustanovily pokuty na krádež dříví a na nedovolené kácení selských lesů, též aby domácí obchodníci s cizopanským dřívím vykazovali se vysvědčením o jeho původu, a dosavadním obchodníkům aby bylo dovoleno obchod dále provozovati. — Jest znamenati, že ku provedení rozkazu kněžnina nebylo učiněno skoro nic, a také nové návrhy hejtmanovy od něho se odchylují.

Unterth. geh. Bericht, die Holzhandelschaft auf der Herrschaft Worlik betreffend.

Nachdem Euerer Durchlaucht gn. Rescript ddo 10. Febr. d. J., betreffend die neue Einrichtung wegen der Unterthanen-Flösserei, in der herrsch. Kanzlei allen Richtern und Unterthanen, so mit der Flösserei umgehen, publicirt worden: haben die Holzhändlere die in der Beilag [1713, 7. Mart.] specificirte und sich auf 2449 fl. 30 kr. 1 d. erstreckende Schulden, so selbte unter den Bauern haben, mir eingegeben, und darbei gebeten, weil das vorgestreckte Geld zum Theil in EDt Aemter zu Abstattung der Zinsen, Getreid- und anderer Schulden, auch der Contribution, zum Theil aber zu Beischaffung der Zueg verwendet worden ist, denselben an die Hand zu gehen, damit sie nach und nach wiederum zu dem ihrigen kommen und also keinen Schaden tragen mögten.

Nun ist zwar wahr, dass von den berührten Schulden ein ziemlicher Theil des Geldes in die Aemter kommen; hingegen aber auch nicht zu laugnen, dass öfters in der Herrschaft verboten worden, ohne obrigkeitl. Erlaubniss Niemanden über 7 fl. vorzustrecken, gestalten man im widrigen Fall zu solchen Schulden nicht verhelfen würde. Bei welcher Bewandnuss man dann auch fast nicht anders thun kann, als das gegebene Gebot selbsten zu halten, und durch dessen Brechung keine nachtheilige Folge auch in andern Sachen zu verursachen; mithin stillschweigend geschehen zu lassen, dass die Schuldner von selbsten und ohne obrigkeitl. Zwang doch der [čti: die] theils so namhaften Resten, — jedoch ohne dass selbte wider die habende Erlaubnis ein mehres von Flöss- oder Scheiderholz, dann Fischkörben verfertigen, und also der [čti: die] ehedessen an den mehristen Orten ganz ausgehaute Wälder gar in Grund ruiniren sollten, — abtragen mögen.

Und sintemalen sonderlich unter denen mit der Flösserei umgehenden Unterthanen der Ungehorsam und die *Holzdieberei* am mehristen in Schwung gehet, mithin nothwendig ist, dass auf derlei Uebertreter eine, jedoch moderate und gewisse Straf gesetzt, folglich aber unnachlässig auch exequiret, mithin keineswegs darvon abgewichen werde: dannenhero wäre ich der unterthänigsten und unvorschreiblichen Meinung, dass wann ein Bauer in EDt Wäldern sich in einer Holzdieberei betreten liesse, ein solcher erstlich in EDt Renten das Holz, was es werth sein möchte, bezahlen, und folglich noch zweimal soviel zur Straf zu erlegen schuldig sein soll. Und dieses könnte bei der ersten, bei öfterer Betretung aber eines und des andern duplicirt werden. Welches auch auf derer Gotteshäuser Wälder verstanden werden könnte.

Sollte sich aber, wie es dann gar oft geschehen wird, ein oder der andere unterfangen, in der Gemeinde oder seinen Grundholz etwas über die habende Erlaubnuss zu fällen und auf Wasser zu bringen, mithin mit Verachtung des obrigkeitlichen Verbots zu ruiniren: so könnte ein solcher zu Erlegung soviel Geldes, als ein solches Holz hier auf der Stelle werth sein möchte, angehalten werden.

Und wann letztlich einer ohne habender Erlaubniss einiges auf obige unzulässige Weis verfertigtes Holz auch sogar aufs Wasser wälzen und heimlich verflössen möchte: ein solches Verbrechen wäre an EDt zu gn. Bestrafung unterthänigst zu berichten.

Was EDt etwa auf diejenige, welche sich gelüsten liessen, entweder das eigene, oder aber von andern hiesigen Herrschafts-Unterthanen erkaufende Holz vor fremdes, d. i als ob es von ein oder der andern fremden Herrschaft erkauft worden wäre, anzusagen, und die Obrigkeit also zu bevortheilen und zu betrügen: ein solcher wäre auch an EDt zu berichten. Damit aber dieser Betrug gestraft würde, so erfordert es die Nothdurft, den Holzhandlern über den ehedessen habenden Befelch annoch scharf einzubinden, kein fremdes Holz ohne habender Attestation von derjenigen Herrschaft, von welcher oder derer Unterthanen es erkauft worden ist, bei 3 Schock Straf nicht zu verflössen, sondern ermeldte Attestation allezeit beim Schloss vorzuweisen.

Schliesslich werde auch eines gn. Befehls unterthänigst gewärtig leben, ob EDt gn. erlauben werden, allen denjenigen, so in der hiebei verwahrten Specification begriffen, die Handelschaft mit dem Holz zu treiben; weil die mehristen Bierschänken, die übrigen aber Richter und sonsten vermöglichere Leute, die zugleich ihre Wirthschaften gar wohl abwarten können, seind, und hierdurch der Bierverschleiss ziemlich befördert wird. Die auch specificirte 4 Müllner bitten zwar eben, womit denselben erlaubt würde, den Holzhandl zu führen, u. zw. wenigstens mit fremden Unterthanen. Wessen EDt nun sich auch hierinfalls gn. resolviren werden, werde eben unterthänigst gewärtig leben.

Actum Schloss Worlik 10. Mart. 1713.

Joh. B. Fr. Praun mp., Hauptmann.

K tomuto hejtmanovu konceptu jest připojen seznam 17 obchodníků ve dříví, jenž dosti se srovnává se seznamem dluhů ze 7. března 1713; vyčtení obchodníci jsou větším dílem šenkýři a při tom chalupníci nebo rychtáři. Krom toho jest poznamenáno: „Müller handlen bis dato folgende: Der Klingenberger, Saniker, Kwietower, Schimanower.“ K tomu jest připsáno jinou rukou: Indessen zu lassen, weilen selbte mittelst des Accises contribuiren.

366.

1713, 12. května obnoveny jsou artikule spojeného cechu kovářského, bednářského, kolářského a zámečnického v městečkách a vesnicích na celém panství Brtnickém v kraji Jihlavském.

Hrabě Antonín František Collalto kovářům, bednářům, kolářům a zámečníkům z městečka Brtnice Trhové, ze Staré Říše a z vesnic ku panství Brtnickému náležejících udělil dne 9. dubna 1665 artikule ke správě společného cechu. Nástupce pak jeho na panství Brtnickém, Antonín Rombald hrabě z Collalto, k žádosti cechmistrů a mistrů týchž čtyř řemesel na Brtnicku dne 12. května 1713 potvrdil ty cechovní artikule a přidal k nim čtyři nové kusy. Toto potvrzení s 25 artikuli cechovními jest uveřejněno Al. Jos. Pátkem v Časopise Matice Moravské 1903 str. 157—161. Podle článku 5. všichni mistři jmenovaných řemesel z celého panství Brtnického byli povinni vstoupiti do cechu Brtnického, tedy nejen z městeček, ale i z vesnic. Řemeslníkům vesnickým bylo dopuštěno jedno ulehčení, o němž stanoví čl. 4.: „Každý ten, jenž by pořádným mistrem býti chtěl, má se netoliko manželkou, nýbrž i bytem svým vlastním zaopatřiti; jináč za mistra držán aniž řemeslo své držeti moci nebude. Co však toliko na zdejší Brtnické a Staroříšské mistry, a ne na obývající ve vesnicích, se rozuměti má, poněvadž po vesnicích na vůbcích aneb podružství obejvati od starodávna dovoleno bylo a ještě jest.“ Vesnic bylo na panství Brtnickém přes 30. — Podle záznamu tištěného na str. 161 společný cech Brtnický r. 1765 rozdělil se na tolik cechů, kolik řemesel v něm bylo, při čemž jmenují se také trubláři.

367.

1714, 31. ledna: Poddaní statku Doupovského v Loketsku, zdráhavše se pleti obilí, museli se zavázati, že bude každý sedlák robotovati 3 dni v témdni buďsi s potahem nebo ručně.

Archiv zemský v Praze má nový opis s poznámkou: Duppauer Grundbuch. Im Dürrmauler Grundbuch auf erstem Blatt steht folgende Eintragung:

Demnach ao 1713 die sammentliche Bauern auf der Herrschaft, u. zw. in specie die Dürrmauler und Rednitzer Bauern, sich geweigert, auf Befehl des Hauptmannes Johann Ignaz Schweizer das Gras und Unkraut aus dem Getreid zu raufen: als hat sothaner Hauptmann sich dessen im kgl. Kreisamt Tucherschitz*) beschweret; worauf ein kreisamtlicher Befehl (so im hiesigen Protokoll eingetragen zu finden) ergangen:

dass die Bauern alle Robot, was ihnen vom Amt aufgetragen wird, gnädigster Herrschaft zu verrichten schuldig sind, u. z. jeder wochentlich 3 Tag, es sei mit dem Zuge oder mit der Hand.

Als haben Ihro hochreichsgräfliche Gnaden der hoch und wohlgeborne Herr H. Gottfried des h. R. Reiches Graf von Lützau, Erb- und Grundherr der Herrschaft Tuppau und Sachsengrün, alle Richter und Geschworne von denen 10 Dörfern in dero eigenes Zimmer auf den 31. Januarii 1714 citiren lassen; welche auch

erschienen, und in dero Tafelstuben gnädigst befragt worden, ob sie kunftighin gutwillig alle Robot, sowohl mit denen Geschirren, als auch mit der Hand, wie sie dann schuldig seind, thun wollen, oder ob sie was dagegen einzuwenden haben.

So haben sie sich sammt und sonders gutwillig dahin verobligiret und angelobet, alle Roboten, es sei mit denen Geschürren oder mit der Hand, gehorsamst zu verrichten, u. zw. ein jeder die Wochen 3 Tag, wann man es begehren werde. Welch da waren als:

Následují jmena rychtářů a konšelů v 10 vsech řečených Dürrmaul, Rednitz, Promuth, Jurau, Dörfles, Sachsengrün, Petersdorf, Totzau, Koslau, Oleschau. Tyto vsi tvoří statek Doupovský v kraji Loketském ještě v Palackého Pop. 422. Panství Doupovské bylo r. 1698 prodáno od hr. Viléma Františka Verduga hraběti Gottfriedovi z Lützowa. — *) Ves Tuchořice, 2 hodiny na jv. od Žatce, byla zvláštním statkem a později v 18. století připojena ku panství Dobříčanskému v Žatecku.

368.

1714, 20. září: Josef Ant. hr. Záruba nesvoluje k uvolnění tělesné poroby, povolenému Kosteleckým n. Orl. od jeho otce, leč že jim odpouští plat dávaný při vstupování v manželství.

Otec hraběte Josefa Antonína Záruby z Hustiřan byl hr. František Karel. Ten měl s měšťany Kosteleckými mnohé různice, jež císař Leopold rozsoudil reskriptem z 9. dubna 1696 skoro vesměs ve prospěch vrchnosti (Zoubek, Kostelec n. O. 1860 str. 35). Na tento rozsudek naráží začátek přítomného listu, a zároveň dává na srozuměnou, že hr. František Karel Záruba († 1714) někdy po onom rozsudku stal se laskavějším ke Kosteleckým a jmenovitě svolil, aby děti, dokud rodičové jich jsou na živě, nemusely (zároveň se sirotky) býti každoročně stavěny úřadu panskému (který si z nich vybíral k službě), i aby Kostelečtí mohli bez zvláštního dovolení dávati své děti na učení, kam by chtěli, čímž by byli unikli dvěma podstatným důsledkům poddanské nevolnosti čili člověčenství. Srovnej v AČ. XXIII. str. 459 list ze 14. ledna 1678.

Nemajíce já posavád žádné příčiny, abych za to, co dosti s velikými outratami a promrzelostí můj respective v Pánu odpočívající pan otec dle císařského spravedlivého vejnosu sobě tak lehce vážil a zmařil, a od stavunku živých rodičův dětí, a bez ohlášení při mně aby obec Kostelecká mně dědičně poddaná děti své na cvičení, kde by se jim líbilo, vysílati mohli, čelící, toho učiniti nemohu. Nýbrž tu milost jim činím, aby od dnešního dne, kdyby který z dítek z mého dědičného města Kostelce k stavu sv. manželství o dovolení při mně aneb oficíru se ohlásil, žádný tou jednou kopou groš. míš. do důchodu mého platiti, a jak mně tak i budoucím potomkům mým a držitelům města Kostelce nad Vorlicí nyní i na časy budoucí a věčně skládati povinni nebyli, je tímto osvobozuji. A pro lepší toho stálost mou vlastní rukou jsem se podepsal a mou přirozenou pečeť vědomě přitisknouti dal. Datum v zámku mém Kosteleckém dne 20. Sept. ao 1714.

Jozeff Antonín Hrabě Zaruba Pan z Hustirzan m. p.

Originál perg. v museu města Kostelce n. O., visí u něho pečeť na hedbávné šňůře barvy bílé, modré, červené a zelené.

369.

Instrukce daná rychtářům a poddaným

panství Novozámeckého u České Lípy od hraběte Jana Viléma z Kounic dne 15. dubna 1715.

Demnach vielfältigmal missfällig wahrgenommen, dass sowohl bei den angesetzten Richtern, als auch gesammten Unterthanen der Herrschaft Neuschloss verschiedene, höchst schädliche Unordnung und unverantworliche Missbräuche eingeschlichen, auch dermassen bereits überhandgenommen, dass mir solches ohne grossen Schaden und Nachtheil länger auszustehen unmöglich fallet: mithin zu gänzlicher Unterbrechung derlei höchst schädlichen Unordnung, und Abwendung des daraus leicht entspringen mögenden grösseren Übels gegenwärtige Instruction, wornach sich ein jeder Unterthan führohin zu richten, dann meine nachgehends bemeldte Verordnung gehorsamst zu befolgen schuldig sein wird, himit aufzurichten gezwungen werde. Dannenhero verordne und solches von jedermänniglich künftig fest gehalten haben will, u. zw. förderst:

1. Damit ein jeglicher Unterthan, den göttlichen als Kirchengesetzen nach ein fromm- und *tugendsammes* Leben führe, alle Sünden und Laster meide, auch anderen verbotenen Sachen sich gänzlich enthalte, die Kinder zu allen Guten ziehe, selbe auch gütlich zur *Schule* und Kinderlehr anhalte, widrigenfalls derselbe eine Kirchenstraf zu gewärtigen haben wird. Und .

2. sintemalen auch die Gotteslästerung, als Schelten, *Fluchen* und allerhand schädliches Zotenreissen, wodurch die frommen, besonders aber die blühende Jugend nicht wenig geärgert wird, bei manchen in solchen Schwung gekommen, dass fast hieraus eine tägliche Gewohnheit gemacht wird: als will ich hiermit einen und jeden mit hochsten Ernst gemahnet haben, von solchen lästerlichen Gewohnheiten führohin abzustehen und deren sich gänzlich zu enthalten, wo der Übertreter am Leib und Gut nicht gestrafet werden will. Weilen auch

3. durch das *Karten- und Würfelspiel,* welches gar selten ohne Fluchen und Schelten ablaufet, forderst Gott der allmächtige beleidiget, die gute Einigkeit zertrennt, die besten Freunde zum Feinde macht, die Jugend geärgert und zu allen Bösen veranleitet, endlichen auch der Unterthan ins Verderben gesetzt, ja sogar zu Verrichtung bürgerlicher als obrigkeitlicher Schuldigkeiten unfähig gemacht wird: dahero in Erwägung dieser so wichtigen Ursachen thun alle Karten- und Würfel- und andere unzulasslichen Spiel bei 1 Reichsthaler Straf, so ein jeder Spieler un-

nachlässig wird erlegen müssen, hiermit aufs scharfste verbieten, denen Richtern und Geschworen aber ernst anbefehlen, damit selbe keine Spielwinkel in der Gemeinde unter 2 Rthl. Straf, so der Spielhalter jedesmal zu erlegen haben wird, dulden sollen, widrigenfalls sie selbten in die jetzt besagte Straf belasten [?] werden. Ferner

4. wird sich ein jeder Unterthan am *Sonn- und Feiertagen* aller verbotenen Arbeit, sonderlich aber die Richter und Schanker der Abholung oder Einholung des Biers und Salzes (wie es bishero geschehen) bei hochster Straf enthalten; kein Richter auch, vielweniger ein anderer Unterthan die Obrigkeit oder meine Beamten, es sei denn, dass sich ein Nothfall ereignet, an Sonn- und Feiertägen überlaufen dürfen. Nach dem auch

5. nicht ohne grossen Missfallen öfters wahrgenommen, wie der meinem Wirthschaftsbeamten jedermal zu leisten schuldige *Gehorsam* von meinen Richtern und gesammten Unterthanen nicht nur allein abgewichen, sondern sogar auch in eine Widerspänstigkeit dermassen sich verwandelt, dass in mehro [nunmehro] die mündlichen als schriftlichen Amtsbefehle wenig oder gar nicht[s] ausgeben, vielweniger etwas anbefohlenermassen vollzogen wird; nun weilen derlei unverantwortliche Widerspänstigkeiten viel Übeles nach sich ziehen und mir zum höchsten Schaden und Nachtheil gereichen: derohalben der Richter wie auch sämmtliche meine Unterthan von jetzt und allemal hiermit ernstlich ermahnet haben will, von solchen Ungehorsam, von derlei höchst strafbaren Widerspänstigkeiten führohin abzustehen, alle mündlichen als schriftlichen Amtsbefehle, welche ohnedem im Namen der Obrigkeit geschehen (daran mein obrigkeitlicher Wille [und] Meinung vollbracht wird), besser als vorhin in Acht zu nehmen, befohlenermassen aber alles gehorsamst zu vollziehen, und hierdurch der exemplarischen Leib- und Gutstrafe zu entgehen.

6. Damit aber gedachte Amtsbefehle desto besser und verlässlicher befolget werden, damit [mit] der Unwissenheit auch sich keiner entschuldigen dürfe, wird also ein jeder Richter bei den wöchentlich angesezten *Amtstagen* um 10 Uhr vormittag jedesmal selbst persönlich erscheinen, und die Amtsbefehle vollständig vernehmen; sonsten derselbe des Aussenbleibens halber 22 Schock 3 d., wenn er aber zu spät kommt, 10 Schock $1^1/_2$ d. zur Strafe erlegen müssen. Jedoch soll auch dem Richter erlaubt sein, bei Vorfallung einer wichtigen Sache statt seiner den Geschworenen ins Amt zu schicken. Im Fall aber das Aussenbleiben nicht genugsam begründet wäre, der Richter in dieselbe Strafe gezogen werden soll.

7. In Eintreibung der kaiserlichen *Contributionen* werden die *Richter* einen besseren Eifer, als bishero geschehen, zeigen und Fleiss anwenden müssen, auch nicht mehr so grosse Restantien anwachsen lassen dürfen, sondern die Leute jedesmal in der Zeit ernstlich ermahnen, dann nach Verfliessung eines jeden Monats zu Erlegung der schuldigen Contribution mit aller Schärfe anhalten, widrigenfalls den

Richtern die Summe zugemessen und der sich etwa ereignen mögende Contributions-Rückstand allein an ihnen gefordert werden wird. Gleichermassen

8. in Eintreibung der *obrigkeitlichen Rentgelder* sollen die Richter besseren Fleiss als vorhin anwenden, und die Leute zur Abstattung der schuldigen Zinsen, auch andern Gelder nachdrucksam anhalten; wie nicht weniger vom ausgeschenkten Bier die eingenommenen Gelder alle Wochen ordentlich entrichten, und niemals über ein Fass Bier in grossen Gemeinden, in kleinen aber ½ Fass zu bezahlen schuldig verbleiben, sonsten sie eine grosse Verantwortung zu gewarten haben werden.

9. Wenn dann zu wissen nothig ist, auch die Billigkeit selbst erfordert, ob es in jeder Gemeinde mit deren Contributionsgeldern rechtsam hergehe, auch ob die Gemeinde-Einkünfte ordentlich verrechnet, und wo solche alsdann verwendet werden: als wird ein jeder Richter sowohl *Contributions-* als auch *Gemeinderechnung* zu erlegen nicht ermangeln und zu machen.

10. In Verrichtung der schuldigen *Robot* theils meine Unterthanen sehr nachlässig, theils auch mit Bei[seite]setzung alles Gehorsams sich widerspänstig also zeigen, dass man von dergleichen Unordnung weit und breit hören muss, mithin ich mir nichts anders einbilden kann, als dass etwa die Richter die von meinem Amte anbefohlene Robot den Leuten nicht genugsam bedeuten, vielweniger sie mit allen Ernst hierzu anhalten müssen: derowegen ist mein obrigkeitlicher Befehl, dass ein jeder Richter führohin erfordert ist, den Leuten die anbefohlene Robot genugsam andeuten, nachgehends aber, ob auch sie sodann die Robot mit tauglichen Personen an bestimmten Tagen auch wirklich verrichten, in Acht nehmen, die Häuser alle Morgen früh selbst visitiren, und den Ungehorsamen gebührend abstrafen oder aber, wenn es die Noth erfordert, selben zur exemplarischen Abstrafung ins Amt Neuschloss gesammt liefern solle. Meine Unterthanen aber will hiermit ernstlichen gemahnet haben, die ihnen anbefohlene Robot mit keinen Kindern, wie der Zeit her in Gebrauch gewesen, sondern mit tauglichen Leuten, jedesmal am bestimmten Tag zu verrichten, zur Verrichtung derer frühzeitig zu erscheinen, den gottgefälligen Gehorsam besser als zuvor in Acht zu nehmen; in widrigen Fall ein jeder Bespannter täglich mit 1 Thaler, Gärtner 30 kr., Häusler oder Hausmann 5 kr. des Aussenbleibens und Ungehorsams halber ohne einzigen Nachlass abgestrafet werden solle. Gestalten auch ofters zu geschehen pflegt, dass die bestimmten Robottage wenig oder gar nicht beobachtet werden, sondern ein jeder nach seiner Bequemlichkeit, wann's ihm einfallet oder gelegen ist, die Robot verrichten will, mithin auch öfters nicht geringe Fehler, wohl aber grosse Unordnung bei meiner Wirthschaft daraus entstehen, wodurch ich öfters einen unvorsetzlichen*) Schaden leiden muss; also thue von jetzt und allemal diesen unverantwortlichen Missbrauch hiermit gänzlich einstellen und verbieten, zugleich aber ernstgemessen anbefehlen, dass ein jeder

führohin die schuldige Robot am bestimmten Tage unweigerlich verrichte, wo er nicht in die Halfte der jetzt ausgemessenen Straf fallen will. Solches wird auch auf diejenigen . . ., welche auf die Robot zu spät kommen, keine tauglichen Leute schicken, oder das Auferlegte nicht vollständig zu verrichten im Stande sind. Wann sich aber wider besseres Verhoffen ereignete, dass wegen Unfall des Viehes oder sonst andere zugestossene Unglücksfälle einem die angeordnete Robot zu verrichten unmöglich fallen möchte, wird also derselbe solch erlittenes Unglück gleich, u. z. noch vor Verfertigung der wöchentlichen Robot, an meine Wirthschaftsbeamten erstatten und nebst Vorzeigung einer wahrhaften Beglaubigungsschrift, welche der angesetzte Richter geben soll, um eine billige Nachsehung der Robot gehorsamst bitten müssen, nachgehends aber, in wie weit der Nachlass der Billigkeit nach geschehen konnte, mein Neuschlosser Amt schon wissen wird. Sonsten bei Unterlassung dessen keiner von oben benannter Straf befreiet worden solle. *) Snad: unersetzlichen.

11. Wird auch ein jeder Richter schuldig [und] verbunden sein, in der *Ernte*, dann bei anderen nothwendigen obrigkeitlichen Verrichtungen mit seinen Leuten frühzeitlich u. z. die bestimmte Stunde zu erscheinen, dafür derselbe, des Ausbleibens halber, mit einer Straf à 45 kr. täglich nicht belegt werden will.

12. Die Bespannten, mit der *Zuführung* des nach denen Ruthen ihnen zugetheilten *Holzes* und Brettklötzern keineswegs säumen, sondern gedachtes Holz und Brettklötzer in der Zeit bei gutem Weg zu verführen, allmöglichsten Fleiss anwenden sollen, wiedrigens sie für jede nicht verführte Klafter oder Brettklotz 1 Rthlr Straf unwidersprechlich erlegen müssen.

13. Die Gärtner, Hausler und Hausleute werden sich in Verfertigung des schuldigen *Jahrholzes* keines Vortheils, wie es bishero in Gebrauch gewesen, bedienen, sondern eine jede Klafter 3 Ellen hoch und so viel breit verfertigen müssen, sonsten solches nicht angenommen werden, der Ungehorsam aber jeder rückständigen Klafter 15 kr. zu erlegen haben wird [sic].

14. Nebstbei wird ein jeglicher Unterthan von allen, schon ziemlich in Schwung gekommenen *Diebstählen*, mögen solche in Feldern, Wäldern, Wiesen, Obst- und Hopfengärten, Teichen, Bächen, auch Gebäuden der Obrigkeit oder meiner Unterthanen zu Schaden laufen, sich zu enthalten, und vor einer unfehlbar erfolgenden schweren Leib- und Gut-Strafe sich zu hüten, hiermit ernst ermahnet. Zugleich auch

15. soll es allen Unterthanen insgesammt verboten sein, meiner *Wildbahn* einen Schaden, als mit Schiessen des Wildes, Abfangen der jungen Rehe und Hasen, Ausgraben der Füchse, Aufrichten der Vogelherde, Stellung der Dunnen oder Augen, Fasan- und Rebhühnereiern, wie auch mit dem Geschoss auf meinem Grund und Boden herum zu vagiren, widrigenfalls selbe in obrigkeitliche Strafe fallen würden.

16. Alldieweilen anjetzt, zu etlichen malen sich ereignete *grosse Winde in den Wäldern* einen so unschätzbaren Schaden verursacht haben, also dass die Wälder bei unser Lebzeiten in dergleichen guten Stand, wie solcher vorher gewesen, wiederum bringen zu können unmöglich, mithin dem Wiederwachs des Holzes, damit wenigstens unsern Nachfolgern solcher zum Guten oder Nutzen kommen möchte, best möglichst zu beobachten und denselben vor allen schadlichen Anstoss zu bewahren höchst nothig ist. Nun wird einem jedem Wirt mehr denn zu wohl bekannt sein, dass der von dem Samen erstlich herrührende Nachwuchs des Holzes wohl gehägt und von allen Anstoss des Viehes bewahrt werden muss, sonsten der herausschiessende Samen und das allererst zu wachsen anfangende Holz nicht aufkommen, wohl aber durch die Hütung des Viehes wiederum gänzlich vertrieben würde. Solchemnach ist mein obrigkeitliche Anordnung, damit führohin in den obrigkeitlichen Wäldern, sonderlich aber in den *Junghauen mit Vieh zu hüten* bei Straf 1 Thaler sich keiner unterstehen solle.

17. Es hat sich zu ofters der hiesige Hof-Fleischhacker bei mir wahr beschweret und glaubwürdig angebracht, welchermassen die Unterthanen das zu verkaufende allerhand *Vieh* nicht nur allein ihm erstlich jedesmal anzubieten sich weigern, sondern solches wider allen diesfalls ofters ergangenem Verbots den *fremden Fleischern*, da doch er so theuer, als sonst ein Fremder, bar zu bezahlen und nichts daran Geschenktes zu haben verlanget, ohne allen Abscheu verkauften, mithin dass vielfältiglich der Hof ohne taugliches Fleisch sei, ja gar auch Abgang leiden muss, verursachen thaten. Weilen aber billigst, dass der Hof-Fleischhacker den Vorzug vor allen andern fremden haben solle, dannenhero wird ein jeder Unterthan das zu verkaufende Vieh führohin ihm erstlich anbieten, und nicht ohne zuvor geschehene Anbietung solches einem Fremden zu verkaufen sich unterstehen, wo derselbe im Weigerungsfalle die Hälfte des darnach gelösten Geldes zur Strafe nicht verfallen haben will. Hingegen solle auch einem jeden Unterthan, wann der Hoffleischer nicht soviel, als ein Fremder, für sein Vieh geben, sondern nur ihnen abdrücken wollte, oder aber über die abgehandelte Zeit ihnen das Vieh zu ihren Schaden über den Hals stehen liesse, einem Fremden zu verkaufen unverwehrt sein.

18. Ferner wird einem jeden und jedem Wirt hochstens verboten, mit den hiesigen, viel weniger fremden Unterthanen ohne besondere schriftliche Erlaubnis des Amtes *auf die Hälfte zu säen*, oder gegen Erhöbung einiges Geldes die Grundstücke auf etliche Jahre zu verpachten, weilen solches viel übles nach sich ziehet und solcher Wirt, welcher hiervon sowohl die kaiserlichen als obrigkeitlichen Schuldigkeiten verrichten muss, nicht wenig entkräftet wird, wohl aber gar zugrund gehen kann. Hoffe also, dass ein jeder gehorsamer Unterthan dies heilsamme Verbot bester-

massen in Acht nehmen, und solches bei Verlust deren darauf erbauten Früchten, auch erlegten Geldes zu übertreten sich keineswegs gelüsten lassen wird.

19. *Testamente*, Vergleiche, Käufe und allerhand *Contracte* sollen führohin ungiltig sein, wenn solche nicht in den Gerichten aufgerichtet, alsdann aber von dem Amte bekräftiget worden; wie nicht weniger alle Winkel-Kauf [und] Verkäufe, wie es meistens mit dem *Hopfen* zu geschehen pfleget, werden hiermit gänzlich eingestellt und bei Verlust des Hopfens aufs schärfste verboten.

20. Anbei ist auch mein ernstgemessener Befehl, dass in Zukunft ein jeder Unterthan, welcher seine Kinder *studiren* oder einiges *Handwerk* erlernen zu lassen gesinnt ist, zuvor sich bei meinem Amte gebührend anmelden, dann um die Erlaubnis und schriftlichen Consens gehorsamst anhalten, ohne habender Erlaubnis aber solches vorzunehmen bei 6 Rthl. Straf sich keiner unterstehen soll. Wird auch unter hoher Straf ohne habenden Consens auf fremden Herrschaften zu *dienen* oder sich alldort sesshaft zu machen allen und jedem hiermit verboten.

21. Was die Handwerksleut anbetrifft, will folgendes hiermit verordnet haben, dass ein jeder, so auf die *Wanderschaft* zu gehen in Willens ist, nicht nur allein den Amts-Consens erhebe, zwei taugliche Bürger vorstelle, sondern auch wiederum zurück zu kommen nicht ermangle. Wenn er aber länger, als der ihm gegebene Consens ausweist, ausbleiben wollte, wird also derselbe um fernere Erlaubnis (so jährlich geschehen muss) selbst persönlich, oder aber, dafern die Weite solches verhindern thät, wenigstens schriftlich gehorsam ansuchen müssen. Welcher aber dieser meiner Verordnung zuwiderhandeln wird, solle derselbe sein ganzes Erbtheil verlieren, auch dessen Eltern wohlempfindliche Strafe zu erwarten haben. Welches ebenermassen auch [auf] die Glas- und ander *Handelsleute*, so in die Fremde [zu] reisen gedenken, mitverstanden sein wird.

22. Habe auch öfters schmerzlich erfahren müssen, dass etwelche Unterthanen, ungeachtet alles diesfalls vielfältig ergangenen scharfen Verbot, dem anjetzt in der Menge herumziehenden liederlichen, bösen, *diebischen und Hurengesindel,* mit Beiseitesetzung aller Furcht der göttlichen Strafe, u. z. nur blos und allein in Ansehung eines wenig, keineswegs aber ihnen gedeihenden Nutzens oder Gewinns, durch geraume Zeit *Aufenthalt geben*, auch allen Muthwillen, dann andere Laster zu verüben gestatten thäten. Diesemnach ergeht an alle meine Unterthanen nochmaliges Verbot, führohin solche[m] herumvagirenden bösen Gesindel keinen Aufenthalt zu geben, wenn der Übertreter dessen Verbots nicht sein Haus und Hof verlohren haben will.

23. Es wird künftig ein jeder *Richter und Bierschenker* genugsam Bier einführen, und niemals (wie ofters geschehen) — zu grösseren Abbruch oder Abkürzung

meines herrschaftlichen Biernutzens, wodurch ich nicht wenig Schaden bishero erlitten, — ohne Bier sein, sondern jeglicher, besonders die an der Landstrasse liegenden Richter und Bierschenker, mit Bier, Branntwein, Fleisch, Brod, Heu und Hafer sich genugsam werden versehen müssen, um damit die durchreisenden und gehenden Fuhren und andere Leute nicht Ursache hätten, meine Herrschaft zu meiden und [sich] weiter zu verfügen, mithin mir den, durch ihre Zehrung sonsten verursachenden Biernutzen zu entziehen. Zugleich ist mein obrigkeitlicher Befehl, dass führohin ein jeder Richter und Schenker jedesmal mit dem Bier sich zeitlich versehe, und in den grossen Gemeinden niemals weniger als 1 Eimer, in den kleinen aber ½ Eimer habe; dann kein anderes Mass oder Biergeschirre, welches nicht in meinem Amt approbirt, auch mit dem Petschaft gezeichnet worden wäre, sich gebrauchen, sonsten bei Betretung ein oder des anderen hier deutlich enthaltenen Verbots jedermalen mit 3 Rthl. Straf beleget werden soll. Das leere Biergeschirre werden die Richter und Schenker allemal zeitlich zurückstellen sich befleissen, keines hiervon unter 5 Rthl. Straf zu zerschlagen oder zu ihrer Nothdurft vorzubehalten sich unterstehen dürfen; die in den Wirtshäusern bei der Bierbank sich öfters ereignende Zank- und *Schlaghandel*, wodurch die Gäste zum grossten Schaden und Nachtheil meines Biernutzens meistentheils vertrieben werden, bei Strafe von 2 Rthl., so jedesmal der Urheber dessen ohne allen Nachlass wird erlegen müssen, hiermit aufs schärfste verboten haben will.

24. Wann aber ferner kommen möchte, dass ein Unterthan *fremdes Salz oder Bier* einzuschleppen sich gelüstete, also solle das Salz oder Bier ihnen weggenommen, derselbe auch zum allen Überfluss mit 6 Rthl. abgestraft werden.

25. Alldieweilen auch theils meine Unterthänen, ungeachtet alles öftermaligen Verbotes, das zu ihrem Haushalt benöthigte Getreide gleichwollen in die den *fremden* Herrschaften zugehörigen *Mühlen* führen und alldorten mahlen lassen, hierdurch nicht allein meinen unterthänigen Müllern das ihnen zustehende Metz-Getreide (welche davon ihren jährlichen Zins abstatten müssen) widerrechtlich entziehen und [sie] ins Verderben setzen, sondern auch mir meinen obrigkeitlichen Mühlnutzen nicht wenig schmälern. Dahero ist mein nachmaliger ernstlicher Verbot, dass keiner anjetzo und inskünftige auf fremder Herrschaft mahlen zu lassen sich unterstehe, sondern bei meinen unterthänigen Muhlen, wo er hin gehörig und zugeeignet ist, mahlen lasse, widrigenfalls derselbe eine Strafe von 7 Rthl. zu erlegen, und das Getreide verloren haben wird. Gleichermassen

26. wird auch allen und jeden Unterthan ohne Amtsbewilligung in *fremde Bürgschaft* oder Zeugenschaft sich einzulassen, dann einiges Geld auf fremder Herrschaft sich auszuborgen oder dahin zu leihen bei hoher obrigkeitlicher Strafe verboten. Wie nicht weniger

27. soll auch kein Unterthan einen Grenzbaum umfällen, *Grenzsteine* oder Zeichen *versetzen*, alte Wasserläufe eingehen und dargegen neue zu Schaden seines Nachbars oder der Landstrassen aufrichten lassen, bei Leib- und Geldstrafe sich unterfangen, sondern alles, wie es von uralters her gestanden, gelegen und gebräuchlich gewesen, unangefochten beruhen lassen.

28. Nachdem sich auch ofters ereignet hat, dass viele üble Wirte die zu ihrer Nahrung angehörigen wenigen *Wälder und Büsche* schlecht hegen, wohl aber mit Umfällen des Holzes ganzlich zugrunde richten, auch überdies das zu ihrer Haus- und Wirthschafts-Nothdurft brauchende Holz jährlich auch noch viel verkaufen; nun weil durch solche üble Wirthschaft nicht nur allein die Wälder und Büsche wesentlich vertrieben, sondern auch die Nahrung[en] nicht wenig geschwächet werden, auch solches den nachkommenden Wirten zum höchsten Nachtheil gereichet: derohalber hiermit aufs schärfste zu verbieten nicht ermangele, dass in Zukunft keiner ohne besondere Amtsbewilligung aus dem zu dessen Nahrung gehörigen Busch einiges Holz zu verkaufen sich gelüsten lassen solle, wenn der Ubertreter dieses Verbots Stammholz [sic] nicht mit 30 kr. abgestraft werden will. Und gestalten auch

29. einem jeden Richter obliegt, den kaiserlichen als auch obrigkeitlichen, wie auch Gemeinde-Nutzen bestmöglichst zu beobachten, hingegen die Schmälerung dessen zu verhindern trachten, solcher Nutzen aber durch die üblen Wirte nicht wenig geschmälert, ja sogar auch zu entgehen pfleget, mithin diesem Übel in der Zeit vorkommen zu können hochst nöthig: solchemnach wird ein jeder Richter, sofern er gewahr wird, dass ein Wirt das *Gebäude eingehen*, die Felder übel anbaut, die Nahrung verwüstet, Schulden macht, mit Abstattung der kaiserlichen als obrigkeitlichen Schuldigkeiten im Rückstande bleibet, solchen Wirt ohne Verlierung einiger Zeit beim Amt namhaft zu machen nicht ermangeln, damit diesfalls die nöthige Vorkehrung in der Zeit geschehe und solche Nahrung mit einem anderen tauglichen oder *besseren Wirt* wieder besetzt werden konnte, widrigens der Richter bei Verschweigung dessen eine grosse Verantwortung, auch obrigkeitliche Strafe auf sich laden würde. Anbei auch zu jedermanns Wissen und künftiger Beobachtung wird hiermit beigerücket, dass führohin bei Verkaufung einer Nahrung, wann der Verkäufer wenig oder nichts darin bezahlet hat, mithin die Schulden den Wert solcher Nahrung übersteigen thäten, kein *Ausgedinge* gestattet werden soll.

30. Alle Richter werden hiermit ermahnt, alle *Brücken* der alten Gewohnheit nach bessern, die *Camine* zur Verhütung alles Unglücks ofters fleissig visitiren zu lassen, dann alles in der Gemeinde nöthige veranstalten.

31. Was die täglich laufenden *Streitigkeiten* betrifft, und die Bosheit der Menschen täglich anwächst und bereits soweit gestiegen, dass nur meine Beamten fast die ganze Zeit mit Anhörung der Klagen und Ausmachung der strittigen Sachen

verziehen, mithin meine Wirtschaft zurücksetzen müssen, wodurch mir ein grosser Schaden erwächst; nichts desto weniger und damit gleichwolen ein jeder angehöret werden, dem Arme[n] als Reiche[n], dem Einheimischen als Fremde[n] alle gottgefällige Gerechtigkeit widerfahren [könnte] und der Reiche nicht die Gelegenheit hätte, den Armen widerrechtlich zu unterdrücken: deshalb habe zur besserer Bestreitung oder Vollziehung dessen 4 wohl verhaltene und bescheidene Männer zu *Oberrichtern* auf meiner Herrschaft Neuschloss zu jedermanns Beobachtung einzuführen entschlossen,

a) damit ein jeder Unterthan, welcher etwas Beschwersames künftig anzubringen haben wird, den Gegentheil erst bei dessen angesetzten Richter gebührend verklagen [könne], auch von dort aus den gerichtlichen Ausspruch vollständig erwarte und nicht eher bei Verlust seines Rechtes das Amt oder Oberrichter überlaufe.

b) Wann aber einem oder dem andern Theil dieser gerichtliche Ausspruch nicht anständig wäre, soll also nachgehends den angehörigen Oberrichter anzugehen und die Beschwerde oder Klage zu erneuern,*) hingegen ohne Abwartung des Ausspruches das Amt zu überlaufen ebenermassen bei Verlust des Rechts verboten sein.

*) Přidej: erlaubt.

c) Wann alsdann aber wider besseres Verhoffen der Kläger oder der Geklagte gleichwohl sich beschweret zu sein meint, dann mit den oberrichterlichen Ausspruch sich keineswegs begnügen wollte, mithin erst der Weg zum Amte eröffnet und niemand verschrenket werden soll. Damit aber das Amt täglich nicht überlaufen und meine Beamten in der Wirtschaft nicht gehindert werden, wird also keiner ausser Mittwoch und Samstag *das Amt anzugehen* und seine Klage anbringen dürfen, sonsten derselbe nicht angehört, wohl aber als Übertreter des Verbots abgestraft werden wird.

d) Um damit auch alles verordnetermassen den ordentlichen Lauf haben möge, als wird ein jeder Richter der streitenden Partei, wenn selbe mit den Gerichtsausspruch sich nicht begnügt, sondern bei dem Oberrichter weiter beschweren will, eine Beglaubigungsschrift, dass sie namlich ihre Klage bei ihnen ordentlich angebracht und hierüber den gerichtlichen Ausspruch gebührend ausgewartet habe, mitgeben müssen. In Ermangelung solcher Beglaubigungsschrift wird der Oberrichter keine Klage anhören dürfen. Gleichermassen wird es beim Amt auch beobachtet werden.

[e] Die zeither misbräuchlich eingeschlichene, und bei Anhör dann Vergleichen der streitenden Partei in den Gerichten auflaufende *grosse Unkosten*, — zumalen ofters, ehe und bevor von beiden Seiten schwebende Streitsache zum Verhör kommen, nicht wenig verzehret, und soviel getrunken wird, dass hierdurch die Billigkeit verletzt, und alsdann mancher arme Mann bei den anjetzt ohne dem Geld [sic] keine Zechen zu bezahlen nicht vermag, sonderlich aber, weilen alle in den Gerichten

vorkommende Klage nicht trunkener Weise, sondern bei guter Vernunft angehöret, reiflich überleget und die strittige Partei gewissenhaft beschieden werden sollen — hiermit gänzlich abgestellt, hingegen anstatt dessen folgendes eingeführt haben will: Damit die *Rechtsgebühr* oder das sonst gemein genannte Hilfgeld nicht hoher als 7 kr., so jeder unweigerlich zu erlegen haben wird, von Einheimischen gefordert, nebst diesen aber den Gerichten für die habende Mehrleistung für 1 Tag 15 kr. auf ein Trinkbier, so der ungerechte Theil wird erlegen müssen, gerechnet werden. Bei dem Oberrichter aber werden solche Gebührnisse doppelt zu erlegen sein. Wird auch ein jeder Richter demjenigen Unterthan, welchen der Oberrichter zum Gericht fordert, alsogleich dahin zu bestellen nicht unterlassen; hingegen ein jedweder Unterthan den Ober- als seinen angesetzten Richter im allen und jeden Gehorsam zu leisten, dann auf geschehene Andeutung jedesmal im Gericht unweigerlich zu erscheinen schuldig sein, sonsten derselbe eine obrigktl. schwere Strafe auf sich laden würde.

32. Alldieweilen fast nicht möglich ist, all nöthiges dieser Instruction beizurucken, als will ich hiermit aufs kräftigste verordnet haben, dass führohin alle Amtsgebote und Verbote, so wohl und gut, als wenn selbe von mir selbst angeordnet und hierein ausdrücklich enthalten worden wären, von jedermänniglich gehorsamst befolget; meinen Wirtschaftsbeamten, auch den angesetzten Ober- und Richtern alle geziehmende Ehre [ge]geben, der gottgefällige *Gehorsam* schuldigst geleistet, und keiner aus ihnen mit einiger Widerspänstigkeit oder sonst ungebührenden Reden bei Leib- und Gutstrafe von jedermann verletzt werden soll.

33. Schliesslich, damit ein jeglicher Unterthan diese meine obrigkeitliche Verordnung, auch Verbote desto besser wissen und vor allen ausgemessenen Strafen sich hüten möge, mit der Unwissenheit aber sich keiner entschuldigen dürfe: dannenhero wird jeder Richter nicht nur allein gleich anjetzt, sondern auch *monatlich einmal* diese meine Instruktion den Unterthanen offentlich und deutlich in den Gerichten *vorzulesen* nicht ermangeln, wo derselbe für jedesmalige Unterlassung dessen 1 Thlr Straf nicht erlegen will. Gestalten auch meine Unterthanen dem Vernehmen nach, ungeachtet dass ihnen von dem Richter angedeutet wird, *ins Gebot zu gehen*, oftersmal unterlassen, ja sogar auch zu Zeiten sich verleugnen zu lassen unterstehen; nun wird führohin solcher ungehorsame Unterthan, sofern er ohne genugsamer wichtiger Ursache aussen bleibet und nicht erscheinen möchte, jedesmal mit 7 kr. zu bestrafen sein.

Und wiewohl ich hoffe, dass ein jeder Unterthan diese meine so heilsame Verordnung bestermassen in Acht nehmen, deren gemäss auch, u. z. nach den buchstäblichen Inhalt sich gehorsamst verhalten und vor den ausgeworfenen Strafen auf alle Weise sich hüten wird; nichts destoweniger, dafern doch wider besseres Verhoffen von jemanden ein oder das andere in dieser Instruction enthaltene Gebot

nicht gehalten und der Verbotübertreter würde, solches aber der angesetzte *Richter* bei Gewahrwerdung dessen alsogleich bei den Amte nicht andeuten, sondern verschweigen, vermanteln oder gar, dass es nicht ans Tagelicht kommen möchte, unterdrucken wollte: als solle derjenige Richter zumalen das rechte heilsame Verordnung [sic] das Gute zu fördern und zu belohnen, das Böse aber zu bestrafen, als Feind alles Guten und Freund alles Bösen jedesmal mit 5 Rthl. Straf beleget, auch, wenn es öfters geschehen möchte, des Richteramtes mit Schand und Spott entsetzt werden. Wornach sich zu richten und dem gemäss sich gehorsamst zu verhalten ist.

Neuschloss den 10. April 1715. Joh. Wilh. Graf von Kaunitz.

Na exempláři, z něhož opis mi daroval r. 1890 spisovatel Fridrich Bernau, jest na rubru nadpis a poznámka: Instruction, wornach die Richter und gesammte meine Unterthanen der Herrschaft Neuschloss (bei Leipa) fürohin sich zu richten haben. Der Gemeinde Pablowitz einzuhandigen Anno 1716.

Pavlovice jest jedno ze čtyřiceti míst, jež náležela ku panství Novozámeckému v kraji Litoměřickém. Sv. pán *Jan Vilém z Kounic* zdědil panství Novozámecké po svých rodičích, totiž po otci panu Rudolfovi z Kounic († 1664) a po matce Alžbětě, dceři Albrechta z Waldšteina, vévody Fridlandského; roku 1704 dosáhl titulu hraběcího, a r. 1720 proměnil panství Novozámecké ve fideikommiss dosud trvající hraběcího rodu Kounického; zemřel r. 1721.

370.

1716, 1. srpna: Se svolením inspektora pronajatých a zastavených panství královských zavřena jest smlouva o tom, kolik židé budou platiti za kůže ze zdechlin dobytčích na Pardubsku.

Contract mit denen Juden wegen den Lederhandel aus den gefallenen herrschaftlichen Vieh.

Heut zu endgesetzten Dato und Jahr ist mit Consens und Anordnung des wohledelgebornen Herrn Max Franz Ernst Wendt, derzeit der sammentlichen verpachteten und verpfändeten königl. Kammerherrschaften in Königreich Böheim gewohlmächtigten Inspectoren, mit denen hier zu End mitunterschriebenen Juden über den Lederhandel ein unwiderruflicher Contract dergestalten und also einhellig auf 3 Jahr lang beschlossen worden, u. zw.

Es wird die nach den unlängst abgelebten seel. Pardubitzer Freimann Georg Zelinger hinterbliebene Wittib zuesamb ihren Söhnen, unter Vorbehalt einer willkürlichen Ambtsstrafe, ein für allemalen schuldig und verbunden sein, anstatt deren bis mit St. Georgi 1716 von ihr[em] sothanen seel. Ehemann in die hiesig herrschaftlichen Renten jährlich gezinsten 80 fl. die sammtliche Heut und Fehl [Häut und Fell], soviel deren von den sammtlichen herrschafts-dorfschaftlichen Unterthanern gross und klein umbstehenden Viehs, wie solches immer Namen haben mag, das Jahr hindurch, u. zw. von mit obigen Termin St. Georgi anfangend, zuesamben oder einkommen wird, kraft des zwischen der obbemelter Wittib und ihnen Juden grschliessenen [sic] besonderen Contract und demselben beigesetzter Zahlungs-

taxa, Niemanden anderst, als einzig und allein all und jedes sothanen Juden kauflich überlassen.

Damit aber ein hiesig herrschaftliches Ambt sowohl wegen allvierteljährig richtiger Ab- und Ubernehmb-, dann der vollständigen Bezahlung halber, wie von ihnen Juden als auch von Seiten des Freimanns, der etwa unter ihnen entstehen mögenden Zankerei-Handeln niechs [sic] keine Ungelegenheit haben, sondern deren völlig enthoben sein möge: so wird auch zu solchem Ende eine unnachlässige Bestrafung, als welche Seite die umb Unruhigung dessen muthwillig verursachen möchte, auf den vorkommen mögenden Fall jedesmal per 30 RThlr hiermit eingesetzt.

Hinentgegen werden sie Juden von diesen ihnen auf ihr geziehmendes unterthäniges Anflehen und Bitten eingangs ermeltermassen auf 3 Jahr lang vergönstigten Ueberlass, dann freien Handel und Wandel sothanen Leder- und Fellwerks, zur landsüblicher schuldiger Erkanntnuss mit Ausgang des halben Jahrs, ohne mindesten Anstand oder machende Ausflüchte, in die allhiesige obrigkeitliche Renten zue 65 fl., vors ganze Jahr also zuesamben 130 Gulden Rh.

Und nachdeme auf gleichmässig obwohlerwähnten Herrn Inspectorns erlassenen Befehl anstatt der vorherig dass [für das?] aus denen herrschaftl. Meierhöfen und Schafereien alljährlich überkommene Leder- und Fellwerk von den S. V. Abdecker in die hiesige Renten jahrlich per Pausch entrichten 60 fl. führohin, u. zw. a dato 1. Juli 1716 anfangend, erdeutes Leder- und Fellwerk, soviel immer dessen von $^1/_4$ zue $^1/_4$ Jahr einkommen, und vermög der Burggrafenrechnung richtig verrechnet, einfolglich dieses von Stuck zu Stuck von den S. V. Abdecker — da dann dessen Schuldigkeit sein wird, alles ohne weitern Entgeld nicht nur in denen Meierhöfen und Schafereien auf allmaliges Wissenlassen zeitlich abzudecken, sondern bis zue Abfuhr unterdessen vor Schaden zu bewahren — übergeben werden wird, vermög hernach folgender Taxordnung von halb zu halben Jahr jedesmal die betragende Gebühr, benantlich

vor eine Rosshaut 1 fl.,
2, 3 und 4jährige Fohlenhaut 30 kr.,
Jährling-Fohlenhäutl 15 kr.,
eine alte Ochsen- und Stierhaut 2 fl. 30 kr.,
Kuhhaut und vor ein Erstling 1 fl. 24 kr.,
3 und 4jahrige Kalbenhaut 48 kr.,
halbjährig und abgesetzte Kalbfell 12 kr.,
altes Schaffell 8 kr.,
Zeitl. und Jahrlingfell 4 kr.,
Lämbl und Tschmossln à 2 kr.,

gleichfalls in die hiesige Renten baar und richtig zu bezahlen.

11*

Zue deren fester Handhaltung aber ein für all, und alle für einen in erfordernden Zwangsfall guet zu stehen unverbrüchlich schuldig sein.

Zue dessen Urkhundt ist dieser Contract in zwei gleichlautende Exemplarien verfertiget, eines den hiesigen herrschaftlichen Rentambt, und das andere denen Juden zugestellt worden.

So geschehen königl. Schloss Pardubitz den 1. Augusti 1716.

Podpisy scházejí. Zapsáno v Pardubické knize nadepsané: Instruction für den Oberamtmann 1673, nyní v archivě Českého Musea. Dál v té knize není nic psáno.

Této smlouvě, psané ve vzorném kancelářském slohu, rozumím takto:

Nebožtík Pardubský pohodný Zelinger dával do důchodu 80 zl. ročně za to, že si nechával kůže ze zdechlin dobytka poddanského a je prodával, komu chtěl. (Předchůdce jeho Ledvina od r. 1658 měl odváděti do důchodu 60 zl. ročně za kůže ze zdechlin dobytka poddanského i panského dohromady; A. Č. XXIII. str. 343.) Nepraví se, dával-li Zelinger co za ty kůže poddaným. Nyní vdova po tom pohodném a její synové budou přenechávati všechny ty kůže židům dle sazby ujednané ale zde nepoložené, a židé za to budou platit do důchodu 130 zl. ročně.

Pohodný dříve za kůže ze zdechlin dobytka panského platil do důchodu 60 zl. ročně; příště pohodný ty kůže bude odváděti židům (zde nezmíněným), a židé budou za ně platit do důchodu dle taxy zde postavené.

Tedy před tím obchod s kožemi ze zdechlin všech náležel pohodnému, a příště bude náležeti židům. Vrchnost za kůže poddanské bude dostávati od židů více, než dříve od pohodného, a tak nejspíš také plat za kůže panské vypadne příště větší, než byl dosud.

Pohodný nejspíš bude míti ujmu; není zde nic o tom řečeno, jakou odměnu bude míti za svlékání zdechlin panských; jenom jest patrno, že za svlékání zdechlin poddanských podrží si peníze, které dostane od židů za kůže z nich.

371.

Reskript

daný ve Vídni 14. srpna 1716, kterým císař chválí vyhlášku místodržitelskou proti nepokojům selským, schvaluje úmluvu o robotě sjednanou mezi poddanými a vrchností na panství Drahonicko-Protivínském, připomíná však ustanovení patentu z r. 1680 o trojdenní robotě v témdni, schvaluje potrestání tří podněcovačů, a nařizuje vyšetřiti rozbroje na panství Malešovském (pánů z Osteina 1710—1725) a Zručském (bratří Jana L. a Ferdinanda B. Serinsů z Eichenau).

Carl ɔc. Liebe Getreue ɔc. Wir haben aus euerem untern 28. Julii jüngsthin in Unterthänigkeit erstatteten Bericht des mehrern gnädigst ersehen, wasmassen ihr die gesamte Kreishauptleute in unserm Erbkönigreich wegen Abhelfung des etwa sich ereignenden und von dem Bauersgesindel oder Vagabunden aufkommenden Tumults unserer euch durch das neulich unterm 24. Julii eröffneten Intention gemäss gehörlich instruiret, und den von dem Praginer (t. j. Prachenský) Kreisamt zwischen der Obrigkeit und gesamten Unterthanen der Herrschaft Drachenitz und Protiwin über das Robotwesen dahingetroffenen Vergleich, dass nämlich die letztere ausser der

zweistündigen Futterung des Tages nur 9 Stunden roboten, und mit dem vierten Tag die abgängige Stunden ersetzen sollen, vor diessmal genehm halten, und was anbei sowol respectu Abstrafung deren unter sothanen Unterthanen sich befundenen dreien Aufwicklern, benanntlich des Paul Pryhowe, Thomas Hauser und Gregor Podleschack, als auch bei unseren königl. Hauptleuten des Czaslauer Kreises wegen Untersuchung deren von denen Maleschauer Unterthanen in puncto des von ihrer dermaligen Obrigkeit daselbsten zu Bestrafung eingeführten sogenannten holzernen Mandels und sonsten eingebrachten Beschwernisspunkten, wie auch der Grütscher [t. j. Zruč] Zwistigkeit wegen der durch die Heumachens-, dann Schniedes- und Fischereizeit deprecirten Robotsschuldigkeit verordnet habt.

Gleich wie nun wir die von euch zu gehorsamster Folge unseres obigen allergnädigsten rescripti an die sämtliche Kreishauptleute wegen fleissiger Aufsichthaltung auf die Aufleinungen deren Unterthanen wider ihre Obrigkeit ergangenen Verordnung geloben; also lassen wir es auch bei dem, mit den *Drachenitz und Prodiwiner* Unterthanen deren schuldigen Roboten halber errichteten Abkommen dermalen zwar bewenden, jedoch die im Jahre 1680 den 28. Junii diesfall ergangenen Generalien dahin verstanden haben wollen, dass hinführo in Sonn- und Feiertägen alle Roboten völlig verboten, im übrigen aber ein jeder robotsamer Unterthan mehrers nicht schuldig sein solle, als 3 Tag in der Wochen, wann es die obrigkeitlich Wirtschaft erfordert, zu roboten und zu scharwerken, dergestalt, dass einem jeden aus ihnen die übrige 3 Täge zu Bestreitnng ihrer eigenen Nahrung und Wirtschaft anzuwenden frei stehen solle; jedoch in dem Verstand und auf solche Weise, dass die Unterthanen sich zu sothaner Robot von der Sonnen Aufgang bis zu derselben Untergang, ausser der zweistündigen Futterung, einfinden, die Arbeit der Gebühr nach verrichten, und sich deren ehender nicht, als, wie gesagt, zur Zeit des Unterganges der Sonnen zu entbrechen; denen hingegen diejenige Täge, so sie etwa zu viel in einer oder andern Wochen gearbeitet, oder aber zum robotbaren Fuhrwesen gebrauchet worden, hinwider an ihrer Ordinair-Robot zu defalciren seind. Dabei aber auch die Obrigkeit befugt sein wird, die Unterthanen anzuhalten, diejenige Stunden, wo sie zu denen 3 Tägen zu spat kommen, wieder hernach in natura im demselben Monat zu ersetzen. Es sollen aber auch obige 3 Täge in der Wochen dahin verstanden werden, wann sie [čti: sich] nicht andere überhäufte Wirtschaftsnotdurften, als zur Zeit des Heumachens, Schnitt, Anbaues, auch andere, keine Noth leidende Fälle ereignen; dann in solchen Zeiten und Vorfallenheiten werden die Unterthanen, da es nöthig, die ganze Wochen zu roboten schuldig sein.

Imgleichen hat es bei der denen oberdeuten dreien sufflamatoribus andiktirten Straf des respective dreimonat- und vierwochentliche(n] operis publici in Eisen und Banden sein verbleiben. Dahingen seind wir zugleich gnädigst gewöllet, dass sie

sodann bei ihrer Entlassung künftighin der Obrigkeit allen geziemenden Respect und Gehorsam, auch ihre übrige Schuldigkeit unverweigerlich zu leisten, und aller verbotenen Aufwicklerei bei Vermeidung scharfen Leibes- und dergestalten Dingeu nach Lebensstraf sich gänzlich zu enthalten, ernstlich und nachdrücklich anerinnert wird.

Als haben wir euch diese unsere allergnädigste Resolution hiemit in Antwort bedeuten, annebst aber gnädigst anbefehlen wollen, dass ihr euch derselben gemäss verhalten, und hiernach das Weitere verfügen, auch im übrigen die von euch denen Czaslauer Kreishauptleuten mitgegebene Untersuchung deren *Maleschau und Zwutscher* Zwistigkeiten auf das schleunigste befördern lassen, und folgbar uns, wann solche beigelegt worden, den darüber behobenen Vergleich unverschieblich einsenden, oder aber die unausgemachte puncta cum rationibus gutachtlich berichten sollet. Hieran geschiehet ꝛc. Geben Wien den 14. August 1716.

Tištěno ve Weingartenově Codexu 1720 str. 721—2 č. 742. — Jmeno panství v kraji Prachenském tištěno sice dvakrát Drachenitz und Protiwin, ale nepochybuji, že mají se rozuměti *Drahonice* u Protivína, nikoli Drahenice u Březnice. Ves Drahonice koupil r. 1700 kníže Ferdinand Schwarzenberg, a když jeho syn kníže František Adam přikoupil r. 1711 Protivín, byly oba statky spojeny v jedno panství, jakž v tomto reskriptě se jeví (Herrschaft Drachenitz und Protiwin).

372.

Reskript

daný z Vídně 25. září 1716 po zprávě českého místodržitelstva z 12. t. m. o potlačení nepokojů poddanských na panství Haberském (hraběte z Pöttingu), v městečku Senožatech (kláštera Želivského) a v městečku Křivsoudově (knížete Jana Leopolda Trautsona); císař nařizuje některá obmezení útisků poddaných od vrchností, a svoluje, aby místodržitelstvo připravilo nový patent robotní.

Karl ꝛc. Liebe getreue ꝛc. Uns ist mit allen Umständen dasjenige gehorsamst vorgetragen worden, was von euch wegen deren von denen Haaberer, Senotzater und Krzisaudower Unterthanen erweckten, nunmehro aber wieder gestillten Unruhen, und sonsten in eurem, unterm 12. dieses fortlaufenden Monats und Jahrs erstattetem Bericht in Unterthänigkeit angezeiget worden.

Wann nun primo, so viel die *Rädelsführer der Herrschaft Haabern* anbelanget, gar recht geschehen ist, dass ihr die Einziehung und verdiente Bestrafung dererselben, wegen der besorglich grössern Ungleichheit bis zur bequemeren Zeit differieret habt, wormit auch noch fernershin bis auf unsere weitere allergnädigste Resolution zu supersedieren ist; jedoch werden unsere königl. Kreishauptleute indessen die Sache, wann die Haaber-Unterthanen sich ruhig verhalten, untersuchen und

[mit] Fleiss darob sein, damit sothane Rädelführer im Fall eine neue Zusammenkunften und Auflehnungen hervorbrecheten, cum dexteritate et circumspectione beim Kopf genommen, und nacher Prag sicher und wohlverwahrter gebracht werden. — Ingleichem thun wir dies billigen, dass ihr den Grafen von *Pötting* als Obrigkeit ohnweit besagter Herrschaft Haabern vor euch gefordert, und denselben wegen des in dieser dortigen Unruhe einigermassen gegebenen Anlass einen Verweis geben wollen, auch die Untersuchung deren von ihme an sich gezogenen steuerbaren Grunden und daraus gemachten obrigkeitlichen 2 Vesten der darländigen Rectifications-Commission committiret habt. Darbei aber seind wir gnädigst gewöllet, dass die Rectifications-Commission, wann sie in dem königl. Czasslauer Krais treten werden, alsogleich und Anfangs in diese Örter sich begeben, und wegen dieser fundorum einige genaue Nachricht, wann nämlich die Obrigkeit dieselbe an sich gezogen? ob solches vor oder nach der Visitations- oder Rectifications-Commission geschehen? und wie solche an die Obrigkeit oder an die Unterthanen gekommen? wie auch was solche Gründe getragen? erheben, und folgbar an uns à parte einen ausführlichen Bericht über ihre diesfällige Verrichtung directe erstatten sollen; worauf wir uns sodann weiters, ob solche denen Unterthanen wieder zu geben, oder der Obrigkeit einzuraumen seind? wie zu resolvieren wissen werden. Bis dahin aber wird die Obrigkeit alle unterthanige Onera allein zu tragen schuldig sein. Welches alles jedoch in geheim gehalten werden solle, auf dass die Unterthanen keinen neuen Muth zu Verübung mehrer Inconvenientien bekommen, oder andere Unterthanen in ihrem etwann übelgesinnten Vorhaben gestärket werden.

Ferners secundo, quoad passum der zu dem Kloster Seelau angehörigen *Senazuter Städter Unterthanen*, hat es bei der respectu deren fünf Rädelführer, benanntlich dem Wenzel Matesa, Jacob Bombas, Jacob Spatscheck, Johann Krziwda und Wenzel Sewara fürgekehrten, an ihnen in flagranti bewirkten Bestrafung zwar sein Verbleiben; jedoch werdet ihr euch occasione dieser Unterthanen in conformitate dessen, was wegen deren Haabern unweit erwähnt worden, allerdings verhalten.

Wie nicht minder, tertio, wir all dasjenige genehm halten, was ihr sowohl wegen Delogir- und etappenmässiger Vepflegung der unterm Commando des Hauptmanns Joseph von Stanmelmayer nacher Krzisaudow geführten Mannschaft, als auch wegen Zu-Stand-Bringen und nacher Prag Lieferung deren Urhebern und Anspinnern der *Krzisaudower Unruhe* und sonsten vorgekehret habt, und annebst biemit gnädigst verordneter haben wollen, dass uns ihr hierinfalls das Weitere, nebst Einsendung deren Gravaminum mehr gemeldter Krzisaudower Unterthanen und des Fürst Trautsohnischen Amtmanns Exactionum berichten, auch dafern ein Anstand in Richnung [sic] obgedachter Rädelführer sich ereignete, und solcher mit der Miliz nicht gehoben werden könnte, uns sothanen Anstand unverweilter zu unserer weitern gnä-

digsten Entschliessung anzeigen, und bis zur Einlaufung der von uns hierüber schöpfenden Resolution darmit supersediren sollet.

Dann, quarto, finden wir bei der Delogirung und Eintheilung für die in dem Bechiner und Czaslauer Kreis zu bequartieren bekommende 2 *Regimenter* zu Pferd und der denen gesammten Quartiersständen geschehenden Publication dieser Einquartirung nichts zu erinnern, und dahero es darbei bewenden lassen; werden uns auch wegen der Miliz nach dem erforderlichen Zustand der Sachen wie zu resolviren wissen.

Über dieses, quinto, seind wir keineswegs entgegen und euch hiemit in Gnaden erlauben, dass ihr die *Robotspatenten einzurichten*, und uns zu unserer allergnädigsten Ratification einsenden, alsodann solche drucken und allenthalben gewöhnlichermassen publiciren lassen könnet und sollet.

Was aber, sexto, das Particulare der, bei der *Herrschaft Haabern* von denen daselbstigen Unterthanen geführten Gravaminum, und des mit ihren Unterthanen errichteten Vergleichs, und zwar in ordine das *erste Gravamen* anbelanget, hat es bei der, von dem Graf Pöttingischen Rentschreiber in puncto des Karl Kohauteckes geschehenen Exculpation sein Verbleiben. — Dahingegen quoad *secundum* et *tertium* punctum deren, in dem *Schaker Hof* [Žáky] verrichteten Roboten, weilen die Unterthanen allda arbeiten, und dieses 2 Wochen nacheinander mit dem Zug und 2 Wochen respectu 3 Tag zu Fuss austräget: so erfordert die Billigkeit, damit ihnen die Roboten mit so vieler Zeit im Jahr wieder recompensiret, oder ja dafür eine Ergötzlichkeit gegeben werde, und die Obrigkeit sich mit ihnen dessentwegen verstehe, auch sonsten sich in dem Robotwesen laut Pragmaticae de An. 1680 und der jüngst ergangenen Resolution verhalte. Betreffend den *Salzhandel*, wird die Obrigkeit nichts mehr auf eine Kufen zum Gewinn passiret, als was die hoc in passu emanirte Rescripte in sich enthalten. Worbei wir künftighin die Verlegungen und unzulässliche Erpressungen, wie es schon per patentes anbefohlen worden, hiemit gänzlich aufgehobener haben wollen; worauf ihr dahero ein wachtsames Auge haben, und öfters besagter Obrigkeit die Annehmung des Viehs um ein geringes Quantum, und die ihren Unterthanen aufbührende Wiederzurucknehmen dessen in einem grossen Werth völlig einschrenken und derselben, jedoch ohne Geschrei, nachtruksam einbinden; und zugleich dem Wenzel Ernst Marquard von Hradeckh, womit derselbe wegen der Verlegung de praeterito die Obrigkeit, ob sie davon gewusst oder die Beamten allein, und auf wessen Gutheissen solches geschehen, vernehme, mitgeben, und sodann uns nach Abstattung seiner Relation die eigentliche Bewandnüss dessen gehorsamst berichten werdet. Im übrigen es bei der quoad hunc passum secundum von Seiten der Obrigkeit geschehen[en] Erklärung verbleibet. — Und weilen der *4. Passus* wegen der beklagten bishero Reichung des auf die Schänker gelegten Accis des

Malens*) nicht genugsam klar gesetzet worden, als ist unser gnädigster Befehl an euch, dass ihr von obmentionirten Marquard von Hradeckh die pflichtmässige Erklärung dessen, nebst der Nachricht, ob die Annehmung des Accis von Mahlen mit Wissen der Obrigkeit geschehen? abfordern, und uns hierüber euren fernerweitigen Bericht erstatten sollet. — Quoad *quintum* gravamen, ist schon öfters per Rescripta verboten worden, die Unterthanen, so viel möglich, *nicht mit Geld zu bestrafen*, und dahero wird die Obrigkeit deme gemäss von künftiger Belegung ihrer Unterthanen mit einigen Strafgeldern sich soviel möglich, in Gegensatz aber von denen Defalcirungen deren militarischen Bonificationum an denen Strafen und anderen Resten in futurum gänzlich enthalten. Sonsten lassen wir es bei denen von dick bedeuten Haaber-Unterthanen der Obrigkeit von ihren Wiesen jährlich zu geben habenden drei Centner Heu und übriger von mehrbesagter Obrigkeit respectu dieses Puncti gethanen Erklärung unveränderlich bewenden. — Quoad *sextum*, thun wir zwar vor gut erkennen, dass die Unterthanen zu Haabern kein *Holz* in denen Wäldern ohne obrigkeitlichen Vorwissen und Einwilligung nicht umhauen, weniger aus dem Wald wegführen sollen: jedoch wollen wir auch die Obrigkeit hiermit erinnerter haben, dass sie ihren Unterthanen das benöthigte Holz nicht abschlage. — Quoad *septimum* haben wir kein Bedenken, es bei der von der Obrigkeit wegen deren Inwohnern Roboten erklärten Meinung beruhen zu lassen und zu gestatten, dass die von sothanen Inwohner[n] oder Mietern gebende Contribution zur Beihülf deren Unterthanen Contribution, von welchen diese Inwohner oder Mieter unterschiedlicher Gutthaten geniessen, angewendet werden solle. — Quoad *octavum* werden die Unterthanen soviel, als die *Schätzung* eines jeden Grund austräget, am Geld abzuführen haben; nach welchem abgeführten Quanto oder Schätzung aber ihnen hingegen die abgeschätzte *Gründe proprietario jure* verbleiben sollen. — Und nachdeme, quoad *nonum*, zu dato nicht hervorkommet, wohin die in der Cassa, deren Unterthanen Angeben nach, gehabte 700 fl. rheinisch verwendet worden, so seind wir gnädigst gewöllet, dass unsere königl. Kreis-Hauptleute dieses Contributions-Abraitungswerk binnen 14 Tagen ausmachen, darin aber nichts anders, als blos die Strafgelder und andere Exactiones oder ausständige Schulden ziehen und mischen sollen. — Quoad *decimum* wegen der Abschafung des Neudorfer Richters lassen wir es zwar vor diesmal also geschehener sein; jedoch wird inskünftige die Obrigkeit die *Strafen* denen Unterthanen nach Proportion eines jeden Vermögen und Verbrechen ausmessen, keineswegs aber ihnen wegen ihrer Übertretuug das Vieh abnehmen. — Quoad *undecimum* ratione des auf dem gemeinen Grund neu erbauten Wirthshaus zu Meltschin [Malšín] und deren dazu gezogen worden sein sollenden Bauerfeldern, bleibt die Sache bis zu Einlaufung des von der Rectifications-Commission obangeregtermassen zu erstatten habenden Berichts indessen ausgestellter, wo sodann auch uns

hierinfalls wie zu resolviren wissen werden. — Quoad *duodecimum*, wann das Heu in dem obigen passu quinto Gravaminum anstatt der Viehehaltung gegeben wird. können wir nicht zulassen, dass solches von denen Unterthanen doppelt gefordert. und mithin dieselbe dardurch praegraviret werden; wann es aber diesfalls eine andere Bewandnus hat, so lassen wir es bei der obrigkeitlichen Erklärung verbleiben.

[1]) U Weingartena tištěno: desmalens, tedy jako dermalen; ale málo níže stojí Accis von Mahlen, tedy nějaký poplatek od mletí, Accis vom Mahlen?

Nun, septimo, auf die Beschwerführungen *Senozater* Unterthanen zu gelangen, uud zwar was den *primum* passum Gravaminum concerniret, die wollen wir hiemit gnädigst verordneter haben, dass die Nothdurft in puncto des von dem vorigen Abten und Convent zu Selau sothanen Bauren ertheilten *Privilegii* zwischen ihnen und dem anjetzigen Abten schriftlich sub brevi termino gehandelt, nachgehends über diese beederseits verhandelte Nothdurft unsere königl. Appellation gutachtlich vernehmen, und endlich dieses von euch anhero zu unserer gnädigsten Entscheidung mit Beifügung euer Gutbedunken ohne Verzug gesendet, indessen aber alles in statu des Vergleichs gelassen werden solle. — Quoad *secundum*, befinden wir zwar billig, dass der *Salzhandel* bei der Obrigkeit noch fernershin (ausser des Stadels, welchen solches die Obrigkeit aus Gnaden verwiiliget) verbleibe, jedoch dergestalten, dass die Obrigkeit keinen weitern und höhern Gewinn, als welcher laut der Rescripten und Patenten zugelassen wird, zu haben begehre. — Quoad *tertium* hat es bei der von Seiten der Obrigkeit wegen der im Jahr haltenden dreien Mark[t]tägen geschehenen Erklärung ebenermassen seine Richtigkeit. — Und indem, quoad *quartum*, die Obrigkeit sich erkläret, ihnen Unterthanen den abgenommenen Gemeine-Teich hinwiederum zu restituiren, als werden unsere königl. Kreishaupleute darauf Acht geben, damit solches würklich befolget. — Und ferners, quoad *quintum*, sie Unterthane führohin mit der Hutweide an ihren Gründen, der gleichförmigen obrigkeitlichen Erklärung nach, ein vor allemal ungekränkter und verschonet bleiben. — Und nachdeme, quoad *sextum*, der [die] Obrigkeit wegen der *Bonification* der Marsch- und Einquartirungen vermeldet, dass solches bishero allezeit geschehen, auch vor heuer die Richtigkeit mit ihren Unterthanen zu pflegen, und die Ratam, welche auf dieselbe kommet, zu bezahlen urbitig: als seind wir hierinfalls gnädigst gewöllet, dass mehrbesagte Obrigkeit ihr factum de praeterito dociren, de futuro aber ihren Unterthanen solche Bonification unnachbleiblich jederzeit zu guten kommen lasse. — Letzlich, quoad *septimum*, lassen wir es bei der obrigkeitlichen Ablosung von der von denen Unterthanen für ihre Kinder einige Zeit her abgeforderten Zahlung bewenden.

Welchem nach wir euch hiermit anbefehlen thun, dass ihr dieser unserer allergnädigsten Resolution gemäss euch verhalten, und hernach an die Gehörte [sic]

das weitere respectu aller obigen Passuum mit Nachdruck unverzüglich vorkehren, und hieran unsern allergnädigsten Willen und Meinung gehorsamst vollziehen sollet. Geben in unser Stadt Wien den 25sten Septembris Anno 1716.

Reskript tištěn ve Weingartenově Codexu 1720 str. 722—725 č. 743.

373.

Robotní patent

vydaný císařem Karlem VI. ve Vídni dne 22. února 1717 do Čech, vyhlášený též v Moravě 2. září 1717.

My Karel Šestý, z boží milosti volený Římský císař, po všechny časy rozmnožitel říše, v Germanii, Španhelský, Uherský, Český, též Dalmatský, Charvátský a Slovanský král, arcikníže Rakouské, markrabě Moravské, Lucenburské a Slezské kníže a Lužické markrabě oc, všem obyvatelům a poddaným našim ze všech čtyr stavův království našeho dědičného Českého, jakého by ti koliv řádu, povolání neb vyvýšenosti byli, věrným milým milost naši císařskou a královskou, též všeckno dobré vzkazujeme. Věděti jim milostivě dávajíce, jak již bez toho prv vůbec známo a pověděno jest, kterak za času[1]) našeho v Pánu odpočívajícího nejmilejšího pana otce [císaře] Leopolda slavné paměti, léta šestnáctistého osmdesátého do naddotčeného království našeho dědičného Českého příjezdu [sic], někteří z věrných a poslušných stavův našich poddací měšťané, též sedláci,[2]) a to v rozdílných krajích, k tomu ještě u velikým počtu a houfě s velikým pohoršením a roztržením obecného pokoje netoliko proti jejich vrchnostem se pozdvihli, nýbrž také okolní sousedy k takovému pozdvižení zbudili, a tak k svým vrchnostem, pak [jakož i] našim královským hejtmanům krajským povinný respekt a uctivost stratili, a daleko se vztahující a patřící svévolné a nevážné pozdvižení předsevzíti se opovážili; tak že naddotčený náš nejmilejší pan otec slavné paměti přinucen byl, takové pozdvižení nejen vší možnou pilností a opatrností uhasiti a přetrhnouti, alebrž také k uvarování podobných budoucích rozptýlení a roztržitostí obecného pokoje v nadopačeným milým království našem dědičném Českém jistá nařízení a patenty k jednoho každého vědomosti dvacátého osmého dne měsíce června léta páně šestnáctistého osmdesátého prohlásiti a ve všech krajích zavěsiti dáti. My tolikéž příkladem našich veleslavných předkův všem a jednomu každému v důležitostech svých [jejich] spravedlivé zaopatření uděliti nakloněni býti ráčíme. Poněvadž ale taková prospěšná nařízení a poručení až potud ne tak, jakž milostivě nařízeno, na pozor vzata byla, následovně zase nové rozptýlení [různice] mezi našimi poddanými proti vrchnostem vyskytnouti se znamenaly; pročež za vysoce potřebné jsme milostivě uznati ráčili,

nejen nadřečené v roku šestnáctistým osmdesátým prohlášený patenty k obyčejné zachovalosti[3]) (při nichž neporušitedlně pozůstavovati ráčíme) uvésti, je potvrditi, alebrž i je víceji k zachování obecného země pokoje vysvětliti a rozmnožiti. A poněvadž,

[1]) Aby se vystihl smysl německého originálu, mělo se zde říci: „při šťastném příjezdu," a měla odpadnouti slova „za času" i doleji položené osamělé slovo „příjezdu". — [2]) Rozuměj: některých věrných a poslušných stavův našich poddaní měšťané a sedláci. — [3]) zur üblichen Observanz.

primo, srocení a puntování poddaných obcí a sedlákův v Obnoveným Zřízení našem Zemským pod lit. S. 13 vysoce zapověděné jsou, a do stavu obecného dobrého neboližto in statum publicum čelí; pročež my takové vysoce nebezpečné roztržitosti pod ostrým trestáním, jak na těle, tak i dle povahy na hrdle zcela vypuditi,[1]) a milostivě též přísně poroučeti ráčíme, aby poddaní našich věrných a poslušných duchovních a světských stavův, domnívajíce se proti vrchnosti své neb ouředlníkům panským nějaké stížnosti vedsti,[2]) tehdy prostředkování takových z počátku bez pozdvižení a zapověděného srocení neb shromáždění *na vrchnost* jich, když táž vrchnost přítomná a in loco jest, v nepřítomnosti její pak písebně supplikou neb skrze odeslání z obce jich jedné neb na nejvýš dvouch osob se vší ponížeností a uctivostí na tuž vrchnost jeji[ch] vznésti a pohledávati; naproti tomu naddotčená vrchnost je poddané nejen volně slyšeti, nad stížnostmi jejími [jejich] se informirovati a takové dobře a gruntovně vyšetřiti, pak jim poddaným vedle těchto generalií dle spravedlnosti správu uděliti, a takové stížnosti zameziti a přetrhnouti má. Kdyby pak od týž vrchnosti v šesti týhodnech pořád zběhlých žádného dokonalého aneb sice slušného a právního vyřízení dosáhnouti nemohli, dáleji při našich zřízených *královských hejtmanů krajských* takové stížnosti slušně přednésti, a oni krajští hejtmané po vyrozumění [po vyslechnutí] v tom vrchnosti dle svědomí, závazku a přísahy své (k čemuž my je tuto napomínati a k tomu zavazovati ráčíme) pilně, opatrně a bez strácení a prodlévání času ty stížnosti rozvážili [čti: vyšetřiti]; a naleznouce oni hejtmané krajští, že by naddotčení poddaní, obce a lid sedlský neprávně stěžován, a proti těmto generaliím jednáno bylo, to ihned zastaviti a zapověditi, též dle těchto generalií podotknuté stížnosti zdvihnouti a spraviti mají. A co tak v tom naši královští hejtmané krajští ustanoví a nařídí, dle toho zatím neomylně a nevyhnutedlně postupováno, vrchnosti však i poddaným dovoleno býti má, odtud outočiště neb rekurs svůj bez velikých outrat *k místodržícím* našim Pražským vzíti, kteřížto podobně nad takovými stížnostmi ještě jednou se informirovati a spraviti dáti, pak je uvážiti a dle těchto patentův v rozsudku jich pokračovati mají, při kterýmžto nařízení jich pozůstaveno býti má. Kdyby však proti vší naději jedna neb druhá strana s takovým nařízením jich spokojena býti nechtěla, tehdy jedné i druhé straně sice dovoleno býti má, outok neb rekurs svůj in passibus

aneb stránkách a případlnostech, kdež by uražena býti se domnívala, na nás vzíti, však aby poddaní pro uspoření outrat se ku dvoru našemu ne, nýbrž na místodržící naše ucházeli,[3]) a tam gravamina neboližto stížnosti své,[4]) jako i vrchnosti, písebně a slušně vznášeli; kterýžto stížnosti oni místodržicové ještě jedenkráte rozvážiti, a nám v tom jich gruntovné a dobré zdání dle odeslání stěžujícího spisu[5]) s příčinami proti aneb k tomu sloužícími k naší další milostivé decisí aneb rozeznání odeslati mají. Opovážil by se pak,

[1]) ab- und eingestellt wissen wollen. — [2]) Rozuměj: když .. poddaní .. domnívají se .. stížnosti míti, — [3]) k místodržícím přicházeli. — [4]) Dodej: k nám řízené, an uns abgefasste Beschwerden. — [5]) t. j. mají odeslati ke dvoru stížný spis se svým dobrozdáním atd.

za druhé, jeden nebo víceji od na[d]pravených poddaných měšťanův neb sedlákův proti tomuto milostivému nařízení našemu jednati, a nás s jich obtížnostmi, obzvláštně kdyby taková jich stěžování bez náležité pravdy a gruntu byly, bez předcházejícího ohlášení se při vrchnosti své, pak [při] našich královských hejtmanův krajských, jako i na to při královských místodržících našich Pražských, a tak, jak vejš praveno, bez gradatim aneb posloupně žádaného udělení pomoci a tak *directe* a hned zrovna s zanecháním týchž prostředkův a stupňův ouřadních zaneprazdňovati: v té případnosti my proti takovým poddaným s nevyhnutedlným trestáním pokračovati chtíti ráčíme; k našim královským místodržícím a hejtmanům krajským v tom se milostivě důvěřujíce a jim poroučejíce, by oni se vynasnažili na původy a ty, jenž jim poddaným takové žádného gruntu nemající spisy a žaloby staví,[1]) a tudy týmž poddaným proti vrchnostem svým se svévolně pozdvihovati a na ně se dotírati příčinu podávají, pilný pozor a zřetel míti, po nich se ptáti, a je nám k přísnému trestání zjevné učiniti. A poněvadž,

[1]) auf die Aufwickler und Schriften-Stellere.

za třetí, se pozoruje a znamená, že by podobná nedorozumění mezi vrchnostmi a jich městma, městečkami, tvrzi a poddanými na mnohých místech za příčinou *privilegií* a nadání a jich vejkladu svůj začátek vzíti měly, pročež my opáčlivě veřejně dle těch léta šestnáctistého a osmdesátého prošlých patentův nařizovati a tomu chtíti ráčíme, aby na žádná nadání poddaných obcí a sedlákův v království našem dědičném Českém, kterýchž by před časy minulého pozdvižení[1]) byli nabyli a užívali, reflexí a pozor činěn, nýbrž taková nadání zcela zdvižená a v nic obrácená a kassirovaná byla, lečby oni poddaní taková privilegia a nadání po nadpodotknutém minulém pozdvižení od svých vrchnostech aneb sice jinak na jeden neb druhý způsob znova nabytá míti a v užívání přivedená právně a bezpečně p[r]oukázali; při kterýchžto okolostojičností při takových nadání spravedlivě chráněni, jinak pak a limine a od přístupku k nám hned odmrštěni a nikterak slýcháni býti nemají. A aby také,

[1]) der vormaligen Unruhe.

za čtvrté, věrní a poslušní poddaní vskutku seznati mohli, kterak my jim spravedlivou ochranou přispěti milostivě nakloněni jsme a je proti křesťanské lásce, právu a přirozené slušnosti příliš přísně[1]) (jakž od některých panství a vrchností se státi mohlo) obtěžovati dáti neráčíme; pročež z císařské a královské moci a dokonalosti[2]) nejmilostivěji resolvirovati a ustanoviti ráčíme, aby budoucně žádné vrchnosti dovoleno nebylo, své poddané *v větší daně* neboližto kontribucí, než jak jejich povinnost dle obecného sněmovního snesení sebou přináší, potahovati, nýbrž má ona vrchnost to, co na ni samou vedle teď podotknutého sněmovního snesení přijde, *z vlastního měšce* platiti a odvozovati; neméně i z těch na sebe bez ouplatku přivedených a užívajících,[3]) v kontribuční rolli ouřadu berničního obsažených *poddaných gruntů* k odvedení přicházející daně zapravovati, a strany kvartýrův a maršův spravedlivě o to se porovnati;[4]) při tom však vrchnostem na jejich vlastních panstvích a statkách subrepartici aneb kontribuční rozvržení až do naší další milostivé resolucí dle až podnes trvalého obyčeje činiti dovoleno, a s berničníma knížkami tolikéž na ten od nás nařízený spůsob a ustanovenou míru v svým esse a stavu pozůstaveno býti má. A jakož,

[1]) allzu hart und streng [2]) Vollmacht. [3]) ohne Entgeld entzogen und zu ihren Nutzen geniessen.
[4]) O neshodách mezi skladateli tohoto ustanovení viz výtahy z akt u Grünberga II. 17, 18.

za páté, až dosavád rozdílné žaloby nás dochází, že lidé poddaní nemírnými a téměř nesnesitedlnými, místem pak i přes celý týhoden trvajícími *robotami* tuze obtěžováni bývají: protož mají budoucně v nedělní a sváteční dni všecky roboty na konec zapověděné a tak nařízené býti, aby za příčinou jich v nedělní a sváteční dni pracovati poddaní zavázáni nebyli.[1]) V ostatku pak v těch a takových místech, kde žádné náležité vyměřené a vysazené roboty od starodávna nejsou, aneb kde již z takového předešlého vysazení a vyměření jich sešlo, jeden každý robotní poddaný (což netoliko na poddaný potahem, alebrž i také hmotnou rukovní prací robotující se rozuměti má), co se jeho vlastní osoby a ne celé obci neb všech vespolek dotyce, více ne než toliko *tři dni za tejden*, a tak ne každý den, byť by jeden neb víceji svátků v témž týhodni se přitrefilo, a to tehdáž, kdyby to panského hospodářství a důležitost a potřeba pohledávala, vrchnosti své robotovati povinen, ostatní tři dni pak k snadnějšímu sebe, manželky a dítek svých obživení a obsáhnutí svého vlastního hospodářství obrátiti jemu svobodné býti má: však tak, aby oni poddaní k práci a robotám vrchností svých časně, to jest hned po vyjití slunce se dostavili, práci svou slušně a dle potřeby vrchnostlivého hospodářství mimo dvouch k potravě a odpočinutí potřebných hodin dobře konali, a od ní dříveji ne, než až náležitý čas, to jest při západu slunce, neodcházeli; těm však poddaným, kteří více času přes ty tři dni v jednom neb druhým týhodni k fedrování práce neb k robotním furám vynaložili, to zase na jich ordinárních a obyčejných robotách

defalcirováno a strhnuto býti. Však naproti tomu táž vrchnost také právo míti má, je poddaný přidržeti, aby oni ty hodiny, ku kterýmž se jeden neb druhý poddaný v těch třech dní pozdě najíti dal, zase napotom in natura a v tý míře, jak se skutečně vykonávati mají, v týmž měsíci vynahradili, ostatní pak tři dni v témž týhodni k objednání jich vlastního hospodářství a živnosti obrátiti mohli. Jakož pak svrchu podotknuté pro vrchnostlivou práci vyvržené tři dni v týhodni tak dalece rozuměné býti mají, pokudž by mezi tím žádné jiné se rozmnožující a přemáhající[3]) hospodářský potřeby, jakožto *v čas žní*, sena sekání a téhož klízení, rybníkův prosekání a od škody hájení, též polní sítí, cizí ublížení oheň vyskytující[4]) a jiný nenadále se přitrefující nebezpečný a žádného odkladu netrpící příběhy nevyskytly a se nepřihodily; neb v takovém příběhu oni poddaní pokaždý vedle uznání své vrchnosti taky celý tejden bez odporu pracovati, robotovati a ku pomoci přispěti povinni budou. Naproti pak tomu vrchnost jich to na pozoru míti bude, aby jim za takovou vykonanou práci jich nějakou, buďto v starých knihách urbárních obsaženou, aneb pod tím skrze obyčej ustanovenou,[5]) a kdyby i toho nebylo, v slušnosti založenou náhradu,[6]) při které by oni obvyknouti mohli,[7]) činila a prokázala; což obzvláštně na ty místa se vztahovati a rozuměti má, kdežto poddaní v čas žních, sena sekání a jiných potřebných hospodářských věcích a pracech po dvouch osobách vedle starobylého a nepřetrženého spůsobu robotují. Ku kteréžto však teď na tři dni týhodně od nás nejmilostivěji vyměřené robotní povinnosti se nezavazují, ani v to potažené a srozuměné býti mají poddaní ti, u nichžto dle urburův, námluv neb starobylých až podnes neproměnitedlně trvajících obyčejův a zvyklostí jináče a méněji se v robotách konalo a za obyčej bylo: podobně, kde jisté vyměřené[8]) roboty ustanovené jsou, totižto kde poddaní skrze jistý čas v týhodni, měsíci neb roce robotovati povinni jsou, neb při takové až do nyní trvající navyklosti se slušně pozůstavuje, a takový vyměřený a ustanovený roboty tak respektu a co se tkne vrchnosti, jak poddaných, dle staré obvyklosti neb námluv konané a držané býti mají. Neméně i,

[1]) Německy doloženo: damit die gottgeheiligte Täge dem christlichen Gesätz und Gebrauch nach gefeiert werden können. — [2]) vor Sonnenaufgang sich einstellen. — [3]) überhäufte. — [4]) Beunruhigung und Feuersbrunst. — [5]) oder in ununterbrochenen Gebrauch bestehende. — [6]) Ergötzung. — [7]) Ta přídavna věta nestojí v něm. textě. — [8]) gemessene Roboten.

za šesté, nebude a nemá žádná vrchnost té moci míti, poddané své k tomu, aby od ní její *hospodářské seršky* neboližto užitky,[1]) jako piva, páleného, sejra, slaného neb přepouštěného másla, ryb, dobytkův, drůbeře a k tomu podobných věcí,[2]) obzvláště když by již zkažené a hrubě špatné byly, v vyšší ceně přijímati a s škodou jich zase prodávati měli, proti vůli jich nutiti; jakož my to tuto opáčlivě na konec zapovědíno míti chceme: však aby ostatně táž zápověď vrchnostem na žádnou ujmu urburu pivovarního ani práva jich jak ku šenku piva, vína a pá-

leného, tak i k vystavování téhož vína, piva a páleného do vejsadních krčem, aneb [co] kde sice za obyčej jest, majícího nebyla, aniž tudy na grunty jich cizí pivo, víno a pálený dovozovati dovoleno bylo; nápodobně aby také do této zápovědi potažené nebyly oné svršky hospodářské,[3]) které jim poddaným ne tak předložené,[4]) nýbrž v náležité ceně dle starobylých snesení a s svolením jich poddaných v skutečné zachování[5]) uvedené jsou. A poněvadž taková předložení[6]) poddaný velice obtěžují a sužují, tolikéž k zapravení obyčejných daní neschopné činí: pročež naši král. místodržící a hejtmané krajští, jako i náš král. prokurator na to ex officio bedlivý pozor míti mají.

[1]) die Wirtschafts-Feilschaften. — [2]) auch frembde und dergleichen Feilschaften. — [3]) Feilschaften. — [4]) Něm. výraz vorgelegt jest zde stejně nesrozumitelný, jako český; snad chtělo se říci: ukládány, vnucovány, aufgelegt. — [5]) Uebung. — [6]) Vorlegung.

Za sedmé, nemá žádná vrchnost poddaných svých *dědictví*, obzvláštně když děti před rukami jsou, skrze neslušné způsoby na sebe uváděti; od čehož však my ty gruntovní nápady a práva odoumrtí, které od starodávna při jednom neb druhém panství nebo statku za obyčej byly, obzvláštně vymiňovati a vyjímati ráčíme. Dotýkajíce se,

za osmé, příliš *dalekých fůr*, tu kde za jeden a částečně i za více dní zpátkem se navrátiti nelze, které na některých místech poddaní na vlastní náklad vykonávati museli: takové my sice samy v sobě nezapovídáme, ani jich vykonání skutečně a in natura nezamezujeme, ale tu týchž seznalou nemírnost tak k slušnosti uvozovati ráčíme, aby při tom poddaní před škodou zachováni, a s potřebnou outratou a nákladem zaopatřeni, a když takové fůry přes noc na cestě zůstati musejí, od vrchnosti na jednoho koně mírka ovsa, a na pacholka sedm krejcarův denně, dle[1]) zapravení mejtovních a maštalních outrat passirované býti mají. Dále a

[1]) *nebst* Bezahlung, t. j. *kromě* náhrady za mýta atd.

za deváté, i to dokonce zapovídati ráčíme, aby *platy gruntovní*[1]) proti vysazení urburnímu a starobylému obyčeji (lečby zatím mezi vrchností a poddanýma dobrovolně a slušně něco jinšího narovnáno nebylo)[2]) dle vlastní vůle a libosti vrchnosti se nezvejšovaly; nepochybujíce, že jedna každá vrchnost to, co za předešlých časův někde proti slušnosti se státi mohlo, sama k napravení přivésti hleděti bude.

[1]) die Zinsen, t. j. úrok z pozemků. — [2]) es wäre dann . . verglichen worden.

Za desáté, co se bírky chmele, *lískových ořechů*, kmína, hub a takových věcí dotýče, nemají poddaní proti přirozené nemožnosti[1]) k zbírce takových zboží a svrškův, vzláště kdyžby se neurodily, a tak k větší částce, nežli by se in loco territorii aneb okršlku téhož panství neb gruntu vrchnostlivého nacházely, sine compensatione robottarum aneb bez náhrady robotní přidržáni býti. Co se platu za takové zboží aneb svršky dotýče, takový (když by naddotčené zboží a svršky in natura, to jest samé od sebe tak zrostlé se dáti a odvésti mohla)[2]) nikterak žádán

býti nemá; leč by to dle starých urburův a námluv vyměřené bylo, tak při tom pozůstaveno býti má. [1]) über die natürliche Möglichkeit = nad možnost. – [2]) allwo dieselbe in natura zu prästiren sein.

Za jedenácté budou naši věrní a poslušní obyvatelé a stavové při *trestání*, pokutování a vězení poddaných svých takové mírnosti užívati, tak aby jim poddaným tudy na zdraví, méněji pak na životě ublíženo, aneb oni na živnostech svých zkaženi nebyli, leda by jeden neb druhý poddaný nějakého hrdelního přečinění se dopustil, kdežto my vše při vyměření našeho královského Obnoveného Zřízení Zemského, též každé panství a vrchnost při jejich pořádně nabytým hrdelním a vrchním právě ouplně a neproměnitedlně zanechávati, a tomu chtíti ráčíme, aby *peněžitý pokuty* nikoliv z kontribučních peněz brané, od ouředlníkův panských poddaní nikdá, od vrchnosti pak zřídka peněžitou pokutou trestáni nebyli.[1]) [1]) die Obrigkeiten nicht leicht.. bestrafen sollen.

Za dvanácté, nemají lidé poddaní *za hejtmany*, ouředlníky neb správce a jiné sloužící osoby, tak jakž na některých místech se v obyčej uvozovati chtělo, *ručiti*, neb také k *jejich mzdě* a ročnímu platu, neb k jiným k obecnému zemskému břemenu nepatřícím věcem, jaké koliv pomoci z *kontribučních kass* neb jinak činiti, poněvadž teď podotknuté kassy jedině k dobrému lidu poddaného ustanovené jsou; mimo písaře kontribučního, kde by takový se nacházel, a mimo poslův krajských, jenž v důležitosti jich poddaných se vysílají, které oni poddaní z vlastních prostředkův zaplatiti mají.[1]) Kdyby ale, [1]) U Weingartena tento článek jest nesrozumitelný.

za třinácté, na daleko *vzdálené statky* nějakých robot neb fůr zapotřebí bylo, má se, mimo těch vejš podotknutých příhodách, dle § 5. za příčinou náhrady škod a outrat pokračovati.

Za čtrnácté, oni poddaní k vrchnostem svým vši věrnost a *poslušnost* nezrušitedlně prokázati, jako i své povinnosti volně vykonati, jináče nevyhnutedlného trestání jak na těle tak i dle povahy na hrdle očekávati mají. A poněvadž,

za patnácté, tuto rozličné okolostojičnosti a vejhrady[1]) se přihoditi mohou, pročež takových prostředkování čas od času a od příběhu k příběhu sobě zanechávati ráčíme, jakož to vše také v naddotčených léta šestnáctistého osmdesátého prošlých patentův beztoho vyměřeno a zaopatřeno se nachází. [1]) Umstände und Absätze!

A protož vůbec všechny naše věrný a poslušný obyvatele země, panství a vrchnosti*) milostivě napomínati, ano i k nim se v tom důvěřovati ráčíme, že napotom a na budoucí všechny časy s poddanými svými křesťanským mírným a Bohu milým způsobem jednati, a s nimi tak nakládati a zacházeti budou, aby oni s manželkami a dítkami svými také živi býti a k prospěchu a dobrému obecnému zachováni, tudy pak ze všech stran jak božské požehnání, tak také celé zemi vzrůst a zvelebení následovati a neproměnitedlnou stálostí upevněno býti mohlo. Pokudžby ale někdo z našich věrných a poslušných obyvatelův vedle toho nejmilostivějšího patentu a nařízení živ nebyl, neb se proti témuž dočinil, tehdy náš královský proku-

rator, kdyby se nějakého velkého oučinku dotýkalo, toho aneb takové na naše místodržící Pražský vznésti, a oni to prostředkovati a strany potrestání jich k nám zdání své učiniti, a nad těmito patenty ex officio a dle povinnosti ouřadu svého ochrannou ruku držeti mají. Vedle čehož jeden každý se spraviti, též před škodou a nepříležitostí vystříhati a hájiti jak věděti bude. A v tom jest naše dokonalá a milostivá vůle.

*) Landesinwohnere, Herrschaften und Obrigkeiten.

Dán v městě našem Vídni dvacátého druhého dne měsíce února léta páně sedmnáctistého sedmnáctého, království našich Římského šestého, Španhelských čtrnáctého, Uherského a Českého též šestého.

Karel. (L. S.)

Leopoldus comes Schlick.
regis Boh. supr. cancellarius.
František hrabě Kinský.

Ad mandatum sac. caes. regiaeque
Maiestatis proprium
Václav Řehoř z Hannl.

Z původního tištěného exempláře v arch. Č. Musea, jakýž se chová též v kníž. archivě Třeboňském IA. 6G 5. 35 spolu s německým originálem, který jest tištěn v plakátovém formátě a opatřen pečetí císařskou a vlastnoručními podpisy. — Německy tištěn Weingartenem. Codex 1720 str. 725 -729; výtah u Grünberga II. str. 14.—17. Otisk Weingartenův má chyby, z nichž některé jsou v českém textě opraveny, ale za to česky text má zase chyby jiné, na něž upozorňuji v poznámkách. — Že popud k vydání tohoto robotního patentu vyšel z místodržitelstva Pražského, jest vidno z reskriptu daného dne 25. září 1716, viz výše str. 88 quinto.

374.

1717, 11. března: královský reskript, že poddaní bez povolení vrchnosti své nemají býti přijímáni na učení do obchodu nebo na řemeslo.

Carl ɔc. Liebe Getreue! Wir haben zwar schon verschiedentlich in denen allergnädigst bestätigten Zunft-Articuln ausgemessen und vorgesehen, dass kein Unterthan von denen Bruderschaften, Zunft und Zechen zu Erlernung der Handlung und Handwerken ohne schriftliche Bewilligung gütlich angenommen, weniger freigesprochen werden solle. Nachdeme aber gleichwohlen vorkommet, dass bei denen Zunften und Zechen deme zuwider gehandlet, und die Unterthanen gegen blosse Producirung der Geburts-Attestationen von den Pfarrern, oder auch von ihren unterthänigen Gemeinden, obgleich die Obrigkeit hievon nichts wisse, auf- und angenommen werden: so resolviren wir agn. hiemit, dass ihr durch die Magistratus allen Bugerschaften, Zunften und Zechen anfügen, auch sonsten kundmachen lassen sollet, dass selbte ohne Producirung vorherig- schriftlicher Bewilligung derer Obrigkeiten eigene Unterthanen, als welche glebae adscriptitii seind und sich von Grund und Boden ohne Vorwissen derer Herrschaften nicht weg begeben sollen, zu Erlernung der Handlung und Handwerken keineswegs annehmen, weniger solche frei zu sprechen sich unternehmen, widrigens deshalben zur Ahndung gezogen werden sollen. Geben Wien den 11. Martii Anno 1717.

Weingarten, Codex 1720 str. 730 č. 748. — Grünberg, II. str. 18, 19 uvádí výňatky z generálního patentu o řemeslích a živnostech, vydaného do českých zemí dne 16. listopadu 1731, a z generálních artikulů cechovních vydaných 5. ledna 1739, kdež vysloveno jest totéž pravidlo o přijímání poddaných do učení na řemesla.

375.

Z urbáře arcibiskupského panství Dolno-Břežanského, založeného 11. srpna 1717.

U okresního soudu Jílovského mezi pozemkovými knihami choval se pod čísly 52—56 urbář panství Dolno-Břežanského, jenž ukazuje nové rozvržení pozemků i břemen vrchnostenských a kontribuce zeměpanské, jakéž k nařízení vrchnosti bylo provedeno r. 1717 ve všech vesnicích toho panství.

Hrabě František Ferdinand z Kuenburka, kterýž r. 1710 stal se arcibiskupem Pražským a zemřel r. 1731, koupil r. 1715 od hraběte Františka Trauttmansdorfa Dolní Břežany, a věnoval později to panství k arcibiskupství Pražskému. Koupil i jiné statky, z nichž učinil svěřenství rodu Kuenburského; a sice držel tak od roku 1678 Mladou Vožici spojenou s Šellenberkem a Šebířovem, k čemuž r. 1681 přikoupil Miličín. Na panství Břežanském, jež dostalo se k arcibiskupství, bylo posledně 26 vesnic, jež vyčítá Palacký v Popise str. 229.

Zde se otiskují tři výpisy z urbáře Dolno-Břežanského od r. 1717:

a) Předmluva, v níž se oznamuje o vadách dřívějšího urbáře z roku 1702, a kterak arcibiskup hrabě Kuenburg r. 1717 dal ve všech vsech na tom panství pozemky poddanské nově rozděliti, upraviti i popsati.

b) Řád dědický o 22 článcích, jejž arcibiskup hrabě Kuenburg předepsal poddaným na panství Dolno-Břežanském, při čemž jejich intestátní právo dědické rozšířil a odúmrtné právo vrchnostenské obmezil; o kšaftech se v něm nemluví.

c) Vzorec nového rozvržení pozemků a břemen poddanských ve vsi Dolních Břežanech, kdež se zřídily dvě třídy živností selských, totiž statky poloupotažnické po $^{3}/_{4}$ lánu, a chalupy po $^{1}/_{4}$ lánu.

[Předmluva k urbáři s oznámením příčin k jeho založení.]

Urbur nový panství Dolejších Břežan, kterýžto nejdůstojnější a vysoce osvícené kníže a pán pan Ferdinand z boží milosti arcibiskup Pražský, svaté Římské říše kníže a hrabě z Künburku, Jeho císařské a královské Milosti skutečně tejná radda, pán na Mladý Vožici, Šemberku, Měšicí[ch], Šebířově a Dolních Břežanech, svaté Římské apoštolské stolice rozený legát a v království Českém primas, též Karlo-Ferdinand[ské] universí Pražské stálý a ustavičný kanclíř ɔc ɔc, nejmilostvěj naříditi ráčil, by pro pořádnost jak svou vlastní, tak také památku svých budoucích possessorův, na čem by tohoto panství vevnitř jmenované vesnice, krčmy, hospody, mlejny, kovárny, gruntové sedlský, poplužný chalupy, z nich vycházející roboty, ou-

roky a jiné poplatky záleží [sic], náležitě sepsati, a v tuto knihu jmenované vesnice, podle které ony se říditi, spravovati a regirovati míti budou, všecky grunty pod zápis uvésti a inkorporirovati.

A ačkoliv v letu 1702 za regirunku slavného poručenstva pána pana Franc Josefa hraběte z Trauttmansdorfu a Weinsbergu (titul), jeho paní mateře, ovdovělé hraběnky z Trauttmansdorfu, rozené Šternbergové, paní na Litomyšli, Brandejse, Pečkách a Břežanech, jakožto plnomocné poručnice téhož panství, nové knihy gruntovní (neb starý od mnoha let zašlý jsouce) skrze tehdejší jejich hospodářské officíry se založily; však přece považujíce nynější dědičná milostivější vrchnost a kníže pán (titul) v těch v nově založených knihách stálé šacunky a rozepsání spravedlností jak panskému důchodu, tak poddanejm patřících, vynašla, že velké nepovážení a křivdy od těch tehdejších správců se staly; neb chalupy, při kterých pod nějakých 10 neb 12 strychů vejsevku pole jest, prošacovali a v ty knihy uvedli za 50 kop. Naproti tomu statek neb grunt sedlskej, který předce pod 50 i přes 70 strychů vejsevku pole má, jen za 100 kop propustili. Roboty nesrovnali, neb jedni, jenž sotva pod 40 strychů pole mají, robotovat museli zároveň s těma, jenž přes 60 i 70 strychů pole užívají. Tudy grunty a právo milostivé vrchnosti zadávali, spravedlnosti neb pretensí lidem připsali tu, kde nepatří; tu kde patří, žádnému hospodáři za zlepšení neb vystavení gruntu nic neuznali; tady v ty v nově založené knihy gruntovní všechnu nepořádnost uvedli.

Protož takovou jejich práci nanicovatou nyní milostivější vrchnost a kníže pán (titul) zavrhovati, docela kassirovati a takovou v lepší dokonalou pořádnost a vyšetření všeho toho, co jednomu neb druhému spravedlivého patří, v nové knihy urbární uvésti a plným právem na časy nynější i budoucí založiti milostivěj nařīditi ráčil a ustanovil.

Kterážto práce s pomocí pána Boha všemohoucího začata. Ku kterému cíli taky všecky grunty a chalupy v nově prohlídnuty, pole, luka, zahrady, též porostliny náležitě vyměřeny, *rovnost v jedné každé obci učiněna*, a jeden každý grunt obzvláště vyšacovaný jest; k čemuž všichni poddaní povoláni jsouce, s nimi o to též podle starých urburův za příčinou vyplacených vejrunkův, též v nově na svý náklady vystavených neb spravených gruntův pořádnost učiněna, a dle toho jednomu každému nápadníku pretensí náležitě připsána, též co milostivější vrchnosti k doplacení patří, o to s nimi smlouvy dobrovolné a nepřinucené držány byly. Kdež také na všem tom jednomyslně a pokojně s potvrzením a dolíčením, že jse jim v tom žádná křivda neděje, obvykli a k sobě dobrolíbezně přijali; vinšujíce své milostivější a dědičné vrchnosti štěstí a dlouhé panování.

Jenž se stalo leta Páně 1717 dne 11. Augusty.

[Řád dědický nově nařízený od vrchnosti.]

Nejprve pak následují některé punkta a milosti pro lidé poddané k dobrému vysazené, za kteréžto jeden každý Jich vysoce důstojné knížecí Milosti v nejnižší pokoře děkovati, a nyní i na budoucí časy se tak spraviti věděti bude, jakž následuje:

Jest všem vůbec vědomo, kterak při mnohých vrchností za tuhé právo bejvá, že dědictví gruntovní v nápadech odoumrtí vše vrchnosti připadalo, tak že tím způsobem nemnoho na ubohé sirotky, tím méněji na jinší nápadníky se dostalo. Tudy však ubohý poddaní špatnou chuť k hospodářství měli, a sirotci se rozběhli. Z té tehdy příčiny tato milostivá vrchnost (titul) k svým milým poddaným se ráčila tak milostivě nakloniti a takové právo odoumrtí napraviti, a níže psané právo v nápadech a dědictví milostivě naříditi:

Za první. Otec majíce svůj grund ku příkladu za 200 fl. zaplacený, Bůh by z tohoto světa jeho pojal; zůstane po něm 4ro dětí a pátá vdova, dostane se na každé a mateř (nejsou-li tu žádné spravedlivé dluhové, které sice napřed placené býti musejí) po 40 fl. Z těch dětí kolik jich koliv dřív oženění aneb vdání umře, padne díl jich na bratry neb sestry živé, na mateř ale z toho (majíce již svůj díl) nic; a byť někteří dřív oženěni neb vdáni byli, týmž způsobem vedle druhých bratrů neb sester děti [čti: děditi] mají po těch ze světa sešlých.

Za druhý. Když ale již někteří ženatí a zdědilí jsou a z toho světa vykročí, po nich více ne bratří neb sestry, ale po linii dolů zstupující děditi bude.

Za třetí. Kdyby však všechny ty děti z toho v prvním punktu jmenovaného otce pomřely a mateř toliko zůstala, tehdy všechno ze všech teprva na *mateř* padne.

Za čtvrté. Kdyby ale po jednom toliko synu neb dceři, z těch čtyr vejš psaných dětí, jedno dítě neb *vnouče* zůstalo, tehdy to všechno a ze všech spravedlivost na to vnouče připadne, a na mateř nic.

Za páté. Kdyby mateř po zdědění po všech dětech svých té spravedlnosti na vdovské stolici zůstávajíc umřela, po ní již žádných dětí ani vnúčat nezůstalo, tehdy teprva všechna ta spravedlnost *odoumrtí* na milostivou vrchnost připadá, a její bratří ani sestry jakožto z jinší linii z spravedlnosti té nic nemají.

Za šesté. Kdyby mateř ale *podruhý se vdávajíc* a svůj díl po prvním muži oddělený majíc, pobudouce s mužem druhým některý rok, z toho světa v tom manželstvu sešla: tehdy mají ty děti, kterým ona macechou byla, aneb po sobě zanechaný muž, *třetí díl* po ní děditi, ostatek pak těm živým dětem po prvním muži k rozdělení připadati má.

Za sedmé. Jestli by pak s tím druhým mužem děti měla, tehdy ty děti nebudou děditi z těch 2 dílů po prvním muži jí zůstalým nic, nýbrž *po svým otci*,

a v tom třetím dílu po ní na otce přišlým; ale kdyby ona svou otcovskou spravedlnost měla, z té muž druhý *třetí díl* (jestliže s ním dětí nemá) po ní děditi bude; a pakli s ním děti má, tehdy všem dětem z břicha jejího pošlým ta její otcovská spravedlnost proportionaliter rovným dílem k rozdělení zůstane.

Za osmé. Kdyby ta žena svou dědickou spravedlnost *po svém otci vlastním*, a ne po muži padající měla, a umřela, a dětí žádných nezůstalo, a toliko muž druhý, tehdy on po ní 3[ti] díl, a ostatek na sestry a bratry padati má; a kdyby jich nebylo, a proti tomu otec, matka, bába aneb prabába aneb někdo jinší v nahoru stupující linii v živobytnosti zůstávajíc, tehdy mají ty dva díly mezi ně rozdělené býti; kdyby pak také muž nebyl při živobytí, tehdy ten celý nápad úplně na přátele padnouti má.

Za deváté. *Po druhým pak muži* spravedlnost připadá na vdovu a jeho sirotky, nechť jsou z první neb druhé ženy, rovným dílem. Ty však děti, který vdova s jejím prvním manželem zplodila, ty odtad nic nemají míti.

Za desáté. Však kdyby ona mateř po druhým muži vdovou zůstala, a po něm s dětmi jeho díl zdědíc, s ním dětí žádných neměla, potom taky umřela: tehdy její díl po ní na děti prvního muže pozůstavené padne.

Za jedenácté. Ale kdyby po druhém muži žádných dědičů dolů neb nahoru vstupujících linií nezůstalo, tehdy ona 3[ti] díl dosáhne, a ostatní dva díly milostivé vrchnosti *odoumrtí* připadnouti mají.

Za dvanácté. Jak podobně dědíce žena po svým muži 3[ti] díl, a nemajíce dědičův dolů ani nahoru vstupujících linií, její spravedlnost na milostivou vrchnost úplně připadá, a sestry a bratří tu nic nemají; toliko bratří a sestry v otcovské spravedlnosti jeden po druhém děditi mají.

Za třinácté. Otec maje *svůj díl* pro sebe zanechaný, aneb matka podle dětí podělena, s ním za živobytí může učiniti, *jak se jí líbí*, a odevzdati jej, kterému dítěti chce, pro ctné se k ní chování, pod jakými chce vejminkami. Avšak to tak platno bude, když to za živobytí rejstry purkrechtními ujistí.

Za čtrnácté. Má-li který dítě nějaký *odkaz* od některého svého přítele, a potom umře, tehdy ten odkaz rodičové, a pokudž rodičů nejní, bratří a sestry dědí; a kdyby těch nebylo, na milostivou vrchnost připadnouti má, a zase na přátele neb na dobrodince zpátkem nepostupuje.

Za patnácté. A jakož jeden každý otec neb matka při rozdílu *něco pro sebe* a své smrti dochování při sobě zanechávají, a také se to na gruntech pro jich vlastní disposicí rejstry jistí, aby též rodičové od svých dětí od jednoho přes druhého ctěni a šetřeni, též opatrováni byli: který z nich dětí buď otce neb mateř smrti dochová a je poctivě pohřbíti dá, vrchnost milostivá to právo vynésti a vypověděti ráčila, aby to dítě toliko, jenž svým rodičům podle božského přikázání

dobře činilo, *je smrti dochovalo* a poctivě pohřbíti dalo, jejich díl po nich samo úplně dědilo. Vedle čehož jedno přes druhý dítě se vynasnažiti hleděti bude, (chtěje díl po rodičích děditi), dobře rodičům činiti a je poctivě smrti dochovati.

Za šestnácté. Kdyby ale jedno dítě své rodiče smrti dochovalo, a vedle toho spravedlnost (neb co by více měli) právě nedědilo: pokudž z dobré vůle své z toho druhým bratřím svým neb sestrám zase něco pustiti a s nimi se zděliti chce, to při líbezné vůli jeho pozůstává.

Za sedmnácté. Kdyby které dítě buď za živobytí, aneb po smrti rodičů z gruntu *zběhlo* a se nenavrátilo, po takovém každém milostivá vrchnost děditi a sobě práva zanechává.

Za osmnácté. Kdyby se také které dítě *nepoctivě chovalo*, buď zlý život vedlo, neb se něco zlého proti Bohu neb vrchnosti dočinilo: proti tomu každému vrchnost pokutu a trestání jak najíti, i také pokudž by se nepolepšil, jeho nápad a spravedlnost, dědictví k sobě přijíti a jemu vzíti sobě zanechává.

Za devatenácté. Kdyby který v službu Jeho Mti císařské, králi a pánu pánu nás všech nejmilostivějšímu, na vojnu, na panství zůstávající se dal a zběhlý nebyl, potom na *vojně zahynul:* po takovém každým bratří a sestry plným právem děditi mají.

Za dvadcáté. Však kdyby který z gruntu *zběhnutý* byl, a tam kdekoliv jinde se *na vojnu* dal, po takovém každém tím právem, jako po zběhlým, vrchnost milostivá děditi bude.

Za dvacáté první. Otec ožení-li syna neb dceru vdá za svého živobytí, a dřív rozdělení statku může ho *vybýti* veselím a vejpravou, dílem otcovským, když mu řekne, že mu to za jeho podíl dává k tomu cíli, aby z statku jeho tu nic více neměl, a statek ostatním dětem celý k dědictví zůstal; však kdyby otec umřel, a věděl ten odbytý syn, že se mu velká křivda stala, a tolik, co jiný, nedostal, nemaje žádný obzvláštní příčiny, položíce díl svůj vzatý mezi bratry, vrchnost milostivá ho k *zpátečnému dědictví* připouští.

Srv. podobný předpis v Právech Městských F. 56.

Za dvacáté druhé. Syn zůstávaje hospodářem v statku otce svého, maje bratry a sestry, kdyby oni k ženění a vdání přišli, jsouce sirotci, a prostředků nemají; tehdy bude povinen ten bratr v statku sedící vedle možnosti *veselí jim přistrojiti*; však za to podle uznání milostivé vrchnosti jistý díl spravedlnosti jich se jemu odepsati a vymazati má.

[Schematický vzorec, kterak vrchnost nově rozvrhla poddanské pozemky a břemena ve vsi Dolních Břežanech.]

[R. 1654 napočetlo se v D. Břežanech 8 živností selských po 30—35 str., 7 chalupnických po 3—18 str., dohromady 335 strychů rolí.]

Ves *Dolní Břežany.* V ní se vynachází totiž: polousedláků 6; chalupníků 6; nájemníků 6; hospoda, mlejn, kovárně.

Předně: K tomuto jednomu každému statku polovičního sedláka *po vyměření a v rovnost uvedení* zanechává se rolí, luk spolu s zahradou, dle apparte učiněného kus od kusu popsaní, a jak vysoko dle milostivého nařízení taková půda taxirována jest, následovně:

Poloupotažníku:

v prostřední půdě, lepší . . .	6 str.	po 5 fl.	30 fl.
„ „ špatnější .	6 „	po 4 fl. 30 kr.	27 „
v špatný půdě, lepší	10 „	po 4 fl.	40 „
„ „ prostřední . .	16 „	po 3 fl. 30 kr.	56 „
„ „ špatný	6 „	po 3 fl.	18 „
„ „ porostlin . . .	1 „ za		4 „
	Činí 45 strychů		
Luk s zahradou otavních . .	1 str. 2 věrt.	po 3 fl.	4 fl. 30 kr.
a na seno	2 str.	po 2 fl.	4 „
	3 str. 2 v.		Summa 183 fl. 30 kr.

Chalupníkovi:

v prostřední půdě, v špatnější	3 str.	po 4 fl. 30 kr.	13 fl. 30 kr.
v špatný půdě, lepší	3 str.	po 4 fl.	12 „
„ „ prostřední . .	7 str. 2 věrt.	po 3 „ 30 kr.	26 „ 15 kr.
„ „ špatný . . .	2 —	po 3 „	6 „
„ „ porostlin . .	2 věrt.	po 4 „	2 „
	Činí 16 strychů		
Luk otavních	1 věrt. 2 čtv.	po 3 fl.	1 „ 7 kr. 3 d.
na seno	3 věrt.	po 2 „	1 „ 30 „
	1 str. 2 čtv.		Summa 62 fl. 22 kr. 3 d.

Za druhé: Na takovou summu budoucně při prodaji neb postoupení té živnosti jest *závdavku*, totiž: od polousedláka 30 fl., od chalupníka 10 fl. A ročního platu neb *vejrunku*, komu pak kdy náležeti a patřiti bude, při času svatého Martina skládati a bejti má, totiž: od polousedláka 3 fl., a od chalupníka 1 fl. 10 kr.

Proti kterémužto závdavku při gruntě prodávající kupujícímu hospodáři *zanechávat* má a bude:

Polousedlákovi: potahu 1 kus, hovězího dobytka 1 kus, svinského dobytka 1 kus, drůbeže pernaté kohouta 1 a slepice 2. Též od nářadí hospodářského: vůz, pluh, brány a řezačku s kosou.

Chalupníkovi: hovězího dobytka 1 kus, svinského dobytka 1 kus, drůbeže pernaté slepici 1, a kosu hrabičnou.

Za třetí: *Povinností* z téhož gruntu jest jeden každý týhoden: *polousedlák* párem koní tři dni, pěší jeden den, v senách a obilí klizení ale po dvouch pěších celý tejden milostivé vrchnosti vykonávati. Od *chalupníka* ale robotu každý tejden sám osobně tři dni, v senách a obilí klizení ale celý tejden.

Při tom *ouroku stálého* všeho, jak peněžitého tak za slepice i za vejce, za termin Svatojirský a Svatohavelský ročně polousedlák 3 fl. 50 kr., a chalupník 1 fl. 16 kr. 4 d. do důchodu panského platiti.

JMti císařské *kontribuce* na každý rozvrhnutý zlatý rejnský od polousedláka po 7 kr. 3 d., a chalupníka po 2 kr. 3 d. dávati a pilně každý měsíc platiti.*)

*) Kontribuce činila by za celý rok u polousedláka 1 zl. 30 kr., u chalupníka 30 kr. „na každý rozvrhnutý zlatý;“ ta slova se opakují u každé vsi, ale nikde není vysvětleno, co znamenají.

Desátku panu administrátorovi neb panu faráři každoročně obilného: od polousedláka —; od chalupníka —; a *letníku* již tak dle obyčeje z každé krávy po — kr. — d., a z jalový po polovici vypláceti.

A poněvadž v této vesnici na žádným gruntě nic zádušního*) se nevynachází, tak také dosaváde tu nic povinného nejní.

*) t. j. železné krávy.

Za čtvrté a posledně: Jeho každého hospodáře povinnost bude, dobrým a *bedlivým hospodářem* neb hospodyní býti, nic nespouštěti, nýbrž k svému dalšímu dobrýmu na všechen možný způsob lepšiti. V čemž toho s dostatkem opatřeno a rozuměno býti má, že nikdy a žádný hospodář neb hospodyně v moci jmíti nemá, tento grunt neb něco od něho, buďto role anebo luka, aniž co jiného bez obzvláštního povolení panského někomu, ani k záduší neb svobodnému člověku *odprodati neb odkázati*, aniž na něj dluhy zdělávati, leč na to obzvláště a těmito knihami dobře ujištěné dovolení míti bude.

Po těchto všeobecných předpisech v knize č. 52 následuje individuální popis vsi *Dolních Břežan*, tak jak bývá v jiných urbářích; popisuje se tam jednotlivě 6 poloupotažníků, 6 chalupníků a 6 nájemných chalup bez polí. V úvodní formuli vždy vrchnost odevzdává statek držiteli, jehož jméno se uvádí, a pak vyčítají se jeho nemovitosti se svou cenou, stavení i pozemky. Stavení obytné s hospodářskými staveními odhaduje se vždy šmahem jednou summou, ale v rozličné ceně, u sedláka od 47 zl. do 90 zl., u chalupníka za 20 až 40 zl. Pozemky kladou se v této vsi jednostejně u každého sedláka za 183 zl. 30 kr., tak jak jest v hořejším vzorci Dolnobřežanském vůbec ustanoveno. Součet ceny stavení a ceny pozemků činí cenu statku (nebo chalupy), kterou držitel má spláceti výročními vejrunky; tyto roční splátky skutečně byly menší, než hořejší vzorec předpisoval; v D. Břežanech spláceli polou-

potažníci skutečně po 2 zl. (ne po 3 zl.), chalupníci po 1 zl. nebo jen po 50 kr. Složené roční splátky šly dílem do důchodu panského, dílem odevzdávaly se nápadníkům, jak vůbec byl obyčej. Úroky placené ročně k vrchnosti ani kontribuce splacená nezapisovaly se do urbáře, není tedy z této knihy viděti, zůstala-li ta břemena v té vsi tak rovnoměrně rozvržena, jako bylo r. 1717 předepsáno. Rovnost ve vejruncích neměla všude dlouhého trvání, jakž vidno jest z nepravidelných splátek zvláště pozdějších držitelů, jichž zápisy na živnosti též se zapisovaly do té knihy, a k nim opět připisovaly se roční splátky na trhovou cenu statku.

V knize č. 52 jsou krom D. Břežan popsány ještě dvě vsi: na listě 201 počíná se popis vsi *Lhotky*, a na listě 315 vsi *Ohrobce*. Každá ves popisuje se podle stejného formuláře, jenom číselné udaje jsou rozdílné. U desátků a letníků k faře všude scházejí cifry. Selské statky v každé vsi byly udělány mezi sebou stejné, ale v rozličných vsech byly rozličně veliké, a také břemena peněžitá na ně vložená a roboty byly nestejné.

Také pozemkové knihy č. 53, 54, 55 a 56 (jež vesměs dostaly se od okresního soudu Jílovského do archivu zemského) jsou vyplněny takovými popisy ostatních vesnic panství Dolno Břežanského. V každé knize napřed jest psán řád dědický doslovně stejný, za ním též předmluva o vzniku toho urbáře r. 1717, pak schema jedné vsi, a konečně individuální popis té vsi. V knize č. 53 na listě 57 počíná se popis vsi *Vestce*, kdež rolníci jsou podle velikosti rozděleni ve tři třídy; bylť tam 11 sedláků tříčtvrtních, 2 polousedláci a 3 chalupníci. Každý sedlák tříčtvrtní měl tam rolí vorných 70 strychů, všech pozemků za 301 zl., závdavku na takový statek mělo se při každém převodě položiti 40 zl., vejrunku měl držitel každoročně klásti 4 zl. (skutečně však spláceli s počátku po 3 zl. ročně), robotovati měl každý týden s třemi koňmi 3 dni (krom pěších robot), úroku měl odváděti ročně 6 zl. 21 kr. 1 d., kontribuce za měsíc 4 kr. $4^{1}/_{2}$ d. Každý polousedlák měl přiměřeno rolí 35 strychů, všech pozemků za 150 zl. 30 kr., závdavek určen na 20 zl., vejrunku mělo se klásti ročně 2 zl. 30 kr., robotovati měl každý týden s párem koňů 2 dni (krom pěší roboty), úroku měl odváděti ročně 3 zl. 10 kr. $3^{1}/_{2}$ d., kontribuce měsíčně 2 kr. $2^{1}/_{16}$ d. Každý chalupník měl rolí orných 17 strychů, všech pozemků za 73 zl., závdavek měl činiti 10 zl., vejruuk roční 1 zl. 10 kr., robotovati měl pěšky 3 dni každý týden, úroku měl odváděti pro vrchnost ročně 1 zl. 35 kr. 9 d., na kontribuci sněmem uloženou týdně 1 kr. $1^{1}/_{2}$ d. Podle toho ve Vestci rovnal se jeden tříčtvrtní sedlák co do majetku asi dvěma polousedlákům anebo čtyřem chalupníkům. — Na listě 280 počíná se popis vsi Štiměřic (u Palackého 229 *Zdiměřice*), kdež bylo 6 živností poloupotažnických a 6 chalupnických tak vyměřených, že jeden poloupotažník vyrovnal se třem chalupníkům; mělť tam poloupotažník rolí 58 strychů, všech pozemků za 206 zl., měl dávati vejrunku 3 zl. (kladli však skutečně s počátku jen 2 zl.), úroku 4 zl. 15 kr., kontribuce měsíčně 7 kr. 3 d.; chalupník pak měl rolí 19 strychů, všech pozemků za 67 zl., měl klásti vejrunku ročně 1 zl. 10 kr., úroku 1 zl. 25 kr., kontribuce měsíčně 2 kr. 3 d.

376.

1717, 23. září: Při domku stojícím na obecní půdě v Mažicích nemá se nic přistavovati.

An Zalscher H. Burggrafen den 23. Sept. 1717 . . Aus dero Schreiben vo 23. curr. zur Nachricht ohnverhalte, weilen die zu Mazitz stehende Chalupen a

der Gemeinde Grund stehet, als wüsste nicht, warum solche mehrers, als vorhero, zum Nachtheil der Gemein sich mehrs zubauen sollte, welches aber, wenn ich gegen Borkowitz komme, in Augenschein zu nehmen nicht unterlassen werde. Indessen aber solle nicht, wo vorhero nicht gewesen, weder zugebaut, noch zugezimmert werden.

V knížecím archivě Třeboňském I. A. VI. Gβ. 4. Koncept nepodepsaný. Kdo psal to naučení Zalšskému purkrabovi, není s bezpečností na jevě. Statek Zalši, kdež stojí ves Mažice, též statky Dirná a Kaladý náležely tehdáž Františkovi Karlovi hr. Vratislavovi z Mitrovic, tedy sluší především mysliti na jeho hejtmana jakožto na představeného nad purkrabím Zalšským; také částečka vsi Borkovic náležela ke statku Zalšskému. Avšak několik domů ve vsi Mažicích posledně náleželo k panství Třeboňskému, tehdáž snad ke statku kláštera Třeboňského. Sousední ves a statek Borkovice byl tehdáž majetkem kláštera Třeboňského, krom dotčené již částečky vsi Borkovic, jež patřila k Zalši. Tedy mohl by ten list pocházeti od ředitele statku kláštera Třeboňského, a když po zrušení kláštera 1784 jeho statek byl koupen knížetem Schwarzenberkem a připojen ku panství Třeboňskému, mohl koncept dostati se do archivu knížecího.

377.

Dopisy

o provedení nového robotního patentu na panství Třeboňském a na jiných statcích knížat Schwarzenberků (od 6. října 1717 do 12. ledna 1718).

Následujících 10 dopisů *a)—k)* nachází se v knížecím archivě Třeboňském pod signaturou VI. G β. 35; listy *a*, *b*, *c*, *e* jsou kopie, *d*, *f*, *h*, *i*, *k* originály, *g* nejspíš koncept. Týkají se robotního patentu nedávno dříve (22. února 1717) vydaného. Knížecí Schwarzenberská správa se nadála, že dosáhne svolení poddaných svých k tomu, aby ten patent se neprovedl a roboty aby zůstaly takové, jaké trvaly pod malým nebo žádným účinkem prvního robotního patentu z 28. června 1680; s druhé strany ucházela se při nadřízených úřadech o některé změny nebo vysvětlení nového patentu. Ale snahy její v obojím směru minuly se účinku. Poddaní s počátku kolísali, ale konečně skoro všichni prohlásili přidržeti se nového patentu, že jim přinášel některé úlevy.

a) 1717, 6. října: Knížecí Schwarzenberský právní konsulent míní, že sedláci i po novém robotním patentě mohou zůstati při staré robotě.

Extract aus des H. Dr. Sontags Schreiben ddo Prag 6. Oct. 1717, das neue Robotpatent betreffend:

Wegen des neuen Robotpatents habe mich erkundiget, und ist mir der Rath gegeben worden, welchen dann auch selbst vor sehr gut befinde: Womit Euer Durchlaucht gn. anbefehlen möchten, dass solche Patenten denen Unterthanen insgesammt, oder doch denen Richtern und Geschwornen bei den Landgebot möchten vorgehalten, und sie hierüber befragt werden. Wann nun selbige bei dem alten modo verbleiben wollten, so wäre ihnen an die Hand zu geben, dass sie bei Euer Dcht supplicando einkommeten, und zwar, soviel ihrer schreiben kunnten, sich unterschreibeten, die

übrigen aber ein Zeichen macheten, dass sie das Memoriale gesehen. Welches Memoriale man alsdann entweder beim kön. Kreisamt, oder bei der kön. Statthalterei produciren, und also die Sach in statu pristino conserviren kunnte. Wessentwegen dann auch die mir gnädigst beigeschlossene Communicata hunc passum concernentia unterthänigst remittire,

b) 1717. 13. října: Kníže Adam ze Schwarzenberka listem hospodářskému radovi Dräxlerovi do Třeboně poslaným schvaluje hořejší zdání svého konsulenta.

Edler, insonders Lieber und Getreuer! Nachdeme der Frauenberger Hauptmann Dworzak annoch unterm 24. Aug. jüngsthin ein gedrucktes Exemplar von einem, mit kreisamtlichen Verordnungen von 23. ejusdem circulirten abermaligen neuen Robotspatent, wovon ihr zweifelsohne eben dergleichen, — wiewohlen weder von euch, noch sonst von einer einzigen andern Herrschaft uns diesfalls etwas be richtet worden, gesehen und bei Handen haben werdet — zu unsern Händen eingeschicket, wir aber solches sofort dem Dr. Sontag mit genugsamer Information von bisheriger Einrichtung besagter Roboten auf unsern böhmischen Herrschaften communiciret, von dem letzteren jedoch allererst bei nächst voriger Post solches, mit der in copia extractiva hierbei gehenden Antwort, zurück erhalten haben:

so befehlen wir hiermit gnädigst, ihr wollet diese Sach noch weiter wohl überlegen; und weilen wir des ermelten Consulenten Gutachten zu aller Sicherheit und Verwahrung vor gut befinden, die Vorsorge anwenden, womit die Unterthanen auf unsern Herrschaften fördersamst nach Inhalt dieses Gutachtens beim Landgebot ihrer Roboten halber gehörig befraget, ihre freiwillige Antworten und Erklärungen bei jedem Amt aufnotiret, und wann sie, wie wir vermuthen, bei dem bisherigen Robotsgebrauch zu verbleiben verlangen, dergleichen Memorialia an uns, wie der Consulent einrathet, zu verfertigen und an uns zu weiterer Besorgung einzuschicken veranlasset werden. Sign. Wien 13. Oct. 1717. A. F. F. z. Schwarzenberg.

c) 1717, 23. října: Vesnice na Třeboňsku velikou většinou chtějí míti robotu dle nového patentu.

Beschehene Erklärung der Wittingauer herrschaftlichen Unterthanen, der Robot wegen betreffend.

1. Suchenthal: bitten bei dem vorigen alten modo zu verbleiben.

2. Hrdlorzez: verlangen †dem alten modo nach zu roboten† [přeškrtnuto a nově psáno:] *vermög des neu ergangenen Patenten zu roboten.*

3. Boor: gleichergestalten vermöge der neuen Patenten.

4. Czepp vermög der Patenten.
5. Gilowicz wie das Patent erklärt.
6. Kogakowicz dto.
7. Kramolin wie das Patent lautet.
8. Radosticz dto.
9. Misletin dto.
10. Zborow dto.
11. Baumgarten — [nevyplněno].

12. Daudleb vermög d. Patenten.
13. Widow wie die Patenten erweisen.
14. Zwikow dto.
15. Slawossowicz dto.
16. Zallin dto.
17. Hwozdecz dto.
18. Stiepanow dto.
19. Slowienicz dto.
20. Smržow dto.
21. Mazelow dto.
22. Witin dto.
23. Ssewetin dto.
24. Neplachow dto.
25. Drahotiessicz dto.
26. Pellegicz dto.
27. Sedlikowicz dto.
28. Bossilecz dto.
29. Dinin dto.
30. Horusicz dto.
31. Zissow dto.
32. Rzipecz dto.
33. Zahorzj dto.
34. Mosteczna: gleich wie dieselbe zuvor die Robot verricht haben, wollen bei dem vorigen verbleiben.*)
35. Wrzesna vermög der Patenten.*)
36. Poniedraž verm. d. Patenten.
37. Poniedražko wie die Patenten erklären.
38. Frahelz dto.
39. Klecz wie die Patenten lauten.
40. Zablat dto.
41. Lhota dto.
42. Kollenecz dto.
43. Neusatl dto.
44. Mlaka dto.
45. Lam dto.
46. Einödere beim Dussak: gleich wie zuvor selbe die Robot verrichtet.
47. Krezliczek: vermög der Patenten [tak slove v Herdě jedna samota].
48. Kundraticz dto [dle pat.].
49. Lužnicz dto.
50. Przeseka dto.
51. Kostelecz [nevyplněno].
52. Lissnicz [nevyplněno].
53. Neu-Lam vermög d. kais. Patenten.
54. Branna vermög d. Patenten.
55. Kosow dto.
56. Neudorf dto.
57. Swinny dto.
58. Wlkowicz dto.

Guet Bzy und Žimuticz:

[1.] Tuchonicz vermög d. Patenten.
[2.] Popowicz vermög d. Patenten.
[3.] Swozna dto.
[4.] Hurka dto.
[5.] Maly Porzižany dto.
[6.] Gross Porzižan dto.
[7.] Stipoklas dto.
[8.] Horzegsska dto.
[9.] Dolegsska dto.
[10.] Žimuticz dto.
[11.] Hartmanicz dto.
[12.] Beczicz dto.
[13.] Krakowczicz dto.
[14.] Mažicz dto.
[15.] Soběticz dto.
[16.] Bzy dto [dle patentu].

*) Mostečná i Vřesná byly r. 1666 přikoupeny ku panství Řečickému (A. Č. XXIII. 300), a také v první polovici 19. století náležely ku Kardašově Řečici (Sommer, Táb. 251).

Dass obige Erklärungen durch die von jeder Dorfsgemein abgeordnete Richtere und Geschworne in Gegenwart unserer in öffentlichen Landgebot von Wort zu Wort [výrazy jsou totiž trochu rozmanité, ale smysl stejný: dle patentu] beschehen, wird hiemit attestiret. So geschehen Schloss Wittingau den 23. Oct. 1717.

A. W. Zelenka Hauptmann [v Třeboni]. — Alex. Thom. Ambrożowský. — N. Ignatius Dworzak [hejtman v Hluboké] — Fr. Sstika Verwalter [ve Bzí]. — Kyster Ant. Ziabiczka.

---

d) 1717, 10. listopadu: Ježto poddaní chtějí robotovati dle patentu, kníže Adam ze Schwarzenberka nařizuje o tom úředníkům, a že přestane přivařování piva poddaným pro vojsko.

Lieber Hauptmann [Zelenka]. Uns ist aus eurem gehorsamsten Schreiben von 24. pass. umständlich vorgetragen worden, wasmassen die Unterthanen auf unserer dortigen Herrschaft Wittingau und denen dortigen Incorporationen bei beschehener Publicirung im Landgebot derer neu ausgegangenen kais. und kön. Robotspatenten von jeder Dorfsgemeinde Richtern und 2 Geschwornen, auch beschehener Explication dererselben in böhm. Sprache, anstatt des vermutheten und ihnen vorträglicher scheinenden bisherigen alten Gebrauchs, dennoch wider Verhoffen insgesammt, auser des Suchenthaler, Mostecezner und Einöder beim Dussaken, so bei dem alten modo geblieben, sich zu dem neuen gedencket und offentlich in Gegenwart euerer, dann aller Subalternen, selbe nach Inhalt erst erwähnter Patenten angenommen zu haben bekennt hätten.

Allermassen nun, so viel das erst bemelte neue Robotpatent und deren meisten Unterthanen — (weilen die etliche wenige bei dem alten modo verbleiben wollende in keine Consideration kommen oder eximirt werden können, sondern dem grössten Theil gleich gehen müssen) — öffentliche Annehmung desselben belanget, hierbei nichts Amts zu thun ist, als dieselben darbei zu lassen und denn in einem wie in dem andern schuldigen Vollzug zu leisten:

Also wird euch und euren Subalternen, insonderheit dem Burggrafen obliegen, die Unterthanen sammentlich zwar mit dem bisherigen modo der täglichen Robot zu verschonen, hergegen aber selbe zu der selbsterwählten 3tägigen Robot von Aufgang der Sonnen bis zu Niedergang mit tüchtigen Zug und Leuten dergestalt mit Ernst und denen im Patent erlaubten Zwangsmitteln nachdrücklich anzuhalten; oder wofern sie dann und wann etwas versaumen, solches andere Täge erlaubtermassen wieder einbringen zu lassen; mit denen Unvermöglichen hergegen also zu verfahren, dass wenn sie ihre schuldige Roboten auf die gebührende patentmässige Art nicht bestreiten können, ihnen zwar hierunter nichts nachgesehen, darbei aber gleichwohlen, wo man die pure Unmöglichkeit siehet, selbigen eine andere herrschaftliche Robot,

so sie bestreiten können, auferleget, und diese von ihnen in der ausgesetzten Zeit richtig, ohne Fehler oder Abgang, prästirct, mithin dem kais. Robotpatent allenthalben stricte und genau nachgelebet, zugleich auch die herrschaftliche Arbeit einen Weg wie den andern gebührend verrichtet, und daran nichts zurückgelassen oder übersehen werden möge.

Gestalten nicht allein euch selbst, sondern vornehmlich dem Burggrafen und übrigen Wirthschaftsbeamten, mit den Ueberreütern und Mousquetirern pflichtmässig gebühren und hiermit ernstlich anbefohlen wird, sich öfters, insonderheit zur Zeit der nothwendigen Robot bei denen Robotern zu befinden, und ob, auch zu welcher Zeit sie zu solcher Arbeit kommen, was sie vor Zug, Geschirr und Leute haben, wie dieselben verrichten, und zu welcher Zeit sie wieder abziehen, genau zu beobachten, jedesmal von denen mit untüchtigen Geschirren, Zug und Leuten, oder nicht zu bestimmter Zeit erscheinenden, oder auch vor der ausgemessenen Zeit wieder abziehenden und ihre Arbeit mit dem anbefohlenen Fleiss nicht verrichtenden Robotern eine gewisse und gewissenhafte Specification zu verfassen, und uns selbe wenigstens einmal in der Woche einzuschicken. Als welche exacte Beobachtung deren ofterwähnten Patenten sowohl von Seiten der Herrschaft, als den Unterthanen, wir euch und mehrgedachten euren Untergebenen hierdurch nachdrücklich anbefehlen, und uns des Erfolgs darauf gnädigst gänzlich versehen.

Zumalen aber bei dieser, allem Ansehen nach zu ihrem eigenen Nachtheil von denen Unterthanen wider ihre vormalige Meinung gefasster Entschliessung eine nicht geringe und fast unerträgliche Undankbarkeit dererselben vor unsere so viele, ihnen in allerhand Gelegenheiten erzeigte und noch täglich erzeigende Gnaden augenscheinlich zu spüren, und dahero auch uns, dass wir darinnen etwas sparsamer inskünftige mit ein und andern sein werden, keineswegs zu verdenken ist: so wollen wir diesmal nicht mehr, als die einzige, uns ohnedem zum Missbrauch und Nachtheil eingeführte Erlaubnuss der Zubreu des Biers, so die Unterthanen denen in Quartier stehenden oder durchmarschirenden Soldaten zu reichen haben, abgestellet wissen; und befehlen hierdurch gnädigst, dass ihr von nun an und führohin keine dergleichen Zubreu, weder bei der Herrschaft selbst, noch bei der Incorporation gestatten, sondern selbe also fort abstellen und verbieten, folglich deme allem gehorsamst recht thun sollet. Sign. Wien 10. Nov. 1717.

A. F. F. z. Schwarzenberg mp.

Obsah toho reskriptu oznámil úřad poddaným po česku, kde též vysloveno: „ponévadž . . poddaní již patrné jejich nevděčnost skrze takové odporování k uznání dávají, pročež" nebudou žádné přívarky piva více. — 13. Nov. A. W. Zelenka z Třebonė posílá to nařízení k zachovávání nejmenovanému Verwalter und Gevatter (správci Štikovi ve Bzí).

---

e) 1717, 1. prosince: Kníže Adam Schwarzenberg píše svému hospodářskému radovi do Třeboně, že patent robotní potřebuje vysvětlení od samého zákonodárce.

[In dorso:] Copia fürstl. an H. Wirtschaftsrath Dräxler gelassenen gnädigsten Rescripts . .

Edler, insonders Lieber und Getreuer! Allermassen ihr über die euch communicirte Anfrage umb Belernung des Wittingauer Hauptmanns wegen einiger Anstände bei dem neuen kais. Robotspatent, in eurem darob unterm 24. pass. erstatteten gehors. gutachtlichen Bericht vor nöthig befindet, dass die Erläuter- und Erörterungen des nicht klar ausgeführten Inhalts respectu dererjenigen Unterthanen, so von dem alten modo ab- und dem neuen in besagten Patenten enthaltenen beigetreten seind, umb der Sachen Bestandes willen von einem kön. Governo einzuholen wären; und nun auch der Frauenberger Hauptmann in einem Bericht vom 23. ejusdem viele dergleichen, aus erwähnten Patenten gezogene und eine Erläuterung brauchende Puncte anhero überschickt hat, woraus wir die Nothwendigkeit solcher Belernung ab ipso legislatore in mehreren erkennen:

so befehlen wir hiermit gnädigst, dass ihr alle diese Dubia zusammen tragen, selbe bei denen Kreisämtern entweder auf einmal in eurem Namen, oder von jeder Herrschaft ihrem Hauptmanne besonders eingeben, durch die Kreisämter die Erklärung von der kön. Statthalterei auswirken, immittelst aber nach Inhalt sothaner Patenten mit denen Roboten sowohl zu Wittingau als Frauenberg stricte fortfahren lassen, dessen auch den Frauenberger Hauptmann zu seiner Nachricht bescheiden sollet; da wir nicht weniger, sobald nur von Postelberg derer dortigen und incorporirten Unterthanen Erklärung einkommet, als darumb wir schon vor 8 Tagen daselbstigen Hauptmann erinnert haben, die Memorialia dererjenigen Unterthanen, so bei dem bisherigen modo bleiben wollen, auf einmal durch den Dr. Sontag bei der kön. Statthalterei pro approbatione einreichen lassen wollen.

Sign. Wien den 1. Dec. 1717. A. F. F. z. Schwarzenberg.

f) 1717, 1. prosince: Správce Bezský oznamuje hejtmanovi Třeboňskému, jak tam lidé robotují a že začínají starou robotu uznávati za výhodnější.

... Die hiesige Zugbauern haben durch 2 Wochen aus denen verschwemmten Sstipoklaser Teichteln die Letten, von 9 Uhr frühe bis umb 5 Uhr Nachmittag in einem Futter, jeder mit 4 Ochsen oder Paar starken Pferden, dann einen grossen S. V. Mistkorb, führen müssen. Diese Wochen aber, damit das Vieh ausrasten könnte, habe einem jeden 3 Klafter Breuholz zu hauen und aufzustellen anbefohlen. Alsdann wann das Wetter so anhalten möchte, mit Ausführung obig benannten Teichteln continuiren werde.

Die meisten Bauern lassen sich hin und her hören, dass sie lieber bei dem alten modo bleiben, als die neue Robot (weilen ihnen solche härter, als die vorige, ankommet und Sommerszeit allererst ankommen wird) verrichten wollen. Solches Ihnen zu Dero beliebiger Wissenschaft gehors. berichte . . .

Bzy den 1. Dec. 1717. S. Fr. Sstika mp.

---

g) 1717, 3. prosince: Třeboňský hejtman Bezskému správci o pracovní době při robotě.

A. W. Zelenka ddo Wittingau 3. Dec. 1717 [odpovídá] dem Verwalter und liebsten H. Gevatter... Dass aber ferners die dasige Unterthanere erst umb 9 Uhr frühe auf die Robot zu kommen, und von solcher wieder umb 5 Uhr Nachmittag wegzugehen sich verstehen wollen, beschiehet nicht nach Inhalt des diesfalls agn. emanirten Patents, sondern muss diesen dergestalten die schuldige Folge geleistet werden, dass sie Unterthanere von Auf- bis wieder Niedergang der Sonne roboten; wesshalben dann allhier zu dato bei dem vorherigen modo derer Roboten verbleibet, insolange man diesfalls von Sr Dcht weitere Belehrung nicht überkommen werde.— Wegen der Waisenstellung bleibt es bei neulicher Entschliessung.

---

h) 1717, 5. prosince: Třeboňský hejtman správcovi Bezskému, aby otázal se poddaných, kterou robotu si vyvolili, starou-li či novou dle patentu.

Monsieur Simon Françoy Stika... Es wird derselbe aldaige sammentliche Dorfs-Gemeinde nochmalen, u. zw. ehistens, zu sich berufen lassen und befragen, wessen sich selbige entschliessen wollen, ob sie nemlich bei dem vorherigen modo, oder aber vermög emanirten kais. agn. Patents ihre Robot künftighin zu verrichten gesinnet sein, umb mir solches auf negst kommenden Samstag vor gewiss anhero schriftlich avisiren zu können. Man thut die hiesige auch darüber annoch zum Ueberfluss befragen . . .

Wittingau 5. Dec. 1717. A. W. Zelenka.

---

i) 1717, 9. prosince: Bezský správce odpovídá hejtmanovi Třeboňskému, že poddaní tvrdošíjně chtějí se držeti nové roboty jakožto lehčejší.

Wohledlgeborner... Hauptmann und Gevatter! Auf dero Befelch habe die hiesige sammentliche Dorfsgemeinde auf die Canzlei citiret, und in praesentia des H. Castners befraget, ob dieselben bei dem vorherigen modo bleiben, oder aber vermög emanirten kais. agn. Patenten ihre Roboten künftighin zu verrichten gesinnet sein. Welche einhellig ausgesagt, dass sie bei denen neuen Patenten verbleiben und ihre schuldig ausgesetzte Robot verrichten wollen. Ich habe ihnen genug dieses zu Gemüthe geführt und ausgelegt, dass die neue schwerer, als die alten, ihnen vor-

fallen werden; meine gute Ermahnung aber auf keine Weise bei ihnen nichts reussiren wollen, sondern bei ihren hartneckigten Köpfen verblieben, meldent, dass sie auf keine Weise gegen der gn. Obrigkeit nichts haben, und vermög dero Befelch nachleben wollen, ihnen aber einfallen lassen, wann Ihro Mt. die Roboten zu subleviren nicht gesinnet wären, dass keine gedruckte Patenten nicht im Lande hätten ergehen und publiciren lassen, vermög welchen sie sich halten und diesem Behelf nach[zu]leben trachten werden.

Actum Bzy den 9. Dec. 1717. S. Fr. Stika mp.

k) 1718. 12. ledna: Kníže Adam Schwarzenberg Zelenkovi hejtmanovi Třeboňskému, aby upomenul krajský úřad o rozhodnutí předložených otázek v příčině nové roboty.

. . . Sonsten haben wir mit diesem eurem Schreiben abermals den Extract der von den dortigen unsern Unterthanen verrichteten Robot erhalten; und weilen wir uns leicht einbilden können, dass solche, derer boshaften Leute Gewohnheit nach. ziemlich schlecht und am wenigsten denen Patenten gemäss abgestattet werden wird: so ist allerdings nöthig, dass ihr sowohl als der Frauenberger Hauptmann die kreisamtliche Resolution auf die dieserhalb dahin eingereichte Anstände und Fragen mit guter Manier solicitiret und ehist auszuwirken trachtet, solche auch zu unsərer Nachricht anhero einschicket . . .

Wien 12. Jan. 1718. A. F. F. z. Schwarzenberg mp.

378.

1717, 16. října: Císař Karel VI. resolucí k moravskému tribunalu rozhoduje rozepři mezi panenským klášterem sv. Kateřiny v Olomouci a jeho poddanými vesnicemi Kožušany a Tážaly a částkou vsi Posluchova o roboty, daleké fůry, akcidence úřednické a mletí.

Carl der Sechste von Gottes Gnaden erwählter Römischer Kaiser, auch in Germanien, Hispanien, Hungarn und Böheimb König ꝛc. Hoch- und wohlgeborener und gestrenge, liebe Getreue! Wir haben uns diejenige Beschwerden vortragen lassen, welche beede dem jungfräulichen Kloster S[tae] Catharinae in Olmütz unterthänige Gemeinden Kozussan und Tazal in verschiedenen Passibus alleruntertḩänigst vorgebracht, ihr auch darüber unterm 15. Junii des 1715[den] Jahrs alleruntertḩänigst gutächtlichen berichtet habet; und resolviren hierauf allergnädigst, dass gedachte unterthänige zwei Gemeinden,

ad primum Gravamen wegen Leistung der *Roboten* zu Pferd und Fuss, ungeachtet ihres angegebenen *nichtigen Privilegii*, auf die im Land unlängst ergangene

allgemeine Robotspatenten gewiesen, und sich diesen Patenten gemäss zu verhalten haben, mit erstbesagt vorwenden wollender Begabnus der ausgemessenen Roboten aber hiemit gänzlich abgewiesen sein sollen. Worbei doch zu verordnen, dass die Halblahner nicht mit vier, sondern nur mit zwei Pferden zu roboten anzustrengen seien. Was

secundo die geklagte übermässige *Ausmessung der Ackerung und Schnitts* betrifft, diesfalls wird sich jedesmals die Obrigkeit oder der Beamte, was einem jeden Unterthan nach Unterschied der Ganz- und Halblahner, item pro qualitate glebae anzumessen seie, billigmässig vernehmen und die Ausmessung also veranstalten, damit die Unterthanen nicht ad impossibile angestrengt werden, massen widrigens die Unterthanen ohne Ausmessung nach denen Patenten ihre Robot zu verrichten haben würden. Und weilen die Unterthanen bei übermässig ausgemessenen Schnitte bezwungen worden, frembde Leute aufzunehmen und sie mit Geld und Essen zu versehen: so wird die Obrigkeit gedachten Unterthanen hiervor eine billigmässige Ergötzlichkeit widerfahren lassen, und der Kreishaubtmann hierauf, dass es geschehe, die Obsicht tragen.

Tertio die *Holzfuhren* belangend, welche die Bauern von Posluchow bis andert-halb Meil Wegs wochentlich zweimal thuen müssen, da lassen wir es bei der obrig-keitlichen Erklärung gnädigst bewenden, dass nämblich jede dieser Holzfuhren für zwei Tag angeschlagen werden sollen; wobei billig, dass die Halblahner nur mit zwei Pferden auch zu dieser Robot gezogen, und ihrer zweien, besonders bei üblen Weg, die Zusammenspannung zu diesen halben Fuhren gestattet, auch wann sie etwa wegen schlimmen Wegs keine rechte Ladung thuen, desswegen nicht gleich be-strafet; da es aber muthwilligerweise geschehete, solchenfalls, jedoch nach Discretion, zur Straf gezogen werden sollen.

Quarto ist die Robot wegen des *Hanfs* eben nach denen Patenten, es seie dann, dass die Noth ein anderes und mehreres erforderte, zu verrichten; und da zur Brechlung citra temporis necessitatem mehrere Personen aus einem Haus, als die Schuldigkeit ist, geforderet wurden, solle ihnen solches in defalcationem anderer Täge abgerechnet werden.

Quinto, wann die Unterthanen *weite Fuhren* zu thuen haben, wo sie über Nacht nothwendig ausbleiben müssen, so ist denenselben für jeden solchen Tag auf ein Pferd ein Halbachtel Habern, für einem Knecht zur Fuhr 7 Kreuzer, nebst Bezahlung der Mauth und Stallgelds, wo sie eines geben müssen, zu reichen, und derlei Fuhren auch an der Ordinarirobot zu defalciren.

Sexto, bleibet es bei deme, dass sie Unterthanen zur Ernt- und Heuzeite nach denen Robotspatenten die *ganze Wochen* zu roboten schuldig seind; und wann auch ausser dieser Zeit, wo die ganzwochentliche Roboten zu leisten kommen, in

der Wochen zwei oder drei Feiertäge einfallen, so bleiben doch die übrigen drei Täge obne Abbruch zur obrigkeitlichen Robot.

Septimo, die Aussmessung des *Schnitts* nach denen Strickeln ist nach obrigen Punkt der Ackerung zu fassen, und wird die Obrigkeit sich mit denen Unterthanen für das an ihnen wegen verweigerter Schneidung nach der Ausmessung exequirte Geld billigermassen abfinden, oder ihnen solches nebst denen Executionsunkosten zurückgeben.

Octavo verwilligen wir allergnädigst, dass denen Beambten und Gerichten vonwegen der bei dem Grundbuch habenden Mühe von Gulden ein Gröschel oder wenigst ein halber Kreutzer passiret werde.

Nono, die Gartler seind zu *Machung des Holzes* über drei Täg in der Wochen zwar nicht anzustrengen, inner diesen drei Tägen aber werden sie ihre Schuldigkeit mit der Holzmachung, es möge das Holz dünn oder dick, lang oder kurz sein, verrichten.

Decimo wegen des *Mühlzinses* der eilf Gulden funfzehn Kreuzer bleibet es bei diesem, in dem alten klösterlichen Register enthaltenen Quanto und bisheriger Eintheilung; doch wird demjenigen Unterthanen, so sich fremder Mühlen nicht gebrauchen, also diesen Zins zu zahlen ersparen wollte, freistehen, sich allemahl bei Anfang des Jahrs deshalben zu erklären.

Undecimo den Habern, welchen die Obrigkeit denen Unterthanen wegen der *Weinfuhren* pro Annis 1713 und 1714 rückständig zu sein gestehet, wird selbte ihnen de praeterito erstatten und künftig behörig reichen.

Duodecimo ist denen Unterthanen das zur Erntzeite sonst genossene *Fass Bier*, wann es eine in Urbario oder sonst althergebrachte Schuldigkeit wäre, weiter zu reichen; wann es aber jetztgedachtermassen nicht fundiret wäre, so wird es in der obrigkeitlichen Willkür stehen, darmit zu continuiren.

Decimo tertio lassen wir es dabei, dass dem Beambten wegen Führung der *Contributionsrichtigkeit* vom Gulden Ein Kreuzer für seine Bemühung von denen Unterthanen ferner gereichet werde; hingegen wird er für das, so ihme die Unterthanen abführen, zu stehen, auch die Obrigkeit dahin zu sehen haben, dass die Unterthanen dabei nicht verkürzet werden.

Decimo quarto lassen wir gnädigst geschehen, dass euerem unterthänigsten Vorschlag nach die in dieser Strittsache aufgegangene Unkosten gegen einander compensiret werden.

Übrigens werdet ihr die Unterthanen zum behörigen Gehorsamb und Respekt gegen die Obrigkeit anweisen, diese aber hingegen erinnern, die Unterthanen durch den Beambten bescheidentlich halten zu lassen. Wie ihr dann auch dem Advokaten der Unterthanen verweisen werdet, dass er den Beambten einer Corruption

ad testificandum respectu des Thomas Kubacž ohne Beweis inculpiret habe. Deme gemäss ihr dann das weitere vorzukehren wissen werdet. Hieran wird vollbracht unser allergnädigster Will und Meinung.

Geben in unserer Stadt Wien den sechszehnden Monatstag Octobris im siebenzehn Hundert siebenzehenden, unserer Reiche des Römischen im siebenden, derer Hispanischen in fünfzehenden und deren Hungarisch- und Böheimbischen auch im siebenden Jahre.

Carl.
Leopoldus Comes Schlick
Rs Bae Sus Cancellus.
Franz F. Graf Kinsky.

Ad mandatum Sacae Caesae
Regiaeque Majestatis proprium
Joseph Graf von Würben und Freudenthal.
Joh. Christoph v. Freyenfels.

Celá resoluce vepsána jest do potvrzení, jež císařovna Marie Trerezie ku prosbě vsi Kožušan a Tážal vydala ve Vídni 3. března 1747 „salvo jure regio et cujuscunque tertii, und insoweit besagte Gemeinde Kozussan und Tazal in derenselben usu et possessione seind, auch solche der jetzig- und künftigen Landesverfassung nicht entgegenstehen." Na potvrzení, jehož original pergamenový s visutou pečetí chová se v archivě Českého Musea, jsou podpisy: Maria Theresia, Fridericus comes Harrach Rae Bae supr. cancellarius, ad mand. Rudolf Graf Korzensky, Joseph Ignatz von Stang.

Vesnice, jichž se týče toto rozhodnutí, jmenují se po česku v katalogu kněžstva a v poštovském slovníku Kožušany, Tažal, na Šemberově mapě Kožišany, Tázaly, u Praska Kožušany, Tážaly; obě leží na jih od Olomouce, Kožušany 6 kilometrů, Tážaly 7 km. vzdáli. Ves Posluchov jenom částkou náležela klášteru sv. Kateřiny; stojí ta ves 11 km. od Olomouce na severovýchod.

Český překlad listu Karlova i potvrzení Marie Terezie tištěn jest v Selském Archivě (1905) IV. str. CCXXXIV č. 240, 241; nejspíš si jej pořídili Kožušanští hned roku 1747; opis jeho chová se v obecní truhlici Kožušanské.

379.

1717, 10. prosince: Knížecí Eggenberská správa na panství Vorlickém zapovídá, aby poddaní bez vrchnostenského dovolení nestavěli nových domů.

Unserm Hauptmann der Herrschaften Worlik, Klingenberg und Rothen Augest . . Daniel Joh. Eker, Worlik.

Von Gottes Gnaden Maria Ernestina, verwittibte Herzogin zu Crumau und Fürstin zu Eggenberg, gefürstete Gräfin zu Gradisca und Frau zu Aquileia, geborne aus dem fürstlichen Haus zu Schwarzenberg.

Lieber Getreuer! Wir befehlen euch hiemit gn., in der ganzen Herrschaft unverlängt kundzumachen, dass sich kein Unterthan unterstehen solle (wie es schon geschehen ist), ohne unsern obrigkeitlichen Consens ein neues Haus oder Chalupen aufzubauen. Worauf die Wirthschaftsbeamte, Richter und Geschworne ein wachtsames Aug tragen; und wann ein soliches Gebeu irgendswo vorgenommen oder angelegt werden wollte, soliches euch gleich anzeigen, ihr aber es an uns berichtlich gelangen lassen sollet . . Geben Wien 10. Dec. 1717. Maria Ernestina mp.

Orig. v archivě Vorlickém 7. Gβ. 1.

380.

1718, 17. srpna: Knížete Adama Schwarzenberga nařízení poslané hejtmanovi Třeboňskému: na panstvích Schwarzenberských majetek poddaného, jenž by neměl příbuzných pod touž vrchností, spadni na vrchnost.

An Zelenka. — Lieber Hauptmann! Alldieweilen öfters, wie unlängst auf der Herrschaft Postelberg, zu geschehen pfleget, dass ein Unterthan ohne Leibeserben und auf unserm Territorio wohnhafter Anverwandten verstirbet, mithin die Frage entstehet, wer in solchen Fall sich der nach ihme verbleibender Verlassenschaft als rechtmässiger Erbe anzumassen befugt sei? So haben wir diese Quaestion mit unseren Rechtsconsulenten reiflich überleget, und befunden,

dass weilen ohnedem bekanntermassen es bei denen meisten dortländigen Herrschaften dergestalt beobachtet wird, dass wenn ein leibeigener Unterthan mit Hinterlassung einiger auf fremden Grund und Boden wohnender Anverwandten, Collaterales genannt, verstirbet, derlei Blutsfreunde zur Erbschaft nicht zugelassen werden, sondern die Obrigkeit sich solcher Erbschaften jure caducitatis annimmt; auch diese Caducität in Rechten dadurch gegründet ist, als kraft deren ein leibeigener Unterthan ohne Consens und Einwilligung seiner Obrigkeit keine freie Disposition über das seinige hat, folglich gleich wie derselbe durch ein Testament ohne Einwilligung seines Herrn, argumento Stadt-Rechte E. 6., seinen Befreundten etwas zu verschaffen nicht befugt, also auch ab intestato etwas zu transferiren unfähig ist; ja wenn man nach denen Rechten reden will, ein Unterthan nicht einmal intestatus oder ohne Testament, sondern intestabilis, das ist der ein Testament zu machen unbefugt ist, zu sterben gesagt oder genennet werden kann.

Ob nun zwar auch auf einigen unseren Herrschaften von Alters hero passirt worden ist, dass denenjenigen Anverwandten oder Collateralibus, welche uns mit der Leibeigenschaft verpflichtet seind, derlei Erbschaften zu Gute gelassen wird:*) so können jedoch die auswärtige, auf fremden Grund und Boden wohnende Blutsverwandte sich dessen um so weniger erfreuen, als denen eignen Unterthanen der Successionsanfall nicht von Rechtswegen, sondern aus purer herrschaftlichen Gnade, und gleichsam in Gestalt eines privilegii vergünstiget wird; welche Gnad aber von einer Person auf die andere nicht erstrecket werden kann.

*) Čti: werden.

Da nun vermög kgl. böhm. Stadtrechten F. 9., und eines hierüber anno 1658 den 2. Juni ergangenen agn. Rescripti, die Erbschaften denen ausserhalb der Stadt wohnenden Befreundten oder Nachfolgern abzufolgen nicht schuldig: umb so weniger ists eine Obrigkeit, die Erbschaft eines seiner leibeigenen Unterthanen denen auf fremden Grund und Boden wohnenden Befreundten zu extradiren, aus Ursachen, weilen gleichwie ein solcher Unterthan dem Grund und Boden gleichsam anklebet,

also auch dessen Vermögen dermassen dahin angebunden ist, dass er solche ohne obrigkeitlichen Consens anderwärtshin nicht übersetzen kann. Welchem allen dann zuwider gehandelt würde, falls nach dem Tode eines so gestalten Unterthans die ausserhalb der obrigkeitlichen Gerichtsbarkeit befindliche Anverwandte hierzu einen Anspruch hätten. Und obwohlen obiges Gesatz derer kgl. Stadtrechte F. 9. durch nachhin erfolgte Rescripte in Ansehung derjenigen Fremden, welche das Recht der Wiedervergeltung oder Retorsionis beweisen können, dahin erkläret worden, dass auch die ausserhalb deren Stadtmauern, ja sogar des Königreichs, sich aufhaltende Befreundte zu der Erbfolge zugelassen werden: so findet solche Erklärung und Erstreckung des Gesatzes dennoch keine statt, wo es um die Erbfolge derer Unterthanen zu thun ist; denn in solchem Fall bleibet das Recht der Caducität oder Heimbfälligkeit denen Obrigkeiten einen Weg wie den andern unbenommen.

In Erwägung nun aller dieser vorallegirter, auch anderer Gesatze und rechtlichen Befugnisse, statuiren und befehlen wir hiermit vor jetzo und inskünftige: dass ihr alle so beschaffene Verlassenschaften derer Unterthanen, an beweg- und unbeweglichen Stucken, sammt allem, was darzu gerechnet werden kann, uns als Grundherrn heimbziehen und verrechnen, mithin vor caduc erklären, und dieses also beständig observiren; oder wofern ja jezuweilen ein Anstand oder Zweifel sich darbei ereignete, solchen zu unserer Resolution anhero berichten sollet. Sign. Wien den 17. Aug. 1718. A. F. F. z. Schwarzenberg mp.

Orig. archivu Třeboňského IA. 6Gβ. 5a.

381.

1719, 11. října: Knížecím nařízením usnadňuje se stěhování poddaných uvnitř spojených panství Eggenberských a Schwarzenberských.

Adam František kníže ze Schwarzenberka držel po svých předcích v Čechách panství Třeboňské, Hlubocké, Protivínské, Postoloprtské a j. v.; po smrti pak své tety Marie Arnoštky ovdovělé kněžny z Eggenberka, rozené kněžny ze Schwarzenberka († 6. dubna 1719), zdědil panství Eggenberská Krumlov, Netolice, Vimberk, Chýnov, Vorlík se Zvíkovem a j. v. Téhož hned roku usnadnil stěhování poddaných na tomto velikém souhrnu statkovém nařízením, 1. že hejtmané na statcích Eggenberských mohou sami svolovati k stěhování poddaného z jednoho panství na druhé, a 2. že také ke stěhování ze starších panství Schwarzenberských na panství dotud Eggenberská i naopak mohou hejtmané svolovati bez tax; k vrchnosti mají hejtmané posílati návrh na svolení jenom tehdy, když poddaný chce přejíti ze vsi stižené břemenem odúmrtním do místa osvobozeného od odúmrtí.

Extract aus einem fürstl. Rescript an dero Oberhauptmann zu Crommau Sebastian von Liebenhaus ddo Wien 11. Oct. 1719.

Wessen ihr euch in eurem geh. Bericht von 16. Sept. wegen der Los- und Ueberlassungen deren Unterthanen geh. beanfraget, darauf haben wir gn. resolvirt, dass

1° Wann die Unterthanen von einer Crumauerischen Herrschaft zu der andern, als e. g. von Crumau auf Netolitz, von Cheinow auf Winterberg, von einer Todtenfälligkeit in die andere, oder aus einem von der Todtenfälligkeit befreiten Ort in das andere auch befreites überzuziehen verlangen, darüber die Bewilligung eines jeden Orts Hauptmann, sowohl als ihr selbst auf der Herrschaft Crumau, ertheilen mögen. Wann aber einer aus einem dem Todtenfall unterworfenen Ort in ein freies überziehen will, solle uns darüber das Guetachten erstattet, und nach Befund der Losbrief ertheilet werden.

2° Wenn von unsern ererbten Eggenbergischen Herrschaften ein Unterthan auf unsere alte Herrschaften, e. g. von Crommau, Netoliz, Worlik &c, auf Wittingau, Frauenberg, Protiwin &c, u. zw. von einem freien Ort, oder vice versa von diesen auf die ererbte Herrschaften überzuziehen verlanget, so sollen jederorts Hauptleut die Bewilligung darüber ohne Entgeld und Abforderung einiger Kanzleitaxa zu geben befugt sein, um den Unterthan hiedurch die Unkösten der Memorialien und Taxen zu ersparen. Wann aber einer aus der Todtenfälligkeit hinüber zu gehen verlanget, solle darüber der Bericht erstattet, und der Losbrief, jedoch auch ohne Entgeld und Kanzleitax, genommen werden. Wornach ihr euch selbst zu richten, wie auch einem jeden Hauptmann zu seiner Nachricht hievon Copiam zu geben wissen werdet.

Datum Wien 11. Oct. 1719. Adam Franz Fürst zu Schwarzenberg.

Ze dvou kopií archivu Třeboňského, necelé 5AU. 1a, plnější 5AU. 2.

Kterak toto nařízení provozovalo se ve skutečnosti, o tom stůj zde jeden příklad. Michal Aman, purkrabí na Krumlovsku, poslal 1. října 1722 hejtmanovi nepochybně Třeboňskému dopis, jehož originál leží v archivě Třeboňském IA. 6Gβ. 5a, v němž oznamoval mezi jiným:

... Die auf dasige Herrschaft in das Dorf Betschitz untern gestrigen dato überlassene biesige Unterthanin aus dem Dorf Klenowitz, Namens Maria des Geörg Steinmacher eheleibliche Tochter, ist zugleich auch dem Todtenfall unterworfen, davon zweifelsohne das Dorf Betschitz, folgbar auch ihr Liebster, den sie zu heiraten Willens ist, befreit sein wird. Und weilen einer solchen Person in ein von Todtenfall befreites Ort ohne fürst. gn. Losbriefs zu heiraten nicht erlaubet wird, als muss auch berührte Maria bevor von sothanen Todtenfall sich befreien und hierumben bei Sr. Dt. supplicando einkommen. Welches umb darnach wegen des Heiratsconsens sich richten zu können, hiemit nachrichtlich überschreibe, und nebst höfl. Empfehlung verbleibe . . geh. Diener

Sign. Crumau den 1. Oct. 1722. Michael Ferd. Aman m. p.

Ves Klenovice, odkud byla nevěsta, stojí na panství Krumlovském u Frauenthalu severně od Chrobol; vrchnost měla tam právo odúmrtné. Ves Bečice, kdež byl ženich a kam nevěsta měla býti propuštěna, leží na statku Bezském (na východ od Týna nad Vltavou), jenž stál pod vrchní správou hejtmana Třeboňského; podle mínění Amanova ves Bečice byla od odúmrtí osvobozena, pročež ku propuštění nevěsty z Klenovic do Bečic nestačilo dané již svolení hejtmanské, ale bylo potřebí svolení vrchnosti.

Když později nařízení z 11. října 1719 bývalo překračováno, obnovil je kníže Adam 23. prosince 1725 a opět kníže Josef Adam ze Schwarzenberka 9. března 1748.

382.

Řád poddanský

platný ve vesnicích poddaných král. věnnému městu Poličce, obnovený úřadem toho města r. 1719.

Přítomný řád poddanský, jenž se sám nazývá také *potaz*, byl uveřejněn v Časopise Č. Musea 1846 str. 452—473 od Antonína Hájka, tehdáž lokálisty v Řetové, a to ze starého rukopisu, jejž Hájek obdržel o několik let dříve od P. J. Sedlického, kooperatora v Borové u Poličky. Hájek mínil, že ten potaz byl vydán r. 1719 vesnici Pusté Rybné, ale nepoznamenal, odkud ví, že patřil do té vsi. Možná, že to bylo napsáno v starém rukopise, anebo snad Sedlický Hájkovi pověděl, že ten rukopis má z Pusté Rybné; ta ves náleží farou do Borové, kdež Sedlický byl kooperatorem. Podle znění celého řádu není však pochyby, že byl vydán pro všechny vesnice na panství města Poličky; bylo těch vesnic 24, a Pustá Rybná byla mezi nimi. Podle závěrečného ustanovení měl ten řád v každé obci býti shromážděným sousedům čítán čtyřikrát do roka. Tedy každá obec měla svůj opis, a exemplář vsi Pusté Rybné dostal se do rukou Hájkových. Podle nadpisu byl ten řád r. 1719 opraven a obnoven; některé částky jeho mohou býti dobře o sto i více let starší; ukazuje k tomu výraz „korouhevní pán“ v článku 7, pak v úvodě zmínka, že konec světa se blíží, i slova přepouštěti a přepuštění místo připouštěti, připuštění, přejíti m. přijíti.

Instrukcí aneb pravidlo, podle kteréhožto poddaní k obci královského věnného města Poličky ve vesnicích se říditi a neřádův všelijakých vystříhati mají, jinak slove: Potaz. Opraven a obnoven léta Páně 1719.

Všem vůbec vědomo jest, a také toho všickni bez rozdílu čitelní jsme, kterak svrchovaný pán Bůh, stvořitel všech věcí, na nás tyto léta netoliko všeliké nemoce dopouštěti, anobrž morovou ránou, rozličnou válkou, neourodami nás trestati, při tom jiné domácí bídy, nedostatky, neřesti a všelijaké soužení na nás přepouštěti ráčí, a to všecko jediné proto, že my sami svými každodenními hříchy dobrotivého pána Boha popouzíme a k takovému trestání příčinu dáváme. Kdybychom však těch a takových hříchů více a více se dopouštěli, v nepravostech a zlých navyklostech, jako v nějakém kališti a bahně zoumyslně vězeti a trvati měli, životův svých nenapravovali, pokání za ně nečinili, pobožností, almužnou a postem rozhněvaného pána Boha nekrotili: jistě že bychom jak zde časně požehnání božího na našem hospodářství očekávati nemohli, anobrž věčné zahynutí, a dílu s oným evangelickým boháčem v ohni pekelném účastni býti museli.

I abychom raději téhož hněvu božího a jiných ještě těžších pokut, které by na nás z přepuštění božího dokročiti mohly, osvobozeni byli, kdež nám všem toho na času jest, poněvadž pro hříchy naše pán Bůh všemohoucí dnův lidských ukrátiti

ráčí; tak z toho poznati se může, že tento *svět již na náklonku postavený* jest a k skonání se přibližuje, což vše proroctvím se dokázati může, a k tomu se směřuje, že jeden pastýř a jeden ovčinec všech věřících brzo následovati bude; pročež čas jest, abychom neodkládali životův svých polepšiti, k pokání svatému přistoupiti, na poslední hodinu života neočekávajíce, nebo ta jista není, a jak kdo na světě živ byl, aneb jaký život vedl, taková také smrt obyčejně bývá. Časně tedy k tomu boji o věčnosti se přihotoviti máme, nebo spasení naše na té poslední hodince záleží.

Z té tedy příčiny vám všem vůbec i jednomu každému obzvláště se přikazuje a přísně poroučí, abyste všickni bez rozdílu, jak rychtář, konšelé, tak i sousedé podlé těchto vám vydaných artikulův se chovati a nimi se ve všem říditi, je zúplna zachovávajíce a podlé nich pokračujíce, jim zadosti činiti hleděli.

Předně a nejprvé. Poněvadž na spasení duše celý zákon záleží, a tak v přikázání božím třetím patrně se poroučí, aby člověk pomněl den sváteční světiti; pročež jednoho každého věrného křesťana povinnost jest: *dny nedělní* a sváteční od církve svaté *římské katolické* zasvěcené náležitě světiti, práce všechny hmotné se zdržeti, do chrámu Páně se pilně uchylovati, tam na modlitbách trvati, a když mše svatá se v kterém kostele koná, časně se dáti do chrámu Páně najíti, slova božího aneb kázání bedlivě poslouchati, je zachovávati, k modlitbám pobožným manželku, dítky a čeleď nabízeti. Modlitbu Páně, pozdravení angelské, věřím v pána Boha a desatero boží[ch] přikázání jeden každý uměti má; a rodičové hned z mládí dítky své k tomu vésti, a do školy, kde jest, dáti se mají, aby časně pána Boha se báti a v cnostech křesťanských se cvičiti mohly. Ve dny nedělní a sváteční, když služby boží v chrámě Páně jejich se nevykonávají, mají doma na modlitbách trvati, písněmi katolickými pána Boha chváliti, za požehnání jak doma tak na poli horlivě žádati, růženec říkati, *kněh luteránských* nečítati, ani jich v domě chovati, míti a trpěti, méněji při schůzkách, kde by se proti samospasitelné římské katolické víře mluvilo aneb čítalo, se přítomni nevynacházeti, nobrž kdyby kdo v obci vaší jaké nekatolické knihy měl, povinen jest jedenkaždý toho a takového vzácnému magistrátu jakožto hlavě města přednésti; kdyby pak to kdo, věda o tom, zatajil, a takový ještě studený katolík v obci se vynacházel a vzácný magistrát se toho některaké domakal, ten a takový ku příkladu jiným strestán bude.

Za druhé. Velikonoční *zpověď* a přijímání nejsvětější svátosti oltářní při témž čase jeden každý hospodář, manželka, děti a čeládka, které k tomu od velebného pana děkana za způsobny uznány budou, vykonati zavázány jsou; žádného pod pokutou nepromĕnitelnou nevypouštějíc, všechny poznamenati dáti. A k takovým svátostem s pobožností náležitou a horlivou srdce skroušeností jeden každý přistupovati má; ten však den v pobožnosti a na modlitbách setrvati, hry, ožralství, tance a všeliké jiné rozpustilosti se vystříhati. A jakož to se přihází, že na okolních

panstvích ještě starého nákvasu lidé se vynacházejí, kteří místo svátkův od církve svaté zasvěcených jakési jiné dny sobě zasvěcují, jako památku *Martina Luthera, Jana Husi*, Jana Buriana a jiných těm podobných kacířův a svůdcův, v nich od práce se zdržují, a raději třebas v dny nedělní (což začasto k uším vzácnému magistrátu přichází a stížnost od velebného p. děkana se přednáší) pracovati se osmělují. To se obzvláště a přísně zapovídá. Kdoby se pak toho dočinil, buď takové dny kacířské světil, aneb ve dny nedělní a od církve svaté zasvěcené svátky jakoukoliv práci konal, jich nesvětil, a na něj to provedeno bylo: za to jedenkaždý náležitě a spravedlivě trestán býti má. I to se také zapovídá, aby všichni od všelijakých *pověr*, kouzlův, žehnání babských, koření ke zlému užívání a čar se varovali, jiných bohův mimo svrchovaného nevyhledávali, nýbrž jednoho pána Boha v Trojici nerozdílného vzývali, jemu sebe i všecko své poroučeli, a v něho samého věřili dle přikázaní prvního: Nebudeš míti bohů jiných přede mnou.

Třetí. Co se *dítek a čeládky* dotýče, jest sice v prvním artikulu podotknuto, kterak rodičové a hospodářové je k dobrému vésti skutečně mají. A to aby tím horlivěji zachováváno bylo, vždy dále se ostře nařizuje a poroučí, aby všickni bez rozdílu k tomu dítky i čeládku nabízeli, aby vstana ráno modlitbu Páně, pozdravení angelské a jiné modlitby katolické k pánu Bohu vysílali, za požehnání práce téhož vzývali; když spat jíti mají, nápodobně aby se pokleknouc na kolena pánu Bohu poroučeli, za skonání dne v dobrém zdraví děkovali. In summa aby všeho, co proti pánu Bohu, jeho přikázáním svatým a dobrému řádu čelícího by bylo, vystříhati se snažili, bližnímu svému v ničemž neškodili, na cti a dobrém jménu neutrhovali, oplzlosti, ožralství, smilstva, cizoložstva, zlého tovaryšstva, hry, tance bezbožného a jiných všech těm podobných rozpustilostí jak hospodářové, dítky i čeládka se nedopouštěli, mají rodičové a hospodářové na sobě dobrý příklad ukázati, a sami tak a nejináče se chovati, pána Boha se báti a jeho milovati. Nebo kdo se bojí pána Boha a přikázání jeho svaté plní, tomu se vše dobře vede, a konečně požehnání Boží obdrží, kdo v něho doufá a silně věří. Naproti tomu když jen jednou nějaká ohyzdnost na koho přijde, tu ani potomci tak lehce a snadně smazati nemohou; poněvadž čas nemlčí, a obecní rozprávka se spokojiti, ani lidé sobě úst zašiti nedají.

Za čtvrté. A jakož *lání, hromování*, sakramentování, přísahání, čertování a jiná oplzlá zlořečení mezi lidmi tak vysoce vzrostlo, že sobě toho skoro žádný za hřích nepokládá, a ješto v pravdě před pánem Bohem hřích veliký jako i světem jest, nebo druhé přikázaní Boží to v sobě zavírá a patrně praví: Nevezmeš pána Boha tvého nadarmo; takový jeden každý přestupník a zlolajicný člověk království Božího nedojde, a vzácný magistrát jakožto představená vrchnost a soudcové toho přeslyšeti nemohou a nebudou, kdež takový mužský kládou, a ženská osoba trdlicí,

a k tomu peněžitou pokutou té obci, kde ten hřích se páchá, totiž 35 kr. skutečně potrestán býti má. Nápodobně i ten, kdo by to přeslejchal a hřešícího nepronesl, nebo povolující s činícím jednu záplatu berou. Neméně i ti, kteří by *v karty a kostky* v čase zapověděném hráti se osmělili, když při takových hrách časem největší vády, šarvátky, různice, zlořečení proti pánu Bohu se vyskytují a zmáhají; takový hráč pokaždé 2 ℔ m. do důchodův obecných městských odvésti povinen bude, ano i na těle jisté trestání podniknouti musí. A který by koli rychtář v obci to nepřetrhoval a skrze prsty prohlížel, takovým lidem nadržoval, ten a takový sám takovou pokutu na sebe uvaluje a ji skutečně složiti musí a povinen bude.

Za páté. Přitom také nemalá váhavost se na oko spatřuje, když tak jaké modlení aneb díkůvčinění od vyšší duchovní i světské vrchnosti se nařizuje a cedule od vzácného ouřadu purkmistrovského do vesnic odesílány bývají, aby poddaní povinni byli v jistý den do města se uchýliti, a buď při držaném díkůvčinění neb Te Deum laudamus, neb o svátku slavném drahého Božího Těla, aneb o výročních slavnostech neb *na processích* přítomni se vynacházeti, pánu Bohu za vítězství Jeho CKskou Milostí proti nepřátelům obdržané děkovati, a za jiné potřeby a důležitosti celého křesťanstva pánu Bohu se modliti, v malém počtě se najíti dávají. Pročež aby budoucně lépeji to zachováváno bylo, jeden každý rychtář má dostatečně všecky sousedy své napomenouti, sám na sobě příklad dobrý ukázati, aby, co nejvíce jich býti může, se do chrámu Páně v městě vynajíti dali; který by pak soused se tak nezachoval, tehdy jedenkaždý 6 kr. pokuty k chudému záduší městskému dáti povinen bude. Však ale staří a v nemoci postavení lidé do toho se nepotahují, nebo nemožnost jednoho každého vymlouvá.

Za šesté. Přistupuje k tomu i to, že záduší málo se zvelebuje, a jedna každá vrchnost předně na to pozor dáti má, aby jednokaždé záduší rozmnožováno a ne ztenčováno bylo; protož i vám se přísně přikazuje, abyste hleděli rádce a nápomocni býti, *záduší zvelebovati*, od něho nic neodcizovati, umírající napomínati, aby pro odplatu boží a k spomožení duše své podle možnosti na chudé záduší pamatovali; jako i peníze zádušní, jestli kdo jaké za sebou má, ať je nezadržuje, nobrž tu kde náleží, odvede; ano také gruntovní peníze, které k záduší patří, ať ochotně skládají, nebo ten a takový peníz jest boží, z kteréhožto zadržaného těžce před pánem Bohem odpovídati musí, a jest peníz do nebe volající.

Za sedmé. Jakož vám dobře vědomo jest, jak veliké péče, starosti a práce vzácný magistrat o vás má a snášeti musí, tak že dnem nocí — zvláště když vojenské marche (pochody), každoroční výprava zemských rekrout (nováčků),*) též mnohé jiné a téměř nesnesitelné těžkosti následují — o to pečuje a se vynasnažuje, abyste jedenkaždý při svých chudých živnůstkách se zdržeti, manželky své s dítkami oživovati mohli, žádných nákladův nelitujíc, jen aby vám spomoženo bylo, a na to

myslí a se stará, aby panství toto a vesnice na ruinu a k zpuštění nepřicházely. Naproti čemuž vy jak celou pospolitou obec tohoto královského věnného města Poličky za svou vlastní a pravou vrchnost, dáleji pak Jeho CKské Milosti pana rychtáře, pana *purkmistra*, pány obojí raddy za hlavu a přednější oudy uznávati, *ctíti* a všelikterak respektirovati máte, tak také i potomně vám představené hospodářské správce v náležité uctivosti a v počestnosti míti, jim všelikou poslušnost v hospodářských důležitostech a potřebách zachovati povinni budete. Neb o tom věděti máte, že kdo sobě představeným poslušnost nezachovává a jim se protiví, že se Bohu protiví, kdežto nevděčnost mezi ty nejtěžší hříchy se počítá; a tím ujištěni buďte, že městu a obci zdejší netoliko tak dobře poddaností zavázáni jste, jako kteréhokoli korouhevního pána poddaní, anobrž více. Nebo privátní páni se mění, panství a statky prodávají, ale tuto vždycky jedna nezměnitelná vrchnost pozůstává. Pročež budete věděti, jak Jeho CKské Milosti pana rychtáře, obojí raddu, a in summa všechny měšťany zdejší ctíti a je v uctivosti míti, tolikéž představeným hospodářským správcům poslušnost ve všelikých příčinách, důležitostech a potřebách dobrého obecného se týkajících zachovávati, dobromyslně vše splniti, v ničímž nejmenším se neprotivujíce. Proti přestupníkům neposlušným a nevolným bude se věděti jak přikračovati; nebo služebník, věda vůli pána svého a neplně ji, mnohými ranami bit bývá.

*) Slova v závorkách postavená (pochody, nováčků) nepochybně přidal vydavatel Antonín Hájek nebo redaktor Musejníka J. E. Vocel.

Osmé. Také i ten zlý zvyk mezi vámi se nachází, že při novém létě, když se *sirotci staví* a rychtářům se dosti přísně nařizuje a poroučí, aby jeden každý pod správu sobě svěřené sirotky před vrchnost představiti hleděl, a když těch na mále se vynachází, tedy rodičové své děti, bez kterých však sami býti mohou, a ty k službě dostatečný jsou, představiti povinni býti mají, tak aby předně jak velebný pan děkan zdejší, pak dvory obecní, tak také Jeho CKské Milosti pan rychtář, páni konšelé, radní, páni starší obecní a při obci městské sloužící, též páni měšťané zapotřebnou *čeládkou* zaopatřeni byli; a potom, co by více čeládky se vynacházelo, dle nejvyšší možnosti poddaným robotným hospodářům připsati a přijednati se mohlo. Takové však k službě dostatečné čeládky velmi na mále představujete a vymlouváte, že z panství zběhli, o kterýchž že nevíte, dílem že chromí, na zdraví nestateční se vynacházejí; dílem sami sobě ve vsích čeládku bez vědomí vám představené vrchnosti a připsání přijednáváte, a když taková čeleď představiti se má, sami toliko hospodáři předstupují. Pročež hleďte se v tom polepšiti, a čeládku všecknu i ty, kteří na jakékoliv *řemeslo* propuštěni jsou, byť i na cizopanství se zdržovali, vyzdvihnouti a je představiti. Bez vůle a vědomí vzácného magistrátu čeládku na cizopanství k službě přijednávati, aniž jeden druhému takovou odluzovati nemá; kdež také se tím poddaní ujišťují, že mírně a pokojně se vší příslušnou prozřetel-

ností s takovou čeládkou nakládati se bude a má. Jestli pak by kdo proti tomu artikulu provinil, a toho, co se tuto předpisuje, nezachoval, neb rychtářové to zatajovali, čeládku všechnu nepředstavili, a to na některého shledáno bylo: tehdy ten skrze to skutečně trestán a pokutou peněžitou dle zasloužilosti k dobrému obce městské upokutován býti má.

Deváté. Tím méněji sirotky aneb *lidi cizopanské* bez vůle a vědomí jejich vrchnosti aneb dovolení hejtmana na panství nepřechovávejte; kdo by se co podobného dopustil a takové cizopanské lidi buď jednoho neb druhého pohlaví u sebe zdržoval a přechovával, ten každý vedle [Z]řízení Zemského v pokutu 50 kop grošův českých upadá a pánu takového poddaného odevzdati povinen jest. Podobně rekruty zemské zběhlé, kteří dostatečně své abschyty přednésti nemohou, nepřechovávejte, ale je dle patentův prošlých k slavnému krajskému ouřadu dodati hleďte, pokudž pokutě vyměřené ujíti chcete; sice vrchnost vaše vám v těch a takových případnostech pomáhati a vás zastávati nebude moci. Majíce tedy takovú výstrahu, hleďte se toho varovati, abyste v pokušení nevešli.

Desáté. A jakož kde svornost přebývá, všecko se dobře vede a vzdělává, tak také skrze nesvornost z velkých věcí bývají malé a všecko nazpátek se vede; pročež s okolními nakládejte *sousedsky* a přátelsky, jim příčiny k nesousedství nepodávejte, aby tudy vrchnosti s obojí strany také pokoj a dobré srozumění jmíti mohly; nebo skrze takové nesousedství někdy veliké škody nastávají, dle onoho přísloví: „Když se vrchnosti mezi sebou vadí, poddaní nastavte vlasův.“ Naproti kdyby vám jaké příkoří od lidí cizích se dálo, hleďte s pravdou před vrchnost vám představenou, totiž před vzácný magistrát předstoupiti, v čemž vás také zastati a ublížení k skutečné nápravě přivésti se přičiní.

Jedenácté. Na cizopanství bez vůle a vědomí vám představené vrchnosti se nedávejte, aniž peněz přes 6 kop míšenských více *nepůjčujte*, sami také výš dluhův nevzdělávejte; nebo takoví dluhové bez vůle vrchnosti právy tohoto království Českého a [Z]řízením Zemským dělati se zapovídají, aniž placeni bývají. Jestli kdo co podobného proti této zápovědi se dočiní, nemá žádného zastání od vrchnosti užiti, nobrž sám sobě to k vině přičítati musí. Jako i také žádný buď na *spolek* aneb z platu na roli své cizopanským síti povolovati nemá; jináče z každého korce vysetého pokuty do důchodu obecného dvě kopy míš. nevyhnutelně složiti povinen býti má, a k složení takové pokuty vězením šatlavním přidržán bude.

Dvanácté. A poněvadž jedno každé město řemeslníky osazováno býti má, a jedni od druhých se obživovati povinni jsou, tak také následovně žádní *řemeslníci* bez vůle představené vrchnosti *ve vesnicích* se zdržovati nemají, obzvláště pak řezníci, pekaři, ševci a těm podobní, tím méněji pak cizopanští, pod skutečným trestáním.

Třinácté. Nápodobně ve vesnicích trhové žádní, jako i *překupníci* omastku, dobytka, lnu a jiných věcí býti nemají, nebo město takové obdarování na trhy má; jest tedy povinen jedenkaždý, kdo co na prodej má, do města na trh nésti, vésti aneb dodati. Ačkoli dosti přísně napomínáni býváte, však žádné platnosti aneb polepšení se nespatřuje; omastek na cizopanství i ven ze země se vynáší, leny ve vsích se prodávají, a z města brzo ves by se učinila. Bude jistě na jiný prostředek pomyšleno, obzvláště jsa na mnohonácteré*) nařízení v té případnosti od slavného královského úřadu podkomořského učiněno, podle kteréhož dokonale pokračováno býti má a musí, a žádnému výmluva postačovati moci nebude. Co se míry a váhy dotýče, ta, vedle mnohých v nově prošlých místodržických poručení, Pražská, pod uvarováním, kdo by velké míry užíval a na takovou prodával aneb kupoval, 100 kusův dukátův pokuty, užívána býti má.

*) Zde snad vypadlo slovo: stížnosti.

Čtrnácté. I ten nepořádek v obcích vašich v zvyk přišel, že *kšafty* bez vůle představené vrchnosti, a ty ještě povrchně činěny bývají, ješto dle práv království tohoto Českého žádný poddaný bez vůle vrchnosti kšaftovati nemůže, a tím samým takový kšaft ničímž jest a platný není. Pročež kdyby který hospodář kšaft aneb svou poslední vůli činiti chtěl, má rychtář ihned vzácnému úřadu purkmistrovskému dáti toho věděti, bude-li chtíti jisté osoby buď z prostředku raddy aneb pánův starších obecních [k] kšaftujícímu vypraviti, aneb rychtáři té vsi s konšely to poručiti; při vůli vzácnému úřadu to pozůstávati bude, aby se to rychtáři té osady zanechalo. A když jemu v tom vůle dána bude, má se v tom věrně a spravedlivě zachovati, kšaft nepronášeti, nýbrž jej ihned k úřadu dodati; jináče jestli jaká lest v tom nalezena bude, musí z toho těžce někdy před pánem Bohem a nyní před vrchností odpovídati a práv býti. Když se trefí, že osoby na kšaft vyslány bývají, nemají se žádné nábytky, svršky a peníze zatajovati, nebo tudy chudým vdovám a sirotkům ublížení se činí; k těm pak osobám vyslaným mají se také vlídně prokázati a dle možnosti za práci něco učiniti. Kdyby pak pilná potřeba toho následovala a času nezbývalo, tedy při rychtáři té osady má se ohlásiti a za sepsání takového kšaftu žádati; kterýžto tak a nejináče, jak nahoře podotknuto, ve všem vedle dobrého svědomí se věrně zachovati, a tak sepsaný kšaft k vzácnému úřadu purkmistrovskému ihned donešen býti má; však k spisování takového kšaftu žádný cizí poddaný se potřebovati nemá.

Patnácté. Co se *piva šenkování* dotýče, poněvadž k tomu cíli a konci pivovár obecný ve vsi Kamenci dle JMCské ustanovené nejmilostivěji vysoce slavné kommissí mínění a vůle vyzdvižen a vštípen jest, aby tím prostředkem ubohým chudým kontribuentům jak městským tak vesnickým, obzvláště na extraordinární kontribucí, nějaká pomoc odtud učiněna byla; pročež jedenkaždý rychtář, podobně kde ve vesnicech výsadní rychty aneb krčmy od starodávna bývaly, povinni jsou piva z téhož

pivováru, kdyby však obecného před rukama nebylo (kdež ale vždy na to se bedlivý pozor dá, aby důstatek piva každého času se nacházel), tedy od pánův nákladníkův z města, jakož i *pálené a tabák* obecný, a ne z jiných panství bráti; bez piva, páleného a tabáku nikdy nebýti, také aby lidé jak domácí, přespolní, tak světem pracující se při stavuňku občerstviti mohli. Pakliby se to kdy vynašlo, že by některý rychtář neb šenkýř, též také kterýkoli jiný poddaný zdejší pivo z obecného pivováru, a pálené z města od pánův sousedův nebral, a jiné cizopanské pivo, Litomyšské neb jiné pálené, nechť jest to koupené neb darované, šenkoval aneb pil; podobně kdyby dráženi Pražský žejdlík piva, než by vysazené bylo, dával — kdežto jim másy a půlsudy náležitě obecným cejchem cejchované vydávány budou, však ale půlsudy, když se pivo vyšenkuje, mají zase časně na místo, kde vykázáno bude, dodávány býti; — jako i kdyby kdo pivo mantloval, [s] patokami neb něčím jiným míchal, aneb kdyby který rychtář, šenkýř a poddaný v čem tom, co v tomto artikulu obsaženo jest, se dočinil a v tom postižen a přednešen byl: takový jeden každý bude povinen pokuty tolikrát, kolikrát by to při něm shledáno bylo, jednu prostici soli, aneb na penězích, zač by ten čas sůl placena byla, od sebe odvésti, a nadto výše pivo a pálené cizopanské, pokudž by se u nich aneb kohokoliv jiného na panství vynalezlo, do kontrabantu vzato a k dobrému obecnému obráceno býti má. Nechť se tedy jedenkaždý toho varuje, ač chce-li trestání, škody a tak veliké pokuty ujíti.

Šestnácté. Že *rychtářům a konšelům* ve vsi představeným sousedé, chalupníci a podruzi špatnou poslušnost prokazují, těch a takových stížností od rychtářův dosti slyšeti jest; že na rozkaz málo cosi dávají, do hromady nečasto přicházívají: to jest věc nechvalitebná, a přísně se poroučí, abyste všickni od prvního až do posledního náležitou rychtářům *poslušnost*, konšelům uctivost prokazovati hleděli, do hromady se časně scházeli, tam poručení od vrchnosti, co byste vykonávati měli, poslouchali, a bez odtahův, též všelijakých výmluv, takové plnili a ku právu stáli, ničím se nezastírajíce, kromě nemoci aneb jiné hodné a slušné příčiny. Kdež rychtářové sami od sebe nic neporouč[ej]í, jen toliko to, co sobě při správě nařízeno mají; a tak sousedé věděti nemohou, jaká kdy toho potřeba a pilná důležitost nastává, obzvláště nyní v tyto nepokojné časy, že mimo nadálost něco se nahodí a pilného zaopatření potřebuje; a potom snadno dosti veliká škoda panství skrze to by následovati mohla. Pročež se poroučí, kdo by buď z konšelův aneb sousedův, nemaje podstatné příčiny, do *hromady* se nepostavil, konšel 12 kr., soused neb chalupník 6 kr. k dobrému obce té neprominutelně složiti má, což nižádným spůsobem k pasirování přejíti nemá, aby aspoň tím prostředkem k poslušenství přivedeno býti mohlo. Rychtářové však nemají pro svůj nějaký užitek zbytečně sousedy do hromady dáti svolávati.

Sedmnácté. V tom se také napomínáte, kdyby se kdy co soudného aneb jaká *rozepře* v které obci potrefila a od větší povahy byla, tak že by to rychtář s konšely svými porovnati a rozsouditi nemohl a sobě netroufal, má se to na vzácný magistrát vznésti, a na to odtud spravedlivého rozsouzení a výpovědě očekávati.

Osmnácté. Jest také dokonalá vůle vrchnosti v tom, aby každý trh aneb v den čtvrteční k úřadu purkmistrovskému, k panu primatorovi jako i k pánům správcům (pokudžby u pana primatora se přítomni vynacházeli) s rychtářem zřízeným buď konšel aneb jedna osoba z obce se vypravovala, z příčiny té, aby rychtářové v nějakém zlém domnění a nedověře u sousedů svých nezůstávali, žeby snad něco bez vůle a nařízení vrchnosti na ně vkládali, pod uvarováním pokuty do důchodu obecného 1 ſß míš.: kdokolivěk by se tomu protivil a s rychtářem *ve čtvrtek k správě* s ním jíti nechtěl, ten a takový povinen bude týž pokutu beze všech odkladův složiti.

Devatenácté. I to se vám všem přísně přikazuje, poněvadž nyní každý rok výprava *rekrut zemských* na vojnu následuje, a vy rychtářové, když od vrchnosti své sobě nařízeno máte, abyste hleděli takové lidi, zvláště kteří v obci vaší k žádné platnosti nejsou, představiti, a v tom neupřímně se chováte, tajnost pronášíte a na přísahu vaši nepamatujíce, pro přízeň aneb pro nějaký snad váš užitek lidi ty, kteří od vrchnosti k takové vojně obráni jsou, propouštíte a neupřímně se v tom chováte: pročež jestliby kdy (čehož sice pán Bůh uchovati rač, an nad to nic těžšího býti nemůže, jako když otec a matka vlastní své dítě oželeti musí) něco podobného se přitrefilo a na vojnu lid vypravován byl, jsouc toho celého křesťanstva pro obhájení JMCské zemí dědičných potřeba, a vrchnost naše nejvyšší, kteréžto my, a vy zase této obci zdejší hrdlem i statkem zavázáni jste, to poroučeti a nařizovati ráčí, chtěj neb nechtěj takému nařízení zadosti činiti musíme. Vy také hleďte se na konec polepšiti, věrnost a tajnost zachovati, raddou ani skutkem, aby takoví *zahaleči* na stranu ustoupili, nenapomáhati, tím méně jich, jako i utíkancův aneb bez propuštění zběhlých vojákův a tulákův přechovávati. Na komkoliv by vina shledána byla, veliké jak na těle tak i na měšci trestání jeho následovati má, a žádná výmluva postačující nebude.

Dvadcáté. Co se *robot* pěších aneb s koňmi dotýče, kterak se ty vykonávají, a jak časně na takové se přijíždí aneb přichází, to jest všem vědomo. Aby tedy na budoucí časy ti, kteří za robotu neplatí, dle povinnosti své takové roboty pilněji vykonávali, se všem přísně přikazuje, načež pan purkrabí nyní i budoucně bedlivý pozor dá a věděti bude takové nedbalé [s] vůlí [a] s vědomím pana primatora jak trestati a pokutovati; jako když rum z města se vyváží, jak se mnoho takového na jeden vůz bere, to se na oko spatřuje, že to za práci nestojí. Hleďte se tedy polepšiti a zbytečně čas nemařiti.

Dvadcáté první. *Soli* z města také na mále do vesnic se bere, a na to se přichází, že více cizí soli než zdejší požívají. Poněvadž ale dle Jich Excell. a Milostí královských pánův místodržících v království Českém milostivého nařízení na jedenácte konsumentův do roku pořád zběhlého jedna prostice soli k strávení rozvržena jest, kdež na město a vesnice zdejší 400 prostic vzíti a stráviti vypadá: pročež povinni jste z města a ne odjinud sůl bráti. Také kdožkoli sůl přiveze, nemá sobě kdo co takové doma zanechávati aneb mezi sousedy děliti; anobrž všecku do města, a to do skladu obecného skládati, a odtud zase takovou vyzdvihovati, pod propadením té soli, kterou by tak doma zanechal aneb sousedům na rozdíl přepustil.

Dvadcáté druhé. Stává se také někdy, že zlí lidé a škůdcové ve vsích lidem škodí, a buď ve dne neb v noci překáží: kdyby se [co] podobného přihodilo, a že by ve vsi pokřik se stal a takového *škůdce by honili,* jest povinen jedenkaždý takového škůdce honiti nápomocen býti, všeho všudy na straně zanechaje; kdoby pak toho zanedbal a věda o tom honiti nechtěl, ten každý v pokutu Zemským [Z]řízením vyměřenou upadne; nebo právem světským i duchovním jedenkaždý jest povinen bližnímu svému ku pomoci přispěti.

Dvadcáté třetí. Cla aneb *mýta obecného* velmi na mále se z vesnic odvádí, a na oko se vidí, že vozkové na vozích po vesnicech nakládají, k městu nepřijíždějíce; pročež jestliby kdo cestou neobyčejnou vyhýbal a náležitě se z koní a nákladu nevypravil, na takové, kteří k tomu zřízeni jste, bedlivý pozor dejte, a žádného nešetřte, anobrž takového zastavte anebo do města dodati hleďte; neb i JMCské důchod běh svůj má, a ti, kteří na to přísahu mají, nechť podle ní pokračují, aby duši své neublížili.

Dvadcáté čtvrté. Co se provozování *myslivosti* dotýče, dosti se to pokaždé zapovídá, aby jeden každý, kdo k tomu nařízený není, pod hrdlem a statkem pokoj dal; však ta zápověď malý užitek až posavad přinesla, neboť vždy s ručnicemi poddaní se protulují, a nač přijdou to stříl[ej]í, tak že když jaká potřeba obecní nastává, myslivci nic od zvěře dostati nemohou. Pročež vždy dále se přísně zapovídá, aby toho střílení se zdrželi, na zajíce žádné sklopce nekladli, ptačí vejce, zvláště koroptví aneb tetřeví, ani náhodou ani schválně nevybírali, nekazili; tím méně pastevci psy na pole brali a zvěř plašili. Jestliže by pak kdo proti této zápovědi vždy potajmo myslivost provozoval, má zajisté ztrestán býti, ručnice se jemu vzíti, a peněžitou ještě pokutou dle uznání vrchnosti zpokutován býti. Nebo nesluší žádnému mimo myslivce a hajné s ručnicí choditi. Také na takové [Z]řízení Zemské A. 62, Q. 61. pokuty 10 ℔ m. vyměřuje.*) Nechť tedy se jedenkaždý takového myslivosti provozování hledí varovati, chce-li té vyměřené pokutě ujíti. Nač myslivci a hajní bedlivý pozor povinni jsou dáti.

*) Obnovené Zřízení Zemské 1627 jedná o myslivosti v článcích Q. 48—Q. 57; články Q. 61 a 62 ustanovují pokutu 10 kop gr. českých na toho z lidí obecných, kdo by byl postižen s ručnicí.

Dvadcáté páté. *Rybníky*, kde se který vynachází, kdyby nějaká povodeň nebezpečná se přihodila, aneb něco pilného k zaopatření bylo, mají ihned všickni bez meškání se dáti najíti a hájiti, aby žádná škoda nenásledovala a skrze neposlušnost věc že by se zaopatřiti nemohla. Porybní pak, kteří k tomu ustanoveni jsou, mají lépeji, než až potud se dálo, v zimě k rybníkům, kteří nasazeni jsou, přihlédati, každý den led prosekávati, aby násada nehynula; jestliby však skrze nečasté dohlédání a prosekávání ledu některým porybným co sešlo a škoda na rybnících se stala, ten jedenkaždý z toho těžce odpovídati a škodu tu platiti povinen bude; k tomu i trestání zasloužilého neujde.

Dvadcáté šesté. A jakož z věcí nejpotřebnějších při hospodářství nejpřednější jest, *pozor na oheň* dáti, aby jak sám sobě hospodář předně skrze neopatrnost, tak také i jiným neuškodil: sluší tedy na světlo bedlivý pozor dáti, komíny časně vymetati dávati, a opatrně s světlem zacházeti, obzvláště když nočně do chlévův k dobytku se přihlíží, jako i když na podzim lny se suší a tříti dávají, mají ta místa dobře zaopatřena býti, aby tudy žádného neštěstí se obávati nebylo. Kominíci k tomu zřízení bedlivě každé čtyry neděle k takovým místům, kde se ohněm nítí, dohlížejte. Kdyby pak z dopuštění božího oheň někde vyšel, k hašení takového všickni nápomocni budete a hasiti pomáhejte, a ne jako na divadlo přicházejte; jestli by pak (čehož pán Bůh uchovati rač) v městě oheň vyšel, blízké vesnice neprodleně k hašení takového ohně se najíti dejte a při ohni nic neberte; nebo právy městskými veliká pokuta na takové, kteří se toho dopouštějí a něco ustraňují, vyměřena jest, kterouž skutečně k vyplacení přijíti mají.

Dvadcáté sedmé. Jest i to s nemalým podivením, že na *řeky a potoky* od těch, kteří k tomu nařízeni jsou, velmi špatný pozor se dává a málo do města ryb se nosí; aby tedy pilnější hleděli býti. Vylévání řek, lapání ryb žádnému jinému, leč těm, kteří sobě to poručeno mají, se nedovoluje; jestli by pak toho prohlíželi*) a někomu buď z sousedův městských aneb jiných v řekách loviti dovolili, mají skutečně trestáni býti; obzvláště kdyby se kdo cizí osmělil do řek vstupovati a to na vrchnost vznešeno bylo, dvojnásobní pokutou strestáni budou.

*) přehlíželi?

Dvadcáté osmé. *Klády k pilám*, kde kteří voziti máte, časně to odbývejte, pokud saničná cesta jest, jako i k *vápenici kamení*, co na kterou ves složeno bude; když se kamení vápenné vozí, tehdy mnoho po cestě takového svévolně ležeti se nechává. Kdo by co podobného přečinil, bude se věděti jak k takovému přistoupiti.

Dvadcáté deváté. *Mlynáři* povinni býti mají jednostejně řemeslem svým jak možným tak potřebným spravedlivě sloužiti; předně a nejprvé osobám v povinnostech postaveným, pekařům i jiným všem měšťanům, i také následovně poddaným, obzvláště kdyby nedostatek vody se vynacházel, jak nyní toho zakoušíme, mají nejdříve domácí odbýváni býti, potom přespolní. Měřičného více než náleží nepřijímejte,

a mouky po korci 5 věrtel, otrubů 1 věrtel ze mlýna povinni jste dávati. Ti, kteří přísahu vykonali, vědí jak se chovati a duši své neubližovati; kteří pak ještě závazek nemají, má se jim také vydati, tak aby podle něho se chovali; jináče kdo proti svědomí a přísaze činí, Bohu i světu v pokutu upadá.

Třidcáté. Koní a jiného dobytka straženého*) na obec nevyháněјte, aby jiným sousedům škoda podobná se nestala, a *dobytek nakažen* nebyl. *Včely zlodějky* nemáte přechovávati a pod žádným vymyšleným způsobem je trpěti, nýbrž je ihned zkaziti dejte, pod uvarováním přísného trestání, nebo nemá se vědomě bližnímu svému v tom nejmenším škoditi.

*) Snad zkaženého, nemocného.

Třidcáté první. Na *hon* sami osobně z každého gruntu, zahradníci i chalupníci, též i podruzi aneb čeládka k tomu způsobná ať jest vypravena, a ne děti, které by v čas zimní se oznobiti mohly; kdo by se pak na takovém honě nevynacházel aneb na místě svém způsobného neodeslal, který by to zastati mohl, pokaždý ten a takový 10 grošů m. pokuty do důchodu obecného propadne, kterážto jemu prominuta nebude.

Třidcáté druhé. Na cizopanství bez vůle vrchnosti nic nepropouštějte, obzvláště *prodej dobytka*, ten se pod pokutou propadení toho dobytčete zapovídá. Nebo sami toho čitelni jste a vrchnosti vaší o tom zprávu častěji činíte, že okolní páni sousedé nic sem z panství svých propustiti nechtí; proč bychom my měli něco podobného propouštěti? Jedna každá vrchnost má vůli na panství dle libosti rozkazovati. O tom prodaji dobytka dosti často rychtářové napomínáni bývají, aby v obcích svých to přednesli, že jsou povinni poddaní domácím řezníkům nejprvé, když co na prodej mají, toho přáti a je pobídnouti; kdyby se však domluviti nemohli, a poddaný poznával, že by jeho domácí utisknouti chtěl, teprva může přespolním buď hovězí neb telecí dobytek prodati. Toto se však také rozuměti má, aby poddaný pod pláštěm aneb pod fortelem s cizími se smluvě, domácí drahotou svévolně neodháněl; na kom by to shledáno bylo, ten zajisté ty peníze propadá, a co za ten odprodaný kus dobytka utrží, takové peníze do důchodu obecného obráceny býti mají, načež obzvláštní pozor se dá.

Třidcáté třetí. *Míry* na obilí, *váhy* a lokte velké moravské se na konec pod skutečnou a nevyhnutelnou pokutou zapovídají; má se všecko dle mnohého od slavné královské komory české milostivě prošlého nařízení na Pražskou míru, váhy a lokte měřiti; přestupující pokutou v tom poručení vysazenou trestáni budou.

Třidcáté čtvrté. Hory obecní velice se hubí, vysekávají a planí, do důchodu obecného málo co se peněz za *dříví* schází; proto zapovídá se všem od prvního až do posledního, aby bez cedulky od pana primátora vydané a vyznamenání od pana polesného, též vůle a vědomí jeho žádný do hor nevkračoval, a když na jedno dřevo cedulku vyzdvihne, pět neb šest jich neporážel; na to hajní lepší nežli předešle

pozor dávejte a vedle vašich těžkých závazkův pokračujte. Kdo by se pak toho dopustil a bez povolení v panských horách dříví sekal, má dle zavinění trestán býti neproměnitelně; a kdyby který hajný to zamlčel a zatajil, dvojnásobní pokutu na sebe očekávati má.

Třidcáté páté. *Škod* žádných na polích, zahradách a lukách jeden druhému pasením, sekáním, jetím i jináče, obzvláště chalupníci, nečiňte; podruzi žádného dobytka na škodu sedlákům nechovejte; průhonův, kde takoví od starodávna jsou, nezasívejte; louky městské svévolně nevyžinujte a škody pasením nedělejte. Jestli starý průhon zasetý bude, může svobodně po osení tom dobytek se hnáti, nebo nelze povětřím dobytku na pastvu se dostati. Průhon neporušený za svobodný má zůstávati. Vodotoky v nově mimo starobylého místa a příslušenství na sousedské role neb luka neuvozujte, ale jak od starodávna takový tok šel, přitom zcela zauplna i budoucně zanechávejte. *Meze* též jeden druhému neuvorávejte, ani mezníky bez vůle a vědomí souseda svého nezasazujte; tím méněji takové mezníky vykopati a přesazovati se neopovažujte, nebo na takového Právy Městskými jest pokuta peněžitá patrně dosti veliká vysazena, která se na jednom každém takovém dobývati bude. Branky při plotech od obce do pole, kudy průhony jdou, kdo otevře, jest povinen také po sobě zavříti, aby se v polích na obilí neb lukách od dobytka žádnému škoda nečinila; kdo by pak jináče se choval a škodu oumyslně buď skrze čeládku neb dobytkem jeden druhému činil, ten jeden každý, kdo by v tom postižen byl, podle velikosti a malosti pro výstrahu jiným, když škoda přísežnými obvedena bude, má skutečně trestán a pokutován býti.

Třidcáté šesté. I také ten neřád v obcích vašich se vynachází, že jeden přes druhého na díle placením *dělníkům přidává*, a tudy sami sobě škodíte; an také na jídle jeden přes druhého dělníkům lepšíte, což se dokonce zapovídá. O plat jak mezi sebou snešení učiníte, ten jim dávejte, a stravu co náleží; tak aby i ten chudý hospodář dělníkův dosáhnouti mohl. Jestli by kdo to přetrhl, tehdy má skrze to náležitě ztrestán býti; nebo všickni se živiti musejí, a obyčejně více se na chudého valí než na bohatého, obzvláště tedy na chudého zřetel míti sluší.

Třidcáté sedmé. Ploty, ohrady, mosty, cesty a komu co podobného spravovati náleží, opravujte, stavení vaše nespouštějte; co nejlépe býti může, hospodařiti hleďte; role cizím neprojednávejte, nýbrž sami zasívejte, tak aby jste těžkosti své vybývati mohli. Svornost také mezi sebou zachovejte, vespolek se láskou křesťanskou milujte, a dle toho přirozeného nařízení pokračujte: co sám míti nechceš, nečiň jinému.

Pročež všecky podotknuté navyklosti, nechvalitebné obyčeje, hříchové všelijací, obzvláště smilstvo, cizoložstvo, krádež, kouzly, hry, tance, podezřelé schůzky a jiné těm podobné nepravosti se vám přísně zapovídají. A k zvelebení dobrého se napomínáte, aby jste hleděli podle těchto vám vydaných artikulův tak a nejináče

se chovati, kteréž, když plniti budete, od pána Boha požehnání jak v domě tak na poli obdržíte, a od vrchnosti přízeň, lásku a zastání dosáhnete.

Tento pak *potaz* aneb ti svrchupsaní artikuli, aby lépeji zachováváni býti a podle nich všickni od prvního až do posledního se chovati mohli a věděli, mají každé suché dny v hromadě jedné každé obce na hlas a rozvážlivě se čísti, tak aby sousedé je pochopiti a v paměti snášeti mohli, se přísně nařizuje.

383.

1720: Slanský výtah z hospodářské instrukce Fridlandské.

Professor Jaromír Čelakovský našel v pamětné knize Slanské od r. 1636, o níž jsem něco poznamenal v AČ. XXIII. str. 152, některá pravidla hospodářská, jež tam jsou napsána na listech 53—56 pod nápisem „Všelijaká instrukcí hospodářská." Dal si je opsati, a připsal na opise datum „1720, 5. července", tuším jenom z domyslu; nejspíš jest to vlastně datum nějaké písemnosti, vepsané v sousedství těch pravidel v knize Slanské. Pravidel jest asi 48 na počet, nejsou číslována. Podle obsahu i podle jazyka domnívám se, že byla sestavena ve druhé polovici 17. věku. Jsou ta pravidla vesměs vytažena z hospodářské instrukce Fridlandské od roku 1628, která jest vytištěna v AČ. XXIII. str. 28—98. Vypisovatel počínal si prostě tak, že v instrukci Fridlandské procházel po pořádku oddíly, jež jsem při otisku na stranách 39—46 a 57—60 poznamenal čísly XI, XII, XXIII, XIII a XIV, a opisoval z nich některé články, jež se mu líbily, jiných pak pomíjel. Čísla XII a XXIII jednají o pivovářích a sladovnách, z nich obou vybrány jsou některé články. V čísle XIV, jež jedná o rybnících, možno z rukopisu Slanského opraviti jedno slovo, jež v našem otisku na str. 46 v článku 15. ruší smysl; místo „uškoditi mohou" má tam státi „uškoditi nemohou", což se pak také srovnává s předpisem obsaženým na str. 64 čl. 17.

Nový předpis, jenž nenachází se v našem otisku instrukce Fridlandské, nalezám v instrukci Slanské jeden; náleží do kapitoly o rybnících, a stojí v rukopise Slanském mezi články, jež jsem v AČ. XXIII. na straně 44 označil čísly 3. a 4. Zdá se to býti starý recept, a zní celý takto:

Poznamenání, jak se kapry trecí nasazovati mají:

Rybník plodový v měsíci Aprilis, a kapry třecí v měsíci Máji nasazovati se mají. Okolo sv. Filipa a Jakuba dáti do rybníka tolik kaprův, co by rybník snésti mohl, vždycky proti jednomu třecímu dva mlíčný; neb s kaprami jest jináč, nežli z jinejmi věcmi, a musí býti víceji mlíčných nežli jikrných. Když pak se nasazují, tehdy jim učiniti takto: Třecího kapra čistě ostrouhati, až by krev tekla okolo pupku; potom na to ostrouhání co nejkyselejším octem po třikráte políti; pak zase tekoucím medem na to ostrouhání pomazati, aby se ho plíseň nechytila; naposledy tři zrna pepře mu do huby dáti a do rybníka vhoditi. Mlíčného kapra, jak jej proti slunci vejchodu do ruky vezme, nečiníce mu nic jiného, jenom do huby tři zrna pepře tak celého vundati, a dobře potom, aby se vyndati nemohl, do huby zatlačiti, a hned do rybníka vhoditi.

384.

1720. Kníže Adam ze Schwarzenberka obtížemi při svolování ke sňatkům mezi neusedlými poddanými hledí docíliti, aby nepřibývalo podruhů na jeho panstvích po Čechách.

a) 1720, 26. ledna. Neusedlým poddaným hejtman nedává svolení k ženitbě bez dovolení knížecího; příště bude hejtman oznamovati knížeti také usedlé ženichy.

Extract eines an mich Wirthschaftsrath vom Protiwiner Hauptmann Duscher ddo. 26. Jan. 1720 abgelassenen Antwortschreibens:

Dero unter 19. d. an mich abgelassenes, nebst denen mir in copia beigelegten 2 fürstlichen Rescripten, u. zw. primo ratione Ertheilung der Eheconsensen und diesfalls ergangenen gn. Generalien [zuwider?] nicht eingeschickten Berichten..., worauf auf das erstere geh. berichte, dass ich bishero der gänzlichen und festen Meinung gewesen, dass sothane Generalien einzig und allein auf die unpossessionirte Leute, die keine Nahrung haben und sich anderster nicht, als mit der Taglöhnerarbeit zu ernähren wissen, um dadurch die grosse Ueberhäufung derer Inleute, welche sowohl den angesessenen Dorfsgemeinden, als auch der Herrschaft, da sie sich in Mangel anderer Nahrung auf die Dieberei und andere böse Stuck verlegen, nach und nach zu minuiren, sich extendiren; — und obschon deren viel das verflossene Jahr sich insinuirt und heiraten wollen, so ist doch keinem von solchen unpossesionirten Leuten, als ihrer 2, jedoch mit Consens Sr. Dt., (u. zw. dem Adalbert Brzehowsky, einem blinden Mann von Radomilitz*), den 10. Jan., dann dem Martin Zak Krzeschtiowitzer Unterthan von Dobieschiz, so die Annam Churfürstin von Klauk**) geschwächt, den 9. Oct. 1719), die Bewilligung zum Heiraten ertheilt worden. Und weil SDt von allen und jeden, auch von den possessionirten Wirthen, denen die Weiber absterben und diese andere zu heiraten adigirt sein, so ich bishero zu Ersparung der Mühe und des Papiers unterlassen, den Bericht gn. haben wollen: so soll von heutigen Dato an diesem gn. Befehl in Unterthänigkeit geh. nachgelebt werden.

Kopie v knížecím archivě Třeboňském A. 5 AU. 1 a. — V podobném smyslu téhož času odpovídali hospodářskému radovi (Lužickému) hejtmané jiných panství Schwarzenberských v Čechách, a to hejtman Dvořák v Hluboké, Frei v Postoloprtech, Ettl ve Vlčicích (u Trutnova); Ettl psal, že knížecí generalie o tom obdržel 27. Dec. 1718. Tyto 4 odpovědi poslal Luschitzky ddo. Wittingau 11. Febr. 1720 knížeti, řka o nich: gleich wie nun aber auch wegen der Angesessenen künftighin ein jeder Hauptmann seinen unterthänigsten Bericht vor Ertheilung des Heiratsconsenses EDt geh. einzusenden verspricht.

*) Statek Radomilice, na jv. od Vodňan, koupil 1671 kníže Jan Adolf ze Schwarzenberka a připojil k panství Protivínskému. — **) Statek Chřešťovický, východně od Písku u řeky Vltavy, koupil 1711 kníže Adam ze Schwarzenberka a dal jej spravovati z Protivína; tam jsou vsi Doběšice a Kluky, což německy se píše Klauk.

b) 1720, 17. února. Kníže obmezuje ženitbu podruhů, aby bylo méně krádeží.

An Luschitzky.. Was wir schon ehedessen in unsern Generalwirtchafts-Resolutionen und auch noch letztlich am 10. verflossenen Monats Januar pcto der auf gewisse Mass und Weis eingeschränkten Heiraten rescribiret, das thun wir dahin verstehen, dass solche Heiraten blos und allein denen unpossessionirten, als da seind die Inleute, zu Vermeidung deren Diebereien und anderen Incovenientien, mit Nichten aber denenjenigen Leuten, so entweder wirklich possessionirt, oder doch Hoffnung

haben, ihrer Väter Gründe nach deren Absterben zu besitzen, verwehret werden solle. Welche unsere gn. Erläuterung ihr dann unseren sammentlichen Hauptleuten bekannt zu machen, und dass sie hierüber feste Hand halten, zu bedeuten habet. Sign. Wien 17. Febr. 1720. A. F. F. z. Schwarzenberg.

Collationirt mit dem .. Original, so bei der Oberhauptmann-Registratur verbleibet. Sign. Wittingau 23. Feber. 1720. Luschitzky m. p.

Kopie v kníž. archivě Třeboňském I. B. 5AU. 1.

c) 1720. 7. srpna: Knížecí nařízení hejtmanovi Vorlickému, že on bez knížecí resoluce může dávati svolení k ženitbě ovdovělým podruhům jenom tehdy, mají-li z dřívějšího manželství děti.

Worlik. Lieber Hauptmann! Wessen ihr euch ratione Verehelichung verwittibter Inleuten geh. beanfraget, ein solches haben wir aus eurem Bericht und respektive Anfragschreiben vom 17. passo des mehreren vernommen; warüber wir euch auch hiemit zur künftigen Richtschnur gn. verbescheiden: dass ihr zwar denenjenigen verwittibten Inleuten, so mit Kindern versehen seind, den Heiratsconsens ohne dass unsere Resolution ihr hierüber einholet, ertheilen; denen anderen hingegen, so keine Kinder haben, unterlassen, uns aber wegen der letzteren, wann sich einer verheiraten wollte, den Bericht und Gutachten erstatten. Geben Wien 7. Aug. 1720.

A. F. F. zu Schwarzenberg m. p.

Originál v kníž. archivě Vorlickém 5AU. 2.

385.

1720, 27. února: Císař Karel pragmatikou do Čech zapovídá, aby nepodávaly se přímo k dvorské kanceláři žádosti a jiné spisy, které náležejí napřed k nižším instancím, a obnovuje nařízení, že na všech podáních činěných ke dvorské kanceláři má býti podepsán také právní přítel.

Carl der Sechste ꝛc. Hoch- und wohlgeborene ꝛc. Wir haben aus denen bei unserer königl. löbl.*) Hofkanzlei täglich einlaufenden Schriften schon von einigen Zeiten her wahrgenommen, wasgestalten viele unnöthige und zur ersten Instanz gehörige Anbringen darunter stark einzuschleichen beginnen, und theils von der Partei selbst, oder ihrem Sachwalter, nur zu dem End an uns immediate dirigiret werden, damit sie Zeit gewinnen, den ordentl. Richter irre zu machen, die Gegenpart umzutreiben und desselben Activität unrechtmässigerweise zu hemmen, Gelegenheit überkommen möchten; woraus dann erfolget, dass die Instantien confundiret, wir selbsten unnöthig behölliget, auch die Entscheidung anderer wichtigen Sachen gehindert, mithin das Justizwesen und dessen rechter Lauf nur in Unordnung und Unverlässigkeit verleitet wird.

*) Čti: böhm.

Wie wir nun zwar einerseits in billichen Dingen keinen, den allerunterthänigsten Recurs zu uns zu verschränken oder schwer zu machen gnedigst gemeinet

Tištěno v knížce: Continuatio codicis Ferdinandeo-Leopoldini 1720—1724, v Praze u Lochnera bez roku, str. 3—8, s nadpisem: Extract aus der kön. Landtafel im Königreiche Böheimb unterschiedlicher Pragmaticarum, sub Lit. N. 7.

Zmíněná v textě pragmatika císaře Leopolda z 25. června 1684 jest tištěna ve Weingartenově Codexu 1720 str. 477 č. 379, ale netýká se přeskakování nižších instancí, nýbrž obnovují se v ní jenom starší předpisy, že podání ke kanceláři dvorské mají býti spolupodepsána od advokáta; nezachováváním těch předpisů císař Leopold viděl se pohnuta, die allbereit im 1641 Jahr gefast- und wiederholter Anno 1657 ergangene Pragmaticam, dass keine Schrift oder Suppliciren bei gedacht unserer kön. böhmischen Hofkanzlei, einfolglich auch bei anderen Gerichtsstellen in unserem Erbkönigreich und Landen eingereicht werden solle, es seie dann in derselben nebst dem Principalen auch ein geschworner Advocat unterschrieben, gnädigst zu erneuern.

Čeští poddaní v 18. století často podávali ke dvoru supliky a stížnosti, které překračovaly nařízení Karlovo z 27. února 1720 v obojím směru: nižší instance bývaly pomíjeny, a scházíval podpis advokáta.

386.

1720, 16. března: Výňatek z řádu panství Kosmonoského o dalekých fůrách, o dělbě velkých selských statků, zápověď nápolnického užívání polí.

Panství Kosmonoské nad Jizerou náleželo v letech 1650—1738 hrabatům Černínům z Chudenic. Od Františka Josefa hraběte Černína, jenž zároveň byl držitelem Jindřichova Hradce a četných jiných panství, vydáno bylo dne 1. ledna 1719 všeobecné zřízení všem panstvím jeho, o němž jest zmínka v této písemnosti; a dne 16. března 1720 týž hrabě vydal panství Kosmonoskému partikulární zřízení, kteréž chová se v hraběcím Černínském archivě v Jindřichově Hradci. Z něho daroval mi následující výtah p. Josef Bayer, někdy obecní tajemník v Kosmonosích:

Zehnde Punct. Von gesambten Unterthanen und deren Verrichtung zu erklären.

Und weilen mein treugehorsamstes Ambt Kosmonos schon gleich Eingangs vernohmen, dass die Robothen gemäs der allergnädigst ergangenen Roboths-Pragmatique verrichtet werden sollen, so thue auch hiemit vor die *weiten*, außer der Herrschaft von den Unterthanen in erfolgenden Fall beschehen müssenden *Fuhren*, das in erwähnte[r] kais. Pragmatica vor die Knecht und Pferde ausgesetzte, als nemblich vor ein Knecht 7 Kr., vor ein Pferd aber 1 Masel Haber, denen Unterthanen aus meinem Ambt zu reichen in Gnaden erlauben; doch mit dieser wohl zu observiren kommenden Anmerkung, dass zu zwei Pferden nur ein Knecht, zu vier zwei, zu 6 drei, und nicht so viel Knechte, als Pferde sein, passiret werden, folglich auch à proportione der passirten Personen die täglich angeordnete 7 Kr. zu geben kommen; und solle diesen überall nachgelebet, und wann es auf meiner Kosmonoser Herrschaft noch nicht so ordiniret wäre, ohne Verzug gemäss allergnädigst kais. Patent, doch à proportione deren mehr oder weniger besitzenden Gründen eingerichtet werden.

Es solle auch mein treugehorsambstes Ambt, umb die Gleichheit in den Robothen einzuführen, dahin bedacht sein, dass nach Absterben des Besitzers eines

zwei-, auch wohl mehrhübigen Bauerngrundts, in Fall selbter mehr als ein Kind hinterliesse, solches *Guth in gleiche Huben* unter sie getheilt werde. Doch wird in dergleichen Fällen allzeit mein treugehorsambtes Ambt vor erfolgender Zertheilung das Gutachtliche an mich vermittelst eines ordentlichen Ambts-Bericht gewissenhaft gelangen lassen.

Übrigens ist die in meiner General-Einrichtung de dato 1. Januarii abgelebten Jahres statuirte Rubrique von Obsicht auf sammentlicher Unterthanen Wirthschaft bestermassen zu observiren, nebst noch weiter beigefügter Erklärung, womit denen Unterthanen nicht gestattet werde, ihre *Felder umb den halben Theil mit andern zu besäen*, oder das auf den Feldern noch stehende Getreide zu verkaufen; sondern es solle mein treugehorsambtes Ambt in dergleichen Begebenheiten, wann die Unterthanen durch Unglücksfälle, nicht aber durch ihre Liederlichkeit ausser Stand gesetzt werden, sich zu helfen, das benöthigte mit einen gewissenhaft, nach vorhero wohl untersuchter Sach, verfassten Bericht an mich einschicken, umb sollchergestalt die Nothleidende zu retten und wiederumb emporzubringen.

387.

1720, 4. prosince: Na přímluvu Třeboňského hejtmana kníže Adam Schwarzenberg dovoluje dávati poddaným Bezským chléb při robotě, kterou konají větší, ale ne přivářeti pivo pro vojáky.

An Se hochfürstl. Durchlaucht expedirt den 13. Oct. 1720: Mit Bestreitung der Arbeit bei denen zu dem Gut Bzy angehörigen 5 Maierhöfen gehet es zwar, aus Mangel der robotbaren Unterthaner, schwer her, weshalb sie bei nothwendigen Arbeiten aus einem Haus aus alter Gewohnheit zu 2 Personen auf die Robot schicken müssen, wo bei der Herrschaft Wittingau zu Verrichtung derlei Robot nur eine Person zu erscheinen pfleget. Bei diesem Unterscheid nun und in Betracht, [dass] die Bzier Unterthaner zur Prästirung mehrer Arbeit als die Wittingauer angehalten werden, auch arme Leute seind, bewendet bei Sr. Durchlaucht unbeschränkter Willkür, ob deroselbe geruhen möchten, wegen bemelter Ursach jeder Person täglich zu 1 Pfund den Sommer hindurch, Winterszeit aber nur wochentlich zu 2 Pfund Brot gn. passiren und reichen zu lassen. Gestalten die von besagten Bzier Unterthanen mit tiefester Demuth suchende Bierzubreuung bei denen Durchmarchen gegen Schüttung des Getreids und Entrichtung 1 fl. kais. Biertazes, von hochbesagt Sr. Dcht. mildester Resolution dependiret. Schloss Wittingau 13. Oct. 1720.

Extract aus verschiedenen fürstlichen gn. Resolutionibus, dato Wien den 4. Dec. 1720, wovon die Originalia wieder die [nach der?] Materie nicht haben separiret werden können, unter besonderer Rubrique befindt:

Ferners ad 3. erlauben wir gnädigst, dass denen Bzyerischen Unterthanen, zumalen sie, eurem Bericht nach, sehr arme Leute seind, überdies auch zu grösserer Arbeit, als die Wittingauer, nemlich aus jedem Haus zu 2 Personen, anstatt der

von andern Dörfern dasiger Herrschaft gewöhnlich nur einen Person, angehalten werden, den Sommer hindurch einer jeden Person täglich, so lange sie wirklich arbeiten, zu 1 Pfund, im Winter aber nur 2 Pfund Brod wochentlich gereichet werden möge.

Die zugleich von ihnen gebetene Zubrauung des Biers hergegen können wir ihnen um desto weniger gestatten, als nur daraus denen andern ein übles Exempel und sonst eine nachtheilige Consequenz erfolgen würde.

Koncept z 13. října 1720, nejspíš z ruky Třeboňského hejtmana Zelenky, a výpis z knížecí resoluce dané 4. prosince 1720 leží v knížecím archivě Třeboňském VI. G β 35. — Kdy a proč bylo odvoláno dřívější dovolení, aby poddaní Schwarzenberští mohli si přivářeti pivo v panských pivovářích pro vojáky, o tom viz výše str. 111 (1717, 10. listopadu).

388.

Obecní řád vsi Žeretic u Jičína,

jejž si obec okolo r. 1720 sama obnovila.

V Českém Lidu XII. 1903 str. 260 jest uveřejněn obecní řád[1] Žeretický o 25 článcích, jejž vydavatel V. Janoušek klade do počátku 18. století. Přál jsem si ohledati rukopis, v kterém ten pamětihodný řád se zachoval, abych se dověděl něco určitějšího o jeho původu; to mi usnadnil bibliothékář Českého Musea dr. Zíbrt, jenž rukopis vypůjčil k tomu cíli do Českého Musea do Prahy. Jest to kniha obce Žeretické, do kteréž v letech 1727—1785 byly zapisovány obecní účty; nyní jest majetkem musea Jičínského. Nápis čte se na straně 38: „Makulář aneb počet pro všeliký příjem i také vydání pro obec Žeretickou, od roku jsouce založený 1727.“ Makulář to není, nýbrž z pravidla po každém prošlém roce najednou byly do té knihy vpisovány obecní příjmy a výdaje za celý rok, někdy také za několik let najednou, a tak od strany 38 jsou tam psány účty obecní až do konce knihy (str. 177) z let 1727—1785, ač z některých let scházejí. Když r. 1727 začali vpisovati účty do této knihy, nechali strany 10—37 prázdné, neboť jsou tam pozdější záznamy o chaloupkách nejvíce z druhé polovice 18. věku, troje narovnání z let 1745—1773, a na stranách 10. a 11. paměť o pořízení zvonce obecního r. 1779.

To, na čem nám zde záleží, psáno jest na prvních devíti stranách, a sice na stranách 1.—6. jest řád o 25 článcích, již uveřejněný v Českém Lidu. Mezi stranami 6. a 7. jest u hřbetu zbytek listu, který někdy byl také popsán, jakž dokazují zbylé konečky dvou čar, ale byl potom vystřižen, a to nejspíš záhy, poněvadž číslování stran, kteréž bylo provedeno neumělou rukou, tuším nemnoho vzdálenou od roku 1800, neukazuje tam žádnou mezeru, bylo tedy děláno po vystřižení listu. Domnívám se, že na ztraceném listě ještě pokračovaly články řádu obecního, totiž články 26. a další. Neboť na straně 7. stojí krátký předpis ve čtyřech článcích o slouhovi, a pak na straně 7. a 8. závěrečné poznámky k řádům předcházejícím (což níže všechno otiskuji), a konečně na str. 8.—9. mravoučné rýmování; a to vše, co stojí na stranách 1—9, psáno jest rukou jednou, rozdílnou ode všech ostatních ruk, které do té knihy vpisovaly účty a jiné záznamy. Písmo této ruky není běžný švabach, nýbrž jest to písmo

větší a ozdobnější; podobným písmem ostatní písaři v této knize psávali nadpisy. Také inkoust na prvních 9 stranách jest všude jednostejný a černější, než u ostatních záznamů.

Ze závěrečné poznámky se dovídáme, že to psal kantor Jan Hilšar, a které osoby byly tehdáž rychtáři, konšely a obecními. Datum schází. Za závěrečnými poznámkami o řádech na str. 8. podepsal se vlastní rukou Franciscus Kus Soc. Jesu; písmo jeho jest zcela jiné, než Hilšarovo, a také inkoust měl jiný, nyní zrezavělý. Ves Žeretice náležela tehdáž ke statku nazývanému Tuří a Zběř, kterýž byl majetkem jesuitského semináře sv. panny Rosalie v Jičíně. Podle nahodilých zmínek v knize pozemkové toho statku od r. 1675 byli regenty toho semináře r. 1706 Pater Maximilian Pech, 1716 P. Jan Capetius, 24. dubna 1719 P. František Kus, 1726 P. Fr. Stařinský, 1729 P. Jan Vernier. Střídali se tedy regenti semináře dosti často, a ti na statku Tuřském představovali vrchnost. Pater František Kus zjištěn jest v tomto úřadě 24. dubna 1719, a možná že v něm zůstával některý rok před tím i potom. Podpisem svým pod řády žeretickými chtěl nepochybně osvědčiti, že jakožto vrchnost nic nenamítá proti jich obsahu. Podle toho kladu náš zápis řádův Žeretických do času okolo roku 1720, a může při tom býti chyba nanejvýš o 4 leta do zadu nebo o 6 let do předu; najisto byly ty řády vepsány do přítomné knihy Žeretické dříve než roku 1727, kdy do ní začali psáti účty obecní. Jména rychtářů, konšelů a obecních, jež kantor Hilšar napsal vedle jména svého, neodporují tomuto určení času. Dle akt katastrálních r. 1713 Tobiáš Lochman, Vít Slanina a Jiřík Šimon byli sedláci v Žereticích, Jan Najmon a Václav Novotný řezník byli chalupníky. V účtech Žeretických vyskytají se Václav Novotný řezník v letech 1727—1757, Jan Najmon 1734—1758, Tobiáš Lochman 1727—1736, Jiřík Šimon 1748 jako již zemřelý; později ta jména v účtech nepřicházejí.

V úvodě k řádu obecnímu mluví se, že obec Žeretická všichni *společně se snesli* a tyto řády nařídili. V závěrečné poznámce zmiňuje se kantor, že k žádosti obce ty řády *vypsal*; škoda že neřekl, odkud. Domnívám se, že některé články tohoto obecního řádu pocházejí původem svým z časů o mnoho starších, z 16. nebo i z 15. století, a že obec Žeretická nejednou si je dávala a je podle příležitosti předělávala, je rozmnožovala a jich ujímala, a že také při tomto posledním obnovení v první čtvrtině 18. století byly co do obsahu i co do formy nově upraveny. Že obecní řád Žeretický jest původu starého, na to ukazuje hned způsob, kterým se v něm určují pokuty: v článcích 3. a 25. počítají se na groše české, v čl. 5., 10., 19. a 23. jmenují se groše bílé (albi); groše české nebo bílé jmenují se v zákonech v druhé polovici 15. věku a až do bitvy Bělohorské, ač v 16. stol. počítalo se již nejvíce na groše míšenské, kteréž potom zůstávaly ve smlouvách, i když účty se již vedly ve zlatých rýnských a krejcařích, jakž také v knize Žeretické 1727—1785 jsou vedeny. Ostatně jest nemožno najisto rozeznati, co v řádech Žeretických jest starého a co nového; krom českých grošů nic v nich není zastaralého, co by se nehodilo do 18. století; účty v knize vepsané řádům se neprotiví, ač jich také vesměs nepotvrzují; ku př. v příjmech obecních nezahlédl jsem nikde pokuty, jež podle několika článků měly se k obci platiti; ale kláda byla v obci Žeretické k trestání výtržníků, mezníky každoročně se ohledávaly, jakž v řádě nařízeno, a nařízené opatrování ohně jeví se v účtech ohledáváním komínů a pořizováním náčiní hasičského. Obecní starší v této obci sluli také růtmany, a měli v té obci postavení pod konšely (čl. 14. a 19.), tak že dohlíželi na pořádek a na konání obecních prací, a měli za to po 15 krejcařích celoročního platu.

Ježto v otisku 25 článků obecního řádu Žeretického v Českém Lidu jsou některé nedostatky, tiskne se zde ten řád znova celý, a připojuji dodavky, které dosud nebyly uveřejněny.

Rychtářové, konšelé a všeckna obec Žeretická začasto [z] slova božíh chajíc, že všecko slušně a vedle řádu se díti má; protož s zdravým rozmysl pováživše mezi sebou toho, na tom sme přišli: Poněvadž všelijací neřádové ja proti Pánu Bohu všemohoucímu, proti vrchnosti, řízení božímu, i ano ta nařízeným na místě vrchnosti, totiž právu, naposledy proti vší pobožnosti z děje, nad čímž pobožní lidé srdečnou lítost mají; uradivše se společně vši z mnohých neřádův zvlášť v naší obci sjíti mohlo, a neřádové jmenovaní aby byli, na ta pak místa svatá pobožnost a řádové chvalitební do obce boží aby uvedeni býti mohli, mezi sebou společně všichni na tom sme s a řády dole oznámené, pobožnost dobrým oumyslem nařídili. Kterýžto kč jak předně z sousedův, tak podruhův a čeládky, sumou ze všech obyvate naše spolu s' námi držeti, jich zachovávati nechtěl, jim se protivil, a t dobrému řádu tomuto se na odpor postavovati chtěl a postavoval: ten dá minky jedné každé osoby v též obci spolu trpící pokuty v této instrukci chtěj neb nechtěj, žádné vejmluvy v tom neužívajíc, ten, kohož by se dotýk stoupiti musí a povinen bude.

Nejprve. Kdo s námi těchto řádův zachovávati a povinnosti, jal vrchnosti čím sme povinni, tak také k obci, s námi zastávati [by] necht vrchnosti nemá v obci trpen býti.

Za druhé. Což nejpřednějšího jest, aby všickni rádi do kostela k božím chodili, a jeden každej hospodář v svém domě sám se dobře příkladn ku pobožnosti všecky v domě svém aby napomínal a vedl, obzvláštně kdy starodávna na modlení zvoní v času moru, hladu, vojny, drahoty, přílišn aneb mokra, podobně v čas škodných mrazův, jakž by dále o tom od sj chovního slovem božím vedeni a napomínáni bývali, pod pokutou od práva trestán býti má.

Za třetí. Na pohřby z jednoho každého domu jedna osoba (bı to lépe) aby se vypravila, pod pokutou dva český groše k obci: neměl-l a nechtěl by dáti, by pršelo, den v kládě seděti povinen bude.

Za čtvrté. Kdo by uctivosti před právem nezachoval, od vrchnost osob, rychtáře a konšelův v ušetření neměl, podle provinění právo jej t za to povinen bude právu poděkovati.

Za páté. Všecka lání, zlořečení se zapovídají pod pokutou [poč provinění od práva usouzenou. Item žádnej řezník v neděli v kázání [si neprodával, pod pokutou od práva.

Za šesté. Který by hospodář neb soused v příbytku svém v kar hráti o peníze dopouštěl, pokuty dá 5 gr. alb.

Za sedmé. Žádný soused čeládky cizí aby nepřechovával ani loudil neb jinému ji šikoval. Kdo by se toho dopustil, k obci 10 gr. pokuty dáti povinen bude. Dopustil-li by se toho podruhý, k obci pokuty 15 gr. dáti, den a noc v kládě.

Za osmé. Kdož by koliv tak dobře z sousedův jako z podruhův od cizí čeládky kradené věci jakéž koliv bez vědomí jejich hospodářův kupoval, s povolením vrchnosti ven z obce býti má.

Za deváté. Žádný soused žádného podruha k sobě do obce přijímati nemá, ani od sebe propouštěti bez povolení obce, pod pokutou k obci 10 gr. alb.

Za desáté. Který by podruh v týto obci chtěl býti, odtud, kde prve byl, vysvědčení o svém chování ukázati povinen bude, jinak obec jej nepřijme; leč by povědomý byl, a obec na přímluvu jej přijíti chtěla.

Za jedenácté. Do obce žádných dobytkův žádnej aby bez povolení obce nepřijímal.

Za dvanácté. Chalupník každej, který svých rolí a luk nemá, přes jeden kus hovězího dobytka mimo vůli obce chovati nemá.

Za třinácté. Podruh žádnej bez povolení obce žádného hovězího dobytka chovati nemá. — Kdo by chtěl z těchto třích artikul[ův] vejš jmenovaných kterýho užiti, povinen bude obce za to žádati, jináč sic pokuty právem nalezené neujde.

Za čtrnácté. Obecní aneb růtmané, kdyby povolání svého náležitě nevykonávali, od konšelův ztrestáni býti mají.

Za patnácté. Sedlák na obecní díla, kdyby toho potřeba byla, s koňmi a s vozem, s kolečkem a lopatou, chalupník [s] sekerou a motykou, podruh s lopatou povinni jsou vycházeti.

Za šestnácté. Vohrady kdo by komu bral, pálil, a na něj to shledáno bylo: den a noc v kládě seděti, a zase takové vohrady tomu, komuž pobral neb popálil, nový udělati má.

Za 17té. Kdo by koliv do svatého Jiří vohrady sobě nezdělal, vezme-li jakou škodu, žádného z ní nebude viniti moci.

Za 18té. Uhlí žádným skotákům aby se na pole nedávalo. Kdo by se toho dopustil, dá 5 gr. pokuty, a den v kládě seděti.

Za 19té. Ohňův doma aby šetřili, a žádný doma aby předíva nesušil, než všickni do pazderně vézti neb nésti mají, pod pokutou 5 gr. alb. k obci. Růtmané na to pilný pozor dáti mají pod pokutou od práva.

Za 20té. Kdo by bezelstně mohl vodu po svým poli hnáti, aby na jiné pole ji nepouštěl, pod pokutou k obci 5 gr.; o škodu se umluví.

Za 21ní. Mezníky každého roku při sv. Jiří aby se obnovovaly, právo na to samo pilný pozor dáti má.

Za 22hé. Po zápovědích, kteréž se činívají při sv. Jiří nebo po sv. Jiří, jak pastvami, tak žetím a trháním trávy na lukách, na paloucích, mezech a vobilích (leč by kdo komu odpustil) škody aby se nečinily. Kdo by se toho dopustil, ten podle velikosti škody, komuž ji učinil, bez odporu náhradu učiniti a den v kládě seděti povinen bude, a na rukojmě z klády vyručen býti má, že toho více činiti nebude.

23tí. Co se dotýče sadů, zahrad, ano také i na poli řípy, zelí a jiného vaření: jestli by kdo zastižen byl, noc a den, by pršelo, v kládě zůstávati povinen bude, a 5 gr. k obci složiti. Byla-li by pak škoda větší, nežli za pět bílých, právo [k] škodě, komuž učiněna, o náhradu dopomůž.

Za 24té. Cesty, mosty, průjezdy časně aby se opatrovaly, na to růtmané pilný pozor dáti jsou povinni, pod pokutou od práva.

Za 25té. Do hromady každej soused sám choditi jest povinen pod pokutou českýho groše; vdova sama, leč by bezelstně nemohla.

O slouhovi.

Předně a nejprve. Slouha u přítomnosti vší obce přijímán i také propuštěn býti nemá [sic].

Za druhé. Slouha na poli na sousedy broukati, s nima se vaditi a bíti nemá, ale jich sobě jakožto svých hospodářův vážiti a v poctivosti je míti má.

Za třetí. Slouhovi nemá žádnej ubližovati. A ublížil-li by [někdo jemu], on slouha sám sobě náhrady nečině [sic], ale na růtmane [sic] to znes, růthmané na právo, a oni slouhu jakožto svého služebníka přichrániti mají.

Za čtvrté. Za touž službu jeho plat, jakejž koliv podle obyčeje té obce, pěkně každej jej odbýti povinen jest; a on s poděkováním od nich přijíti má vděčně. Item nelíbilo-li by se komu co do slouhy, ten u přítomnosti práva, růthmanův a vší obci oznámiti má; a právo je hned, neodcházeje odtud, porovnati má a povinno jest.

Instrukcí aneb řádové od rychtáře, konšelův a vší obce Žeretické uvedené, a k žádosti jich od Jana Hilšara v ten čas kantora vypsané, za rychtářův Václava Novotnýho a Jana Najmona, konšelův Víta Slaniny a Jiříka Krczka [?], obecních Jiříka Šimonovýho, Tobijáše Lochmana.

Řádové v obci nic jiného nejsou, než metla, kterou by se bezbožní a neposlušní v té obci trestati měli. Řádové bez trestání pokut sou neřádové.

Naposledy nad těmito řády rychtář a právo ruku držeti povinni jsou a budou, aby se jich neujímalo, ani proti nim nečinilo. Pakli by to sami přehlídali, tedy obec všecka svobodně se na ně pro to domlouvati moci bude, a oni pro takovou nepilnost slušně trestáni býti mají. Franciscus Kus Soc. JESU mp.

Následuje 29 rýmovaných mravokárných veršů, kteréž se obracejí hlavně proti klení. Jsou psány touž rukou a týmž inkoustem, jako předcházející řády. Obsahem jsou jalové, až na tyto dva: „Pokuty na zlolejce přísluší — Dvě neb tři lžíce kolomasti."

389.

1722, 25. září ve Vídni: Kníže Adam Frant. ze Schwarzenberka potvrzuje osvobození od odúmrtí, jež obyvatelé desíti vesnic okolo Červeného Újezdce obdrželi 29. září 1629 od Jana Viléma ze Švamberka.

Von Gottes Gnaden Wür Adam Franz des heiligen Römischen Reiches Fürst zu Schwarzenberg &c.

Vesničané žádali knížete za potvrzení privilegia na kšaftování, obdrženého od Švamberka r. 1629; kníže je cituje celé německy dle výpisu z knih Píseckých, a potvrzuje těmito slovy:

Dahero Wir dieses von weiland obengedachten Herrn von Schwamberg verliehenes Privilegium hiemit nicht allein gnädigst confirmiren, ratificiren und approbiren, sondern auch darüber sie mit diesem begnaden wollen: dass obschon die Freunde ausser der Herrschaft zu succediren nicht befugt seynd, Wür dannoch aus besonderer Gnad, — und zwar insolang uns und unseren Nachkommenden gefällig sein würd, — bei der bisher eingeführten Observanz, insonderheit aber in Betrachtung und der ausdrücklichen Bedingnuss, dass auch die Augezder Unterthanen anderwärtig zur Succession admittirt werden und das Jus reciprocationis diesfalls mittler Zeuth durch die althergebrachte Gewohnheit genüssen, darbey gnädigst beruhen lassen.

Hingegen würd das oben bemeldete Gericht die *Robothen nach dem allgemeinen Brauch des Lands*, und wo das Gericht selbige anjetzo und von langer Zeuth verrichten thuet, ohne aller Widerred zu verrichten; und was wegen der zwei extrabemelten Tägen unsere und unsern Nachkommenden Beamte der Nothdurft nach, wie schon davon oben erwähnt worden, anordnen werden, fleissig nachzukommen hiemit angewiesen . . . Geschehen Wien 25. September 1722.

Adam Frantz Fürst zu Schwarzenberg.

Ad mandatum celsissimi domini principis proprium Joseph Venc. Pelican, secretarius.

Opis v archivu Vorlickém V. AU. Nr. 3. — Privilegium Švamberkovské z 29. září 1629 zde potvrzované jest tištěno v A. Č. XXIII. str. 99—101 č. 201 s poznámkou o statku Červeném Újezdci. — Z let 1629—1722 jest v archivě Vorlickém asi 70 písemností, ježto se vztahují k této záležitosti.

390.

1723, 2. ledna: Některé povinnosti a práva městečka Horního Jelení.

Antonín Ignatius hrabě z Bubna a z Litic vydal na zámku Jelenském 2. ledna 1723 poddaným svým Horno-Jelenským na jejich poníženou žádost, a pro uvarování všelikých až posavad mezi officíry jeho a nimi povstalých mrzutostí, psaní od sebe mocí vrchnostenskou;

v něm vypočítávají se v 9 článcích povinnosti sousedů Jelenských (v příčině úroka, kontribuce, odbírání sýrů a ryb panských, platu z luk záduŠních; za palivo a trávu z lesů panských dávali korec popela nebo 10 kr. ročně; o robotách, přádle, dříví hvozdovém a žaludech), pak v 6 článcích milosti aneb výhody, jichž jim za to má vrchnost poskytovati dřívím k palivu a travou z lesů panských, též stravou a pivem při robotách. — Otiskl Václav Koďousek v Monografii Doudleb 1877 str. 123—126.

391.

1723, 31. ledna: Smlouva mezi vrchností a veškerými poddanými na panství Brandejském n. O., podle které selské pozemky zabrané ke dvorům panským zůstanou při nich za náhradu poskytnutou odepsáním dluhů; kontribuci budou z nich platiti sedláci.

Handfeste-Vergleich de anno 1723 zwischen der Obrigkeit und sammentlichen Unterthanen der Herrschaft Brandeis ob der Orliz.

Leta po narození syna božího 1723 dne 31. Januarij, a to jmenovitě na den sv. Petra z Nolasku, mezi vysoce urozeným pánem panem Františkem Fridrichem Svaté Římské říše hrabětem z Trauttmannsdorfu, panem pánem panství Brandejského (tit. pl.) jakožto dědičnou vrchností z jedné, též purkmistrem a radou, rychtářemi a konšely téhož panství Brandejského jakožto věrnými poddanými, i na místě celého panství, následující dobrovolné celé dokonalé a nezrušitedlné porovnání nyní i na časy budoucí a věčné jednomyslně jednosvorně učiněno a zavřeno jest, a to takové:

Jakož se praví, že by někdejší držitelové a vrchnosti téhož panství jistých poddacích 120 strychů k dvoru panskému Bohousovskému, ke dvoru Volešenskému 40 str., pak ke dvoru Lhoto-Sudlicovskému 78 str., v sumě 238 str. vesměs míry Pražské v sobě obsahujících, do kalkulu sedlské kontribuce potažených rolí byli připojili a sobě přivlastnili, břemeno ale placení ordinární kontribuce z týchž rolí jim zůstati mělo, tím pak způsobem znamenitá příčina k všelikému jak pokoutnímu tak veřejnýmu reptání a obtížnostem se vyskytla.

Z kterýchžto však rolí těch předepsaných 120 str. u dvora Bohousovského sice tak mizerné a špatné jsou, že když se častým hojným mrvením a náležitou vorbou nepřemáhají, na nich ani tráva, mlčíc o nějakém zrní, růsti nechce. Strany těch ale při dvoře Volešenském do pochybnosti potažených 40 str. žádné gruntovni paměti a svědectví se domakati nemůže, aby takové ode vsi Volešný kdy odňaté a k témuž panskému dvoru připojené by býti měly. Jakož i posledně co se těch při dvoře Lhoto-Sudlicovském 78 str. dotýče, naproti takovým bezpochyby hned tenkráte se kompesancí a 43 korci vesnici jmenované Němče státi musela, poněvadž tam před generální rectificationis commissí jeden panskej dvůr se vynacházel, a takových 43 str. nyní oni Němčičtí poddaní užívají.

A protož jsouce tyto realitates na pochybnosti záležející, které nejináče jedině prostředkem přátelské smlouvy zmístněné, tudy pak z jedné i z druhé strany všelikteré jiskry, nesnázi a nedorozumění umořené a udušené býti mohou; jest tehdy mezi vejš titulirovanou vrchností Trauttmannsdorffskou z jedné, též purkmistrem a radou, rychtářemi a konšely i na místě všech obcí téhož panství Brandejského k ouplnému vynahražení a kompensací předešlých, nynějších i budoucích pretensí, které by týmž poddaným respectu těch 238 str. vejsevu, z nich placené, platící a platiti mající kontribuce ordinární a užitkův někdy byly patřily, patřící neb budoucně patřiti by mohly, takto věc pod titulem smlouvy handfestovní dokonána, zmístněna, a to sice

Předně: Upouští dotčená vrchnost ode všech a všelikterých pro liquidis uznalých rozličných, vedle přiležející specifikací sig. 0 na 3510 fl. peněz hotových do důchodu vrchnostenského od týchž poddaných, jakž nájmův, ourokův, též za všeliké effekty z důchodu vzaté,*) spravedlivě povinovaných dluhův peněžitých, pak do důchodu obročenského in natura pšenice 6 str. 1 v. 3 č., žita 216 str. 2 v., ječmena 10 str. 2 č., směšního 40 str. 1 v. 3 č., hrachu 2 v, ovsa 938 str. 2 v. 3 č.; což na peníze uvedeno podle taxy a času stalé půjčky vynáší 1095 fl. 5 kr. 1 ½ d.; dále sobě a dědicům svým budoucím respective týchž 3510 fl. peněz, 6 str. 1 v. 3 č. pšenice, 216 str. 2 v. žita, 10 str. 2 č. ječmene, 40 str. 1 v. 3 č. směšního obilí, 2 v. hrachu a 938 str. 2 v. 3 č. ovsa žádné pretensí na nich poddaných, dědicích a budoucích jejich nepozůstavuje. Jsouce

za druhý oni společně celého panství poddaní v dluzích kontribučních znamenitě zabředeni, z kterýchžto v tyto obtížné leta bez své znamenité zkázy ne tak snadno sobě pomocti spůsobni jsou; k sražení takových restův kontribučních má se jim společným poddaným celého panství jeden tisíc zlatých vydati a vysázeti. A jakž na[d] to vejš

za třetí při gruntě Vorlickým tak řečeným 36 str. vejsevu, a při chalupách Perenských 8 str., v summě 44 str. rolí vrchnostenských ab onere contribuendi in ordinario vyňatých se vynachází, z takových často jmenovaná vrchnost Trauttmannsdorffská na budoucí a věčné časy pro rata usedlosti [s] poddanými ordinární kontribuci platiti od týchž gruntův držitelův se uvoluje, v tom ve všem, co se tuto nadpisuje, dědice a budoucí téhož panství držitele nezměnitedlně zavazujíce. Kteroužto mil. vrchnostenskou deklaraci společné poddaní celého panství vyrozuměvše, netoliko k sobě volně a poslušně přijali, ale také za takovou milost una viva voce, totiž jednosvorně živým hlasem poddaně se poděkovavše. Naproti tomu zase

za čtvrté jak oni přítomní i nepřítomní, tak na místě dědicův a budoucích nahoře jmenované quaestionirované 238 str. vejsevu vynášející podací rolní případnosti nyní na budoucí a věčné časy z moci tohoto handfestu milostivé vrchnosti

*) Rkp. vzatých.

Brandejské, dědicům a budoucím dědičně a plným právem pro quieto usu et possessione dominicali, to jest k budoucímu pokojnému vládnutí, vrchnostenskýmu possessu a užívání netoliko dobrovolně, jednosvorně a jednomyslně postupují, anobrž

za páté co by se těch tak tuto postoupených rolí břemena placení ordinární kontribuce dotejkalo, od pretendirování takové za předešlá a nynější leta dokonale upouštějí, na budoucí časy ale — respectu té od milostivé vrchnosti jim touto smlouvou handfestu darované, a i s cenou obilnou na 5605 fl. 5 kr. 1½ d. se vztahující summy, která by milostivé vrchnosti každoročně ouroků 6 pro cento 336 fl. 18 kr. fruktificirovati mohla — z těch ad calculum contribuendi v 3. klassi pojatých 238 str. rolí pro rata ordinární kontribucí beze všeho odporu a kontradikcí platiti se zakazují, jak sebe, tak také dědice a budoucí své na časy budoucí a věčné v tom zavazujíce. Kteréžto tak dobrovolné, dokonalé a nezrušitedlné porovnání,

za šesté, jedna ani druhá strana v moci sobě nepozůstavuje v nejmenším invalidirovati, tím méně takové revocirovati, aneb jakou koliv vymyšlenou lstí lidskou, ignorantiae, doli, rei non sic sed aliter gestae, totižto nevědomostí, ošemetností, aneb že by se věc jináče a ne tak jednati byla měla, se hájiti, neb tuto per expressum a vejslovně všem podobným excepcím a námítkám od obojí strany odřeknuto jest.

Kterážto handfestní smlouva k delšímu nezměnitelnému stvrzení jest předně od mil. vrchnosti vlastní rukou podepsána a pečetěna, pak podpisem purkmistra, konšelův a přísežných toho panství nomine tenus přiznalá, ve dva stejné exempláře, — z kterýchž jeden v rukách vrchnostenských, a druhý při rychtě Brandejský zůstávati, a slovo od slova do urbáře městys Brandejského, též kancelářského na věčnou památku ingrossirována býti má, — sepsána a vyhotovena. Vše věrně a upřímně. A bude v libosti mil. vrchnosti pozůstávati, takovou smlouvu pro superabundancí při slavném ouřadě krajským kraje Hradeckého, na vlastní však náklad vrchnostenský, buď u přítomnosti neb nepřítomnosti jedné neb druhé strany producirovati a sollenisirovati, neméně v čas nastalé potřeby k vysoce slavné rectificationis kommissí ad ratificandum podati dáti. Čehož jest datum leta a dne svrchu psaného.

(L. S.) Frantz Friedrich Graf zu Trauttmannsdorff mp.

(L. S.) Purkmistr a rada v městys Brandejse nad Orlicí, též na místě celé obce

Jiřík Perníček rychtář Lhoto-Zářecký, Jan Smejkal konšel.

Václav Kvasnička rychtář Skrovenský.

Václav Dostál rychtář Kerhartický, Václav Bartoš konšel.

Bohuslav Kubů rychtář Sudislavský, Václav Dostál konšel.

Martin Zeman rychtář Auczmanský, Jan Dvořák konšel.

Pavel Hlut rychtář Lhoto-Sudlicovský, Jan Blaczel konšel.
Jan Hájek rychtář z Dobrý Vůdy, Pavel Jareš konšel.
Jan Blažek rychtář Liphavský, Jakup Knipl konšel.
Jan Brigl rychtář Sv. Jirský.
Jiřík Tomašů rychtář Rvišt[s]ký, Marek Dostál konšel.
Lukáš Jindra rychtář Mostecký, Jakub Diviš konšel.
Jan Hájek rychtář Bohousovský, Matěj Kulhavý konšel.
Jan Vilím rychtář Němčiský, Mikoláš Dudek konšel.

Že zpředu psané porovnání při král. ouřadu krajském od obou stran dobrovolně se stalo, a též do král. [krajského] protokolu od slova k slovu vnešeno bylo, to my od král. ouřadu kraj. tuto attestirujem. Actum v Studnici*) dne 23. Junij 1723.

Jeho Mil. cís. a král. rada, soudce zemský a nařízený král. hejtmani kraje Kralohradeckého:

(L. S.) Sigmund Joachim Schmidl H. von Schmiden

(L. S.) Carl Ferdinand Dobrzensky von Dobrzenitz

Opis psaný snad asi v polovici 18. věku, po smrti spisovatele Pešky, rady magistrátu Pražského, dostal se do archivu Českého Musea; některá slova jsou v něm opravována. Na obálce jest několik signatur registraturských či archivních. — *) Ves Studnice u Náchoda náležela 1683—1729 pánům Schmidlům, později ku panství Náchodskému.

392.

(1723—1732?) Formule přísahy rychtářské a konšelské na panstvích Schwarzenberských.

Přísaha rychtáře. Já N. N. slibuji a přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené a od počátečného hříchu neposkvrněné Panně Marii Matce Boží i všem milým Božím svatým; též jeho osvícené knížecí milosti ze Schwarzenbergku, vejvodu na Krumlově, mému milostivějšímu [sic] knížeti a pánu panu (titul). Tak jakož já rychtářem při rychtě N. zvolen jsem, že chci poslušný, věrný a bedlivý rychtář býti, všecko to, co Jeho Osvícené Knížecí Milosti užitečněj a k lepšímu by bylo, s pilností říditi; předně ty k mej rychtě patřící konšele, obytný a celé obce k bázni a chvále Boží, též k službám Božím a cvičení křesťanskému pilně napomínati a dodržeti; naproti [tomu] všechno zlé a co by proti Pánu Bohu a jeho svatému přikázání čeliti a činiti se mělo, vší mocí přetrhovati, pak mé představené vrchnosti časně a neomylně oznamovati; vdovy a sirotky ochraňovati a jim na ruku jíti; kdyby nějaké malé handle a neporozumění, které bych já směl urovnati, se v rychtě vyskytly, jednomu každému jak bohatému tak chudému, domácímu neb přespolnímu, dle slušnosti a spravedlnosti vyřízení a zadosti učiniti; tajnosti mně svěřené zamlčeti a nevynášeti; vrchnostlivé poručení pilně na pozoru míti, podle toho se říditi a věrně vykonati dáti; kontribucí a jiné platy, též také roboty spravedlivě

rozvrhovati, takové jakož i ouroky a jiné daně pilně a spravedlivě zvyupomínati a tam, kam náležejí, odvésti, jakož i roboty v pilnosti a spravedlivě vykonávati dáti; nicméně po zemřelých sedlácích a jiných poddaných inventáře a šacunky věrně a spravedlivě sepsati, a při tom nic nezamlčovati neb stranou přijíti dopustiti, jakož na takový způsob kšafty neb poslední vůle, kdo toho právo činiti jmá, vyhotoviti, pak bez prodlení do knížecího sirotčího ouřadu složiti dáti; a nic taky nedopouštěti, aby nějaký fortel se činiti mohl, nýbrž o všem správnou a věrnou zprávu mej představenej vrchnosti chci učiniti, a nic také nedopouštěti nechci, aby se rychtě nějaké nepořádné a nesprávné outraty činily neb činiti se měly. Nicméně s Jeho Vysoké Osvícené Mti knížecími myslivci, konšely a sousedy se srozuměti, aby žádný v občinách neb z gruntovních lesův žádného dříví bez naší vědomosti ke škodě sekati se nedopouštěl. Pak jináče činiti nechci, buďto pro přízeň neb nepřízeň, přátelstvo neb nepřátelstvo, dary aneb jinou vymyšlenou věc. Ostatně ale taky slibuji při samé spasitedlné katolickej víře nejen sám pevně setrvati, ale také moje domácí, jakož i obyvatele všech obcí v mejm rychtářství k takové bedlivě míti a přidržovati; pak na to pozorovati, aby žádné kacířské bludný knihy mezi obyvatele se nevloudily a netrpěly, nýbrž jak by proti někomu nejmenší důmění se vyskytlo, to ihned bez meškání mé představené vrchnosti oznámiti; a tak všechno to činiti chci a slibuji, co jedině k obdržení a k věčnému zvelebení svaté římské samospasitedlné víře katolické by býti mohlo, pak co jednomu správnému a věrnému rychtáři a křesťanu přísluší. K tomu mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, blahoslavená a od počátečného hříchu neposkvrněná Panna Marija a všichni Boží svatí. Amen.

Přísaha konšela. Já N. N. slibuji a přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené a od počátečného hříchu neposkvrněné Panně Mariji matce Boží i všem milým Božím svatým, též J. V. O. Kn. Milosti z Schwarzenbergku, vejvodu na Krumlově, mému milostivějšímu knížeti a pánu pánu (titul), že chci věrný, pilný a opatrný konšel býti, chválu a čest Boží všemožně zvelebovati, a jak moje domácí, tak také celou obec k pilnému slyšení služeb Božích, kázání a cvičení křesťanského snažně se vší mocí dodržovati; při tom na pozoru míti, aby se žádné neřádné schůzky, aniž jaké hříchy a nevole při obci nečinily, anebo proklínání se trpěly. J. O. Kn. Milosti, též celý obci užitek a dobré vyhledávat; mně představeného (titul) pana hejtmana a pány officíry v náležitý uctivosti míti, vrchnostlivé nařízení pilně pozorovati a vyplniti; mému představenému rychtáři ve všech případnostech dnem i nocí na ruku věrně, správně a ochotně jíti; mně svěřené věci od vrchnosti zamlčeti a nevynášeti; jednomu každému dle povinnosti náležitě vyřízení učiniti, vdovám a sirotkům na ruku jíti; kontribucí, ouroky a jiné daně v příslušný rovnosti pilně

a spravedlivě vypomínati, a takové v místo patřící náležitě odváděti, a roboty v mírnosti a dle spravedlnosti s rychtářem v rovnosti rozvrhovati, a k vybejvání takových věrně dopomáhati; při testamentích, svatebních smlouvách, kde jaké mohou činěné býti, též při šacunkách a zákupech ve všem se spravedlivě a bez fortele zachovati, a nedopouštěti, aby se něco ustranilo a zamlčelo; pak při mej vrchnosti, když toho třeba jest a já vyslán budu, ne omylnou, ale věrnou zprávu učiniti, a nic nedopouštěti chci, aby se něco nespravedlivě činilo a nějaké nesprávné outraty na rychtě se zdělati měly, nýbrž chci to vše mej představenej vrchnosti oznámiti; jakož také pozor míti, aby v obecních neb gruntovních lesův [sic] žádného dříví bez vrchnostlivé vědomosti a dovolení ke škodě sekati se nedopustilo. A jináče činiti nechci buď pro přízeň anebo nepřízeň, přátelstvo neb nepřátelstvo, neb jinou vymyšlenou věc; ostatně ale netoliko při samospasitedlné svaté římsko-katolické víře pevně setrvati, nýbrž také moje domácí, též ostatní obyvatele a celou obec k takové bedlivě napomínati a přidržovati, aby žádné bludné a zapovězené knihy do obce se nevloudily, bedlivě pozor jmíti; kdyby však něco podobného se vyskytlo, to hned mej představenej vrchnosti oznámiti; a všechno činiti mám a chci, co věrnému, bohabojnému křesťanu přísluší a patří, pak co by k zvelebení svatořímské katolické samospasitedlné víře prospěšné býti mělo. K tomu mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, blahoslavená, od přirozeného hříchu neposkvrněná Panna Marija i všickni Boží svatí Amen.

Z opisu psaného rukou 18. století v archivě panství Krumlovského I. 5 AU. 1. vypsal Hynek Gross. — Přísahy obě svědčí knížeti ze Schwarzenberka vévodovi Krumlovskému. Panství Krumlovské s jinými statky Eggenberskými připadlo Schwarzenberkům r. 1719, a sice nejprve Adamovi Františku knížeti ze Schwarzenberka, jenž potom roku 1723 obdržel titul vévody Krumlovského a zemřel r. 1732; po něm nastala správa poručenská až do roku 1741, kdy jeho syn Josef Adam dospěv uvázal se ve statky zděděné. Domnívám se, že tyto formule byly psány za vlády knížete Adama Františka 1723—1732, sotva později.

393.

1724, 9. února byly potvrzeny cechovní artikule řemesel zednického, kamenického a tesařského v poddaném městě Kunžaku na panství Telečském.

Potvrdil je držitel panství Telečského František Antonín hrabě z Lichtenšteina v zámku na Telči k žádosti mistrů v městě Kunžaku, aby se jimi spravovali řemeslníci jmenovaných tří řemesel „v městech, městečkách a po vesnicích se vynacházející," kteříž všichni měli býti cechovně přivtěleni do městečka Kunžaku. Kteří by dobrovolně k cechu nepřistoupili a konali dílo své při vesnicích anebo kdekoli jinde, ti měli býti trestáni, nad čímž hejtman Telecký měl ochranlivou ruku držeti. Za tu ochranu každý zedník, kameník a tesař byl povinen odváděti dvakrát do roka po 18 kr. do důchodů Teleckých. Artikulů jest 30; otiskl je dílem celé, dílem u výtahu Jaroslav Janoušek v Časopise Matice Moravské 1896 str. 300—311. — Některé tyto artikule cechu Kunžackého byly přejaty z artikulů pořádku zednického a kamenického v Starém Městě Pražském, jež dne 13. prosince 1586 potvrdil purkmistr s radou Staroměstskou; Pražských artikulů jest 23; uveřejnil je K. B. Mádl v Památkách archaeol. XVI. 649—654.

394.

1724, 24. dubna: Hrabě Karel Breda dal do knih vepsati nové stejnější rozdělení pozemků i břemen selských a chalupnických na panství Kácovském.

Decretum. Já Karel Joachimb svaté Římské říše hrabě z Breda, dědičný pán v Špandově, pán na panství Tach[l]ovským, Litovickém, Červeného Oujezdu, Jenči, Dobrý, Kácova, Čestína, Peček, Žleby, Chotěboři, Věže, Květenova a Radboři, Jeho Cís. a Král kat. Milosti skutečná tejná rada, komorník, královský místodržící, většího soudu zemského přísezný v království Českém ɔc. Známo činím vůbec a obzvláštně tu, kde by toho zapotřebí bylo: Maje toho náležitou povědomost, kterak na panství mém Kácovském moji poddaní předešle v veliké nerovnosti svých živnostech zůstávali, tak že které mají mnoho, zároveň jim, jako které mají málo robotovati, daně JCís. Mti jako i jiné onera vybejvati mínil [sic], tudy jeden druhého hubil a do chudoby přiváděl, a proto všelijaké roztržitosti a zaneprázdnění, i taky různice mezi nima častěji povstaly.

Pročež Vi Justitiae jsa pohnut, schválně hoc in passu měřiče zemského na poníženou žádost mých poddaných v letu 1718 jsem nařídil, aby on předně vše spravedlivě dle učiněné napřed přísahy jednomu každému jeho pole, luka a všechnu případnost vyměřil, nápodobně jednu každou ves v Bohu milou rovnost uvedl. Což i také se stalo. Naproti tomu také stálé platy neb ouroky léta 1721 v rovnost uvedené jsou. A poněvadž jak v polích, i také jiných platech dokonalá rovnost učiněna jest, tuto per decretum nařizuji a to míti chci, aby taky v knihách gruntovních všechny zápisy obnovené byly, a tomu, co od svých případnostech odňato, zlechčení se učinilo, a zase jemu, kterej k svý živnosti víceji co přijal, dle uvážení a šacuňku ouřadního se připsalo, aby nápadníci neb sirotci svou spravedlnost věděli kde pohledávati, a skrze odňaté pole a luka aby držitelové gruntův sobě nenaříkali, že pole odňaté mají, a jim v tom že žádné zlechčení se nestalo, nemyslili [sic].

Také dálej nařizuji, aby každoročně gruntovní soudy se držely, a vejrunky, co dle uznání a zápisův vypadá, náležitě a spravedlivě, zapraveny byly. Nad sirýma vdovama a sirotky pro zachování jich na panství všelijakou assistencí od mých představených správcův zachován i držán býti má [sic].

I také když se přitrefí, který držitel gruntu svého by zemřel, má ihned jeho odkaz, co on za živobytí komu při přítomnosti hodnověrných svědků, dle uznání však mého a budoucích mých jakožto dědičné vrchnosti, vyplněno býti; jakož jsou pia legata, které ale bez vůle a ratitikací mé, též budoucích mých, dříve státi se nemůže, (grunty ale poddací k záduším odkazovati se zamezuje). Pozůstalost všechnu od ouřadu městys Kácova neb městys Čestína skrze deputýrovaný z mého kanceláře náležitě a spravedlivě popíšou. A pokudž děti neschopné k hospodářství, nad nima

poručníky, kteří by je v dobrém vedli a spravovali, se nařídějí. A zůstala-li by tu nějaká mohavitost, aby sirotci budoucně nač očekávati měli, vše skrze mý správce se zaopatří, a na to sirotčí počet se povede; jejich užitky a všechny jiné jim patřící věci spravedlivě v mém důchodě k opatrování jich a k zachování jejich spravedlnosti v příjem se uvedou, a jejich peníze v kasse sirotčí do zrostu jich býti mají.

Nápodobně který kolivěk by ze statku pro neposlušnost z gruntův mých zběhl a nad vrchností zradil, má jeho celej na tom mající podíl ztratiti, a takový pro učiněný vejstupek mně a budoucím mým připadnouti. Což i se rozuměti má o všech nápadnících, kteří by nad svou vrchností zradili. Zemře[l]-li by ale některej nápadník, an majíce svou spravedlnost na gruntech rozličných pohledávati, anž by tu žádnej z přátelstva nebyl: ten a takový podíl připadá mně a budoucím mým podobným způsobem k vlastní disposici; načež obojí mí ustanovení správcové a řiditelé toho mýho panství Kácovského bedlivě pozorovati povinni budou.

Pro vyšetření pak vše té spravedlnosti a obnovení těchto kněch gruntovních ustanovuji mého ten čas toho panství řídícího a pod správou svou majícího purkrabího Václava France Suchomela, aby on vedle dobrého vědomí a závazku svého, majíce tu celou povědomost, dokonale vyšetřil, a jednomu každému bez mé nejmenší ujmy za spravedlivě učinil, a v té práci všemožně s dobrou radou předně primasa a konšelův mého městys Kácova, též s mýma ustanovenejma společnýma rychtáři sobě to poručeno měl, pro ode mně zase k očekávání mající milosti.

K potvrzení toho, že vědomím mým tyto knihy renovirovati jsem dal, to ad perpetuam rei memoriam vlastní mou rukou podpisem vedle přitisknutí mé hraběcí pečetě stvrzuji. Čehož jest datum v Kácově nad Sázavou dne 24. Aprilis Ao 1724.

Carl Graf (L. S.) von Breda mp.

[Hned za předcházejícím dekretem zapsáno ustanovení *o robotách*.]

Povinnosti při tomto panství Kácovském jsou následující, totižto *sedlákův potažných*: Aby jeden každý milostivé vrchnosti robotu týhodně s párem potahem tři dni, a přitom v těch 3 dnech jednoho pěšího, ve žněch pak skrze celej tejden dva žence, též na jaře a zimní setí s potahem skrze celej tejden vybejval; jako i přádlo panské dal přísti, a když takový k předení by se nedalo, za ně 10 kr. ročně platiti. Item smrže, houby a ořechy lískový, tak jak se urodějí, dle nařízení s kanceláře odváděl.

Chalupníkův: By též jeden každý mil. vrchnosti týhodně tři dni pěší robotu vybejvati, v sena sklízení ale skrze celej tejden, buď na sekání sen anebo k hrabání, jako i ve žních nápodobně skrze celej tejden buď na sekání ječmenů, ovsů a votav nebo na žetí jednu osobu, a taky když toho potřeba jest pro pilnost klizení sen a obilí, i taky dva robotíře posílali; pak přádlo panské přísti, a kdyby se k předení

nedalo, za ně ročně po 5 kr. platiti; a strany odvedení smržů, houb a ořechů, jak nahoře při sedlské povinnosti obmezeno jest, taky pozorovati povinni jsou.

Tato nařízení čtou se na prvních listech pozemkové knihy panství Kácovského, která od okresního soudu Uhlířsko-Janovického (č. 18.) dostala se do archivu zemského v Praze. Popisují se v té knize tři rychty, Zlivská, Polipeská a Vlkovská, celkem 21 vesnic. Rovnost v rozdělení pozemků a břemen, jakou tam zavedl hrabě Breda, jest podobná té, kterou zavedl Bredův švakr arcibiskup hr. František Kuenburg r. 1717 na panství Dolno-Břežanském (viz výše str. 104—106), ale není tak úplná a nepozná se tak snadno jedním pohledem, poněvadž v knize Kácovské scházejí schematické vzorce, jaké v knihách D. Břežanských stojí při všech vesnicích. Hrabě Breda na Kácovsku hleděl k tomu, aby v jedné každé vsi statky selské měly stejnou výměru rolí orných; ku př. ve Zlivi a v Holšicích jsou zapsány statky po 45 stryších polí, v Čižově po 42 str., ve Psárech po 37 str. Z jednotlivých zápisů jest viděti, že který sedlák měl dříve více polí, tomu se kousky ubraly a přidaly se jiným sedlákům, kteří dříve měli méně polí, a tito měli potom oněm spláceti ustanovenou cenu za pole nově obdržené Při tom však není poznamenáno, že by role náležité k jednomu statku měly touž cenu, jako u jiných statků v též vsi, a docela nic nedovídáme se o tom, měly-li také ostatní pozemky, louky, zahrady a lesy u každého statku stejnou výměru nebo stejnou cenu; snad se na to ani nepomýšlelo. Ceny jednotlivých statků ve vsi jsou zapsány dílem v kopách míš., dílem v zlatých, a jsou nestejné, již proto, že v sobě zahrnují také cenu stavení, výstavnost pak zůstala rozdílná. Úrok ze statku k vrchnosti měl se dávati skoro všude stejný, ve Zlivi po 2 zl. 50 kr. $5^{1}/_{4}$ d., v Holšicích a v Čižově po 2 zl. 55 kr. $^{1}/_{2}$ d. V některých vesnicích krom statků byly též chalupy s 15 nebo 16 strychy polí.

Hrabě Karel Breda dal také na *panství Pečeckém* r. 1725 založiti nové knihy purkrechtní čili pozemkové. Takovou jest kniha č. 16 z okresu Uhlířsko-Janovického v archivě zemském. Na počátku stojí v ní také dekret hraběte Bredy, ale psaný německy, datovaný v Červených Pečkách (Schloss Petschkau) 23. prosince 1725; vytýká nepořádek v starých knihách pozemkových a nařizuje určité pořádky při nových knihách a v účtech panských ale nic se nezmiňuje o rovnosti mezi statky selskými; zápisy v té knize obsažené ukazuj velikou rozmanitost ve výměrách pozemků při jednotlivých statcích, jaká byla tehdáž v Čechách obyčejná.

395.

1725, 27. srpna město Benešov u Prahy obdrželo řád městský předepsaný od vrchnosti.

Uveřejnil jej se svým úvodem a vysvětlivkami F. A. Slavík v Časopise Č. Musea 19[illegible] str. 64—76. Prvotní nadpis jeho zní: „Instrukcí aneb pravidlo, podle kteréhožto město [illegible] Benešov in politicis, judicialibus et oeconomicis budoucně se říditi a vše poslušně zachová[illegible] míti bude." Vydal jej Jan Josef hrabě z Vrtby pán na Konopišti, Benešově, Týnici a Nusl[illegible] tehdáž nejvyšší purkrabí. Řád dělí se ve 28 článků; přidány jsou dvě formule přísah, jež [illegible] obyvatelé musili činiti, předně císaři, druhou pak vrchnosti a purkmistrovi i radě.

396.

1725, 23. prosince: Kníže Adam ze Schwarzenberka opětovně zapovídá hejtmanům bráti kancelářské poplatky za svolení ku přestěhování poddaných z jednoho panství Schwarzenberského na druhé.

Kníže Adam již dne 11. října 1719 (viz výše str. 119 č. 381) nařídil hejtmanům Schwarzenberských panství starších i nově zděděných po Eggenbercích, aby sami dávali svolení a nebrali za to akcidencí, když Schwarzenberský poddaný chtěl se stěhovati z jednoho panství na druhé a nepolepšil sobě tím v právním postavení svém; žádosti za výhost na jiné panství Schwarzenberské neměly se předkládati knížeti než tehdy, když poddaný přestěhováním by se zbavil břemene odúmrtného, povinnosti robotní, dostal se do města nebo na svobodu, a v těchto případech poddaný měl platit taxy knížecí kanceláři dvorské za vyhotovení výhostu i hejtmanovi a jeho písařům za zprávu a přímluvu ku knížeti. V prvějších případech zápověď akcidencí zůstala do r. 1725 bez účinku, jakž vidno z následujících pěti písemností, jichž originály nebo koncepty nacházejí se v knížecím archivě Třeboňském B. 5AU. 2.

a) 1725, 22. srpna: Přes knížecí zápověď hejtmané berou akcidence od poddaných stěhujících se z panství na panství Schwarzenberské, písaři též za přímluvy k propuštění cizopanské nevěsty. Třeboňský hejtman Zelenka zpravuje o tom jiného nejmenovaného hejtmana:

. . H. Hauptmann: Auf dero beliebte Anfrag diene hiemit zur schuldigsten Antwort, dass zwar bishero der alte Brauch gewesen, auch ohne Zweifel mit den fürstlichen gn. Instructionen übereinstimmt, von den von einer auf andere fürstliche Herrschaft überlassenden Unterthanen eben diejenige Kanzleigebühr zu beheben, als es in denen auf andere Herrschaften Manumissionsfällen zu beschehen pfleget, näml. von einer Person 2 fl., wovon der Hauptmann $1^1/_2$ fl. und die Kanzlei $^1/_2$ fl. participirt. Was nun den Brauch auf andern Herrschaften anbelanget, und wie man mit einem Unvermöglichen umzugehen hat, ist eine Sache, die man der Scienz gerne nimmt. Ich habe hier, wann auch ein Vater mit der Mutter und Kindern auf eine andere fürstliche Herrschaft hinumbgelassen worden, niemals, wie es alle bezeugen können, ein Mehreres gefordert und genommen, als von dem Stamm ohne Zweigen; allein wiewohl ich auch vernommen, dass man anderwärtig es nach den Personen anzustrengen nicht unterlassen hat.

Was übrigens die Intercessiones anbelangt, so habe ich meinen Vorfahren gleich niemals, ausser vor den Heiratsconsens, wann die Herüberlassung erfolgt, was begehrt, weder genommen; denen Schreibern mögen solche Leute wohl was gegeben haben, gleichwie auf theils Herrschaften eben die Hauptleute wegen der Interventionen mit was geniessen. So ich zu dero beliebigen Wissenschaft unverhalten . .

Wittingau 22. Aug. 1725. A. W. Zelenka mp.

---

b) 1725, 12. prosince: Krumlovský hejtman táže se někoho při dvoře knížecím, sluší-li bráti akcidence od poddaných stěhujících se na jiné panství Schwarzenberské.

. . H. hoher Patron! Wiewohl ungern, so muss doch aus Antrieb meines Gewissens eine Sache hiemit berichten, welche zwar scheint mittelst gn. fürstlichen Rescripts, wovon eine Abschrift hiebei folgt, ausgemacht zu sein. Weilen aber sie anderst hergebracht, auch dem vorigen Gebrauch nach zu dato und nicht nach dem fürstl. Rescript observirt wird; als stehe billig an und ist mir nöthig zu wissen, auf welche Seiten ich mich schlagen solle. Bisher, um die Sache zu expliciren, hat sowohl H. v. Liebenhaus, ehe der H. Duscher anhero kommen ist, als auch gleichgedachter H. Duscher, wie auch die übrige HH. Hauptleute auf andern

Herrschaften dasjenige Accidenz von den von ein- zu der andern Herrschaft in die Unterthänigkeit übergelassenen Unterthan[en] gezogen, wie dessen der Inschluss mit mehreren bezeugt. Ich habe auch selbsten keinen Anstand gehabt, solches Accidenz mit diesser Meinung sowohl vor mich, als auch vor die löbl. Hofkanzlei zu ziehen, weilen wir allesambst eine gleiche Mühe mit demjenigen Unterthan, so auf die andere fürstliche oder frembde Herrschaften überlassen wird, haben. Zu dem haben diese Unterthanen freiwillig solches gerne erlegt. Da ich aber dieser Tagen eine Abschrift von gemelten fürstlichen Rescript erblickt, so ist mir ein Scrupel eingefallen, ob ich fernerhin gemeltes Accidenz ziehen soll.

In diesem meinen Anstand weiss ich nichts anderes, als mein Refugium zu meinem hohen Patron zu nehmen, dieselbe hiemit geh. bittende, wann Sie es vor gut befindeten, derlei Ihro Dcht vorzutragen, und weitern Bescheid hierüber auszuwirken. Ich habe hierüber Herrn Oberhauptmann befraget, welcher der Meinung ist, dass weilen im Lande derlei Accidenz gewöhnlich ist, die Interessenten solches auch gerne entrichten, übrigens auch deren Hauptleute eine Mühe ist, die Expedition vor eine fürstliche oder andere frembde Herrschaft zu thun, man, wie jetzt gewöhnlich und in usu ist, derlei ferner einnehmen könne. Ich will jedoch, weil ich einen Scrupel herausgeschöpft, meines hohen Patrons gütige Meinung hierüber gewärtig sein . . . — Crumau 12. Dec. 1725. D. J. Löbel mp.

c) [1725, 23. prosince:] Kníže obnovuje a vysvětluje zápověď, aby nebraly se akcidence od poddaných knížecích, stěhujících se z panství na panství.

An Oberhauptman Esser zu Crumau.

Bei uns ist von anderweit her vor gewiss angebracht worden, samb unsere Hauptleute ein von uns vermög eines an euren Vorfahrer unter 11. Oct. 1719 [gerichteten Auftrags] gänzlich aufgehobenes Accidenz von denen von einer zu der andern Herrschaft in die Unterthänigkeit übergelassenen Unterthanen bishero gezogen hätten. Nun obwohl diese Gebührnussen von den Unterthanen, dem sichern Vernehmen nach, nicht mit einer unzulässigen Exaction ausgepresst, sondern solches von ihnen jedesmal ganz willig gegeben worden, so sind wir dannoch geneigt, dieser einmal von uns gefassten Resolution um so mehr zu inhäriren, als ja wider alle Billigkeit laufet, dass man von solchen Unterthanen, welche e. g. von Crumau auf Netolitz, von Cheinow auf Winterberg, et vice versa, überziehen, und ihnen dadurch kein Beneficium zu statten kommet, sondern sie einweg mit der unterthänigen Leibeigenschaft uns beigethan verbleiben, eine bishero bezogene Tax oder Accidenz abfordern solle. Damit jedoch in[s]künftige dieser eingeschlichene Abusus abgestellet, und eine gleichmässige Richtschnur auf unsern unter eurer Obsicht stehenden Herrschaften eingeführt werde, und unserm eines jeden Orts Hauptmann zu seinem Verhalt dienen möge: so thun wir uns nochmalen auf die obangeführte Resolution nicht allein beziehen, sondern annebenst auch selbige dahin erläutern,

dass wenn die Unterthanen von einer aus unsern neu ererbten Herrschaften zu der andern, von einer Todtenfälligkeit in die andere, oder aus einem von der

Einforderung der Accidentien von denen hin und her entlassenden Unterthanen, ihr sogleich das Behörige an die euch unterstehende Hauptleute, ihres Verhalts halber, zu verfügen nicht ermanglet habet: also versehen wir uns auch weiters gn., ihr werdet weniger nicht allenthalben darob fest zu halten und erstgemäss [sic] darauf Acht zu tragen beeifert sein, damit sothane unsere Verordnung mit allen gehörigen Effect vollzogen, und nicht etwa hinwiederumb so schlechterdingshin, gleich wie die vorige, schon diesfalls ergangene, beobachtet werden solle.

397.

1726: Ze dvora Ohrazenského udělána nová ves Německé Ohrazení; jaké měla povinnosti.

Anno 1726 ist der Baumgartner Hof cassirt worden. Darauf wurden Neustiftlere, neml. 3 Halb-, und ein Viertel-Lahner gesetzet; dargegen dieselbe jährlich Hauszins zu S. Georgi & Galli vor beede Termin, als ein Halblahner zu 46 kr. 4 d., und der Viertler die Hälfte dessen, in einem aber 2 fl. 43 kr. 2 d., in die fürstliche Renten, nicht weniger statt der Robot die ersteren zu 30 fl., der letztere aber nur 15 fl. entrichten thun. Welche Geldpost in der 1729 Weihnachtsrechnung das erste 'mal per Empfang gehet.

Kníž. archiv v Třeboni IA. VI. Gβ. 9. — Ves Německé Ohrazení (Deutsch Baumgarten) stojí na býv. panství Třeboňském západně od Ledenic.

398.

1727, 19. listopadu: Knížecí Schwarzenberské svolení ke studiu filosofie na Hlubocko. Příště ať studují synové poddaných úředníků, ne sedláků a řemeslníků.

An Olbricht . . . Gleich wie wir ab eurem über das von des Frauenberger Breuers Sohn Wenzel Simon Stromek eingereichtes Memoriale untern 10. d. erstatteten gutachtlichen Bericht ersehen, dass dieser Supplicant, als bereits absolvirter Rhetor, ein gutes Subjectum und dermalen zu nichts andern zu appliciren sei, hingegen aber eine besondere Lust, weiter zu studieren, bezeige: also lassen wir auch hiermit gn. geschehen, dass derselbe die Philosophiam sofort hören, und nach deren Absolvirung sich um unsere weitere Befehle geh. melden solle.

Gestalten wir hergegen im Uebrigen euren ferneren Vorschlag hiemit gleichfalls approbiren, und gn. wollen, dass fürs künftige denen unterthänigen Bauern und Handwerkern keineswegs erlaubet werde, ihre Kinder studiren zu lassen, weiln sie sich nur dadurch ihrer Mittel erschöpfen, und zurletzt entweder sehr wenig der Herrschaft nutzen, oder gar der Unterthänigkeit sich zu entziehen trachten, zumal ohnedem die unterthänige Beamte [Olbricht psal srozumitelněji v návrhu: weilen EDt ohnedem die meisten Beamten unterthänig sein u. ihre Kinder mit dero gn.

Erlaubnuss studieren lassen] ihre Kinder mehren Theils studiren lassen, und dahero besser ist, dass die unterthänige Handwerks- und Bauernsleute ihre Kinder zu Erlernung anderer nützlicher Professionen oder Künste appliciren sollen; worzu ihr auch selbige, wann fürohin ein oder der andere um derlei Erlaubniss zum Studiren einkommen möchte, anzuweisen, und ihnen solchenfalls gleich voraus zu bedeuten habet; dass sie von uns die Erlaubniss nicht erhalten würden. Inmassen wir auch bei unserer Hofkanzlei anbefohlen, dass wenn gleichwohlen einige derlei Memorialia von andern Herrschaften dahier eingehen möchten, man ebenfalls darauf reflectiren, und uns bei derer Referat darauf erinnern solle . . Sign. Wien 19. Nov. 1727.

A. F. F. z. Schw. mp.

Originál v knížecím archivě Třeboňském IB. 5AU. 1d. Tam leží také kopie, v jejímž nadpise Olbricht slove Oberhauptmann, a týž Aug. Olbricht ověřuje tu kopii ddo Protiwin 2. Dec. 1727. — Při tom jest pozdější knížecí vyřízení v jiném podobném případě:

An Olbricht . . Nachdeme wir über jenes, eurem Bericht vom 31. Mart. annectirte Supplicatum des alldortigen Rentschreibers Wilhelm Erben uns gn. resolviret, dessen demüthigsten Gesuch mit Erlaubung, dass er seinen Sohn ad studia nacher Crumau abschicken könne, zu deferiren . . . Wien 9. Apr. 1729.

A. F. F. z. Schwarz. mp.

Dále v tom archivním fascikule není nic podobného, než až r. 1753, 12. Nov.

399.

1729, *1. července vydána instrukce úředníkům o hospodářství a správě panství Vintířovského v Žatecku.*

Vydal ji Adam Filip Losy hrabě z Losymthalu, jakmile r. 1729 uvázal se ve zděděné panství Vintířovské. Zprávu o té instrukci podal Fr. Bernau v Geschichte der Herrschaft Winteritz und der Schutzstadt Radonitz (Komotau 1877) str. 32—37; zejmena učinil výtahy z ní o platech a deputátech úředníků a čeládky panské, o způsobu roboty, a kolik vynášely z každé vsi úroky peněžité i dávky naturálné; 17 článků otiskl Bernau doslovně, z nichž některé vztahují se k soudnictví, jež vykonával na tom panství hejtman, ale o důležitějších případech měl podávati své dobrozdání vrchnosti; pokuty peněžité hejtman neměl ukládati leč u přítomnosti obročního a s vědomím vrchnosti. Celá instrukce má 178 článků.

400.

1729, *5. listopadu: Na panství Třeboňském nemá již přibývati jednot (samot) ani domků na samotách.*

Vavřinec Slibka, měšťan ve Veselí nad Lužnicí na panství Třeboňském, chtěl si přistavěti novou chalupu na své jednotě. Hejtman Třeboňský skrze Horusického rychtáře vzkázal primatorovi do Veselí, že vrchnost to zapovídá. Slibka podal žádost k magistrátu města Veselí, že Práva Městská měšťanům dovolují stavěti, když to neškodí sousedům, a jeho zamýšlená stavba že nikomu neškodí, nejméně Horusickým, a že nemá jiného účelu, než aby při

povodni mohl se do ní uchrániti z dosavadního příbytku svého, a aby byl bezpečnější před zlými lidmi na jednotě. Magistrát Veselský 3. Nov. 1729 přimlouvá se u hejtmana za Slibku. Hejtman odpověděl:

Veselským dne 5. Nov. 1729. Jakož JVOKn. Mst . . zapovědíti ráčili, aby na panství žádnému víc jednoty rozmnožovati nebo nějaké chalupy na samotě vystavěti dovoleno bylo: tak taky Vavřina Slibka, jejich spolusoused, dokonce se neopováží, tu žádající chalupu vystaviti; což také jemu od ouřadu na sobě majícího tímto přísně zapovídám. A poněvadž on Slibka k týž chalupě potřebné dříví od zdejších poddaných již sobě nakoupil, dotčeným poddaným ale takové ne k tomu cíli a konci odprodáno bylo, aby s ním handlovali, nýbrž své sešlé stavení spravovali: pročež takové forotní dříví nadjmenovaný Slibka zase těm poddaným, od kterých takové koupil, zpátkem vrátiti má . .

1729, 16. Nov. purkmistr a rada města Veselí odpověděli hejtmanovi, že tu zápověď, jejíž důvody sic nevidí, na ten čas poslušně přijímají, dokud nenahlednou do samého textu zápovědi knížecí, za jehož sdělení žádají. Adresováno Olbrichtovi, vrchnímu hejtmanu českých panství v Třeboni.

Knížecí archiv Třeboňský IA. VI. Gβ. 4. Víc o tom jsem nenašel.

401.

1730, 2. srpna: Kníže Adam ze Schwarzenberka zapovídá, aby bez obzvláštního jeho svolení nedopouštělo se již stavěti jakékoli baráky, zvláště ne výměnkářské, na jeho horních (t. j. jihočeských) panstvích.

An Olbricht. Edler, insonders lieber! Inmassen uns auch unter andern gehorsamst referiret worden, welchergestalten auf unsern dortländigen Herrschaften die Chalupner und in specie die Ausnehmer sich stark vermehren und anwachsen sollen, da doch gleichwohl dieselbe weder der Herrschaft, noch übrigen Unterthanen einigermassen nutzbarlich, sondern vielmehr diesen letzteren in allerhand Weg sehr beschwerlich fallen, zudem auch nur andurch fast allerhand diebischen Gesindel der Unterschleif und Aufenthalt gegeben wird: als ist unser gn. Befehl hiermit, dass hinfüro auf dasigen oberen Herrschaften ohne unsere Specialerlaubniss keine dergleichen Chalupen oder Ausnehmerstuben mehr erbauet, mithin unsere dortige Beamte auf die fernere diesfällige Beobachtung angewiesen werden, auch mit affirmativer Einrathung in ein so andern ihren künftigen Bericht ohne sonderer Ursach sich nicht also facil bezeigen sollen. Welches ihr demnach an euer Subalterne auf besagt unseren 3 oberen Herrschaften zu ihrer Nachachtung zu verfügen, mithin hieran unsern gn. Willen zu befolgen ohnermanglen sollet . . . Wien 2. Aug. 1730.

A. F. F. zu Schwarzenberg mp.

Originál archivu Třeboňského IA. VI. Gβ. 4.

402.

1731, 12. května: Plat místo roboty na panstvích Schwarzenberských nemají povolovati úředníci bez svolení vrchnostenského, a mají v tom díti se proměny.

· Copia eines an mich Oberhauptmann Augustin Ferd. Olbricht ergangenen fürstlichen gn. Rescripts . .

Edler, insonders lieber Getreuer! Wir vernehmen ab eurem gehorsamsten Bericht vom 3. labentis, zeigt es auch ein durch unsere Hof-Buchhalterei verfasster Extract des mehreren, dass bei der Herrschaft Frauenberg nicht allein anjetzo, sondern schon von geraumen Jahren her die Specificationes derer Unterthanen, welche die Naturalrobot bezahlen mögen, durch die Beamte zwar verfasset, niemalen aber zu uns ad approbandum eingeschickt worden seien. Nachdeme nun aber unsere gn. Ratification hierüber nicht allein bei denen neuen Herrschaften, sondern auch von der Herrschaft Prottiwin selbsten gebührend eingeholet wird, solches auch an sich um so billiger ist, als durch derlei Concessionen öfters üble Sequelen zu entstehen pflegen, indeme die diesfalls befreite Unterthanen, sonderbarlich wann niemals unter denenselben, gleich wie es seithero in Frauenberg geschehen, eine Abwechslung vorgenommen wird, hieraus gar bald eine Berechtigung sich machen pflegen, und dahero es keinem Beamten zustehen will, nach seinem Gefallen von diesen oder jenen Unterthanen die Bezahlung vor die Naturalrobot eigenmächtig und ohne Consens der Herrschaft anzunehmen:

als befehlen wir euch hiermit, dass ihr ein solches nicht allein zu Frauenberg, sondern auch bei andern unter eurer obern Direction stehenden Herrschaften gänzlich abstellen, und eure Subalternen dahin anweisen sollet, dass selbte hinfüro allemal derlei Specificationes uns ad approbandum bevor einsenden, dabei auch aus obgeregter Ursach unter denen zur Robotbezahlung angemerkten Unterthanen jährlich eine Aenderung machen und darmit abwechslen sollen.

Sign. Wien 12. Mai 1731. A. F. F. z. Schwarzenberg.

Kopie archivu Třeboňského VI. Gβ. 35. — Snad následkem toho psal Třeboňský hejtman 31. ledna 1732 knížeti:

Was vor das 1732 Jahr auf der Herrschaft Wittingau von einigen, theils von denen Meierhöfen sehr entlegenen Bauern, theils wegen unterschiedlichen Zufällen, als durch Absterben des Wirths, oder langwierige Krankheit oder verunglückten Zugvieh, zur Sublevation der Wirthe und besseres Aufnehmen, an Robotgeld ausgeschrieben worden, so in Summa 556 fl. 30 kr. thut, beiliegende Consignation zur gn. Approbation gehorsamst beischliesse, und um gn. Approbation demüthigst bitte . .

403.

1731: v Doudlebích nad Malší, v Nové Vsi pod Zborovem a v Kosově na panství Třeboňském vrchnost Schwarzenberská opomíjela provozovati svoje právo odúmrtní.

Extract aus der Anno 1731 auf der Herrschaft Wittingau gehaltenen Visitations-Commisssion.

Weilen aber vermög der nemlichen Specification das Dorf Daudleb, soviel es die diesseitige Unterthanen anbetrifft, und Neudorf unterhalb Zborow, item das mit dem Gut Zborow erkaufte Dorf Koszau, als welches mit dem Todtenfall per 100 Schock in der Taxa per express in Anschlag gekommen, — gestalten die übrigen, id est Böhmisch Plan nacher Budweis, Untermiletin, Doniow und ein Theil von Slawoschowitz dem Wittingauer Kloster gehören, — zu dato mit keiner Todtenfalls-Befreiung versehen, mithin dieser Last zwar noch wirklich unterworfen seind, gleichwohlen noch zur Zeit die hierunter versirende Gerechtsame in gedachten Dörfern nicht exercirt, sondern vielmehr dieselbe bei eben denen Freiheiten, welche die specialiter darauf privilegirte Oerter geniessen, und dies entweder durch nicht zulänglich gehabte Wissenschaft, was der Todtenfall sei, oder aber durch Connivenz deren Beamten belassen worden: als wäre zwar billich, dass obspecificirte Dörfer wenigstens ins künftige, weil das Vergangene nunmehro schwerlich zu redressiren ist, dem darüber der Obrigkeit competirenden Recht gemäss gehalten werden möchten. Wann ich aber in Erwägung ziehe, dass ein solches unter den Leuten als eine vermeintlich neue Sache nichts anderes als eine Schwierigkeit erwecken, und über dieses die sammentliche so arm seind, dass sie kaum ihr Leben durchbringen können, mithin auch von denselben nicht viel Einkommens diesfalls zu hoffen sein würde: als stelle Euer hochfürstl. Dt gn. Belieben anheimb, ob höchst dieselbe aus obigen Umständen es bei dem Vorigen gn. beruhen, oder aber benannte Dörfer, in specie das Dorf Koszow, weilen dieses mit dem Todtenfallrecht erkauft worden, in die Todtenfälligkeit ziehen zu lassen gn.' gefällig sein wolle.

Kopie v knížecím archivě Třeboňském IA. 6G*β*. 5a. — Podobá se, že vrchní hejtman panství Schwarzenberských konal tu visitaci a podal o ní zprávu knížeti Adamovi ze Schwarzenberka.

404.

1731—1733: Selský plav dříví z panství Vorlického do Prahy a jaké nesnáze měli při něm poddaní i správa panství.

O tom poučují již písemnosti tištěné výše str. 66—69 pod číslem 365 z roku 1713. Čas po čase opakovalo se takové jednání, vždy s výsledkem málo určitým.

Roku 1731 někdy před 6. srpnem tři vesnice bývalého panství Zvíkovského, spojeného s panstvím Vorlickým pod jednou správou, (Rukavec, Branice a Jetětice), stěžovaly si u vrchního hejtmana panství Schwarzenberských, že hejtman Vorlický jim pobral dříví a zapovídá jim

sekati na prodej v obecních lesích. Hejtman Vorlický, byv vyzván od vrchního, vysvětlil mu v dopise z 13. srpna 1731 stav věcí, jakou měrou dovoluje se káceti a kterak poddaní ji překračují.

Stížnost vesničanů ze Zvíkovska nedatovaná:

. . H. Oberhauptmann! . . wienach wir in unsern Dorfgemein-Wäldern von alters her alljährlich einige Quantität sowohl Flöss- als auch etwelche Schock Scheiterholz zu verfertigen und nacher Prag abzuflössen berechtigt sein. Und ohnerachtet zwar wir es bishero alle Jahr unverhinderlich practicirt haben, so ist uns doch anheuer sothanes, zum Abflössen zubereites Holz nicht nur völlig benommen, sondern auch hinfüro von solchem Holzfällen und Abflössen abzustehen mit aller Schärfe verboten und eingestellt worden. Wann nun aber diese Holzhandlung sowohl zu unserer Erhaltung, als auch zur Auftrei[bung] und Entrichtung deren kaiser- und hochobrigkeitlichen Gaben das einzig zulänglichste Mittel ist, also dass wir ohne fernere Gestattung dessen uns mit Weib und Kindern — bevörderist anheuer, wo leider an der lieben Winteraussaat ein dergestaltiger Abgang sich hervorgethan, dass mancher aus uns nicht einmal den der Erden anvertrauten Saamen zuruck bekommen wird, — ernähren und die schuldigen Prästanda entrichten zu können uns keineswegs in Stand zu sein befinden werden. Diesemnach . . [prosí za] eine hochvermögende Vermittelung, um bei diesen von uraltershero je- und alleweil frei gestatt[et]en Holzhandel uns zu erhalten, von Amts wegen unvorschriftlich zu machen, und darmit uns in Stand, unsere schuldige Prästationes bei jetzigen so geldkleinen Zeiten fernerweiter auftreiben zu können, hochgünstig zu conserviren . .

Geschworne und sammentliche Unterthanen der Dörfer Rukawetz,
Branitz und Jetietitz, zur Worliker Herrsch. gehörig.

An den Wohledelgeb. H. Geörg Lorenz von Escherich, Ihro hochfürstlichen Durchlaucht Rath und Oberhauptmann . .

Vrchní předkládá tu stížnost hejtmanovi Vorlickému k vyjádření:

. . H. Hauptmann! Was die Rukawezer, Branizer u. Jetietizer dasig fürstliche Unterthanen wegen der ihnen vorgeblich eingestellten Holzflösserei an mich bittlich gelangen lassen, ein solches wird der H. Hauptmann ob der hiebei gefügten Original-Supplik des mehreren Umstandes ersehen. Gleichwie mir aber nicht erinnerlich, dass das Holzflössen gänzlichen verboten, sondern nur die Verordnung ergangen sei, womit hierunter etwas mässiger zugegangen, und die Wälder gleichwohl mehrer geschonet werden sollen: also wird der H. Hauptmann mir der Sachen Beschaffenheit und sein diesfalls führende gutächtliche Meinung demnächst cum restitutione communicati einzuberichten wissen . . . dienstschuldiger Diener

Wittingau 6. Aug. 1731. G. L. v. Escherich mp.

Koncept odpovědi hejtmana Vorlického:

An H. Oberhauptmann v. Escherich den 13. Aug. 1731 . . gehorsamst nit verhalte, wie dass

1° vermög der Waldordnung verboten ist, ausser der gewöhnlichen Zeit und ohne Ausweis oder Zeichnung des Holzes, weder in herrschaftlichen und Gemein-Wäldern, noch eigenen Grundhölzern etwas zu hauen, und sonderlich das junge Holz zu schonen.

2° Haben Se hf. Dt auf meines Vorfahrer H. Amons Einrathen das Flössen untern 2. July 1729 lit. A. völlig eingestellt. Weil ich aber gesehen, dass denen Leuten dardurch gar zu hart beschehe, so habe Ihro Dt soliches unterthänigst vorgestellt, welche auch untern 6. Aug. 1729, wie die Beilage B. soliches zeigt, dahin gn. relaxiret haben, dass denen grossen und alten Handelsleuten auf vorzeigende glaubwürdige Attestationes, woher sie das Holz haben, die Flösserei erlaubet sei.

Ad 1. Punctum haben nit nur obige 3 Dörfer, als Rukawetz, Branitz und Jetietitz, sondern auch die Woseker und Hregkowitzer gleich in Anfang des Monats Juni a. c. in ihren Gemeinwäldern, wo die Wälder gesperrt oder verboten sein, über 400 Stamm, lauter junges Gesperr- und kleines Wandholz, ohne Anmelden und Zeichnen des Forstamts, über vielfältig ihnen publicirte Verbote, eigenmächtig abgehauen. Welches Holz auf Anzeigen des allhiesigen H. Waldbereiters, soviel möglich war, wegnehmen und in die Meierhöf zu herrschaftlichem Gebrauch führen habe lassen. Und weil die zween Geschworne, als Matieg Schacha von Rukawetz, und Giraussek von Branitz, sehr schlimme Mäuler in allhiesiger Amtsstuben gehabt und die Anfanger dessen waren, so [habe ich] Ihro hf. Dt soliches Verfahren lit. C. untern 27. Juny a. c. unterth. berichtet; welche, wie die Beilag D. unter 11. July zeuget, die Wegnehmung des Holzes nit nur allein gn. approbirt, sondern auch die 2 Geschworne als Radlführer nach gelegener Zeit in das Ratiborzitzer Bergwerk zu schicken anbefohlen haben.

ad 2um habe nit nur allein denen grossen alten Handelsleuten, sondern auch denen, [an] welche hochgedacht Ihro hf. Dt von darumben, dass sie ihre sehr namhaft schuldig gewesten Zehenthabern bezahlen und sich etwas verdienen könnten, per 300 fl. Holz aus den obrigkeitlichen Wäldern verkaufen lassen, und unter diesen auch andern, wo man gesehen, dass es nit gestohlen, sondern von seiner Hausnothdurft erspart, geforscht oder von seinen eigenen Grundholz ausgezeugter gehackt habe, das Flössen moderate; ein und andern aber, welche Erz-Holzdieb waren, ihre Grundhölzer völlig ruinirt und aus dem herrschaftlichen Tag und Nacht gestohlen haber nit erlaubt. Aus welichem Euer Hochedelgeboren die Beschaffenheit der Kläger m mehreren erkannt werden haben.

Nun bin ich so hart nicht, dass nit zulassen sollte, damit sie Unterthanere sich auf die Contribution und andere Gaben etwas verdienen möchten, zumalen es auch nit allein selbst betrifft, wann die Leute ihre Schuldigkeiten nit abstatten können, sondern auch der gn. Herrschaft ein Schaden wäre, massen weder Ufergeld, Maut, noch der 8. Pfennig des Holzpreises von theils Orten einkommen würde. Wie denn das Flössregister zeigen thut, dass ich denjenigen, welche ein gerechtes Holz zum Flössen gehabt, soliches erlaubt; nit weniger diesen Klägern, welche sich gegen den allhiesigen H. Waldbereiter beschwert, dass sie schon zeitiges Holz in dem ihrigen hätten, und er ihnen es nit ausmarchen wölle, versprochen habe, selbst hin in die Wälder zu gehen, soliches auszusehen, damit es ihnen in der gebührenden Zeit gezeichnet werde, und der H. Waldbereiter, welcher wohl etwas hart ist, sie nit trucken könne. Allein solich eigenmächtige Verfahren, wie diese Kläger gethan, werden Euer Hochedelgeboren vielleicht auch von selbst nit billigen . .

O osmém penízi, o němž jest zmínka v posledním odstavci, a o selských lesích slyšel jsem 1888 od tehdejšího archiváře Vorlického, již zesmulého P. Františka Tyla, toto vysvětlení: Poddaní na Zvíkovsku, když prodávali dříví ze svých selských nebo obecních lesů, museli vrchnosti odváděti napřed jeho osmý díl, později osmý díl jeho ceny. Soudili se o to mnoho s vrchností, nechtíce to platiti. Archiváři Tylovi nebyl znám původ a začátek toho, ani konec. Že by z vlastního Vorlicka též byli platili tu dávku, nebylo mu v paměti. Na Vorlicku jest málo selských a obecních lesů, snad jim sotva stačily k vlastní potřebě; některé vsi na Vorlicku nemají dokonce žádných obecních lesů. Ale na Zvíkovsku vesnice mají znamenité selské a obecní lesy, vždy hned za svými polnostmi do kruhu. Jest to dobře viděti na exkursní mapě panství Vorlického, vydané k návštěvě České Lesnické Jednoty roku 1877 i 1890.

Opět na začátku roku 1733 sedmnáct plavců podalo stížnost k vrchnímu hejtmanovi Escherichovi, že jim Vorlický hejtman překáží v obchodě dřevním; stěžovatelé byli vesměs z bývalého panství Zvíkovského: 2 z Husího (t. j. ze vsi Osí neb Vůsí), 1 z Červeného, 3 z Jickovic, 1 z Podhradí Zvíkovského, 4 z Květova, 3 z Oseka, 3 z Velké. Vrchní Escherich dopisem daným v Krumlově 8. února 1733 požádal hejtmana Vorlického za zprávu o věcech té stížnosti. Vorlický hejtman Mikuláš Josef Teichl dne 14. února poslal vrchnímu obšírný výklad, v němž vyličuje škodlivost onoho obchodu pro samé podnikatele v týž smysl, jako jeho předchůdce r. 1713 (viz str. 66), a na konec míní, že veliké krádeže panského dříví nemohou býti potlačeny jinak než obecnou zápovědí plavu, při čemž by plav dříví měl býti dovolen jenom několika zámožným obchodníkům, kteří kupují dříví z jiných panství.

Brzo potom vyžádal si hejtman Teichl od vrchního obecné zmocnění, aby některým podnikatelům mohl dávati povolení ku plavu dříví, jakž ukazují tyto dva dopisy:

Hejtman Vorlický píše vrchnímu:

Euer Hochedelgeboren wird zweifelsohne noch in grossgünstigen Andenken beharren, was E. HEGeb. ich untern 14. Febr. auf der [über die] Podhrader und Kwietower 17 Gerichtsunterthaner und Flösser geh. berichtet habe. Und weil ich die Flösserei besonderlich aus den hiesigen herrschaftlichen Wäldern bereits völlig eingestellet; da aber das Wasser offen worden, so bin von den Leuten wegen Erlaubnuss zum

Flössen täglich geplaget und überloffen: und geben vor, dass sie sonsten die Contribution, und die Schänker ihre Bierschulden zu bezahlen nicht im Stand sein. Als habe bei E. HEGeb. mich geh. anfragen wollen, ob nicht zuweilen ein und andern vermöglicheren, so keine Schulden in Prag machet, besonders denen Bierschänkern, welche das *Holz* auf die *Bierschulden* annehmen, zum Flössen Erlaubnuss geben könnte. Dahero E. HEGeb. grossgünstige Resolution erwarten . .

Schloss Worlik 26. Mart. 1733. Nicol. Jos. Teichl mp.

Koncept odpovědi vrchního:

An H. Hauptmann zu Worlik 28. Mart. 1733. Gleichwie die Holzflösserung denen Unterthanen, ohne sowohl ihren als herrschaftlichen Nachtheil, nicht wohl gänzlich eingestellt werden mag, wohl aber es darauf ankommet, wem ein zeitlicher Hauptmann selbte seinem pflichtlichen Gutbedunken nach solcherdings zugestatte, dass solche nicht allzu excessiv getrieben, und andurch die Gemeindholzungen allzustark beschädigt werden: als bin ich auch nicht entgegen, dass der H. Hauptmann ein und andern, welcher dieser am mehristen bedurftig, oder aber der Herrschaft oder auch an den Landsprästandis ein Namhaftes schuldig ist, jedoch kein Verschwender und Schuldenmacher ist, um sich andurch etwas zu verdienen, hierunter die Erlaubniss ertheile.

Všechny písemnosti leží v knížecím archivě Vorlickém 5. AU. 3.

405.

1731, 1739: Z generálních cechovních artikulů, vydaných od císaře Karla VI. jakožto krále Českého v dědičných zemích českých.

a) V generálních cechovních artikulích, vydaných patentem pro české země ve Vídni 16. listopadu 1731, tyto kusy týkají se také lidí vesnických:

IV. Bvvše již v Policii Svaté Římské říše v létu 1548 tit. 37, a 1577 tit. 38, strany jistých osob zaopatřeno, že jich synové od ouřadů, pořádků, cechů, a řemesel vyvržení byti nemají; pročež se pevně při tom pozůstavuje, a budoucně vesměs k bedlivému pozorování nařizuje, že v tom i děti těch a takových lidí, kteříž ku krevnímu právu aneb při žalářích posluhují, na věžích, polích neb u dřeva hlídají, na žebrání pozorují, ulice, toky aneb žlaby čistí, též ponocných, hrobníků, ovčáků a těm podobných, summou jakéhožkoli obchodu a živnosti by byli, s vynímáním jen toliko pohodných samých až do druhého kolena (jestli v prvním stupni, to jest synové a dcery jich, jiné poctivé živnosti již se uchopili a v takové spolu i s svými nejméněji třicet let setrvali) srozuměni a při řemesle bez odporování připuštěni býti mají.

IX. Primo: Jedné každé vrchnosti svobodno býti má, svý poddaný do pořádného učení řemesla, jenž se jí zdá, však bez ujmy poddacího práva dáti, aneb to pohledávajícímu poddanýmu odepříti, i také jiné nepoddané tovaryše řemeslnické do služby, jak vejš dotčeno, bez překážky jich budoucího práva mistrovského vzíti, a pro sebe i přináležející, byť také táž vrchnost v městech bydlela, potřebovati. Však ale

Secundo: nemají ti v panských službách se vynacházející řemeslníci ven z hospodářství panského, a do těch s pořádnými cechy zaopatřených míst, svůj obchod vésti aneb nějaké zhotovené dílo tam k prodaji přinésti právo míti. Naproti tomu

Tertio: všichni jiní nepořádní a postranní dělníci a řemeslníci, kteří vlastní poddaní aneb sloužící nejsou, jestli by v pořádných cechách vtěleni nebyli, od vrchnosti ani v krajích, ani na svobodných gruntech, v městech a předměstích, aniž také od magistrátů na gruntech a domích městských trpeni; nýbrž

Quarto: těm podobní nepráví a nevtělení řemeslníci, kdeby dopadeni byli, s slušnou pomocí řádné instancí do vězení jati, a s pobráním nástrojů aneb dle okolostojičností s konfiscirováním díla a na jiný spůsob potrestáni byti mají. Při čemž ale

Quinto: na žádný spůsob pořádkům uznání aneb potrestání, nýbrž, jak vejš obmezeno, samé pořádné instancí, jakož i také arbitrium, kam takové uznané pokuty aneb cena těch konfiscirovaných nástrojů a zboží, totiž ad pias causas, jak v předcházejícím artikulu osmým již dotčeno, obrátiti přislušeti má. Aby však

Sexto: k postranímu vedení řemesla tím menší příčina dána byla, tedy má jednoho každého místa vrchnost na tom býti, aby těm, jenž v svém řemesle umělí jsou a jej vedsti chtějí, vtělení do práva mistrovského neobtěžováno, nýbrž dle okolostojičností víceji ulehčováno býti mohlo . . .

XIII. Octavo . . . Posléz poddaní, jak již nahoře obmezeno, nemají sice od učení řemesla nikoli opovrhnuti, ale i také jináče ne, než na dosvědčené dovolení vrchnostlivé přijati býti [do cechu za učedlníka].

b) V generálních cechovních artikulích, vydaných patentem pro dědičné české země ve Vídni 5. ledna 1739, důsledky poddanosti jeví se následujícími předpisy o přijímání do cechu za učeníka, za tovaryše a za mistra:

I. Kdo chce do učení přijat býti . . . jestli poddaný jest, vrchnostlivé povolení do cechovní pokladnice složí . . .

X. [Tovaryš vyučený, když vandrovati chce, dostane od cechu vysvědčení] . . . Pokudž ale on poddaný jest, musí ještě od své vrchnosti dovolující ceduli k vandrování sobě vymocti, pak může do ciziny, aby tam svou professi provozovati a k lepší dokonalosti přijíti mohl, se odebrati . . .

XXV. [Když tovaryš mistrem býti žádá] . . . Neméně, byl-li by on poddaný a v jiným nepoddacím místě mistrem býti chtěl, [má] od své vrchnosti vejhostný list, jakož i attestací svého zcela vykonalého vandru proukázati, následovně při společným pořádku náležitě se ohlásiti, mezi tím při témž magistrátu o městské právo, pokudžby od pořádku za mistra přijat byl, se obstarati, a takové vejmičné [sic] povolení ukázati; kdyžby ale on v poddacím místě mistrem a měšťanem býti chtěl, vrchnostlivý konsens neb povolení sobě vymocti.

Tištěné patenty z r. 1731 i 1739 v archivě Českého Musea.

406.

1732, 30. září: Jaké právo odúmrtné provozoval prelát Krumlovský.

Extract aus der Zinsungs-Consignation, so die Prälatur Crumau bei Verkaufung derer Dörfer Lometz und Hurka abgeleget hat, die Todtenfalls-Gerechtigkeit betreffend.

1° In Dorf Lometz befinden sich 6 Bauern mit $4^{11}/_{16}$ Angesessenen, in Dorf Hurka 3 Bauern mit $2^3/_4$ Ansässigkeit.

3° Seind sie todtenfällig, und zwar dergestalten, dass die Obrigkeit, wann ein Wirth stirbt, mit Weib und Kindern gleichen Theil hat; sonsten aber, und da kein Weib noch Kinder vorhanden, fallet alles der Obrigkeit zu.

4° Nach einem Waisen fallet der Obrigkeit alles anheim.

5° Devolution wegen Schwängerung und entgangenen Unterthanen, verfallet das Erbtheil zwar der Obrigkeit, doch ist denen ersteren mehrern Theils aus Gnaden etwas gelassen worden. — Prälatur Crumau den 30. Sept. 1732.

(L. S.) Sign. Augustin Heübner, Präl.

Kopie v kníž. archivě Třeboňském IA. 6Gβ. 5a. — Zpráva o právě odúmrtném stejně rozsáhlém z r. 1711 tištěna jest výše na str. 56—58 e).

407.

1732: Klášter Hradisko u Olomouce vydal svým poddaným vesnicím řád požárový.

Zachoval se celý v knihách obce Březecké a Nákelské; v knize obce Mezické jest několik článků vytrženo, nápis zní: „Pořádek a naučení proti vyskytnutí ohně dáno od slavného kláštera Hradiska obci dědiny Mezic v roce 1732.“ Řád rozdělen jest v 13 článků. Uveřejněn byl v Praskově Selském Archivu 1905 IV. 131—134. Podle poznámky vydavatelovy str. 134 bývaly na panství kláštera Hradiska čtyři nebo pět vsí spojeny v jeden požárový okres.

408.

1733, 3. června: Město Touškov nade Mží obdrželo řád městský.

Předepsal jej obyvatelům městečka Touškova Josef Sieber opat kláštera Kladrubského jakožto vrchnost, o 30 článcích, jazykem německým. Výtah z několika článků, jež nejvíce se

týkají věcí méně obyčejných, uveřejnil Mayer v Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen XXXX str. 364—369.

409.

1733, 28. listopadu: Podruzi na starých panstvích Schwarzenberských příště platte vrchnosti po 7 krejcařích daně z hlavy, jakž jest tomu na nových panstvích (dříve Eggenberských); krom toho konají robotu anebo platí 1 zl. 30 kr. místo ní.

Kněžna Eleonora ze Schwarzenberka píše Olbrichtovi vrchnímu hejtmanovi v Třeboni:

Edler, insonders lieber und Getreuer! Es ist euch ebenso bekannt, als von der mit euch bei eurer letzteren Anwesenheit dahier gepflogener Unterredung erinnerlich, dass auf denen neuen fürstlichen Pupillar-Herrschaften die unterthänige Inleute bei der zu Weihnachten üblichen Waisenstellung sich zum Amt nicht allein persönlich gestellen, ihre Kinder richtig verschreiben lassen, sondern auch nebst Prästirung gewisser und von Alters eingeführeten Roboten oder anstatt deren 1 fl. 30 kr. pro aequivalenti, in die Renten an einer sogenannten und hergebrachten Kopfsteuer jährlich 7 kr. zahlen und erlegen müssen.

Wie zumahlen nun unser fürstlicher Pupill auf denen alten Herrschaften von besagten Inleuten bisanhero ausserhalb derer ohnedeme schuldigen Roboten kein Emolumentum percipiret, die Inleute hingegen ihre Nahrung ebenso gut, als andere, herrschaftlichen Grund und Häuser possedirende Unterthanen, so doch nebst denen Roboten annoch andere praestationes dominicas zu entrichten haben, ohngehindert treiben thun: als haben wir aus solcher Beweg-Ursach uns entschlossen, der Orten auf denen alten Herrschaften ebenmässig kurz bevor gedachte sogenannte Kopfsteuer mit jährlicher Erlegung 7 kr. zu introduciren, und den Anfang bei nächst anheuer vornehmender Waisenstellung machen zu lassen, und zwar folgendergestalten, dass

1° diejenige Inleute, so Armuth, Alters, auch sonsten anderer erheblichen Ursach halber solche zu entrichten nicht vermöchten, nach eines jeden Hauptmanns Befund und Erkanntnus hievon auch gänzlich befreiet bleiben sollen;

2° aber bei denenjenigen Inleuten, welche ohnehin 12 kr. bezahlen, und solche die Hauptleute mit dem Burggrafen participiren, gleichwie solches aus der eingeschickten Protiwiner Tabell abzunehmen ist, es dabei sein Verbleiben haben, jedoch hiervon zu denen fürstlichen Pupillarrenten 7 kr. genommen und unter einer besonderen Rubrik nebst Beilegung derer diesfälligen summarischen Consignationen, von wieviel Paar Inleuten im jeden Dorf solche eingegangen, als eine sogenannte Kopfsteuer verrechnet; der Ueberrest von 5 kr. aber alsdann erst dem Hauptmann und Burggrafen, zumalen dieses Accidenz in der hauptmannlichen Instruction nicht

begriffen, sondern allem Ansehen nach bloss per abusum eingeschlichen ist, zufallen solle. Wo hingegen

3° der Inmann bishero nur 6 kr. an sothaner Kopfsteuer entrichtet, da solle die Zahlung ebenfalls auf 12 kr. introduciret, und es also, wie im gleich vorhergehenden § gedacht und es mit denen 7 und respective 6 kr. observiret wird, in Acht genommen werden. Ferner seind

4° diejenige Inleute, so bishero gar nichts, weder 6 noch 12 kr. an mehr erwähnter sog. Kopfsteuer bezahlet, nunmehro 7 kr., daferne nach der § 1 enthaltenen Mass dieselbe aus erheblichen Ursachen davon nicht zu befreien wären, jährlich bei der Waisenstellung zu erlegen schuldig, und weiter ohne unserer Special-Verordnung und Befehl zu Erlegung eines mehreren, dann der 7 kr., welche laut § 2 der gn. Herrschaft zu verrechnen kommen, nicht anzuhalten.

Und gestalten diese unsere Verordnung einzig und allein auf die Vermehrung des fürstlichen Pupillarnutzen in Absicht gerichtet, und annebens an sich billig ist, dass derlei unsesshafte Unterthanen, so gleichwohlen, nebst Geniessung des Schutzes, ihre Nahrung nach eigenem Belieben auf denen Herrschaften gewinnen, gleich denen andern sesshaften ebenmässig ein Proportionirtes jährlich der gn. Grundherrschaft abführen und entrichten thun: als befehlen wir, dass ihr diese unsere Verordnung nicht allein bei der euch gn. anvertrauten Herrschaft Wittingau zu ihrer abgezielten Wirkung und Effect bringen, sondern auch denen Hauptleuten auf denen sammentlichen alten Herrschaften, mit Anschliessung copeilicher Abschrift gegenwärtigen Befehls, gemessen mitgeben sollet, dass dieselbe auch ihres Orts auf denen ihnen anvertrauten Herrschaften dieser unserer Resolution recht zu thun so schuldig als pflichtig sich angelegen lassen sein sollen ... Sign. Wien den 28. Nov. 1733.

E. F. zu Schwarzenberg.

Kopie vid. v knížecím archivě Třeboňském IA. 6Gβ. 6; správnost opisu potvrzuje Aug. Olbricht Wittingau 3. Dec. 1733. — Po smrti knížete Adama ze Schwarzenberka † 11. června 1732 na místě nezletilého syna jeho Josefa vládla poručenská správa, jmenovitě vdova po knížeti Adamovi kněžna Eleonora ze Schwarzenberka rozená z Lobkovic.

Správce statku Bezského Mikuláš Pramhofer listem daným ve Bzí 29. Dec. 1733 dotazuje se hejtmana Třeboňského, co mají řemeslníci platit vrchnosti:

Zu Drahotieschitz befindet sich auf der Geimeinchalupen ein allhiesiger Wagner, und beim Krakowerhof auf der Chalupen ein Wittingauer Weber; und weilen, wie mir wissend, keiner nichts hat, also habe mich gehorsamst anfragen wollen: ob ein oder der andere auch zu 1 fl. 30 kr., oder nur als ein anderer Inmann 7 kr., und wohin erlegen solle. Die Gemeinhüter aber werden vielleicht von Bezahlung der 7 kr. Kopfsteuer befreit sein ...

[In dorso:] An den Bzyer H. Verwalter den 2. Jan. 1734 wird anbefohlen, dass von den Handwerkern nebst denen 7 kr. Kopfsteuer annoch 1 fl. 30 kr. vermög Rescripts eingetrieben werden solle.

[2. Jan. 1734 koncept odpovědi hejtmanovy:] . . . Der Drahotieschitzer Wagner und der Krakower Weber müssen als Handwerker gleichwohlen nebst denen 7 kr. Kopfsteuer laut des Rescripts 1 fl. 30 kr. statt der Robot bezahlen . . .

Z kníž. archivu Třeboňského 6. Gβ. 35. — Statek Bezský, koupený 1672 knížetem Schwarzenberkem, měl svého správce, jenž byl podřízen hejtmanovi Třeboňskému. Ves Drahotěšice stojí jižně od Bzí na panství Třeboňském, patrně však byla také pod správou správce Bezského. Dvorem Krakovem snad se rozumí dvůr Korákov, jenž stojí na statku Bezském nedaleko vsí Krakovčic a Hrušova.

410.

(1733): Kdo jest na panství J. Hradeckém od roboty osvobozen zcela nebo částečně, a povinnosti rychtářů a jiných nerobotujících plně.

V hraběcím archivě Jindřichohradeckém (1273, 84) při aktech z roku 1770 leží nedatovaná kniha s nadpisem: „Beschreibung deren auf der Herrschaft Neuhaus befindlichen Bauern, und wie selbte in der Robot stehen.“ Jest dělána trochu nedbale. Udává: kolik půdy má sedlák na lány a na korce, jeho příjmení, platí-li za robotu, je-li osvobozen (v té rubrice často stojí miserabl, ale ten robotuje), robotuje-li s potahem a rukou (ale počet dní neudán), též zahradníci. A tak jest popsáno celé panství. Vzadu jsou tyto poznámky:

Die *Richtere* bei denen Robotern, sonderbar in Schnitt, Heumachungszeit, Brach, Zwybrach, in der Saat, Tungführen, Teichtfischerei und bei Abführung des Breu- oder Grundholz bei Straf erscheinen sollen, damit alles wie gebührend verrichtet würd. Deswegen sie der andern Robot befreiet seind.

Alle Amtstäg die Richtere selbsten persönlich auf der Kanzlei in der bestimmten Zeit bei Straf 30 kr. erscheinen, und die Robot selbsten abnehmben, und keine Amt- oder andere Leute schicken solle, dann diese öfters die Robot unrecht ausrichten und in solcher Confusion machen.

Die ältern Amtleute nach der alten Schuldigkeit wie ein anderer Bauer die Robot verrichten sollen.

Die *Schänker* seind vermög Urbarium die halbe Robot zu verrichten schuldig.

Die *Müllere*, welche nicht roboten, sondern zahlen wollen, seind schuldig, alle Weizen-, Fisch- und andere weite Fuhren zu verrichten, auch das Fuhrgeld zu bezahlen, wie auch nach der alten Einrichtung, so ein urbarische Sach ist, das Breu- oder Grundholz zu machen, auch das Frauen-Gspinnst zu spinnen; sonsten aber wegen Bezahlung aller andern fahrenden und Handrobot befreit sind.

Die andern *Bauern*, so die Bezahlung leisten, seind schuldig, eben alle Weizen-, Fisch- und andere weite Fuhren, Fischerei, auch Breuholz machen und führen; dann nach der alten Einrichtung beim Hof das Brachen, Zwybrachen, Saat-

ackern und Tungführen zu verrichten, auch in Kornschnitt und Weizenschnitt zu arbeiten.

Die *Pfarrer-Halter[?]* seind diejenige, die in Urbario mit der ganzen Robot denen H. Pfarrern ausgesetzt, sonsten keine [?] zu befreien; jedoch die Pfarrhalter seind schuldig, nach der uralten Einrichtung das sog. Grund- oder Breuholz zu machen und zu führen, dann alle weite Fuhren ausser der Herrschaft zu verrichten.

Es seind auch einige Bauern, die denen Pfarrern nur den Zehent und Zins vermög Urbari geben, allein ihnen mit keiner Robot nicht verbunden, sondern der gn. Obrigkeit solche zu verrichten schuldig seind; deswegen die bisherige üble eingeschlichene Gewohnheit nicht passirt wird.

Dass die *Kirchenväter* frei, und denen HH. Pfarrern roboten sollen, ist in Urbario nicht fundirt, desswegen auch nicht zu gestatten.

Alle *Inleut*, welche die Robot bezahlen wollen, das ist jährlich 3 Schock und in der Stadt 4 Schock, künftigen Mittwoch alle anhero sich gestellen sollen.

Bei der Herrschaft Neuhaus ist gebräuchlich, dass die Richtere das *Bier schänken* sollen; da es aber beim Richter keine Gelegeheit ist, so pflegens die älteren Amtleute oder aber ein anderer Bauer zu schänken, und seind derlei vermög Urbari die Hälfte der Robot schuldig zu verrichten.

Die Schänker, so Amtleute seind, müssen alles, wie Eingangs bemeldet, verrichten, und jedesmal mit denen Robotern, es sei in fahrend oder Handrobot, zum Nachsehen mitgehen; von darumben mit denen Bauernschänkern, welche nicht nachstehen dörfen, ein Unterschied ist, welche letztere also zu mehrer Robot anzuhalten wären.

Zu denen Hauptroboten alle Richtere selbsten gehen müssen.

Při Lodhéřově (Riegerschlag) jest poznamenáno u sedláka Merta: a 1. Jan. 1733 fanget an weite Fuhren zu verrichten ɔc. — Také v Radouni (Wenkerschlag) jest poznámka: Andrusch Müller a 1. Jan. 1733 fanget an wieder die Weizen-, Fisch- und andere weiten Fuhren zu verrichten, und das Fuhrgeld zahlen muss, auch das Grundholz. — Podobá se tedy, že ta kniha byla psána roku 1733.

411.

1734, 17. července: Kněžna Schwarzenbergová nařizuje na Vorlicko, aby poddaní stavěli od kamene; důchodenské nedoplatky za pohořelými aby se zatím kryly z kontribučenské kassy až do jich zapravení; zlodějům lesním ať se pohrozí odsadou.

An von Escherich... Es hat von einigen Jahren her die leidige Erfahrenheit nur allzuviel gezeigt, wie sehr auf der Herrschaft Worlik die Unterthanen durch die entweder von Ungewitern oder ihrer eigenen Nachlässigkeit entstandene viele Feuersbrunsten in die Armut gerathen, die Wälder aber mit Wiedererbauung der Brandstätte geödet werden. Gleichwie nun bei solchen vorliegenden Umständen,

wo die Wälder ohnedies allenthalben sehr schütter zu werden beginnen, auf deren Conservation nach Ihro kais. Mt specialer ah. Willensmeinung bestmöglichst fürzudenken ist: also wird es auch darzu nicht wenig contribuiren, wann besagte Unterthanen hinfüro nicht allein derlei Brandstätte, sondern auch alle andere neue Gebäude, soweit es sich thuen lasset, von Stein aufführen werden. Und habt ihr dahero solches dem Hauptmann mit dem gemessenen Anfügen zu bedeuten, dass er in hac conformitate es denen sammentlichen Unterthanen bei öffentlichen Landgebot durch die Richtere und Geschworne kund machen solle. Und halten wir im voraus dafür, dass sie sich eveniente casu darzu um so ehender und leichter bequemen werden, indeme nicht nur die Steine der Orten allenthalben in der Nähe genüglich zu haben seind, sondern auch durch derlei Erbauungen von Stein die schädliche Feuersgefahr mit guter Sicherheit abgehalten werden kann.

Was aber die von sothanen Abbrändlern in der letzt abgelegten Rentamts-Liquidation ausgewiesene namhafte Resten anbelanget, da solle der Rentschreiber diese, wann es nach der mündlich hinterlassenen Anordnung noch nicht geschehen ist, aus denen Contributions-Mitteln, in Ansehung dass solche sich dermalen in ergiebigem Stande befinden, dahin bar ersetzen, dargegen jene in der Contributions-rechnung per Empfang nehmen und von denen Debenten successive eintreiben.

Und weilen übrigens die Holzdieberei auf mehrerwähnter Herrschaft Worlik noch immer stark im Schwung geht, auch die Holzdiebe, ohnangesehen sie auf jedem Betretungsfall deswegen empfindlich abgestrafet werden, dannoch darvon nicht ablassen wollen: so wird es, um selbte einmal mit ausgiebigem Ernst abzuschrecken, wohl am räthlichsten sein, dass man bei dem Landgebot mit allem Nachdruck diese angewohnte Entwendung mit der Warnung untersage und einbinde, dass wofern ein so anderer Unterthan wider so öfters ergangene verschärfte Verordnung zu handlen sich unterfangen sollte, derselbe gewiss und ohnfehlbar andern zum Exempel und Abscheu, weilen die bisherige Bestrafung nichts verfangen wollen, von seinem Grund abgestiftet, und sofort gestalten Umständen nach von der Herrschaft weggeschaffet werden solle. Wornach ihr dann dem Hauptmann seines diesfälligen Verhalts halber untereinstens behörig zu instruiren wissen werdet . . Sign. Crumau 17. Jul. 1734.

E. F. zu Schwarzenberg mp.

Originál v kníž. archivě Vorlickém 7Gβ. 1. · Při tom leží koncept (Escherichovy) intimace tohoto rozkazu an Worliker Hauptmann ddo 4. Aug. 1734; dále z též ruky koncept listu ke kněžně z dne 8. Aug. 1734: Ich habe zwar die Erbauung der Brandstätten und Häuser bei den Unterthanen zu Worlik von Stein ohnedies bereits in Werk gehabt und hierwegen die gehörige Verfügung gethan; werde es aber in Gefolg Eures hf. gn. Befehls vom 17. d. neuerdings wiederholen, [nařídí též hejtmanovi o schodcích a lesních krádežích], und zweifle ich ganz nicht, dass dieses heilsames Expediens bei erwähnten Holzhandlern [?] den verlangenden Effect nach sich ziehen werde.

412.

1734, 17. září: Hejtman Třeboňský obecnímu úřadu městečka Ledenic zapovídá stavěti domek.

Ouřadu Ledenickýmu dne 17. Sept. 1734... Sice také doslejchám, že vedle domku téhož Wolfa (jenž panským forám rybním na hráz rybníka Lazny u svého domku jeti diffikultiroval, že by mu poškodily pažit) proti splavu u nadjmenovaného rybníka Lazny nová chalupa se stavěti míní. Poněvadž ale od mil. vrchnosti takovejch postranních chalup stavěti generaliter zapovězeno jest, a kdyby ta chalupa v tom místě vyzdvižena býti měla, potom s tý strany k řečenému splavu s potřebným dřívím nikoliv přijíti by se nemohlo: z té příčiny tehdy tímto se vám přísně zapovídá, abyste na žádnej spůsob v tom místě, aniž jinde, bez mého vědomí a vrchnostlivého povolení žádný nový domky stavěti se neopovažovali; sice ouřad, kdyby se tak nezachoval a mimo nadání tu zápověď přestoupil, příkrou pokutu peněžitou sem do kníž. důchodu složiti nevyhnutedlně přidržen bude.

Koncept v kníž. archivě Třeboňském IA. 6. Gβ. 4.

413.

1736, 1. května: Severin Remigius z Dlouhé Vsi osvobozuje poddaným svým ve vsi Petrkově (u Něm. Brodu) užívání obecních rolí, luk, lesů a rybníků ode všech vrchnostenských platů, s jistými výminkami.

Já Severin Remigi z Dlouhé Vsi a řádu Kristové[ho] rytíř, fidalgo*) v Portugalích, pán dědičný na Petrkově a Lippí v Čechách, i na Mlejncích v Moravě, známo činím to, kde by zapotřebí následovati mohlo, že dnešního dne mí věrní poslušní poddaní ze vsi Peterkova přede mě předstoupili a v poníženosti prosili, abych jim ty jistý lesy, rybníky a vůbce, který oni až posavad stále a nepokojně [sic] užívali, též ty jistý, který sem já jim při posledním urovnání a transakcí přidával, na budoucí časy ode všech vrchnostenských daní neb platův, jakkoli by se jmenovati mohly, vysvobodil. Tak z ohledu toho, že rychtář Pavel Vencovský, konšelé i všichni poddaní v tejto vsi Peterkovský mně po všechny časy věrnost a poslušnost proukázali, kterou věrnost podobně mejm dědicům a potomkům pánům na Peterkově a na Lippě bez přestání .... ač skrze dlouhý leta ... stížnosti, velký kontribuce dávali [? konali ?], silný marche vojákův .. jinší těžký zemský uložení a truchlivý časy; vysvobodím a potvrdím na budoucí časy, a dávám jim tu milost, aby oni mí věrní poddaní Peterkovský jejich obecní role i obce, luka, rybníky a lesy beze všech vrchnostenských ourokův, jak by se jmenovati mohly, pokojně užívali, společný pastvy, vrchnostenský a obecní, jak od starodávna obyčej byl, když na panským neb obecním poli obilí sklizené jsou, první den panskej dobytek, pak druhý den

obecní na tom pásti se má, jakožto u..., k Svatýmu Kříži, kde se lázně panská stavěti má, a z... pro pasení potahů zůstane. Podobně mohou oni poddaní Peterkovský jejich obecní a sedlský lesy k jejímu dobrýmu užívati, však ne bez vrchnostlivé vědomosti a dovolení, aby k zahubení nepřišly. K čemuž milostivá vrchnost a pán na Peterkově sobě .. vrchnostenský právo a dohlížení, aby s dřívím nehospodařili, za.. na ten spůsob, když poddaní jaký dříví, buď k palivu nebo na ... potřebujou, aby pokaždý s vrchnostenským dohlížením a.... rychtáře se to vzalo. Proti tomu oni poddaní panským l...., totižto Hikanu, kterej les proti polednímu a proti zá[padu slu]nce až na Michalovský hranice od ...ských luk až .. cestu pod Hlubočím rybníkem leží, pak panským lesem u Křížního rybníku ve všem pokoji .., a ode všeho škodlivého činění se jich dokonce pod skutečným vrchnostlivým trestáním varovali. Ty dvě obecní luka, totiž jedna jmenovaná v Huncgruntu, a druhá v Štulle, ty obě oni mně a mejm dědicům a descendentům proti ročnímu záplatu sedmi zlatých za[nechati] se zavazujou; který luka mý potomky a budoucí páni na Peterkově nikterak sobě přivlastňovati neb .. Peterkovským poddaným bez vůle jejich vzíti nemají, poněvadž oni takoví při velkých maršech a kvartyrování ..., jak urbář při kanceláři Peterkovským, který jsem já znovu vyhotoviti dal, mou vlastní rukou podepsal a mým rytířským sekritem potvrdil, vykazuje. Pročež k jistému držení a utvrzení toho sem já to milostivý nadání netoliko mou vlastní rukou podepsal, anobrž rytířskou pečetí potvrdil. Jenž se stalo na zámku Peterkovském dne 1. Maji anno 1736. Severin Remigi z Dlouhé Vsi.

Na kopii archivu zemského poznamenáno: „Orig. listina pergamenová, majetek rustikalistů v Petrkově. Zachovalý se známky pečeti visuté, která však schází.“

Ves *Petrkov*, kteréž týče se tato listina, stojí hodinu cesty od Německého Brodu na jih, západně od farské vsi Svatého Kříže. Ves *Lípa* leží čtvrt hodiny cesty od Petrkova na jihozápad. Michalovice jest sousední obec od Petrkova na západ. Petrkov a Lípa psány jsou na mapě gen. štábu Peterkow a Linden. Jsou to vsi české; někdy tvořily statek, jejž dle Sommera (Čásl. 151) roku 1755 pan Severin z Langendorfu prodal ku panství Střítežskému (Schrittens), s nímž pak zůstaly spojeny. — *Mlejnce*, kteréž roku 1736 měly téhož pána, jsou dvě německé vsi v Moravě u hranic českých, jižně u vsi Červené Vody; nyní jmenují se německy Dorflenz a Hoflenz, v českých knihách Mlýnice. Podle Volného (kraj Olom. 275) pan Severin Remigius Langer z Langendorfu koupil tam r. 1712 některý majetek od Liechtensteinského panství Rudského (Eisenberg); po Severinovi prý dědil Ferdinand Otto Langer z Langendorfu, jenž prý r. 1739 prodal statek Mlýnický se sklárnou opět ku panství Rudskému, při němž pak zůstal. V některém z těch letopočtů jest nejspíš omyl. — *) Fidalgo, španělsky hidalgo, šlechtic menšího řádu.

414.

1737, 17. srpna: Vrchnost Schwarzenberská propouští vesnickou poddanou z poddanství se spravedlností.

Von Gottes Gnaden wir Eleonora Amalia, des H. R. Reiches verwittibte Fürstin zu Schwarzenberg, gefürstete Landgrafin in Kleggau, Grafin zu Sulz, Herzogin zu Krumau, geborne Herzogin zu Sagan und Fürstin von Lobkowitz, testamentarisch

ernannt und landtäflich confirmirte Vermundschafts-Administratricin derer sammentlichen Pupillar-Herrschaften Murau, Wittingau, Frauenberg, Postelberg, Wildschitz, Reifenstein, Drahonitz, Protiwin, Worlik, Winterberg und Cheynow, thun auf unterthänigstes Anlangen und Bitten die zur Herrschaft Worlik ins Dorf Weseze angehörige Unterthanin Rosina, des Johann Picha eheleibliche Tochter, derjenigen Unterthänig- und Botmässigkeit, wormit sie bishero verbunden gewesen, sammt all ihrer Erbgerechtigkeit, im Fall sie deren was habhaft, entlassen und kraft dieses befreien. Urkund unserer vormundschaftlichen Fertigung. Geben Frauenberg den 17. Aug. 1737.

(L. S.) E. F. zu Schwarzenberg mp.

Originál výhostu v archivě Vorlickém 5. AU. 4.

415.

1737, 26. října. Kněžna Eleonora Schwarzenbergová nařizuje, kdy jaké odchodné (lytrum, výkupné) poddaný má platit při odchodu z panství Postoloprtského.

An Chladek. Wir haben ab euren geh. Bericht vom 6. decurr. vernommen, welchergestalten ihr die Ueberlassung der Maria nach Todes Adam Seemann Bauers zu Schissglock hinterlassenen Tochter, an den Abbten des Klosters Ossegg, uns zwar zu Belieben stellet, jedoch anbei dafür haltet, dass wir, — nachdem gedachte Unterthanin wohl bemittelt ist, und derlei Leute bishero öfters von der Herrschaft weggelassen worden, woraus nichts anderes folgen thäte, als dass nur die ärmere verbleibeten, und am Ende manche Höfe und Häuser wüst stehen müssen, — zu Einhaltung dieses Wegzuges vermöglicher Unterthanen von unserer dortigen Pupillar- in auswärtige fremde Herrschaften einen Befehl und Verordnung erlassen möchten, kraft dessen derlei abziehende Leute allemal einen Theil ihres Vermögens in herrschaftlichen Händen zurücklassen, folglich dieses pro Lytro erlegen sollten.

Nun seiet ihr hieran gar wohl, und haben wir auch schon öfters erinnert, dass ihr jedesmal in eueren diesfälligen Berichten auf ein Lytrum gutächtlich antragen sollet, zumalen es benebens auch an sich darumb billig ist, weil derlei Leute auf unserer Herrschaft ihre Mittel und Vermögen erworben haben. Damit nun hiebei eine Ordnung gehalten werde, so statuiren und verordnen wir hiermit, dass von nun an, bis auf anderweiten Befehl, folgende Mass gehalten werden solle, u. zw.

1° Wann Unterthanen auf ganz freien Fuss losgelassen werden, solle allezeit derselben Vermögen in quanto in dem hauptmannlichen Gutachten angezeigt, benebens angefügt werden, was ein derlei Unterthan a proportione seines Vermögens nomine lytri, ausser der gewöhnlichen Kanzleigebühr, erlegen könne; gestalten wir uns in diesem casu die weitere Determination circa quantitatem lytri vorbehalten. So es aber

2° Loslassungen auf vorgehende Interventionsschreiben, und wo der Unterthan von unserer Pupillarherrschaft und dortigen Incorporationen weg, hingegen in eine andere fremdherrische Unterthänigkeit wieder eintritt, da solle, wann dessen Vermögen sich über 200 fl. erstreckt, 10 pro cento nomine lytri abgefordert und den herrschaftlichen Renten verrechnet werden. Wäre aber

3° des losbegehrten Unterthans Vermögen nur etwa à 100 fl., so können zwar solche und geringer vermögliche Unterthanen in diejenige fremde Herrschaften, welche auch die ihrige zu unserer euch anvertrauten Herrschaft und incorporirten Gütern gratis überlassen, eben ohne Lytro weggelassen werden. Stehet derer Vermögen aber über 100 fl. bis auf 200 fl., oder aber die intervenirende Herrschaft überlässt ihre Unterthanen uns auch nicht ohne Lytro, so solle alsdann von so weit bemittelten Leuten 5 pro cento als ein Lytrum, ausser der Kanzleigebühr, welche allezeit neben dem Lytro insbesondere zu erlegen ist, von itzo an abgefordert, und der Anschlag des Losgeldes nach dieser Proportion genommen werden. Es waltete dann dabei ein so andere billige Umbstände — gleichwie wann vor einiger Zeit ein vermöglicher Unterthan von der intervenirenden Obrigkeit zu uns übergelassen worden — ob welche uns bewegen können, noch für diesmal oder weiter den wegbegehrten Unterthan gratis zu überlassen, und dadurch dem intervenirenden Theil die Gleichheit vor das Vergangene wiederfahren zu lassen. Darauf ihr in euren künftigen Berichten reflectiren, und uns davon die Anzeig ausdrücklich thun sollet.

Im Uebrigen könnet ihr der Eingangs gedachten Maria Seemannin beibringen, wie selbte sich wohl auch auf unserer Herrschaft anständig verheiraten, und dadurch das obstehend ausgemessene Lytrum ersparen könne . . . Wien 26. Oct. 1737.

Koncept v kniž. archivé Třeboňském A. 5AU. 1a. — Ves Třískolupy, německy Schiessglock, odkudž byla nevěsta, stojí na panství Postoloprtském; z čehož dlužno souditi, že to nařízení bylo vydáno na panství Postoloprtské, a Chládek že tam byl hejtmanem; bylo-li vztaženo také na jiná panství rodu Schwarzenberského, není v něm naznačeno. — O odchodném na Třeboňsku 1706 viz výše str. 24 č. 346.

416.

Robotní patent císaře Karla VI.

pro království České a markrabství Moravské vydaný dne 27. ledna 1738.

Popud k vydání tohoto již třetího patentu robotního vyšel od císaře Karla VI, jejž dojímalo, když dovídal se o zlém zacházení s poddanými na mnohých panstvích. Rytíř Zahrádka z Eulenfelsu, pán na Pavlové u Rynarce, byl r. 1731 zavražděn od svých služebníků, s nimiž tvrdě zacházel; jeho manželka byla s vrahy srozuména. Když císaři Karlovi byl předložen návrh, aby té ženě udělil milost, panovník projevil nevoli svou nad tím, že některé vrchnosti nenáležitě nakládají s poddanými, a nařídil české kanceláři dvorské, aby

vypracovala osnovu zákona, který by v tom pomohl. Kancelář pak 26. ledna 1736 přednesla císaři obecnou zprávu o bídném stavu poddaného lidu, a navrhla, aby dvě kommisse, jedna v Čechách a druhá v Moravě, ohledaly některá panství a vyšetřily, jaké povinnosti se kde ukládají poddaným. Obě kommisse vykonaly svůj úkol během roku 1736. Potom kancelář dvorská vypracovala osnovu nového robotního patentu, jejž dne 19. prosince 1737 předložila císaři se svým odůvodněním. Císař po dvojdenní poradě schválil patent beze změny dne 27. ledna 1738. Grünberg, Die Bauernbefreiung, II. díl, 1893, str. 20—30 podává výtah z některých úředních akt, str. 30—38 z patentu. Zde se otiskuje text plný.

Obnovený robotní patent a vyměření jiných případností a stížností mezi vrchností a poddanými v království Českém a markrabství Moravském leta 1738.

My Karel Šestý, z boží milosti volený Římský císař, po všecky časy rozmnožitel říše, v Germanii, Španhelský, Uherský, Český, též Dalmatský, Charvátský a Slovanský král ɔc, arcikníže Rakouské, markrabě Moravské, kníže Lucemburské a Slezské, též markrabě Lužické ɔc ɔc.

Vzkazujem všem a jednomu každému ze všech čtyr stavův království našeho dědičného Českého a markrabství Moravského, našim milým obyvatelům a poddaným, milost naši císařskou a královskou, též vše dobré. A jest jim prvé povědomo, kterak tak někdy náš nejmilejší pan otec, Leopold císař a král slavné paměti, pod datum 28. dne měsíce června l. 1680, pak my sami respective 22. měsíce února a 2. měsíce září r. 1717 jisté patenty a vyměření z strany robot a jinších povinností, též dalšího zachování mezi vrchností a poddanými, jsme milostivě projíti dali: a jakož od toho času nové roztržitosti a nedorozumění zase se vyskytly, pročež jsme za potřebné býti uznali, k zachování všeobecného zemského pokoje takové patenty vysvětliti a rozmnožiti. Především ale, poněvadž v těch patentích až posavade stalé vyměření, jakby poddaný v svých stížnostech náležité spravedlivé dopomožení a vyřízení dosáhnouti mohl, rozličné nesrozumění jak od strany vrchnosti tak i poddaných spůsobilo, tehdy v tom patrnou a vysvětlenou míru a cíl ustanoviti chtíti ráčíme, a

předně, beztoho vše spolčení, *srocení*, puntování a pozdvižení poddaných obcí a lidu sedlského, krásně by spravedlivé stížnosti měli, vždy všeobecnému prospěchu a pokoji napříč čelí; protož také v naším Obnoveným královským Zřízení Českým Zemským pod literou S. XIII, a Moravským Zřízení Zemským fol. 221, nanejvejš se zapovídá, a mají téhož přestupníci jak mocí předešlých nařízení a patentův, tak ještě dálejic na všechen spůsob netoliko ostře na těle, alebrž i dle povahy věci na hrdle neprominutedlně potrestáni býti. Neb když našich věrnoposlušných duchovních i světských stavův poddací obce, lid sedlský a poddaný proti své vrchnosti neb hospodářským sloužícím nějaké stížnosti míti se domnívají, ne s kvaltem, pozdvižením a spolčením to pohledávati, nýbrž dle ustanoveného nařízení u soudce své právo žádati, a to na ten spůsob, jak my v přítomným novým patentu pravidlo, podle kteréhožto by vrchnost a poddaný pokračovati měl, vysazujeme

a patrně vysvětlujeme: tehdy se taky milostivě důvěřovati ráčíme, že každá vrchnost tohoto patentu smysl dobře povážil, pak podle téhož míry a na ruku dání dobrý řád a slušnost v zachování svých poddaných ustanoví, následovně vyskytnouti se mohoucí nesnáze a stížnosti sama vyšetří a napraví, též budoucně téhož patentu vyměření nijakž nepřestoupí. Pokudž by ale předce něco protivného se přihodilo, mají poddaní především, a to vždy, své domnělé stížnosti u své vrchnosti skrze poslušnou *žádost* bez všeho pozdvižení, s náležitou ponížeností a rozšafností, nebo oustně, když by *vrchnost* na místě byla, neb v její nepřítomnosti písebně, neb také skrze odeslání jedné neb dvouch osob oustně přednésti, pak na to v prvním příběhu přítomnosti 14 dní, v druhém pak příběhu nepřítomnosti šest neděl, dobrotivého prostředkování očekávati; naproti tomu však vrchnosti zavázané býti, netoliko své poddaný volně vyslyšeti, jejich žalobu náležitě vyšetřiti, jim vši slušnost dle tohoto patentu prokázati, nýbrž také svým poddaným zstrany toho ohlášení a supplicirování nic obtížného, jaké by to koliv jmeno mělo, v tom nejmenším dopustiti dáti, jenžto sice od nás a našeho královského gubernium ostře a příkladným trestem neprominutedlně stíženo bude. Kdyby ale

za druhé, těch 14 dní aneb šest neděl bez slušného vrchnostlivého dobrotivého prostředkování proběhlo, tehdy poddaným svou žalobu našemu královskému *ouřadu krajskému* přednésti se neodjímá; krajského ouřadu ale povinnost bude, žalující poddaný zatím, aby jim dálejic nic neslušného od jejich vrchnosti neb sloužících se nestalo, pod svou ochranu vzíti, pak v takové případnosti dle uznání vrchnosti písebně neb s povoláním též oustně to předstírati, neb tam na místo jeti, a přednešené stížnosti dle svého svědomí a ouřadní přísahy, (k čemuž my jej tímto napomínati a zavazovati chtíti ráčíme), pilně, náležitě a bez všeho průtahu vyšetřiti, též dle právního uznání prostředkovati a náhradu učiniti.

Za třetí, kdyby jedna neb druhá strana skrze krajské ouřadní zaopatření a vejpověď předce se stíženou býti mínila, tehdy má to poručení nic však méně zatím bez odporování dozajista se zachovávati, však ale obtížené straně svobodno býti, naproti tomu k našemu královskýmu *gubernium*, tak jakž předtím nařízeno jest, non ad effectum suspensivum, sed solummodo devolutivum, své outočiště (však bez těch sice při odvolání předepsaných právních slavností) vzíti, zstrany takového při královském úřadě krajským náležitě se ohlásiti, pak nato v svém na naše královské gubernium znějícím stížným spisu ty puňkta, v kterých ona outok beroucí strana stíženou býti se míní, jakož i příčiny a důkazy, proč jiné vyměření se doufá a žádá, potřebně a vejslovně předestříti, pak takový stížný spis při našem královským gubernium podati. Náš královský ouřad krajský ale, jak brzo odvolání oznámeno jest, bez prodlévání a ex officio okolostojičnou zprávu na naše královské gubernium učiniti, též jestli nějaké spisy neb důkazy před rukami jsou, takové spolu

odeslati. Královské gubernium naproti tomu jak krajskou zprávu se všemi spisy, tak s odvolávající strany podaným stížným spisem zase ex officio ihned té, zstrany poddaných nadání a stížností schválně ustanovené kommissí*) odevzdati dáti, tato ale v tom dle pohledávající potřeby, však co se dá dělat v krátkosti jednati, poddaným, když by věc zmotána byla, právního přítele ex officio dáti, následovně podle důstatečně stalého vyšetření to, co by za pravé uznala, našemu královskému gubernium skrz své zdání vyjeviti, toto pak, když by tu věc dosti považilo, náležitou vejpověď na to učiniti, a to vypověděné provisorie k exequirování přivedsti dáti.

*) an die wegen deren Unterthanen Privilegien und Beschwerden eigens angestellte Commission.

Za čtvrté, kdyby také při tomto vyměření jedna neb druhá strana při jednom neb druhým puňktu přestati nechtěla, tehdy se dovoluje další a poslední *outok k nám*,*) však zase bez všech právních slavností, též cum effectu tantum devolutivo, a bez odeslání nějakých k tomu cíli deputirovaných poddaných, vzíti, následovně odvolání beroucí strana má svůj stížný na nás znějící spis našemu královskému gubernium odevzdati, ona pak ta při kommissí a královským krajským ouřadu zašlá acta cum copia protocolli et rationibus decidendi, tolikéž nový stížný spis ihned ex officio k našemu nejvyššímu rozsudku odeslati. Pokudž by ale

*) Recurs an uns.

za páté, proti tomuto našemu nejmilostivějšímu vyměření poddací obce a lid sedlský s svými stížnostmi podle předepsaného řádu, totižto předně při své vrchnosti, potom při naším královským úřadu krajským, pak při naším královským gubernium, se ohlásiti a tam dopomožení vyžádati zanedbali, nýbrž zupříma aneb s přeskročením jednoho neb druhého pomocného místa nás zaneprazdňovati se opovážili: tehdy chceme proti takovým s neprominutedlnou příkladnou pokutou pokračovati. Dálejic-pak a poněvadž

za šesté, nedorozumění mezi vrchnostmi a jich městma, městečkami a poddanými na mnohých místách za příčinou privilegií a nadání, též také jich vejklad[illegible] svůj začátek vzalo; pročež my respectu království našeho dědičného Českého pře[illegible] dešle v letách 1680 a 1717 prošlé patenty tak a na tento spůsob vysvětlené mí[illegible] chtíti ráčíme, aby na *žádná nadání poddaných obcí a sedlákův* v teď praveném královst[illegible] našem dědičném Českém, kterýchž by před časy minulého pozdvižení byli nab[illegible] neb užívali, pozor učiněn,*) nýbrž taková nadání zcela zdvižena a v nic obráce[illegible] a kassirována byla, leč by poddaní taková privilegia a nadání po nadpodotknut[illegible] minulém pozdvižení od svých vrchností, neb sice jinak na jeden neb druhý spů[illegible] znova nabytá míti a v užívání přivedená právně proukázali; v kterýmžto příb[illegible] při takových nadání[ch] spravedlivě chráněni, jinak pak ihned odmrštěni a nikt[illegible] slyšáni býti nemají.

*) Reflexion zu machen.

Jakož po vyměření předešlých patentův žaloby a to nejvíc v tom poz[illegible] valy, že od té neb oné vrchnosti, neb raději od těch sloužících poddaní s robota[illegible]

a prácmi přes příliš obtěžováni, a tudy v takový stav posazeni byli, že svou živnost a prostředky k zapravování svých břemen a povinností sobě vyzejskati nemohli; aby ale věrní a poslušní poddaní v skutku seznati mohli, kterak my jim s spravedlivou a slušnou ochranou přispěti nakloněni jsme, a je proti křesťanské lásce, právu a přirozené slušnosti obtěžovati dáti nemíníme: tehdy z císařské a královské moci a dokonalosti následující ustanovení a nařízení naše ve všem zachovávánu býti věděti chtíti ráčíme, a to sice

za sedmé, předně *nedělní a sváteční dni*, kterýžto dle obyčeje křesťanského se slaviti mají, od všech robot zcela se osvobozují. Pokudž by ale při dalekých fůrách se přihodilo, že by na cestě sem a tam nedělní neb sváteční dni se zběhly, tehdy ty tak dobře, jak sice na cestě strávené všední dni poddanýmu k dobrému přicházeti, a od následující roboty se sraziti mají. Nápodobně v těch časích a přibězích, kdežto k bezelstnému hospodářskému zaopatření, jak dálejic dole následuje, poddaný také dle potřeby skrze celý týhoden k robotě přidržán býti může, tolikéž při těch panství[ch] a statcích, kdežto podle právního a dobře zachovalého obyčeje neb náležitých urbářův porovnání neb vejpovědi po čtyr neb pěti dnech týhodně se robotuje, když v takových případnostech sváteční dni v týhodni se scházejí, tehdy takové sváteční dni poddaným k dobrému na tento spůsob přicházejí, že on k dalšímu dosazení těch svátečných dnův přidržán býti nemůže. Naproti tomu kdo jenom tři neb míněji dni v týhodni robotovati povinen jest, ten má takové, krásně by sváteční dni do toho padly, zcela a zouplna vykonati.

Za osmé, která poddaná města, městečka, vsi a poddaní mocí právních urbářův, smluv, vejpovědí neb dobře zachovalého obyčeje, *ne k naturální robotě*, nýbrž místo té k jistým platům neb jiným povinnostem, neb sice také k naturální robotě, však ale jenom na jisté dni v roce, neb na jeden neb dva dni v týhodni, neb k jistým vyměřeným robotám při té neb oné práci aneb při tom neb oném dvoru, poli, louce a těm podobným zavázáni jsou: ti mají při svém právě na všechen spůsob zanecháni, nijakž ale přes to víceji obtěžováni býti.

Za deváté, naproti tomu kteří k nápodobným *menším robotám* právo nemají, ti mají v obyčejných panských hospodářských důležitostech a potřebách skrze celé tři dni, a nic víc, robotovati, a to skrze tolik času a hodin každého dne, jak by respective při potahu hovado, a při rukovní práci člověk vystáti a pořád od dne k dni vytrvati mohl. A poněvadž zstrany toho, jak z království našeho dědičného Českého, tak dědičného markrabství Moravského, učiněné zprávy skoro jednostejně dokonale potvrzují, že robotní potah přes *deset hodin v jednom dni*, s dovolením mezi tím dvouch hodin k odpočinutí, krmění neb pasení, přidržeti se nemůže; pročež my na vrchnosti zstrany robotních potahův cíl a míru tímto milostivě ukládati chtíti ráčíme, aby oni sice rozeznání a slušné považení — co by tak hovado udělati

mohlo, a kdy by takové na robotu přijíti a zase odtud vykročiti mělo, ohledajíce se na to, že některé silnější neb mdlejší jest, též lepší neb špatnější vobrok má — měli; však takový robotní potah v jarních a letních dlouhých dnech dýlejic ne, než nejvejš deset hodin každého dne přidrželi, a tak podle toho před a po poledni ve všem v desíti hodinách vykonávati mající práci, též ty mezi tím, však bez ujmy těch desíti hodin, přicházející polední dvě hodiny ku krmění a pasení rozdělili; při tom ale ještě toto, jak ode všech slušnost zachovávajících vrchností až posaváde se dělo, tak pozorovali, aby zdáleným poddaným ten při vyjetím [sic] na robotu a zpátky navrácením strávený čas do roboty potažen byl. Z druhé strany naproti tomu ale slušné jest, oné poddaný, kteří z své vlastní viny a nedbánlivosti v vysazených třech dnech některou hodinu zameškali, k vynahražení takové a dosazení takové ještě v tom neb následujícím týhodni, neb na nejmenším v tom měsíci zase in natura přidržeti. Při tom však ještě toto k pozorování jest, že v čas beztoho tak dlouho netrvajícího klízení sena a obilí tehdáž těch obyčejných deset hodin nemůže se tak ostře bráti, nýbrž jestli by pro nestálost času skrz některé dni neobyčejné pilnosti zapotřebí bylo, aby obilí a seno se nezkazilo, alebrž suché se sklidilo: v takovým příběhu slušnost [s] sebou přináší, aby v této potřebě potahy dle možnosti před rukami byly, vzláště pak když hovado při na- a skládání vždy sobě odpočinouti může, též k jeho posilnění něco od suchého vobroku se jemu dává, a po vykonalém sklizení proti tomu delšímu přidržání k robotě zase delší odpočinutí se připouští. A to, jak mnoho, robotních potahův se tejká. Mohouce ale při rukovní práci robotíř něco dýl než hovado vytrvati, tak má on při bezelstné a času dalšího nepřipouštějící hospodářské potřebě, jakožto při žni a dělání sena a těm podobným, s svou pomocí dle své možnosti přispěti.

Za desáté, s touto obyčejnou třídenní robotou srovnává se ten na rozličných místech dle starobylého obyčeje ustanovený robotní spůsob, že totižto poddaní, kteří by s dvojím potažním hovadem sice skrze tři dni robotovati měli, jenom s jedním kusem; oni pak, kteří by čtyrmi kusmi robotovati museli, jenom s dvouma skrze celý týhoden se najíti dávají; nápodobně kde místo celých třích dnův každodenně jen toliko po půl dni buď ráno neb spoledne se robotuje; neméně když, jak na mnohých místech obyčej jest, místo třídenního ranějšího za- a pozdějšího vypřažení robotní potahy skrze čtyry neb pět dní týhodně teprv okolo jedenácté hodiny na pole přicházejí, a o čtvrté neb páté hodině zase se propouštějí: neobsahujíce ale tyto z urbářův neb jiných dobrovolných smluv a srozumění mezi vrchností a poddanými pocházející, však třídennímu robotování podobný obzvláštní spůsoby v sobě nic neslušného, tehdy také při nich na všechen spůsob se zanechati může.

Za jedenácté. Při mnohých panstvích a statcích netoliko v sekání, dělání, též vození dříví a mrvy a těm podobných, alebrž i také v polní práci, vzláště

v zdělávání polí, tento obyčej jest, že se nejde na denní čas, nýbrž na *denní dílo*, též jednomu každému robotnímu tažení jedna jistá vyměřená práce od tolik záhonův, honův neb sáhův, neb tolik vejsevku, ku příkladu dle proporcí těžší neb lehčí půdy a k tomu potřebujících koní neb mdlého hovězího dobytka, od jednoho neb půldruhého českého korce, neb od jedné, půl druhé neb dvouch měřic moravských, respective také víc a míň, se ukládá a vykazuje, tak že poddaný po takové dobře vyřízené práci na tento den od dalšího přidržení k robotě se osvobozuje; kterýžto spůsob sice od dobře zkušených hospodářských lidí jak pro vrchnost, tak pro poddaného proto za dobrý a užitečný se drží, poněvadž vidíce poddaný a jsa ujištěn, že přes tu vyměřenou práci k další robotě potažen nebude, on lepší chuť a vzbuzení dostává, lépejic k robě přijíti, dobrá a schopná hovada sobě vychovati, s dobrou a potřebnou přípravou se zaopatřiti, pak s takovou robotu dobře a spěšnějic vykonati, následovně ostatní a vybejvající čas pro sebe užitečně vynaložiti a sobě něco zejskati, nikoliv ale, jak sice obyčejně se dělo, den a v něm vyměřené hodiny s váhavou a špatnou prací stráviti, a sebe, svou čeleď a dobytek těžce a bídně den ode dne vychovati. Podle čehož nedadouce se tato věc tak lehce vesměs vyměřiti, jedné každé vrchnosti k považení se zanechává, zdaliž by na nápodobný spůsob, však vždy s dobrovolným dorozuměním poddaných, z jedné strany panské hospodářství dobře a dle slušnosti uvedeno a fedrováno, z druhé strany pak poddaný k pilnějšímu provozování své živnosti a k lehčejšímu zejskání, mimo obecných daní a břemen, svého potřebného vyživení vzbuzen býti mohl. Jakož ostatně každá vrchnost, aby poddaný chvapnou a špatnou prací podle odměření nevykonal, skrze své k tomu postavený lidi a sice jinák již důstatečně dohlídnouti dáti věděti bude.

Za dvanácté. Robotování skrze tři dni týhodně v vrchnostlivých hospodářských obyčejných případnostech tuto se vyrozumívá. Co se ale nyní *neobyčejné roboty*, jakož při těch k zejskání pohodlnějšího času a povětří ochotnou pomoc i skončení potřebujících hospodářských příbězích, jmenovitě při zimním a letním setí a k tomu potřebného posledního připravení a zdělání půdy, při žni, to jest při řezání, sekání a klizení všelikého obilí, při dělání a klizení sena a votavy, a při lovení rybníkův, též při jiných nenadálých nebezpečných a žádné prodlevání netrpících případnostech, jakožto při potrhání rybníkův, nebezpečenství ohně, kvaltního zaneprázdnění a těm podobných dotýče: tu jest na všechen spůsob za slušné, aby poddaní své vrchnosti, od které své vyživení a ochranu požívají, s společnou prací vespolek přispěli a na ruku šli, následovně jak dlouho nápodobná neobyčejná důležitost trvá, týhodně skrze víceji než tři dni, i také když by vrchnost zapotřebí uznala, stále skrze celý tejden robotovali a nápomocni byli. Při kteréžto neobyčejné stálé robotě však dvojnásobná věc od vrchnosti dle přirozené slušnosti se pozorovati má, a to sice

za třinácté, aby vrchnost své hospodářství a k tomu potřebnou stálou robotu tak zaopatřila a rozdělila, by skrze to poddaný také své vlastní hospodářství, z kteréhožto on svá všeobecná břemena a vrchnostlivé povinnosti skoro jedině nésti musí, zdělati a zaopatřiti, následovně na něj vypadající kontribucí platiti, v stavu se zachovati mohl a tak nikoliv zkažen nebyl. Tuto pak žádné těžkosti není a poddanýmu již dosti spomoženo jest, při oných panstvích a statcích, kdežto starý nezrušený právní obyčej jest, skrze neobyčejný roční hospodářský čas jenom po jednom, dvouch, třích neb čtyr dní týhodně, neb naskrz jenom po půl dni, neb místo dvouch neb třech potažních kusův jenom s jedním, a místo čtyr jenom s dvouma skrze celý týhoden robotovati; nápodobně při oných panstvích a statcích, kdežto poddaný majíce důstatečných rolí a luk, mimo robotního potahu ještě jiný potah pro sebe a své hospodářství držeti v stavu jest a skutečně drží; naproti tomu ale v takových místech, kde ani jedno, ani druhé předřečené se nevynachází, na ničemž jiným nepozůstává, než co u spravedlivých a přirozené slušnosti místo dávajících vrchností za obyčej jest, totižto jenom skrze tři dni v týhodni potažní, ostatní tři dni pěší, aneb jeden den přes druhý, neb také posledně jeden týhoden přes druhý potažní, a naproti tomu samotně pěší robotu požádati, a skrze to poddanýmu takovou příležitost dáti, aby on tolikéž v svým malým, však k svému zachování potřebným hospodářství pohodlnost času, povětří a půdy užiti mohl, a přinucen nebyl, při minulém čase a zatvrzelé půdě své připravení a klizení zanedbati. Podle čehož všem a jedné každé gruntovní vrchnosti nanejvejš přísně tuto poroučíme a nařizujeme a konečně chtíti ráčíme, aby oni svým poddaným potřebný čas k obstarání svého vlastního hospodářství dopřáli a udělili, následovně v tom přirozenou slušnost, pak křesťanskou lásku a otcovskou pečlivost jim v skutku prokázali, a skrze to většího božského požehnání oučastni býti mohli. Při tom jest

za čtrnácté, v předešlých patentích již vyměřeno, poddaným v čas neobyčejné celytýhodné roboty slušnou *náhradu* prokázati,*) s tímto dalším doložením, že taková sama v sobě neb dle vysazení starých urbářův anebo podle nezrušeného obyčeje, aneb když nic podobného před rukama nejní, dle slušnosti se pozorovati má, obzvláště pak při těch místách, kde poddaní při nápodobné neobyčejné robotě po dvouch osobách se najíti dávají. Poněvadž ale na mnohách místách tento slušný obyčej také jest, že poddaní, kteří dle svých gruntův a živností čeleď držeti v stavu jsou a skutečně držejí, neb zrostlé děti neb také bratry, sestry a jiné s nimi při jednom hospodářství stojící přátele místo čeledi potřebují, namístě jednoho ve žni a sena dělání nepotřebujícího potahu dvě pěší osoby na robotu dostaviti mají. Jest také naproti tomu za slušné, aby nápodobní přes obyčejnou třídenní povinnost panské práci ku pomoci přicházející poddaní za to náhradu dostali; v čem ale též náhrada vlastně pozůstávati má, taková jest podle rozdílu míst také rozdílně uve-

dena a ustanovena. A to sice podle dostalých zpráv na nejvíc místách robotíři v čas žní a sena dělání dílem jednou, dílem dva- i třikrát za den jídlo dostávají; jinde pak denně jenom chleb, a k posledku jistá částka piva se jim předkládá; v jiných místech naproti tomu jim se denně nic nedává, nýbrž neb pro všechny obce a pro celé panství společně, neb pro každou obec neb každý dvůr vzláště něco jistého od chleba, žita, hráchu a jiného vaření, od masa, másla, soli, piva a těm podobné potravy najednou neb oukolem jim se vysazuje a vydává. Což my při těch v roce 1717 prošlých patentích dle jich vlastního smyslu také tak zanecháváme, že taková náhrada, jestli ona dle urbářův neb právního obyčeje na něco jisté vysazena jest, podle toho také budoucně zachována; kde ale na ten způsob nic vyměřeno neb od starodávna ustanoveno jest, podle přirozené slušnosti — z ohledu, že poddaní přes svou třídenní povinnost víc neb míň k robotě se potahují, neb víc neb míň osob z jednoho domu postaviti, následovně ten čas své vlastní živnosti ku pomoci své gruntovní vrchnosti stráviti musejí — jim udělena býti má. *) eine Ergötzlichkeit widerfahren zu lassen.

Za patnácté, nedá se sice k jistému pravidlu přivedsti, jak mnoho a *kolikerami potahy* jeden celý, třičtvrtní, půl- neb čtvrtní sedlák neb láník k robotě potažen, a jak mnohými polmi a příslušenstvím, aby on obstáti mohl, zaopatřen býti [by] měl; kdežto pro velký rozdíl menšího neb většího vejnosu půdy a země, též tu neb tam luk a pastvy, následovně dobytka chování důstatek aneb naproti tomu nedostatek jest, některý sedlák, obvzláštně kdežto ještě na ovoci, dříví a na podobným užitku, neb také na rozličných věcích skrze svou pilnost sobě zejskající přirážky má, ten rovně tak dobře a lépeji s polovicí, než druhý jinde ještě jedenkráte tolik polí mající, obstáti může; však kde se vesměs a pro celou zem ustanoviti nedá, tu každá vrchnost na svém panství neb statku to dobře napraviti a v řád uvedsti může, kdežto jí, jak ty neb oné grunty k pozorování jsou, dobře povědomo býti může a musí; tolikéž gruntovní vrchnost jestli tento neb onen sedlák proti druhému sobě rovnýmu daleko špatnější grunty a živnost má, takovou rovnost neb v uložení menší roboty neb ušanování při subrepartici menší kontribucí a skrze jiné způsoby podle přirozené slušnosti již napraviti věděti bude, k čemuž my také ji nejmilostivějic a přísně poukázati chtíti ráčíme. Ostatně sice zase při tom pozůstává, že v vyměření, zdaliž větší s čtyrma neb třemi, prostřední s dvouma, a menší neb čtvrtný sedlák [s] jedním kusem potahu neb také jenom pěšky robotovati povinen jest, tu vždy platný urbářové, právní smlouvy a starodávní obyčejové se pozorovati mají.

Za šestnácté, zdaliž při potahu a k témuž potřebných lidí ještě jeden neb víc *pěších robotířův* se postaviti mají, tu zase podle došlých zpráv hlavně a vzláště na ten v urbářích založený obyčej přichází. Což tehdy právní urbáři, smlouvy

a starodávní obyčeje v sobě obsahují, při tom také pozůstati má. Sice ale mimo toho v čas skutečně provozující potažní práce nemají poddaní s obvzláštní hmotnou rukovní robotou obtěžováni býti.

Za sedmnácté. Jakož v předešlých patentích, kdežto poddaní na mnohách místách při *dalekých fůrách* na své outraty tráviti museli, již mírnost v tom ustanovena jest; tak také dálejic při tom se zanechává, aby na jednu dalekou fůru, to jest která by jednu neb víceji nocí na cestě sem a tam potřebovala, — když by taková z roboty, a ne, jak na některým místě proti urbářnímu vyměřenému neb sice zjednanému fůrnímu platu se stala, — od vrchnosti denně pro každýho koně jedna mírka ovsa, a pro každýho k fůře potřebného pacholka za den sedm krejcarův, též snad na cestě potřebující marštalní a mejtní outraty vydané býti mají. Nic však méně v tom podle na mnohách místách dobře zachovalého spůsobu neb smluv a vejpovědí ustanovený obyčej skoro za jedno jest, zdaliž toto patentní vyměření neb naproti tomu jiné rovně tak veliké vynahražení a od škody zbavující mírnost se zachovává. Kde tehdy zstrany urbářův, smluv, vejpovědí a dobře zachovalého obyčeje takové rovně platné vynahražení a od. škody zbavující mírnost své již vyměření má, při tom také zcela se zanechává; kde ale nic podobného nejní, tehdy má pravené patentní vyměření na všechen spůsob pozorováno býti. Ostatně pak při tomto článku netoliko dle došlých zpráv obyčejně, ale také samo v sobě dle vší slušnosti k pozorování jest, aby poddaní s dalekými, častějic tak k své zkáze, jak k vrchnosti vlastní škodě přicházejícími fůrami, obvzláště ale při potřebným hospodářským čase, jakožto setí a klizení, aby oni v své živnosti a práci skrácení netrpěli, všemožně a podle svědomí ušanováni byli. Napodobně všechny dni, které na cestě, počítajíc do toho neděle i svátky, se strávějí, poddanýmu zouplna a s nějakým odpočinutí[m], jest-li zapotřebí, obvzláště pak při zlých a těžkých cestách, neboližto dvojnásobným sem a tam nákladem, na obyčejné robotě k dobrému přijíti a sražené býti mají. A ačkoli vesměs za jeden den cesty jednoho sedlského potahu od sv. Jiřího až do sv. Václava v delších dnech čtyry, v kratších pak od sv. Václava až do sv. Jiřího tři prostřední míle sem a tam jeti k počítání přicházejí; nic však méně pro změnění povětří, chvapný přívaly, dlouho trvající deště a tudy spůsobující velmi zlé cesty, též také jiný obtížnosti, obvzláště při hornatých neb bahnivých cestách, dobrému svědomí a outrpnému uznání jedné každé vrchnosti se zanechává.

Za osmnácté. *Roboty z jednoho panství na druhé* a z jednoho statku do druhého následujícím spůsobem napravené a vysvětlené míti chtíti ráčíme:

Primo: Fůry z jednoho panství neb statku do druhého mají pod dalekýma fůrami podle předcházejícího článku se rozuměti, a s nima zcela nápodobným spůsobem se zachovávati. Co se ale jiných obyčejných robot tejká, k těm

Secundo: poddaní můžou potaženi býti, když druhé panství, statek neb dvůr blízko položený anebo ne příliš, a to jmenovitě ne přes půl druhý míle cesty vzdálený jest. Při tom

Tertio: nápodobně onen příběh, jenž častěji státi se může, své vyměření má, když totižto vrchnost robotní povinnost požádati právo má, jisté vsi neb poddaný ale při tom panství neb statku zstrany tam dosti nemající vrchnostlivé práce zouplna podle jich povinnosti užívati nemůže, a tak by se přihodilo, že by ona vrchnost nablízko ležící statek neb jinší grunt přikoupila: tehdy mají takové vesnice a poddaní se nespečovati, ale povinné býti k tomu přikoupenému statku aneb gruntu roboty k vyplnění jich povinnosti vykonávati. Přes vejš vysazené půl druhý míle naproti tomu

Quarto: nemá poddaný od svého příbytku jinam k robotě na žádný spůsob potažen býti. Leda že by on

Quinto: mocí právních urbářův, smluv, vejpovědí a od starodávna dobře zachovalého obyčeje obzvláště k tomu zavázán byl; neb

Sexto: že by dokonce neobyčejná a žádného prodlévání, nýbrž velkého nebezpečenství trpěti mohoucí příhoda, jakožto při potrhání rybníkův a jiných těm podobných se vyskytla, kdežto náhlé a bezelstné pomoci odevšud pohledávati zapotřebí jest. Nic však méně zase má se ve všech takových příhodách, kde daleké roboty se dovolují, vše ono, což předešlý článek zstrany škody zbavení, jakož i odražení toho na cestě sem a tam stráveného času, tolikéž nejmožnějšího šanování poddaných a co sice vyměřuje, pozorovati a zachovávati. Však ale v tom času poddaným, když oni mimo panství v robotě jsou a několik dní se tam zdržují, oves dávati zapotřebí nejní, pokudž se jim na panských gruntech své potahy pásti nezbraňuje.

Za devatenácté. Zstrany *přípřeží při marších*, odvážení mundur, a zstrany potažních robot, k přivážení potravy k vychování vojska, též potřebných příprav k zlepšení cest a silnic, a co ještě víc nápodobných všeobecných důležitostí jest, předně v těch příbězích, kde poddaní za svou přípřež, jakožto při marších, bonifikací neb vynahražení na každého koně neb jiný potažní hovado, neboližto od celé země neb od maršírujících officírův dostává, vrchnost nejní povinna, něco poddanýmu na robotě přehlídnouti; když ale on žádného takového vynahražení nedostává, tehdy se až posavádc podle došlých zpráv rozličně zachovávalo, že některé vrchnosti takovou přípřež na své panské robotní povinnosti zcela, jiné ale jenom dílem, neb také když to obzvláštně ne často a skrz spolupřežení jen toliko po jednom koni se stává, nic sobě na robotě odrážeti nenechávají. Poněvadž ale v této důležitosti nelze vesměs v tom vyměření ustanoviti; pročež tuto gruntovným vrchnostem se zanechává, podle jich rozšafnosti a outrpného uznání při nápodobných příbězích takové zaopatření

učiniti, aby poddaný při svým vlastním hospodářství zkázu netrpěl neb dokonce do miziny nepřišel.

Po tomto, od sedmého článku až podsuď, zstrany poddacích robot, co se nejhlavnějších omylův dotýče, stalém jednání, nyní následují ostatní články, kdež by mimo skutečné roboty ještě poddaní obtíženi býti mohli; a to sice

za dvacáté, zanechává se ouhrnkem zstrany *gruntovních platův* a ourokův, jak starý urbáře, právní smlouvy neb vejpovědi a staré a dobře zachovalé obyčeje sebou přinášejí, zcela při tom, a to tak, že přes to žádná vrchnost něco dle své libosti přirážeti a zvejšiti, moc a právo míti nemá. Co se ale naproti tomu vzláště *robotních platův* dotýče, tu se nápodobně podle urbářův, smluv a vejpovědí na všechen spůsob pokračovati má. Kde ale něco podobného vyměřeno se nevynachází, tu sice vrchnosti se nezbraňuje, nýbrž dovoluje, zbytečné roboty v nějaký peněžitý plat proměniti; však při tom zapotřebí jest to předně pozorovati, aby pod vykonání[m] skutečné roboty stojící poddaný na žádný spůsob k ničemu více, než co jeho povinnost sebou přináší a jak v vejš pravených článkách obmezeno jest, přidržán nebyl; nebo on v takovým příběhu, že jeho spolupoddaný z skutečné roboty proti platu propuštěn jest, nic proti tomu říci nemá, nýbrž jenom svou povinnost, a víceji nic, vykonává. Dálejic také slušnost sebou přináší, takovou peněžitou částku neb ročně k zapravení mající vejnos tak snesitedlně a mírně vyvrhnouti, aby platu podrobený poddaný takový plat zase sobě skrze zjednanou mzdu neb skrze rozličné na týhodní neb jiné trhy k prodaji a zisku vezoucí věci, neb skrze své vlastní hospodářství a jiné spůsoby, důstatečně vynahraditi příležitost měl, ne ale naproti tomu snad přinucen byl, robotní plat bez vlastního užitku ledajak ztratiti; pročež také poddaný k takovému robotnímu platu s nucením přidržeti se nemá, a jináče ne, než s jeho dobrou vůlí, ustanovení platu dovolené bude. Pokudž by ale poddaný bez důležité příčiny, a tak jenom z samé tvrdošijnosti, snesitedlný plat na sebe převzíti nechtěl, mají to naše královský ouřadové krajský a královská gubernia prostředkovati, a slušné vyměření v tom učiniti, následovně pak jeho k tomu přidržeti. Při čemž my pak ostatně ještě všechny vrchnosti tuto napomenouti chtíti račíme, svým sloužícím, když by oni pod fochem neslušného zalíbení a na oko se býti zdajícího, však ale v skutku jen k zkáze poddaných na ruku dávajícího hospodářského zlepšení, neb častějic dokonce pohledávajícího svého vlastního užitku k takovým platům radili, ne tak lehce sluch dáti, nýbrž vždy přirozenou slušnost a zachování svých poddaných obvzláštně před očima míti.

Za jedno a dvadcáté. Co se pak povinnosti *přádla*, které větším dílem při horních statcích, neboližto in natura, neb také v snesitedlným platu obyčejně se dává: takové má podle vysazení a vyměření právních urbářův, smluv, vejpovědí

a starobylého spůsobu, a ne jinak, se říditi, a nejináč se pokračovati, následovně poddanýho proti tomu nikoliv obtěžovati.

Za dvadcáté druhé. Nápodobně srozumívá se s tou na některých místech uvedenou zvyklostí, jisté kusy vrchnostlivého hovězího jalovýho *dobytka*, volečkův, jalovic neb ovčího dobytka při celé obci neb při svobodných dvořích neb také jiných poddaných do obecné pastvy a jiné vychování na jedno neb víc let, neb přes leto, s platem neb bez platu přijímati, však jen toliko to, co v právních urbářích, smlouvách, vejpovědích a v dobře zachovalým obyčeji jak v rozdílu dobytka tak také téhož počtu upevněno a vysazeno jest, se pozorovati má.

Za dvadcáté třetí. Tolikéž při tom na některých místech obyčejným zbírání chmele, lískových ořechů, kmínu, hub a těm podobných věcí, jestli tato povinnost v právních urbářích, smlouvách, vejpovědích, a sice nešť jest in natura neb v jistý plat uvedena, se zanechává. Však při sbírání in natura, obvzláštně když by nápodobné zrostliny se nepodařily, nemají poddaní přes přirozenou možnost k ničemu víc, než co in loco territorii, to jest na panství neb statku, k dostání jest, tolikéž místo sbírání nejináč k platu, leč by takový, jak již praveno, se od starodávna právně zachovával, na žádný spůsob přidržáni býti.

Za dvadcáté čtvrté, má ta předešlá, na mnohých místách bývalá a k záhubě poddanýho směřující zvyklost, rozličné *hospodářské svršky neboližto užitky,**) jako pivo, pálený, sejr, slané neb přepouštěné máslo, ryby, dobytek, drůbeř a těm podobné věci vlastní a také cizí proti jistému za ně vyměřenému peněžitému platu předkládati, zcela a bez vší vejmínky zdvižena a zapověděna býti; však tímto vejslovným smyslem, že tato zápověď ostatně vrchnostem v pivovárním urbáři, jakož i vína a pálenýho šenku, tolikéž v vystavování piva, vína a pálenýho do vejsadných krčem aneb hospod, neb kde sice za obyčej jest, k žádné ujmě, aniž tudy na grunty jich cizí pivo, víno, pálený dovážeti dovoleno býti nemá.

*) verschiedene Wirthschafts-Feilschaften.

Za dvadcáté páté. Též až posaváde na mnohách místách častějic se znamenalo, že poddaní vzláště hospodářským sloužícím *svoje svršky,**) koně a jiný dobytek v malé ceně, ano i takměř darmo odprodati přinuceni, a tudy utlačeni bývali; pročež my to vše tímto nejostřejic zapovídáme, a jak vrchnosti, tak i sloužící přísně napomínáme, též dokonale chtíti račíme, poddaným, co jich jest, nechati, a to nejinak, než podle přirozené slušnosti a práv, bez všeho skrácení a fortele na se přivísti.

*) ihre eigene Feilschaften.

Za dvadcáté šesté: Poněvadž tolikéž při *soli* poddaní skrze přílišné přirážení fůrní mzdy a v vyměřování, skrze vyvýšenou cenu skráceni a obtíženi býti mohou, kdežto však ty v té případnosti leta 1706 prošlé patenty světlé a patrné vyměření dávají, že vrchnost přes solní cenu a fůrní mzdu od nejbližší solnice na každou

bečku soli nic víc, než třidcet, a nanejvýš čtyrydcet pět krejcarův za outraty a zisk přirážeti má; a jsouce sůl jedna k lidské živnosti velmi potřebná věc, tehdy také dokonale chtíti ráčíme, aby netoliko prošlé solní patenty ve všem se konečně zachovávaly, a proti tomu čelící vejstupky, obvzláště pak proti patentům zvejšené vyměřování, nešť jest již pod jakým koli fochem zstrany vyměřování soli sloužícímu vyvrhnutého přídavku, neb sice na jinší spůsob, ostře se zapověděly. Při tom ale ona poddací místa, kterážto solní handl právně nabyly a právo k tomu mají, na všechen spůsob se zanechaly.

Za dvadcáté sedmé: Nemá žádná vrchnost poddaných svých *dědictví*, obvzláště když děti před rukama jsou, skrze neslušné spůsoby sobě přitáhnouti usilovati. Od čehož mi pak ty gruntovní nápady a práva *odoumrti*, kterážto od starodávna při některých panstvích neb statcích právně nabyta byla, tuto vejslovně vyjmuté míti chceme. Též

za dvadcáté osmé, milostivě a přísně poroučeti ráčíme, poddaný v *kontribučné* a všeobecného přispění a daní se tejkající důležitosti ničímž nikoliv obtěžovati. A to sice předně ku kontribucí patří a odtud k zapravení přichází, co od země in militari ordinario, a co pod tím in camerali, fortificatorio a sice obsaženo jest, též v recroutním a rimontním požádání neb jiných sněmovních svoleních, jakož i in domestico, na outraty k vychování v zemi v kvartýru ležícího neb naskrz marširujícího vojska, a vesměs ve všech obecných zemských důležitostech na poddanýho se rozvrhuje; dálejic také co k proportionirovanému a nepřílišnému platu pro jednoho zstrany poddací kontribucí snad schválně ustanoviti zapotřebného kontribučního písaře, neb ku přídavku platu pro oného sloužícího, který při své jiné službě také poddaných kontribucí vede a zaopatřuje; tolikéž k placení těch v podobných kontribučních případnostech vysílajících krajských poslův zapotřebné jest.

Naproti tomu jsou jiná rozdílná vydání, která sice až posavade na některých místech poddaným se přirážely, taková však sama v sobě *neslušná* a zapověděna jsou: totižto když při vykázaných vojenských kvartýřích a marších přes to, co mocí těch pod dvadcátém dni měsíce října 1733 a devátým měsíce března 1735 prošlých regulamentův, a dálejic na to následovaných poručeních vyměřeno jest, vojsku, též také zemským vojsko provádějícím a jiným kommissařům neb panským sloužícím, neb těm při nápodobných důležitostech se potřebovati dávajícím rychtářům a konšelům, odplaty a dary na penězích neb vychování a jiné obdarování in natura se dávají; nápodobně když při ročním kontribučním oučtu panský sloužící neb také rychtáři a konšelové neb obce něco jistého na penězích neb vychování dostávají; neméně když některé vrchnosti pro své hospodářský sloužící, tak nazvané zámecké musquetýry neb jiné osoby, plat, pomoc a vychování z poddanýho měšce vykazují,

následovně tyto a nápodobné samým vrchnostem příslušející outraty a vydání od sebe na poddané uvrhují, neb také poddaný k ručení za panské sloužící se přidržují.

Dálejic ale jsou také některé outraty a vydání, které sice v sobě samé slušné, však *nemají se z poddaných kontribuční kassy*, nýbrž na jinší spůsob vybírati: totiž sbírka z masa a z muziky nemá na poddaný podle usedlosti se rozvrhnouti, nýbrž masitý krejcar od těch, kteří na prodej neb k vlastnímu požívání bijou neb bíti dávají, žádného odtuď, kdo by ten byl, nevynímajíc; ball-impost pak od šenkovních domův, a kde muzika se drží, zapraviti se musí. Na podobný spůsob nemají sirotčí ouřadní outraty z kontribuční, nýbrž z sirotčí kassy se bráti; a třebas by také celé obce neb společní poddaní jistým gruntovným, strážným a jiným platům dle urbářův, smluv a vejpovědí podrobeni byli, nemají takové z kontribuční kassy se vzíti, nýbrž obvzláštně a skrze jiné spůsoby se vybírati. Podle čehož my milostivě poroučíme, aby kontribuční kassa všudy oddělena a ne zmíchána se držela, též z ní nic jiného, než co tam, jak již ponavrhnuto, vlastně přísluší, se nevydalo, následovně poddaní s takovým jim nepříslušejícím vydáním nikoliv se obtěžovali.

Za dvadcáté deváté. Co na ten spůsob poddaní k všemu obecnému přispění a těm kontribucí se tejkajícím, též tam patřícím a dovoleným potřebám povinni jsou, na to přísluší vrchnosti *subrepartici* neb kontribučné rozvržení, jak mnoho k tomu každé poddací město neb vesnice a obec, tolikéž i každý obyvatel takové obce a poddaný měsíčně neb týhodně přispěti má, a to sice jakž naše v tom respectu království našeho dědičného Českého pod sedmým dni měsíce září 1730, a respectu markrabství našeho dědičného Moravského pod týmž datum, pak dálejic vysvětlujícím spůsobem pod třináctým dni měsíce září 1731 prošlé nejmilostivější resolucí sebou přinášejí, že totižto vrchnostem dle rozdílu vyskytujících příhod netoliko chudší particulares a poddaní v jedné obci skrze možnější, jenž tam se nacházejí, alebrž také celé chudší obce skrz jiné možnější a při jednom panství neb statku lépejic stojící obce přenésti dáti; následovně na možnější poddaný a obce také přes jich mající usedlost neb respective lány a komíny podle slušného a mírného uznání uložiti a přiraziti mocti se připouští a dovoluje. Naproti tomu ale města bez rozdílu, nešť jsou privilegirované neb také špatnější a robotní městečka, odsuď se vyjímají, a ani ulehčení vesnic skrze města, ani ulehčení měst skrze vesnice, nýbrž takové ulehčení při každém městě jenom jedině respectu svých individuorum ne[b] partikulárních obyvatelův se povoluje a pozanechává; však ale to ulehčení od jednoho panství k druhému, neb od jednoho v zemský berni odděleným statku k druhému, a ačkoliv by takové panství neb statkové jedné vrchnosti náležely, konečně zapověděno býti má. Dle čehož toto vše, a to [co?] sice ještě při tom vrchnostem, královským krajským úřadům, kommissím in re tributaria a našim královským guberniis pozorovati předepsáno jest, tímto potvrzujeme. Ostatně pak vrchnosti mimo té při pravené subrepartici neb kon-

D. XXII. Řády selské a instrukce hospodářské:

ozvržení vesměs pozorovati mající slušnosti obvzláště ještě v tom napo-
by žádného, jenž kontribuirovati může a kontribuční grunty užívá, snad
žení panských důchodův nešanovaly, nýbrž každého dle slušnosti do vše-
přispění potáhly, a mezi tím také zvláště na ty, jenž dobytek držejí,
ý pastvy a tak něčeho kontribučního spolu užívají, byť by žádný grunty
dle proporcí užívající pastvy nikoliv nezapomenuli.

Za třidcáté. Co vrchnostem mocí sněmovního snešení zapraviti přináleží, to
; *vlastního měšce* platiti, nikoli ale na poddaný uložiti. Jakož oné vrchnosti,
nějaké v zemským catastro, to jest v berniční kontribuční rulle v Čechách,
ravě pak v lánovým visitatorním instrumento potažené poddací grunty, bez
ného vynahražení neb bez navrácení poddaným za to v podobné dobrotě a pod-
ě rovně tolik panských gruntův, k sobě přitáhli a svým dvorům přivlastnili,
o s nima k panskému užitku a užívání jináč disponirovali, mají zatím a až ku konci
vé usedlosti rectifikatorní v království našem dědičném Českém, a až do další tam
v našem dědičném markrabství Moravském následující nejmilostivější resolucí,
všechny sic od poddaných povinované daně, břemena a povinnosti, jak[á] koliv takové
jmena mají, a jestli in natura býti nemůže, aspoň s slušným peněžitým přispění[m]
jak za zašlý čas, tak i budoucně nésti povinny býti; načež naše královské krajské
hejtmany pečlivý pozor ex officio míti budou. A aby

za jedno a třidcáté, poddaní sami také věděti a viděti mohli, jaká jich po
vinnost v kontribuirování jest a co jsou na to od času k času odvedli, následovně
co ještě odvésti mají, pak aby oni od své vrchnosti neb též sloužících a oných,
kteří kontribuční peníze vyupomínají a vybírají, přes jich povinnost se neobtěžovali;
tehdy jsou v našem dědičném království Českém již leta 1710, pak zase roku 1714
v markrabství našem dědičném Moravském, dle vejš podotknuté nejmilostivější resolucí
de dato sedmého měsíce září 1730 jisté tištěné tak nazvané *berničný knížky*,*) od
kterýchžto po všechny leta každá obec jeden exemplář k tam zaznamenání celoroční
povinnosti od měsíce k měsíci, a na to od času k času stávajícího placení, dosta
má, ustanovené byly, při čemž také dále nepromĕnitedlně pozůstává. Přes
ale v markrabství našem dědičném Moravském dle naše nejmilostivější resol
od dvadcátého dne měsíce máje 1737 již toto ustanoveno jest, i nápodo
v království našem dědičném Českém při mnohých panstvích a statcích, kd
v kontribuirování pořádnost se zachovává, též v příležitosti kontribuirování r
Plzně od našich královských místodržících pod datum desátého dne měsíce
1736 všem královským úřadům krajským nařízeno, pak na to zase v t
datum dvadcátého šestého měsíce března 1736 přes týž nový patent učiněné
ponavrženo bylo, aby mimo nadpravených berničných knížek, jenžto pro jedn
obec patřejí, také jednomu každému zvláštnímu kontribuentu v každé obci :

nazvaný obzvláštní rejstřík se dal, a v němž jeho povinnost, a zase to, co odvedl, neb s pořádným zapisováním, neb kde psáti neumělí lidé se vynacházejí, aspoň s tak nazvanými sedlskými ciframi zaznamenáno bylo: poněvadž ale toto k obzvláštnímu dobrému řádu, pořádnosti a bezpečnosti každého kontribuenta čelí, tehdy milostivě chtíti ráčíme, aby tento chvalitebný a dobrý obyčej tu, kde takový již jest, pevně se držel a dálejic zachovával, v jiných místách ale, jak jenom brzo se činiti dá, nápodobně se ustanovil.

*) Steuer-Büchel.

Za třidcáté druhé. A poněvadž z došlých zpráv se spatřuje, kterak mocí té již skrze předešlé patenty stalé zápovědi s *peněžitými pokutami*, jenž poddaného zcela hubějí a do nespůsobného kontribučního stavu přivádějí, na málo místech, nýbrž místo těch s jinými mírnými pokutnými a trestandlivými spůsoby se pokračovalo; tehdy my také takové peněžité pokuty sice ne ledajakž a vesměs zdvihnouti, alebrž napomínati ráčíme, aby budoucně ctní a sice dobře zachovalí poddaní, když by oni — mimo však hrdelních příběhův,*) v kterýchžto Jozefinský hrdelní právní řád se zachovávati má — z křechkosti neb nerozvážení nějakého trestuhodného skutku se dopustili, a dobrou naději budoucího polepšení na sebe ukázali, ne hned s příliš ostrým, vzláště ale čest a dobré jmeno urážejícím trestem se sužovali, nýbrž dle povahy věci neb s citedlnou domluvou, mírným arrestem, s neobyčejnou rukovní prací k užitku vrchnosti neb obce, neb skrze jiné čest šanující spůsoby, aneb také, pokudž by poddaní možní byli a skrze to v své živnosti škodu netrpěli, s snesitedlnou peněžitou pokutou se trestali. Však ale mimo teď pravené možnosti a neškodlivosti ještě jiné dvě výjmínky při takových peněžitých pokutách dokonale a konečně pod uvarováním přísného nahlídnutí zachovávané míti chtíti ráčíme: aby předně žádný panský sloužící, nešť on jaké koli jméno a službu na sebe má, z své vůle a uznání podobné peněžité pokuty ukládati se neopovážil, nýbrž jenom nad tím samotná vrchnost vyměření měla; za druhé pak takové peněžité pokuty ne k rukoum vrchnosti, méněji ale správcův, nýbrž na vychování chudých při každý obci, panství neb statku vynaložené, a na ně pořádné počty držané byly. Při čemž ale tento smysl jest: pokudž by peníze od vrchnosti poddanýmu uložené ne tak pokuta, nýbrž slušná a mírná náhrada té jí vrchnosti od poddanýho učiněné škody byly, že tím spůsobem dovoleno bude, takové k rukoum vrchnostlivým a jejímu užitku obrátiti; ale když žádná škoda vrchnosti, a jen toliko zameškání, které se ještě napraviti může, se stalo, tehdy nemá to zameškání s peněžitou pokutou se trestati, nýbrž taková zanedbaná práce s jinou in natura zase vynahraditi.

*) ausser deren Criminal-Fällen.

Důvěřujíce my se nyní, až posavád přednější články netoliko zstrany robotních, alebrž i také jiných stížností důstatečně podotknuté býti, kteražto jsme dílem podle předešlých patentích a spravedlnosti s vlastním vyměření[m] a pravidlem zaopatřili, dílem na starý právní urbáře, smlouvy, vejpovědi a dobře zachovalé

obyčeje poukázali, dílem pak v stížnostech, kteréžto vesměs pospolu vzíti se nedaly, přirozenou slušnost a obyčej těch v tom se přičinějících spravedlivých vrchností, ku příkladu a následování jiných, představili; však při tom také vrchnostem dobré mínění a uznání dle těch tu a tam k považení přicházejících obzvláštních okolostojičností, přirozenou slušnost na ten neb jiný podobný spůsob zcela neodňali.

Nyní však ještě k vyměření zůstává, jak tyto naše nejspravedlivější a nejmilostivější nařízen k exekucí přijíti mají. A jakož my v tom předně a vesměs

za třidcáté třetí, všechny naše věrný zeměobyvatele a vrchnosti nejmilostivějic tuto napomenuté míti chtíti ráčíme, své poddaný (jak naši důvěrnost beztoho na ně skládáme) křesťansky dobrotivě a víceji *takměř otcovsky držeti,* a s nima tak zacházeti, aby oni spolu s svými ženami, dětmi a čeládkou také obživeni a k prospěchu všeobecného dobrého zachováni býti mohli, a tak skrze to ze všech stran božské požehnání a země prospěšnost se zejskala a pevně ustanovila; tehdy budou vrchnosti také pokutování, vězení a potrestání svých poddaných hleděti tak zaopatřiti, aby jim na zdraví, méněji na samým životě se neuškodilo, neb jim v jich živnosti skrácení se nedělo; sice bychme přinuceni byli, proti takovým přestupujícím vrchnostem se vší přísností a ostrostí, také dle povahy věci s subhastýrováním statkův a deklarirováním neschopnosti jinších statků držení nevyhnutedlně pokračovati. Přihodilo-li by se pak, že by jeden neb druhý poddaný hrdelního neb sice veřejný trest po sobě táhnoucíhooučinku se dopustil, tu při tom vyměření našeho Obnoveného královského Zemského Zřízení, a jednu každou vrchnost při svém majícím hrdelním právě neporušitedlně zanechati chtíti ráčíme, a beztoho dává v tom Jozefinské hrdelní právní zřízení již další cíl a míru, jak v podobných kriminálních případnostech pokračovati se má.

Za třidcáté čtvrté. Všem našim královským úřadům krajským v království našem dědičném Českém a dědičném markrabství Moravském, neméně respectu našich královských měst Pražských (v kterýchžto rovně od přebývajících vrchností proti svým tam majícím poddaným neslušné přísnosti se provozovati mohou) našim královským městským hejtmanům milostivě a ostře nařizujeme a poroučíme, aby oni nad těmito našimi znova posazenými patenty pilný a dokonalý pozor a zřetel měli, při tom ale ne tak dlouho, až by žaloby je došly, očekávali, nýbrž *ex officio dohlíželi*, vzláště ale k tomu cíli a konci veřejnou pověst pozorovali, následovně dle okolostojičností vyšetření před se vzali; a když by něco protivného vynašli, to co tyto patenty [s] sebou přinášejí, ihned zaopatřiti hleděli, pokudž sice jinak za to netoliko při Pánu Bohu těžké odpovídání a naši nemilost, nýbrž také ještě při tom přísné stížení a trest na sebe uvaliti nechtějí.

Za třidcáté páté. Podle čehož taky zapotřebí jest, pokuty proti přestupníkům těchto našich patentův, vzláště pak *proti panským správcům*,*) jenžto oni větším

dílem mnohých obtížností, jestli ne přednější, aspoň nejméně velikou příčinou**) bývají, pořádně a jmenovitě vysaditi. Pročež my tuto ustanoviti chtíti ráčíme, že když by panský sloužící zstrany obtížnosti poddaných vinu nesl a téhož přesvědčen byl, mají naši královský krajský úřady tu moc míti, podobné sloužící podle povahy věci k peněžité pokutě od padesáte až do sta říšských tolarův přidržeti. Pokudž by ale *vrchnost sama* spolu neb jenom samotně *vinu měla,* tehdy má náš královský krajský úřad takový příběh s důstatečnými důkazy okolostojičně na naše královské gubernium vznésti, to pak potom, když by na to ta za příčinou poddacích stížností a privilegií ustanovená kommissí své dobré zdání vyjevila, podle povahy věci peněžitou pokutu od sta až do dvouch set dukátův vyměřiti a exequirovati, následovně pak nám zstrany takového stalého potrestání svou nejpoddanější zprávu pokaždé učiniti. A poněvadž také častějic panský regenti, inspektoři, puchalteři a vrchní hejtmané skrze jich zlé radění k takovým obtížnostem příčinu dávají; pročež ta nedaleko pro obyčejný hospodářský sloužící vysazená peněžitá pokuta také a ještě větší na podobné raditelové [sic], neméně i na všechny jiné, jenž by na takové neslůšnosti díl měli, se srozumívá. My také dálejic tímto resolvirovati ráčíme, že podobné *peněžité pokuty* ku pomoci těch již nyní se vynacházejících a budoucně ještě víc k ustanovení přijíti mohoucích trestných a kázných domův***) zachované a obrácené býti mají. Když by ale takový příběh byl, kdež by vrchnost neb také sloužící tak dalece se stratil, že by ta věc nějaký oučinek ukrutnosti†) sebou přinášela, a tak s peněžitou pokutou důstatečně potrestána býti nemohla: tehdy má se respectu vrchnosti od příběhu k příběhu nám, abychme my sami lépeji dohlídnouti a takovou tak ostře a nekřesťansky s svými poddanými zacházející vrchnost dle podstaty okolostojičností s subhastýrováním statkův a s vyřknutím nespůsobnosti vše budoucí nemohovité usedlosti nejspravedlivěji pokračovati mohli, okolostojičně a se vším důkazem přednésti; naproti tomu ale na ten spůsob sloužící††) skrze náš královský krajský úřad tolikéž dle velkosti provinění s arrestem v železích a poutech, a podle podstaty věci, jak by se vidělo, také s obecným dílem na čas nevyhnutedlně potrestati.

*) obrigkeitliche Beamte. — **) wenigstens doch eine grosse Mitursache. — ***) Zuchts- u. Arbeits-Häuser. — †) speciem saevitiei. — ††) so soll der Beamte vom Kreisamt . . bestraft werden.

Za třidcáté šesté. Poněvadž všechné případnosti, skrze kteréžto poddaný neslušně se obtěžuje, v tomto našem patentu obmezené býti nemohou; tehdy tuto ještě vesměs resolvirovati ráčíme, že kdož by proti těmto patentům v těch tam vyměřených článkách neb sice také skrze jiné spůsoby proti slušnosti poddaný obtěžoval, takový nápodobně tak dobře do těch vysazených pokut upadnouti má.

Za třidcáté sedmé. Naproti tomu a když my v těchto našich patentích z jedné strany poddaný k tomu, co přirozená slušnost od nich k své gruntovní

vrchnosti míti chce, poukazovati, z druhé strany pak od všeho obtěžování je chrániti a k jich pomoci a vyřízení pořadní a právní cestu předepsati, následovně všechno, co jenom k jich slušnému dopomožení býti může, činiti ráčíme; tehdy také my od nich nanejvejš ostře a přísně dobrovolné a stálé zachovávání tohoto našeho nejvyššího ustanovení a nařízení, tolikéž všechnu neporušenou věrnost, lásku, povinnost a poslušnost k svým vrchnostem, od kterýchžto své vyživení a zachování požívají; prokázanou míti chceme. Pokudž by ale poddaní tuto naši nejvyšší milost vděčně neuznati, a všechny své povinnosti dobrovolně nevykonávati, nýbrž snad od takových bez právní pomoci a vejpovědi sami se odtrhnouti, následovně do tvrdošínosti a odporování, nepokoje, svévolnosti, nadutosti, neb dokonce *srocení* a pozdvižení se pustiti osmělili: tehdy mají takoví ihned bez všeho průtahu k nevyhnutedlnému jak na těle, tak i dle povahy věci na životě ostrému trestu dle tuto udělující moci a práva potaženi býti. Sice ale, jestli by při podobném provinění proti těmto patentům dokonce nějaký příběh veřejný neb hrdelní se přihodil,*) má královský krajský úřad zstrany toho ihned královskému zemskému gubernium zprávu učiniti, toto ale dle rozdílu věci neb samo to, co slušné jest, zaopatřiti, aneb v kriminálních případnostech naší královské appellatorní komoře k inquisici odevzdati.

*) in einen casum publicum vel criminalem einschlagete.

Za třidcáté osmé. Zanecháváme sice při tom, aby poddaní své *právní a slušné stížnosti* v oných případnostech, kde se jim takové písebně představiti, skrze první, druhý, třetí a čtvrtý článek těchto nejmilostivějších patentův dovoluje, skrze rozšafného, však ale s příslušející uctivostí a vší počestností, též s uvarováním všech nepravdivých vymyšlených a křivých přídavkův, na papír uvedsti dáti mohli; a to sice aby spisu skladatel, když by on dle povinnosti a počestnosti se zachoval, následovně v jednom nezapověděným, nýbrž raději chvalitebným a slušným skutku osvobození svýho bližního od neslušných obtěžování se potřebovati dal, od žádného pod uvarováním ostré pokuty zaneprázdněn neb pronásledován, nýbrž v tom proti vše neslušnosti od našich královských úřadův krajských a královských gubernií náležitě a dostatečně přichráněn byl. Naproti tomu ale když by královský úřady krajský a královská gubernia uznaly, že žaloby a stížnosti větším dílem neb zcela bez gruntu a slušnosti představené, a poddaní k protivenství proti své vrchnosti a k zaneprázdnění instancí nepotřebně popuzeni a zavedeni jsou: tedy mají netoliko podobní spisů skladatelové,*) alebrž také ostatní nejvíc vinní hlavní původové, podvodníci a buřiči**) ihned pevně se saditi, a jestli by žádné hrdelní právo na místě se nevynacházelo, k nejbližšímu se dodati, tam jim dle přísnosti process učiniti, tělesně, neb dle povahy věci i hrdelně***) k obvzláštnímu příkladu a odstrašení jiných nezdařilých a nepokojných poddaných se potrestati. A poněvadž častěji hloupí a sprostní poddaní skrze nerozumné nepokojné, rozepře a sváry

milující a při podobných příležitostech s jiných lidí škodou a s motáním obecnýho pokoje a prospěchu,†) hlavně zvláštní užitek a interesse vyhledávající radiči podvedeni bývají: pročež tímto ještě nařizujeme a konečně tomu chtíti ráčíme, aby poddaných žalobný spisy při našich královských krajských a vyšších úřadův [sic] nikterak jináč se nepřijímaly, nýbrž hned se odmrštily, leda by v nich patrně a s jmenem ten, který takový spis udělal, zaznamenán a podepsán byl.

*) derlei Schrift-Stellere. — **) Haupt-Rädelsführere und Aufwicklere. — ***) eine wohlgeschärfte respective Leib- oder nach Gestalt der Sachen Lebens-Straf. †) mit Verwirrung der gemeinen Ruhe und Wohlstands.

Za třidcáté deváté. Zanecháváme sobě předně veřejně, dle rozdílných v podobných poddaných stížnostech k napravení vyskytnouti se mohoucích okolostojičností od času k času, též od příběhu k příběhu, prostředkování a vyměření učiniti a zříditi mocti.

Posledně a za čtyrydcáté: Jsouce všechno to, co v předešlých patentích zstrany poddaných stížností se obsahovalo, do tohoto patentu potaženo a respective jmenovitě potvrzeno anebo přejinačeno, vysvětleno a rozmnoženo; pročež milostivě poroučíme a chtíti ráčíme, aby s celým a dokonalým zrušením a vyzdvižením předešlých tyto nynější nové nejspravedlivější patenty za jedinké samotné pravidlo se držely a zachovávaly, pak netoliko tam, kdež náleží, se vyhlásily, a pro jednoho každého vědomost se vyvěsily, alebrž i také od takových při každém panství neb statku jeden exemplář k vždy potřebnému jak poddaných, tak vrchností a sloužících při hospodářské kanceláři se zachovával, neméně poddaným obcem na jich žádost potřebné exempláře se vydaly a rozdaly.

Vedle čehož tedy jeden každý se jak spraviti, též před škodou a nepříležitostí vystříhati věděti bude. A v tom jest naše dokonalá a milostivá vůle.

Dán v městě našem Vídni dvadcátýho sedmýho dne měsíce ledna, leta Páně sedmnáctistého třidcátého osmého, království našich Římského dvadcátého sedmého, Špaňhelských třidcátého pátého, Uherského a Českého též dvadcátého sedmého.

Karel. (L. S.) Filipp hrabě Kinsky.
Guil. comes Kollowrat ab Ugezd, reg. Boh. Sup. Cancellarius.
Ad mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis proprium
Rudolf hrabě Kořenský.
Jozef Hynek z Štangu.

Z exempláře tištěného v Praze v královské dvorské impressi ve větším foliu, jenž mně byl z městského archivu Kutnohorského zapůjčen prostřednictvím prof. Ot. Hejnice. V archivě Českého Musea jest dvoje české vydání, hlavní chyby jazykové jsou v obojím stejné; vydání ve větším foliu má chybné datum 20. ledna; české vydání v malém foliu má správné datum 27. ledna, jako vydání německé, z něhož jsem v poznámkách uvedl některé německé výrazy, jež někdy neuměli dobře do češtiny překládati. Vynechal jsem okrajné poznámky, v nichž udává se krátce obsah; za to jsem některá slova dal tisknouti ležaté.

417.

1738: O vedlejších robotách a tabáku ve vsech města Litomyšle.

Výtah z knihy města Litomyšle: Protocollum Economicum 1738.

Sessio dne 11. Februarii 1738:

Nro. 7. Rychtáři vesničtí i se svýma konšely předvoláni a s nimi kontrahirováno aneb zavřeno, a oni k tomu přistoupili:

Předně na místě *vožení soli* do důchodův obecních ročně platiti všechny vesnice po 200 fl.

Za druhé za *hon*, jak dlouho se honiti nebude, ročně po 90 zl.

A na místě *přádla*, poněvadž při dvořích len více se síti nebude, ročně sedlák po 12 kr., zahradník 6 kr., a chalupník po 3 kr.

Sessio 10. Septembris 1738:

Nro 1. Rychtáři vesničtí s svýma konšely jsou se přihlásili, že budou *tabák* in natura bráti a peníze podle usedlosti odváděti; naproti tomu svobodný handl obcím vesnickým jest propuštěn, aby mohli mezi sebou tabák rozděliti aneb prodávati. Taxa tabáku má se jim pokaždé při městě kommunicirovati.

Sessio 22. Octobris 1738:

Num. 9. Poddaní že jsou měli za *hon* platiti, a to za rok 1736 a 1737, na místě roboty, kterou při těch honech vykonávati museli; z takového platu ale oni poddaní propuštěni býti poddaně žádali, že robotu in natura praestirovati chtěj. Snešeno, aby po jedné sáze jedenkaždý sedlák *dříví* přivezl, zahradníci ale a chalupníci aby po jedné sáze dříví udělali. Za letošní rok aby se hon exerciroval, není za užitečné uznáno, nýbrž poddaní budou na místě honu robotu po 1 sáze odbejvati.

Sessio 15. Decembris 1738:

Num. 5. Pronajímání robot má vostati při předešlém spůsobu, aby důchod na extraordinarium stačiti mohl.

Vypsal Antonín Tomíček, poštovský úředník v Litomyšli, jenž mi poskytl výpisy i z jiných pramenů místních; jeho prostřednictvím byla mi půjčena z musea města Litomyšle smluvní kniha z 16. století, z níž v předešlých dvou dílech Archivu Českého dal jsem vytisknouti několik vzácných kusů.

418.

1738, 5. srpna a 30. září: Jaké roboty konaly se dosud na statku Bezském (u Třeboně)

Bezský správce hejtmanovi Třeboňskému podal o tom zprávy dvě, nezcela spolu srovnalé. S nimi dlužno srovnati zprávu o robotě na statku Bezském z roku 1717, tištěnou výše str. 112 *f.*

a) Robotschuldigkeit, wie solche bei dem hochfürstlich Schwarzenbergisch Gut *Bzy* von uralters bis anhero verrichtet worden.

Die Zugrobot belangend, hat ein jeder *Bauer*, so ganze, 3/4 und halbe Lahn seind, in der Wochen durch 3 Tage entweder mit 2 Pferden oder 4 Ochsen, aus

der gar schlechten zu 2 stärkern Ochsen gearbeitet; pflegen aber erst umb die 9. Stunde frühe zu erscheinen.

In der nöthigsten Heu- und Schnitts-, auch Grummetmachen-Zeit aber 2 Handroboter, worunter der eine ingemein kaum den Rechl oder Sichel ertragen, zu geschweigen regieren kann, zu schicken, gestalten sowohl das Heu, als auch Getreid und Grummet mit herschaftlichen Zügen eingeführt wird.

Winterszeit pfleget ein solcher Bauer in der Wochen entweder 3 Täge mit dem Zug täglichen ein Füderle Holz aus dem eine halbe Meil entlegenen Wald abzuholen, oder ja jeder in der Wochen 3 Klafter Brennholz zu machen.

Dahingegen wird bei einfallenden heiligen Christ-, Oster- und Pfingstferien, wann sonsten keine gar nothwendige Arbeit ist, ein Tag in solcher Wochen passirt, auch alle Vorspann, vor welche sie doch die erfolgende Ponifikation richtig geniessen, in der Robot nachgesehen.

So bekommt auch in Heumachen jede Person 1 Pfund Brod, und nach vollbrachter Heufechsung insgesammt 2 Fass gutes Bier zur Ergötzlichkeit; im Schnitt aber neben dem Brod auch täglich ein Mittagsessen, worauf nebst namhafter Quantität Getreid über 300 Pfund Fleisch passirt werden, wie dann auf den Schnitt auch 11 Fass Schnitterbier, so aus 11 Strich Malz gebrauet wird, den Arbeitsleuten zur Erquickung gn. passiret werden.

Die *Chalupner*, so Viertel-Lahner seind, pflegen von Johanni bis Michaeli die ganze Wochen, übrigens aber nur 3 Täge mit der Hand zu roboten.

Nun befinden sich laut der Grundbücher von uralters ansässige Bauern, Chalupner und Gärtlere, als

1½ Lahner	1	diese haben bishero mit 2 Pferden oder 4 Ochsen die Robot verrichtet:
1¼ Lahner	1	
1 Lahner	36	
¾ Lahner	18	
½ Lahner	26	
¼ Lahner	58	haben mit der Hand vergangen [sic];
Gärtlere	15	zahlen jährlich 26 fl.

Wann man aber vormög der Patenten stricte gehen sollte, so müssten laut Schluss des 15. Punctes die Bauern mit ihren Schaden erfahren, und der erste mit 6, der andere mit 5, die 3. mit 4 Stück, die 4. mit 3, die 5. mit 2, die 6. mit 1 Stück Zugvieh roboten. Dieses wollen aber die hiesigen Bauern nicht verstehen, dann sie wollen nur den 10. Punct nachgehen, und legen diesen noch anderst aus, als er in sich selbsten lauten thut.

Bzy 5. Aug. 1738. Martin Paul Hayny mp.

b) Gehorsamster Bericht, welchemnach die hochfürstlich Schwarzenbergische Bzier Guts-Unterthanen die Naturalrobot von Alters verrichtet, und annoch verrichten, benanntlichen:

Bzy, Viertellahner 6, Chalupner zu 2 Tag 6.

Hartmanitz, 19 ganze Lahner.

Sobětitz, 7 Halblahner, 4 Viertellahner.

Summa: seind ansässig: 41 ganze Lahner, 16 ³/₄Lahner, 20 ¹/₂Lahner, 69 ¹/₄Lahner; — [k osedlým nepočítá]: 7 Chalupner zu 2 Tag.

Sowohl die ganze, ³/₄, als auch halbe Lahner roboten Winterszeit 3 Tag mit dem Zug, nur dass man die starkeren auch zu härterer Arbeit zu nehmen pfleget.

Die ¹/₄ oder Chalupner gehen von Michaeli bis Johani wochentlich 3 Tag zu Fuss.

Sommerszeit hingegen thun die Bauern durch die ganze Wochen, ausser deren Sobietitzer, zu 2 Personen zu Fuss; die Sobietitzer aber gleich denen Chalupnern zwar durch die ganze Wochen, doch nur zu einer Person zu Fuss schicken, und bekommen jede Person alltäglich 1 Pfund Brod, im Schnitt aber auch neben dem Brod das gewöhnliche Essen.

Bzy 30. Sept 1738. Martin Paul Hayny mp.

Originály v kníž. archivě Třeboňském VI. Gβ. 35.

419.

1738, 18. srpna: Královští místodržící čeští po císařském nařízení z 13. t. m. napomínají poddaných robotou povinných, aby zanechali neposlušnosti a robotovali, sice že by nový robotní patent byl zase odvolán.

My N. N. Jeho Milosti Římského císaře, též v Germanii, Španhelského, Uherského a Českého krále ɔc respektive skutečné tejné i jiné rady, komorníci, královští místodržící a nejvyšší úředlníci zemští v království Českém ɔc: známo činíme vůbec všem a jednomu každému, jakého by ten koliv stavu, důstojenství neb povolání byl, obvzláštně pak pod robotou stojícím obcím a poddaným tuto na vědomí dáváme, kterak nejvejš pravené JCské a Kské Mti zemské otcovské pečování sice tam se směřovalo, jednomu každýmu poddanýmu, který by proti spravedlnosti a slušnosti obtěžován byl, nějakého mírného a slušného ulechčení dopřáti dáti. Poněvadž ale JMt s největší nelibkou vyrozuměti jest ráčila, jak někteří poddací, též robotní lidé sem a tam vlastní smysl těchž k dobrému poddaných nově prošlých patentův skrze nabádání bezbožných původův oumylně sobě vykládati, následovně spravedlivé vysvětlení dotčených patentův od královských krajských úřadův nepřijímati, též v příběhu nějakého skutečného obtěžování předepsaný odvolání zane-

chati, anobrž vrchnostlivým robotním nařízení[m] se protiviti a takové nejenom podle své vůle, obvzláštně pak při nyní trvajících žněch a jiných hospodářských potřebách k největší jak vrchnosti, tak jich poddaných vlastní nevy[na]hraditedlné škodě vykonávati jsou se opovážili, kdežto jednomu věrnému a poslušnému poddanýmu nikoliv nepřísluší ani nepatří, nejvyšší ustanovení a vyměření v veřejných spolčení[ch], srocení[ch] a pozdvižení[ch] svývolně sobě vykládati.

Pročež nejvejš nadjmenovaná JCská a Kská Mt prostředkem svého na nás pod datum třináctého dne tohoto běžícího měsíce srpna pro- a sem šestnáctého téhož došlého nejdobrotivějšího nařízení nejmilostivějic poručiti jest ráčila, v celé zemi v JMti nejvyšším jmenem neprodleně vyhlásiti dáti, že všichni a jeden každý poddaný každého místa dotad, až by ty snad mající dom[n]ělé stížnosti gruntovně vyšetřené byly, své roboty podle urbářův a starobylého obyčeje každého místa vykonávati; pokudž by ale oni v něčemž mimo lepší naděje někde přece obtěžováni byli, proto nikoliv svývolně se protiviti, anobrž slušné a vyměřené patentní odvolání, totižto předně k svým vrchnostem, pak k královským úřadům krajským, posléz k nám pozorovati, též na to slušného vyměření na všechen spůsob v pokoji očekávati, následovně tomuto všemu dokonale tím jistějic se podrobiti mají, jenž sice v protivným příběhu JMt by přinucena byla, ty nově vyhlášené patenty zase zcela zničiti a vyzdvihnouti, též přestupníky dle okolostojičnosti tělesně a hrdelně potrestati dáti.

Aby ale tato nejmilostivější resolucí v povědomost jednoho každého uvedena, pak taková pod robotou stojících obcích a poddaných*) ve všem konečně nejposlušnějic pozorována a zachovávána býti mohla: z té tehdy příčiny společným královským úřadům krajským tímto přísně poroučíme, aby oni bez všeho prodlévání, — by přítomný patent netoliko v městech, alebrž i také při jedné každé hospodářské kanceláři veřejně ihned zavěšen, a takový nadřečeným poddacím obcím k téhož pozorování a zachovávání vejslovně vyhlášen, pak každé obci jeden exemplář vydán byl, — naříditi neopomenuli. Na čemž JMCské a Kské nejmilostivější a dokonalá vůle poslušně naplněna bude. Dán na královským hradě Pražským osmnáctého dne měsíce srpna léta páně sedmnáctistého třidcátého osmého.

Tištěný exemplář v archivě Českého Musea Pod textem v jedné vodorovné řadě jest do papíru vtlačeno 9 pečetí; pod nimi v pravo jediný podpis: Vojtěch Václav z Umlauff mp.

*) To jest: od obcí a poddaných pod robotou stojících.

420.

Sleva roboty

povolená kněžnou Eleonorou Schwarzenberkovou na statku Hamerském a Valském dne 20. října 1738.

Statek Hamerský a Valský leží v úhlu mezi řekami Lužnicí a Nežárkou jižně od jich stoku; náležely k němu tři vesnice: Hamr (původně jenom hamr na ostrově řeky Nežárky), Val a Vlkov u řeky Lužnice. Poddaní na tom statku vystáli v první polovici 18. století obzvlášť mnoho svízelů. Koupil jej r. 1676 císařský nejvyšší strážmistr Václav Marek de Gerard, pán na Seeberce a Načeraci; syn jeho Leopold Jakub de Gerard, spustlý a výstřední ukrutník, prodal statek Hamersko-Valský 18. prosince 1714 rytíři Václavu Antonínovi Goltzovi, jenž také utiskoval poddané. Od jeho vdovy Kateřiny rozené z Frankenfeldu koupila zadlužený statek 26. března 1729 kněžna Eleonora Schwarzenberková, a prodala jej 20. listopadu 1731 svému manželovi knížeti Adamovi ze Schwarzenberka, jenž jej přivtělil ku panství Třeboňskému. (Sommer Bud. 66; Sedláček III. 185.)

Že i potom břemena poddanská byla tam přílišná, o tom svědčí písemnosti, jež se zde otiskují z knížecího archivu Třeboňského (VI. Gβ. 35). Po vydání nového robotního patentu r. 1738 poddaní Hamerští prosili o slevu robot; vrchní hejtman Olbricht uznával sice nesnesitelnost roboty na Hamersku, obvyklé od časů předešlých vrchností, ale navrhoval kněžně úlevu jenom malou, tak že robota na Hamersku měla také ještě budoucně přesahovati míru vyměřenou v novém robotním patentě. Kněžna mínila, že by se měly poskytnouti větší úlevy a výhody poddaným, nejen na Hamersku, ale i jinde, kde jim bylo křivděno, zůstavila to však na uznání úředníků.

a) Poddaní na statku Hamerském prosí kněžnu za slevu robot. (Před 9. říjnem 1738).

Durchleuchtigste Herzogin . . . EDcht. . Milde erlaubet uns sammentlichen Unterthanen des Guts Hammer und Wall unsere unterthänigste Bitt. . [zmínka o novém patentě robotním]. Wann nun wir durch die ganze Wochen, sowohl mit Zug als auch zu Fuss, roboten müssen, dass diesemnach für uns nichts als die Nacht übrig haben, und weiters ein solches zu thun nicht entgegen wären, wann wir unsern gänzlichen Untergang nicht verseheten, dessen Zeugnuss die hochfürstlichen Contributionsrenten sattsam geben können. Es ist zwar nicht ohne, dass man [wir] solche Robot unserer vorigen Obrigkeit auch verrichtet haben; allein es war uns dargegen eine Ergötzlichkeit zugelassen worden, man hat nemlich unser Vieh in denen Wäldern weiden, auch das Holz zu unserer Brenn- und Bau-Nothdurft fällen dörfen. Und seind ihrer noch viele, ihr Haus und Hof verlassende ins Mähren durchgegangen. Wohingegen anjetzo uns nicht ein Schritt in die Wälder gestattet wird.

Als gelanget an Euer herzogliche und hochfürstliche Durchlaucht unser treuunterthänigst gehorsamst fussfälliges Bitten: Deroselben geruhen sich unser bei diese

schweren und harten Zeiten gn. zu erbarmen, und diese hohe Gnad denen kaiserlichen Patenten gemäss angedeihen zu lassen, damit wir auch mit unsern armen Weibern und Kindern länger leben könnten, und nicht gar zu Grund verdorben wurden . . . . sammentliche Unterthanen des Guts Hammer und Wall.

[Na kopii vzadu připsáno]: Dieses Memorial ist in den Privilegienquatern de A° 1751 pag. 95 & 96 von Wort zu Wort zu denen übrigen diesfälligen Actis eingetragen den 19. Sept. 1751 von mir P. Swieteczky mp.

---

b) Zpráva o dosavadní robotě na statku Hamerském (z 9. října 1738).

Beschreibung, was auf dem Gut *Hammer* an Robot Zeit der vorigen Herrschaften zu verrichten schuldig gewesen, und solche bis auf den heutigen Tag noch verrichten thun.

Zu der Robot befinden sich Bauern: $^1/_2$ Lahner 28, $^1/_4$ Lahner 1, Chalupner 6.

Die mit dem Zug verrichten im Winter die Robot jeder 3 Tag, und die Handrobot auch jeder 3 Tag.

Im Frühling und im Herbst bei Anbauung des Getreids mit dem Zug verricht jeder 5 Tag, und 3 Tag die Handrobot.

Beim Gras-Hauen und Heu-Abdörren, wie auch im Getreidschnitt, so lang als nöthig ist, zu 2 Person die ganze Wochen.

Die Viertler-Bauern aber verrichten nur die Hälfte gegen einen Halblahner.

Die Chalupner-Verrichtung: beim Gras-Hauen, Heu-Abdörren und im Getreid-Schnitt, so lang es nöthig ist, jeder zu 1 Person die ganze Wochen, die übrige Zeit aber nur wochentlich 3 Tag.

Wittingau den 9. Oct. 1738.

---

c) Vrchní hejtman Olbricht posílá kněžně Schwarzenbergové zprávy o dosavadní robotní praxi na starších panstvích Schwarzenberských, a přimlouvá se za slevu roboty na statku Valském, neb tam nikdo nechce pustého gruntu přijmouti, leda z donucení. (9. října 1738.)

An Ihro Dcht 9. Oct. 1738. Zu unterthänigster Folge EDcht ddo Crumau 16. Aug. an mich erlassenen gn. Befehlich habe gleich wegen der in Anno 1716 [sic] damals ergangenen Robotspatenten, und wie es bei der Herrschaft Wittingau, Frauenberg und Protiwin in Robotsachen gehalten worden, in der diesfalls gepflogenen Correspondenz besagten Jahrs und 1717 nachsuchen lassen. Was nun hierwegen gefunden, und wie auf obbemelten 3 Herrschaften und denen jederseits incorporirten Gütern die Roboten von denen unterthänigen Bauersleuten bis anhero verrichtet worden: hierüber thue EDcht die diesfällig verabfasste capeiliche Acta von der Herrschaft Wittingau und incorporirten Gut Bzy, dann Hammer, sammt denen Robotsbeschreibungen in 11 Stucken, von Frauenberg u. Ziernau in 3 Stucken, dann von

Protiwin und denen Gütern Przetschin und Krzesstiowitz in 8 Stucken, zusammen aber in 22 Stucken, zur gn. Erseh- und respektive Beibehaltung unterthänigst einsenden.

Auf dem Gut Hammer die Unterthaner, inhaltlich ihrer diesfälligen Supplik, sich sehr beschweren, dass selbte bei ihrer bishero sehr grossen verrichtenden Robot fernershin ohnmöglich bestehen könnten.*) Als thuen EDcht selbte um fürstmildest gn. Minderung ihrer Robot, umb damit selbte bei diesen schweren Jahren desto leichter bestehen und die übrige Robot besser verrichten könnten, demüthigst anflehen und bitten. Welches denn auch — in Anbetracht der mühseligen Zeiten und fürgewesten Missjahren, ja auch durch die dieser Jahren her erlittenen grossen Wassergüssen, wordurch selbte, insonderheit das Dorf Wlkow, einen ziemlichen Schaden leiden müssen, und ohnedeme auch noch ein öder Bauernhof mit einem Wirth zu besetzen kommet, *worauf keiner gehen will*, — an besagt ihrer bishero verrichtenden Robot fernershin eine Minderung, ohne gehorsamster Massgebung, geschehen könnte, wordurch sie alsdann als arme Unterthanere besser im Stande sein würden, die übrige Robot um so leichter zu verrichten, auch die sowohl kaiserlichen als andere herrschaftlichen Gaben zu prästiren. Als wäre der gehorsamsten, jedoch in alle Weis unvergreiflichen Meinung, damit sie von S. Galli bis S. Georgij 4 Tag mit dem Zug, im Schnitt aber die ganze Wochen theils mit Zug, theils mit der Handrobot ihre Schuldigkeit verrichten möchten. Sonsten dörften die meiste vom Grunde durchgehen, dann die Armuth ist hier gross bei ihnen, und muss [ich] die Wirthe mit grosser *Gewalt* ersetzen, weilen freiwillig keiner nicht annehmen will.

Und wiewohlen übrigens sich bei Publicirung der neuen Robotspatenten einige unterthänige Bauernsleute anmassen wollen, ihre schuldige Robot laulich zu verrichten, so haben nichts desto weniger selbte nach all angewender Praecaution un glimpflicher Explicirung der erwähnten neuen Robotspatenten sich zu dem alte Gebrauch gewendet, und auch ihre Robot, gleich wie vorhin, also fernerhin : prästiren angelobet. Ein welches auch zu Frauenberg und Protiwin beschiehet.

Koncept nepodepsaný. — *) K tomu později poznamenáno: NB. Diese Materia ist unter besond A° 1743 verneuerten Actis zu finden.

---

d) Kněžna Schwarzenbergová dovoluje navrženou slevu roboty na Hamersku, i třeba větší. října 1738.)

Extract eines an Oberhauptmann Augustin Ferd. Olbricht ergangenen f lichen gn. Rescripts ddo Wien 20. Oct. 1738.

Ansonsten da die Hammersche und Wlkower Unterthanen von ihrer ehem Herrschaft das Beneficium der Hutweide in denen Wäldern und des Holzsc genossen haben, macht uns solches [sic], und da es mit ihrer Robotschuldigkeit

Täge mit dem Zug in der Wochen noch nicht seine volle Richtigkeit zu haben scheinet, wie ihr in eurem Bericht ganz recht anführet, dieselbe nothwendig zu Grunde gehen müssen:

derenthalben thuen wir nicht allein euren gethanen Vorschlag, vermög dessen dieselbe von Galli bis Georgi nur durch 4 Täg mit dem Zug, im Schnitt aber die ganze Wochen, theils mit dem Zug, und zum Theil mit der Handrobot ihre diesfällige Schuldigkeit verrichten sollen, nicht allein genehm halten,

sondern ihr könnet auch, nachdeme ihr es für billig und recht ansehet, dieselbe noch mehrer darin subleviren, und uns davon berichten, auch denenselben ein so andern Vortheil angedeihen lassen, wordurch dasjenige, daran ihnen eurem Erachten nach vorhin zuviel geschehen, pro praeterito hinlänglich ersetzet und compensiret werden möge.

So auch respectu aliorum, die gleichmässig über die Gebühr mit der Robot etwan angesehen worden sein mögen, zu verstehen ist; welches wir dann gleich alles eurer und deren Subalternen äquitablen Betracht- und Ueberlegung anheimbstellen. El. F. zu Schwarzenberg.

[Na kopii vzadu připsáno]: Dieser Extract ist in dem Privilegien-Quatern de A° 1751 pag. 97 & 98 von Wort zu Wort eingetragen worden den 19. Aug. 1751 von mir P. Swieteczky mp.

421.

1738, 29. listopadu: Marie Františka hraběnka Krakovská z Kolovrat, paní na Drahenicích a poručnice na Březnici, hodlala o propouštění nevěst dávati jednati se sousedy jen hospodářským úřadem; poručenská správa Schwarzenberská k tomu nepřistupuje.

Copia Schreibens von dem Graf Kollowratischen Oberhauptmann zu Drahenitz H. Johann Franz Erben ddo 12. Sept. 1738 an den Brzeznitzer Hauptmann.

Es wird demselben zur vorkehrenden Notiz bedeutet, welchergestalten . . . Exc. Frau Gräfin mittelst Rescript wegen zur Ersparung der Postspesen in materia matrimonii zuruck behaltende Memorialien, jedannoch dessen unausbleiblicher Beschleunigung eingerichter haben [sic]:

1° Wann ein Pupillar-Kolowratischer Unterthan eine fremde, d. h. anderweitighin mit der Leibeigenschaft verbundene Unterthanin zur Ehe anverlangt, und wegen der Loslassung an IExc. das gewöhnliche Memorial bei dem Amt erlegen, oder sonst directe nacher Wien befördern wollte: als ist SExc. ansinnende Einrichtungsmeinung, damit hochselbten von sich ein diesfällig Interventionalschreiben nicht ergehen lassen dörfen, wohl aber die Sache durch beederseitig Wirthschaftskanzleien dergestalt ausgemacht würde, dass in casu matrimonii anverlangende Ueberlassung eben nicht directe von dem Grundherrn der Herrschaft oder Guts'

sondern immediate von dessen Wirthschaftsamt mit Anschliessung des diesseitigen Memorials durch die Pupillar-Kolowratische Wirthschaftskanzlei möchte und könnte begehrt werden. Und wann

2° dieses ein gewünschten Stand und Statt finden dörfte, wird der benachbarte Hauptmann oder sub alio titulo eingesetzter Officiant seiner Herrschaft nur soviel berichten können, dass einer von und zu der Herrschaft angehöriger Unterthan diese oder jene fremde Unterthanin zur Ehe verlange, er Hauptmann aber habe schon diesfälliges Memoriale mit gewöhnlicher Requirirung der fremden Herrschaft Wirthschaftskanzlei überschickt, und erwartet die nachbarliche Ueberlassung.

3° Dann gleichwie Se Exc. mit Expedirung erwähnten Interventions-Schreiben[s] sich nicht belästigen, sondern die Intervenirung durch die Wirthschaftsämter bewirken lassen wolle: als prätendire auch nicht, dass ein jeder Herr und Obrigkeit bei deroselben um ein oder andere Unterthanin selbst intervenire, sondern kann es gleichfalls durch seine Wirthschaftskanzlei bei der Brzeznitzer anbegehrt werden. In quo casu sodann der H. Hauptmann das Petitum an Ihro hochgräfliche Exc. nacher Wien folgendermassen [in] der Kürze wird geh. zu relationiren haben: „Der H. Baron oder Graf oder geistlicher Stand verlangt ihnen [= ihm] in puncto matrimonii für seinen aus dem Dorf N. angehörigen Unterthan NN. die aus EExc. angehörigen Dorf N. gebürtige Unterthanin Namens NN. nachbarlich zu überlassen; so ist eine solche Person (und was weiter zu erinnern wäre, kann mit mehren verbis gesetzt und gutachtlich referirt werden); mithin geh. überschicke den Losbrief zur Ausfertigung."

Kraft welcher gnädigen und hochobrigkeitlichen Resolution und resp. Instruction wird also H. Hauptmann dessen sich fügender Occasion einen Anfang machen, und hiedurch sehen, mich dann folglich zwar jedesmal berichten, ob hoc in puncto mit den benachbarten Oertern man übereins kommen könne.

Vrchní hejtman Escherich ddo Cruman 19. Nov. 1738 kněžně Schwarzenberkové posílá tuto předcházející kopii listu, jejž Březnický hejtman dem Hauptmann zu Worlik in Abschrift communicirt, ale pochybuje, že by kněžna k tomu přistoupila; prosí za rozhodnutí.

[Koncept kněžnina dopisu] an Oberhauptmann von Escherich zu Crumau, exped. Wien 29. Nov. 1738.

. . . was die diesseitige fürstliche Pupillarherrschaften anbelangt, wir diesen modum nicht räthlich erachten, weder thunlich finden, hierunten von dem vormundschaftlichen Administrations-Systemate abzuweichen: also wollet ihr den Worliker Hauptmann dahin instruiren, auf dass solches in obiger Conformität dem Brzeznitzer Hauptmann zu seiner nachrichtlichen Direction in Antwort überschreibe . . Wien 29. Nov. 1738.

Z knížecího archivu Třeboňského B. 5AU. 2. — Úřední jednání o výhost trvávalo dlouho. R. 1737 dva hospodářští úředníci Krumlovští (poddaní) prosili kněžnu za svou manumissi; svolila, pak svolil 1738 též poručník hrabě Šternberk, její svat, listem z Prahy kněžně poslaným, pod výminkou, že oba úředníci svobodou obdaření zůstanou ve službě knížecí, což se rozumělo u nich samo sebou. Zatím prošlo 11 měsíců.

422.

(Po 1738): Vrchnostenské vysvětlení o mimořádných robotách na panství Třeboňském.

V knížecím archivě Třeboňském (6. Gβ. 35) leží nedatovaný koncept dodavků k nějakému vrchnostenskému předpisu o robotách, jenž se mi nedostal do ruky; předpis byl rozdělen na články, a ty se dělily dále na punkty; odvolával se na robotní patent z r. 1738, a byl tedy vydán po tom roce. Přítomné dodavky k němu týkají se nejvíce robot mimořádných, požadovaných v čas větší potřeby hospodářské správy panské.

In die Robotsextracten kommt denen Dorfschaften, welche bisher ausser der ordentlichen Robot bei der Fischerei die Fischfuhren die ganze Wochen hindurch zu gestellen schuldig gewesen, die finale Anmerkung beizurucken, nemblich:

Konečně ale nadjmenovaní potažní sedláci dle v článku 8. přivtěleným punktu 4., kterej spolu na patent roku 1738 prošlej a v něm znějící punkt 12. se odvolává, jsou ještě povinováni při času lovení, jak z jara tak na podzim, mimo obyčejné roboty dle potřeby i také ostatní dni v týhodni rybní fůry tam, kam vrchnost takové potřebuje, dostaviti.

Jinou rukou, než psala oboje hořejší:

Též všichni ti sedláci jsou povinováni, v čas vorání a hnoje vožení s třema kusy volma, s pacholkem a pohůnkem, robotu zapraviti.

Pokudžby N. N. z důležité příčiny konskej potah chovati v stavu nebyl, tak tehdy v takovým případnosti jest on povinovanej, v čas vorání a hnoje vožení s — volma, pacholkem a pohůnkem robotu vykonati.

Ještě jiná zase ruka:

Ostatně ale to a takové, které předjmenovaný patent v článku 5. punktu 13.,*) obzvláštně při nebezpečenství vohňů a velkých povodních vykazuje a obšírněji vyjadřuje, jsou vesměs zavázáni plniti.

*) Tu snad jest odvolání na vrchnostenský předpis, a nikoli na patent robotní z roku 1738, neboť patent jedná o robotě povinné při ohni a povodni ve článku 12. a články jeho nemají subdivisí.

423.

1740, 16. března: Opat Broumovský potvrzuje výsady rychtáře Suchodolského u Police, jenž jest roboty prost, ale platí úroky.

Originál perg. ze Suchodola byl 1895 na výstavě národopisné v Praze; opis z něho v archivě zemském v Praze.

My Benno z boží opatrnosti řádu sv. Benedikta a starodávného svobodného privilegirovaného královského kláštera Břevnovského na Broumově opat, a toho sv. řádu

český i moravský generalis a visitator perpetuus ͻc, známo činíme listem tímto vůbec přede všemi, že jest před nás předstoupil a v poníženosti nás prosil Václav Ticháček, rychtář a poddaný věrný náš ze vsi Suchéhodola panství našeho Polického, abysme jemu, dědicům a budoucím jeho skrze list hamfestní ty privileje a artikula, s kterýma jeho předkové a držitelé statku jeho od našich pánův předkův a opatův, jakožto Jan Holinka od pána a opata Havla l. P. 1461, i taky Václav Holinka od pána a opata Wolfganga a všeho konventu v klášteře Broumovském l. 1608 per usum liberalis concessionis vobdarováni byli, vše v sobě obšírněje obsahujíce, znova dáti, a v nich položené svobodství upevniti a potvrditi chtěli. Kteréhožto snažně žádosti a poníženě [sic] prosbě jsouc přikloněni, i taky považujíc, že se on Václav Ticháček v své povinnosti poddaně a poslušně vždycky choval, a že tento od starodávna k opatský tabuli náležející statek od našich předkův s jistýma vejminky [sic] in jus emphyteuticum vysazenej a obrácenej byl; protož s dobrým rozmyšlením a jistým vědomím tímto listem naším jmenovanému Václavovi Ticháčkovi, poddanému našemu, dědicům a budoucím jeho takový od našich předkův dané hamfestové [sic], a jakž někdy Adam Ticháček od pozůstalých sirotkův po nebožtíkovi Mikulášovi Holinkovi, sousedu a rychtáře bejvalého [sic] ve vsi Suchémdole, tento statek koupil, a on Václav Ticháček toho nyní [v] držení a užívání jest, na ten a takové způsob obnovujem a konfirmirujem, aby on, jeho dědicové a budoucí tento statek bez robot, a k němu od starodávna náležejícím příslušenstvím, totiž rolem [sic], lesem, vodou, lukami, a v těch mezech a hranicích, jakž jsou jeho předešlí držitelé byli užívali a possedirovali; též při něm s mlejnem o jednom kole a kovárnou tu na obci dle na ni daného hamfestu vystavenou, bez překážky svobodně držeti, i taky panského piva podle platu vysazeného šenkovati mohl. Nicméně on Václav Ticháček, dědici a budoucí jeho se v ty povinnosti a v tom poslušenství, s kterým on, jeho předkové a držitelé statku toho nám a našemu konventu zavázané byli, se zachovati, a platu ročního, totiž při každém sv. Jiří 1 kopu m. 35 kr., a sv. Havle též 1 kopu m. 35 kr. s vobcej, též od vody o sv. Jiří 2 kopy m. a o sv. Havle 2 kopy m., a mimo to činže za vinnou fůru 5 kop m. 35 kr., do důchodův klášterských odváděti, a kdyby tento statek zasej k prodeji přišel, ze summy kupující desátej peníz platiti povinni budou ͻc. Tomu na svědomí pečet naši rozkázali jsme přivěsiti k tomuto listu; jehož jest datum v klášteře našem Broumovském dne 16. měsíce března roku 1740.

Benno Abbt idem qui supra. P. Philippus p. t. prior suo et conventus nomine.

V táž slova opat Fridrich 3. února 1766 dal hamfest Matéji Ticháčkovi, synovi Václava Ticháčka v něm též jmenovaného; spolupodepsal převor Vitális Mařík.

424.

Z urbáře statku Přímského

o soudech purkrechtních, o záduších a příjmech farských i jiné poznámky za jesuitské správy r. 1740.

Statek Přímský a s ním spojený Popovický, jež leží na severozápad od Hradce Králové, dostal se odkazem Rudolfa Ferdinanda z Vinoře r. 1677 jesuitské kolleji v Hradci Králové, kteráž jej držela a spravovala až do zrušení řádu 1773. V městském museu Královéhradeckém chová se urbář toho statku (folio), zhotovený r. 1740; kromě obyčejného popisu vesnic a poddaných v nich s jich majetkem a povinnostmi k vrchnosti, nacházejí se v něm při konci také rozličné jiné záznamy, kteréž bedlivé správě statku mohly býti užitečny; jesuité v té stránce byli vzorem zevrubného pořádku. Když ta kniha r. 1904 nacházela se půjčkou v archivě zemském v Praze, dal jsem si ty mimořádné záznamy z ní opsati k uveřejnění.

Nadpis na počátku knihy zní takto:

Urbář statku Přím a Popovic za času velebnýho patera Jana Lamberta Brevery, kolleje Kralohradecké Soc. Jesu rektora, též za času patera Maximiliana Pernekra, jmenované kolleje prokuratora, založený a z rozličných pamětních spisův, starobylých obyčejův, cedulí dílčích a kněh purkrechtních s pilností sebraný, v pořádek uvedený a zepsaný v roku od narození Páně 1740 skrze Karla Trojana, tovaryšstva Ježíšového nehodného sluhu.

Následující záznamy psány jsou na listech 143—155:

O soudech a oučtích purkrechtních.

Soudy každý rok držeti věc nevyhnutedlně potřebná jest, při kterých obyčejně ouřady v obcích se obnovují neb potvrzují, jak toho potřeba ukazuje; což na spůsob následující obyčejně se vykonává.

Předně každý rychtář a konšelové s svou obcí od jiných se oddělí a pohromadě pořádně pospolu na kanceláři se postaví; a když již všichni v svém pořádku postaveni jsou, začne se jednati, zdaliž poddaní mezi sebou aneb s cizopanskými nějakou *rozepři* mají, buď stranu nářkův cti se tejkajících neb stranu statkův a mezí, též stranu nápadův a jiných nedorozumění. Obvzláště se jedná o takových rozepřích, které skrz ouřad k rozsouzení právnímu neb k přátelskému porovnání přivedené býti nemohly. Jedná se také, zdaliž ve všech a jedné každé obci všichni, jak na dobré katolické křesťany náleží, poctivě a chvalitebně se chovají, zdaliž v jednom neb druhém statku neb příbytku něco nechvalitebného buď proti Bohu neb bližnímu se děje, a zdaliž tu neb jinde nějaké buď v kacířstvu

neb jinších nepravostech podezřelé lidi se nezdržují a nepřechovávají, aneb také od domácích nějaké hříchy se nepřehlížejí.

Za druhé jedná se, zdaliž *ouřad* s svou svěřenou obcí aneb obec s ouřadem ve všem spokojeni jsou, aneb zdaliž jeden proti druhému něco má, což by napravení potřebovalo, též jak se s obecníma věcma hospodaří. Nezapomene se také na sirotky, vdovy a chudé lidi, jak se s takovejma zachází, a se zastávají. Na to se rychtářové, konšelové a jinší přísežní osoby buď v ouřadě veřejně potvrzují neb z něho propouštějí, a jinší k ouřadu zvolejí, pak veřejně před obcema Bohu a vrchnosti přísahu skládají. Na to celé obce a všichni poddaní vyznání víry činí. Pak rychtářům práva, které při začátku soudu složili, zas od vrchnosti v ruce dané jsou, a ouřad obcím se představí; konečně ouřadu, jak by se dle své přísahy chovati a spravedlnost zastávati, a obcím, jak by se k ouřadu poslušně chovati a ve všem chvalitebně a ctnostně živi býti měli, jadrné naučení se dá. Na to artikule všem se veřejně přečtou. A pak odevřou se knihy a rejstra purkrechtní, v kterých jeden grunt po druhým pořádně se přehlíží a veřejně čtou. Na to peníze gruntovní vrchnosti patřící se skládají, pak i jinším spravedlivým nápadníkům (kterým buď hned aneb v jistej termín držitel gruntu týž gruntovní nápad složí) se poušt[ěj]í, což vše v zápisích a kněhách purkrechtních pilně se zapíše, by tak žádnému křivda učiněna nebyla.

Tuto znamenati sluší, že *nápady jdou* toliko z rodičův na vlastní děti, a kdyby dětí nebylo, tehdy na bratry a sestry, ne pak na jiné postranní přátele. Matka vždy s dětmi po svém manželu rovný díl dědí, leč by od manžela jináč opatřena byla.

Chtěl-li by kdo z mohovitých věcí svých něco k záduší neb krevním a jinším přátelům svým *odkázati*, to učiniti může, však ale takoví přátelé ať jsou vždy pod- daní a na panství ať zůstávají, neb pak*) ale cizopanští.

*) Čti: ne pak.

Odoumrtí přicház[ej]í nápady na vrchnost, to jest: kdyby někdo nezanechaj[í] po sobě ani manželky ani dětí, ani bratrův ani sester, bez kšaftu umřel, všeckn[o] což by jemu náležeti mělo, na vrchnost připadá. Kdyby pak samou manželku z[e] nechal, a ona s ním v statku společnost měla, tehdy na ni celý nápad půjde. Pak s ním na statku společnosti neměla, tehdy toliko věna, a co k němu přinesla, uží[vá] leč by ji těhotnou byl zanechal.

Nápady aneb *peníze gruntovní* vždy od nejstarších nápadníkův nejdřív [–] bírané býti mají.

Kdyby pak někdo na tom neb jiném gruntu i spravedlivý nápad majíc, *odprodati* chtěl, ten se u vrchnosti ohlásiti má, a vrchnost bude mocti sama kou[pi]- aneb jej jinému odprodati povolení dáti. Kdyby pak poddaný bez povolení tak[é]

nápad komu prodal, taková prodaj a koupě nic neplatí, nýbrž vrchnosti, protože se proti vůli její stalo, tím samým všechno připadne.

Gruntu svého bez obvzláštního povolení vrchnosti žádný jinému odprodati, s jiným prohandlovati a změniti a jinému postoupiti nesmí, nýbrž taková *prodaj* neb vexl aneb jinému postoupení vrchnosti se přednese, ona pak k tomu dle dobrého uznání buď dovolení dáti neb jináč dle náležitého usouzení změniti aneb dokonce zrušiti může.

NB. Časté hospodářův měnění malý užitek, ale velké škody při gruntech činí, a protož ne z ledajakés příčiny špatné a nedokonalé hospodářové z gruntův bráti a se měniti nemají.

Soudy nejlépe držeti jest při začátku měsíce Novembr., protože tenkráte lid nejsnáz k penězům přijíti může, a takové vrchnosti a jinším nápadníkům v ten čas mnohem lehčejic než jindy držiteli gruntu spláceti a zapravovati přijde; ty pak soudy a oučty gruntovní žádný rok opustiti se nemají, neb mnozí staří nápadníci v těch časích zemřouc, svého spravedlivého nápadu by užiti nemohli; a protož také přede všemi takovým starým vždy nápady pouštěny býti mají.

O posudkách.

Posudky nic jiného v sobě nezavírají, než toliko skončení soudu a oučtův gruntovních vejš předepsaných. A protož jedná se tu o věcech, které při soudu dokonati se nemohly aneb z slušných příčin odložené jsou, vzláště také když nějakého dělení mezi nápadníky se dotejče, a takové pro krátkost času při soudech státi se nemohlo, aneb něco k zapomenutí přišlo.

Podruhé drží se posudky proto, že ne všichni při soudech peníze gruntovní skládají a na hotově mají; a protož kdo by koliv při soudích peníze pro nemožnost nesložil, ten při posudcích takové nápadníkům spravedlivým nevyhnutedlně složí.

Za třetí mají při posudcích (jestli se při soudě nestalo) všichni starší obecní ze všech důchodův obecních vrchnosti počet skládati, by tak poznati se mohlo, jak při které obci se hospodaří.

Za čtvrté přečtou se jim zase jako při soudech jejich artikule, podle kterých oni se chovati a říditi mají.

O počtech sirotčích.

Takové sirotčí počty vždy při posudcích držené býti mají, a všeliké interesse a nápadní peníze do kasse sirotčí se skládají, kdež také rychtářům a konšelům velmi jadrně a přísně se nařídí, by oni se sirotkův opravdově a náležitě ujímali, a kdyby někomu otec umřel, aby hned sirotkům skrz ouřad jejich věci zaopatřené byly a jim dokonce nehynuly. Jestli nějaké peníze by zůstaly, takové se podle za-

psání ihned do kassy sirotčí vloží; jiné pak věci, jako dobytek oc z jistého platu se najmou, a důchod z toho též do kassy sirotčí skládati se bude. Z té pak kassy žádnému sirotku nic se nevydá, leda by toho náležitá potřeba ukazovala, jako jest nemoc aneb dospělá již léta, by tak sirotci k svým létům přijdouc, něco v rukou svých měli a tak své živnosti lépe začíti a zastávati mohli.

O kostelích a záduší.

Nachází se na tom statku ve vsi *Probluzi* ecclesia commendata neb před časy kostel farní pod titulem *Všech božích svatých*, jenž nyní na ten čas panu faráři Nechanskému poručený a pod správu odevzdaný jest: však kostel tento má a zcela zachovává všechno právo kostela farního a za takový kdykoliv vyzdvižen býti může.

Jus patronatus zde se vším právem má a zachovává pan pater rektor kolleje Kralohradecké Societatis Jesu, kterýž takové jus nižádným způsobem ani zadati ani prohlídnouti [sic] nemůže.

Tento chrám páně Všech božích svatých i se zvonicí dle pobožného ustanovení a z poslední vůle kšaftem urozeného a statečného rytíře pana Rudolfa Ferdinanda z Vinoře nařízený, nákladem kolleje Kralohradecké Societatis Jesu v roku páně 1691 za času velebného patera Jana Kolovratského, též jmenované kolleje rektora, z gruntu nový ode zdi (protože prvé toliko dřevěný byl) zcela vystavený jest; kdež pro paměť při zakládání téhož kostela gruntův vnitř v týchž gruntech aneb pro ně v vykopaný jámě drželi tři kopy Josef Brzytský z Probluze a Václav bratr jeho, kterýmž velebný pan pater rektor každému po housce a po šestáku dáti ráčil.

Zvony při tom chrámu páně jsou tři, kteréž v létu páně 1699 dne 21. Mai od důstojné veleb. JMti pana vicaria generalis et officiala Matheidesa sede vacante [posvěcený] jsou, jimž jméno dáno jest, prvnímu velkému sv. Václava, druhému prostřednímu sv. Ignatiusa, a třetímu malému sv. Aloisiusa, kteréž proti mračnům a zlému povětří velmi dobré jsou.

Vesnice, z nichž se mrtvá těla při tomto chrámu páně kladou a pochovávají, k kollatorství tomuto přináležející jsou tyto: první ves Probluz, druhá ves Přím Nízký, třetí ves Přím Vysoký, čtvrtá ves Štěžírky, pátá ves Charbuzice, šestá ves Popovice, sedmá ves Střezetice: patří sem také mlejn Jehlickej.

NB. Patřívala též k tomu kollatorství ves *Sobětuše*, což až do roku 1667 oučty záduší Probluzkého dokazují, v nichž v rubrice od zvonění a pohřbu z též vsi Sobětuše peníze za příjem brané a kladené jsou; což podobně kontrakty authenticky dokazují, z nichž první v létu páně 1677 dne 17. měsíce dubna mezi velebným panem paterem Honoriusem Fassainem řádu sv. Františka menších bratří kláštera

sv. Anny v Králové Hradci toho času guardianem (jenž tehdáž páni patres z téhož kláštera na Probluzi služby boží vykonávali a ve všech k témuž kollatorství patřících vesnicích svátostmi přisluhovali) z strany jedné, pak mezi Její Mtí urozenou paní Annou Kateřinou Stařimskou rozenou Dohalskou z Dohalic a na Sobětuši, též s urozenými a statečnými rytíři panem Hendrychem Janem Strakou z Nedabylic na Střezeticích a Hořenich Malobračicích (titul), a panem Rudolfem Ferdinandem z Vinoře na Popovicích, Rosnicích a Přímě jakožto kollatorem učiněný z strany druhé. Pak zas druhý kontrakt, jenž v létu páně 1678 dne 1. března mezi veleb. p. paterem Antonínem Cimburkem předřečeného kláštera guardianem z strany jedné, a nadopáčenou uroz. paní Annou Kateřinou Stařimskou, též naddotknutým panem Hendrychem Janem Strakou, posledně veleb. panem paterem Janem Radvanovským kolleje Kralohradecké Soc. Jesu rektorem, jakožto již v ten čas statku Přím- a Popovského dědičným držitelem a téhož chrámu páně Všech svatých skutečným panem kollatorem na místě celé kolleje zavřený z strany druhé, což oba předřečené kontrakty zřetedlně vysvětlují, že v týchž časích táž uroz. paní Anna Kateřina Stařimská, jsouc paní na Sobětuši, k jmenovanému klášteru sv. Anny za konané v Probluzi služby boží a přisluhování v témž kollatorství svátostmi ročně na penězích 6 fl míš. a 6 věrtel ovsa jest dávala; z čehož všeho patrný důkaz vyplejvá, že ves Sobětuše k kollatorství Probluzkému patřila, nyní ale k faře Nechanské potažena jest; což s jakým právem a zdaliž NB. s povolením JMti biskupské (pl. tit.) neb slavné konsistoře Hradecké, i také s vědomostí pana patera rektora jakožto kollatora se stalo, bedlivého vyšetření a dokonalého důkazu potřebí jest.

K tomu chrámu páně Všech božích svatých nachází se případlností, z nichž důchod záduší pochází a se množí, tyto:

Předně *krav zádušních* nachází se 7 kusů, z nich k chrámu páně Probluzkému každoročně nájmu po 35 kr. se platí. a takové nyní skutečně zůstávají, totiž: za vrchností Střezeckou ve dvoře 2 kusy, na Pečenkovým gruntě v Probluzi 1, na gruntě Vrbovým v Vysokým Přímě 1, na gruntě Sitkovým v Vysokým Přímě 1. Dvě jsou na živě, totiž: za Janem Danšem v Popovicích 1. a za Josefem Brzytským v Probluzi 1. Facit 7 krav, z nichž po 35 kr. vynáší ročně 4 fl. 5 kr.

Rolí zádušních nachází se pod 13 strychů, 1ní kus role jest u Probluzské obce mezi Havlovskou a Pečenkovskou rolí pod 3 str.; 2hý kus role pod souvratí při týž obci pod 4 str.; 3. kus v jilmí za Pečenkovskou loukou pod 1½ str.; 4. kus nad Karasovským rybníčkem pod 3 str.; 5. kus u Štěžírek nad zádušní loukou pod 1½ str.; facit pod 13 str. Tyto všechny role užívají poddaní Přímští, a z nich záduší 3tí mandel užitku dávají.

Luk k tomu chrámu Páně patřících jest 4 kusy: 1ní jest u Štěžírek asi na 3 vozy sena; platí se z ní ročně 3 fl. 20 kr.; 2. u Střezeckýho jilmoví na 2 vozy

sena; z ní ročně se dává 2 fl. 20 kr.; 3. u Střezeckýho lesa u mostku na ½ vozu sena; z ní se platí ročně 35 kr.; 4. dvě pasečky u dálky asi na vůz sena; z nich se ročně platí 40 kr. Summa platu ročního z luk 7 fl. 5 kr.

Lesů zádušních nachází se 6 kusů: 1ní kus lesa jest za Probluzí, pod rolí Boučkovou za cestou, začínající se od role téhož Boučka, mezující s lesem obce Probluz. Dlouhost jeho dobíhá až k lesu Brzytskýho, a odtud jest dub hraničný zas mezující dolů podle lesa Brzytskýho zároveň s jeho lesem. Širokost jeho, co by mohl kamenem dohodit, jistí mezníci dokáží. — Málo odtud jest zase 2hý kus lesa dubovýho mezující s lesem Brzytskýho a Boučkovým; půdy jeho velikost jest asi pod 3 str. — 3tí kus lesa osykového a něco dubového pod Karasovským rybníčkem, mezuje s lesem obce Probluzké z jedné, a z druhé strany s lesem panským. Velikost půdy jeho jest tak hrubá, jako kusu lesa druhého. — 4tý kus lesa mezuje s lesem obce Probluzké, lesem Brzytskýho a lesem panským. Velikost půdy jeho jest tak hrubá, jako ty svrchupsané všechny tři kusy; větším dílem dubový. — 5. kus lesa leží na východ i na západ mezi lesem Ondráčkovským, lesem obce Probluzké a lesem Brzytskýho; větším dílem vosykový, krom některého dubu. — 6. kus lesa pod Czyglovou neb Boučkovou rolí podle lesa obce Probluzké.

NB. Z těchto lesů nesmí se nic odprodati, leč by k tomu pan pater rektor jakožto kollator přivolil, kdež za takové odprodané dříví peníze do kassy zádušní se skládají; při čemž pozorovati zapotřebí, aby takové lesy skrz nemírné prodávání se nehubily.

Služby boží v tomto chrámu páně s kázáním vykonávají se každou čtvrtou neděli skrze faráře Nechanského tak dlouho, dokud jemu kostel svěřený bude. Každý vejroční svátky v první den, jakož i na den Všech božích svatých a na památku všech věrných Dušiček konají se zde služby boží s kázáním od pánů paterů z kolleje Hradecké, pro kteréž poddaní k tomu chrámu páně patřící vždy čtyry koně po pořádku mimo roboty odesílají a je zas zpátkem do kolleje dovážejí. Pan farář mimo čtvrté neděle v každé vejroční svátky druhý den služby boží zde koná. V křížové dni v pondělí drží zde obyčejnou processí páni patres kollejští, v outerej pan farář a ve středu zas kollejští páni patres. V třetí neděli po veliké noci vede z tohoto chrámu páně do kaple sv. Františka Xaveria na Přím, kdež tenkráte slavnost se drží, processí pan farář. Když se ale trefí, že podobně v ten den na Hrádku slavnost jest, tehdy místo pana faráře jeden z pánův paterů kollejských takovou processí vede. Po narození panny Marie ten pátek konají se v Probluzi od pánů paterů kollejských zpívané requiem za neb. JMt pana Rudolfa Ferdinanda z Vinoře, kdež tenkráte 8 bílejch svic z kolleje do téhož kostela se dává.

O kaple sv. Františka Xaveria.

Tato kaple sv. Františka Xaveria *na Přímě* jest kaple veřejná, a v létu páně 1713 za času veleb. pana patera Františka Kues, kolleje Kralohradecké S. J. rektora, z gruntu nová vystavena jest s povolením slavné konsistoře Kralohradecké, což authentická fakultací té slavné konsistoře dokazuje. Kaple ta při samé residenci vystavena jest, nad kterouž sama toliko kollej správu má, a žádnej jinej.

O faře Probluzké a případlnostech k ní patřících.

Co se této fary dotejče, bejvala ona před časy vystavena ode dřeva nedaleko od kostela, kteráž do gruntu zbořena a zkažena jest; a nachází se nyní, kde fara stávala, toliko ohražené pusté místo, na němž stodola pro záduśní a farářovo obilí postavena jest; však nic méně, tak jako kostel všechno právo kostela farního zachovává, tak i fara na svém místě každého času znovu vyzdvižena a postavena býti může.

K této faře nachází se případlnosti tyto:

Předně nachází se k té faře patřících *rolí* pod 28 strychů 2 věrtele, a to: 1ní kus role začíná se od rybníčků polních, a běží až k obci Probluzké, jejížto velikost držeti má pod 12 str. 2 věrt.; 2. kus role leží u Střezetického průhona za Probluzkou obcí pod 13 str. 2 věrtele; 3. role kus leží pod pasekama pod 2 str, a 2 věrtele. Tyto role užívají nyní poddaní Přímští, a z nich užitku panu faráři třetí mandel dávají.

Luka farské nachází se 2: 1ní louka od obce Probluzké běží až k Třesetskýmn průhonu, na 5 vozů sena, z níž poddaní Přímští faráři ročně platí 3 fl. 45 kr. — 2. louka za Procházkovy jmenuje se paseka, na jeden vůz sena; platí se z ní ročně 45 kr. Summa ročního platu faráři z luk 4 fl. 30 kr.

Item z sadu farského ročně za trávu 18 kr.

Škola se zde posavad ode dřeva vystavena nachází, kterouž farníci spravovati a zachovati povinni jsou. K té škole patří jeden kus lesa asi pod $1^1/_2$ str., mezuje s lesem Vyčítalovským z Pro[b]luze a s rolí krčmáře Probluzkého. Item hned vedle téhož lesa patří kus role k té škole pod 4 strychy, což vše kantor Probluzký stále užívá.

Ročního platu neb *desátku* panu faráři se schází, totiž:

Z Přímu Níského od každého chalupníka dostává po 12 kr., v summě za rok 1 fl.

Z Přímu Vysokého od sedláka dostává 36 kr., od chalupníků po 12 kr. 1 fl. 48 kr., summa 2 fl. 24 kr.

Z Probluze od 7 sedláků po 36 kr., a od 6 chalupníků po 12 kr.; [summa] 5 fl. 24 kr.

Z Popovic od 9 chalupníků po 12 kr. 1 fl. 48 kr.

Ze Štěžírek a Charbuzic od 3 sedláků po 36 kr., od 10 chalupníků po 12 kr.; [summa] 3 fl. 48 kr.

Ze mlejna Jehlického 0.

Ze Střezetic k Libčanům poddaných chalupníků platí faráři Probluzkému ročně po [sic] v summě [později připsáno] 7 fl.

Uvádí se zde též na paměť, pod kterou faru ostatní poddaní Přímští patří, a co faráři ročně odváděti povinni jsou, totiž: k faře Šestarský patří Rosnice a Bříza.

Z *Rosnic* platí ročně: z gruntu Václava Danše žita 1 strych, ječmene 2 věrt.; z gruntu Jana Košťále žita 1 str., ječmena 2 věrtele; z gruntu Jana Danše žita 1 str., ječmene 2 věrt.; z gruntu Petra Petrovýho žita 1 str., ječmene 2 věrt.; z krav letníků všichni spolu 1 fl. V summě z Rosnic žita 4 strychy, ječmene 2 strychy, peněz 1 fl.

Ze vsi *Bříze*: z gruntu Matěje Vondráčka žita 1 str. 2 věrt., ječmene 1 str. 2 věrt.; z gruntu Jiřího Polívky žita — [sic], ječmene 2 věrt.; z krav letníků všichni spolu 30 kr. V summě z Břízy žita 1 str. 2 věrt., ječmene 2 str., peněz 30 kr.

K faře Nechanské k chrámu páně sv. Jiří na Hrádek patří ves *Jehlice*, kdež 9 chalupníků všichni spolu ročně 1 str. žita vrchovaté míry, též 1 str. ovsa, a z jedné každé krávy po 3 kr., z prvnice pak toliko po 1 kr. 3 d. faráři odvádí.

K faře Hněmčovské [rozuměj Hněvčeveské] patří *Hoření Černůtky*, a platí ročně: Ze dvorce pšenice velké míry 1 strych, což na ordinarní míru 5 věrtel vynáší. Žita také tolik vrchovaté míry. Kantorovi 1 věrtel pšenice a 1 věrtel žita vrchovaté míry. — Ze statku Švábového a Macháčkového tolik jako ze dvorce se dává, jak faráři tak také kantorovi. — Ze statku Hipiusova faráři pšenice 3 věrt. 3 čtv., a žita též 3 věrt. 3 čtv. vrchovaté míry. Kantorovi pšenice 3 čtv., žita 2 čtvrtce vrchovaté míry. — Ze statku Kolbabového faráři pšenice 3 věrt. 2 čtv., žita též 3 věrt. 2 čtv. míry vrchovaté. Kantorovi pšenice 2 čtv. a žita 3 čtv. — Ze statku Boučkova jak faráři tak také kantorovi tolik jako ze statku Kolbabového se dává. — Z chalupy Hipiusovy faráři pšenice 1 věrtel a žita též 1 věrtel. Kantorovi pšenice 1 čt., žita 1 čt. — Z krčmy faráři pšenice 1 věrt. a žita též 1 věrt.; kantorovi pšenice 1 čt. a žita 1 čt. — Z chalupy Kyselové, Kopeckýho a Jírunkové spolu ze všech třech dává se faráři pšenice 1 věrt. 2 čt., a žita též 1 věrt. 2 čtv. Kantorovi 1 čt. pšenice a 1 čt. žita. — Z chalupy Vychánkové faráři pšenice 2 čt., a žita též 2 čtvrtce. Kantorovi toliko 1 čt. žita. — Platu pe-

něžitého ročně nedává se panu faráři neb děkanu žádného: krom letníků z každé krávy, cokoliv se jich mimo dvorce ve vsi nachází, po 3 kr. každoročně se odvádí.

Observací rozličná.

První a nejpřednější observací jest tato: že kollej Kralohradecká S. J. od statku Přím- a Popovského, též kolleji od slavné paměti uroz. a statečného rytíře pana Rudolfa Ferdinanda z Vinoře mocí kšaftu z poslední vůle odkázaného, nic dokonce pod nižádným vymyšleným spůsobem a praetextem, buď indultem neb vyžádanou dispensací prodati, odprodati, změniti aneb přehandlovati (tak jak kšaft neb. JMti pana z Vinoře zní) nemůže a moci nemá; neb kdyby něco takového státi se mělo, tím samým kollej statek ten by stratila, kterýž by ihned na dědice paní sester JMti pana z Vinoře, jak kšaft zní, eo ipso facto připadl. Ty pak paní sestry byly jsou následovní: Paní Barbora Kateřina z Vlkaňova, paní Francelína Veronika Kreyštanová, a paní Benigna Felicitas Rauťová, jejichž potomci a dědičové dosavad před rukama jsou.

Druhá observací jest, by při tom statku role nanejvejš dobře *mrviti* a zdělávati se hleděly; neb to největší regalie, z kterýchž důchod svůj užitek má, při tom statku jsou.

Třetí observací jest, by se zde *pivo* vždy dobré vařilo, by tak lidé k dobrému trunku se táhli, neb z piva živej krejcar v důchodě jest.

Po čtvrté *myslivost* v lesích špitálských k klášteru sv. Anny patřících, jakož i po všech našich kollejských gruntech v Plotišti, ať se na něj vejš [t. j. nanejvejš] pro zachovávání práva myslivosti pilně koná a nezanedbává.

Za páté v *Plotišti* jest u mlejna Budínského *kus obce*, která rovným dílem obci Předměřské a obci Plotištské kollejské patří. Jak velká ta společná obec jest, to mezníky kamenné vykáží. Byly pro tu obec před nedávnýma časy dost velké handle a časté mezi vrchnostmi a poddanými nesrozumění, až konečně vrchnosti z obouch stran se urovnaly a takovou mezníky kamennými ohradily; protož poddaní kollejští ať tu obec stále pastvou užívají, a že k ní právo rovně jako Předměřští mají, tím ať dokáží.

Za šesté v *lukách Plotištských*, též i Malšovských bedlivý pozor na správu vodní dáti se musí, neb v Plotišti řeka Labe, v *Malšovicích* pak řeka Orlice v lukách velmi tuze břehy ryje, zvláště když z druhé strany řeky nesousedsky se jedná a voda na stranu kollejskou se sráží. Stalo se již před několika léty, že bezbožný soused nočního času v místě ouzkém mezi řekou se nacházejícím louku naši jest prokopal, nepochybně toho oumyslu jsouc, by řeka tudy svůj běh vzala a jemu na jeho stranu zadní velikej díl louky kollejské (poněvadž řeka stále mezovati má) přivrhla.

Za sedmé nedaleko pode dvorem kollejským v Plotišti jest skrz náhon, kterým na mlejn Kydlinovský voda se žene, položena trouba, kterou obyčejně *požeračka* jmenují, skrz kterou troubu voda z Plotiště jak ze strany městské tak i ze strany kollejské do staré strouhy pryč odchází; kteroužto požeračku jak městská tak i kollejská strana v dobrém stavu společně zachovávati má. Pročež zde se pozorovati má, by taková se nezanášela, nýbrž pod ní příkop, skrz který z té požeračky do staré strouhy voda se vede, vždy vyčištěna byla [sic], neb ta voda, která tady pryč odcházeti má, lechce na pastviště kollejské z nedostatku odpadu svého zedmouti se může.

Ostatní observací dobrým hospodářům napadne.

Za osmé jest při *mlejně* městským *Kydlinovský* jmenovaným nad mostkem v náhoně, kterým voda na mlejn běží, vbitý *dubový kůl*, na kterémž cejch s erbem městským přibitý bejval, nyní ale neví se, skrz koho odtržený jest; však ale před dvouma léty, to jest v roku 1738 d. 22. Juni, když se při tom mlejně hlavní práh nový kladl, konkludirovala jak z městské tak i z kollejské strany přítomná kommissí, při čemž sem sám také přítomen byl, že takový cejch znovu vyrytý a přibitý býti má, a že se to od strany městské učiní; posavad ale nestalo se nic. Pročež strana kollejská ať na to nastoupí, by se stalo. Jest pak vejška téhož kolu s cejchem znamení, jak vysoko vodu mlynář držeti má; neb když se voda vysoko drží, snadno do dvoru Plotištského kollejského (obzvláště když v zimě skrz nepozornost mlynářův strouhy se zamrazí) voda vystoupí a škodu činí; v čemž by se chyba nestala, bedlivě se pozorovati, a mlynářové napomenouti mají. NB. Mlynář Předměřský a Budínský mají vodu vždy stejně náhonem na mlejn Kydlinovský, vzláště času zimního, hnati, pod pokutou 10 ſß míš.

Za deváté jest též při tom Kydlinovským mlejně u mostu šrank, který mlynář vždy zavřený míti má, neb tady Předměřští pro kratčí cestu do Hradce a do mlejna rádi jezdí; nejní pak tady žádná cesta, ale se škodou přes kollejská a jinší luka se tady jeti musí, a protož týž Kydlinovský mlynář pod pokutou 5 ſß míš. žádného tady pouštěti nemá.

O krámech masných.

Nacházejí se při tom statku krámy masné dva panské, totiž první v Níském Přímě a druhý ve Břízе, z nichž ročně, jakož i spolu z příbytků řezníkův, jenž také panské jsou, do důchodu kollejského se platí následovně:

Z krámu a příbytku v Níském Přímě hotových peněz ročně 12 fl.; loje přepouštěného 20 liber; jazykův hovězích 12 kusů.

Z krámu a příbytku v Břízе na penězích 12 fl.; loje přepouštěného 20 liber; jazykův hovězích 12 kusů.

Mimo toho povinni tito oba řezníci jsou z masných krámů všeliké daně císařské bez ujmy nájmu panského zouplna vybejvati a zapraviti. Jsou též povinni dobytek panský (když vrchnost nějaký k prodaji míti bude) bráti a zpeněžiti.

425.

Ustejnění živností selských a chalupnických,

kterak zavádělo se na panství Kosmonoském podle smlouvy mezi vrchností a poddanými ujednané dne 8. a 11. září 1741.

Roku 1892 pan Josef Bayer, tehdáž obecní tajemník v Kosmonosích a později okresní tajemník v Benátkách, daroval mi opisy některých akt z obecního archivu Kosmonoského, kteréž vztahují se k podobnému pokusu agrárnímu, jakéž se staly na panství Dolno-Břežanském r. 1717 a na panství Kácovském r. 1724, o čemž uveřejněny jsou zprávy zde výše na stranách 99—106 č. 375 a str. 152—154 č. 394. Také Kosmonoská vrchnost chtěla toho docíliti u svých poddaných, aby sedláci — ne sice na celém panství vesměs, ale v jedné každé vsi zvláště — měli stejnou výměru pozemků a konali stejné povinnosti, a rovněž chalupníci v každé vsi aby mezi sebou byli rovni co do pozemků, robot i co do platů peněžitých (v jakéž se měly zároveň proměniti dřívější dávky naturálné). Pokus ten provedl se na Kosmonosku jenom částečně.

Panství Kosmonoské u Mladé Boleslavě náleželo před rokem 1738 hrabatům Černínům z Chudenic (viz výše str. 138 č. 386); jmenovaného roku přešlo koupí do rodiny hrabat Hrzanů z Harasova. V tištěných knihách jmenuje se r. 1740 jeho vlastníkem hr. Zikmund Hrzan; smlouvu níže otištěnou uzavřela r. 1741 hraběnka Marie Anna Hrzanová, roz. baronka Putzova z Adlersthurnu, kterou tištěné knihy jmenují manželkou (od r. 1719) hraběte Ferdinanda Hrzana, bratra Zikmundova. Od ní dostalo se panství Kosmonoské r. 1760 v exekuční dražbě Johanně Nep. rozené hraběnce z Martinic, ovdovělé hraběnce z Bolzy, kteráž je roku 1804 prodala hraběti Fridrichu Mirbachovi.

Zde se otiskuje text smlouvy z roku 1741 podle starého opisu, nejspíš souvěkého, jejž mi tajemník Bayer daroval. Na některých místech scházejí v něm číslice, což jsem v otisku označoval pomlčkou (—). Sekretář Bayer měl před rukama také originál smlouvy, a v něm shledal méně těchto nedostatků, ač i tam scházejí některé číselné udaje. Podle toho, jakož i podle zmýlené, která se písaři přihodila ku konci při výkladu o panských polích zanechaných sousedům Bukovenským, podobá se, že můj starý opis nebyl opisován z originálu, nýbrž z nějakého konceptu ještě nezcela hotového, a pak opatřen datem a podpisy podle originálu. Řeč jest ve smlouvě velice schátralá; ohavný pravopis jsem opravil k tomuto otisku, jen v několika jmenech nechal jsem ho na ukázku.

Známo se činí vůbec předc všemi, obvzláště i tu, kde by toho potřeba byla a navstávala, kterak já Maria Anna hraběnka z Hrzan a Haras, rozená z Putz a Adlersthurn, paní na Kosmanosích, od společných poddaných již po mnohýkráte

jak oustně tak písebně (jakož z dekretů protokol[u] od roku 1739 listu 59, 60 a 71 patrně vyplejvá) poddaně přednášeno a poníženě žádáno, též představeno jest bylo, kterak mezi nima velká v držících kontribučních gruntech nerovnost se nachází, naproti tomu jak malý tak větší při marších a robotách a jiných podobných povinnostech do jednostejnosti se potahují, tudy jim velké bezpráví se působí, které dále vystáti nemohou. Aby mezi nimi stejná srovnalost, tejkající se jejich společně pod kontribucí držících gruntův a živností, učiněna býti mohla, z té příčiny taky to pořádné rozměření a srovnalé rozdělení z milosti povoleno, též skutečně — jakož přítomná ode mně jejich vrchnosti, tak taky od obou přísežných zemských měřičův, totiž pana Jana Glockspergra a pana Ignatiusa Hötzla, neméně i od vrchních a jiných rychtářův též na místě jich obcí zůstavených přísežných podepsaná zde se spatřující tabella v sobě obšírně obsahuje a zavírá — k vinšovanému konci v dobré obestrané [sic] uvyklosti a bohujmilé srovnalosti uvedeno jest, jakož to děkující poddaných memorial a v přípomním [přítomném] roce udělaný v dekretův knize fol. — vložený dekret, též sign. O, jich poddaných podpisy ukazujou.

Podle toho nyní velmi zapotřebí jest, jako již od společných poddaných poslušně vyžádáno bylo, aby mezi nimi taková učiněná srovnalost strany rozličných níže jmenovaných se skládati majících stálých, též naturálních neb viktuálních potřeb, robot a jiných povinností uvedena a zachována býti mohla. Kterážto však slušná žádost na žádný jinší způsob, jak sami poddaní za dobré uznali, učiněna a rozdílena býti nemohla, nežli dokudbi [rozuměj: než když] dříveji strany rozličných jejich povinností, stálých rozličných naturalných odvodův — protože při tom naturálním odvodu rozdílné nepříležitosti, jak strany dobroty, tak vyčištění obilného zrna mnohýkráte nedorozumění a hádky neb nevole povstávaly, k tomu také obilí mezi individua se rozvrhující na čtvrtce, žejdlíky odváděti by přišlo, kteréžto však tím spůsobem nepříležitě jak poddaným odváděti a rozměřovati, tak taky zase obročnímu přijímati za těžko by přišlo — na hotové peníze podle ceny rozvrženo, smluveno a spořádáno bylo; když tehdy z vesnic rozličné naturální effekty a viktualie, totižto od jednych vesnic na některých sortech obilí, od jiných na cibuli, houbách, krmných husách, vejcích, kuřatech, slepicích, kapounech, a těm podobných záležejících věcech pro vrchnost potrava v tom čase, když vrchnost žádá, tvrdě k odvádění přicházely, poddaní takovou pernatou drůbež skrze celý rok chovati a při dosáhlém poručení odváděti měli, skrze to nemalou outratu nesli.

Totižto v následujících vesnicích na pronajatých tak řečených *železných husákách*, ves Kosmanosy dvě husy, Bezděčíně 1, Hrdlořes 1, Malý Vobrubce 1, Velký Vobrubce 1, Lidkovice 1, Skyšice 1, Martinovic 1, Dalovic 1, Bukovno 7, Němčic 1, Libichov 1, Podláska a Michalovice (protože již dokonale chalupníci učiněni jsou, jakož tabela sign. O dokazuje) taky 1 husáka, item Nová Chmelná Vesnice [t. j.

Malá Panská Ves] 1, od kterýchžto jeden mezi těma železných husákův z jednoho každého podle stalého odhadu každoročně $^1/_4$ libry prachu, $^3/_4$ libry nedraného peří in natura odvésti se mělo, mocí toho listu smluveno a nezměnitedlně zavrženo [rozuměj: zavřeno] jest, aby všechny takové jmenovaný viktualní a ouroční povinnosti v slušný ceně na peníze vraženo, a to sice obilná cena, vedle vlastního od poddaných daného ponavržení neb navrhnutí, z jednoho od král. krajského města Boleslava Mladého na 6 let od roku 1736 až do r. 1741 inclusive vyzdvihujícího vejtahu, co pravené obilí v svých sortech platilo, kalkulirována, do jedné summy stáhnuta, pak skrze šestý díl rozvržena, a co na jeden šestý díl vypadne, z toho vzata byla.

Kterýžto šestý díl poddaní na penězích promyti [proměniti] mohoucí, mezi sebou rovně rozdělený zaplatiti se uvolili, a z té příčiny to žádali, že v jejich polích neb gruntech podobně jedna rovnost se vykonává, skrze co vrchnosti, jako i sedlákům též chalupníkům, žádná křivda by se nestala. Pročež taky takový od poddaných učiněný navrhnutí ode mně jakožto jejich milostivé vrchnosti přijatý a povolený, následovně ten sub signo C od vzácného Mladoboleslavského magistrátu s podpisem purkmistra a rady, spolu též předního městského písaře pana Josefa Tomáše Lipavského pod jich pečetí městskou vyhotovený extrakt in originali vyzdvižen jest, a zde přítomně v sobě jedno neb druhé obilí v těch 6 jminulých letech v trhu se platívalo, a jak takové obilí dle toho od poddaných učiněného vlastního navrhnutí a žádost[i] umluveným spůsobem dle vypadající v jednom a druhém sortu ceny, jakož hned následovati bude, se počítalo. Podobně taky

za druhé, že jednostejná rovnost v stálých ourokách, *drůbeři* a jiných nadrozepsaných naturálních odvodův jináč ne, než když na hotovinu penežitou se vrazí, učiněna býti nemohla, poněvadž husy, kuřata, kapouni, vejce a podobné věci na kusy neb díly rozdvojené, jak při rovném rozdělení vypadají, nemožné by dáváno, a od sedlákův neb chalupníkův odve[de]né býti nemohly. Kdežto jednomu by křídlo, druhému noha, třetímu prsa odvésti přicházelo. Tím samým taková podotknutá ouroční drůbeř, jako taky houby, cibule, peří a těm podobný věci, aby mezi poddanými v dokonalou rovnost a stejnost, by jeden jako druhý netto svůj odvod činil, uvedené býti mohly, jest všechno do penežité hotovosti vzato a společními poddacími [t. j. s veškerými poddanými] následujícím spůsobem akkordirováno,

že totiž za 1 krm[n]ou tučnou husu 45 kr., za 1 starou krmnou slepici 15 kr., za 1 zrostlý tučný kuře 6 kr., a za 1 dobrého krmného kapouna 24 kr., za 1 kopu vajec 45 kr., za 1 libru prachu peří 51 kr., za libru nedraného peří 18 kr., za 1 věrtel suchejch hub, též cibule 1 zl. a 10 kr. umluveno jest. Dálejic

za třetí, zřetedlně při tom vymíněno jest, kdyby se trefilo, že milostivá vrchnost takovou ouroční *drůbeř* a těm podobný věci in natura míti a chtíti by ráčila, aby sedláci a chalupníci v tej zpředjmenovanej vystavenej a ode mně v milosti přijatej ceně, aniž drážejic, proti hotové záplatě takové věci opatřiti a odvésti povinni býti mají. Podobným spůsobem

za čtvrté, podle té od společných poddaných podávané memoriali, na které oni de dato 1. Augusti a de dato 20. Septembris pominulého 1740. roku své odpověd[i] dosáhli, a v protokolu dekretův folio 76 et 82 k nalezení jsou, se spatřující na místě povinnovaného ročního *předení* jeden potažní sedlák 36 kr., chalupník 18 kr., a menší chalupník, co bez polí jest, 7 kr. stálého ročního platu ukládati se obětovali. Jakož také předestřené jejich offertum a quantum dle jejich vlastního se ucházení ode mně jakožto mil. vrchnosti, ačkoliv že za to povinnost předivа by in natura o mnoho více vynášela, nicméně ode mně z milosti přijato a povoleno jest; a to tím spůsobem, aby od nyní až na věčné časy oni společní moji poddaní, mocí svých přijatých dekretův, též mocí toho přítomného narovnání, tak dobře od povinného příze předení, jak od jiných nahoře i níže specificirovaných mělých naturálních odvodů tím spůsobem osvobozeni jsou [čti: byli], že já neb moje dědičové budoucí a následovně jejich vrchnosti více moc a právo míti nemají a nebudou, přítomné stálé dobrovolné obou stran a ne přinucené srovnání v jinší spůsob proměniti, méněјic převrátiti, takové přediva a jiné naturální povinné odvody aniž co v nově vymyšleného jakým spůsobem požádati a na ně ukládati, ale samotně, co zde vejslovně doloženo jest a dále následovati bude, s tím se upokojiti musí, též jeden každý jest povinen a zavázaný vedle toho porovnání, tak dobře vrchnost jak sedláci, ad literam držeti.

Ku kterémužto cíli na to, co nahoře v jedné neb druhé specificirované a jmenované, akkordirované ceně na místě viktualií společní poddaní, co jedna neb druhá vesnice od starodávna a dle bejvalého práva, jako i co na hotových penězích skládati měla, zde z té příčiny specietenus postaveno jest, aby sedláci a každý viděti mohl, že nic více nového přidáno nejní; následovně nic jiného než za nynějš a na budoucí věčné časy všechno na hotové peníze sráženo, a každoročně to splá-ceti povinni jsou a býti mají. Podle čehož co každá ves ročně na penězích dávat míti bude, jest následujícím spůsobem s tím smyslem vystaveno, poněvadž termín sv. Jiří neb půl léta jest prošel, oni poddaní na letošní rok jen toliko za termí sv. Havla jednu roční polovičku spláceti budou.

Totiž předně ves *Kosmanosy*, kterážto předešle každoročně stálých peněž-tých a jiných ouroků odvést povinna byla, jsou tyto, totiž: k sv. Jiří 41 fl. 9 k k sv. Havlu 41 fl. 9 kr.

Dálejic, co tak předešle in natura odváděti povinna byla, nyní pak dle učiněné smlouvy z nadepsaných příčin na penežitý odvod uvedeno jest, jsou rozdílné viktualia tyto následovně:

Starých slepic 145 kusů, vynáší na penězích . . .	36 fl.	15 kr.	— d.
Vajec 11 kop 30 kusů, na penězích	8 „	37 „	3 „
Ovsa 20 str. 2 věrt. 2 čtv., vynáší dle sig. C . .	41 „	33 „	$5\frac{1}{4}$ „
Item za železný dva husáky, totižto husího prachu $\frac{1}{2}$ libry	— „	— „	— „
nedraného peří $1\frac{1}{2}$ libry	— „	— „	— „
Místo povinného předivа od sedláka po 36 kr., a od chalupníka po 18 kr., spolu na penězích . . .	14 „	42 „	— „
Summa . . .	— fl.	— kr.	— d.

Vypadá tehdy dle učiněné stejnosti (v čemž taky nadepsaný in natura platy a ouroky [se] potahují) na jednoho usedlého sedláka každoročně stálého platu neb ouroku skládati, totiž na jednoho sedláka při sv. Jiří —, Havle —. Jeden chalupník při sv. Jiří —, sv. Havle —.

Dálejic od starodávna ves Kosmanosy každoročně povinna jest:

konopí trhati $7\frac{5}{8}$ záhonů
prosa vyplejti $7\frac{5}{8}$ „
řípy kopati $7\frac{5}{8}$ „
} vynáší $22\frac{7}{8}$ záhonů, od každého záhonu 30 kr.

Takové dílo na věčné časy se dzvihá; naproti tomu každoročně [ves] bude stálý plat povinna skládati, totiž: každý sedlák při sv. Jakubě 17 kr. $4\frac{7}{8}$ d., sv. Martinu 17 kr. 5 d.; každý chalupník při sv. Jakubě 4 kr. $2\frac{3}{4}$ d., sv. Martinu 4 kr. $2\frac{5}{8}$ d.

Ves druhá: *Hoření Stakora*, která předešle každoročně platu na hotově odváděla, totiž

při sv. Jiří	7 fl.	47 kr.	$\frac{1}{4}$ d.
„ „ Havle	7 „	47 „	$\frac{1}{4}$ „
ovsa 14 str., a učiní dle učiněné srovnalosti aneb sig. C na penězích	21 „	51 „	2 „
při tom za předivo	4 „	12 „	— „
v summě . . .	41 fl.	37 kr.	$2\frac{1}{2}$ d.

Nyní tehdy vypadá dle učiněné srovnalosti na každého chalupníka za všechno, kdežto oves i předivo v tom [se] potahuje, každoročně stálého platu dávati, totiž: při sv. Jiří 1 fl. 29 kr. $1\frac{1}{8}$ d., sv. Havle 1 fl. 29 kr. $1\frac{1}{8}$ d.

Vesnice třetí: *Aucz (Ouč)* předešle každoročně peněžitého stálého úroku odváděla, totiž:

při sv. Jiří	3 fl.	35 kr.	5 d.
„ „ Havle	3 „	35 „	5 „
K tomu tak na rozličných viktualiích, totiž kapounův 10 kusův, vynáší dle hořeního narovnání na penězích	4 „	— „	— „
vajec 2 a půl kopy, vynáší za	1 „	52 „	3 „
ovsa 3 str. 3 věrt., činí	5 „	51 „	$1^1/_2$ „
item místo povinného přediva	4 „	12 „	— „
v summě	23 fl.	7 kr.	$2^1/_2$ d.

Nyní pak přichází na jednoho sedláka za všechno (neb se do toho všechny taky viktualia již potahují) platiti, totiž: při sv. Jiří 2 fl. 53 kr. $2^5/_8$ d., sv. Havle 2 fl. 53 kr. $2^5/_8$ d.

Čtvrtá vesnice: *Neszwaczyl (Nesvačily)* předešle každoročně na stálých peněžitých platech odváděla, totiž:

při sv. Jiří	2 fl.	20 kr.	— d.
„ „ Havle	2 „	20 „	— „
a na rozličných viktualiích, totiž kapounův 8 kusů, činí na penězích	3 „	12 „	— „
vajec 2 kopy za	1 „	30 „	— „
ovsa 3 str. činí	4 „	41 „	3 „
za povinné předivo	1 „	30 „	— „
v summě	15 fl.	33 kr.	3 d.

Nyní tehdy přichází platiti na sedláka při sv. Jiří 3 fl. 27 kr. $2^2/$[illegible] sv. Havle 3 fl. 27 kr. $2^2/_3$ d; na chalupníka při sv. Jiří 1 fl. 43 kr. $4^1/$[illegible] sv. Havle 1 fl. 43 kr. $4^1/_3$ d.

Pátá vesnice: *Jemník*, kde předešle sedláci a každý chalupník každo[illegible] stálých platů odváděli, totiž

při sv. Jiří	4 fl.	— kr.	5 d.
„ „ Havle	4 „	— „	5
slepic 7 kusů, činí na penězích	1 „	45 „	—
vajec 50 kusů za	— „	37 „	3
kapouni, 2 kusy po 24 kr., činí	— „	48 „	—
za předivo povinné	1 „	48 „	—
v summě	13 fl.	— kr.	1 [illegible]

Nyní platiti přichází na každého sedláka při sv. Jiří 3 fl. 15 kr. při sv. Havle 3 fl. 15 kr. $^1/_4$ d.; [na] každého chalupníka při sv. Jiří 1 fl. [illegible] $3^1/_8$ d., sv. Havle 1 fl. 37 kr. $3^1/_8$ d.

Šestá vesnice: *Bezděčín,* kdežto předešle sedláci a chalupníci stálých peněžitých platův odvésti povinni byli

při sv. Jiří	7 fl.	6 kr.	$3^2/_3$ d.
„ „ Havle	7 „	6 „	$3^2/_3$ „
slepic 15 kusů, za ně peněz	3 „	45 „	— „
vajec 1 kopu za	— „	45 „	— „
dobrých kuřat 10 kusů po 6 kr., činí	1 „	— „	— „
za husí prach —, za nedrané peří —			
za povinné předivo	2 „	6 “	— „
v summě	22 fl.	26 kr.	$4^1/_3$ d.

Přichází tehdy nyní na každého sedláka ročně hotových peněz odvésti při sv. Jiří —, Havle —; item [na] každého chalupníka při sv. Jiří —, Havle —.

Více jest vesnice Bezděčín od starodávna každoročně povinna: konopí trhati $1^1/_2$ záhonu, prosa vyplejti $1^1/_2$ záhonu, řípy kopati $1^1/_2$ záhonu, činí $4^1/_2$ záhonů.

Taková robota na věčné časy se dzvihá, a na místě toho díla platiti bude každý sedlák stálého platu: při sv. Jakubě 30 kr., při sv. Martinu 30 kr.; item každý chalupník při sv. Jakubě 7 kr. 3 d., při sv. Martinu 7 kr. 3 d.

Sedmá vesnice: *Chrást,* kde předešle sedláci a chalupníci každoročně stálých peněžitých ourokův a platův odváděti povinni byli, totiž:

při sv. Jiří	11 fl.	22 kr.	— d.
„ „ Havle	11 „	22 „	— „
za 10 kusů slepic po 15 kr., na penězích činí	2 „	30 „	— „
vajec 1 kopu 40 kusů za	1 „	15 „	— „
dobrých kuřat 18 kusů po 6 kr. vynáší peněz	1 „	48 „	— „
item za povinné předivo	1 „	48 „	— „
v summě	30 fl.	5 kr.	— d.

Nyní pak každoročně na jednoho sedláka přichází peněz hotových odváděti, totiž při sv. Jiří 3 fl. 3 d., Havle 3 fl. 3 d.; na chalupníka při sv. Jiří 1 fl. 30 kr. $1^1/_2$ d., Havle 1 fl. 30 kr. $1^1/_2$ d.

Více pak od starodávna povinnost ročně byla Chrástu vesnici: konopí trhati 2 záhony, prosa plejti 2 záhony, řípy kopati 2 záhony, činí 6 záhonů, každý záhon po 30 kr. počítajíc.

Kteréžto povinné dílo se nyní až na věčné časy zdvihá, a místo toho ročně každý sedlák platiti má: při sv. Jakubě 36 kr., sv. Martinu 36 kr.; a každý chalupník při sv. Jakubě 9 kr., sv. Martinu 9 kr.

Osmá vesnice: *Hrdloržesz (Hrdlořezy),* kde předešle sedláci a chalupníci každoročně stálých peněžitých ourokův, jakož také rozdílných viktualií odváděli, totiž:

při sv. Jiří	41	fl.	17	kr.	—	d.
„ „ Havle	41	„	17	„	—	„
slepic 88 kusů po 15 kr. počítaje, peněz činí	22	„	—	„	—	„
vajec 7 kop 10 kusů za	5	„	22	„	3	„
prachu husího $^1/_2$ [sic] libry za —						
nedraného peří $^3/_4$ lb. za —						
ovsa 34 str. 2 čt. za	53	„	16	„	$2^1/_4$	„
a za povinné předivo	10	„	30	„	—	„
v summě	—	fl.	—	kr.	—	d.

Nyní pak přichází na jednoho každého sedláka za všechno, co se předpisuje, každoročně na hotově odváděti, totiž: při sv. Jiří —, Havle —; na chalupníka při Jiří —, Havle —.

Více vesnice Hrdlořes od starodávna povinna byla: konopí trhati $9^1/_4$ záhonů, prosa vyplejti $9^1/_4$ záhonů, řípy kopati $9^1/_4$ záhonů, činí $27^3/_4$ záhonů, každý záhon od díla po 30 kr. počítaje.

Takové však dílo povinné již na věčné časy se zdvihá, a za to stálého platu ročně platiti má, totiž: každý sedlák při sv. Jakubě 26 kr. $2^1/_2$ d., sv. Martinu 26 kr. $2^5/_8$ d.; každý chalupník při sv. Jakubě 6 kr. $3^5/_8$ d., sv. Martinu 6 kr. $3^5/_8$ d.

Devátá vesnice: *Debř*, kde prve poddaní každoročně stálých peněžitých platův a jiných rozličných ourokův odváděli, totiž:

při sv. Jiří	14	fl.	44	kr.	$5^3/_4$	d.
„ „ Havle	14	„	44	„	$5^3/_4$	„
za 12 kusů slepic činí na penězích	3	„	—	„	—	„
vajec 1 kopu za	—	„	45	„	—	„
a za povinné předivo	2	„	42	„	—	„
v summě	35	fl.	56	kr.	$5^1/_2$	d.

Budoucně na jednoho každého sedláka přichází již za to všechno na jmenované v hotovosti platiti, totiž: při sv. Jiří 6 fl. 32 kr. 1 d., sv. Havle 32 kr. 1 d.; na chalupníka při sv. Jiří 1 fl. 38 kr. $^1/_4$ d., sv. Havle 38 kr. $^1/_4$ d.

Desátá vesnice: *Bukovno*; předešle tam poddaní sedláci a chalupníci k ročně stálých peněžitých a jiných platův i ourokův odváděli, totižto:

při sv. Jiří	85	fl.	58	kr.	5	d
„ „ Havle	85	„	58	„	5	„
slepic $309^1/_2$ kusů po 15 kr., činí na penězích	77	„	22	„	3	„
husy krmný 3 po 45 kr., činí	2	„	15	„	—	

Dálejic Michalovice a Podláska z těch od vrchnosti (jakož nadepsáno) dosáhlých kontribučních rolí od starodávna každoročně povinnou extrarobotu (která Kosmanoským odepsána a jim se připisuje) vykonati má, totiž konopí trhání $^7/_8$ záhonů, prosa vyplení $^7/_8$ záhonů, řípy kopání $^7/_8$ záhonů, vynáší $2^5/_8$ záhonů.

Taková robota ale budoucně na věčnost se zdvihá, a na místě toho každoročně peněžitého platu stálého jeden každý chalupník odvésti jest povinen: při sv. Jakubu 3 kr. 3 d., sv. Martinu 3 kr. 3 d.

Dvanáctá vesnice: *Dalovice*, kde předešle sedláci a chalupníci každoročně stálých peněžitých platův a ourokův odváděli, totiž

při sv. Jiří	33 fl.	2 kr.	$^7/_8$ d.
„ „ Havle	33 „	2 „	$^7/_8$ „
za slepic $58^1/_2$ kusů činí na penězích	13 „	7 „	3 „
vajec 5 kop 4 kusy, činí na penězích	3 „	48 „	— „
za kuřata, 6 kusů za	— „	36 „	— „
za husího prachu—, nedraného peří	— „	— „	— „
Pšence 25 str. a půl čtverce, činí na penězích	80 „	10 „	1 „
žita 15 str., činí	40 „	1 „	3 „
hrachu 1 str. činí	2 „	42 „	— „
a za povinné předivo	9 „	— „	— „
v summě	— fl.	— kr.	— d.

Na budoucnost nyní na jednoho každého sedláka přichází za všechno to nadepsané každoročně v hotovosti odvésti —; a na chalupníka —.

Vícejic jest Dalovice od starodávna každoročně povinna konopí trhati $8^1/_2$ záhonů, prosa vyplejti $8^1/_2$ záhonů, řepy kopati $8^1/_2$ záhonů, činí $25^1/_2$ záhonů po 30 k[illegible] každý záhon počítaje.

Kterážto robotní povinnost až na věčné časy se zdvihá, a za to každoroč[illegible] stálého platu peněžitého jeden každý sedlák odvésti povinen jest: při sv. Jaku[illegible] 30 kr. $3^5/_8$ d., sv. Martinu 30 kr. $3^5/_8$ d.; a každý chalupník při sv. Jakubě 7 [illegible] $3^7/_8$ d., sv. Martinu 7 kr. $3^7/_8$ d.

Třináctá vesnice *Niemtczicz [Němčice]*, kde předešle sedláci a chalup[illegible] každoročně stálých peněžitých platův a jiných ourokův následovně odváděli, t[illegible]

při sv. Jiří	10 fl.	28 kr.	1 d.
„ „ Havle	10 „	28 „	1 „
za slepic 44 kusů činí na penězích	11 „	— „	— „
vajec 3 kopy 40 kusů činí	2 „	45 „	— „
za prach husího za	— „	— „	— „
nedrané peří za	— „	— „	— „

ovsa 8 str. 1 věrt., činí	12 fl.	52 kr.	4½ d.
za povinné předivo	3 „	18 „	— „
v summě	51 fl.	29 kr.	— d.

Na budoucnost přichází za [na] jednoho každého sedláka peněz odvésti —, na každého chalupníka —. Vícejic vesnice Niemtczitcz od starodávna povinna jest: konopí trhati 5½ záhonů, prosa vypleti 5½ záhonů, řípy kopati 5½ záhonů, činí spolu 16½ záhonů po 30 kr. počítaje.

Takové povinné dílo budoucně až na věky se zdvihá, a za to každoročně a ustavičně platiti se má, totiž od sedláka při sv. Jakubě 48 kr. 3⅛ d., sv. Martinu 48 kr. 3⅛ d.; od chalupníka při sv. Jakubě 12 kr. ⅞ d., sv. Martinu 12 kr. ¾ d.

Čtrnáctá vesnice *Lybihow* [*Libichov* na Dobrovicku], tam předešle sedláci a chalupníci každoročně stálých platův peněžitých odvésti povinni byli, totiž

při sv. Jiří	12 fl.	41 kr.	— d.
„ „ Havle	12 „	41 „	— „
slepic 38 kusů, činí na penězích	9 „	30 „	— „
vajec 63 kop 10 kusů činí	2 „	22 „	3 „
prachu husího za	— „	— „	— „
nedrané peří za	— „	— „	— „
ovsa 7 str. 2 čt. činí peněz	11 „	7 „	2¼ „
za povinné předivo	2 „	24 „	— „
v summě	— fl.	— kr.	— d.

Na budoucnost pak za to všechno, co nadepsáno jest, jeden každý sedlák každoročně hotových peněz odvésti povinen jest —.

Vícejic od starodávna Libichov vesnice povinna byla každoročně, totiž: konopí trhati 4¾ záhonů, prosa vyplejti 4¾ záhonů, řípy kopati 4¾ záhonů, spolu činí 14¼ záhonů po 30 kr. počítaje.

Takové však dílo na věčné časy se zdvihá, a za to každoročně jakožto stálého a ustavičného platu peněžitého dáti povinna jest, totižto: každý sedlák z toho Strašnovského dosáhlého pole při sv. Jakubě 46 kr. 2⅜ d., sv. Martinu 46 kr. 2⅜ d.

Patnáctá vesnice *Strašnov*; předešle odtud sedlák platu ročního stálýho peněžitého dáti povinen byl, totiž:

při sv. Jiří	2 fl.	20 kr.	— d.
„ „ Havle	2 „	20 „	— „
za dvě husy	1 „	30 „	— „
slepic 10 kusů činí na penězích	2 „	30 „	— „
vajec 50 kusů činí	— „	37 „	3 „

ovsa 3 str., na penězích	4	fl.	41	kr.	—	d.
za povinné předivo	—	„	36	„	—	„
v summě	14	fl.	34	kr.	3	d.

Poněvadž pak s dovolením vrchnosti sedlák něco od svých polí k gruntu Václava Ma[c]háče do Sukorad jest odprodal, protož méněj 2 fl. 24 kr. přichází jemu platu dávati; a jest za všechno každoročně nyní peněžitého stálého platu dávati povinen, totiž: při sv. Jiří 5 fl. 20 kr., sv. Havle 5 fl. 20 kr. Dálejic ještě od starodávna každoročně povinen jest konopí trhati 2 záhony, prosa vyplejti 2 záhony, řípy kopati 2 záhony, činí spolu 6 záhonů, každý záhon počítaje po 30 kr.

Takové však povinné dílo na budoucnost se zdvihá, a bude za to každoročně platu stálého peněžitého dávati sedlák: při sv. Jakubě 1 fl. 11 kr. $4^1/_2$ d., Martinu 1 fl. 11 kr. $4^1/_2$ d.

Šestnáctá vesnice *Segczin [Sýcín* na Dobrovicku], kde předešle sedláci a chalupníci každoročně platu stálého peněžitého dávati povinni byli:

při sv. Jiří	3	fl.	44	kr.	—	d.
„ „ Havle	3	„	44	„	—	„
slepic 18 kusů, činí na penězích	4	„	30	„	—	„
vajec 1 kopa 40 kusů, činí peněz	1	„	15	„	—	„
ovsa 3 str. 3 v. činí	5	„	51	„	$1^1/_2$	„
za povinné předivo	1	„	48	„	—	„
v summě	20	fl.	52	kr.	$1^1/_2$	d.

Budoucně ale za všechno každý sedlák ročně na hotově platiti povinen jest, totiž: při sv. Jiří 4 fl. 10 kr. $2^2/_3$ d., sv. Havle 4 fl. 10 kr. $2^2/_3$ d.; každý chalupník při sv. Jiří 1 fl. 2 kr. $4^1/_3$ d., sv. Havle 1 fl. 2 kr. 3 d.

Sedumnáctá vesnice *Velký Vobruby*, kde předešle sedláci a chalupníci každoročně stálého peněžitého ouroku dáti povinni byli, totiž:

při sv. Jiří	17	fl.	[illegible]	kr.	1	d.
„ „ Havle	17	„	8	„	1	„
za 1 str. cibule	4	„	—	„	—	„
slepic 38 kusů činí na penězích	9	„	30	„	—	„
vajec 3 kopy 15 kusů činí	2	„	26	„	$1^1/_2$	„
za husí prach	—	„	—	„	—	„
za nedrané peří	—	„	—	„	—	„
ovsa 14 str. 2 v. 2 čt. činí	22	„	49	„	$5^1/_4$	„
za povinné předivo	6	„	—	„	—	„
v summě	—	fl.	—	kr.	—	d.

Na budoucnost tehdy za všechno každý sedlák ročně na hotově platiti jest povinen —; na každýho chalupníka —.

Vesnice osumnáctá *Bechov*, kdežto předešle sedláci a chalupníci každoročně stálého peněžitého platu odváděti povinni byli, totiž

při sv. Jiří	13	fl.	5	kr.	$4^1/_2$	d.
„ „ Havle	13	„	5	„	$4^1/_2$	„
za slepic 19 kusů, činí peněz	4	„	45	„	—	„
vajec 1 kopa 15 kusů za	—	„	56	„	$1^1/_2$	„
za povinné předivo	3	„	—	„	—	„
v summě	34	fl.	52	kr.	$4^1/_2$	d.

Budoucně ale každý sedlák za všechno ročně na hotově dáti povinen jest, totiž: při sv. Jiří 4 fl. 58 kr. $5^3/_4$ d., sv. Havle 4 fl. 58 kr. $5^7/_8$ d.; a každý chalupník při sv. Jiří 1 fl. 14 kr. $4^3/_8$ d., sv. Havle 1 fl. 14 kr. $4^1/_8$ d.

Devatenáctá vesnice *Skyšice*, kde předešle sedláci a chalupníci každoročně ustavičných peněžitých ouroků platiti povinni byli, totiž

při sv. Jiří	20	fl.	57	kr.	2	d.
„ „ Havle	20	„	57	„	2	„
za slepic $101^1/_2$ kusů, činí na penězích	25	„	22	„	3	„
vajec 2 kopy 24 kusů činí	1	„	48	„	—	„
za husí prach	—	„	—	„	—	„
za nedrané peří	—	„	—	„	—	„
ovsa 14 str. 1. v. 1 čt. činí na penězích	22	„	14	„	$4^1/_2$	„
za povinné předivo	6	„	18	„	—	„
v summě	—	fl.	—	kr.	—	d.

Budoucně ale každý sedlák každoročně na hotově platiti povinen jest —, každý chalupník —.

Dvacátá vesnice *Malý Vobrubce*, kde předešle sedláci a chalupníci každoročně ustavičného peněžitého platu dávati povinni byli, totiž:

při sv. Jiří	22	fl.	36	kr.	4	d.
„ „ Havle	22	„	36	„	4	„
za slepic 20 kusů, činí na penězích	5	„	—	„	—	„
vajec 1 kopa 17 kusů činí	—	„	57	„	$4^1/_2$	„
za husí prach	—	„	—	„	—	„
za peří nedrané	—	„	—	„	—	„
ovsa 7 str. 1 čt., činí peněz	11	„	1	„	$1^5/_8$	„
za povinné předivo	3	„	54	„	—	„
v summě	—	fl.	—	kr.	—	d.

Na budoucnost tehdy za to všechno nadepsané každý sedlák ročně na l
tově platiti má —, na každého chalupníka —.

Více tato vesnice Malý Obrubec od starodávna povinna jest: konopí trh
6 záhonů, prosa vyplejti 6 záhonů, řepy kopati 6 záhonů, činí spolu 18 záhoı
po 30 kr. počítaje.

Takové však povinné dílo na budoucí věčné časy se zdvihá, a místo t(
platu stálého peněžitého platiti povinen jest: každý sedlák při sv. Jakubě 1
sv. Martinu 1 fl.; každý chalupník při sv. Jakubě 15 kr., sv. Martinu 15 kr.

Vesnice dvacátá první *Lydtkowicze [Litkovice]*, kde předešle sedláci a cl
lupníci společně každoročně ustavičného platu peněžitého platiti povinni byli, totiž

při sv. Jiří	6 fl.	39 kr.	$3^{1}/_{2}$ d.
„ „ Havle	6 „	39 „	$3^{1}/_{2}$ „
za slepic 15 kusů činí na penězích	3 „	45 „	— „
vajec 1 kopa 7 kusů činí	— „	50 „	$1^{1}/_{2}$ „
za husí prach	— „	— „	— „
za nedrané peří	— „	— „	— „
ovsa 3 str. 2 v. činí na penězích	5 „	27 „	— „
za povinné předivo	2 „	24 „	— „
v summě	— fl.	— kr.	— d.

Budoucně ale jeden každý sedlák ročně na hotově za to všechno nadepſ
platiti povinen jest —.

Více jest tato vesnice Litkovice od starodávna povinna: konopí trhati 7
honů, prosa plejti 4 záhony, řípy kopati 4 záhony, činí 15 záhonů, po 3(
počítaje.

Takové však povinné dílo na budoucí věčné časy se zdvihá a na míst(
každoročně ustavičného platu peněžitého platiti povinen bude, totiž: každý
při sv. Jakubě 56 kr. $1^{1}/_{2}$ d., sv. Martinu 56 kr. $1^{1}/_{2}$ d.

Vesnice dvacátá druhá *Sukorady*, kde předešle společní sedláci kažď
ustavičných platův peněžitých dáti povinni byli, totiž:

při sv. Jiří	5 fl.	15 kr.	—
„ „ Havle	5 „	15 „	—
za slepic 8 kusů činí za ně	2 „	— „	—
ovsa 1 str. 2 čt. činí	1 „	44 „	$2^{1}/$
za povinné předivo	1 „	30 „	—
v summě	15 fl.	44 kr.	2

Item více z koupeného pole od Jiřího Pavlíčka ze Strašnova, kt(
clavovi Ma[c]hačovi k jeho gruntu připsáno jest, a ročně stálého platı

vinen byl 2 fl. 24 kr. 3 d., ty se k Mohaczowi gruntu připisují, a tak v jedný summě 18 fl. 8 kr. $5^{1}/_{4}$ d.

Přichází tehdy na každého sedláka za to za všechno, co nadepsáno jest, každoročně ustavičného platu peněžitého: při sv. Jiří 3 fl. 1 kr. $2^{3}/_{4}$ d., sv. Havle 3 fl. 1 kr. $2^{7}/_{8}$ d.

Víceji Václav Mohacz od Jiřího Pavlíčka ze Strašnova povinné od starodávna dílo na sebe jest převzal, totiž: konopí trhati, prosa vyplejti, řepy kopati, všechno spolu $1^{1}/_{5}$ záhonu po 30 kr., následovně za takové dílo ustavičného platu peněžitého každoročně dávati přichází: při sv. Jakubě 18 kr. $1^{1}/_{2}$ d., sv. Martinu 18 kr. $1^{1}/_{2}$ d.

Dvacátá třetí vesnice *Martinovice*, kde chalupníci předešle každoročně ustavičného peněžitého platu a ouroku dáti povinni byli, totiž:

při sv. Jiří	6 fl.	48 kr.	2 d.
„ „ Havle	6 „	48 „	2 „
za slepic $6^{3}/_{4}$ kusů činí na penězích	1 „	41 „	$1^{1}/_{2}$ „
vajec 25 kusů činí peněz	— „	18 „	$4^{1}/_{2}$ „
za prach husí	— „	— „	— „
za nedrané peří	— „	— „	— „
ovsa 18 str. 2 čt. vynáší	28 „	9 „	$5^{5}/_{8}$ „
a za povinné předivo	2 „	6 „	— „
v summě	— fl.	— kr.	— d.

Přichází tehdy na jednoho každého chalupníka [za] to všechno nadjmenované každoročně stálého platu peněžitého dle povinnosti —.

Dálejic ves Martinovice od starodávna každoročně povinna jest konopí trhati 1 záhon, a činí za to 30 kr. Takové však dílo na budoucnost se zdvihá, a za to jeden každý chalupník platu ustavičného peněžitého platiti povinen jest, totiž: při sv. Jakubě 2 kr. $^{3}/_{4}$ d., sv. Martinu 2 kr. $^{7}/_{8}$ d.

Dvacátá čtvrtá vesnice *Vobora*, kde předešle tam bydlející chalupníci každoročně ustavičného platu peněžitého odváděti povinni jsou, totiž:

při sv. Jiř	4 fl.	5 kr.	$4^{1}/_{2}$ d.
„ „ Havle	4 „	5 „	$4^{1}/_{2}$ „
slepic 6 kusů, a vynáší za ně	1 „	30 „	— „
vajec 25 kusů za	— „	18 „	$4^{1}/_{2}$ „
suchých hub 3 vrt. po 1 fl. 10 kr.	3 „	30 „	— „
ovsa 1 str. 2 v., vynáší za něj	2 „	20 „	— „
za povinné předivo	— „	36 „	— „
v summě	16 fl.	26 kr.	$4^{1}/_{2}$ d.

Nyní přichází na každého chalupníka za to všechno, co předešle platiti neb odváděti povinno bylo, pouhého peněžitého ustavičného však každoročně platu odváděti, totiž: při sv. Jiří 4 fl. $1^1/_8$ d., sv. Havle 4 fl. $1^1/_8$ d.

Dvacátá pátá vesnice *Chlumín*, v nížto se jeden chalupník vynachází, kterej předešle každoročně in natura jeden věrtel ovsa odváděl, vynášejíc na penězích 23 kr. $2^1/_2$ d., též povinné přádlo 18 kr.; vypadá tehdy roční ourok při sv. Jiří 20 kr. $4^1/_4$ d., Havle 20 kr. $4^1/_4$ d., v summě 41 kr. $2^1/_2$ d.

Vesnice dvacátá šestá *Chmelnice**) tak nazvaná, kde bydlící chalupník každoročně ustavičného peněžitého a jiného platu ze všeho, což užívá, ouroku dávati povinen, totižto o sv. Jiří 3 fl., o sv. Havle 3 fl., 9 kusů slepic —, vajec $1^1/_2$ kopy —, ovsa 2 str. 1 v. —, za 1 husáka —, prachu husího $^1/_4$ libry —, nedraného prachu $^3/_4$ libry —; za povinnost přediva —, summa —.

Přichází nyní na každého chalupníka na místo všeho předešlého stálého platu odváděti —.

Dálejic jest tato vesnice každoročně kopati povinen [sic]: konopí trhati 1 záhon, prosa vyplejti 1 záhon, řípy kopati 1 záhon, totiž 3 záhony po 30 kr. Kterážto práce na věčnost se zdvihá, a proti tomu každý chalupník ročně stálého platu platiti zavázán: při sv. Jakubě 15 kr., Martinu 15 kr.

*) Chmelnice níže str. 237 píše se Hopfendörfel. Nyní v té krajině žádná ves tak se nejmenuje.

Další povinnosti.

Jakož na zdejším panství Kosmanoským selský a chalupnický *děti* skrze obyčejné tři léta dle povinnosti *v panskejch dvořích* nesloužejí, anobrž na místě té povinnosti tak dlouho, jak s tím mil. vrchnost spokojena býti ráčí, do jmenovanejch panských dvorů od starodávna poddaní povinni jsou potřebné pacholky a pohunky, též kravské, svinácké a jiné děvky a podobnou potřebnou čeleď ihned opatřiti, ale taky polovici té od mil. vrchnosti jmenované čeledi passirující roční mzdy každého čtvrt léta, když čeleď placena bývá, přidati, což taky od dávných nepamátných [sic] let až do nynějšího času se zachovává.

Nápodobně taky povinen jest jeden každý sedlák na panství Kosmanoským od 1. Januarii až do posledního dne měsíce Máje, a zase od 1. Oktobris až do posledního Decembris *[robotovati]* po 3 dni s párem koňmi a po 3 dni pěší, vyjímaje dle nejmilostivějších in anno 1738 prošlých robotních patentův v času žněch, setí, rybníkův lovení, v těch podobných a podotknutých patentech § 12. rozepsaných příhod, kdežto jeden každý sedlák skrze celý týhoden jeti, a chalupník s pěší neb ruční robotou pracovati zavázán i povinen jest, takovou náležitě vykonati. Naproti tomu ale zase od 1. Junii až do dne posledního měsíce Semptembris podle sta-

robydlého [sic] obyčeje a povinnosti jeden každý sedlák týhodně s párem koňmi za 3 dni a při tom 2 osoby pěšky, totiž jednu po 6 dní a druhou po 3 dni, následovně 9 dní každej týhoden na robotu posílati a jeti povinen jest [sic].

Když pak ale mil. vrchnost poroučeti nařídí, aby některej sedlák zapřáhl a přijel, tehdy jeden pěší robotník z louky aneb s pole domů se odešle. Takový sedlák ale místo toho domů vyslaného pěšího robotníka ihned s párem koňmi na pole, louku, neb kam jemu poručeno bude, přijeti, a vždycky od východu až do západu slunce, vynímajíc 2 hodiny krmení, totiž od jedenácti až do jedné hodiny z poledne, v práci státi a robotovati povinen jest. Kdyby pak některý sedlák svou jízdní robotu v tom nařízeným čase neb dni nevykonal, bude povinen za každý den 30 kr. platiti aneb za to promeškání tak, jak mil. vrchnost naříditi ráčí, vynahraditi.

Co se dotýče pěší roboty, tak podobně zachovááno býti má, když totiž dle poručení den promeškáa, bude povinen zase takový vynahraditi aneb hotovými penězi, totiž času zimního od 1. Decembru až [k] konci Februarii devět krejcarů, v ostatních měsících ale po 10 kr., jakož mil. vrchnost z toho dvojího jedno chtíti ráčí, zaplatiti, aneb zameškání vynahraditi.

Přitom také ještě pozorovati se má, kdykoliv mil. vrchnost vícejic jízdné roboty, mimo teď vysazené, by potřebovala, jest taky každý sedlák povinen jeti, však ale jemu za půldruhého dne jízdní roboty celý tři dny pěší roboty se jemu poráží. Když ale na cestu by jeti musel někam jinam z panství přes pole, tehdy dostati má na pár koní denně 2 čtvrtce ovsa a peněz 7 kr.; též ten [čti: to] co za postavení na cestě v maštalích koní neb cla se vydá, a při tom se jemu robota poráží.

Co se dálejic dotýče chalupníkův, z nich jeden každý povinen jest od 1. Januarii do posledního dne měsíce Máje, a zase od prvního Oktobris až do posledního Decembris, od východu až do západu slunce, vynímajíc hodiny k jedění neb k odpočinutí a jídlu, to jest od 12 až do hodiny z poledne, každotýhodně po 3 dni pěší robotu vykonati; naproti tomu pak od 1. Junii až do posledního Septembris jeden každý chalupník povinen jest celý týhoden pěší robotu vystáti. Kdyžby ale den nařízený zameškal, buďto za něj zimního času, totiž od 1. Decembris do ultima Februarii, 10 kr., v ostatních měsících ale 12 kr. platiti aneb takový den vynahraditi, tak jakož mil. vrchnost naříditi ráčí, povinen bude.

Kdyby také mil. vrchnosti zapotřebí bylo a chtíti ráčila, tak jeden každý chalupník povinen jest s pármi volmi svou robotu vykonati, naproti tomu za jeden a půl dne tak vykonané jízdní roboty tři dni pěší roboty se jemu porazí.

Podobným spůsobem podle stalého zavržení [zavření] kdyby vrchnost poddané na vinnice neb chmelnice mimo obyčejných dnův robotních potřebovala, je

taky podaný povinen takovou práci proti v zemi obyč[ej]ným spůsobem, v krátkých po 5 kr. a v dlouhých dnech po 6 kr. placení neodepřenlivě učiniti.

Poněvadž taky při jiných dobře spořádaných panstvích, kdežto sousedé společně v jednotě a v dobrém zrozumění přebývají a bližního lásku sobě váží a šetří, tak taky zde náležitě zpořádáno býti a [z]řetedlně společnými poddanými smluveno, srovnáno a zavřeno jest: kdyžby se trefilo, čehož sám Pán Bůh milostivě zachovati rač, že by posel boží udeřil, aneb jináč oheň vyšel, seldský statek neb chalupa neb návesní nějaký panský svobodný domek by *zhořel*, aneb takovej již sešlej od povětří poražen, *spadnouti* by mněl, podobně od jednoho sedláka, chalupníka neb souseda nový stavení vyzdvihnouti býti chtěl, tomu ubohému sousedu předce, však bez škody a ublížení všech společných poddaných, by spomoženo bylo; protož od nynějšího času i na časy budoucí a věčné, kdyby taková příhoda se trefila, jeden každý sedlák, co jich koliv na tom panství se vynachází, beze všeho platu, tomu ubohému náklad vedoucímu sousedu, chalupníku aneb jinému, buď by on svobodný neb poddaný byl, svým potahem po 3 dni, co by tak on k tomu stavení od dříví, kamení, vápna, hlíny neb něco takového potřeboval, přivésti povinen jest. Při tom také každý chalupník po 3 dni, a jiný menší za 1 den, osobně beze všeho platu tomu náklad vedoucímu, co by on tak při tom potřeboval, jako grunty a hlínu kopati, stavení vyzdvihovati, na podlahu mazaniny klásti, blatné cihly dělati, a těm podobný dílo k pomoci vykonati povinen jest. Kdyby pak se přitrefilo, že by některý sedlák takové 3 dni jemu svou pomocí přispěti nemohl aneb nechtěl, tehdy bude povinen tomu náklad vedoucímu za každý den 30 kr. dáti, chalupník pak aneb jiný menší svobodný domku držitel za každý den 10 kr. jemu složiti povinen bude. Poněvadž taková věc a pomoc toliko sousedská půčka jest, a stává se, že jednomu dnes a druhému zejtra snadno nějaká příhoda státi se může, a tudy pomoci zase potřeben jest.

Dálejic taky i toto společně snešeno a zavřeno jest, aby žádný více tak nazvaný *vejměnný domek* na kontribučním gruntě stavený nebyl, protože skrz takové domky při předsevzaté stálé srovnalosti mnoství nepříležitostí, které od držitelův s sedlákami, jimž grunt patřil, na němž domek stál, povstaly, a jináč ne, nežli proti vrchnostlivých gruntův vexlování porovnáno a zdviženo jest; z čehož taky nic jiného, nežli nevole a klení pochází. Jakož taky v takových domkách začasté oheň vyšel, a protože zhusta při sobě stojejí, se stává, že když oheň vyjde, k tomu žádného přístupu k bránění bejti nemůže, a kolikráte takový domek s selským statkem v popel obrácen bývá. Odkudž mil. vrchnost k stavení takových domků potřebné aneb příhodné místo, kdeby se státi mohlo, darmo vykazovati milostivě se snesla.

Poněvadž na tomto panství mnoství stavení větším dílem od samého dřeva se vynachází, protož také jistý pořádek k *hašení ohně* ustanoviti nanejvejš za potřebnou věc uznaný, a takový ode mně de dato — A° 1741 k poslušnému pozor-

a vyplnění v jiným zvláštním nařízení sig. † mil. ustanovený jest, kterey rychtářové přísežní plně držeti a zachovávati horlivě připověděli.

Dálej taky zapotřebí jest, aby počet jak pod kontribucí neb dainma jsoucích, tak vrchnostlivých gruntův, co každá ves jich drží a užívá, spolu rozepsány byly. A tak drží ve všem na kontribučních gruntech vedle té ratificirované měřičovské tabelle ut sig O, totiž: Auč str. — v. — čt. —, Bezděčín —, Bukovno —, Bechov —, Chlumín —, Chrást —, Debř —, Dalovic —, Jemník —, Hrdlořes —, Hopfen-Dörfel —*), Kosmanos —, Libichov —, Lidkovic —, Martinovic —, Němčic —, Nesvačil —, Podláska —, Michalovice —, Sejčín —, Stakor —, Strašnov —, Skyšic —, Sukorad —, Vobora —, Vobrub —, Vobrubec —.**)

*) Výše str. 234 jmenuje se Chmelnice. — **) Čísla schází také v originále.

Při tom*) taky dobře k pozorování jest, že já ze žádné povinnosti, anobrž z pouhé milosti jakožto paní a dědičná vrchnost panství Kosmonoského *Bukov[en]ským* sedlákům též chalupníkům, a to chtíce tu velkou vesnici v dobrém stavu zachovati, z kteréžto příčiny jim na jejich nejponíženější prosbu vrchnostlivých, beze všechny kontribucí svobodnejch a dckami zemskými se řídících polí, a to od bejvalého nyní ale spustlého Bukovského dvoru, však ale s následujícíma vejminkami k užívání jsem přepustila. Jenžto by jim dle starého urbáře de A° 1620 nic více nepatřilo, nežli 22⅞ lánů, item 30 záhonů, a na provazcích 76½ provazce, v jedné summě podle strychů počítajíc vypadá 1556½ strychů, a dle starý rulle de A° 1654 1247¾ strychů, též dle přiznávající tabelly de A° 1713 1244¾ strychů, a podle měřického de A° 1740 et 1741 od přísežných při dckách zemských nahoře jmenovaných panův měřičův vykonaného vyměření, in area od třích quadratů zemského provazce na jeden strych počítaje se, vynáší 2132 str. Následovně každý sedlák, kterýchžto 26 jest, 73 strychy polí v třech klassích drží; item 12 chalupníků, kdežto jeden každý z nich 19 str. má. Užívají tehdy společní sedláci a chalupníci 2132 str.; přebejvá tedy dle urbáře de A° 1620 575 str. 2 v., dle generalní rulle de A° 1654 854 str. 1 v., dle přiznávající tabelly de A° 1713 887 str. 1 v.

*) Tento odstavec v starém opise má dvojí začátek, ale jsou mezi nimi některé rozdíly. První začátek jest kusý; zní celý takto: „Při tom též dobře pozorovati jest, že [z] žádné povinnosti, ale z pouhé milosti mé jakožto dědičné vrchnosti Bukovenckým sedlákům, obvzláště když pěknou dědinu a ves v dobrý stav uvedsti míním, a protože oni mnohem větší quantum na pšenici a jiných ouročních, než ty druhý vesnice, odvádějí, též na roboty dálejic vyjížděti, skrze několik dní ven zůstati, následovně s dobrými koňmi a při nich s čeládkou ustavičně zaopatřiti se musejí, proto.“ Dále na novém listě následuje druhý začátek v tom znění, jak jest zde vytištěn větším písmem.

Kteréžto pole, jak podotknuto, jsem mezi sedláci a chalupníky rozděliti dala, které moji dědicové a budoucí, též následovní dědičné vrchnosti nadzmíněnej vesnici Bukovnu s žádným spůsobem — leda z té samé příčiny, kdyby proti nejmilostivějšímu pánu země této aneb své vrchnosti se protivili, povstali, aneb spolu se rotovali, vrchnostlivá poručení neposlouchali a své povinnosti vyplňovat nechtěli, a tím samým

se sami toho zbavili — odníti, moc a právo míti nemůžou a nemají. Z kterýchžto panských a vždy dckami zemskými se řídících užívaných polí, ti Bukovenský sedláci větším dílem (jakož z předu zaznamenáno jest) pšenici, též i taky něco ovsa, nyní ale a na budoucí věčné časy na místě takových naturálních odvodův akkordirovaným spůsobem hotový peníze platiti povinni jsou. Kterýchžto pravá povaha z té příčiny zde postavena jest, aby každý věděl, že ty nyní přebývající pole — podle urbáře de A° 1620 per 569 str. 2 v., a podle general-hlavní rolle de A° 1654 per 878 str. 1 v., podle listu přiznávajícího de A° 1713 per 881 str. 1 v. — od mých vrchnostlivých svobodných, s dckami zemskými se řídících gruntův toliko pocházejí, a protož nyní a na budoucnost pod žádnou kontribucí podrobené nejsou, nýbrž od všech takových daní, co sice grunty pod kontribucí dáti musejí, zcela osvobozené zůstávají, a s tímto právem, jako bych já sama je užívala, užívati mohou.

Na potvrzení a zdržení toho všeho, což v této dobrovolné smlouvě obsaženo jest, netoliko v řeči české a německé postaveno, ale i taky společným poddaným před vyhotovením v české řeči skrze Kosmonoského hejtmana Martina Svobodu u přítomnosti pana Jana Glockspergra před [při] dckách zemských přísežného měřiče, též celého důchodu [sic], Ferdinanda Feldhausra purkrabího, důchodního Jana Václava Hymbra, a obročního Valentina Sysa přečteno, pak ode mně, jakožto dckami zemskými řiditelkyně [sic] a vrchnosti, mou vlastní rukou podpisem a přitisknutí[m] mého hraběcího pečete v milosti vyhotovena a potvrzena jest. Ale taky od společných vrchních, též jiných rychtářův, podobně od společných konšelův, a na místě též jmenem všech gruntu-držitelův podepsáno, a na takový spůsob mezi sebou, jakkoliv toho zapotřebí, vyvexlováno bylo. Takže s mým povolením to vše do každé gruntovní knihy tento kontrakt neb smlouva v německé a české řeči in originali, též podobně do nového zdvihnutého urbarium pro věčnou paměť, spolu pro potvrzení takových kněh a urbáře v české a německé řeči připojený býti může a má.

Jenž se stalo v Kosmonosích dne osmého a v Praze dne jedenáctého Septembris v 1741. roce.

Maria Anna (l. s.) Gräfin von Hrzan
gebohrene Freyin von Putz

(l. s.) Jakub Dlouhej
rychtář Kosmonoský

(l. s.) Tomáš Hradec
rychtář vrchní Bukovský.

Následují podpisy rychtářův a konšelův z celého panství.

Smlouva na každém kroku potkávala se s nesnázemi, kterých milostivá slova její nedávají znáti. Ale lze je tušiti. Nebylať ani smlouva sama dokonale dohotovena; scházejíť i v jejím originále některé číselné udaje, jmenovitě často o husím prachu a peří, a v těch případech i součty a podíly z nich scházejí nebo byly nesprávné.

Ale rovnost v pozemcích byla od zeměměřičů provedena, a zapsala se do veliké knihy, kterouž úvod ke smlouvě jmenuje tabellou; v ní každá živnost v každé vsi má svoje folium; na levé straně vyčteny jsou všechny pozemky, které před úpravou náležely k jedné živnosti, na pravé straně popsány jsou zase pozemky, které k ní náležely po úpravě stejnosti. Ve zvláštních rubrikách jest též poznamenáno, který kus pole byl od které živnosti přidán, a který byl oddělen a kam jinam obrácen, i zač se počítají. K tomu byly udělány také katastrální mapy, v nichž všechny pozemky u jedné každé živnosti jsou označeny stejným písmenem a krom toho řadovými čísly, podle nichž našel se v knize popis každé parcelly. Z té knihy sekretář Bayer udělal výtah a mně daroval; nápis knihy zní:

Ausmess und Eintheilungstabella über die hochgräfliche Herzanische Herrschaft Kosmannos, mit allen darzu gehörigen freien landtäflichen herrschaftlichen, auch Kirchen-, Pfarr- und Contributions-Grundstücken, welche nicht allein auf hochgnädigen Befehlich der hoch und wohlgeborenen Frauen Frauen Maria Anna, des H. R. Reiches Gräfin von Herzan und Harras, geb. Freiin von Putz und Adlersthurn, als Frau und Grundobrigkeit gedachter Herrschaft Cosmonnos, sondern auch auf schriftliches und mündliches vielmaliges unterthänigstes Anlangen und Bitten derer Unterthanern, alles und jedes ordentlich gemessen, darnach die unterthänige Gründe in Beisein deren mitunterschriebenen landtäflichen Landmessern, Wirtschaftsofficieren, Ober- und Unterrichter, Geschworne, sammentlichen Bauern und Chalupnern, alle Stück Feldere klassificirt, folgsamb unter ihnen in gleiche Theile eingetheilt worden; wie solches alles hierinen sowohl in Quanto als Quali, specifice als auch summariter beschrieben zu finden ist. — Vedle pečetí svých jsou podepsáni hraběnka Maria Anna Herzanová, a dva zeměměřiči Johannes Glocksperger a Ignatius Hölzel. Datum schází, ale podle shod s úvodem ke smlouvě, (kdež psán Hötzel místo Hölzel), bylo to současně psáno r. 1741.

Bayerův výtah z této rozdělovací tabule vztahuje se ke všem vesnicím panství Kosmonoského; v každé vsi uvádějí se všechny statky a chalupy, označené toliko svým písmenem, a při každém statku a chalupě jest udána výměra polí, jaká byla před úpravou a jaká po úpravě rovnosti. Takž ku př. ve vsi *Kosmonosích* uvádí se 13 statků, kteréž před úpravou měly každý rozdílně mezi 54 a 91 korci polí, po úpravě pak všechny stejně 70 až 71 korců; jedna prostřední živnost o 33 korcích byla při tom zvětšena na celý statek o 71 korcích; krom toho vyčítá se 21 chalup, kteréž před úpravou měly rozdílně po 17 až 28 korcích, a po úpravě všechny po 18 nebo 19 korcích. Obec měla a podržela 110 korců polí. Úhrnem počítalo se při Kosmonosích před úpravou i po ní 1498 korců polí.

Podobně ukazuje se v těch tabulkách také při některých jiných obcích, že úpravou stejnosti nepřibylo jim pozemků ani neubylo. Při některých však vesnicích přibylo, a při jiných ubylo, když k dosažení rovnosti některé pozemky dostaly se od jedné vsi ke druhé sousední; nezřídka také vrchnost přidala něco své půdy poddaným. V podrobnostech nelze však zevrub spoléhati na ty tabule: takž ve vsi *Bukovně* uvádějí 25 sedláků, kteří před úpravou měli od 58 do 123 korců, po ustejnění měli všichni po 77 korcích, a jeden chalupník o 24 korcích povýšen za sedláka též o 77 korcích; krom toho uvádí se tam 12 chalupníků, kteří měli nejméně 8 a nejvíce 24 korců, a po úpravě měli všichni mezi 20 a 21 korci. Všech polností v Bukovně vyčteno v tabulích před úpravou 2419 korců, po úpravě 2258 korců, takž že by v té vsi bylo ubylo 161 korců. Ale tato čísla všelijak se liší od počtů Bukovenských uvedených ve smlouvě výše str. 237 a 238, kteréž ani mezi sebou se nesrovnávají. Řečené tabule vykazují též *Velkou Panskou Ves*, která měla míti 23 chalup, a při každé $16^1/_2$ korce pozemků, celkem $346^1/_2$ korce; ale ta ves byla toliko navržena k založení a nepřišla skutečně k místu.

Že i v jiném nebylo vše tak provedeno, jak bylo rozměřeno a do tabulek zapsáno, vysvítá také z těchto počtů: Sečte-li se v tabulích při všech vesnicích, kolik polí kde přibylo

a kolik jinde ubylo, shledáme, (pomineme-li Velkou Panskou Ves), že přibylo dohromady 716 korců, a ubylo 206 korců, a rozdíl těchto čísel 510 měl by ukazovati, kolik korců půdy panské bylo poddaným přidáno. *O panské půdě přidané tehdáž poddaným* mám však také jiný výkaz, jejž podepsal v Kosmonosích v červenci 1773 direktor Josef M. Stradioty: Specification, was und wieviel die Obrigkeit bei der gemachten Eingleichung an die Unterthanen an Dominical-Grundstücken abgetreten; vyčítá se tam jenom 12 vsí, ke kterým byla panská půda postoupena; u 6 vsí jest shoda s našimi tabulkami, u 6 vsí je neshoda; u vsi Bukovna počítá se ve výkaze Stradiotově 145 korců přibylé panské půdy, u všech 12 vesnic úhrnem 259 korců, což oboje liší se od výsledků již zde udaných, ku kterým vedou tabulky.

Mám od sekretáře Bayera opsaný ještě jiný výkaz, nedatovaný, pochodící tušim z roku 1741, jenž dává na srozuměnou, nač se také myslilo, když vrchnost dávala prováděti ustejnění statků selských a chalup: šloť při tom o *rozmnožení robot*. Celý výkaz zní takto; co tam stojí ve zvláštních sloupcích, dávám do závorek:

Specification deren bei der gemachten Eingleichung deren steuerbaren Gründen *mehr gemachten Bauern und Chalupneren* auf der Herrschaft Kossmanos, Bunzlauer Kreises.

Dorf Kossmanos: Jakob Nosalek, dieser war vorhin ein Chalupner, nun aber (1 Bauer).

Dorf Bukowno: Jakob Saustružnik, nun Georg Girů, dieser war eben vorhin ein Chalupner, nun aber (1 Bauer).

Dorf Skyschitz: Jakob Wobornik, nun Johann Rebsch, ingleichen (1 Bauer).

Dorf Gross Wobrub: Johann Antosch desgleichen (1 Chalupner), Mathes Žitnej (1 Chalupner).

Dorf Wobrubetz: Johann Cavalir (1 Chalupner).

Dorf Aucz: Johann Bobek, nun Wenzel Bobek (1 Bauer).

Dorf Neswačil: Georg Kolomaznik, nun Paul (1 Bauer), Johann Kolomaznik, nun Johann Kolomaznik (1 Chalupner).

Dann sind *aus denen kleinen Bauern und Chalupnern grosse gemacht* worden, als:

Dorf Kossmanos: Johann Bobek hat vorhin 2 Täg Zugrobot verrichtet, nun aber 3 Täg verrichtet (1 Bauer).

Dorf Dallowitz: Jakob Ebrejda vorhin 2 Täg Handrobot, vorjetzo aber 3 Täg derlei Robot verrichtet (1 Chalupner); Wenzel Zarda ingleichen (1 Chal.), Johann Pospischil (1 Chal.).

Dorf Podlaska: Diese hiernach benannte Chalupner haben vorhin 1½ Täg Handrobot, nun aber 3 Täg derlei Robot verrichten, als: Tomas Flek, Jakob Pospischil, Ludmila Duta, Johann Weselej, Johann Wobornik, Johann Eckert (6 Chalupner).

Dorf Müchelsberg: Wenzl Elischka, dieser hat vorhin 1½ Täge Robot gethan, nun aber 3 Täg (1 Chalupner).

Dorf Bukowno: Diese nachgesetzte Chalupnere haben eben zu 1½ Täg Robot verrichtet, nun zu 3 Täg verrichten, als Jakob Nehyba, Martin Waclawek, Georg Pastorek, Wenzl Janauschek, Barton Dlauhe (5 Chalupner).

Dorf Chlumin: Wenzl Dufek vorhin 1½ Täg, nun 3 Täg (1 Chal.).

Dorf Martinowitz: Jakub Kanka vorhin 1½ Täg, nun 3 Täg (1 Chal.).

Dorf Wobrubetz: Wenzel Křesalek vorhin 1½ Täg, nun 3 Täg, Johann Domalip ingleichen, Geor Bejr ebenermassen (3 Chalupner).

Dorf Skyschitz: Mathes Srb vorhin 2 Täg, nun 3 Täg (1 Chal.).

Dorf Debř: Wenzl Nosalek vorhin 2 Täg, nun 3 Täg (1 Chal.).

Dorf Auč: Paul Slawík, Johann Beranek, diese 2 haben vorhin 3 Täg Zug- und 3 Täg Handrob verrichtet [t. j. dohromady], nun aber verrichtet jeder 3 Täg Zug- und 3 Täg Handrobot (2 Bauern).

Summa 3 Bauern, 22 Chalupner.

V celku tedy na panství Kosmonoském přibylo 5 sedláků, kteříž před úpravou b většim dílem chalupníky; chalupníci robotovali 3 dni v témdni jenom pěšky, sedláci však 3 n s potahem a 3 dni pěšky. Též přibyli 4 chalupníci zcela noví, a tedy vložena na ně chal p

nická robota pěší po 3 dnech týdně. — Dále ze tří malých sedláků učiněni byli 3 celolánníci, a robota jízdná i pěší při tom byla jednomu zvýšena o polovici, dvěma ostatním zdvojnásobena. Též 22 malým chalupníkům přidáno něco polí, a robota jim byla větším dílem zdvojnásobena, ostatním pak zvýšena ze dvou na 3 dni (pěší). Kolik roboty přibylo těmto novým a zvětšeným sedlákům i chalupníkům, to byl zisk vrchnosti, naproti němuž nestála žádná jiná ztráta, než něco panských rolí postoupených poddaným; neboť kterým sedlákům a chalupníkům bylo polností ubráno, těm nesleveno nic na robotě, nýbrž každý podržel svou pravidelnou robotu také po svém obrání, kterou měl před obráním, totiž sedlák 3 dni jízdné a 3 dni pěší, a chalupník 3 dni pěší každý týden. K tomu bylo potřebí ustejnění statků a chalup; pouhým přidáním panské půdy poddaným byla by vrchnost tolik nezískala, nýbrž méně; přidala-li vrchnost poddaným 259 korců polí, jakž napočetl Stradioty, z toho mohli by se zříditi jenom 3 noví sedláci po 70 korcích a 2 chalupníci.

Každý usedlý poddaný na Kosmonosku obdržel r. 1741 od vrchnosti nový zápis, pořízený vyplněním tištěného blanketu; a z nových zápisů založeny byly i nové *pozemkové knihy*, kteréž se však nezachovaly, nýbrž byly zase niveč uvedeny, nevědomo kdy a jak. Sekretář Bayer našel o tom zmínku v staré pozemkové knize v tato slova: „Nic však méně ale, že nyní docela ty nové knihy k skasirování přišly, a při starých šacunkách své pozůstavení míti má, teprv v 1752. roce o zápis na týž grunt se ucházel.“ Vysvítá z toho, že nové gruntovní knihy byly r. 1752 již pryč, i že vzaly zkázu buď roku 1752 nebo nedlouho před tím.

V archivě zemském v Praze jsou nyní jenom čtyři gruntovní knihy panství Kosmonoského; všechny byly založeny roku 1669 z nařízení Humprechta Černína, tehdejšího držitele toho panství; každá kniha jest zřízena pro několik vesnic. Zápisy o jednotlivých selských statcích jdou v nich až asi do prostředka 18. věku, u některého statku byl poslední zápis zapsán před rokem 1740, u většiny později, u některých až roku 1760; splátky neb vejrunky připisovaly se do nich ještě později. Že by na Kosmonosku roku 1741 byla se stala velká reforma v rozdělení půdy, toho bychom se z těch knih nedověděli; málo kde najde se toho nějaká stopa. Očekávali bychom, když r. 1741 některým živnostem na Kosmonosku bylo pole přidáno, a některým ubráno, že se při tom změnila také cena jejich, a že tedy při mnohých živnostech po roce 1741 bude udána cena jiná, nežli v posledním zápise před rokem 1741; skutečně však shledal jsem, že zpravidla *cena statku* bývá zapsána stejná po roce 1741, jako byla před tím, a rozsah jeho bývá odbyt poznámkou: „tak jako od starodávna byl užíván.“ Přesně vzato, takové záznamy zdají se popírati, že by se byla r. 1741 udála valná změna. Při vsi *Nesvačilech* zahledl jsem však přece určitou zmínku o takové změně: grunt Pavla Kolomazníka r. 1707 byl zapsán v ceně 500 kop gr. m., a r. 1737 Jiřímu Kolomazníkovi rovněž v 500 kop; avšak r. 1750 grunt „po smrti Jiřího Kolomazníka prošacován jest k ruce Janu Černému se všema daněma jak královskýma tak vrchnostenskýma a jinejma povinnostmi, tak jak při rozměření a rozdělení tohoto statku, z kteréhož nyní dvě živnosti a jedna chalupa způsobena, za 350 kop gr..“ Po brzké smrti Jana Černého jeho zmenšený statek převeden byl již r. 1751 na jiného držitele, prý jak předešle užíván byl, v 350 kopách, a r. 1761 ujal ho nejmladší syn Jiřího Kolomazníka Josef opět v 350 kopách. Vědomost čerpanou ze starých knih gruntovních, že z jednoho statku udělaly se dva statky a jedna chalupa, možno doplniti z tabul výše zmíněných od r. 1741, kdež o vsi Nesvačilech jest vykázáno, že tam ku panství Kosmonoskému před úpravou náležel jen jeden statek o 264 korcích polí, a po úpravě že tam jsou dva statky po 116 korcích a chalupa se 32 korci, celkem opět 264 korců.

V pozdějších úředních aktech nacházíme potvrzeno, že selské živnosti na Kosmonosku skutečně byly ustejněny. Ale ukázala se zlá chyba ta, že sedláci a chalupníci, kterým bylo pole přidáno, sice pole přijali a pro sebe vzdělávali, ale *neměli se k placení* jeho ceny těm, kterým bylo odňato. Snad tato nesnáz byla příčinou, že celá záležitost úpravy selských živností z roku 1741 dostala se k místodržitelstvu do Prahy, kteréž rozhodnutím z 11. září 1747 úpravu schválilo i s pravidly o tom, kterak kusy pozemků odňaté jedněm a přidané druhým mají býti zaplaceny od držitelů nových držitelům bývalým. Ale nařízení to zůstalo bez účinku.

Do nového proudu dostala se záležitost Kosmonoská roku 1771, tedy 30 let po ujednaném ustejnění selských pozemků. Dne 31. března 1771 poddaní přednesli žádost u krajského úřadu Mladoboleslavského, aby polnosti, které jim byly za Hrzanské správy odňaty, byly jim ihned buďto hotovými zaplaceny anebo navráceny. Krajský úřad potom 10. června nařídil hospodářskému úřadu do Kosmonos, aby pokusil se o smírnou dohodu mezi poddanými. Hospodářský úřad tak učinil (21. čna), ale pořídil málo; se stranami byla těžká řeč. Ti, kteří užívali přidaných polí a měli za ně platit, pravili, že ani oni ani jejich děti nemohou platit za ta pole, poněvadž dostali pole špatná, a musejí z nich odváděti kontribuci a jiné poplatky. Druzí pak, kterým pole byla odňata, nehlásili se již o jich zaplacení, ale žádali, aby odstoupené polnosti byly jim navráceny; a když byli dále tázáni, zdali by chtěli nésti útraty, co by to nové vyrovnání stálo, a zdali chtějí na sebe vzíti břemena, která nyní platili uživatelé těch polí: odpovídali záporně, že nechtějí nésti žádných útrat, ty ať si nese ten, kdo je k tomu nutil, a že také nechtějí převzíti žádných břemen s polnostmi.

Potom přišel spor ke guberniu, jemuž jej předložili dne 13. července 1771 ti poddaní, kterým bylo pozemků ubráno; žalovali, že předešlá Hrzanská vrchnost proti právu a svémocně odňala jim část polí a luk a prodala je jiným poddaným, kteří měli méně pozemků a proto méně robotovali, předstírajíc, že tito budoucně zaplatí za ty pozemky a budou robotovati zároveň s oněmi. Vinili předešlou vrchnost, že způsobila odprodej těch pozemků proti jejich vůli a v žádném jiném úmyslu, než aby získala nově přirostlé roboty z rozmnožených selských živností, a aby ubohého poddaného přivedla na mizinu. Od tohoto odcizení prý uplynulo 27 let (podle toho by ustejnění bylo provedeno teprv r. 1744), a za ten všechen čas nedostali prý ani halíře za ty pozemky; prosili, aby gubernium poslalo k nim krajskou komisi, aby prý mohli dostati odňaté pozemky zpět anebo hotové peníze za ně. Podepsáni byli tři rychtáři (Bukovenský, Dalovický a Chrástský) a dva sousedé z Kosmonos a z Ouče, jmenem celých obcí.

Tehdejší vrchnost Kosmonoská, hraběnka Johanna Nep. Bolzová roz. z Martinic, jsouc vyzvána od úřadů, vyslovila se ku konci roku 1771 písemně, že ona není nijak zúčastněna ve sporu mezi poddanými, poněvadž ustejnění gruntů stalo se již roku 1742 (tak), dlouho před tím, než ona to panství v dražbě koupila, i že ta úprava byla od gubernia potvrzena; ti poddaní, kterým bylo polí přidáno, vybývají z nich kontribuci a jiné veřejné dávky i také povinnosti k vrchnosti, a kdyby byli nuceni odváděti platební lhůty za pole, nemohli by prý v oněch zlých letech platit kontribuci; na konec vrchnost žádala krajského úřadu, aby bylo v platnosti zachováno ustejnění, provedené k dobrému poddaných, i aby ti, kdož mají dostávati splátky, byli odkázáni míti ještě strpení a vyčkati lepších časů.

Zemské gubernium dávalo opětovně vyšetřovati záležitost Kosmonoskou na panství samém skrze komise a skrze úřad krajský; mezi tím samo jenom rozhodlo dne 25. února 1773, že místodržitelské nařízení z 11. září 1747 o lhůtách k placení za přijaté pozemky má býti

zachováváno, i že vrchnost má ručiti za dodržování vyměřených splátek (dass die Obrigkeit für die ausgemessenen Zahlungsfristen haften wolle).

Ale ke skutečnému placení lhůt za postoupené role bylo ještě daleko. Teprve r. 1776 hospodářský úřad Kosmonoský vypracoval všeobecný a podrobný rozpočet, kolik který poddaný má zaplatiti za pole přidané k jeho statku, a kolik zase jiní mají obdržeti za kusy polí odňaté od jich statků. Vypočtené náhrady za postoupená pole měly býti spláceny v 16 rovných jednoročních lhůtách; ale nikdo neměl býti povinen spláceti ročně více než 15 zlatých. Bylo potřebí dáti tisknouti 300 příručních knížek pro poddané, do kterých se mělo zapisovati, co kdo jest za pole povinen anebo co má požadovati, a pak co bylo skutečně čas po čase splaceno. Poddaní byli voláni, aby k těm rozvrhům svolili; k tomu byli ochotni ti, kteří měli peníze dostati, ale nechuť byla u druhých, kteří měli platit. Vyjednávalo se také o to, kdy placení lhůt má se počíti. Ještě dne 25. února 1777 hejtman panství Kosmonoského ucházel se u krajského úřadu, aby potvrdil splacovací plán, jak mu gubernium již 22. prosince 1776 nařídilo pod výminkou, bylo-li ve všem vyhověno místodržitelskému nařízení z r. 1747; hejtman Stradioty mínil, že poddaní jsou povinni se podrobiti a nemohou odporovati.

Potom brzy rozepře se skoncovala, plán splacovací dosáhl 10. dubna 1777 také guberniálního potvrzení. Skutečné splácení postoupených polností počalo se roku 1777, ba vykonáno i za rok 1776; aspoň lze tak se domysliti z výkladu, jejž krajský hejtman po 10. červenci 1786 učinil k Bukovenským sousedům, řka, „že všichni ostatní poddaní na celém panství již od té chvíle, kdy gubernium schválilo šestnáctileté splácení, zapravují každoročně splátky na ně vypadající, a nyní již nezbývá jim více platit, než ještě pět ročních lhůt, a tak jenom Bukovenští sousedé sami, kteří rovněž od roku 1776 jsou povinováni platit, nekonají toho.“ Tak se čte ve zprávě, kterou krajský úřad Mladoboleslavský poslal 23. září 1786 guberniu do Prahy. Domluva krajského hejtmana v Bukovně měla ten účinek, že sousedé, kteří užívali přidaných polí, největším dílem uvolili se zaplatiti za ně příště ceny vyměřené, chtěli to učiniti v osmi ročních lhůtách; s tím však nebyli spokojeni jejich věřitelé, chtějíce přijíti ke svým penězům v 5 letech. Celkem bylo v Bukovně 22 takových sousedů, kteří měli platit za pole přidaná k jich statkům nebo chalupám; tři největší dlužníci nechtěli se podrobiti placení ani ještě r. 1786; byli to Jan Hradec, který měl platit 243 zl., Mates Janoušek s 252 zl., a Jiří Jírů se 450 zl. dlužnými za pole. Ostatních 19 dlužníků, kteří se uvolili spláceti, byli dlužni méně, nejmenší z nich měl platit jen 37 krejcarů, největší 176 zl.

Krajský úřad mínil, že gubernium rozhodne ostatní neshody, které ještě zbývaly mezi sousedy Bukovenskými. Ale gubernium poslalo mu poučení již dne 29. září 1786, že dvorskými dekrety z 15. února a 24. března 1782 a z 11. srpna 1783 jest předepsáno, aby všechny spory, které se vyskytnou mezi poddaným a poddaným, byly rozhodovány soudně nejdříve u nejnižší instance (t. j. v tomto případě od hejtmana Kosmonoského), od níž možno se odvolati k soudu appellačnímu; tedy že krajský úřad neměl nic vyšetřovati, nýbrž odkázati strany k vrchnostenskému úřadu. A tak spor o pozemky v Bukovně uveden byl r. 1786 na novou dráhu, na cestu soudní, a počal se znova.

Také v některých jiných vsech panství Kosmonoského plán splacovací i po roce 1777 potkával se s překážkami. Poddaní ze vsi Dalovic i někteří jiní z panství Kosmonoského dne 4. listopadu 1788 podali prosbu k císaři, aby polnosti, jež byly r. 1741 odňaty od jich živností, byly jim vráceny; prosebníků těch bylo celkem 15. Krajský úřad vyšetřoval jejich stížnosti jmenovitě v té stránce, zdali vrchnost ustejněním pozemků roku 1741 poddaným ne-

ukřivdila ve svůj prospěch; ve zprávě podané o tom ke dvoru dne 22. ledna 1789 praví krajský hejtman, že držitelové selských živností, kterým bylo polí ubráno, platí vrchnosti takový úrok ze živností, jako dříve, a na celém panství že ten úrok (Erbzinsungen) činí o 35 zl. více, než před ustejněním. Také ospy (Getreidezinsungen) odváděly se na panství Kosmonoském takové, jako bývaly, ba Bukovenským byl úrok pšeničný ještě o 21 korců zvýšen. Roboty vykonávaly se na Kosmonosku správně podle majetku (tedy jak předpisoval robotní patent z r. 1775). Odhadní cena na statcích zmenšených zůstala prý stejná. Potom dvorský dekret z 16. února 1789 přinesl zásadné rozhodnutí, že pozemky, které byly dávno mezi poddanými postoupeny, nemohou se nyní vraceti, ale že se má za ně platiti, a proti tomu, kdo by neplatil, že věřitel může užiti processu právního.

Rozbroje táhly se dále. Ještě roku 1796 Pražští úřadové dávali svářícím se stranám na Kosmonosku naučení všeobecné, že věřitelové, kteří se ještě nedomohli zaplacení za odňatá pole, chtějí-li se držeti cesty politické, musejí žalovati na přetížení (praegravaci), a chtějí-li se domoci zaplacení, musejí žalovati u soudu. Bylo však tehdáž již nemnoho těch, kteří se ještě přeli o důsledky ustejnění ujednaného před 55 lety. — Akta z let 1786—1796 vyhledal pro mě z archivu místodržitelského ředitel Karel Köpl.

Viděti jest ze všeho, že smlouva zavřená mezi vrchností a poddanými na Kosmonosku provedla se aspoň částečně. Hned se provedlo skutečné rozdělení pozemků, tak aby v jedné každé vsi všichni sedláci měli stejně mnoho polí, a rovněž při všech chalupách aby bylo stejně pozemků. Robota také se ustejnila, jak selská tak i chalupnická, a nevykročilo se při tom z mezí vyměřených patentem robotním z r. 1738. Peněžité vyrovnání za polnosti postoupené r. 1741 protáhlo se dílem přes 50 let a způsobilo mnoho zlých různic, ale konečně se přece provedlo. Naproti tomu proměna dávek naturálních a drobných prací v plat peněžitý, jakž byla ustanovena ve smlouvě r. 1741, nebyla provedena; sekretář Josef V. Bayer poznamenává, že dávky v naturáliích byly na Kosmonosku odváděny až do roku 1848, a potom teprve vyvazeny.

Okolnosti a následky Kosmonoské smlouvy o ustejnění statků potřebují ještě místnějšího výzkumu, a měly by se vypsati ve zvláštní monografii.

426.

Patent vydaný 28. května 1742 do Čech a do Moravy, že kdo dá se na 3 leta k vojsku, po vysloužení bude svoboden a z člověčenství propuštěn.

My Maria Terezia z boží milosti Uherská, Česká, též Dalmatská, Charvátská a Slovanská královna, arcikněžna Rakouská, markraběnka Moravská, Lucemburská a Slezská kněžna, též Lužická markraběnka, vdaná kněžna z Lotaringu, a velká kněžna z Toškánu [kněžna = Herzogin] ɔc, vzkazujeme všem věrnoposlušným stavům a poddaným našim království našeho dědičného Českého, též markrabství Moravského milost naši. A jest již dobře známo, jakým tak ukrutným, jak bezprávním spůsobem ze všech stran se vnutkaný [der mit Gewalt auf allen Seiten eingedrungene Feind] nepřítel naše věrné královské České dědičné země vesměs zhubiti a podvracovati nepřestává [zu verheeren u. zu verderben fortfahre]. Aby tehdy těm ne-

přátelským předsevzetím prostředkem našich spravedlivých zbraní pod přispěním Boha všemohoucího dálejc s náležitou silou vstříc kročiti, následovně nepřátelské násilí zcela vypuditi se mohlo, takměř [andurch] ale naše věrné dědičné země a poddaní zase do pokojného šťastného stavu uvedeni byli, nevyhnutedlná důležitost požádává [erfordert die unumgängliche Nothwendigkeit], naši armádu neb vojsko co nejspíš, jak možno jest, srdnatým a k zbraně vedení statečným lidem neb rekrutami doplňovati. I nemajíce my o našich věrnoposlušných poddaných žádné pochybnosti, že z té k našímu nejjasnějšímu arcidomu od předkův svých zdědilé věrnosti a vroucnosti [ererbten Treue und Devotion], jakož i z lásky k své nyní tak náramně obtížené a pod nesnesitedlném břemenem a jhem vzývající [seufzenden] vlasti, též v rozjímání svého přítomného i jich potomkův budoucího štěstí, chvalitebným příkladem předkův jich, jenž v bojovních činech slavní a udatní, i vždy k ochraňování milé vlasti své hotovi jsou byli, tak bez napomínání našeho, alebrž z vlastního pohnutí i s vší ochotností k zbrani sáhnou a pod vojsko naše se volně najíti a do téhož vtěliti dají.

By pak oni patrněj poznati mohli, jakým vděčným uznáváním my našim věrným jak stavům tak poddaným, jenž při nynějších bezelstných okolostojičnostech [bei gegenwärtigen gefährlichen Umständen] před jinými k službě naší volni budou, a při nás, též vlasti své obzvláštně zasloužilými se přičinějí, to odměniti milostivě nakloněni jsme: ráčíme tímto veřejným listem milostivě ustanoviti, že všickni ti, jenž nyní vojanské služby naše na tři leta na sebe přijmou a v těch se potřebovati dají, po vyjití těch smluvených třech let, jakožto při nás i vlasti své zasloužilí lidé z člověčenství propuštěni [der Leibeigenschaft losgezählet sein], a od jednoho každého při řemeslích, cechách i všudež jinde za svobodný lidi [für freie Leute], tak jakž by svobodni od narození byli [gleich als wären sie frei geboren], jmíni a držáni, následovně dokonalé svobody oučastni býti mají. Podle toho milostivě se důvěřujíce, že naši věrní poddaní [k] našim zbraním s radostí přistoupějí, neméně naši věrnoposlušní stavové sami, v považování svého vlastního z toho vyskytujícího dobrého a prospěchu, takové předsevzetí poddaných všemožným způsobem podporovati a vroucně fedrovati neopominou. Proti čemuž my společným stavům [denen gesambten Ständen] i také poddaným milostí a přívětivostí naší [Hulden und Gnaden], jakž to oni při vší příležitosti vskutku seznají, milostivě nakloněni zůstávati ráčíme. Dán v městě našem Vídni dvacátého osmého dne měsíce máje, leta Páně tisícího sedmistého čtyrydcátého druhého, království našich Uherského a Českého druhého.

Maria Theresia. (L. S.) Ad mandatum Sacrae regiae
Philippus comes Kinsky, Majestatis proprium
reginae Bohemiae supr. cancellarius Jan Frydrych z Egeru.

V městském archivě Kutnohorském, Patentenbuch Anno 1738—1765, nachází se tento patent ve formě tištěného plakátu česko-německého. Napřed jest text český, pod ním německý, a pod tímto podpisy. Do českého textu postavil jsem v hranatých závorkách některé výrazy z textu německého.

427.

Na statku Hamerském a Valském

poddaní vyžádali si od své Schwarzenberské vrchnosti novou slevu roboty, též zápis svých živností k vlastnictví (1743–1744).

Kněžna Eleonora ze Schwarzenberka povolila roku 1738 některou slevu robot na statku Hamerském a Valském, o čemž vytištěny jsou dopisy výše na stranách 202—205 č. 420. Roboty tehdáž na Hamersku zůstalé byly ještě vždy větší, než jaké byly v obyčeji na sousedním velkém panství Třeboňském, jehož hospodářskému úřadu byl také statek Hamersko-Valský podřízen. Poddaní Hamerští pokusili se o další zlepšení svého stavu r. 1743 u nové vrchnosti své, knížete Josefa Schwarzenberka, jakž o tom svědčí dopisy uložené v knížecím archivě Třeboňském (VI. Gβ. 36), z nichž tuto podávají se výtahy.

a) Před 25. zářím 1743: Poddaní Hamersko-Valští prosí svou vrchnost, knížete Josefa Schwarzenberka, o slevu roboty, a aby jejich živnosti byly jim zapsány do pozemkové knihy.

Durchleuchtigster Herzog! . . . wir sammentliche Unterthaner von Hammer und Wall, durch die unerträgliche und immer fortdauernde Roboten, allermassen solche allwochentlich mit unsern Zug 4 Tag verrichten, sodann von Johanni an bis nach der völligen Schnittarbeit aus jedem Haus täglich 2 Personen, eine mit dem Zug, dann andere zur Handrobot, abschicken müssen, dass diesemnach solchergestalten entkräftet werden, dass fürohin einen Dienstboten mehr zu halten [nicht] im Stande sein. Wann nun aber bei uns ein Halblahner nicht so viel, wie anderwärts mancher Chalupner besitzet, und sonsten so schlechte Felder haben, dass von alten Zeiten her unsere Felder auf der letzten Aehr genannt werden, über dieses auch von dem Gewässer grossen Schaden erleiden müssen, wordurch schon viele Haus und Hof verlassen haben . . [Prosba:] geruhen auch bei uns die Roboten, wie auf dero Herrschaft Wittingau, gnädigst einzuführen, und uns unsere Wirthschaften, gleich andern Dorfschaften zuschreiben lassen . . . treugehorsamste Erbunterthaner von Hammer und Wall

[In dorso:] Communicetur denen hochfürstlich Schwarzenbergischen Administratorib zu Wittingau, H. Johann Ambrožowsky und Johann Krahl, um Bericht und Gutachten. Si Wittingau 25. Sept. 1743. Hochf. Schwarzenbergische Canzlei.

---

b) 1743, 17. října: Administratoři Třeboňského panství Ambrožovský a Král podávají knížeti z s jakými robotami byl statek Hamerský r. 1729 koupen kněžnou Eleonorou Schwarzenberkovou, kterak r. 1738 polehčila roboty Hamerským, jaké jsou roboty na Třeboňsku, proč není radno dále ulevovati ským, ale že jest záhodno povoliti jim zákup a zápis.

Sr Durchlaucht den 17. Oct. 1743. . . sie Unterthaner, als das Gut Hammer 1729 erkauft worden, in der über die Nutzung dieses Guts von verkaufender Seite fassten *Taxa* folgendergestalt angesetzter [sich] befinden,

dass ein jeder Bauer mit dem Zug die ganze Wochen fahren, und ausserder zu Fuss zu stellen; im Schnitt und Heumath dargegen zu 2 Personen. Ein Chalupr

derer mancher kein Grund, sondern allein die Chalupen besitzt, wochentlich durch 3 Täg, in Schnitt und Heumathzeit aber durch die ganze Wochen sich zur Arbeit gebrauchen zu lassen schuldig sein; dahingegen in gedachten Schnitt und Heumoth jede hierzu erscheinende Person zu 1 Pfund Brod und respective gewöhnliche Schnitterkost zu geniessen haben solle. Welches dann bis 8 Jahr a tempore acquisitionis beständig also practicirt worden.

Nachdeme aber die Unterthanen mittlerzeit um die diesfällige Relaxation bei Euer durchlauchtigen Frau Mutter flehentlich eingekommen seind, wurden dieselben hierinnen auf die jetzige Art *erleichtert*, dass ein Bauer anstatt vorhin die ganze Wochen, dermalen nur 4 Tag Zug-, und fernerst die Fussrobot zugleich die ganze Wochen hindurch verrichtet, und in Schnitt, dann Heumath zu 2 Personen abschicken muss; die Chaluper aber bishero zu ihrer alten Schuldigkeit, gegen Percipirung des Brods und Schnitterkost, angehalten werden.

Nun gehet deren Supplicanten Bitte dahin: weilen die *Wittingauer Bauern* nicht mehr, dann durch 3 Täg mit Fuhrwerken, und sofern man dieser nicht nöthig hat, statt dessen ein Fussgänger auf ganze Wochen von einem Bauernhof erscheinet, ferner die Chaluper, so einige Gründe inne haben, die Wochen 2 Täg roboten, welche aber nichts als blosse Chalupen besitzten, dröschen gehen müssen, EDcht denenselben. . . ihre bisherige operas auf den Wittingauer Fuss zu verrichten gn. gestatten möchten.

Welches ihnen schon in so weit zu gönnen wäre, auf dass sie bei solcher Sublevation ihre ohnedeme sehr schlechte Felder füglicher bearbeiten, und durch den sogestalterdingen davon ziehenden mehreren Nutzen nach und nach zu bessern Kräften greifen könnten. Wir getrauen uns jedoch hierunter nicht das geringste einzurathen, aus Ursachen, weilen

1° die Unterthanen mit diesem onere erkaufet worden, und sofern da denenselben eine mehrere Erleichterung gestattet werden sollte, selbe leicht in eine schädliche und künftig desto schwerer zu reduciren fallende Consequenz erwachsen. Mithin

3° soferne dieses Gut mittlerzeit hinwiederum zur Veralienirung kommen sollte, der diesfällige Anschlag ohnmöglich so hoch, als sich die letztere Kaufsumma erstrecket hat, zu verfassen sein würde. Nicht zu gedenken

4° dass durch fernere Minderung sothaner Roboten die bei diesem Gut befindliche Hoffelder und andere Nothwendigkeiten alsdann keineswegs bestritten werden könnten, wozumalen von der Herrschaft Wittingau ohnedies mit selbsteigener namhafter Wirthschaftsverkürzung öfters dahin succurirt werden muss.

Wann jedoch EDcht denen Supplicanten Dero höchste Milde einigermassen empfinden zu lassen geruhen wollten, würde ihnen an deme grosse Gnade zugehen, woferne höchstdieselben gn. erlaubeten, dass denen Possessoribus die von ihnen geniessende Bauernstiftungen *gegen billiger Abschätzung zugeschrieben*, und darüber ein besonderes Grundbuch angelegt werden möchte; wordurch wenigstens ein jeder, nachdeme er solchergestalten etwas Eigenthumliches und darmit die freie Disposition unter seine Kinder zu machen überkommet, mehreren Eifer und Lust zum Wirthschaften zeigen, folglich nicht so leicht, wie es von etwelchen beschehen, den leeren Hof stehen lassen und sich mit Wieb und Kindern von der Herrschaft wegbegeben dörfte. . .

---

c) **1743, 26. října kníže Josef Schwarzenberk nařizuje:**

Wien 26. Oct. 1743 an die Administratores zu Wittingau, aby mu poslali taxam de anno 1729 v opise, též specifice und ausführlich einzuberichten, wie viel, was sie dermalen für Zug- und Handroboten in quantitate das Jahr hindurch verrichten, dargegen aber zur hinlänglichen Bestreitung deren Dominicalarbeiten vonnöthen seien.

---

d) **1743, 21. listopadu: Třeboňští administratoři vypočítávají zevrubněji knížeti Josefu Schwarzenberkovi' kolik bylo sedláků a kolik robotovali na Hamersku za starých časů, kolik za správy Goltzovy 1714—1729, kolik nyní po slevě z r. 1738, kolik roboty panská správa na tom statku potřebuje a kolik se nedostává. — Zkratka *ZT* znamená Zug-Tage, dni roboty potažné, a *HT* Hand-Tage, dni roboty pěší nebo ruční.**

Entwurf dero bei dem Gut Hammer und Wall vor alten Zeiten, und sodann unter dem gewesten Inhaber Herrn Baron Golcz bis anno 1729 sich befundenen robotbaren und öden Bauern und Chalupnern, wie viel nemlich dieselbe an Zug- und Handtägen ganzjährig zu verrichten schuldig gewesen seind, einfolglich wie viel sich dermalen befinden, und ausser des in anno 1738 beschehenen gn. Nachlass[es] an Roboten zu verrichten haben, dann was hiergegen an Roboten wirklich erforderlich ist, als:

Vor alten Zeiten haben sich befunden und waren schuldig zu roboten:

18 ganzbespannte Bauern zu 4 Pferden, nach Abschlag 52 Sonn- und 48 des Jahrs hindurch einfallenden Feiertägen, wegen 265 Tägen = 4770 ZT, 4770 HT.

4 Wüste 0.

11 halbbespannte 2915 ZT.

13 Chalupner 3445 HT.

8 wüste 0. Facit 7685 ZT, 8215 HT.

Zur Zeit des H. Baron Golcz:

22 ganz- und halbbespannte 5830 ZT, 5830 HT.

11 Viertler 1457 ZT.

13 Chalupner 3445 HT.

8 wüste 0. Facit 7287 ZT, 9275 HT.

Zur jetzigen Zeit stehen sie und sollen roboten:

31 Bauern wochentlich jeder zu 4 Zugtägen, oder wann man ihnen [ihrer] mit Zug nicht nöthig hat, 4 HT, so per 52 Wochen die Hälfte an Zug, und Hälfte an HT gerechnet, betragen 3224 ZT, 3224 HT.

1 Bauer, so gegen obige nur ein halber, wochentlich nur per 2 Täg = 52 ZT, 52 HT.

8 Chalupner zu Fuss wochentlich zu 3 Täg = 1248 HT.

Facit 3270 ZT, 4524 HT.

Hiervon kommen zu defalciren diejenige, *so nicht roboten*, als

1 Bauer, so Richter ist, wochentlich 4 Täg = 104 ZT, 104 HT.

1 Bauer Waldhöger 104 ZT, 104 HT.

1 Bauer, so die Schafferinnen mit Butter zum Aussieden anhero nacher Wittingau führet, 104 ZT, 104 HT.

2 Chalupner, so Richter seind, 312 HT. Facit 312 ZT, 624 HT.

Nach Abzug dieser *verbleiben übrig* zu Roboten 2964 ZT, 3900 HT, nemblichen:

28 Bauern wochentlich zu 2 ZT und 2 HT = 2912 ZT, 2912 HT.

1 zu 1 ZT und 1 HT = 52 ZT, 52 HT.

6 Chaluper wochentlich zu 3 HT = 936 HT.

Facit 2964 ZT, 3900 HT.

Es wird hingegen *erfordert*:

zu 3maliger Bearbeitung 502 Strich alljährlich besäenden Feldern, u. zw. 28 Bauern täglich unter 1 Strich, per 54 Tag aber 1512 ZT,

1 Bauer täglich unter $^1/_2$ Strich = 54 ZT,

zum Eggen per 3 Täg = 84 ZT,

und der eine $1^1/_2$ ZT,

zu Ausführung des S. V. Tung und Flussauswurf auf die Felder und Wiesen 28 Bauern durch 26 Täg = 728 ZT,

1 Bauer durch 12 [13?] Täg = 13 ZT,

zum Getreideinführen 28 Bauern ohngefähr durch 8 Tag = 224 ZT,

1 Bauer durch 4 Tag = 4 ZT,

zum Heueinführen 28 Bauern durch 3 Tag = 84 ZT, 1 Bauer = $1^1/_2$ ZT,

zum Grumet- und Strohführen 28 Bauern à 3 Tag = 84 ZT, 1 Bauer $1^1/_2$ ZT;

zu Beiführung 250 Klaftern Brennholz als eine ganzjährige Nothdurft in die Meierhöfe und denen Herrschaftsbedienten, auf eine Fuhr zu $^1/_2$ Klafter rechnend 500 ZT;

zu Beiführung verschieden Geräthholz zu denen Maierhöfen, Mühlen und Teuchten, dann sonsten, des Jahrs hindurch ohngefähr 160 ZT;

an Vorspann zu denen vorfallenden Marchen, welches auch in partem der Robot abgehet, mehr und weniger als 60 ZT;

zu Beiführung des Biers an Festtagen denen Schänkern 10 ZT;

zu Ueberführung des Getreids in Körnern aus denen Hamer Schütt-Böden nacher Wittingau 100 ZT;

an Fischfuhren bei der Frühling- und Herbstfischerei 40 ZT.

Zum Schnitt, allwo ein jeder Bauer durch die ganze Zeit hindurch zu 2 Per-

sonen alltäglich gestellen muss, werden hier nur die vorn angerechnete 2 HT wochentlich ange.. und in Abschlag gebracht, als:

28 Bauern durch 30 Tag oder 5 Wochen = 280 HT,

1 Bauer durch 15 Tag wochentlich 1 Tag 2 Tag = 5 HT,

6 Chalupner durch 3 Tag = 90 HT.

In Heu- und Grumetmachen auf obige Art:

28 Bauern durch 36 Tag oder 6 Wochen = 336 HT, 1 Bauer = 6 HT,

6 Chalupner wochentlich 3 Täg = 108 HT.

Zum Streu-Machen in denen Teichten 28 Bauern durch 14 Täg = 392 HT, 1 Bauer durch 7 Täge = 7 HT.

Zum Brennholzhacken obiger 250 Klafter durch 6 Täg 28 Bauern zu 3 Klaftern = 84, 1 Bauer = 1½, facit 85½ Klafter, mithin durch 18 Täg = 342 HT.

Zum Wiesenraumen und Zaunmachen 28 Bauern durch 14 Täg = 392 HT, 1 Bauer durch 7 Täg = 7 HT.

Zum Strohschneiden durch 22 Wochen hindurch, täglich 8 Personen = 1056 HT.

Zu denen Zimmerleuten, Maurern, in Feldern zum Furchenausscharren, Gräbenraumen, Weg- und Bruckenbessern, dann sonsten werden unterschiedlich des Jahrs erforderlich sein 1860. Facit 3661½ ZT, 4881 HT.

Wann nun die Erfordernuss gegen die Schuldigkeit gehalten wird, so zeigt sich, dass zur Bestreitung der erforderlichen Roboten ein *Abgang* sich äussern thut, welcher von der Herrschaft Wittingau daselbst verrichtet werden muss, 697½ ZT, 981 HT.

Bis 9. Nov. wurde von der Herrschaft Wittingau ausgeholfen: zum Aschen-, Tungausführen, Ackern, Eggen und Anbauen 318 ZT, Fischereien 98 ZT, Summa 416 ZT, — [krom toho] Summa 812 HT.

Sign. Wittingau 21. Nov. 1743. Johann Ambrožowsky, Johann Krahl.

---

e) 1744, 1. února: Kníže nařizuje, aby Hamerským poddaným držebnosti připsaly se za vlastní, a jest nakloněn sleviti jim roboty.

(An Burghard).. und seind in Betracht deren häufigen Beschwerden, womi bei diesen härtesten Zeiten der Unterthan auf allen Seiten ohnehin so sehr belade ist, gnädigst nicht abgeneigt, denen Supplicanten, insoweit es immer thun- unmöglich ist, zu ihrem bessern Fortkommen eine Erleichterung zu verschaffen. W wollen dahero nach dem gutächtl. Vorschlag obigen Berichts [ddo 17. Oct. 1743 str. 24 gn. zugeben, dass vorderist denen Possessoribus die in Genuss habende Bauernst

tungen gegen einer billigmässigen Abschätzung zugeschrieben, und darüber ein besonderes Grundbuch angelegt werde.

Und damit dieselbe auch in denen Robotprästationen einige Erleichterung empfinden, folgsam dardurch in Stand gesetzt werden möchten, ihre Grundstücke erforderlich zu pflegen: so befehlen wir euch hiermit, dass ihr mit euren Subalternen aufs Genaueste überleget, wie nach aller Möglichkeit ihnen die Roboten vermindert und respective so eingetheilt werden könnten, auf dass einerseits unser herrschaftliches Interesse auf eine billige Weis befördert, andererseits aber auch der arme Unterthan seine Schuldigkeiten je und allezeit zu prästiren im Stand erhalten werden möge. Gestalten wir in keine Wege mit Unterdruckung des armen Unterthans, sondern mit Beobachtung einer billigmässigen Gleichheit mittels göttlichen Segens durch eine wahre Industrie unser Interesse pflichtmässig befördert wissen wollen. Ihr werdet dahero demegemäss in Sachen das weitere vorzukehren, und uns seiner Zeit hierüber ferners gehorsamst zu berichten ohnvergessen sein . .
Wien 1. Febr. 1744. Josef Fürst zu Schwarzenberg mp.

Jaká úleva následovala poddaným z toho jednání, o tom spisy nedostaly se mně do ruky. Že však také kníže Josef Schwarzenberg povolil Hamerským poddaným několik slevu v robotách, jako dříve 1738 jeho matka kněžna Eleonora, o tom jest zmínka v jeho dopise z 21. října 1747, tištěném níže str. 253.

428.

1744, 26. listopadu: V Kosově vrchnost Třeboňská dosud neprovozuje práva odúmrtního, v Lomci však a v Hůrce ano.

Hejtman Třeboňský píše an Krumauer H. Hauptmann den 26. Nov. 1744:

Die beständig fürdauernde Kriegs-Troublen und beschehene Einquartirung in hiesiger Herrschaft der schweren Pagage haben mich verhindert, auf deroselben an mich untern 28. abgewichenen Monats, und hiernach untern 4. Nov. in Betreff der Todtenfälligkeit des Dorfs Koszow erlassenen Schreiben die gebührende Antwort zu ertheilen. Welches jedoch hiemit befolge und zur Nachricht ohnverhalte, wasmassen bezieltes Dorf Koszow und andere mehr, wie aus beigehenden Extract des breitern Inhalts beliebig zu entnehmen ist, dem wirklichen Todtenfall unterworfen seind, dieser hingegen an ihnen entweder durch nicht gehabte zulängliche Wissenschaft, was der Todesfall [ist], oder aber andern Ursachen halber nicht exercirt worden sei. Und weil die Sache bishero noch immer wie vorhin practicirt wird, allermassen auf den in obberührten Extract angeführten Bericht die diesfällige gn. Resolution dato nicht erfolget ist, dahero bei so bewendten Umständen ich auch nichts anders zu veranlassen weiss, als die Sache beim vorigen Gang zu lassen. Und müssen sich diejenige, welche in die in dem Extract enthaltene Dörfer überziehen wollen (ausser nacher Lomecz und ein Theil von Hurka, welche ao 1732

von der Erzdechantei Crumau anhero erkaufet worden, und bei welchen die Todenfalls-Gerechtigkeit exequirt wird), nach dem vorhinigen Fuss freien; wo doch in Abgang der nicht exequirenden Todtenfalls-Gerechtigkeit gleichwohlen von [?] und andern gnädigster Herrschaft etwas an Lytro eingehen wird. Wessentwegen auch wegen dem Joseph Mühlsteiner das Erforderliche an die hohe Gehörde gelangen zu lassen höflich ersuche . .

Koncept v arch. Třeboňském I A. 6Gβ. 5a. — O vsi Kosově viz záznam z r. 1731 výše str. 162 č. 403; o vsech Lomci a Hůrce (u Zborova) poznamenání preláta Krumlovského z 30. září 1732 výše str. 168 č. 406.

429.

1747, 8. září: O robotách čtvrtlánníků na statku Bezském.

Na statku Bezském, jenž byl spojen s panstvím Třeboňským pod vrchní hospodářskou správou, tamější sedláci podali k své vrchnosti, knížeti Josefovi ze Schwarzenberka, r. 1747 písemnou stížnost na roboty, žádajíce o jich zmírnění. Bezský správce povolal žalující i jiné vesničany k výslechu o té stížnosti, a poslal Třeboňskému hejtmanovi následující zprávu o něm. Stížnosti čtvrtlánníků jsou v ní uvedeny pod čísly 1, 2, 3, a za nimi jest poznamenáno pod —1, —2, —3, co vyslýchaní stěžovatelé a svědkové o každém kuse ústně pověděli.

Notata über einige von denen Gut Bzyerischen unter ¹/₄ Grund besitzenden Bauern memorialiter bei Sr Dcht angebrachte Beschwerden pcto der überlegten herrschaftlichen Robot.

1°. Bringen obgedachte Viertler beschwersam vor, samb findeten sich dieselben mit der herrschaftlichen Robotverrichtung sehr überleget zu sein, massen sie von S. Johanni bis Michaeli-Fest die ganze Woche hindurch ein jeder Viertler die Robot selbst in persona verrichten müsseten, und zudeme würde ihnen das in vorigen Jahren das ganze Jahr hindurch passirt geweste Robotbrod schon ab anno 1741 nur vor obige Zeit von S. Johanni bis Michaeli, da sie durch die ganze Woche roboten, abgereichet, vor die übrig 3tätige Robot aber thäten sie nichts mehr bekommen.

— 1°. Bei Verhör sothanes Anbringens kunnten sie Viertler, selbst in specie aber der Urheber dieser Klage, Veit Hanausek von Zwozna, nich anderst sagen, als dass sie zwar der uralten Einrichtung nach, gleich wie dieses Gut erkaufet ist worden, das ¹/₄ Jahr hindurch von S. Johanni bis Michaeli durch die ganze Wochen, und die übrige ³/₄ Jahr nur eine 3tätige Arbeit verrichten, dagegen vor die erstere ganzwochentliche Robot alle Tag zu 1 Pfund und vor die übrige 3tätige Robot zu 2 Pfund Brod überkommen. Welches auch der Georg Bednarz von Dorf Blauhurka, ein 66 jähriger Mann, also aussaget und mit seinem guten Gewissen betheuert hat.

2°. Haben selbte weiters eingewendt, dass ihnen die Dienstmenscher zu der Robot nicht wollen angenommen werden, sondern sie selbsten in persona erscheinen müssen.

— 2°. Hierauf haben der Georg Dawid, Richter des Dorfs Popowitz, und Mathias Taurek, eben Richter zu Hartmanitz, wiederleget und hierinfalls annoch selbst die Klag geführt, wie dass die Viertlere nur gar zu oft, und besonders die Jungwirthe, von der Robot ausbleiben, an ihrer Stelle aber schwache Menscher, ja zu sagen kleine Kinder schicken, welche alsdann gedachte Richter als Aufseher bei denen herrschaftlichen Robotverrichtungen

zuweilen bei einer leichteren Arbeit annehmen, wann aber eine stärkere Arbeit vorfallet, dergleichen 10- und 12jährige Kinder abzuschaffen bemüssigt wären.

3°. Endlich geben sie vor, es sei nicht genug daran, wann einer oder der andere die schuldige Robot nicht verrichtet, und in der zukünftigen Wochen wieder solche eingebracht hat, sondern es müsste ein solcher einen jeden versaumbten Tag auch mit 12 kr. bezahlen.

— 3°. Die obig benannte 2 Richtere sagen, dieses Anbringen sei nicht in der Wahrheit gegründet, massen sie Richtere kaum den 10. oder 12. Tag ihrer Ausbleibnus von der Robot einschreiben thäten, worfür alsdann ein solcher 1/4 Bauer 12 kr. bezahlen, jedoch solch bezahlten Tag der Robot nicht mehr in natura einbringen müsse; und dieses geschehe hauptsächlich von darumben, damit dergleichen in ihrer Robotverrichtung nachlässige Leut nicht eine Gewohnheit hieraus machen möchten.

P. notandum: Der Veit Hanauszek von Dorf Zwozna und Paul Hallada von Klein-Porzižan haben in Angesicht des Porzižaner Richters beim Heumachen die Sengsen weggeworfen, vorgebend, es sei schon von Sr Dcht auf ihr eingereichtes Memoriale eine gn. Nachsehung an der Robot bei dem Bzyer Verwalteramt eingegangen, solches würde aber erst nach Venceslai ihnen Viertlern vorgetragen werden. Auf diese Wort giengen sie ins Wirthshaus und haben allda anstatt der Robot gut gezecht gehabt. Das obbemelte Memoriale haben sich die Kläger beim Stadt Theiner Syndico gegen hiervor bezahlten 2 fl. machen lassen, und seind hiermit der Mathias Wawra von Gros-Porzižan mit dem Mathias Sstiasneg von Unter-kněžeklada zu Sr Dcht nach Crumau gegangen.

Notirt Bzy den 8. Sept. 1747.

1747, 10. Sept. Koncept nejmenovaného (snad správce Bezského) an Winterberger H. Castner Keemann: kterak Bezští si ztěžují, že od 1741 nedostávají chleba, když jen 3 dni robotují, prosíce, dass ihnen das entnommene Brod, so zur Zeit meines hochgeehrtesten H. Castners Amtirung zu Bzy beschehen sein soll, wieder gereichet werden möchte. Teda aby mu o tom podal zprávu, jak tomu bývalo.

Knížecí archiv Třeboňský VI. Gβ. 36. — Srovnej dále dopis z 11. kv. 1748 str. 255.

430.

1747, 21. října: Slevy roboty povolené poddaným Hamerským jsou odvolatelné.

[Kníže píše an unsern Rath und Oberhauptmann zu Wittingau Thomas Burghardt] . . . und weilen übrigens die Unterthanen ersagten Guts Hammer und Wall in dem Kaufcontract mit gewissen Robotschuldigkeiten in Anschlag gekommen und erkauft, jedoch unter der Vormundschaft sowohl, als unserer dermaligen Regierung davon merklich sublevirt worden seind, auch ausser deme vermög Eingang vermeldten Anständen das Gut selbsten mittels vermeintlicher Anrichtung einiger öden Teichte sichere Wasserleitungs-Beneficia von der Herrschaft Wittingau zu geniessen haben würde: so wäre nicht weniger in ersagter Beschreibung per expressum mit anzuführen,

dass erstlich die Robotsverminderungen aus purer obrigkeitlicher Gnade denen Unterthanen nur ad tempus verliehen worden, und selbe allemal nach Gefallen der zeitlichen Obrigkeit auf das vorige exercitium reduciret;

die Wasserleitung hingegen von der Herrschaft Wittingau nur precario und insolang, als dieses Gut dahin genutzet wird, verstattet werde,

umb hiedurch zum Theil das alte der Obrigkeit gebührende Robotrecht über die Leute zu erhalten, und andern Theils der Fideicommiss-Herrschaft Wittingau mit sogestaltiger Wasserleitung mittler Zeit keine Servitut zuzuziehen... Sign. Postelberg 21. Oct. 1747. Joseph F. zu Schwarzenberg.

Kopia v knížecím archivě Třeboňském I A. 6. G. γ. Nr. 24 pg. 222. — O slevách roboty na statku Hamersko-Valském viz dopisy z r. 1743 4 výše str. 246—251 č. 427.

431.

1748, 9. března: Mezi starými a novými panstvími Schwarzenberskými poddaní mají volné stěhování bez odchodného i bez tax.

a) 1748, 21. února: Krumlovský vrchní hejtman táže se knížete Josefa ze Schwarzenberka, zdali chce obnoviti nebo změniti, co o takovém stěhování ustanovil jeho otec kníže Adam František dne 11. října 1719 a 23. prosince 1725 (obé tištěno výše str. 119 č. 381, str. 166 c).

Es haben Ihro Dt.. in ao 1719 occasione deren damals ererbten Fürst-Eggenbergischen Herrschaften per rescriptum zu resolviren geruht, dass die Unterthanen von ein zu der andern hochfürstlichen Herrschaft, wozumalen sie einweg mit der unterthänigen Leibeigenschaft zugethan verbleiben, ohnentgeltlich und auf blosse Requisition der herrschaftlichen Vorstehern überlassen werden sollen. Wann nun obige gn. Resolution unter 23. Dec. 1725 inhaesive wiederholt, und demohngeachtet davon verschiedentlich abgewichen worden, signanter aber der Hauptmann Schöwel seel. in derlei Fällen 1 fl. 30 kr., dessen Schreiber hingegen 30 kr. abgefordert haben solle: als finde mich bemüssigt zu gn. Disposition geh. anheim zu stellen, ob obige resolutiones in omnibus et per omnia zu erfrischen, oder davon und wie weit abzuweichen gn. gefällig sein mögte. Und wird in utroque casu vonnöthen sein, sowohl an mich, als dero Wittingauer Oberhauptmann hierwegen ein gleichförmiges Rescript zu erlassen, damit die Beamte auf denen sogenannten alt- und neuen Herrschaften sich darnach wie zu richten wissen ... unterth. treugehorsamster

Crumau 21. Febr. G. von Escherich mp.

---

b) 1748, 9. března: Koncept knížecího reskriptu k vrchním hejtmanům Krumlovskému i Třeboňskému vypravuje, co nařídil kníže Adam 11. října 1719 a 23. pros. 1725, a o čem nyní vrchní Krumlovský psal a se dotazuje knížete Josefa; načež kníže Josef rozhodl:

.. als inhäriren wir dieser unserer väterl. mildesten Verordnung hiemit, und gebieten ernstgemessen, dass in Zukunft ein jeder Hauptmann in derlei Begebenheiten von Einforderung dergleichen ungebührlichen Taxen bei Vermeidung unserer Ungnad sich enthalten, und nach diesem unsern wiederholten gn. Befehl lediglich sich richten solle. Welches ihr denselben zu ihrer künftigen Direction nachrichtlich anzufügen wissen werdet . . . Wien 9. Mart. 1748.

Knížecí archiv v Třeboni A. 5 AU. 1a.

432.

1748, 11. května: Bezský správce hejtmanovi Třeboňskému posílá shledané paměti o robotách na statku Bezském dávných i nových.

Wohledlgeborner . . H. Hauptmann . . Das hier belassene deren hiesigen unterthänigen Viertelchalupnern Memorial in copia wegen ihrer ganzwochentlichen Robotverrichtung, als auch an Se Dcht diesfalls ergangenen Bericht von 13. Oct. 1720[1]) thue Euer Wohledlgestreng hinwiederumben in schuldigster Submission remittiren. Wegen welch müssenden Robotverrichtung unter hiesig verwalteramtlichen Kanzlei-Schriften ein mehreres habe nicht finden können,

als was nur in einer kurzen Taxa, als das Gut Bzy ohngefähr anno 1650 dem seel. H. Dietrich von Germersheimb taxirt worden, geschrieben stehet: „Die Bauern seind schuldig, alles was man ihnen befiehlt, mit Fuhren und Zügen ohne Bezahlung zu verrichten, die andere Handarbeit aber um ein geringes Geld, als täglichen denen Schnittern zu 5 kr., denen Heumadern zu 6 kr., und denen Getreidmadern zu 9 kr.“

Von Seiten des Guts Žimutitz hingegen stehet in einem beiläufigen Entwurf einer Contrataxa auch vorgemerkter, u. zw. am letzten Blatt: „nebste der Unterthanen Beihilf, einem jeden Mader oder Hauer Tagwerk ohne der Speis wenigst zu 15 kr.; soviel Tagwerkere denen Unterthanen das Heu dörren helfen, jeden zu 6 kr. Wann nebst denen wenigen Unterthanen ein frembter Schnitter bestellet würde, ohne der Speis zu 12 kr.; zum Gersten- und Haberhauen einem jeden solchen Tagwerker zu 15 kr. zu bezahlen.“

Zum allen dessen Wahrnehmung thue hier beiliegendes Fascicl mit Nr. 4, so die Erhandlung und Beschaffenheit des Gut Žimutitz de ao 1678, dann eines Contracts des Guts Bzy de ao 1672, wobei einige Examina wegen Židowa-Strauher Teichts[2]) befindlich, betreffen thuet, gehorsamst beischliessen, mit der submissesten Bitte, solche Fascicl . . dem hiesigen Verwalteramt zu remittiren.

Und wie mich berichten habe lassen, so roboten die hiesigen sammentliche Chalupner, so meistentheils Viertler seind, von S. Michaeli an bis Johanni zu 3 Tag, vor welche Robot sie kein Brod bekommen; von Johanni an aber bis S. Wenceslai müssen diese ganze Wochen ihre Robot prästiren, und geniesset ein jeder täglich zu 1 Pfund Brod. Nun weiss ich nicht, aus was für Ursachen ihnen weiters Zeit wochentlich die 2 Pfund Brod nicht gereichet worden; auch nicht gründlich erfahren kann, ob sie wegen unverrichteten Robotstägen mit 12 kr. jemal angehalten, oder von ihnen, wann der Chaluper selbst nicht auf die Robot zu erscheinen vermag, ein taugliche Dienstmagd nicht hat empfangen werden wollen.

Ich vernehme unter der Hand, dass sie Chalupere Se Dcht nochmalen diesfalls memorialiter demüthigst angehen wollen, fussfällig zu bitten, denen Wittingauerischen gleich zu werden . . . treugehorsamster

Bzy den 11. Mai 1748. B. Fr. Kettenbeill mp.

Orig. arch. Třeboňského VI. Gβ. 36. — [1]) Zpráva Třeboňského hejtmana z 13. října 1720 ke knížeti Adamovi ze Schwarzenberka jest tištěna zde str. 139 č. 387. — [2]) Rybník jmenoval se Židova Strouha, snad ten již vysušený, jenž u Sommera (Budw. 72) slove Judengräber-Teich.

433.

Ze systemálního patentu,

jejž královna Marie Terezie vydala do království Českého dne 6. září 1748.

Roku 1748 císařovna Marie Terezie dala ujednati se stavy jednotlivých svých dědičných zemí, českých i rakouských, tak zvané *desetileté recessy*, to jest smlouvy, podle kterých země každoročně v příštích deseti letech měla odváděti státní správě na vojsko i na jiné státní potřeby určitou summu peněz, která naproti dřívějším letům byla velmi vysoká, ale neměla v těch deseti letech býti zvyšována novými požadavky; všeliká péče o odvod k vojsku a o zaopatření vojska, což dříve mívali na starosti namnoze stavové a jiní obyvatelé, přešla při tom na státní správu. Podle rozvrhu učiněného vládou připadlo na království České platiti ročně 5,270.488 zl. 44 kr., v čemž bylo 4,200.000 zl. na vojsko. Stavové čeští podrobili se tomu břemenu pod jistými výminkami. Čtyři zástupci stavův českých uzavřeli o to smlouvu ve Vídni 30. července 1748, a vyjednávali potom ještě ve Vídni o nařízení, kterým se mělo do podrobna upraviti a zabezpečiti skutečné vybrání berní a dávek, ustanovených k sehnání té celkové summy, tak aby nevznikaly nedoplatky, jako v dřívějších letech. Těmi zástupci stavovskými byli: arcibiskup Pražský Jan Mauric hrabě Manderscheid; podkomoří a president deputace in contributionali, camerali et militari mixto v Praze Václav Kazimír Netolický, svob. pán z Eisenberka; rytíř Josef Jachim Vančura z Řehnic, a primator Staroměstský Jan Václav Vejvoda ze Stromberka. Výsledkem jejich porad se členy ústředních úřadů byl přítomný patent, jejž Marie Terezie vydala do Čech ve Vídni 6. září 1748; krátce mu říkali Systemalpatent Dělí se v šest hlav (capita), a ty dělí se dále v punkty, k tomu pak přidáno jest sedm příloh. Německé výtisky jsou v archivě Č. Musea.

Zde se otiskuje jenom menší část toho obšírného a mluvného patentu, jmenovitě ty kusy, které se nejvíce dotýkají obecného lidu, a z nichž lze poznati, kterak před tou reformou i po ní dané povolené sněmem se rozvrhovaly a od poddaných prostředkem vrchnostenských úřadů přicházely do berničných pokladnic krajských, též jaké rozmanité opatrnosti musely býti nařizovány k tomu cíli a konci, aby poddaní poplatníci nebyli při kontribuci utahováni nad náležitost a šizeni.

Současně r. 1748 byl na rychlo dokonán nový *katastr poddanských pozemků* (rectificatorium contributionale) v království Českém, o němž se pomalu pracovalo dříve již

r. 1713; mělo se jím docíliti spravedlivějšího rozvržení břemen veřejných. Za tím účelem hledělo se tehdáž také přísněji než dříve k tomu, aby z pozemků, které při prvním katastru r. 1654 počítaly se za selské a od té doby byly zabrány ke dvorům panským, kontribuce byla všude placena od vrchností a ne z kontribučenských kass poddanských, i aby částka daní, uvalená sněmem na vrchnosti (což tehdáž činilo asi čtvrtinu celé summy zemské), byla skutečně placena všude jenom z panského měšce. Také toho dotýká se přítomný patent na rozličných místech. Tato panská daň, řečená extraordinarium, rozvrhovala se v Čechách ode dávna na jednotlivá panství podle počtu usedlostí selských čili podle množství půdy poddanské, kolik jí pod kterou vrchností bylo, a nikoli podle množství půdy panské; to tak zůstalo také při novém katastru z roku 1748, ale panovnice v tomto patentě vybídla stavy české (kap. II., punkt III. str. 258), aby postarali se o nápravu této podivné vady. Taková náprava přišla k místu v následujících potom 8 letech; vrchnosti podaly nová přiznání o panských pozemcích a jiných požitcích (jež měly dílem také od poddaných ve způsobě robot a dávek), komise stavovské skontrolovaly ty udaje, srovnaly je se skutečností, a sestavily popis nemovitého majetku i požitků vrchnostenských, aby extraordinarium mohlo se na ně rozvrhovati. Tento katastr pozemků a požitků panských nabyl platnosti 1. listopadu 1756; že při něm šlo o úměrné rozvržení břemene panského, nazván byl *exaequatorium dominicale.*

Caput II. Punctum I. Wie das verwilligte Prästations-Quantum inskünftige zwischen der Obrigkeit und dem Ordinari-Contribuenten einzutheilen und auszuschreiben seie.

Gleichwie hierbei vorderist angemerket wird, dass das quantum totale pro militari et camerali alljährig 5,270.488 fl. 44 kr. betrage, also wollen wir auch gnädigst nicht zweiflen, dass das treugehorsamste Königreich mit obigen Quanto militari et camerali nach Zihl und Maass, wie solche zwischen Obrigkeit und Unterthan repartiret werden soll, es auch das neu Militar-Verpfleg-Systema erfordert, von Jahr zu Jahr richtig zuhalten werde.

Das Principium muss hierbei dahin festgesetzet werden, dass jenes, so aus dem obrigkeitlichen Säckel zu entrichten kommet, von deme, was der Ordinari-Contribuent zu prästiren hat, unabänderlich separiret bleibe.

Es haben die treugehorsamste Stände ohnedies bei der vorgenommenen und nunmehro zu Ende gebrachten Rectification das Augenmerk dahin gerichtet, und das Dominicale von dem Rurali oder Contributionali auf das genaueste abgesondert, dann jene Obrigkeiten, welche einige steuerbare Gründe in Genuss haben, mit der nach der allgemeinen Cynosur ausfallenden Ansässigkeit angesetzet und in die Ordinari-Anlagen mit eingezohen, übrigens auch bei der Publication der neuen Catastrirung, und damit sich hierinnen keine Irrung zum Nachtheil des Unterthans ergeben könne, statuiret, dass die Obrigkeiten die zur Zeit besitzende Contributional-Gründe ad finem der Versteuerung nicht zurück geben, noch auch die in unterthänigen Genuss stehende Contributional-Gründe gegen dem auf sich nehmenden Onere der

Versteuerung nicht einziehen können, es seie dann, dass sie sothane Vertauschungen bei dem Landes-Catastro verlässlich anzeigen und vermerken lassen.

Es muss also die sogestaltige Versteuerung deren von denen Obrigkeiten besitzenden Contributionsgründen unter denen auf die Ordinari-Contribuenten fallenden Praestationibus mitrepartiret, und hierinnen die Obrigkeit als ein Ordinari-Contribuent angesehen, und nicht nur zu dem Quanto ordinario, sondern auch zu allen anderen Oneribus, als Vorspann, Bequartirung und dergleichen eingezohen, hingegen auch aller Bonificationen theilhaftig gemachet werden, welche dem Ordinari-Contribuenten quocunque demum modo zufliessen thuen. Wo übrigens aber es sein unabänderliches Verbleiben hat, dass zwischen denen obrigkeitlich- und unterthänigen Anlagen eine Separation gemachet, und der Obrigkeit jenes, so ihr qua Obrigkeit oblieget, auferleget, der Ordinari-Contribuent aber keinerdingen zu einen Beitrag gezohen werden soll.

Die königlichen, dann andere Berg- und grössere Herren-*Städte* aber, obwohlen sie als Ordinari-Contribuenten das Ordinarium nebst allem deme, was demselben in anderen Abgaben ankleben thuet, zu bezahlen gehalten sein müssen, jedannoch nebst denen in grosser Anzahl im Lande befindlichen *Freisassen* auch pro rata ihrer Ansässigkeit die obrigkeitliche Anlagen entrichten, und wo bei denen Städten keine, oder doch nicht genugsame ausgebige Gemeind-Einkünften sich befinden, die Burgere individualiter nebst dem Ordinario auch das Extraordinarium abführen.

Punctum III. Wie die gottgefällige Gleichheit vollkommentlich einzuführen seie?

. . Wie zumalen aber die Landes-Rectificirung nur allein das Rusticale angehet, und dannoch hieraus der Divident nach der bisherigen Beobachtung auch auf das Dominicale gezohen wird, mithin ganz sicher zu präsumiren ist, dass sich diese Gleichheit bei denen Dominikal-Anlagen nicht finden thue, immassen ein Dominium, welches in vielen Dörfern bestehet und ein geringeres Dominicale, folglich auch wenigere Nutzungen besitzet, an denen Prästationibus mehr, ein anderes hingegen, so grosse Dominicalia und wenig Dörfer, mithin weniger Einkünften ziehet, weniger an denen Dominical-Prästationibus zu entrichten hat. Dannenhero setzen wir zu unseren treugehorsamsten Ständen das allergnädigste Vertrauen, dass selbte dieser Ungleichheit abzuhelfen und auf eine Cynosur, wie in der Repartition des Extraordinarii eine bessere Gleichheit eingeführet werden könnte, fürzugedenken trachten werden —

Caput IV. Punctum I. Wie die Praestanda von der Obrigkeit und dem Ordinari-Contribuenten abzuführen sein werden.

So viel es die Ausschreibung des Contributionalis anbetrifft, da ist zwar bishero gewöhnlich gewesen, dass die alljährliche Contribuenda respectu des militaris

ordinarii in vier quartaligen Ratis, und das Extraordinarium in zweien Terminen repartiret und ausgeschrieben worden. Nachdeme aber bei dermaligen Militar-Systemate es hauptsächlich dahin ankommet, damit das Militare die Gebühr richtig und zu solcher Zeit, wo die Löhnungen bezahlet werden müssen, erhalten möge: so will allerdings erforderlich sein, dass die jährliche Praestanda für das künftige Militar-Jahr unter einer Rubrique monatlich eingeteilet, anticipato ausgeschrieben und monatlich erleget werden.

Es muss zu dem Ende die Repartition pro anno militari 1749 ad finem Septembris publiciret, und die Abfuhr deren Gelder pro Novembri bis den 20sten oder längsten 21sten Octobris, und so weiters jedesmal um einen Monat früher bei denen Kraiskassen, von diesen aber bei der königl. obersteueramtlichen Oberkassa zu Prag, und von dannen in die Militärkassam daselbst mit Anfang jeden Monats dergestalten abgeführet werden, damit die Miliz ihre Gebühr jedesmalen richtig erhalten könne.

Punctum III. Wie die Collectirung deren gesamten Prästationen bei Obrigkeiten, dann dem Ordinari-Contribuenten, sowohl in Städten, als bei denen Freisassen und Dörfern, einzurichten seie.

Tento punkt napřed jedná o tom, kterak mají vrchnosti, svobodníci a města odváděti *extraordinarium* (daň panskou); což se zde vynechává.

. . . Soviel es das *Ordinarium* anbetrifft, da hat es damit seine Richtigkeit, dass solches der Ordinari-Contribuent zu tragen habe; es wäre dann, dass eine Obrigkeit einige steuerbare Gründe an sich gezogen hätte, in welchem Fall sie Obrigkeit von derlei besitzenden Rustical-Gründen nebst dem Extraordinario auch das Ordinarium und alle übrige Praestationes pro rata zu entrichten hat . . .

Die dritte Gattung derer Ordinari-Contribuenten seind die *Freisassen,* welche wieder zweierlei seind, nemlich einige, welche unter einem Ältesten stehen, andere aber, die separiret seind und ihre Praestanda, wie alle andere Corpora, separatim in die Filial-Cassam abführen. Gleichwie alle insgesamt unter unserem Fisco stehen, also seind sie in dem Contributionali denen Kreisämtern untergeben. Diese Älteste, welche die Abgaben von denen Individuis collectiren, seind so, wie die Vorstehere in denen Städten anzusehen: wann sie die Abfuhren in tempore nicht einbringen, und durch die Nachlässigkeit oder Verschuldung darmit zurück bleiben, haben sie darvor zu verantworten, und nach Gestalt der Dingen darvor gut zu stehen; mittelst Eintragung derer Abfuhren in die Contributions-Register und Steuer-Bücheln die Richtigkeit zu halten, und ihre Rechnungen nach Ausgang eines jeglichen Jahrs richtigen zu erlegen; die Militar-Executiones, wann sie darmit belegt würden, seind unter die ihnen anvertraute Freisassen nach Erfordernis zu vertheilen, und in Summa alles

dasjenige bei ihnen Freisassengemeinen zu beobachten, was ein Contributions-Rechnungs-Führer und Vorsteher bei denen ihme anvertrauten Unterthanen zu befolgen hat.

Wohingegen die andere Gattung derer separirten Freisassen wegen der richtigen Zuhaltung der Zahlung directe von dem Kreisamt angehalten und militariter exequiret werden soll, zu keiner Rechnung, Steuer-Büchel oder Privat-Register aber nicht gehalten werden darf, weilen die Zahlung, so ein Freisass thuet, alleinig ihm und sonsten niemand anderen angehet.

Die grösste Anzahl derer übrigen Ordinari-Contribuenten bestehet, viertens, in denen Dorfs-Unterthanen oder *Bauren.* Eine jegliche um ihre eigene Wohlfahrt sorgende Obrigkeit soll vor allen anderen Wirtschafts-Anliegenheiten die Erhaltung derselben besonders vor Augen haben und nicht zulassen, dass sie in dem Contributionali von denen vorgesetzten Beamten bedrucket werden; wannenhero dann tam in subrepartiendo, quam collectando die möglichste Ordnung gehalten werden muss, um allem deme vorzukommen, was dem Unterthan zum Überlast fallen kann.

Der Unterthan ist durch die Einsicht seiner Obrigkeit besser und kräftiger gegen alle Umtriebe der Beamten bedecket, als er es durch allgemeine Verordnungen, die sich allenthalben im ganzen Lande nicht gleichförmig einführen lassen, nimmermehr sein kann. Es ist aber auch bekannt, dass bei denen Gütern und Dominien, wo die Obrigkeiten um ihr eigenes, geschweige dann um den Unterthan, nicht genug Sorge tragen, der Bauer der Willkühr des Beamtens exponiret ist, und manchesmal auch verschiedentlich gekränket, ja auch von einigen Obrigkeiten selbsten über die Gebühr hergenommen wird.

Gleichwie um diesem Übel vorzubiegen, und in Ansehung der Collectir-, Verwend- und Verrechnung deren eingehenden Contributions-Geldern solche Maass-Reguln pro futuro zu setzen nöthig sein will, damit allem Unfuge gesteuret, und dem Unterthan, vor welchen die Obrigkeit zu ihrem eigenen Besten nicht genug Sorge traget, dannoch ex parte publici prospiceret, anbei aber jedannoch auch denen, ihre Unterthanen wohlhaltenden und sorgsamen Obrigkeiten der Weg nicht verschränket werde, die schon wohl eingeführte Gebräuche und Ordnungen in de Verrechnung und Collectirung fortzusetzen, welche von Uralters her eingeführet seind und durch deren Abänderung denen Bauren mehr [ge]schadet als geholfen, ja vielleich gar das Ziel, die Contribuenda in tempore einbringen zu können, verfehlet wurde also wollen wir gnädigst gestatten, dass diejenige Dominia förderist, bei denen ne eingeführten Einrichtungen des Contributionalis gelassen werden sollen, welche b zur Stunde in ihren Praestandis richtig zugehalten haben, und wo von keiner B druckung des Unterthans oder einer sonst vorkommenden Beschwerde nicht hören ist; massen diese beide, obwohlen in sich selbsten nur äusserliche Umstän

doch ein unwiderleglicher Beweis seind, dass mit dem Unterthan wohl gebahret und die Contributionalia in rechter Ordnung gehalten werden. Zu Beobachtung derer Generalien, als einer ordentlichen und separater Verrechnung der Contributions-Geldern, dann zur ferneren Beihaltung derer gedruckten Steuer-Bücheln bleiben diese sowohl als andere Corpora jedannoch verbunden. Was aber andere Umstände und Nebeneinrichtungen anlanget, welche wegen der saumseligen Dominien und unrichtigen Beamten veranlasset werden, davon sollen sie, falls sie solche selbsten einzuführen nicht vor gut erachten, um so mehr erhoben sein, als in unserm ganzen Königreich Böheim sich in dem privato contributionali nicht alles wohl auf einen gleichen Fuss setzen, und die alte wohl eingeführte Modalitäten ohne Verwirrung mancher Orten und Gegenden nicht abändern lassen. Um so nöthiger aber will es sein für diejenige, so in dem Contributionali gar keine oder eine nicht genug ergebige Ordnung halten, eine Cynosur vorzuschreiben, und — weilen die gedruckte Steuer-Bücheln nicht ausgebig genug seind, auch die Rechnungen bei Ausgang des Jahres manchesmal ganz unverlässlich, um nur dem Gebot die Genüge zu leisten, von der Hand aufgesetzet werden, — solche Schranken zu setzen, damit man bei derer Revidirung oder der vorkommenden Untersuchung gleich die Verkürzungen abnehmen, und das Unbillige bestrafen und remediren könne.

Hierzu suppeditiret das neue Systema die Facilität von selbsten. Dann nachdeme die vielfältige Rubriquen deren Praestandorum aufhören und die Repartitiones in Contributionali nur einerlei seind, das Domesticum auch zur Zeit auf das wirtschaftlichste eingerichtet werden wird und separatim in der Haupt-Repartition zu führen und in monatliche Ratas gleichfalls einzutheilen kommet, die Bonificanda und Retinenda aber grössten Theils aufhören: als muss der Empfang in der Rechnung auch ganz klar sein, und brauchet keiner Ausweisen, Interims-Empfängen und anderer derlei irrsamen Rechnungs-Künsten nicht, derer sich ein verschmitzter und der Rechnung erfahrener Beamter zu Beirrung des Revidenten bedienet, und dardurch öfters den Contribuenten in Schaden bringet.

Es muss solchemnach die Ausgabe auch solchergestalten mit dem Empfang übereinstimmen, angesehen die verschiedene Verwendungen imgleichen aufhören, und keine Recrouten-Stellungen und Marche-Unkosten statt haben.

Das beiliegende *Formulare sub Nr. IV.* ist die Cynosur, wie *Contributions-Rechnungen* gleichförmig eingerichtet werden sollen, und kommet es nur auf die Documenta an, mit welchen der Empfang und die Ausgabe zu belegen ist, dass diese gleichfalls vorgeschrieben und in die accurateste Beobachtung gebracht werden. Das Documentum zu Belegung des Empfangs ist das verlässlichste, wann solches nicht nach der Subrepartition eines jeden Dominii, sondern nach dem realen Empfang beschiehet. Und wiewohlen das subrepartirte Quantum einer jeglichen

Rechnung wegen des Verweises zu inseriren ist, so sollte doch auch ausführlich bemerket werden, was an baaren Gelde von denen Ordinari-Contribuenten empfangen worden seie. Damit aber dieses verlässlich seie, so sollen über die gedruckte Steuer-Bücheln auch noch die Particular-*Bauren-Register*, wie sie ohnedem bei denen meisten Dominien in usu seind, nach dem *Formulari sub Nr. V.* eingeführet werden: in diese wird bei Eintritt des Jahrs das Quantum eingeschrieben, was die Schuldigkeit ist, und auf die andere Seite jedesmal dasjenige gleich bei der Abfuhr unausbleiblich angemerket, was realiter abgeführet worden. Ein jeglicher Contribuent hat ein solches Bauern-Register in seine Hände zu bekommen, und niemalen, als wann darin etwas eingeschrieben ist, oder wann daraus der Extract formiret werden solle, heraus zu geben, und gleich wieder zu sich zu nehmen; wann ein Beamter damit anderst thuet, oder es bei sich aufzubehalten verlanget, ist es eo ipso schon verantwortlich, massen er sich schon dardurch in Verdacht setzet, dass er darmit einige sinistras intentiones vorhaben thue.

Wann dem Bauern seine Abfuhr jedesmal accurat eingeschrieben wird, wann er auch des Lesens unkündig, lässet er sich durch andere, was ihme eingeschrieben worden, vorlesen, und hat die Gelegenheit das Unrecht, so ihme allenfalls beschehen wäre, zu erkennen, und darwider Hülfe zu suchen. Wo im Gegentheil und wann dieses unterbleibet, bei einer viertel-, halb- oder ganzjährigen Berechnung sich nichts als Contradictiones zwischen Beamten und Bauern, der seine Abfuhr in der Gedächtniss nicht tragen oder auch den Beamten, wann er nichts in Händen hat, nicht überzeigen kann, ergeben, und der Bauer gemeiniglich darbei zu kurz kommet. Aus diesen Bauern-Registern seind bei Ausgang eines jeglichen Jahrs in Gegenwart deren Dorfs-Richtern, oder wen hierzu die Bauern mitnehmen wollen, Extracten zu machen, vorzulesen und zu combiniren, von einigen Bauern des Dominii zu unterfertigen, und solchergestalten ad effectum documenti zu authentisiren und der Rechnung zum Beweis des Empfangs beizulegen, und auch solchergestalten in denen sich ergebender unerhoften anderweitigen Casibus eines Empfangs zu progrediren.

Die Ausgaben müssen mit Quittungen ohnehin beleget werden. Und was die Diät-Gelder, Boten-Lohn und andere derlei zufällige Verwendungen betreffet, diese sollen die im Lande subsistirende Obrigkeiten selbsten, oder in ihrer Abwesenheit aus dem Lande die anstellende Bevollmächtigte oder Inspectores approbiren. Findet es sich alsdann, dass etwas unpassirliches approbiret worden, so derjenige, welcher die Contributions-Rechnung revidiret, zu beurtheilen hat: wird die Schadloshaltung an demjenigen gesuchet, der es indebite zur Zahlung der Contributions-Cassa angewiesen hat.

Keine Vergütung oder *Bonification* solle niemalen in keiner Contributions-Rechnung in Empfang kommen. Und wann ein Ort wegen des Services oder sonste

in andere unvorgesehene Wege eine Bonification erlanget, so solle der Contributions-Rechnungs-Führer hierüber gleich die Eintheilung unter die Individua machen, einem jeglichen pro Rata das, was ihme zukommet, an seinem Praestando und dass ihme dieses vor diese oder jene Bonification zuguten gehe, in sein Bauern-Register einschreiben, und dargegen die Quittung in Handen behalten, und folglich gleich in diesem Monat, wo ihme die Bonification zu Handen kommet, in die Filial-Cassam statt baaren Geldes abführen, massen andurch denen Beamten alle Gelegenheit zu allem Unterschleif gänzlich benommen wird.

Wie diese Ordnung bei denen *kleinen Gütern* und Rittersitzen, bei welchen kein Beamter gehalten wird, zu beobachten und einzuführen, und was hierinnen abzuändern seie, dieses lässet sich aus dem obbeschriebenen gar wohl combiniren. Und ist erforderlich, darinnen besonders eine Cynosur abzufassen, als bei sothanen kleinen Orten die grösste Resten noch zur Zeit ausständig seind; und überhaupt das vorträglichste sein wird, dass wo ein Possessor eines solchen Guts keinen Beamten, der die Sachen in der vorgeschriebenen Ordnung zu führen hätte, nicht halten will oder zu halten nicht vermag, die Unterthanere das Contributions-Wesen selbsten untereinander durch ihren vorgesetzten Richter, Geschwornen oder einen andern besser stehenden angesessenen Bauer collectiren und in die Filial-Cassam abführen; die Obrigkeit aber jedennoch dahin verbunden sein solle, einem solchen Bauern nachzusehen, damit durch denselben die andere nicht bedrücket und mit ihren Praestandis richtig verfahren werde.

Die Cameral-Gefälle, als da seind die *Fleisch-Kreuzer*, dann das *Tobacks-Reluitions-Quantum,* sollen auf die Contribuenten qua Contribuenten keineswegs angeleget, sondern von denen Fleischhackern wegen des schlachtenden Viehes, oder allenfalls auch von denen auf dem Lande wohnenden Obrigkeiten, besonders aber denen Wirtschaftsbeamten, Burgern und Unterthanen, wann sie etwas zu ihrer Consumption schlachten, eingefordert; der Tobacks-Betrag hingegen durch Traficanten oder einen Particular-Verkauf eingehoben, und das Tobacksgeld nur in höchsten Nothfall von denen Consumenten collectiret. Der höhere Stand aber, wie auch die Geistlichkeit, Cameral- und andere Wirtschafts-Beamten, dann andere Honoratiores von der Concurrenz, wann sie den Toback bei dem angestellten Traficanten nicht nehmen wollen, keinerleidingen eximiret, jedoch auf keine Weis auf den Ordinari-Contribuenten unter selbsteigener Davorstehung des Beamtens, oder der es anderst veranlasset hätte, per Repartitionem ausgeschrieben werden; worüber dann die Creiss-Hauptleute ex officio besonders invigiliren sollen.

Punctum IV. Wie die Salaria deren Contributions-Rechnungs-Führeren, Boten-Reis und andere Unkosten auf das wirtschaftlichste einzuschränken wären.

Was denen Contributions-Rechnungs-Führern an Salario auszuwerfen seie, dieses ist eine Sache, welche in dem Lande selbsten auszumachen ist; und könnte eine Cynosur hierüber nach der Stärke der Ansässigkeit genommen und pro Salario eines Beamtens beiläufig 15 kr. von einem Angesessenen, oder nach Gestalt der Sachen auch etwas ausgeworfen, und für die Canzlei-Unkosten ein à parte Aussatz gemachet werden. Die Reis-Unkosten, einfolglich die Diätgelder, hören nunmehro grösstens Theils auf, nachdeme die Beamte bei denen Bequartirungen und Durchmarchen nichts zu thun haben, und wann sie auch auf grösseren Herrschaften in dem Bezirk des Dominii in dem Contributionali etwas zu verrichten haben, gebühren ihnen keine Liefer-Gelder. Und wird darinnen auch ein Grosses zu ersparen sein, wann die Beamten ohne Noth in das Kreis-Amt nicht adcitiret werden. Dafern sie aber dannoch in anderen, als Contributions-Anliegenheiten, daselbst erscheinen müssten, so seind ihnen die Diät-Gelder von demjenigen zu reichen, in dessen Anliegenheit sie sich an ein oder anderes Ort*) der Citation zu begeben haben. *) Tištěno: Orts.

Die Beamte, wann sie mit denen Geldern in die Filial-Cassam kommen, sollen nicht aufgehalten, sondern, es seie wann es immer wolle, von denen darzu bestellten und dessentwegen im Lande besoldeten Filial-Cassireren ohne Ausrede abgefertiget, von ihnen auch keine Zahlung für die Gegenscheine abgefordert, und darüber feste Hand gehalten werden.

Die Boten-Ausgaben, denen sonsten keine Cynosur, wie dieselbe zu belegen, vorgeschrieben werden kann, und die sich auf ein hohes Quantum belaufen, können dadurch am besten vermieden werden, wann in denen Kreisen beständige Boten, und zwar in denen grössern Kreisen zu vieren, in denen kleineren aber wenigstens drei Boten gegen einen jährlichen gewissen Geld-Aussatz oder jährlichen, mit ihnen zu pactiren kommenden Salario bei denen Kreis-Ämtern gehalten, und von denenselben intuitu ihres geniessenden Argumenti ex proprio bezahlet werden, welche die Boten-Gänge, wo diese immer vorfallen, zu verrichten haben sollen; und kein Dominium hat denenselben aus der Contributions-Cassa nichts zu bezahlen. Wann die Boten-Gänge stark und sie solche zu verrichten nicht zulänglich seind, sollen die Kreis-Hauptleute auch mehrere Boten auszuschicken gehalten sein, um die Expedienda nicht zu retardiren, sondern alles nach aller Möglichkeit zu befördern; wohingegen wann die Kreis-Boten in Privat-Anliegenheiten verschicket werden, denenselben der Aussatz, wie sie es bis anhero genossen, von demjenigen, an welchen sie abgeschicket werden, zu bezahlen ist.

Die von denen Dominiis und Städten verschickende Boten sollen nicht gegen der Bezahlung genommen, sondern darzu nach der Ordnung die *Innleute* gebrauchet

werden, welche ohnedeme in Contributionali nichts beitragen, oder bei grössern Dominiis, wo verschiedene Boten unausbleiblich gehalten werden müssen, die ihnen aussetzende Zahlung nur auf die, zu dem Contributionali nichts beizutragen habende Innleute mit Maass repartiret, der Ordinari-Contribuent aber hierzu nicht mit eingezohen werden.

Alle diese Ausgaben, und von was vor Gattung sie immer sein mögen, seind der Contributions-Rechnung mit zu inseriren und zu belegen.

Wo zwei Beamte seind, sollen [čti: soll] die currente Ausgaben, als die Diät-Gelder, — welche von 30 und 45 kr. bis auf 1 fl., nachdeme dass einer oder der andere in höhern Dienst stehender Beamte verschicket wird, höchstens zu determiniren seind, — derjenige Beamte, welcher die Contributions-Rechnung nicht führet, dem andern *approbiren;* und wo deren nur einer ist, muss sich derselbe die Täge seines nothwendigen Ausbleibens von einem aus der Gemeinde, wo er wohnhaft ist, attestiren lassen, um darmit die Rechnung belegen zu können. Die Pferde, um an den Ort, dahin er [zu] reisen hat, gelangen zu können, sollen die bespannte Bauern nach der Ordnung verschaffen, der Beamte hingegen von seinen Diät-Geldern ihnen das Futter bezahlen, und auf ein Pferd auf eine Fütterung ein halb Maassl Haaber und das benöthigte Heu abreichen, es wäre dann Sache, dass deme von denen Contribuenten bei denen grössern Herrschaften Pferde ausgehalten würden; in welchem Fall er sich seiner eigenen Pferde zum Reisen zu bedienen, und keinerleidingen die Bauern zur Vorspannung anzuhalten hat.

Mit der Abfuhr in die Filial-Cassen ist es bei denen kleineren Corporibus unnöthig, dass jedesmal die Beamte, wann es auf kleinere Posten ankommet, solche selbsten abführen, sondern das Geld kann durch sichere Boten, Richter oder Geschworne zur Ersparung deren Unkosten dahin abgesendet werden; und die Filial-Cassirere, welche sich vor Annehmung aller Schenkungen zu hüten haben, seind dahin anzuhalten, womit sie solchen, der Rechnung unkündigen Leuten unter schwerster Verantwortung getreulich an Handen gehen und hierdurch diese Absicht nach Möglichkeit facilitiren sollen.

Die Contributions-Gelder seind in separaten Cassen zu halten, und mit denen obrigkeitlichen Rent- oder anderen Geldern keinerleidingen zu vermischen.

Wo ein Beamter betreten wurde, ein anderes veranlasset zu haben, ist dieser nach Gutbefund, wann sonsten kein andere Malversation unterwaltete, mit einem Arrest oder Geld-Straf zu Handen der Contributional-Cassa zu belegen.

Sollte es aber auf *Geheiss der Obrigkeit* geschehen sein, so soll diese einen monatlichen Betrag des Ordinarii in die Contributions-Cassam zu erlegen, und wann

allenfalls ein Ruckstand de praeterito bei diesem Dominio haftete, sothanen Rest ex proprio in die Filial-Cassam, er möge gross oder klein sein, sub parata executione ex integro abzutragen gehalten sein.

Wann bei denen Dominiis einiger *Contributions-Verlag,* es seie in Getreide oder Geld, ohne Beschwerung des Contribuenten beschehen kann, mag solches eine jede Obrigkeit zu thun wohl befugt sein; jedoch dass hierüber richtige Rechnung gehalten und in Erforderungsfall jederzeit vorgelegt werden solle.

Bei Verkauf oder *Vorleihung des Getraides* kann gestattet werden, dass der Rechnungs-Führer $1^1/_2$ kr. von einem jeden verabgebenden oder verkaufenden Strich Getraid accidentis nomine geniessen möge.

Wann der Beamte einen *Excess,* es seie aus Furcht, Gunst oder anderen Absichten, wie sie Namen haben mögen, verheelet, verschweiget, oder in tempore nicht anzeiget und liquidiret, oder auch zu einigen Schenkungen, Vorspanns-Abreichung, es seie an das Militare oder jemand andern, dem [čti: den] Contribuenten verleitet: so solle nicht allein dieser Beamte, welcher die Contributionalia bei einer Herrschaft besorget, sondern alle andere Wirtschafts-Beamte, die hieran Schuld tragen mögen, dem damnificirten Burger oder Unterthan hiervon den Ersatz zu thun gehalten sein, und ihne hiervon keine Entschuldigung, wie sie Namen haben mag, nicht befreien und entledigen können. Und haben hierüber die Obrigkeiten aus Liebe für ihre Unterthanere förderist, und wo sich diese darumen selbst nicht annehmen wollen, die Kreis-Ämter Hand zu halten. Und damit denen Contributions-Rechnungs-Führeren so besser zugekommen werden könne, [haben] diese das vorgeschriebene *Juramentum* bei ihren eigenen Obrigkeiten, welche dieselbe in die Dienste aufzunehmen haben, und respective bei denen Magistratibus Locorum nach dem beiliegenden *Formulari sub Nr. VI.* abzulegen.

Caput V. Punctum I. Wie die Obrigkeiten und Magistratus in denen Subrepartitionibus zu verfahren haben.

Dass die Subrepartition denen Obrigkeiten und Magistraten noch ferner[redacted] wie ehevor, überlassen werden müsse, ist um so nothwendiger, als widrigenfalls d[redacted] Contributions-Zahlungen in eine unausweichliche Zerrüttung verfallen müssten. D Ansässigkeit*) in Böhmen ist nicht nach denen Individuis, sondern nach ganz[redacted]

*) Slovo *usedlost* v 17. a 18. století v Čechách znamenalo selský statek asi o jednom celém l[redacted] nebo jinou živnost stejně výnosnou, nebo několik menších živností dohromady, kterým společně ukládal[redacted] daň stejná jako celolánníkovi. Pak slulo usedlostí i pouhé číslo, ku př. $7^1/_4$, které ukazovalo, kolik tako[redacted] berničných jednotek v některé obci se vyšetřilo, z nichž musela se platit stejná daň. Zde se užívá slova sässigkeit v tomto druhém smyslu.

Communitäten ausgesetzet. Was die Ansässigkeit, die von dem Gewerb und Nahrung ausfallet, angehet, diese mutiret sich alljährlich bei Städten sowohl als denen Dorfschaften, und eine jegliche Obrigkeit muss am besten die Kräfte ihrer Untergebenen kennen, um das auf sie zu zahlen ausfallende Quantum dergestalten einzutheilen, damit die auf eine Communität ausfallende Anlagen unter die Individua nach möglichster Gleichheit einem und dem andern auferleget und eingetrieben werden.

Es kann diese Subrepartition auf die Individua einer Communität allein nicht restringiret werden, sondern es ist nöthig, dass so wie es ehebevor beobachtet worden, die Obrigkeiten eine Communität durch die andere auch *übertragen* lassen können; mithin wird gestattet, dass, wann die Obrigkeit in einem Dominio, so in mehreren Dörfern bestehet, nach Befund ein Dorf um einen oder mehrere Angesessene subleviren, und einem oder mehreren Dörfern etwas zulegen will, es derselben frei gestellet sein solle. Doch sollen die Obrigkeiten nicht befugt sein, diesen Abfall einer zu diesem Dominio gehörigen Stadt oder Marktfleck aufzubürden, noch vielweniger aber, wann ein Herr mehrere Güter besitzet, von einem Gut auf das andere etwas von der Ansässigkeit zu übertragen. Denen bürgerlichen Communitäten aber, welche einige Dorfschaften besitzen, wird [auf] das nachdrucksamste untersaget, von der auf die Stadt angelegten Ansässigkeit etwas auf ihre eigene Dörfer zu legen und sich solchergestalten mit Aggravirung des Unterthans zu subleviren.

Einer jeglichen Obrigkeit ist an der Erhaltung ihrer Unterthanen allzuviel gelegen, alls dass man vermuthen sollte, dass hierinnen einiges Unbild oder Verkürzung unterlaufen werde, welches jedoch sich bei der eigenmächtigen Subrepartition deren Beamten wohl ergeben dürfte. Wannenhero dann denen Obrigkeiten mitzugeben ist, die solchgestaltige Subrepartitiones, so oft es auf eine Abänderung ankommet, selbsten zu approbiren, oder doch in ihrer Abwesenheit niemand anderen, als ihrem wohl accreditirten erstern Beamten oder Bevollmächtigten zu überlassen. Bei denen königlichen und anderen privilegirten Städten aber sollen diese Subrepartitiones anderst nicht, als unter der Fertigung des Magistrats und derer Gemein-Ältesten statt haben; und hierob von denen ihnen vorgesetzten Stellen, nemlich dem Landes-Unterkammerer und Unterkammer[er]amt, dann Obristmünzmeisteramts-Administration die genaueste Einsicht, und von unserer königlichen Deputation auf die Billigkeit Hand gehalten werden.

Z příloh, kterých jest při patentě sedm, otiskuji následující čtyři kusy:

Nr. IV. Formulare zu Verfassung der Contributions-Rechnung. Herrschaft, Gut oder Stadt N.

Ganzjährige Contributions-Rechnung von 1ten Novembris 1748 bis letzten Octobris 1749.

Laut Beilag Nr.	*Einnahm Contributions-Gelder.*	fl.	kr.	d.
	Nach Schluss der ganzjährigen Raitung bis ultima Octobris An. 1748 ist an unterschiedlichen Ausweis und Restantien zu verrechnen in Rest geblieben, und zwar bis ad Annum 1741, nach Abschlag des Nachlasses	—	—	—
	Ab An. 1743 bis ad ultimam Oct. An. 1748	—	—	—
	in Summa . . .	—	—	—
	Hierzu neuer Empfang, so repartiret worden:			
	Laut obersteueramtlichen Haupt-Repartition auf allhiesige Unterthanen pro Militari Ordinario angeleget worden, so hiemit in Empfang gebracht wird; nemlich pro mense Novembri 1748	—	—	—
	Decembri	—	—	—
	Januario 1749	—	—	—
	Februario ɔc	—	—	—
	Auf Besoldung derer Rechnungsführer [und] Reis-Zehrungs-Unkosten . . .	—	—	—
	An repartirten Extra-Ausgaben	—	—	—
	Ferners ist an anderen Praestationibus eingegangen, als: an Fleischkreuzer . .	—	—	—
	Tabackreluition . .	—	—	—
	Und endlichen ist auf obige Restantien bis ad Annum 1741 eingegangen . .	—	—	—
	Wie nicht minder auf die Resten bis ad ultimam Octobris An. 1748	—	—	—
	Summa summarum des völligen Empfangs, samt dem verbliebenen Rest	—	—	—
	Ausgab Contributions-Gelder.			
	An bezahlter militarischen Contribution:			
	Vermög hierbei liegenden filial-steueramtlichen Quittungen ist an militarischer Contribution bei der zu N. angestellten Filial Cassa bezahlet worden, als: sub Nr. — unterm d. — pro Novembri 1787 [sic, čti 1748]	—	—	—
	Decembri	—	—	—
	Januario 1749	—	—	—
	Februario, und so weiter	—	—	—
	Mehr Ausgabe: Auf Besoldung.			
	Dem Raitungs-Führer à 1ma Nov. 1748 bis ultima Octobris 1749	—	—	
	An jährlich passirender Besoldung	—	—	
	Item dessen Schreiber	—	—	
	Reis- und Zehrungs-Unkosten	—	—	
	Besagte Approbation unterm dato — Anno — ist wegen in Angelegenheit der Contribution und derselben Angänglichkeiten halber verbrachten Reisen in diesem 1749sten Militar-Jahr hindurch bezahlet worden.			
	Canzlei-Unkosten.			
	Kommet von 1ma Novembris 1748 bis ultima Octobris 1749 an jährlich passirten Canzlei-Unkosten hiemit in Ausgabe zu legen	—	—	

	fl.	kr.	d.
An Fleisch-Kreuzer.			
Laut beiliegenden filial-steueramtlichen Quittungen kommet der Fleisch-Kreuzer von 1ten Januarii bis letzten Decembris Anno 1749 durch ein ganzes Jahr in Ausgabe, als unterm dato . . . . — fl. — kr. — d. — sub dato . . . . — fl. — kr. — d. — ꝛc }	—	—	—
An Tabacks-Gefälle.			
Vermög beiliegenden filial-steueramtlichen Quittungen für das ganze 1749ste Jahr, das ist à 1ma Januarii bis ultima Decembris, bezahlt, nemlich: unterm dato . . . . . — fl. — kr. — d. dato . . . . . — „ — „ — „ dato . . . . . — „ — „ — „ }	—	—	—
Unterschiedliche Ausgaben.			
Laut Approbation de dato — vor ein Mittagmahl für die von einem löblich königlichen Kreisamt verordnete Commission, so wegen des in dem Dorfe N. entstandenen Feuers-Schadens die erforderliche Untersuchung gethan, bezahlt . . . . Und dergleichen.	—	—	—
Verweis an Contributions-Geld.			
Nachstehende Örter hiesiger N. Herrschaft, Guts oder Stadt, restiren an Militari ordinario samt alten Resten in die Rechnung des Richters bis ultima Octobris Anno 1748, als			

	an alten Contributionen			Item pro Anno 1749 schuldig verbleiben		
	fl.	kr.	d.	fl.	kr.	d.
Stadt N.	—	—	—	—	—	—
Dorf N.	—	—	—	—	—	—
Dorf N.	—	—	—	—	—	—
Und so weiter.						

Nr. V. Formulare zum Hand-Register oder Handbüchel.

N. N. Namen des Bauers oder Chalupners. In dem Dorf N.

Restiret bis ad ultimo Octobris Anno 1741.	Hierauf ist bezahlet worden. . . . .
Repartirte Schuldigkeit für das 1749ste Jahr. Pro Novembri An. 1748 . . . . Decembri . . . . Januario 1749 . . . . Februario ꝛc	Hierauf ist abgeführet worden. . . . .
Restiret von An. 1743 bis letzten Octobris An. 1748.	Hierauf ist bezahlet worden. . . . .

Nr. VI. Formula Juramenti eines Contributions-Schreibers.

Ich N. N. schwöre Gott dem Allmächtigen, seiner übergebenedeiten, ohne Erbsünd empfangenen jungfräulichen Mutter Mariae, und allen Heiligen, wie auch dem mir vorgesetzten löbl. königl. Kreisamt des N. N. Kreises:

Dass nachdeme mir von meiner Grundobrigkeit das Contributions-Amt auf dero Herrschaft oder Gut N. N. anvertrauet worden, ich diesem Amt treulich und fleissig vorstehen, das Beste deren Contribuenten hierunter in allen Stücken in Obacht halten, bei Wahrnehmung einer denenselben quoquo modo beschehender Verkürzung bei dem löbl. königlichen Kreisamt sogleich die Remedur ansuchen, die von meiner Obrigkeit zu ratificiren kommende Subrepartitiones deren Anlagen und Prästationen auf die Contribuenten gewissenhaft, ohne jemandes Vorschonung, mithin ohne Rucksicht auf Freund- oder Feindschaft, nach Maass deren Landes-Gesätzen entwerfen, in Eintreibung deren unterthänigen Schuldigkeiten und Gabereien alle mögliche Mühe und Fleiss anwenden, die Executions-Ordnung ad literam beobachten, die eingehende Contributions-Gelder sowohl als die Bonificationen verrechnen, die Gemeinden über die Abfuhr in ihren Bücheln ordentlich allemal quittiren; mit denen empfangenden Geldern treulich gebahren, mithin solche zu keinen unzulässigen und in denen Generalien verbotenen Auslaagen, viel weniger aber zu meinem oder der Obrigkeit eigenem Gebrauch verwenden, somit dann allen Eingriff in das Contributionale vermeiden; denen Burgermeisteren, Richteren oder Contribuenten nicht durch die Finger sehen, auch denen in Contributions-Sachen bishero ergangenen, und künftig ergehenden allerhöchsten landesfürstlichen Satzungen und Ausmessungen, dann denen hierauf erfolgenden königlichen Kreisamts-Verordnugen auf das genaueste nachkommen; keinerlei Parteilichkeit in diesem Amte gegen jemanden bezeigen, und mich darzu weder durch Freundschaft noch Geschenke verleiten lassen; folgbar mit einem Wort mich bei diesfälliger Amtirung dergestalten aufführen und verhalten wolle und solle, wie es einem treu- und ehrliebenden Beamten zustehet, und ich es in allen Stucken vor Gott dem Allmächtigen und jedermann verantworten könne und möge. Worzu mir Gott helfe, die gebenedeite, ohne Erbsünd empfangene jungfräuliche Mutter Gottes und Heilige Amen.

Nr. VII. Instruction für die königliche Kreis-Hauptleute, wie selbte sich bei Einrichtung des neuen Militar-Verpfleg- und Contributional-Systematis zu verhalten haben werden.

. . . Quarto. Eine fernere Obliegenheit, welche mit dem Contributionali dem Zusamenhang hat, ist die Liquidirung der *Feuer- und Wetter-Beschädigungen*, die auch in Zukunft auf das accurateste zu beobachten, und darinnen möglichste Vorsicht, dass dadurch niemanden zu viel noch zu wenig beschehe, zu tragen ist. Ihr

Majestät haben aus der für das Beste das Landes tragenden mütterlichen Vorsorge allermildreichest beschlossen, die Damnificirte ex proprio zu ubertragen, und hierzu einen fundum von 170.000 fl. zu widmen,*) und werden aus sothanem Fundo die liquidirte Beschädigungen gleich in instanti, wann sie erwiesen und acceptiret sein, bezahlet werden. Sollte nun in Liquidirung dieser Vergütung die Gerechtigkeit nicht beobachtet, und zugelassen werden, dass durch die Nachlässigkeit der Visitanten und Attestanten quid pro quo, wie es bishero beschehen, attestiret, und andurch der Fundus unzulänglich gemachet würde: so wurden die ersten den Fundum absorbiren, und die Nachkommende, die es vielmalen mit mehrerer Billigkeit verdienen, ohne Beihilf bleiben. Dieses und die Gerechtigkeit selbsten erforderet solchemnach, dass deme, was darinnen vorgeschrieben, auf das genaueste nachgelebet, zur Besichtig- und Attestirung niemand, als die darzu bestimmte beeidigte perpetuirliche Commissarii adhibiret, ja sebst von denen Kreishauptleuten unter der Hand nachgeforschet, alles nach der Vorschrift und Cynosur auf das genaueste beobachtet, und deme in dem mindesten nicht contraveniret werde.

*) Marie Terezie r. 1744 nařídila, aby židé vystěhovali se z Prahy a z Čech; při jednání o decennálný recess r. 1748 zase svolila k navrácení židů do Prahy, a ustanovila, aby židovstvo v Čechách platilo ročně 170.000 zl., které měly zůstati v rukou země k uhražování škod z ohně a z krupobití. Tomkovy Sněmy české, 1868 str. 61.

Die Liquidationes deren Beschädigungen seind ohne Zeit-Verlust an die Deputation einzuschicken, um dadurch zu vermeiden, damit in der accuraten Abfuhr deren Praestandorum nichts aufgehalten, sondern die Beschädigte durch die erhaltende Bonification in Stande gesetzet werden, ihre Praestanda so, wie alle aufrecht gebliebene, ohne Anstand ab[zu]führen.

434.

1749, 25. dubna: List zhostný pro nevěstu, odcházející na jiné panství

Ich Heinrich Paul des heil. Römischen Reichs Fürst zu Mannsfeld und Fondi, Edler Herr zu Heldrungen, Seeburg und Schrapplau, Herr der Herrschaften Dobřisch, Stiežow, Suchodoll, Heil. Feld, Horaždiowitz, Neuhaus und Arnstein, thue auf beschehenes Anlangen des hochedelgeborenen Johann Anton Hochberg Freiherrn von Hennersdorf, Herrn auf Hlubosch und Pitschin, verordneten kgl. Hauptmann des Berauner Creises, die Magdalenam nach dem seel. Mathes Schöfl, gewesten Dobržischer Hüttner Hammerschmiedens hinterlassenen eheleibl. Tochter, derjenigen Unterthänigkeit und Leibeigenschaft, mit welcher selbte mir zu meiner Herrschaft Dobržisch bishero verbunden gewesen, samt ihrer jetzt habend- oder künftighin übernommen mögender Erbgerechtigkeit hiemit lossprechen, hingegen aber in die Unterthänigkeit zu dem Gut Hlubosch, dem Jacob Wymmer aber zu einer künftigen

Ehewirthin übergeben. Urkund dessen habe mich eigenhändig unterschrieben, und mein fürstl. Insiegel beidrucken lassen. So geschehen Dobržisch den 25. Aprilis Ao 1749. (L. S.) Heinrich Fürst zu Mannsfeld mp.

Originál v archivě Českého Musea, Dobříš.

435.

Dobré zdání k řádu dědění statků poddanských v Čechách,

předložené císařovně z Prahy 17. září 1749.

V archivě Českého Musea chová se rukopisný foliant, jehož obsah naznačen jest prvotním nápisem na přední deštce v tato slova: „Liber conceptuum inclyti caesareo-regii judicii delegati in causis praegravationis subditorum in regno Bohemiae. Pro anno 1749." Tím latinským jménem nazván byl zvláštní soud, jejž císařovna Marie Terezie reskripty z 10. června 1748 a z 25. ledna 1749 zřídila v Praze, aby soudil o stížnostech poddaných na útisky od panských úředníků i od vrchností, zvláště ve věcech kontribučenských, při čemž hejtmané krajští měli býti tomu soudu nápomocni vyšetřováním stížností. K tomuto velkému účelu vykonal ten soud málo, a byl 28. prosince 1751 zase zrušen. V dotčeném foliantě jsou opsány důležitější přípisy, jež přijal, a všechny výnosy, dopisy a jiné spisy, jež roku 1749 vyhotovil a odeslal. Nejzajímavější spis v tom soudě vypracovaný (str. 191—229) jest dobré zdání, kteréž po nařízení císařovny (z 2. dubna 1749) vyhotovil o tom, jak by se měl zákonem upraviti řád dědění statků poddanských, aby vrchnosti nemohly svoje odúmrtné právo k nim rozšiřovati libovolně nad míru ode dávna obvyklou. Návrh ten nebyl potvrzen a nenabyl tedy platnosti zákona, ale poskytuje nám spolehlivý obraz toho, jaký byl v Čechách starý právní obyčej při dědění statků selských, a jak se zachováním podstaty byly by mohly některé podrobnosti při něm se upraviti a zdokonaliti podle příhodných předpisův Práv Městských, Obnoveného Zřízení Zemského i práv obecných, kterýchž navrhovatelé dovolávali se ve svém elaborátě.

Proč z tohoto Pražského návrhu zákona o dědickém právu na statcích poddanských nic nebylo, není mi povědomo. Srovnej níže při roce 1756 jinou osnovu zákona o dědickém právě poddaných, která rovněž zůstala jenom návrhem.

(Doprovod dobrého zdání o řádě dědickém k císařovně:)

17. Sept. 1749. An I. k. k. Mt. Nachdeme Ew. k. k. Mt vermittelst ein unterm 2. Apr. a. c. an mich Praesidem dieses agn. aufgestellten Judicii deleg. ergangenen Schreibens allermild. anzubefehlen geruht haben, auf dass wegen ein andern unrichtigen Gebahrung mit denen unterthänigen Erbfällen von dasig Judicio delegato ein eigenes Gesatz, nach welchem die Obrigkeiten in Verlasschaft-Anliegenheiten ihrer Unterthanen vorzugehen hätten, ausgearbeitet und an Deroselbe eingesendet werden solle: als haben zu allerunt. Folge dieses Befehls Ew. k. k. Mt wir unsern diesfällig ohnmassgebigsten Vorschlag derlei

satzes zu ah. Approbation hiemit allergehorsamst einzusenden ohnermaglen sollen. Zu ah. k. k. Hulden und Gnaden allerunterthänigst empfehlende.

Beilage zu dem gleich vorgehenden allerunterthänigsten Bericht:

Ohnmassgebiger Vorschlag, wie mit denen Erbfällen deren Unterthanen, so ab intestato mit Tod abgehen, in diesem Erbkönigreich Böheim gehalten werden könnte.

Nachdeme angebracht worden, als ob einige Obrigkeiten die Verlassenschaft ihrer Unterthanen an sich zu ziehen pflegen, wodurch denen hinterlassenen Kindern und andern Erben nicht nur eine merkliche Verkürzung widerfahre, sondern selbte auch entkräftet würden, die onera publica praestiren zu können; so hat man für nöthig befunden, umb derlei Unterthanere in dem contributionsfähigen Stand zu erhalten, I. k. k. Mt vermög deren *hierorts recipirten Rechten* einen aunt. ohnmassgebigen Vorschlag zu machen, wie mit derlei Erbanfällen deren Unterthanen künftighin gehalten werden könnte.

Und ist förderist der Unterschied zwischen denen von denen Unterthanen possedirenden Gründen zu beobachten, massen theils Orten die Unterthanere solche *Gründe* besitzen, welche ein oder die andere Obrigkeit ihnen aus purer Gnad *ohne einigen Entgeld* zum Genusse überlassen. Von sothanen Gründen ist hierorts keine Quaestion; dann gleichwie derlei Obrigkeit einen solchen Grund nach ihrem eigenen Belieben dem Unterthan jederzeit *entziehen kann*, also fallet derselbe auch nach dessen Tod mit all demjenigen, so pro fundo instructo dem Unterthan übergeben worden, der Obrigkeit hinwiederumb anheimb, und stehet in derselben Willkür, selbten an des verstorbenen Erben zu überlassen, oder nicht. Nichts destoweniger kommen jedannoch in dergleichen Fällen die von solchem Possessore in sothanem Grund erweislich gemachte Meliorationes der Billigkeit gemäss dessen Erben zu vergüten.

In andern, u. z. mehristen Orten hingegen besitzen die Unterthanere jene Gründe, welche sie von ihren Obrigkeiten *käuflich* oder mittelst der gewöhnlichen Schatzung überkommen. Nachdeme nun derlei Unterthanere sothane abgeschätzte Gründe, wann sie das Satzungsquantum abgeführet, *proprietario jure* besitzen: so erfordert es auch die Billigkeit, dass solche titulo oneroso von denen Unterthanen erworbene Güter nach derenselben Absterben nicht der Obrigkeit, sondern denen rechtlichen Erben zufallen sollen. Gleichwie in jenen Fällen, wo eine Grundobrigkeit einen ungehorsamen und aufwicklerischen Unterthan von seinem Grund und Boden *abschaffen* will, solchen Grund nicht an sich zu ziehen vermag, sondern solchen Unterthan zuförderst zu Verkaufung seines Grundes anzuhalten schuldig ist.

Belangend aber die von denen Unterthanen *hinterlassene Mobilien* und Effekten, nachdeme denenselben sowohl in dem ersten, ausser des zum Grund benöthigten

Wirtschaftsbeilasses, als auch in dem andern praemittirten casu solche proprietarie zugehören, so kann ebenfalls die Grundobrigkeit nach Absterben eines Unterthans unter dem Prätext einer Erbfälligkeit hierauf nicht greifen, sondern es gebühret der Anfall sothaner Mobilien und Effecten denen hinterbliebenen Erben.

His praemissis generalibus, in was für Verlassenschaften deren Unterthanen die rechtmässige Erben zu succediren haben, kommt es anjetzo darauf an, wie die cucessiones zu reguliren seien. Wobei man die von denen sowohl allgemeinen, als statutarischen Rechten und in der kgl. Landesordnung ausgemessene *fünf Ordnungen* pro cynosura zu setzen für gut erachtet:

In der ersten Ordnung kommen die *Descendentes* oder diejenigen, welche in der absteigenden Linie seind. In der andern die *Ascendentes*, die aufsteigenden Linien. In der dritten *Collaterales*, die Seitenblüts-Verwandte. In der vierten die *Eheleute* unter sich selbsten. Und endlich in der fünften der kgl. *Fiscus*, inhalt Landes-Ordnung O. 31, böhm. Stadtrechte F. 7, 8, 11, 12, 13; Novell. 118 Cod. unde vir et uxor.

Das erste und beste Recht haben die *Descendentes*, das ist: Söhne, Töchter, Enikeln, Urenikel und also ein jedes, so in der Zahl von uns abwärts begriffen ist, Stadtrechte F. 7 et 16 §. 6. Diese werden gemeiniglich eingetheilt in naturales et legitimos simul, vel legitimatos, vel legitimatos tantum, vel naturales tantum, vel plane spurios.

Naturales et legitimi simul seiend solche Descendentes, welche aus der Ehe erzeuget werden; und seind entweder in primo gradu, das ist Söhne und Töchter allein, oder aber beinebens von denen Verstorbenen Geschwiesterten etwelche Kinder und Enikle, oder aber Enikle allein.

Die *Söhne und Töchter* succediren sowohl nach den kgl. [sic] allgemeinen Rechten Nov. 118 cap. 1°, als auch böhm. Stadtr. F. 8, bei dem Burgerstand dieses Königreichs Böhmen sine differentia sexus, in capita oder in gleiche Theile. Wobei es dann auch bei der Succession der Unterthanen sein Bewenden haben könnte. Dahero dann, wann

1° ein Unterthan mit Hinterlassung eines alleinigen Sohnes oder alleinigen Tochter verstürbe, so wäre dieser oder diese dessen heres ex asse, und succedirte ein oder das andere in die ganze Verlassenschaft des Vaters. Wann hingegen

2° mehrere Söhne allein, oder Söhne und Töchter, oder aber Töchter allein hinterblieben, so succediren dieselbe *in gleiche Theil,* ohne Unterschied des Geschlechts, und werden die Mobilien und Effecten, ausser des zum Grund gehörigen Beilasses, soviel möglich unter ihnen in natura gleich eingetheilt. Soviel es aber den Grund anbetrifft, so wäre derselbe durch unparteiische Leute, zum Exempel durch auswärtige Richtere, doch allezeit in Gegenwart eines Wirtschaftsbeamten,

gewissenhaft abzuschätzen. In welch abgeschätzten Quanto sodann solchen ein oder der andere Erb anzunehmen, und denen andern ihren Antheil an barem Geld in denen gewöhnlichen *Nachfristen*, *doch ohne Interessen*, auszuzahlen hätte.

Und gleichwie von uralt hergebrachter Gewohnheit in Concurrenz deren Söhnen und Töchtern der hinterbliebene Grund jederzeit dem männlichen, u. z. *dem jüngsten Sohn* überlassen zu werden pfleget; also könnte es auch in Zukunft dabei sein Verbleiben haben, doch dergestalten: dass, wann die Obrigkeit sehete, dass der jüngste aus diesen oder jenen Ursachen zur Administration unfähig oder sonst untauglich wäre, in derselben Willkür stehen solle, den hinterbliebenen Grund dem ältesten oder mittleren Sohn, welcher hierzu für tauglich befunden würde, obverstandenermassen zu übergeben. Da aber *alleinige Töchter* verblieben, in diesem Fall, wann keine von ihnen verheiratet, oder gar unmündig wären, so kommete der hinterlassene Grund durch die Mutter oder jemanden dritten, den die Obrigkeit hiezu zu bestellen hätte, oder respective durch die Vormündere zu Handen deren Töchtern zu administriren. Und falls es sich zugetragete, dass bei Erreichung ihrer voigtbaren Jahren eine oder die andere sich verheiratete, und der Ehemann dieser oder jener der Obrigkeit anständig wäre: so kommete dieselbe zum Besitz des Grundes; welche denen andern Schwestern ihre Antheile obbeschriebenermassen auszufolgen hätte. Zum Fall aber die Obrigkeit einen solchen Ehemann zur Wirtschaft untauglich findete, oder keine von denen Töchtern heiraten wollte oder hiezu nicht kommen könnte, da wäre dieser hinterbliebene Grund plus offerenti, melius solventi zu verkaufen, und das Kaufschillingsquatum unter die Töchter einzutheilen. Wann nun

3° neben denen Söhnen und Töchtern *Enikeln* concurrireten, so succediren dieselbe vermög obcitirten allgemeinen Rechten und St. R. F. 11 ohne Unterschied des Geschlechts, und ob sie von Sohn oder Tochter herrühren, mit ihres Vaters Geschwistert *jure repraesentationis in stirpes*, dass diese Nepotes, wieviel deren sein mögen, soviel zusammen bekommen, als ihr Vater oder Mutter, wann sie noch beim Leben wären, bekommen hätten; doch solchergestalten, dass jederzeit einer von denen Söhnen, oder da keine vorhanden, die Eniklen männlichen Geschlechts in denen Grundstücken den Vorzug haben sollten. Wann

4° allein Eniklen von einem hinterbliebenen Sohn oder Tochter vorhanden, so succediren dieselbe in gleiche Theile. Da aber unterschiedliche Nepotes von mehreren Söhn- und Töchtern verblieben, so succediren dieselbe ohne Unterschied *in stirpes;* § cum filius filiave, Instit. de her. quae ab intest. In welchem Fall der hinterbliebene Grund, wann unter denen Eniklen einer männlichen Geschlechts vorhanden, demselben, wann aber mehrere wären, dem *jüngsten* von ihnen; da hingegen derselbe für untauglich erachtet würde, demjenigen, den die Obrigkeit hiezu für tauglich fin-

dete, zufallete,. welcher secundum ante dicta denen andern ihre Theile auszufolgen schuldig. Da nun

5° ein Wirt nebst denen Kindern, wie gedacht, zugleich sein Eheweib und resp. Mutter hinterliesse, diesfalls disponiren die St. R. C. 42, dass das *Weib* nach dem Manne das *Drittel* all seines Vermögens erbe, die übrige zwei Theil aber denen Kindern oder nächsten Befreundten zugehören, auch ihr erweislich zugebrachtes Gut zurückzunehmen habe. Nachdeme es aber öfters [zu] geschehen pfleget, dass derlei Witwen ad secunda vota zu schreiten, und mit ihrem andern Ehemann die erworbene Mitteln in praejudicium ihrer leiblichen Kindern zu verzehren pflegen, welche hiedurch eben zum Theil entkräftet werden können; so wäre man der ohnmassgebigen Meinung, diese *portionem legitimam* zu verringern und nach Gelegenheit der Anzahl der vorhandenen lebendigen Kindern auszumessen, dergestalten, dass wann drei oder weniger Kinder vorhanden, der Mutter der vierte Theil; zum Fall aber der Kinder mehrere sich beim Leben finden würden, ein gleicher *Kindtheil* von der väterlichen Verlassenschaft nebst ihrem zugebrachten zuständig sein könnte.

Was bis hieher in ordine successionis descendentium nach Absterben des Vaters oder resp. Grossvaters gemeldet worden, ein solches wäre eben

6° nach *Absterben der Mutter* oder resp. *Grossmutter*, welche eigene Mitteln besitzen thäte, vonwegen ihrer hinterlassenen Kinder und Eniklen zu beobachten. Wobei eben der überbliebene Ehemann, wie kurz erwähnt, die portionem conjugalem zu geniessen hätte; und da derselbe des Eheweibs Gut mittelst sein [sic] Vermögen melioriret, sothane erweisliche Melioration ihme in voraus verbleiben müsste. Wann aber in diesem casu Mann und Weib ihre beiderseits habende Mittel confundiret hätten, da müsste nach dem Tod eines oder des andern das Vermögen separiret und dem überbleibenden Theil sein beweisliches Vermögen sammt deme, was ihme mit denen mit dem Consens der Obrigkeit etwan aufgerichteten pactis dotalibus gebühren mag, überlassen, und das andere unter die Erben eingetheilt werden. Und dieses ist zu verstehen von denen in der Ehe erzeugten Kindern, und von denenselben erspr ossenen Eniklen. Mit welchen

7° die unehelich zwar gezeugte, sodann aber per subsequens matrimonium *legitimirte* Kinder ein gleiches Recht zu geniessen haben, weilen dieselbe von denen ehelich erzeugten Kindern de jure communi nicht unterschieden, sondern mit demselben pari jure zur Succession zugelassen werden; L. 5, 6, 7 Cod. de nat. lib. Nov. 12 cap. fin.; welchen Rechten auch die Consuetudo in dem Burgerstand dieses Königreichs Böheim sich conformiret. Was aber

8° die durch ein Rescript legitimirte descendentes oder *legitimatos tantum*, dann die uneheli ge Kinder seu naturales tantum et *spurios* anbetrifft, diesfalls wäre man der ohnzielsetzigen Gedanken, dass ob subversans jus dominicale und zur Ver-

hütung derlei liederlichen Lebens, dieselbe sowohl von der väter- als mütterlichen Verlassenschaft gänzlich auszuschliessen wären.

De successione ascendentium.

Wann keine absteigende vorhanden, so werden in 2° ordine berufen die ascendentes; und geschiehet der Anfall, wie die Staffel gehen, der aufsteigenden Eltern beiden Geschlechts, also dass der Vater und Mutter den Grossvater und Grossmutter ausschliessen; L. 15 ff. de inoff. test., St. R. F. 12. Wobei es auch diesfalls sein Bewenden haben könnte. Dahero wann

9° ein unterthäniger Sohn oder Tochter ohne Descendenten mit Hinterlassung *Vaters und Mutter* [sic] verstürbe, so succediren dieselbe, u. z. in gleiche Theil; Dict. Nov. 118. Da aber

10° der Verstorbene leibliche oder vollbürtige *Brüder und Schwestern* nebst denen Eltern hinterliesse, so succediren dieselbe mit ihren Eltern ebenfalls in gleiche Theil; Nov. 118 § 2. Es hätte sich denn die Mutter durch uneheliches Leben umb ihren Anfall gebracht, St. R. F. 12 § 2. Wie dann auch die Kinder von einem Bruder mit des Erblassers Brudern und Eltern jure repraesentationis zugelassen werden; Nov. 127 § hoc itaque. Wann hingegen

11° in diesem casu keine Eltern, sondern Grosseltern vorhanden wären, so würden dieselben von denen von einem Band herkommenden Brüdern und Schwestern und derenselben Kindern gänzlich ausgeschlossen; St. R. F. 12 § 3. Falls

12° keine vollbürtige Brüder und derenselben Kinder, sondern *Stiefbrüder und Schwestern*, id est consanguinei oder uterini vorhanden: so werden dieselbe von denen Eltern oder Grosseltern ausgeschlossen, massen sie mit denenselben gar keine Connexion haben. Wann

13° eine Witib *zur andern Ehe* schreitete, und diesem Mann oder einem andern all ihriges übergebete, so erbete dieselbe von ihren Kindern voriger Ehe nichts, sondern fallete alles denen hinterbliebenen Brüdern und Schwestern oder sonst nächsten Befreundten zu. So aber kein Blutsverwandter vorhanden wäre, so fallete allererst solch Gut auf die Mutter; St. R. C. 59.

De successione collateralium.

In Abgang der Auf- und Niedersteigenden werden die nächste Befreundte oder Collaterales ohne Unterschied, ob sie Befreundte von dem Schwert oder Spindel seind, berufen. Und zwar erben

14° die vollbürtige *Brüder und Schwestern*, wann sie allein, ihres Bruders oder Schwester Verlassenschaft in gleiche Theil. Wann dieselbe hingegen

15° mit denen Kindern ihres verstorbenen Bruders oder Schwester concurriren, so succediren diese mit ihren Vettern und Muhmen *in stirpes*, St. R. F. 13, ex *jure repraesentationis*, welches sich über den ersten Grad nicht extendiret, königl. Nov. KK. 18, 24; kais. Pragmaticae ddo 9. Oct. 1696 et 5. Oct. 1703. Da aber

16° kein vollbürtiger Bruder oder Schwester, sondern nur Kinder von solchen (obschon von einem mehr, als von andern) vorhanden wären, so succediren diese unter einander *in gleiche Theil;* Nov. decl. KK. 30. L. 2 § her. ff. de suis et legit. her. In welchen casibus das Stiefgeschwistert ausgeschlossen wird, annuente St. R. F. 13 § 1. Es entsteht aber die Frage, ob

17° in Abgang des leiblichen oder vollbürtigen Geschwisterts und derenselben Kindern, da *einbürtiges Geschwistert*, id est consanguinei oder uterini, vorhanden wären, dieselbe dem Stiefbruder oder Schwester succedieren? De jure communi vermög Nov. 118 § 3 werden dieselbe zu sothaner Succession generaliter zugelassen. Man glaubete hingegen eine Differenz unter dem Vermögen zu machen, also dass die Consanguinei in paternis die uterinos, und die uterini in bonis maternis die Consanguineos ausschliessen, juxta versum: *maternis cedunt materna, paterna paternis.* In dem andern Vermögen aber könnte vermög der citirten Novellae eines dem andern succediren. Ob aber

18° in diesem Fall auch das jus repraesentationis statt habe? Zum Exempel: Ein Wirt hat drei einbürtige Brüder, von welchen einer mit Kindern absterbete; nachgehends geht dieser Wirt eben mit Tod ab ohne einiger Descendenz. Deme succediren die zwei einbürtige lebende Brüder ohne Anstand. Die Frage ist nun, ob sie die Nepotes des abgestorbenen Bruders excludiren? Und hierinfalls wäre man der Meinung, dass diese Nepotes ausgeschlossen werden, weilen das *jus repraesentationis* allein respectu nepotum utroque latere junctorum statt hat. Wann

19° kein Bruder, Schwester oder deren Kinder vorhanden, so erben vermög denen allgemeinen Rechten, d. Nov. cap. 5, und St. R. F. 14, die nächsten Seitenverwandte, also zwar, dass der nähere den weitern ausschliesse. Und ist in jure communi Instit. tit. de successione cognat. § 5 versehen, dass die cognati bis auf den 7., die agnati hingegen bis den 10. gradum succediren. Vermög L. Ordnung O. 42, und St. R. F. 15 ist generaliter der 10. gradus vorgeschrieben, bei welchem der Erbfall des Verstorbenen aufhöret. Wohingegen bei denen Unterthanen der eingeholten Nachricht nach die *succession in linea collaterali den andern gradum nicht übersteiget.* Und zumalen es diesorts umb das jus dominicale zu thun ist, insonderheit da die Obrigkeiten ihre Gründe umb einen geringen Preis, u. z. noch auf Nachfristen denen Unterthanen zu überlassen pflegen, mithin auch billig zu sein scheinet, dass sothane Gründe denenselben hinwiederumb ehender zufallen

möchten; dahero erachtete man, dass bei diesem Gebrauch es auch sein Bewenden haben könnte, und der Erbanfall in der Seitenlinie sich nicht über den andern gradum, als inwieweit das jus repraesentationis in diesem Königreich Böheim recipiret ist, extendiren sollte.

De successione viri et uxoris.

Nachdeme nun weder Descendentes, noch Ascendentes, weder Collaterales in praescriptis gradibus vorhanden, so kommet in quarto ordine der verlassene Ehegatt de jure communi per tot. tit. ff. et Cod. unde vir et uxor zur völligen Erbschaft. Welcher ehegattische Anfall auch deficiente jure scripto per introductam consuetudinem bei dem Burgerstand in diesem Königreich Böheim observiret. Wohingegen bei dem höheren Stand vermög L. Ordnung O. 50 ein solcher überbliebener Ehegatt nur ad quartam partem zugelassen wird, und das übrige Vermögen dem Fisco anheim fallet. In denen bei denen Unterthanen sich ereignenden derlei casibus pflegt eine solche *Witib in dem 3. Theil* ihres Ehemannes Verlassenschaft zu succediren, obschon sie ehehin contradotem schon empfangen hätte, mit Anheimfallung des übrigen Vermögens an die Obrigkeit. Nachdeme nun dieser Gebrauch keine Iniquität enthaltet, sondern vielmehr obcitirter kngl. L. Ordnung conform ist, dahero es dann auch

20° in Zukunft hiebei sein Bewenden haben könnte. Und dahero ad quintum ordinem successionis fisci zu gelangen, dessen Stelle in gegenwärtiger Angelegenheit die *Obrigkeit* zu vertreten hat, so succediret in Abgang deren Descendenten, Ascendenten, Collateralium in 2° gradu und des Ehegattens die Obrigkeit in das ganze hinterbliebene Vermögen; in casu aber, wo ein Eheweib kurz erwähntermassen überbliebe, in zwei Theile des von derselben verstorbenem Ehemann hinterlassenen Vermögens.

Im Fall aber bei ein oder anderer Herrschaft ein alt- und wohlhergebrachter Gebrauch wäre, dass die Obrigkeiten ausser diesen casibus zu andern Erbfälligkeiten ihrer Unterthanen berechtigt wären, so wäre man der Meinung, dass selbte dermalen noch weitershin dabei erhalten werden könnten. Nichtsdestoweniger aber innerhalb 6 Monaten à die publicationis gegenwärtiger Successions-Ordnung sothane ihre Gerechtigkeit behörig zu dociren und hierzu sich legitimiren gehalten sein sollten.

De legitimatione ad heriditatem.

Die in denen Rechten fundirte Erbserklärung ist ausser denen unterthänigen Städten, welche mit einem Rath besetzt seind, mittelst welchem ohnedeme all benöthigtes veranlasset wird, in andern unterthänigen Ortschaften nicht gewöhnlich.

Nachdeme aber diesfalls viele Unordnungen sich ereignen können, so wäre man folgender Gedanken: Dass nach Absterben eines Wirtes die Anzeige von dessen Tod alsogleich bei dem Wirtschaftsamt durch die Erben geschehe; welches sodann den Waisenschreiber, insonderheit da Pupilli vorhanden wären, oder aber einen andern Beamten, mit Zuziehung zweier unparteiischen und auswärtigen Dorfrichtern, oder in Abgang derenselben den einheimbischen Richter mit zweien Geschworenen, von welchen wenigstens einer des Schreibens kündig wäre, in des Verstorbenen Wohnung abzuschicken, und dieselbe das *hinterbliebene Vermögen* ordentlich *zu conscribiren* hätten; welche Consignation in das Amtsprotocollum einzutragen wäre. In 14 Tagen darauf sollen die Erben sich bei dem Amt qua tales anmelden und begehren, dass die *Erbtheilung* unter ihnen geschehen möchte; welche Anmeldung eben in gedachtes Protocoll anzumerken kommete. Diesemnach solle auf Veranlassung des Wirtschaftsamts die Theilung zwischen denen Erben veranlasset, solche zu Papier gebracht, und darein auch die Fristengelder, so einem oder dem andern heraus zu geben seind, angemerket, dabei aber hauptsächlich reflectirt werden, ob der eine oder der andere Erb bereits bei Lebenszeiten des Erblassers abgestattet worden, damit das Empfangene von demselben in die Theilung gebracht werde, vermög St. R. F. 56. Im Fall aber bei sothaner Theilung einige Zwistigkeiten sich ergebeten, so hat ein und die andere Part sich einen Richter zum Beistand zu erwählen, wo sodann bei dem Wirtschaftsamt ein gütliches Abkommen zu tentiren wäre. Da aber kein Vergleich getroffen werden könnte, so hätte das Amt im Beisein zweien Geschworenen und 2 Richtern mit Zuziehung eines Actuarii in persona des Waisen- oder andern Schreibers den Spruch hierüber zu machen. Wo alsdann sothane Erbtheilung oder resp. Spruch in das Amtsprotocoll, oder da es einen Grund anbetreffete, in das Grundbuch einverleibet werden sollte.

Wobei man anzumerken für gut erachtet, dass im Fall ein *Unterthan entweichete*, ohne dass die Obrigkeit von dessen Aufenthalt, umb denselben reclamiren zu können, einige Wissenschaft hätte, und derselbe in 3 Jahren nach dem Tod seiner Eltern oder Befreundten sich wieder an Ort nicht stellete: weilen ein solcher sich dem obrigktl. Schutz von selbsten entzogen, und quasi furtum sui, einfolgsam aller Wohlthaten sich unwürdig gemacht; so wäre man der Meinung, dass wann solcher entwichene Unterthan nicht etwan vor dem Tod oder aber inner der 3jährigen Zeit nach Absterben des Erblassers in I. k. k. Mt Kriegsdiensten getreten wäre, derselbe seiner angehofften *Erbschaft verlustiget* und von solcher gänzlich ausgeschlossen sein solle, umb hierdurch derlei Entweichungen vorzubiegen. Da es sich aber ergebete, dass der entwichene Unterthan diese Zeit hindurch in sothanen *Kriegsdiensten* gestanden, und sich nach Verfliessung deren 3 Jahren anmeldete, so wäre demselben sein Erbtheil auszufolgen. Und dahero ist man der fernerweitigen Gedanken, dass nach

Absterben des Erblassers des Entwichenen Erbtheil unter der 3jährigen Zeit durch jemanden, so die Obrigkeit oder das Wirtschaftsamt hierzu zu bestellen hätte, administriret, und die Nutzungen hievon in die Waisencassam eingeleget, nach Verfliessung deren 3 Jahren aber sothaner Erbantheil, jedoch gegen einer sichern Caution, unter die andere Miterben, welche utpote possessores bonae fidei hievon die Nutzungen sich eigen machen thäten, eingetheilet werden könnte; welche im Fall der Zuruckkunft des vorhin Entwichenen, wann er sich deren geleisteten Kriegsdiensten halber legitimiret haben würde, sothanen Erbantheil ohne denen indessen genossenen Nutzungen ihme zuruck zu stellen schuldig sein sollten. Und dieses von darumben auch, weilen es sich ergeben könnte, dass ein solcher Entwichene in vielen Jahren nach dem Tod des Erblassers sich allererst melden dörfte, mithin denen armen Leuten sehr beschwerlich fallen thäte, den Erbantheil cum fructibus perceptis zu restituiren; derselbe hingegen sich selbsten zumuthen muss, dass er von seiner Obrigkeit entwichen und durch so geraume Zeit hindurch sich gar nicht gemeldet habe.

Von denen Waisen.

Es ist zwar in denen St. R. D. 21 versehen, umb damit der Waisen Sachen durch Listigkeit deren Menschen nicht verrucket wurden, [dass] die Gerichte nach jemandens Ableben alsogleich die Verlassenschaft unter gerichtliche Sperr nehmen und sodann *inventiren* lassen sollen. Wobei es dann auch respectu deren unterthänigen, mit ihrem Stadtrat versehenen *Städten* sein Bewenden hat, weilen sothaner Stadtrat ohnedies die kgl. Stadtrechte zu beobachten schuldig. Respectu derenjenigen Städten, so mit keinem Rat besetzet, und andern *unterthänigen Ortschaften* hingegen, nachdeme man kurzerwähntermassen der Meinung ist, dass gleich nach Absterben eines Unterthans dessen hinterbliebenes ganze Vermögen alsogleich zu consigniren seie, wodurch aller Verruckung ohnedeme sattsam vorgebogen wird; so glaubete man nicht nöthig zu sein, sothane Verlassenschaft zu sigilliren. Nichtsdestoweniger aber ist es höchst erforderlich, die Waisen solchergestalt sonsten zu versorgen, dass ihnen dasjenige, so ihnen erblich zugefallen, nicht wegkomme, sondern vielmehr vermehret werde. Und zu diesem Ende hätte die Obrigkeit oder statt derselben das Wirtschaftsamt selbte mit tauglich- und wohlverhaltenen *Vormündern* zu versehen, welche da gleich bei der Erbtheilung das Interesse deren ihnen anvertrauten Waisen zu beobachten, und bei sich ereigneter Zwistigkeit in Beistand eines unparteiischen Richters des Waisens Recht bei dem Amt zu verfechten, dann den ihnen sodann nebst dem Inventario ausgefolgten Pupillaranfall (ausser des baren Geldes, welches zu bestmöglichster Beobachtung in die *Waisencassam* einzubringen wäre) nach ihrem Gewissen und wie sie es vor Gott und ihrer

Obrigkeit verantworten könnten, zu administriren, und hievon alljährlich ihre Raitungen zu Handen des Wirtschaftsamts zu erlegen schuldig sein sollten. Welches alsdann dieselbe zu revidiren, und im Fall dabei nichts zu erinnern wäre, sothanem Vormund das Absolutorium eben jährlich zu ertheilen; da aber hervorkommete, dass die Wirtschaft von demselben nicht aufrecht geführt worden, selbten alsogleich zum Ersatz des verursachten Schadens anzuhalten, ihn von der Vormundschaft abzusetzen, und den Waisen mit einem tauglicheren Vormund zu versorgen, im widrigen aber die Obrigkeit selbsten darfür zu haften hätte.

Und zumalen in denen allgemeinen und statutarischen Rechten, St. R. D. 7, 17, Landesordnung N. 6, dem nächsten Blutsverwandten sothane *tutela legitima* gebühret; also könnten auch die Obrigkeiten dahin angewiesen werden, dass selbte vor andern denen hinterlassenen Waisen den nächsten Blutsverwandten, welchem das jus succedendi gebührete, wann derselbe sonsten hierzu tauglich wäre, zum Vormund zu bestellen hätten. Da aber derselbe hierzu untauglich, oder sonsten aus erheblichen Ursachen sich der Vormundschaft nicht unterfangen wollte, sodann der weitere in gradu hierzu bestellet werden könnte, wordurch aber derselbe vor dem näheren keine Anfallsgerechtigkeit erlangen sollte. Zum Fall aber für unratsam befunden würde, jemanden von der Freundschaft die tutelam aufzutragen, so beruhete es in der obrigkeitlichen Willkür, weme von fremden Wirten sothane Vormundschaft aufzutragen wäre.

In jenem Fall aber, da lauter Waisen verblieben, und ihre *Mutter* im Leben und sonsten eine gute *Wirtin* wäre, so könnte dieselbe währenden Wittibstand in Administratione verbleiben und nach aufgerichtetem Inventario deren Waisen Gut verwalten; wobei sie aber auch auf gute und christliche Auferziehung derenselben gute Acht haben sollte. Wann aber die Mutter dem Gut übel vorstände, so wäre derselben ihr Theil herauszugeben, und über die Waisen und ihr Gut ein Vormund zu bestellen, vermög St. R. C. 58, F. 48. Da ferners solche Mutter ihren *Wittibstand verändern* möchte, so verlierete sie hoc ipso die Administration deren Waisengütern, und wäre schuldig ihres Manns und deren unmündigen Kindern Güter zuvor in die *Theilung* zu legen. Auf Befund, dass sie hievon was verborgen oder durch ihr böses Vornehmen zum Abbruch deren Pupillen was genossen hätte, so kommete sie nicht nur umb ihren Antheil, sondern wäre auch die Ersetzung zu thun schuldig. St. R. C. 59.

Und obwohlen in denen St. R. E. 26 § 2 die Jahre der erreichten *Voigtbarkeit*, u. z. vor die Knaben das 18., für die Mägdlein aber das 15. Jahr, ausgesetzet seind; so enthaltet doch eben diese Rechtsstelle § 3, dass die Eltern, wie auch das Recht, bei Erkanntnuss billiger Ursachen sothane Jahr auf längere Frist erstrecken könne. Dahero erachtete man ebenfalls, dass die unterthänige Mündlinge insolang in sothaner

Qualität und unter der Obsicht deren Vormündern zu verbleiben hätten, bis die Obrigkeit oder das Wirtschaftsamt sie zu Besorgung der eigenen Wirtschaft für sattsamb und fähig erkennen möchte. Wo sodann dieselbe allererst zu Administration ihres Vermögens zugelassen, und dasselbe ihnen von denen Vormündern nach gelegter vollständigen Raitung bei dem Wirtschaftsamt abgetreten werden könnte.

436.

1749, 7. listopadu: Moravský tribunál patentem vyhlašuje nařízení císařovny, aby obce neposílaly zbytečných deputací ke dvoru, nýbrž aby užívaly král. českých advokátů a agentů, z nichž čtyři zdarma ujímají se chudých; pokoutním písařům zapovídá se psáti stížnosti ke dvoru.

Von dem kaiser-königlichen Tribunali im Marggrafthum Mähren wird jedermänniglichen durch gegenwärtige Patenten kund und zu wissen gethan, welchergestalten die römisch kaiser-königliche Majestät, unsere allergnädigste Erblandesfürstin und Frau, vermög eines an Eingangs erwähntes Dero kaiser-königliches Tribunal unterm dato den 31. Octobris, recepto vero den 6. Novembris dieses forteilenden 1749 Jahres erlassenen allerhöhsten Rescripti allergnädigst zu vernehmen gegeben haben, wienach zugegen deren vorlängst, und zwar letzthin im Jahr 1744 erfrischten Inhibitions-Generalien, vermög deren denen Städten und anderen Communitäten zu Besorgung ihrer sowohl Justiz- als auch anderen Vorfallenheiten ohne Ihro Mt allerhöchsten Vorbewusst und Erlaubnuss einige Abgeordnete, als wordurch ihnen nur vergebliche Unkosten, Zeit- und Würtschafts-Versaumnuss verursachet wurden, nacher Wien abzuschicken, auch sonstigen Partikular-Parteien um eben des Willens sich dahin zu begeben, verboten, mithin dass sowohl ein als andere in ihren Vorfallenheiten deren dortigen königlich-böheimischen beeidigten, in genugsamer Anzahl befindlichen Advocaten und Agenten sich zu gebrauchen hätten, anbefohlen worden; jegleichwohlen eine Zeit hero ein ohnbeschränkter Anlauf verschiedener Deputirten und Parteien aus denen Ländern, auch zum Theil mit unförmlichen Anbringen und sträflichen Verleutungen, blos zu allerhöchst gedacht Ihro kaiser- und königlichen Majestät unnöthigen Behelligung und ihrer selbsteigenen höchst empfindlichen Beschwernuss wahrzunehmen gewesen wäre.

Nun wären allerhöchst gedacht Ihro k. k. Mt nicht gemeint, hierdurch dero treugehorsamsten Landesinwohneren und Unterthanen ihre habende Rechts- und andere Vorfallenheiten vorzustellen, schwer zu machen, wohl aber aus landesmütterlicher Vorsorg vielmehr dieselbe durch gedeihlichere Mittel zu erleichtern; in wessen allerhöchster Absicht die dortortige Advokaten und Agenten dahin angewiesen worden wären, denen zu ihnen das Vertrauen setzenden Parteien mit pflichtmässiger

Treu und Fleiss nach aller Möglichkeit zu patrociniren und in Palmario die Parteien nicht zu überschätzen, wobei denen vier jüngeren Advocaten und Agenten denen Armen ex officio und ohne Entgeld zu patroniciren obliegete. Um aber derlei Abschickungen deren Deputirten zu unterbrechen, und untereinst auch die in Justizsachen gefährliche Winkelschreibere abzuschaffen und abzustellen, befehleten mehr allerhöchst erwähnt Ihro k. k. Mt allergnädigst den von vorhin schon per Edicta ergangenen allerhöchsten Verbot zu wiederholen und zu erfrischen, folgbar die Städte, Communitäten und andere Parteien mit ihren etwaigen, jedoch begründeten Vorfallenheiten an besagte königlich böheimische Advokaten und Agenten gemessen anzuweisen, mit dem weiteren Beisatz, dass niemand, welcher hierzu nicht legitimiret ist, sich unterfangen solle, derlei Leuten die Memorialia zu verfassen, sondern dieselbe mit ihren diesfälligen Antrag zurück, oder denen ex officio hierzu bestellten Rechtsfreunden und Agenten zu weisen; wo im widrigen ein solcher für alles hieraus entstehende Übel zu haften, und zugleich eine scharfe Straf zu gewarten, sich auch keiner Entschuldigung zu erfreuen haben wurde.

Werden solchemnach alle und jede hiesige Landesinwohnere diesem allerhöchsten Befehl und Verbot allergehorsamst nachzukommen; die diesfalls vorhin schon ergangene, im gantze[n] Lande publicirte Edicta prohibitoria, wie auch diese jetzt wiederholter gehende allerhöchste Inhibition auf das genaueste zu beobachten, ihre Rechts- und andere Vorfallenheiten allerhöchsten Orts nicht durch Deputirte, noch auch mittelst unförmlicher, von denen Winkelschreibern verabfassten Memorialien anzubringen und respective zu besorgen, sondern deren beeidigten königl. böheimischen Advocaten und Agenten sich zu gebrauchen; übrigens aber auch jedermann, der nicht hierzu legitimiret ist, von Verfassung derlei Memorialien sich zu enthalten, einfolglichen sich diesfalls für Schaden und auf widrigen Betrettungsfall erfolgende Bestrafung zu hüten, durch gegenwärtige offentliche Patenten auf das nachdrucksamste erinneret.

Geben in der königlichen Stadt Brün den 7. Monats-Tag Novembris im 1749 Jahre.

N. N. Der römisch-kaiserlichen, auch iu Germanien, zu Hungaren und Böheim königlichen Majestät Landeshaubtmann, Cantzler und Räthe bei dero kaiser-königlichen Tribunali in Dero Erbmarggrafthum Mähren.

Frantz Joseph Graf Heyssler (L. S.) Heinrich Xaveri Hayek von Waldstädten.

Wentzl Tobias Trtina.

Z tištěného patentu v arch. Č. Musea.

437.

1749, 24. listopadu: Patent k vyhubení vrabců.

Cís. kr. representace a komora markrabství Moravského vyhlásila dne 24. list. 1749, že císařovna pohnuta jsouc k tomu škodami, jež vrabci každoročně na obilí dělají, k jich vyhubení nařídila dne 22. t. m. toto: Primo, Sollen auf einen Lahner im platten Land 12, auf einen im Mittellgebürg 8, und im höheren Gebürg 6 Stuck Spatzenköpfe geleget, und 6 Häusler für einen Lahner gerechnet werden. — Tertio, Ein jeder Possessor in denen Landstädten respectu seines Hauses, u. zw. auf dem flachen Land inner denen Ringmauern 6, dann in denen Vorstädten 12 Spatzenköpfe abliefern. — 4. Vrabčí hlavy mají se odváděti v únoru zároveň s kontribucí na březen. — 6. Za každou neodvedenou hlavu ustanoven jest krejcar pokuty ve prospěch místních chudých.

Tištěný patent v archivě Českého Musea. — Rozumí se tuším, že tak nařízeno bylo také v Čechách, a snad i v jiných dědičných zemích.

438.

1749 obnoven byl samodílný řád městečka Doubravníka, pocházející z roku 1478.

Uveřejnil jej v Časopise Matice Moravské 1905 str. 383—391 Josef Soukal z městské knihy. Jest pamětihodný jak svým velkým stářím a dlouhým trváním v platnosti, tak i svým obsahem. Ten jest rozdělen v 90 paragrafů, z nichž některé tvoří skupiny se zvláštními nadpisy; ale to rozvržení podle látky není důsledně provedeno, což pochází snad také odtud, že ten řád nepovstal celý najednou podle jednotného plánu, nýbrž bylo do něho čas po čase připisováno. V úvodě datovaném 1478 vypravuje se, že se „vypisuje zřízení, řád, spravedlnost v městečku našem Doubravníce," jak toho ta obec užívala bez všeliké překážky pánův svých, i měla to také již „prve od předkův našich sepsané," ale bylo jim prý to v čas válek vzato skrze zlé lidi s jinými statky. Pročež rychtář, konšelé a všechna obec, „co v pravdě zpamatovati mohli," dali vedle prvního zapsání zřejmě sepsati. Vrchností na panství Pernšteinském, ku kterémuž městečko Doubravník vždy náleželo, byli tehdáž synové pana Jana z Pernšteina, zemřelého r. 1475, Vilém, Jan, Vratislav a Jimram; o nějakém svolení vrchnosti není žádná zmínka; sepsali si tedy Doubravničtí svůj obecní řád sami o své ujmě.

Rovněž tak svéprávně byl čas od času rozhojňován, jakož svědčí letopočet 1677 při paragrafu 79, jenž z usnešení celé obce obmezoval kácení drev v obecním lese; rovněž při „obnovení a přepsání," které se stalo 5. února 1749, jmenují se toliko primator, purkmistr, rychtář a dva konšelové, beze zmínky o vrchnosti, kterouž byl tehdáž roku 1749 Josef von Stockhammer.

Naproti tomu vliv úřadu vrchnostenského jeví se v paragrafu 84, jenž oznamuje, že roku 1567 „stalo se snešení v obci i poroučení od Jonathy Kšarvana z Gostic, ouředníka toho času na Pernšteině, aby žádný dříví žádného nesekal v lesích obecních bez povolení vší [obce] i také s vědomostí ouředníků."

Tento řád týče se věcí velmi rozmanitých, a vztahoval se netoliko na obyvatele městečka Doubravníka, ale poněkud také na šest vesnic blízkých, ježto podle čl. 88 „tyto vsi přislušejí k rychtě a k právu Doubravníka městečka: Borač, Husle, Jestřabí, Klokočí, Raková a Maňová." Pamětihodné jest ustanovení čl. 44, že „rychtáře má voliti obec, dva člověky,

a z těch jednoho k tomu hodného ouředník na páně Jeho Milosti místě má vybrati.“ Předměty hlavní, o nichž ty artikule jednají, následují po sobě v tomto pořádku, ač nezcela zachovávaném: K čemu obec (tedy lidé Doubravničtí) má právo v lesích panských (jež se tam nazývají komorami panskými), v řekách; o hrách a jiných prostopášnostech; o ohni, o hosti počestném, o mlynářích, o výčepu piv a vín, o pivovaře, o lázních, o odvádění vody, o masařích, o svárech a jich rovnání, o nečistotách, o dobytku na škodě a jeho pasení, o psích, plotech, příkopech, mezích, úhořích, o pastviskách, o husích, o lesích obecních, o pastýřích i jiných věcech.

439.

Z knihy dekretní

panství Jindřichohradeckého v letech 1749 a 1750.

V hrabécím archivě Jindřichohradeckém chová se foliant nestránkovaný, do něhož v letech 1749 a 1750 zapisovaly se pořádkem časovým žádosti poddaných i jiných osob, podávané k vrchnosti. Každá strana jest rozdělena ve tři sloupce aneb rubriky: v prvním sloupci vepsána jest prosba k vrchnosti; v druhém hospodářský úřad J. Hradecký dává zprávu o žadateli a jeho poměrech, i činí návrhy, kterak by žádost mohla býti vyřízena; v třetím sloupci stojí dekret aneb rozhodnutí vrchnostenské, jež bývá podepsáno: Procop Graf Tschernin. — Tento magnát narodil se r. 1726; ve statky po předcích zděděné uvázal se r. 1746 jakožto již zletilý. — Z první polovice knihy vypsal jsem si některý počet proseb, prvotně jen pro svou potřebu, pročež jsem je všemožně zkracoval, dílem i českými slovy, ač zápisy v knize jsou německé. Uveřejňuji své výtahy, poněvadž jsou zajímavým doplňkem k řádům selským, jako pleť a maso ke kostem. Foliant má na hřbetě nápis: „Kniha dekretní.“ Uvnitř má nápis jiný delší, jejž stavím v čelo svým výtahům. Z pozdějších časů archiv J. Hradecký má ještě několik svazků podobných knih dekretních.

Prothokol über die an gnädige hohe Obrigkeit einreichende und dem Amt Neuhaus sodann zum Gutachten communicirende Memorialien, dann die hierauf erfolgende hochobrigkeitliche gnädige Resolution[en] und Ambts-Executiones, anfangend anno 1749 et 1750.

Nr. 16. Leibeigener Unterthan ausn Dorf Rosetz prosí: wasgestalten all die unterthänige Robotbauern, welche in dem Holnauer und Koza-Revier das benöthigte Breu- und Kurzholz zu schlagen, folgsam mit dem Zug auf dem Holz-Plann auszurucken haben, in ein und auch 2 Tägen nicht vollenden, und wegen der Weite nicht nacher Haus gelangen können, sondern über Nacht in meiner Behausung, bei welcher ein *Stall* . . . worinnen das Vieh [těch robotníků] ihre Ruhe geniessen kann, auf 30 und mehr Stück Rind- und Pferdevieh . .; nunmehro aber dieser Stall zum Einfallen sich neiget, zu befürchten, dass nicht ein Unglück geschehen möchte. Diesen Stall gerne in vorigen Stand bringen, ich aber bei meinem Grund kein Stammholz habe. Prosí, aby hrabě na vystavění toho chléva dal mu 15 oder 20 Stamm Blanken-Bäume. — Úřad potvrzuje, že robotníci toho chléva tak užívají, supplikant má $^3/_4$ lánu, pilně robotuje; navrhuje dáti jemu 10 Stamm Blanken-Bäume aus dem Hollnauer Revier. — Hrabě tak činí. Wien 30. Mart. 1749.

21. V Malém Bernarci *vyhořel* sedlák Johann Fegyral nadobro, i o dobytek přišel, prosí o dříví ke stavbě, šindel, obilí k osevu. — Hrabě svoluje in Gnaden, dass ihm aus dem unterthänigen Fundo, welcher ohnehin vor dergleichen Nothfälle errichtet worden, 12 Strich

Sommergetreid auf 2 Jahre ohne Zins vorgeliehen, aus dem Margareta-Revier 15 Stamm Bauholz in gewöhnlicher Taxa auf einen ganzjährigen Credit, und 5 starkere und 5 schwachere Baubäume zum Almosen angewiesen werden. Wien 28. Apr. 1749.

22. Lorenz Tuma aus dem Dorf Unterschlagles leibeigener Unterthan [otec jeho byl podruhem v J. Hradci], sloužil $70^1/_2$ měsíce als Stuck-Knecht bei der Artillerie, chce hledati štěstí ve světě, prosí o *Wegloss-Brief* ohne Entgeld. — Úřad míní, ježto nic nedědí, mithin Euer gr. Gnaden an einem dergleichen mittellosen Menchen wenig oder gar nichts gelegen, . . den freien Weglass als einem armen Purschl gegen Erlag 10 fl. in Gnaden zu ertheilen. — Ale hrabě rozhodl prozatím, aby ještě písemně oznámil, zu was vor einem Ziel und End er in die völlige Freiheit gesetzt zu werden verlange. Wien 30. Mart. 1749.

25. Simon Hantsch von Ottenschlag, z chudoby byl Stuckknechtem, teď chce *se učit tesařem* ve městě. — Úřad navrhuje: nach geleisteter Bürgschaft und entrichter Ordinari-Gebührniss das Zimmerhandwerk erlernen zu lassen in Gnaden zu verstatten. — Hrabě tak svoluje. Wien 30. Mart. 1749.

30. [*Zhost*]. Joseph Fyala aus der Zaubka-Mühl zur Herrsch. Neuhaus gehörig, unterthänigst eingereichte Supplic bittend, womit er in die völlige Freiheit entlassen werden möchte. Oberwähnter Joseph Fyala ist ein erlernter Müllerspursch, welcher sich lange Jahre auf der Wanderschaft herumgeplaget hat, nun aber in der königl. Stadt Netolitz an eine nach dem seel. Johann Zmach hinterbliebene bürgerl. Wittib in ein kleines Häusel zu heirathen gedenket. Weilen dann dieser ein sehr armes Purschel, so nach seinem seel. Vater die mindeste Erbsanforderung zu hoffen hat, ansonst auch Euer . . Gnaden an einen selbigen mittellosen Menschen wenig oder gar nichts gelegen: also erachtete ein . . Amt, EG. geruheten Supplicanten gegen Erlag 15 fl. [sic] mittelst eines landgebräuchlichen Weglosses in die völlige Freiheit zu überlassen. Sign. Schloss Neuhaus 26. Febr. 1749. — Fiat Weeglass vor den Joseph Fyala Neuhauser Unterthan, in die völlige Freiheit zu dem Ende, dass er in der Stadt Netolitz mit der verwittibten Margaretha Zmachin zur Verehelichung gelangen könne, gegen zu bezahlen kommenden sechzehn [sic] Gulden samt darunter verstandener Canzleigebühr und der Taxa vors Stempelpapier. Decretum Wien den 30. Martij 1749.

31. [*Zhost.*] Johann Fiescher, Caffiler auf der Herrschaft Strkow, bittet um die Mariana des Mathes Mickl eheleibliche Tochter aus Dorf Wenkerschlag, womit sie in die völlige Freiheit mittels gewöhnl. Lassbriefs, ihm aber vor eine Ehewirthin überlassen werden möchte. — Dieser Supplicant ist ein S. V. Abdecker auf der Herrschaft Strkow, welcher mit Verwilligung deren Eltern eine Bauerstochter aus dem Dorf Wenkerschlag, und zw. des Mathes Mickhls Tochter Mariana zu heiraten intentionirt. Wann nun selbte nach Ableiben ihres Vaters nicht mehr als gegen 20 Schock Erbsanforderung zu hoffen hat, und E. Gn. an einer selbigen Person, welche sich in ein so verächtliches Geschlecht einzuheiraten vermeinet, gar nichts gelegen, teda aby jí dali zhostný list za 15 fl. Sig. Schloss Neuhaus 28. Febr. 1749. — Fiat Weegloss, ale za 15 fl. a kolek. Wien 30. Mart. 1749.

32. [Poddaný *propouští se* na jiné panství]. Hochgeehrtester Herr Vetter [Procop Gr. Černín]. Zur bitiger [?] Ersehung habe gegenwärtig des Wenzel Nigl aus dem Dorf Wenkerschlag an mich gelangte demüthige Bitte anschliessen, zugleich mein[en] hochgeehrtisten H. Vetter um gefällige Ueberlassung obbemelten Ihro Unterthans und der ihm etwa zustehen mögender Erbgerechtigkeit hiemit geziehmend ersuchen, und zu ebenmässiger Willfährigkeit

Erwiederung, nebst höflicher Empfehlung beharren sollen Euer Hochgeboren gehorsamster Diener und Vetter Joh. Graf zu Lichtenstein. Teltsch 12. Dec. 1748. — Úřad:

Dieser von hohen gehörte nachbarlich angesuchte Wenzel Nigl ist ein gewester Inmanns-Sohn aus dem Dorf Wenkerschlag, wessen Vater vor ungefähr 6 Jahren gestorben ist; und weilen man ihm vor einen Recrouten hat fangen wollen, so hat sich selbter von der hiesigen auf die Teltscher Herrchaft geflüchtet, sonst sich aber sowohl auf hiesiger, als auch auf Herrschaft Teltscher Seits wohl verhalten. Da nun aber ihm ein Glück allda zukommet, dass er zu des Veit Luckschall eheleiblichen Tochter Catherina in einen $^1/_4$lanigen Grund in Dorf Hosterschlag einheirathen kunte, selbter auch auf hiesiger Herrschaft nach seinem abgelebten Vater nichts zu fordern, und man von Teltscher Seiten die allmalige Wiederesetzung zu hoffen hat: solchemnach eines unterthänig treugehorsamsten Amts ohnmassetzliches Erachten wäre, Euer hoch-reichsgräfl. Gnaden geruheten dem dienstnachbarlich angesuchten Wentzl Nikal in favorem matrimonij mittelst eines landüblichen Weglosses gegen Erlag der Ordinari-Canzlei-Taxa aus der hiesigen in die Herrschaft Teltscher Unterthänigkeit, der Catherina Luckschallin aber vor einen künftigen Ehewirth in Gnaden zu überlassen. Sig. Schloss Neuhaus 26. Febr. 1749.

Fiat Weglass vor den Wentzl Nickall aus der Neuhauser in die Graf Lichtensteinsche Teltscher Unterthänigkeit in favorem matrimonij gegen Erlag der gewöhnlichen Canzlei-Taxa per 10 fl. 2 kr. Decretum in Wien den 30. Martij 1749. Procop Graf Tschernin.

37. Stanislaw Marek aus Rosecz, frühe Zeit von Vater und Mutter verwaistes Purschl, arm, welcher wegen der schweren Bauernarbeit in seiner blühenden Jugend ganz verputtet ist, dass von daher zu nichts andern als zur *Schneidersprofession* tauglich. — Úřad navrhoval: nach geleister Bürgschaft umb den Lohn Gottes den diesfälligen Consens als einem bettelarmen Waisen in Gnaden gratis ausfolgen zu lassen. — Ale hrabě: Erlaube in Gnaden den Amtsconsens gegen zu prästirende Schuldigkeiten ertheilen zu können. Wien 30. Mart. 1479.

38. Philipp Schmid aus Zinnolten chce dát syna Andresa na *Leinweberhandwerk*. — Weil Supplicant zur Fortpflanzung seiner $^1/_2$hubigen Bauernwirthschaft annoch mit mehreren Kindern versehen, und eben dessen Sohn Andreas das Unglück hat, von einer ganz schwachen Leib-Constitution zu sein, navrženo povolit; 2. Mart. — Povoleno mit der Praecaution, dass er zuvor verbürget werde. Wien 30. Mart. 1749.

39. Na *krejčovinu* chce Antoni Blažek aus Poschen, ein an dem rechten Fuss stark gelehmtes Pürschl, ganz mühselig in den Krücken herumgehen muss, k jinému se nehodí. — Svoleno za obyčejných výminek. Wien 30. Mart. 1749.

41. Joseph nach dem seel. Johann Schuler aus Ottenschlag chce jít na *krejčovinu*. — Supplicant ist ein armes verwaistes Purschl, wessen Vater frühzeitig gestorben und ihm nichts hinterlassen, ja selbter ist auch Noth halber ganz klein und verputtet, dass er sich zu nichts andern als zur Schneiders-Profession zu appliciren vermag; navrhuje se konsens; 5. Mart. — Hrabě svolil pod obyčejnými výminkami.

42. Jacob nach dem seel. Franz Reiszner aus Blohaschlag chtěl by být *kovářem*. — Supplicant ist ein Bauerssohn, hat 3 Gebrüdere, mithin sich genöthigt sieht, um sein Stückl Brod heut oder morgen verdienen zu können, eine Profession zu erlernen. Weilen nun selbter zur Schmidprofession Lust traget, und ihm ohnedem die Bauernwirthschaft nicht zukommt, teda aby se mu povolilo gegen Bürgschaft und Consens Gebühr; 4. Mart. — Povoleno, Wien 30. Mart. 1749.

43. [Na *zednictví.*] Catherina nach dem Johann Blaschek aus dem Dorf Jareschau bittet um ihren Sohn Wenzel das Maurer-Handwerk erlernen lassen zu dörfen. — Es ist die gottliebende Wahrheit, dass Supplicantin eine arme, noch mit mehreren Kindern versehene Bäuerin ɔc, teda aby se jí svolilo. Úřad také ve své přímluvě praví o zedníkovi, weil man dergleichen Leute auf der Herrschaft nöthig hat. — Der Supplicantin wird gnädig erlaubet, ihren Sohn Wenzel zum Maurerhandwerk appliciren zu können, zuvor aber soll sie gewöhnlichermassen Bürgschaft leisten und vor den Consens die Ordinari-Gebühr zahlen. Decr. Wien 30. Mart. 1749.

44. Geörg Urez [?] aus Ruttenschlag um seinen Sohn Antoni das *Leinweberhandwerk* erlernen lassen zu können. — Supplicant ist in Ruttenschlag ein Dorfsrichter und mittelmässiger Bauer, welcher zu Fortpflanzung seiner Bauernwirthschaft annoch mit 2 Söhnen versehen; dessen Sohn Antoni hingehen ist ein ganz kleberes Purschl, so sich zu keiner schweren Arbeit schicket; teda aby se mu povolilo nach geleisteter Bürgschaft praestitis praestandis. — Hrabě tak svoluje. Wien 30. Mart. 1749.

45. Geörg Czeczekh aus Rotwurst seinen Sohn Rzehorz das *Maurerhandwerk* erlernen lassen zu können. — Supplicant ist ein armer Inmann, welcher annoch mit mehreren Kindern von Gott begabet, mithin seinen Sohn, als welcher ein geschicklich und arbeitsames Purschl ist, aby se povolilo pod obyčejnými výminkami. — Povoleno 30. Mart. 1749.

46. Antoni Schrutz aus Oberschlagles Bauerssohn, wessen väterlichen Grund sein Bruder besitzet, mithin er freilich wohl gezwungen ist, eine Profession zu erlernen, dostává svolení k učení *na zednictví* v obyčejných výminkách, Wien 30. Mart. 1749.

47. Johann Tischler, Müller von Wenkerschlag, chce dát syna na *krejčovinu.* Supplicant ist mit mehreren Söhnen versehen, und der eine Sohn Wentzl das Unglück hat, von Geburt an krump zu sein, welcher sich zu keiner als Schneiderprofession schicket, dessen Vater hingegen seine Mahlmühle und $^3/_4$lanige Bauernwirthchaft mit den andern Kindern wohl bestreitet. — Teda dostává svolení za obyčejných výminek, Wien 30. Mart. 1749.

50. Franz Stefl aus Puchen, eines armen Inmanns Sohn, welcher von Jugend auf sich bei fremden Leuten in Knechtsdiensten wohl verhalten, nun aber sich in der Zukunft besser ernähren zu können, intentioniret derselbe das *Zimmerhandwerk* zu erlernen; praestitis praestandis navrženo. Svoleno, Wien 16. Juli 1749.

55. [*Ženitba na cizopanství.*] Mattheus Klenar von Dorf Rattiborz [na panství J. Hradeckém] podal žádost k vrchnímu Krumlovskému [Jiřímu Vavř. Escherichovi, jenž byl vlastníkem statku Budislavě u Soběslavě]: Euer Gnaden gehorsamst beibringe, dass vermittelst sonderbaren göttlichen Providenz ich eine Deroselbten zugehörige Unterthanin, als des Matheus Rzihousky Bauers in dem Dorf Budislau eheleibliche Tochter Margaretha zu heiraten entschlossen und mich mit ihr auf dasigen Gut Budislau ehrlich zu nähren verhoffe. Teda prosí, aby Escherich se přimluvil za jeho zhoštění u hraběte Černína. — Vrchní Krumlovský poslal ten memorial hr. Černínovi s přímluvou:

Wann nun hierunter die Beförderung des heil. Ehestandes versiret, und ich in derlei Fällen eine Vergeltung zu thun erbietig bin.., teda prosí, aby Klenara propustil z poddanství J. Hradeckého samt all seiner Erbsgerechtigkeit, im Fall er derer was habhaft, und mir auf mein Gut Budislau mittelst eines gewöhnlichen Lossbriefs für unterthänig und der Margaretha.. zu einem künftigen Ehewirt zu überlassen. Euer Hoch- und Wohlgeboren gehorsamer Diener Georg Lorenz von Escherig. Crumau 26. Mart. 1749.

Úřad J. Hradecký dává zprávu hrab. Černínovi: Mathias Klenar ist ein Schafknecht, wessen Vater erstlich zu Rothwurst als Gemeinhirt gedienet hat, nachfolgends aber sein Unterkommen auf fremden Herschaften mit allweiligen Amtsconsens geführet, vor jetzt aber zu Lasznitz als Schafknecht sich befindet. Nun aber dessen Sohn eben als ein Schafknecht vielleicht ein Glück hat, sich mit . . zu verehelichen. Und gleichwie EGn an einem dergleichen, so schlechterdings zu achten kommenden Unterthan gar nichts gelegen, ihme Crumauer fürstlichem Oberhauptmann Herrn von Escherig andurch eine Willfährigkeit geschahete, er fürstlicher Oberhauptmann die allmalige Reciprocirung angelobet, teda aby se povolilo. Neuhaus, 9. Mai 1749.

Hrabě Černín povolil dle návrhu in favorem matrimonii gegen Canzlei-Taxa und Stempelpapier, Wien 16. Juli 1749.

19. [*Vdavky na cizopanství.*] Herr Johann Peter von Jungwirth, Herr auf Platz [držitel panství Strážského], intervenirt umb die Elisabetha des Urban Kollarz aus Poschen eheleibliche Tochter, welche der Wenzel Ssimek von Platz zu ehelichen gedenket. — Fiat za taxu a kolek, Wien 30. Apr. 1749.

60. [*Robota neslevena.*] Simon Storch aus Grambach, ich einen öden und ruinirten und mit grossen Schulden, von dritthalben Viertel, den 14. Grund in Grambach angenommen, von welchem ich jährlich 6 fl. Robotgeld erlegen und die Extraroboten darneben prästiren muss; aby sobě pomohl, prosí na několik let za prominutí nebo slevu těch povinností. — Úřad potvrzuje pravdivost, ale radí jen auf 2 Jahre lang, so 10 fl. betraget, die schuldige Robot, welche ohnedem zugeschlagen, nachzusehen, ale napřed aby zaplatil 17 fl. 48 kr. dlužných za robotu. — Hrabě: Supplicant wird in Gnade ab- und zu weiterer Verrichtung der Robot, oder in Ermangelung des Zugviehs zur ehehin pactirten Zahlung angewiesen, gestalten ich sothane Robot nach den neuen landesfürstlichen Einrichtungen auch in genug hohen Anschlag reluiren muss. Wien 16. Juli 1749.

62. *[Robota neodpuštěna.]* Georg Drachowsky aus Lasznitz: dass ich mehreren Theils des Angesichts beraubter, mit gross schmerzlicher hinfallender Krankheit presshafter Mann und lebenslang angesehener Krüppel, meine eigenthümliche Mühle und Wirthschaft meiner Schwester Ursulla cedirt habe, hingegen mir aber eine Chaluppen bei diesem Grund bis in das 3. Glied zu geniessen, und von allen Schuldigkeiten und Zahlung befreit zu werden, versprochen worden; nun aber statt gründlicher, eine andere [Chalupe] in Dorf unter Gemeinschmitten stehende erkauft habe, bei welcher ich alle Schuldigkeiten prästiren soll. Bittet umb die heil. fünf Wunden Christi, in Ansehung meiner Miserabilität, aby byl sproštěn povinností, robot a platů. — Úřad dosvědčuje, že to je miserabler Kripl ɔc, a že jemu eine kleine, wie man zu sagen pflegt, Inmanns-Chalupe bis ins 3. Glied erkauft worden, teda aby ho vrchnost osvobodila von der wochentlich 1 Tag zu verrichten habender Robot ad dies vitae. — Hrabě: Weil Supplicant seiner Schwester die ihm zuständig gewesene Mühl in Lasnitz vergleichsweis gutwillig überlassen hat, und diese mittelst sothaner Cession soviel Vortheil ohne Zweifel profitiret haben wird, dass sie anstatt seiner von der ihm zur Wohnung eingeraumten Chalupen die schuldige Frohndienste gerne übernehmen und verrichten kann: dannen er seines Gesuchs halber ab-, und dagegen gemelte seine Schwester zur Vertretung, insoweit er zu roboten selbst unfähig sein mag, angewiesen wird. Wien 16. Juli 1749.

64. *[Místo mlýna trest.]* Carl Krupiczka, vacanter Müller aus dem Dorf Niedermühl, Herrsch. Neuhauser Unterthan, auf der Herrschaft Platz zu Kralowitz 9, und zu Retschitz 7

Jahre lang als Müller gestanden, nun aber bei der letzteren, weilen Obrigkeit ihren Unterthanen zu helfen trachtet, des Dienstes entlassen worden, derowegen, und [weil] der jetzige Obermühler Müller in dasigen Dorf einen Bauerngrund angenommen und ganz leicht sich sammt seinen Kindern ernähren kann, ihme diese Mühl in Gnaden vergünstiget werden möchte.

[Úřad:] Obwohlen Supplicant sich von dermalen vacant befindet, und in seinen Herrschafts-Bestand-Mühl-Diensten jederzeit sich ehrlich verhalten, ja auf ihn als einen Unterthan zu reflectiren wäre; so ist aber wider den jetzigen Müller namens Johann Kayser (welcher ein guter Zahler ist) nichts einzuwenden, und wann dieser Supplicant auf anderen Herrschaften mit einer Bestandmühle nicht unterbracht werden kunde, so wäre Supplicant . . . abzuweisen. 23. Mai 1749.

Nachdeme der jetzige Bestandinhaber der Obermühl als ein wohlerfahrener Handwerker und richtiger Zunftmann nichts verschuldet hat, verstossen zu werden, und bei andern Herrschaften auch keine Aperturen obhanden sein, allwohin Supplicant unterbracht werden kunte: dannenhero er in seinem Gesuch nicht allein abgewiesen, sondern auch — dass er zu Beweg-ursach, umb desto ehender zu reussiren, in seinem Bittlibell lügenhaft zu beziehen sich unterfangen hat, samb seine Mutter zur Ausamblung [kojení] meines in Gott ruhenden H. H. Vaters gebrauchet wäre worden, — mit einem ungnädigen Ausputz auf der Kanzlei bei wirklichem Amtstag vor seine sträfliche Anmassung zu begegnen, folgbar auch über dieses noch mit dreistundigen Esel-Reiten zu bestrafen sein wird. Decretum Wien 16. Juli 1749.

72. [*Vandr bývá 3letý.*] Veit Rokos, Wagnergesell aus Poschen, bittet um eine Werkstatt. — Úřad: Auf der Herrschaft Neuhaus keine Wagnerwerkstatt obhanden. — Hrabě: Nachdeme nun auf meinen Herrschaften von keiner lahren Wagnerwerkstatt bekannt ist, ansonsten aber denen leibeigenen Unterthanen oblieget, nach verbrachten dreien Wandersjahren in ihre Geburtsorter entweder zurückzukehren, oder wann sie auf längere Zeiten ausbleiben wollen, den obrigkeitlichen Consens verneuern zu lassen, welches Supplicant zu machen ausser Acht gesetzet, und nach eigener Gestandnuss über 10 Jahr sich allschon absentiret hat: dannenhero er als ein ausschweifender Unterthan auf jene Herrschaft, wohin er mit der Leibeigenschaft zugethan ist, sich gestellen, und alsdann erst, wann er die Prob von seiner Erfahrenheit gezeiget haben wird, um Meister zu werden und eine Werkstatt zu überkommen sich bewerben solle. Wien, 23. Juli 1749.

78. [*Škody od zvěři.*] Dorf Hatzkner Gemeinde, Leibeigene, weil wir sammentlich denen Wäldern Benachbarte sind, uns genugsamb nicht von dem vielfältigen Wilpret obhüten können, dardurch einen grossen Schaden an Getreid sehen müssen. EGn geruheten ein gnädigstes Mittel machen, damit das liebe Getreid conserviret werden könnte, indem wir unter grossen Zinsen stehen, uns zu helfen nicht wissen. — Úřad navrhuje frebentlich Gesuch abzuweisen; důvody jako následující. — Hrabě: Die Supplicanten sollen, wie es obrigkeitlicher Seits bei denen zwischen Wäldern gelegenen Gründen beschiehet, ihre angebaute Früchte nächtlicher Weile NB. ohne Schussgewehr bewachen; durch diese Fürkehrung werden sie allen Schaden, so sie von dem wenig Wildpret zu befahren hätten, füglich abwenden und von selbsten sich klaglos stellen können. Wien 16. Juli 1749.

82. [*Mlynáři* v čas války melou proviant z kontribučenských sýpek.] Wasgestalten bei vorgewesten Kriegsläuften uns von dem unterthänigen Fundo-Getreid, welches sehr schlecht und unrein, so von denen sammentlichen Herrschafts Unterthanen zusammen geschüttet, auf Proviantmehl zum Vermahlen gegeben worden, wo von jedem Strich an Mehl 110 Pfund und

Kleie 2 Massl abzuführen ausgesetzt worden ist, allein mit mühsamer Zusammensuchung, sambt das sonst gewöhnliche Mautmassl des [?] Mehl kümmerlich mit Nachsetzung unseres eigenen Schadens entrichtet, die Kleie aber, weilen dieses Getreid, wie bemelt, sehr schlecht war, gar nicht auf die ausgemessene Zahl gelangen können, sondern in einen Rest von 403 Str. 1 Vr. $2^5/_8$ M. verfallen, welcher auch bisher annoch haftet, und anjetzo von dem dermaligen Contributions-Schreiber zur Zahlung mit der Execution angehalten werden sollen... Ursachen dessen, weilen wir ohnedem sowohl das Mahl-Maut-Massl und auch sonst gewöhnliche Mahl-Kreuzer Schaden leiden müssen... prosí hraběte diesen Kleienrest deren 403 Str. ɔc vor unsere mühsame Arbeit und erlittenen Schaden, umb nur des ausgemessenen Mehlaussatzes zu ergänzen . . nachzusehen, že se budou zaň modlit. Leibeigene sambentl. Müller der Herrschaft Neuhaus.

Úřad to potvrzuje, i že selbe in der Unterthanere Fundum bis dato 403 Str. Kleie restiren . . ja die Unterthanere diesen Kleienrest zu verschmerzen nicht entgegen wären, teda aby jim hrabě vyhověl, folglichen mit hochobrigkeitlicher Decretation aus der Contributions-Fundo-Getreid-Rechnung behörigen Orten in Ausgab stellen zu lassen.

Gleich wie die Müller bei allen meinen Herrschaften sich längstens bequemet haben, von dem über die Kriegszeiten vermahlenen Proviantgetreid die Kleien nach den allgemeinen landesgebräuchlichen Aussatz entweder in natura abzuliefern, oder mit Geld zu reluiren: also erkenne ich auch vor billig, dass die Supplicanten, weil ihnen der Krieg wegen grösseren Consumo trefflich zu statten gekommen ist, denen andern Müllern sich conformiren und ihren schuldigen Rest in leidentlichen Preis, neml. ein Strich Kleien nur per 20 kr. in die Contributionscassa bezahlen sollen. Wien, 16. Juli 1749.

83. [*Vdavky na cizopanství.*] Herr Franz Joseph von Jungwirth [na Stráži] ersucht um Loslassung der Magdalena &c. — Diese dienstnachbarlich Angesuchte Magdalena ist nach dem Paul Possta eine arme ohne Kinder, aus Poschen, hinterbliebne Witib, welche sich mit nichts andern als mit Garnspinnen ernährt. Und weil sie in Dorf Plasko einen Bauern Namens Gregor Fabian zu erheiraten vermag, und eben dieses dienstnachbarliche Anersuchen forderist die Beförderung des heil. Ehestandes, ansonst auch nur ein nachbarliches Darlehen anbetrifft, welche Gefälligkeit von Platzer Seits dato observiret worden, teda povolit. — Hrabě povoluje za taxu a kolek. Prag, 20. Juni 1749.

[84.] Moritz [hrabě Manderscheid] Ertz Pischof, Prag, 18. Juni, žádá za *propuštění ženicha* z poddanství. — Úřad: Dieser von hoher Gehörde angesuchte Johann Führer ist ein Bauernsohn aus dem Dorf Riegerschlag, wessen Bruder dato eine halbhübige Wirthschaft allda besitzet; und weil mehrere Geschwister waren, so hat man ihn als vor einen Recrouten haben wollen, welcher aber diesem Zufalle entwischet und sich anderweitig in die Knechtdienste begeben. Nun aber fallet ihm insoweit ein Glück vor, dass dieser auf der erzbischoflichen Herrschaft Neureichenau eine Bauerstochter zur Ehe haben kunde. Doporučuje se svolení se všemi obyčejnými důvody. Rozhodnutí schází.

[85.] Rovněž tak kníže Josef Schwarzenberg vyžádal si propuštění *ženicha*, o němž dí úřad J. Hradecký: Lorenz Polzer ist ein abgedankter Stuckknecht, welcher weder Vater noch Mutter beim Leben, und ansonsten bei Niemanden etwas zu machen hat; weilen er aber auf der Herrschaft Wittingau zu des Joseph Hoyko Tochter in eine Chalupenwirthschaft einheirathen kunde &c.

[86.] Strážský Franz Joseph von Jungwirth žádá za propuštění ženicha, o němž dí úřad J. Hradecký: Obwohlen der dienstnachbarlich angesuchte Bartl Bosak (aus Steyka oder Stutten) ein bemittelter Bauernbursch, und mit einigen Stücken Vieh auch versehen ist, so hat man von Platzer Seits eben dergleichen auf hiesiger Herrschaft schon erhalten, und noch zu hoffen; teda návrh, aby se povolilo. (Rozhodnutí u těchto tří č. 84, 85, 86 schází.)

[87.] Franz Bünder gebürtig aus Ruttenschlag, který po 3 léta byl půlláníkem v Kačlehách (Gatterschlag), ale musel živnost prodat, chce se usadit jako Leinweber unter der Stadt Neuhauser Jurisdiction, i prosí proto o propuštění z poddanství, freien Wegloss, se ženou a dcerou.

120. Česká (první v té knize) prosba Vojtěcha Šilharta, který s hrozným zaříkáním prosí za propuštění z tuhého arestu, do něhož prý se dostal jen proto, že se zbraní byl zastižen, když synka vedl do učení do Novosedel. — Úřad se přimlouvá za propuštění jeho, neb derselbe nach abgestrichenen 203 derben Karwatschen Strichen im mindesten nichts zugestanden, že by byl pytlačil, a z panského důchodu zaplatilo se na jeho alimentaci v arestě po 4 kr. již do dneška 10 fl. 20 kr. Tak píše úřad 27. Nov. 1749, výslech jeho byl za přítomnosti hraběte 30. Juni. Rozhodnutí hraběcí schází.

Osoby soukromé nezle postavené prosívají, aby jim hrabě dovolil pro vlastní potřebu ***přivařiti si pivo*** v panském pivovaře. Při úředním doporučení mluvívá se, že žadatel dávává dobrý ječmen, (z čehož se zdá, že se jim dávalo pivo uvařené z panského ječmene, a ječmen od žadatele daný smísil se s panským). Často hrabě povoluje menší počet sudů, než oč žádáno. Také obec města J. Hradce každoročně vyžádala si na žně Zugebreu $1^1/_2$ Fass. Povolení hraběcí má obyčejnou formu: Gebetenermassen werden der Neuhauser Stadtgemeinde pro anno praesenti mehrmalen zum Schnitt 6 Eimer Bier aus meinem dortigen Breuhaus zubreuungsweise ohne Consequenz mit dem Beding gnädig placidirt, damit pro rata eines Fasses nach der vorigen Gewohnheit zwei Strich Gersten erschüttet und 2 Gulden an Geld zu Reluirung des Tazes und anderer Unkosten in die Rent bezahlt werden sollen. Schwihau, 22. Sept. 1749.

Jest tu založen lístek, na němž dvouhlavý orel má na prsou C. VI. (Carolus VI.), tištěný blanket a vyplněný: Num. 287. Anno 1731 den 23. Juli hat Herrschaft Neuhaus von Breuhaus zu Neuhaus im Bechin-Creisz von 1 Gebreu w [?] Bier zu $46^1/_2$ Vass, die Tranck-steuer von jeden Vass ein Gulden, nach Abzug des elften und zwölften Vasses per 7 fl. 45 kr. bezahlt 38 fl. 45 kr. d.; id est 38 fl. 45 kr. — Richter Einnehmer.

440.

1750, 13. října: Vrchnost Vamberská propouští z člověčenství nevěstu ze Zářečí ke stavu manželskému do Vamberka.

Město Vamberk dosáhlo od své vrchnosti, hraběte Františka Karla Libštejnského z Kolovrat, dne 14. listopadu 1732 privilegia, kterým bylo propuštěno z člověčenství čili z tělesné poroby. Tato svoboda nevztahovala se však na Zářečí ani na jiné vesničky, které byly s městem Vamberkem spojeny v jednu obec. Pročež měla-li potom nevěsta ze Zářečí vdáti se do Vamberka, potřebovala k tomu vrchnostenského dovolení a propuštění z člověčenství. Zde jest příklad takové žádosti i jejího vyřízení:

Ihre hochgräfliche Gnaden, hoch- und wohlgeborner Reichsgraf, gnädig hochgebietender Herr, Herr! Vor Euer hochreichsgräfliche Gnaden in unterthänigst gehorsambster Sub-

mission nicht verhalten können, welchergestalten ohne Zweifel aus sonderbarer Schickung Gottes der Franz Pyro, leiblicher Sohn des Wenzel Pyro unsern Mitbürger[s], sein ledigen Stand zu verändern und in Stand der heil. Ehe mit der leiblichen Tochter des Franz Nowotny, Bauer zu Zarzetz, zu treten gesonnen ist. Wann nun aber gedachte Barbara mit der Leibunterthänigkeit Euer hochreichsgräflichen Gnaden verbunden, und der Franz Pyro unter die Stadtjurisdiction zugethan ist, dahero diese zwei ledigen Personen ohne Eurer hochreichsgräflichen Gnaden gnädigster Entlassung und Lossprechung der Barbara von der Leibunterthänigkeit zu ihrem Vorhaben nicht gelangen können: als gelanget an Euer hochreichsgräfliche Gnaden als unsere gnädigste Obrigkeit unser unterthänig fussfallendes Anflehen und Bitten, hochdieselben geruhen vor uns die hohe Gnade zu tragen und obbenannte Barbara leibliche Tochter des Franz Nowotny von Zarzetz aus Dero Leibunterthänigkeit unter unsere der alt Stadt Wamberg Jurisdiction in Gnaden zu entlassen. Vor welche hohe Gnad wir vor Euer hochreichsgräfliche Gnaden, dann Dero hohe Familie langwierig glückliche Regirung und hohes Wohlsein lebenlang am unseren unwürdigen Gebet den Allmächtigen anzuflehen nicht ermangeln werden. Anbei auch in allgehorsamst-demüthigster Vertrestung verharren Euer hochreichsgräflichen Gnaden unterthänigst treugehorsambste Bürgermeister

(L. S.) und Rath der alt Stadt Wamberg.

Na pečeti jest znak Vamberský jednorožec a opis: Pečet miesta Stareho Wamberka nad Zdobnicí.

Příznivé vyřízení na tuto žádost bylo vydáno od hraběte Františka Josefa Libštejnského z Kolovrat v tato slova:

Auf unterthäniges Suppliciren meines*) im bemelten Stadl Wamberg thue hiemit meine Unterthanin Barbara eheliche Tochter des Franz Nowotny von Zarzetz derjenigen Leibeigenschaft und Unterthänigkeit, mit welcher sie mir bishero zugethan gewesen, gnädig entbinden, und dem Franz Piro dasigen Mitbürgern zu einer Ehewirthin unter Stadtsjurisdiction ohne Entgeld gewöhnlichermassen kraft gegenwärtigen Dekrets überlassen.

Decretum Schloss Tschernikowitz den 13. Octobris 1750.

F. J. Gf. Kollowrat.

Z archivu města Vamberka opsal † učitel Josef Prokeš. — *) Zde schází něco, snad: Bürgermeisters und Rathes.

441.

1750: Z urbáře Bezského o robotách, stavění sirotků a výročních pořádnostech.

V knížecím archivě Třeboňském I. A. 6. Gβ Nr. 4. chová se urbář z roku 1750 o statku Bezském. Ten statek leží při severozápadní končině panství Třeboňského, mezi Bukovskem a Týnem nad Vltavou; vznikl spojením několika statečků, jak ukazuje i nápis urbáře: Registrum über das new aufgerichte Urbarium des Gueth Bzy, Branowitz und Zymutitz. Popisují se v tom urbáři zámky ve Bzí a v Branovicích, a 19 vsí, jichž jmena jsou: Bzí, Mažice, Popovice, Tuchonice, Zvozno (Swozna), Hůrka (Modrá), Dubový Mlýn (Aichmihl), Malé Pořížany, Štipoklasy, Hořejší Kněžeklady, Velké Pořížany, Hartmanice, Krakovčice, Hrušov, Žimutice, Bečice, Čenkov, Sobětice, Dolejší Kněžeklady. Největší část toho statku skoupil kníže Jan Adolf ze Schwarzenberka, a sice získal Bzí, Branovice, Zvozdnou, Velké Pořížany, Hůrku,

Popovice, Mažice r. 1672, a Žimuntice, Štipoklasy, Sobětice a Hartmanice r. 1676 (dle Sedláčka, Hrady III. 196—7). V urbáři 1750 vypočteno jest z tehdejších 19 vesnic úroku Svatojanského 52 kopy 34 gr. 5 d., úroku Svatohavelského tolikéž; což přepočteno, dalo za celý rok 122 zl. 41 kr., a znásobil-li se ten výnos 40ti, vypočtena jeho kapitálová hodnota 4206 zl. 14 kr. (fol. 84). Dále popisují se pivovary, mlýny a dvory. Při dvořích na listě 94 mluví se *o robotách:*

Entwurf, wieviel Hueben Acker bei denen Maierhöfen sich befinden:

Beim Bzyer Hof 12, Branowitzer 3½, Zymutitzer 10½, Korakower 8½, Stipoklaszer 5¾, thut in allen 40¼ Huben oder Lahn. Was die Bearbeitung sogedachten Feldbaues anreichet, solcher wird allenthalben, nebst Beihilf der herrschaftlichen Maierzüge, von denen gesamten Herrschafts-Unterthanen nach gemachter Austheilung ohne einzigen Entgeld *robotweis*, nicht allein jedesmal, wann, wie und auf wasserlei Gestalt es vonnöthen thuet, mit Ackern, Säen und Eggen bestritten, sondern sie seind auch verpflichtet, das mit Segen Gottes gewachsene Getreid aufn Feld zu schneiden, binden und in die Scheuern einzuführen. Denen *Tröschern* aber, wenn sie es hernachmals austreschen, ist gewöhnlich und von gn. Herrschaft passirlich, dass bei jedesmaligen Aufheben aufn Tenn zu ihren Lohn von jedem abgetroschenen Getreid ohne Unterschied die 16. Mass oder Strich gegeben wird. Die Schlüssel von denen Scheuern werden zwar denen Schaffersleuten anvertraut, welche auch von allen eingefechsneten Getreid Red und Antwort geben müssen; jedoch wann man von Tennen thuet aufheben und das Getreid auf das Castenamt liefern, muess solches allezeit in Beisein des darzu bestellten *Dorfrichters* geschehen, der es hernachmals auf der Canzlei andeutet, und in das hierüber haltendes Protokoll ordentlich verschrieben werden.

[fol. 97:] Entwurf von der *Waisen-Stellung* und *Grundrechnung*:

1° Es ist alte Gewohnheit, zwar nicht unbillich, dass bei diesen Gütern (gleich wie es zu Wittingau und Frauenberg und bei andern benachbarten Herrschaften ebenfalls geschiehet), die Waisenstellung ein Jahr wie das andere vorgenommen wird. Zu solcher werden nur berufen nicht allein die Wirth und Vater insgesammt mit ihren Kindern, sondern auch alle die Waisen, so sich in der Herrschaft befinden, zu dem Ende, damit man erstlichen die Anzahl aller jungen Leute utriusque sexus sehe, und dabei wahrnehme ihre Mittel und Vogtbarkeiten, ob sie nemlich qualificirt seind zum Heiraten und (um die Herrschaft zu verstärken) Wirthschaften anzunehmen; inmassen dann kein Jahr vorübergehet, dass nicht etwelche Häuser mit dergleichen Leuten bestiftet werden sollten.

2° So thuet man auch vor allen Dingen darauf Achtung geben, auf dass sowohl die herrschaftl. Maierhöfe mit tauglichen Gesindel zeitlichen besetzt, als die Dorfsleute zu Bestreitung ihrer Hauswirthschaften und leichterer Verrichtung der

Roboten mit *Dienstboten* versehen werden können. Dergleichen freilediges Gesindel, absonderlich die Waisen, werden nun vom Hauptmann oder Verwalter denen wirthschafttreibenden Leuten aufs ganze Jahr angedinget und mit einem erkenntlichen Lohn zugeschrieben, jedoch unter scharfer Erinnerung, mit ihnen nach höchsten Vermögen glimpflichen umzugehen und nicht Ursach zu geben, damit sie etwa klagen kommen oder gar von der Herrschaft entfliehen; widrigen Falls die Wirth angehalten werden, solche zu suchen und wiederumben an die Gehörde auf ihre Unkosten beibringen und gestellen mögen.

3° So wird herunter nit wenig dieses observirt, dass gleichmässig alle Jahr um Weihnachten, dem uralten Herkommen nach, mit allen Dörfern der Herrschaft die *Grund-Rechnungen* vorgenommen und gehalten werden. Gleich wie nun herzu alle Wirth, so wirklich Häuser besitzen oder bewirthschaften, wie auch alle Prätendenten, welche an ihnen entweder nach ihren Eltern oder Befreundten einiges Erbtheil zu suchen haben, sich einfinden lassen: also ist dieses Werk heilsam und importirlich, dass man mittelst dessen nicht allein jedermänniglich zu seiner Gerechtigkeit obrigkeitlich kann verhelfen, sondern auch die Grundsitzer dahin zu bringen, dass sie sowohl für sich, als ihre Kinder und Erbnehmer mit Wöhrungen legen, ihre Wohnungen depurificiren, und nach und nach auszahlen mögen. Durch welches Mittel die Leute, absonderlichen die Waisen, in Ansehung gleichwohl nach ihren Eltern habenden Erbtheils, desto lieber bei der Herrschaft bleiben und gleichsamb damit eingebunden werden. Wobei nit weniger gn. Obrigkeit soviel profitiret, dass wenn für dieselbe an demjenigen Geld, welches nach verloffenen und übel verhaltenen unterthänigen Leuten in dero Devolution fallet, unfracht jetziger beschwerlich Zeiten, ein Jahr umb das andere mit glimpflicher Einmahnung gleichwohl von 90 bis 100 Schock m. in das Rentamt vermag einzubringen. Gestalten dann allemal zu Weihnachten solch eingekommenes Geld in der Rentrechnung per Empfang eingezogen, und mit einer Approbation unter des Hauptmanns Unterschrift belegt wird. Welches Gefäll bei besseren Jahren, ohne einziger Beschwerlichkeit der Grundsitzer, wohl 120 Schock m. und darüber gebracht werden kann; jedes Schock als ein fast continuirlich mehr steigend als fallende Einkunft per 20 Schock m. reitende, bringt darvon Anschlag 2400 Schock m.

[fol. 106.] Summa bei diesen 3 Gütern befindlichen Wäldern 8458 Quadrat-Landseilen.

442.

1751, 20. čna.—7. čce.: Čtvrtlánníci na statku Bezském ucházejí se u své vrchnosti o slevu roboty letní, však bez úspěchu.

O nespokojenosti Bezských čtvrtlánníků s robotou svědčí již hořejší čísla 429 a 432 na stranách 25– 255. — Následujících patero dopisů *a*)—*e*) vypsal jsem z knížecího archivu Třeboňského (VI. G*β*. 36).

a) 1751, 20. června: Třeboňský hejtman Mayer Bezskému správci Sosnovi dává věděti, kterak Bezští chalupníci ústně si u něho stěžovali, a že chtějí podati písemnou žádost ke knížeti Schwarzenberkovi.

Es seind einige dasige Chalupner vorgestern allhier bei mir gewesen, und mich mündlich gebeten, selbte wegen ihrer von S. Johanni bis S. Michaelis mehr verrichtenden Robot mit denen hiesigen Chalupnern gleich zu halten. Welchen ich gemeldet habe, dass ihre diesfällige Schuldigkeit schon etwas Altes wäre, und in meiner Macht nicht stünde, ihnen solche nachzulassen. Worauf sie erwidert, sie möchten Ihro Dcht deshalben ein Memorial einreichen. Ich antwortete ihnen, sie könnten es allezeit thun, indeme ich in derlei und andern Fällen zu suppliciren Niemanden verwehren thäte. Sollten nun die Chalupner bei Ihro Dcht einkommen und mir ihre Bittschrift communicirt werden, so werde auch meinen hochgeehrten H. Verwalter hierüber vernehmen. Ansonsten ist das Uebrige, so dieselben in dem Postscripto anführen, eine pure Klatscherei.

Wann dieselben wegen der hier spargirenden Unbesslichkeit anhero kommen könnten, wäre mir um so lieber, als ich mit deroselben wegen der nunmehro im hiesigen Kreis befindlichen kais. Hofcommission mich gerne vorläufig besprechen möchte . . . ergebenster Diener

Wittingau 20. Juni 1751. Mayer mp.

---

b) 1751, 25. června: Třeboňský hejtman píše správci Bezskému o podané již žádosti:

(Joh. Gottlieb Mayer ddo Wittingau 25. Juny 1751 à Monsieur Sosna, Bailiif . . . à Bzy:) Gestrigen Tages haben die dasigen Viertler-Bauern ein Memoriale an Ihro Dcht lautend mir eingehändiget, welches heunte hohen Orts abgegeben worden. Gleich wie nun besagte Viertlere in ihrer Supplique um einigen Nachlass der Robot, welche sie durch das ganze Jahr wochentl. à 3 Tag, von S. Johanni bis S. Michaeli aber per $^1/_4$ Jahr die ganze Wochen hindurch zu prästiren schuldig seien, mithin hierinfalls denen hiesigen Viertlern gleich gehalten zu werden demüthigst bitten: also habe auch ein solches meinen . . . H. Verwalter gegenwärtig zu dem Ende wissend machen wollen, damit mir dieselben mit Verlässlichkeit demnächst berichtlich anzeigen möchten, wieviel in jedem Dorf deren Viertlere seien, welche auf obige Weis die Robot verrichten müssen? ob es eine uralte Schuldigkeit, und ob solche stets also prästiret worden sei? und was angegen denen Supplicanten allemal an Brod gereichet zu werden pfleget. Worbei mein . . . H. Verwalter seine Meinung eröffnen wolle, ob und auf was Art oder wieviel Robotstäge in obangeführter $^1/_4$Jahreszeit ihnen Supplicanten nachzusehen thunlich wäre, — um meinen diesfälligen gehorsamsten Bericht . . . an Se Dcht . . . abstatten zu können.

---

c) Bezský správce podává zprávu o robotách chalupnických na Bezsku, a míní, že by se neměly zmenšovati.

Gehorsamster Bericht der hiesigen Gut Bzy sammentlichen Chalupern oder Viertelbauern ihrer von S. Johanni bis S. Michaeli per $^1/_4$Jahr durch die ganze Wochen verrichtenden Robot betreffend.

1° Seind deren Viertelbauern sammt denen Schänkern, Obertröschern und Heger, und zwar in jedem Dorf, nemlich Bzy 12, Mažitz 5, Popowitz 1, Tuchonitz $3^1/_2$ . . . . facit 80.

2° Diese Chalupner oder Viertelbauern von Uralters her von S. Johanni bis Michaeli durch die ganze Wochen, die übrige 3 Vierteljahr aber durch 3 Täg die Fussrobot verrichtet,

und niemals hierwegen sich beschweret; bis vor 4 Jahren haben diese sich zu beschweren angefangen, und bei Ihro Dcht ein Memorial hierwegen eingegeben. Und waren dazumal meistens Rädlesführer die von der Herrschaft Wittingau auf hiesiges Gut zugeheiratet haben. Diese seind damals abgewiesen worden. Nunmehro aber tentieren sie wiederum und wollen von S. Johanni bis Michaeli nur per 3 Täg roboten, wohl wissend, dass man ohne der ganzwochentlichen Robot das Heu, Grumet und das Getreid nicht einbringen kann.

3° Ueberkommen diese Viertelbauern in diesem S. Johanni bis Michaeli Vierteljahr, sie mögen diese oder jene Robot verrichten, täglich eine Person 1 Pfund, 80 Personen aber 80 Pfund Brod, durch Vierteljahr, nach Abschlag 10 Feiertäg 82 Täg, thut 6560 Pfund Brod, zu 120 Pfund auf 1 Strich Mehl gerait, betraget $54^1/_2$ Strich Mehl, zu 1 fl. 30 kr. = 81 fl. 45 kr. In hohen Schnitt, Weizen-, Gersten- und Haberhauen durch 5 Wochen thut wochentlich 6 Täg, durch 5 Wochen 30 Täg, 80 Personen 2400 Personen, auf 20 Personen oder 1 Tisch wird täglich abgereicht 1 Achtl Weizen-Mehl, thut 7 Str. 2 Vr., zu 2 fl. 30 kr. gerechnet = 18 fl. 48 kr.

Grosse Kraupen $^1/_4$ Achtl, und kleine $^3/_4$ Achtl, facit 1 Achtl, 7 Str. 2 Vr. zu 1 fl. 45 kr. gerechnet = 13 fl. 7 kr. 3 d.

Schmalz zu 1 Seidl auf 20 Person, thut 120 Seitl zu 8 kr. = 16 fl.

Soviel Salz zu 3 kr. = 6 fl.

Auf 1 Person $^1/_2$ Seitl Milich, auf 2400 aber 1200 Seitl, auf 1 Pfund Käs zu 15 gerechnet, thut 80 Pfund Käs, zu 2 kr. = 2 fl. 40 kr.

In Heumachen geniessen die Richter $^1/_2$ Fass, die Rechler $^1/_2$ Fass, die Hauer 1 Fass, unter dem 1 Fass geniessen die Viertelbauern $^1/_2$ Fass, zu 9 fl. gerechnet, thut 4 fl. 30 kr.

Summa sammt dem Brod, was die Chalupner ausser des Schänkerbiers, welches allhier nicht angesetzt worden, in diesem Vierteljahr kosten thun, 142 fl. 47 kr. 3 d.

4° Wann ihnen in diesem Vierteljahr von S. Johanni bis Michaeli wochentlich 3 Tag nachgelassen werden sollten, so müssen unumgänglich anstatt dieser Viertelbauern andere Taglöhner um baares Geld gedingt werden, ohne dessen man das Heu, Grumet und Getreid nicht einbringen kann; werden kosten:

In Heumachen durch 3 Wochen Grashauer täglich 80 Person, per 1 Wochen 240, und per 3 Wochen aber 720 Person, zu 12 kr. ohne Kost 144 fl.

Grumetmachen ebensoviel 144 fl.

Kornschnitt per 3 Wochen, wochentlich zu 3 Tag, per 3 Wochen 9 Tag, zu 80 Personen thut 720, zu 12 kr. = 144 fl.

Durch 3 Wochen Weizen-, Gersten- und Haberhauen, wochentlich 3 Tag, per 3 Wochen 9 Tag, zu 80 Personen 720, zu 24 kr. = 288 fl.

Nach Abschlag obiger Unkosten . . . . . . { facit 720 fl.
142 fl. 47 kr. 3 d.

hätte man annoch zu Dingung deren Tagwerkern nöthig . . . 577 fl. 13 kr. 3 d.

Würde ihnen wochentlich 2 oder 1 Tag nachgelassen, soviel ihnen nun nachgesehen wird, soviel Tag müssen andere umbs Geld gedinget werden; es kanns probiren wer will, auch befraget kann werden wer will, so ist unmöglich, dass man in diesem Vierteljahr die Arbeit verrichten kann, wenn denen Viertelbauern nur 1 Tag wochentlich nachgesehen werden solle. Und zu dem

5° schicken die Bauern in obgedachten Vierteljahr durch die ganze Wochen zu 2 Personen, und lassen sich hören: wann die Viertelbauern etwas erhalten sollten, so werden sie auch alsdann umb einen Nachlass gehen; alsdann wird der guete Fürst stets Anlauf und Verdruss haben.

6° Sollte ihnen 2 oder ein Tag in der Wochen über alles Verhoffen nachgelassen werden, so wäre meine jedoch unvorgreifliche Meinung, dass ihnen vielmehr völlig die 3 Tag wochentlich in dem S. Johanni Vierteljahr nachgesehen werden möchten, mit diesen Bedingungen, und zwar

7° gehen sie in Heu und Grumethauen, dann im Schnitt allererst umb 9 Uhr Vormittag auf die Robot, sollen also, weil sie nur 3 Täg roboten, dem Landgebrauch nach gleich bei Aufgang der Sonne auf der Wiesen oder Feld sich einfinden, und bis zu Untergang der Sonne arbeiten. Nicht minder

8° kommen sie durch die übrige $^3/_4$ Jahr eben umb 9, auch 10 Uhr Vormittag auf die Robot, sollen also gleichfalls ihre landgebräuchige Robot in diesen 3 Vierteljahr von Aufgang bis zum Untergang der Sonne (mit Schickung zu der Robot tauglichen Leuten und keinen Kindern) verrichten.

9° Durch den Winter haben sie wochentlich 2 Klafter Holz, sollen hierzu taugliche Leute abschicken, und eben von Aufgang bis zu Untergang der Sonne das Holz hacken.

10° Das Brod und die Kost wie auch das Bier soll ihnen auch durch die 3 Tag, die sie in den S. Johannis halben [sic] Jahr verrichten, abgesprochen werden.

11° Stehet Ihro Dcht frei, jemanden etwas zu schenken, oder dem in höheren, jenem aber in leichteren Preis seine Feilschaften hinzulassen. Denen gottlosen hiesigen Viertelbauern aber sollen hochdieselbe das Holz und andere Feilschaften gleich denen fremden Unterthanen verkaufen, und der Superplus könnte auf die Arbeitsleut zum Grashauen und Schnitt applicirt werden. Damit aber hierdurch

12° die Viertelbauern sich auf das Holz-Stehlen (gleich wie es dermalen häufig in Schwung gehet und ihnen kein Apostelfeiertag zu heilig ist) nicht verlassen, so könnte ihnen Viertelbauern gegen der jetzigen Straf von ein Stamm annoch soviel auferleget werden.

Mit diesen Bedingnissen können sie nirgendshin klagen gehen, und wann sie auch gehen wurden, so werden dieselbe nirgends eine Ausrichtung bekommen, dann sie thun hierdurch nichts als ihre Schuldigkeit.

Werden die Bauern obgedachte Freiheit der Viertelbauern erfahren, werden fleissig zu Haus verbleiben, und ihre bisherige Robot vielleicht fleissiger als anjetzo verrichten, die Viertelbauern aber [ehe] es Jahr vorbei sein wird, ganz leicht wieder ein Memorial eingeben, dass man sie bei dem alten belassen sollte. Ich habe dergleichen Vögl schon mehr gekönnt.
Sign. Bzy den 2. Juni 1751. Adalbert Sosna mp. Verwalter.

To jest koncept s datem chybným; čistopis má datum: Bzy den 26. Juni 1751.

---

d) 1751, 5. července: Ze zprávy Třeboňského hejtmana ke knížeti o žádosti Bezských chalupníků Třeboňský hejtman Mayer osvojil si některé důvody Sosnovy a navrhuje knížeti:

Die Supplicanten mit ihrem Gesuch gänzlich abzuweisen, u. zw. um so mehr, als selbte von undenklichen Jahren schuldig sein, von S. Johanni bis S. Michaeli per $^1/_4$ Jahr durch

die ganze Wochen zu roboten, welche alte Einrichtung und respective grössere Robot zu berührter Zeit fast im ganzen Lande üblich ist; und dahero ich dafür halte, dass wann sich auch diese Viertelbauern hoc in passu anderwärts wenden sollten, selbte nichts ausrichten würden. Und posito, sie möchten zu der 3tägigen Patentalrobot angewiesen werden, so thäten diese Leute ehender ein grösseres Onus sich auf den Hals bürden, als etwas profitiren, indeme sie das ganze Jahr hindurch von Aufgang bis zum Untergang der Sonne, mit Verlust des bishero geniessenden Brods und sonstigen Zubuss arbeiten müsseten, wo sie doch dermalen die Robot schlecht genug zu verrichten und erst gegen 9 Uhr Vormittag auf dieselbe zu erscheinen pflegen.

---

e) 1751, 7. července: Vrchnost reskriptem k hejtmanovi Třeboňskému zavrhuje žádost chalupníků Bezských:

Lieber Director! Auf euer in Sachen derer zu dem Gut Bzy angehörigen Chaluper, so um die Sublevation ihrer bisherigen Roboten bei uns supplicando eingekommen seind, unterm 5. dieses erstattetes ausführliches Gutachten thun wir hiermit finaliter gn. resolviren, dass — weilen die Supplicanten die Differenz in Roboten derer Chalupner zwischen der Herrschaft Wittingau und Gut Bzy ehender, als sie von der ersteren auf das letztere sich überschreiben lassen, ganz wohl gewusst, und sich also diesen Last spontanee unterzogen haben, diese aber gegen der althergebrachten Gewohnheit so wenig in der Prästation vermehret, als die Abreichung des Brods und übrigen Emolumenten in geringsten verkürzet worden seind, — sie mit ihrem diesfälligen Gesuch ein für allemal abgewiesen werden, und uns hierunter nicht mehr behelligen sollen; allermassen wir in einer Rubrique, welche urbarmässig und in der letzthin abgestatteten Dominical-Bekanntnuss nach der uralten Uebung fassionirt worden ist, zu unserm bei künftigen Anschlag ausfallen dörfenden ewigen Last nichts zu alteriren oder weniger der Fideicommiss-Herrschaft ohne Noth zu präjudiciren gedenken. Sollten jedoch die Querulanten sich künftighin mit dieser ihrer Beschwerführung anderwärts hin wenden wollen, so könnet ihr euch zur hieruntigen Ableinung mit gehöriger Vorstellung gefasst halten. Sign. Crumau den 7. Julii 1751. Joseph F. zu Schwarzenberg mp.

1751, 9. Jul. Třeboňský hejtman Mayer Bezskému správci Sosnovi poslal opis knížecího reskriptu, aby to celé ohlásil žadatelům.

443.

1751, 21. srpna: Ohňový patent císařovny Marie Terezie.

Vyhlásil jej hr. Blümegen, předseda moravské representace a komory v Brně, o 30 článcích, kteréž mají na zřeteli zabránění a hasení požárů toliko na vesnicích. Pomoc při hasení ukládá se za povinnost, jejíž neplnění má býti trestáno prací v železích nebo vězením. Aby oheň snadno nevznikal, zapovídá se sušiti len na kamnech, pazderny a chlebové pece ať

jsou po straně; kuchyně a komíny mají býti zděné, každá chalupa ať do roka má zděný komín. — Výtah vytiskl Prasek v Selském Archivě 1905, IV. 134 podle opisu z obecní truhlice Postřelmovské.

444.

1751, 30. října: Dvorský dekret nařizuje, že bez povolení ode dvora nemají k němu choditi poslanci měst a obcí, protože přinášeli nepravdivé suppliky; advokáti jim jich nepište.

Von der Röm. kais., zu Hungarn und Böheim kgl. Mt.. wegen, denen gesammten, bei dem Directorio in publicis et cameralibus, wie auch bei der obristen Justizstelle geschwornen Advocaten und Agenten in Gnaden anzufügen:

Es würde denenselben guterdings zuruck erinnerlich sein, wasmassen Ihro k. k. Mt noch unter 18. Aug. 1750 agn. statuiret und in den Ländern zu publiciren anbefohlen, dass keine Deputirte von den Städten und Gemeinden ohne ihro allermildeste Einwilligung unter schwerer Bestrafung anhero abgeschickt werden sollen. Zumalen aber bishero öfters vorgekommen, dass gleichwohlen ein und andere Deputirte sowohl von Städten als Gemeinden sich allhier eingefunden, welchen von ein und andern geschwornen Advocaten und Agenten in dem Aufsatz verschiedene, u. zw. meistens ungegründete Beschwerschriften an Hand gegangen, hierdurch aber nichts anderes bewirket worden, als dass die Städte und Gemeinden hierbei in unnützen Unkosten verleitet, die Deputirte hingegen wegen ihrer muthwilligen Beschwerden beim Kopf genommen, und nachgehends empfindlich bestraft worden seien:

als hätten Ihro k. k. Mt agn. anbefohlen, sie sammentliche geschworne Advocaten und Agenten durch gegenwärtige Currendam nachdrucksamst und ernstlich dahin anzuweisen, dass von ihnen die anhero ohne aufweisen könnender Erlaubnus kommende städtische und Gemeinddeputirte und Unterthanen keineswegs angehört, noch weniger ihnen einige Schrift verfasset, sondern solche alsobald zurückgewiesen; und wann sie dannoch nicht fortzubringen wären, hiervon die Anzeige bei diesem k. k. geheimen Directorio um so gewisser gemachet werden solle, als im Widrigen der diesfalls in Ungehorsam betretene Advocat und Agent mit empfindlicher Straf angesehen werden würde.

Decretum per Sacram Caesareo-Regiam Majestatem in consilio Directorii in publicis et cameralibus Viennae die 30. Oct. 1751.

F. W. G. v. Haugwitz Johann Ferd. v. Marck.

Johann Graf Chotek. (L. S.)

Opis v knížecím archivě Třeboňském A. 5 AC. 1a.

445.

1752, 20. května: Úřední paměť o odúmrtném právě vrchnosti Třeboňské ve vsech Hůrce u Zborova, Lomci, Radosticích, Nové Vsi pod Zborovem a v Kosově.

V knížecím archivě Třeboňském IA. 6 Gβ. 5a jsou dva exempláře této paměti, nestejné úplné; ve věci i v některých slovích se srovnávají se záznamy zde již tištěnými o Doudlebích, Nové Vsi a o Kosově z roku 1731 na straně 162 č. 403, pak o Kosově, Lomci a Hůrce z 26. listopadu 1741 str. 251 č. 428.

Promemoria ddto Wittingau 20. Mai 1752 die der Todtenfälligkeit unterworfenen fürstlich Schwarzenbergischen Wittingauer Unterthanere betreffend.

Vermög des in Originali hier bei denen Actis obhandenen Kauf- und Verkaufs-Contracts ddo Laxenburg 17. Mai 1732, welcher zwischen weil. Durchlaucht Fürst Adam zu Schwarzenberg als Käufern an einem, und dem Krumauer H. Erzdechanten Sigmund Heubner sel. als Verkäufern am andern Theil getroffen, und auch eodem anno in die kgl. Landtafel einverleibt worden ist, hat die Herrschaft Wittingau die in dem Bechiner Kreis gelegene Dorf *Hurka* und *Lomecz*, zur Krumauer Prälatur gehörig geweste unterthänige Bauern samt dem an denenselben haftenden Todtenfall, Roboten, Zinsungen etc., mit vollem Recht acquiriret; und ist aus der von H. Erzdechanten Heubner als Verkäufern gefertigten, und eben in Orig. hier befindlichen Fassion ddo Crumau 30. Sept. 1732 unter andern zu ersehen . . .[1]) Welche Befugniss auch in der diesfälligen Contratax und Calculirung deren Nutzungen zugleich in Anschlag gekommen ist.

[1]) Tištěno zde str. 168 č. 406.

Pro nota. Es befinden [sich] zwar bei der fürstlichen Herrschaft Wittingau noch andere Hurker Unterthanere, welche aus dem vorhin vor vielen Jahren gewesten Wittingauer Dominicalhof Hurka bestiftet worden, diese aber haben respectu der todtenfälligen Bürde mit denen von der Krumauer Prälatur käuflich acquirirten Hurker Unterthanen keine Connexion, mithin auch der Todtenfälligkeit nicht unterworfen seind.

Tím se končí jeden exemplář, podepsaný Joh. Gottlieb Mayer mp. Wirthschaftsdirector; druhý nepodepsaný pokračuje:

Ferners werden zwar laut Commissional-Protocoll de ao 1731 hiernach benannte Wittingauer Dörfer, als *Radostitz*[2]), *Daudleb,* soviel es in dem letzteren Dorf die diesseitige Unterthanen anbetreffen thäte, desgleichen *Neudorf* unterhalb Zborow, item das zugleich mit dem Gut Zborow erkaufte Dorf *Kosow* von darumben für todtenfällig gehalten, weilen selbe in derjenigen Specification de ao 1608,[3]) in welcher alle und jede von dem Todtenfall befreite und privilegirte Wittingauer Dörfer per species vorgemerket sich befinden, nicht begriffen seind, und sonsten kein Document wegen ihrer Befreiung in Vorschein bishero gekommen; das Dorf Kosow aber in specie sich in der Taxa mit 100 ꝟ m. expressis verbis wegen der Todtenfälligkeit in Anschlag finden thäte, und die dato nicht exercirte Befugniss von der nicht hinlänglichen Wissenschaft . . . [viz 1731 str. 162 č. 403], und dahero die Obrigkeit annoch berechtigt wäre, ihre Gerechtsame über obige 4 Dörfer annoch zu exerciren . . .[4]) Gleich wie aber auf solchen Vortrag und Commissionalbericht de ao 1731 bishero keine hf. Resolution erfolget ist, also wird gehorsamst submittiret, ob nicht sothane Beschaffenheit nicht nur wegen obigen 4 Dörfern Radostitz, Daudleb, Neudorf und Koszow, sondern auch wegen der von der Krumauer Prälatur anhero abalienirten Hurker und Lomeczer Unterthanen pcto

der Todtfälligkeit Serenissimo wiederholt anzuzeigen und diesfalls die fürstliche Resolution einzuholen wäre?

[2]) Výtah z protokolu komise od r. 1731 jest tištěn zde str. 162 č. 403, ale tam nejmenuje se ves Radostice, než jen Doudleby, Nová Ves a Kosov. Avšak v seznamu z 16. srpna 1603 v Archivě Českém XXII. str. 352 č. 155 uvádějí se Radostice spolu s Doudleby mezi vesnicemi, které jsou pod břemenem odúmrtním.

[3]) Rozumí se nejspíš soupis poddaných na panství Třeboňském, kteří r. 1608–1609 z břemene odúmrtního se vykupovali penězitou dávkou; výtah z něho tištěn jest v A. Č. XXII. str. 514 č. 173. Tam již ves Doudleby stojí mezi těmi, které se vykupovaly z odúmrti.

[4]) Opakuje se zdání z r. 1731 str. 162, že by kníže mohl rozhodnouti, má-li se tam odúmrť bráti.

446.

Rozhodnutí úřadu zemského

z 20. června 1752 o některých stížnostech poddaných na panství Jindřichohradeckém.

V hraběcím Černínském archivě v Jindřichově Hradci (4. E) chová se následující rozhodnutí o několika drobných stížnostech poddaných proti vrchnosti; bylo vydáno od tehdejší representace a komory v Praze 20. června 1752 k baronovi Janu Wunschwitzovi, jenž jako adjunkt spravoval krajský úřad v Táboře, aby je oznámil hospodářskému úřadu Jindřichohradeckému i aby bděl nad jeho vykonáním. Dovídáme se z toho výnosu nejprvé, že dvorní komise, vyslaná (1750 pod vrchním řízením hr. Larische) k ohledání záležitostí kontribučních, vyhotovila protokol o panství Jindřichohradeckém (nepochybně s některými výtkami a s návrhy, jež měly platnost rozsudků), o jehož vyplnění podal již do Prahy k vyšší instanci zprávu bývalý hejtman kraje Táborského hrabě Millesimo. Zbyly však k vyřízení některé stížnosti, jež byly poručeny k vyšetření hraběti Bubnovi, který byl radou representace a komory a zároveň král. komisařem při témž ohledávání v kraji Táborském, a zatím již zemřel. Komisař hr. Bubna vykonal svůj úkol, jmenovitě podal zprávu o stížnostech na Jindřichohradecku od něho vyšetřených, kterouž representace a komora si osvojila, a poslala ji jakožto svoje rozhodnutí adjunktovi krajského úřadu Táborského, tak jak se zde otiskuje pod literou *a*). Adjunkt baron Wunschwitz posílaje to rozhodnutí hospodářskému úřadu Jindřichohradeckému, doprovodil je svým přípisem, jenž se tu otiskuje pod *b*). Rozhodnutí nejednou dopadlo proti přání poddaných, ježto jejich stížnosti bývaly často nedůvodné.

a) Wohlgeborner, besonders lieber Herr und Freund! Wir mögen demselben nicht verhalten, wasmassen der ehemalige dortige kön. Kreishauptmann H. Graf von Millesimo über den Vollzug des — von der allda fürgewesten k. k. Commission in re tributaria inbetreff der Herrschaft Neuhauser Contributionsverfassung ausgestellten — Commissions-Protocolli seine Relation erstattet, worauf von hieraus das weitere in Antwort bereits ergangen, und es nur um einige in sig. (|) bemerkte Beschwerden, so von demselben ohnberührt geblieben, zu thun gewesen; welche sofort dieser k. k. Repräsentation und Cammer Rath, wie auch dortkreises kön. Commissario H. Grafen

von Bubna seel. zur genaueren Untersuchung zugefertiget worden, dieser auch demzufolge hierüber seinen weiteren Bericht abgegeben, und uns der diesfällige Vortrag geschehen, wienach

1° sich die gesammte Neuhauser Unterthanere beschwereten, [dass sie keine] *Hand-Register* hätten, mit der Contribution ohngleich und übermässig beleget, und dergestalt nicht wissen könnten, was sie eigentlich zu contribuiren schuldig wären. Bei genauerer dieses Passus Einsehung hingegen habe sich befunden, dass bereits von dem ehehin fürgewesten kön. Kreishauptmann die Handregister über das abführende Contributionale einem jeden Individuo ausgestellet, die Abführen darinnen, in was quantis und zu was Zeit selbe beschehen, vermerket, und also der hierwegen eingebrachten Beschwerde vollständig abgeholfen worden. Gleich wie wir nun hierinfalls weiters nichts zu erinnern finden, also kann auch es dabei sein Bewenden haben.

2° Bei Fischung deren Teuchte, wie auch von denen obrigkeitlichen Musquetiren bei Besorgung der Wirtschaft ihnen viele *Unkosten* gemachet würden. Hierwegen seie aber von dem kön. H. Commissario die Abhilfe dahin veranlasset worden, dass die bishero zur Verkürzung des Unterthans üblich geweste Unkosten, unter was Praetext und von wem immer diese abgeheischet würden, unter gleichmässiger Darfür-Haftung des Beamten auf das schärfeste verboten, und dahero wir ebenfalls dabei es bewenden lassen.

3° Mit denen Roboten würden sie überleget, dabei öfters sehr hart mit Schlägen tractiret, in der Verschreibungsgebühr übersetzet, mit Entrichtung des Dienstgeldes von ihren Kindern jährl. mit 3 fl. bebürdet, zur Hopfenarbeit, welche vorhero mit Geld bezahlet worden, in natura angestrenget, wie auch zur weiteren Kalch-Fuhren, dann Abholung des Salzes von Budweis oder Pilgram angehalten.

Belangend nun die klagende übermässige *Robot:* nachdeme dieses Anbringen ganz ohne Grund zu sein befunden worden, angesehen zu denen bei dieser Herrschaft gehörigen, und nur 2000 Strich Aussaat besitzenden 9 Meierhöfen 800 bespannte und wirklich robotende Bauern sich befindeten, hiernächst auch dieselbe von selbsten zugestanden hätten, dass die von ihnen abheischende Praestationes robotales die in denen Robotspatenten fundirte 30stündige Robot der Wochen nicht nur nicht übersteigen, sondern bisweilen gar nicht zureichend wären: als ist dieser Passus von keiner Attention, und seind die Unterthanen zur Ruhe und Leistung ihrer Schuldigkeiten anzuweisen.

Wie dann auch wegen angebender übermässigen *Verschreibungs-Gebühr*, indeme von Einverleibung eines die grösste Wirthschaft betreffenden Contracts nur 1 fl. 30 kr., u. zw. vor die ganze Lebenszeit, à proportione minorum hingegen ein weit geringeres an sothaner Verschreibungs-Gebühr bezahlet wurde, mithin dieses nicht übermässig zu sein scheinet, sonsten aber es zu Beibehaltung guter Ordnung ge-

reichet, und wann solches vorhin also eingeführet gewesen, es ebenfalls hierbei sein Bewenden haben mag.

Dahingegen die klagende *Dienst-Entrichtungs-Gelder* jährlich per 3 fl. einzustellen; und stehet der Obrigkeit frei, nebst denen Waisen auch sonstige Knechte und Mägde zu denen herrschaftlichen Meierhofs-Diensten zu nehmen. Jedoch wann [einer] oder der andere sich diesfalls weigern würde, so wäre derselbe nicht mit einer Geld-, sondern andern Strafe zu belegen.

Und obwohlen die *Hopfenarbeit* bei besseren Zeiten mit Geld bezahlet worden sein mag: so ist doch der Obrigkeit ohnverwehret, sonderlich bei denen Umständen, da die Herrschaft Neuhaus so viel Unterthanen besitzet, dass selbte kaum gebraucht werden können, diejenige Arbeit, worvon sie ehemalen gezahlet, durch Robot verrichten zu lassen; mithin kann es hiebei um so mehreres sein Verbleiben haben, als der Bauer hieran keinen Last sondern, vielmehr eine Erleichterung*) gewinnet, indeme demselben vor die Hand- die Zugrobot nachgesehen wird, auch übrigens ihme gleich gelten muss, ob er dieses oder jenes in vim robotae praestiret, wann nur hierinnen die in dem Robotspatent de ao 1738 gesetzte Mass nicht überschritten wird.

*) Psáno: Erleitherung.

Was nun endlich die weite *Abholung des Kalchs* und Sandes anbetrifft: nachdeme die Unterthanen dieses aus der Robot verrichten, so hat es zwar dabei sein Bewenden; jedoch wird der kön. H. Kreisamts-Adjunctus schon erwähnter Obrigkeit zu bedeuten haben, dass selbte sich nach dem Robotspatent de anno 1738 zu verhalten, auch soferne eine Fuhr in die 4 Meil über Nacht bliebe, das ausgesetzte Futter und Kostgeld vor die Knechte allerdings zu geben hätte.

4° Bei dem Dorf Lasznitz war der Baczkowskysche Grund denen Unterthanen entzohen, und darauf der herrschaftliche Schafstall erbaut worden. Zu Gotterschlag, Wenkerschlag und Kleinradeinles würde durch Anschwellung deren obrigkeitlichen Teichte denen unterthänigen Wiesen und Hutweiden ein grosser Schaden zugefüget.

Wie nun aber bei genauerer der Sache Einsehung sich befunden, dass die Obrigkeit den erstgedachten Baczkowskyschen *Grund*, Zeuge des Urbarij de anno 1654, von der Gemeinde um baares Geld *erkaufet*, mithin ihren Schafstall dahin zu erbauen Fueg und Macht gehabt habe, und dieses um so mehr, als die Rolla de anno 1668, die Fassion de anno 1713, und darauf erfolgte Rolla de anno 1748, hiervon nicht die mindeste Meldung machet, und nachdeme noch über alles dieses diese Gemeinde Lasznitz all die in der Rolla de anno 1748 zugeschriebene Entiae wirklich besitzet: als seind dieselben mit ihrer ohnbegründeten Klag abzuweisen.

Belangend hingegen den durch *Anschwellung* derer obrigkeitlichen Teichten-denen unterthänigen Wiesen und Hutweiden geschehen sein sollenden Schaden: nach

deme das dasige Wirthschaftsamt solchen gänzlich in Abrede gestellet, inmassen die unterthänige Wiesen nicht so nahe an denen Teichten liegeten, dass selbe einiger Gefahr unterworfen wären, hiernächst auch die weiter zur Rede gestellten Unterthanere keinen casum specificum anzuzeigen vermögen: als wird der kön. H. Kreisamts-Adjunctus die Klagere dahin zu verbescheiden haben, dass wann ihnen künftighin der mindeste Schaden hiedurch zugefüget, und von der Obrigkeit nicht bonificiret werden sollte, selbte sich bei dem kön. Kreisamt (von wannen ihnen alle Hilfe geschehen würde) anzumelden hätten.

5° Dem Jacob Stiaszny wäre ein zu seinem Grunde gehöriges Stück Wiesen zu einem *Mahring* und zinsbar gemachet, von Buchen aber 6 Str. Felder, eine Wiesen von 3 Fuhren Heu, nebst einem Teucht, hinweggenommen und der Lederzunft gegen 24 kr. Zins eingeraumet worden.

Sintemalen nun, was das [die] von des Jacob Stiaszny Grund zinsbar gemachte *Wiesen* belangend, deme entgegen die Rolla de anno 1748 zeiget, dass erdeuter Kläger alle die ihme per rollam zugeschriebene Wiesen sowohl, als übrige Gründe in quantitate et qualitate wirklich in Besitz habe, dieses von Obrigkeit ihme entzogene Stück Wiesen aber ein obrigkeitlicher Mahringsgrund, mit welchen dieselbe nach Gefallen disponiren könne, gewesen; ingleichen sich veroffenbaret, dass die von der Buchner Gemeinde abgenommene Felder, Wiesen und Teichte wahre obrigkeitliche Mahringen, und von dreien hinter einander per decursum variorum annorum ausgestellten Catastral-Rollen völlig eximirte, dahero steuerfreie Entien seind, mithin lediglich von der Obrigkeit dependiren: als seind schon ermelte Klägere mit ihren ohnbefugten Gesuch ab- und zur Ruhe zu verweisen.

6° Zu Ottenschlag müsste von dem Heirats-Consens 8 fl. bezahlt werden; bei Brunn würde die von denen Kriegs-Trouplen her noch ruckstandige Fundation von dem Seminario zu Neuhaus sehr scharf betrieben, und die Contribuenten dadurch in currenti gehemmet.

Was nun die übermässig angebrachte Gebühr von dem *Heiraths-Consens* pe[illegible] 8 fl. betrifft: weilen die Klägere von dem Wirhtschaftsamt überwiesen worden, das[illegible] solche nicht von dem Heiratsconsens, sondern vor die *Loslassung* aus der Unte[illegible] thänigkeit bezahlt werden: so hat es dabei sein verbleiben, und dieses ohngleic[illegible] Anbringen [ist] denen Beschwerführern allerdings zu verheben.

Belangend aber die von ermelten Seminario zu Neuhaus eintreibende al[illegible] *Fundationsresten:* nachdeme sich geäussert, dass diese Ausstände von solchen In[illegible] viduis, die nicht einer Unvermögenheit, wohl aber einer Nachlässigkeit zu bestra[illegible] wären, eingemahnet werden, hingegen keiner Obrigkeit verboten ist, nebst der Co[illegible] tribution andere Schuldigkeiten von ihren Unterthanen zu exigiren, und bei [illegible] Herrschaft Neuhaus das Currens bishero nicht ins Stecken gerathen: als ist [illegible]

Obrigkeit allerdings darbei zu erhalten; doch aber wird der kön. H. Kreisamts-Adjunctus dahin zu invigiliren haben, damit die Steuer-Richtigkeit daselbst ferner und beständig erhalten werde.

7° Zu Niederschlagles wäre ein Stück Feld von 3 Str. zur Erbauung einer Ziegelscheuer weggenommen, und hiervon durch 27 Jahr keine Contribution entrichtet worden.

Weilen aber sich ergeben, samb dieses Stück Feld nicht rural, sondern dominical, mithin unter obrigkeitlicher Disposition sei, und dahingegen die Klagführere sich ausgelassen: wienach sie nicht gemeinet wären, sothane 3 Str. Felder zu vindiciren, sondern nur um Abwendung des durch des Ziegelstreichers vieles haltende *Geflügelvieh* ihren Feldern verursachenden grossen Schadens bitteten; dahero höret die diesfällige Quaestion auf, und ist an deme wohl geschehen, dass dem Wirthschaftsamte mitgegeben worden, dass selbtes fürohin denen Unterthaneren nicht den mindensten Schaden durch des Ziegelstreichers Geflügelvieh mehr zufügen lassen sollte.

8° Zu Wenkerschlag hatte die Obrigkeit dem Franz Reiszner den Schauer-Teicht entzogen, und die grosse Römerschläger (= Grossrammerschlager) geniesseten ihren Gemein-Wald gar nicht.

Gleichwie aber der quästionirte *Teicht,* welchen die Obrigkeit dem Franz Reiszner wegen eines begangenen Ehebruchs genommen haben sollte, nach Geständnuss aller Dorfsgenossen bis dato noch in Beschwerführers Händen; der von dem Klager ansprüchig machende Teicht von 30 fl Einsatz aber, Zeuge Urbarij de anno 1654, ein wahres steuerfreies, mithin Dominical - Ens ist: als ist ersagter Kläger nebst einen Verweis mit seinem Gesuch ab-, und ebenfalls zur Ruhe zu verweisen. *)

*) Na les Velkoratmírovský zapomněli.

9° Beschwerten sich die Chalupnere, dass sie zur Contribution und andern Anlagen mit concurriren, und um einen sehr geringen Lohn dreschen müssen.

Nachdeme aber der von denen Chalupnern exigirende Contributions-Beitrag nicht klar genug beschrieben, in was dieser Beitrag bestehe, und zu was für eine[r] Rubrique er gehöre: als bleibet dieser Passus in suspenso, und wird solchemnach der kön. H. Adjunctus annoch hierüber zu berichten wissen.

Wegen des denen klagenden Chalupnern überreichenden geringen *Drescherlohns* aber, weilen à tempore immemorabili, von Graf Slawatischer Zeit noch her, es ein altes Herkommen, denen Dreschern nichts mehr als 3 kr. von jeden ausgedroschenen Strich zu zahlen, und besonders die Roboten nicht excediret werden: ist die Obrigkeit dabei zu erhalten.

10° Joseph Postl von Kleinbernharz, und Michal Scholle von Ottenschlag beklagten sich: es wären ihnen ihre *Gründe abgenommen* worden, und wurden ad-

ministriret; Johann Fegral von Kleinbernharz beschwerte sich, dass er von dem erlittenen Feuerschaden zu wenig Bonification erhalten habe.

Betreffend den ersteren Joseph Postel, so ist es seiner Beschwerde mit deme abgeholfen, dass ihm die vollständige Administration seines Grunds, und zwar vondarumen, weilen er sich Mitteln verschaffet, nicht allein seine Passiva successive entrichten, sondern auch die königl. und andere obrigkeitliche Gaben richtig prästiren zu können, wiederumen eingeraumet worden.

Dahingegen den Michael Scholle von Ottenschlag belangend: nachdeme derselbe an versessener Contribution und andern Schulden 619 fl schuldig, und einer der liederlichsten Wirthen ist; über alles dieses aber so wenig Besserung als Mitteln, diese Schulden zu bezahlen, anzuhoffen seind: es bei der von der Obrigkeit gemachten Fürkehrung um so mehrerers sein Bewenden hat, als dieselbe hierzu allewegs befugt, und dem Beschwerführer zu seinem Lebensunterhalt noch ein so anderes vergünstiget worden.

Uebrigens wegen des Johann Fegrall nicht vollständig erhalten haben sollenden *Feuerschadens-Bonification*: nachdeme dieses Anbringen, eben so wie all vorgehendes ohne Grund, inmassen die von dem Johann Anton Joseph Richter, Contributions-Schreiber, gefertigte Berechnung klar gezeiget, dass dem Kläger die Feuerschadens-Bonification, so wie selbte von dem kön. Obersteueramte gefallen, wirklich zu statten gekommen: so ist der Querulant mit seinem ohnstatthaften Gesuch ebenfalls abzuweisen.

Welchem allen nach der kön. Herr Kreisamts-Adjunctus das weiter nöthige fürzukehren, und deme den genauesten Vollzug zu leisten und darob fest zu halten wissen wird.

Geben ob dem kön. Prager Schloss den 20. Junij 1752.

N. N. der Röm. kais., auch in Germanien, zu Hungarn und Böheim kön. Mt respective wirkl. Geheim- und andere Räthe, Cammerere, grösseren Landrechts Beisitzere, obrister Hoflehenrichter, dann Präses und Räthe der kais. kön. Repräsentation und Kammer im Königreich Böheim

C. F. G. u. H. zu gleichen Claudi Seherr.

Předcházející výnos representace a komory psán jest touž rukou, jako následující přípis krajského úřadu; teda onen výnos není original, nýbrž opis v Táboře zhotovený.

---

b) Löbl. Wirthschafts-Administration!

Dasjenige hohe Resolutum, so um die von dem verstorbenen kais. kön. Repräsentations- und Cammerrath, dann hierkreises fürgewesten kön. Kreisamts-Ver-

waltern H. Grafen von Bubna, untersuchte Beschwerden, zur Richtschnur der löbl. Wirthschafts-Administration und Verbescheidung derer Querulnten an Seiten einer hochlöbl. Repräsentation und Cammer geschöpfet worden, ist ob der Anlage breiteren Inhalts zu entnehmen.

Und wann dann hiermit solcher Ziel u. Mass gesetzet ist, dass allen weiteren Beschwernissen vorgebogen sei: so versehet man sich auch zu einer löbl. Wirtschafts-Administration, dieselbe würde hiernach fürohin ad unguem progrediren, und über diese hochobrigkeitliche Ausmessung den Unterthan mit nichten und [um] so weniger beschweren, als die weitere Behelligungen lediglich denjenigen zu Laste gehen müssten, so dem Contribuenten zu einigen Klagen Anlass geben würde. Zu Gebleibung

der Röm. kais. kön. Mt Kreisamts-Adjunctus und Substitutus des Bechiner Kreises

einer löbl. Wirthschafts-Administration aber dienstwilliger

Kön. Kreisamt Tabor den 5. Aug. 1752.

Johann Anton Cajetan Frey- und
Pannier-Herr von Wunschwitz mp.

Präs. 7. Aug. 1752.

447.

1752, 31. října: Zemský úřad v Čechách zapovídá vrchnostenským úředníkům, aby bez svolení krajského úřadu nepožadovali příspěvků od poddaných k útratám vrchnostenským.

Extractus deren von einer hl. kais. kgl. Repräsentation und Kammer vom 1. Augusti bis ultima Octobris 1752 ergangenen Circularschreiben, Generalien und Patenten, als in Contributionali, Diaetali, Publicis und Politicis.

Nr. 33 [z 31. října]. Circulare in alle Kreise: Dass bei denen Arglistigkeiten und Bedruckungen deren Unterthanen, als denen*) obrigkeitlichen Kriegsbeschädigungen, ungebührlichen Extraausgaben, Agentensbestallung, Buchhalterei-Remunerationes, Discretiones für die Dorfrichtere, Assentirungs-Do[u]ceur, und obrigkeitlichen Exekutions-Unkosten, wofern ein Beamter über die repartirte Schuldigkeit ohne Approbation des Kreisamts sich die Unterthanen zu belangen anmassete, diese sollen mit der Festungsarbeit, die Dorfrichtere aber wegen nicht gethaner Anzeige mit dem Zuchthaus bestrafet werden.

Tištěný extrakt v arch. Českého Musea. — *) Tištěno: deren.

448.

1752, 4. listopadu: Patentem zapovídá se poddaným v Čechách osívati na spolek bez povolení vrchnosti; ustanovují se výminky, pod kterými poddaný může roli zastaviti, a jaký návdavek poddaný má odvésti z obilí jemu půjčeného od vrchnosti neb ze sýpky kontribučenské.

Wir Maria Teresia ꝛc . . . Und geben euch hiemit zu vernehmen, wasmassen missfällig hervor gekommen, dass der dem Contributionali höchst schädliche Missbrauch eingeschlichen seie, vermög welchen öfters die Contribuenten mit anderen etwas vermöglicheren, theils auch wohlbemittelten Nachbaren ihre, der Versteuerung unterliegende Felder auf den Drittel- oder auch gar halben Fechsungs-Nutzen besäen, oder gegen Vorstreckung eines geringen Stuck Geldes ihre Felder, statt eines Versatzes, auf mehrere Jahre überlassen, auch öfters der Unterthan sich noch darzu verpflichtet, diesen also versetzten Acker mit seinem eigenen Zugvieh zum Nutzen des wucherischen Versatznehmers zuzurichten und zugleich darvon die Contribution zu bezahlen. Mancher Orten nicht minder einige wohlhabige Burgere dem Bauern für sein gedungt und wohl zubereitetes Feld nebst dem Saamen nur noch ein weniges Geld für jeden Strich abreichen; und anderer Orten einige, die gar keine Felder haben, ihren Dung nebst der Helfte des Saamens hergeben, und alsdann die Helfte mit dem Bauern fechsnen; oder aber ein armer Contribuent, da derselbe vom Saamen kommet und niemanden findet, der ihme, gegen künftiger baarer Bezahlung oder Schüttung des vorgeliehenen, die Körner vorstrecken woll[t]e, mit anderen seine Felder um die Helfte anbauet, sich mit der halben Fechsung begnüget, hingegen ihme in diesen, wie in allen obigen Fällen das Onus contributionale in totum zu tragen allein verbleibet.

Wann nun dieses, oder wie es sonsten noch auf unterschiedliche Art und Weis zu geschehen pfleget, keine andere Folge nach sich ziehen kann, als dass der arme Contribuent, da selbter die Contribution von einem Grundstucke, so er entweder gar nicht, oder zur Helfte in Genuss hat, entrichten muss, mit der richtigen Bezahlung nicht zuhalten könne, auch endlichen nach und nach ausser allen contributionsfähigen Stand gesetzet werde; überhaupt aber es eine unwiederlegliche Sache ist, dass ein jeder nach der ganzen Nutzniessung in die Steuergabe veranschlagter Grund in seinem Utili durch derlei wucherische Einverständnussen, wie diese Namen haben können, herabgesetzet, der Contribuent geschwächet, und unser landesfürstliches Contributionale benachtheiliget werde:

So haben wir gnädigst entschlossen, setzen, ordnen, und befehlen hiemit ernstlichen, dass von nun an der gemeinschaftliche Anbau contributionsbarer Äcker auf die Helfte oder Drittel, wegen des hierunter waltenden grossen Wuchers, absolute

et sub poena confiscationis der anhoffenden oder schon eingebrachten, jeden Orts zu Nutzen des Contributionalis anzuwenden seienden Fechsung universaliter zwar ein- und abgestellet.

Weilen sich aber zutragen kann, dass ein oder der andere Contribuent aus Mangel des Dungs oder wegen sonstiger Ohnvermögenheit sein Feld nicht beurbaren könnte, sondern solches unangebauter erliegen lassen müsste; so wollen wir in solchem Fall endlichen gnädigst gestatten, dass derselbe, jedoch nicht anderst, als mit vorläufigen Consens der Obrigkeit oder des Oberbeamten (welche oder welcher, ob es die Noth erheische? zu untersuchen und zu erkennen, auch alle von dem Unterthan durch ohnerlaubten Wucher zu erfahren habende Benachtheiligungen abzuwenden hätte) sein Feld mit einem andern auf die Helfte oder ein Drittel besäen möge, wobei das ausfallende Contributionale ein jeder pro sua rata zu tragen haben wird.

Dahingegen die Versetzung derlei Äcker bei einigen, dem armen Contribuenten wider sein Verschulden zustossenden Unglückfällen in gewisse Schrancken gesetzet, und nur allein unter denen nachfolgenden Modalitäten verstattet werden solle, dass nemlichen

erstens, wann ein Contribuent einiges Feld in Versatz geben wollte, selber jedesmahl den diesfälligen Consens bei der Obrigkeit oder dessen Oberbeamten ansuchen solle, welche oder welcher alsdann

andertens, ob es die Noth erheische? zu untersuchen und zu erkennen, mithin solche nach Befund der Sachen zu gestatten oder zu verweigern; im ersteren Fall aber

drittens, die Zeit der Uberlassung ordentlich vorzumerken, den Versatznehmer gleichfalls vorzurufen, und zwischen beiden Contrahenten — zu Vermeidung aller dem Unterthan sonsten durch einen besorglichen unerlaubten Wucher bevorstehenden Benachtheiligungen — das Quantum und die Modalitäten, gegen welche die Versezzung geschehen könnte, festzusetzen, und ein so anderes in dem schriftlich, doch gratis zu ertheilen kommenden Consens ausdrücklich zu inseriren haben wurde. Es solle aber auch

viertens, der Versatznehmer allezeit gehalten sein, diejenige Contribution, welche dem versetzten Grund nach Maass der Anbau *) anklebet, dergestalten zu entrichten, dass der Eigenthümer solche auf keine Art über sich zu nehmen befugt sein solle. In Fall nun aber

fünftens, eine Versetzung ohne obrigkeitlichen Consens und gleichbesagter Vorkehrung unternommen wurde, so statuiren und befehlen wir, dass der Versatznehmer nicht nur seines Darlehens, sondern auch des ganzen gefechsneten Körnleins und Nutzens, — woraus forderist die von dem verpachte[te]n fundo abfallende Con-

*) des Anbaues?

tribution bestritten, das Residuum aber gleichfalls dem Fundo contributionali jenes Orts, wo die Ubertretung geschehen, zu guten kommen solle, — verlustiget seie, der Versetzer hingegen mit einem vierzehen-tägigen opere dominicali unnachbleiblich bestrafet werde.

Und gleichwie wir nun hierunter gnädigst anhoffen, dass auf solche Art sowohl diesem eingeschlichenen Missbrauch, als auch allen, dem Contribuenten andurch zugehenden Nachtheil und Schaden gesteueret, unser höchstes landesfürstliches Contributionale aber selbsten in Sicherheit gesetzet seie: so wollen wir uns ferner gegen denen Obrigkeiten gnädigst versehen, dass sie ihren bedürftigen Unterthanen, an deren Aufrechthaltung ihnen selbsten doch so viel gelegen ist, unter die Armbe greifen, mithin auch ihnen im Nothfall die benöthigte Körner selbsten vorstrecken werden; und falls sie solches ohne Aufgabe zu thun nicht geneigt wären, von einem vorgeliehenen Strich dannoch nicht mehr, als ein und ein halbes Achtel abnehmen sollen, wovon ein Achtel pro fundo contributionali gewidmet sein, das halbe Achtel aber ihnen Obrigkeiten zu Guten kommen solle.

Im Fall aber, dass jener Orten, wo würcklich ein unterthäniger Schüttboden errichtet ist, oder noch zum Stande gebracht werden wird, jetzt oder künftighin die Vorleihung immediate aus diesem geschehete, wollen wir gnädigst zugeben, dass eine Aufgabe von ein und ein halben Achtel ad fundum contributionalem abgeführet werde.

Nach welcher unserer allerhöchster Willensmeinung sich dann ein jeder zu richten, und seine verpflichteste Maassregul zu nehmen hat. Dann hieran beschiehet unser gnädigst ernstlicher Will und Meinung.

Geben in unserer königlichen Stadt Prag den 4. Monatstag Novembris im 1752 Jahre.

Wentzl Casimir Netolitzky
Freiherr von Eysenberg.

(L. S.)

Ad mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis: Ex Consilio Repraesentationis et Camerae
Claudi Adalbert Scherr.

Tištěný patent v archivě Českého Musea.

449.

1753, 13. října: Vyžádaný vrchnostenský výhost nevolné vesnické nevěsty k manželství do města.

Výše pod čís. 440 na str. 293 otištěn jest vrchnostenský zhostný list pro nevolnou nevěstu, která se měla vdáti do města Vamberka; originál žádosti, na jejímž rubu připsáno jest vrchnostenské svolení, leží v obecním archivě Vamberském; slova, jež jsem na str. 294 v poznámce * doplnil z domyslu, scházejí také v originále.

Zcela tomu podobný jest jiný zhost z roku 1753, v témž archivě chovaný. Podle stejné formule prosili „schutz-unterthänigst trew-gehorsamste Burgermeister und Rath der Alt Stadt Wamberg" svou vrchnost, hraběte Kolovrata, poněvadž „der Michal Dusyl unserer Mitburger sein Wittiber-Stand zu verändern und in Stand der heil. Ehe mit der Anna verbliebener Tochter nach dem Heinrich Grulich aus dem Dorf Lupenitz zu treten gesonnen ist," aby onu Annu propustil „aus der Leibunterthänigkeit unter unsere Stadtjurisdiction." Adressa zní: „An Ihro hochgräfliche Excellenz, den hoch- und wohlgebornen H. H. Franz Joseph Liebsteinsky des H. R. R. Grafen von Kolowrath, Erbherrn deren Herrschaften Reichenaw, Tscherněkowitz, Borohradek und Wamberg, Ihro R. kais. und kgl. Mt würklichen Kammerer und der hochlöbl. Repräsentation und Kammer Rath in Königreich Böheimb." — Vrchnostenské vyřízení té žádosti psáno na jejím rubu v tato krátká slova:

Denen Supplicanten zum Bescheid, dass [ich] die inbenannte Annam Grulichin zu der Wamberger Stadt-Jurisdiction, dem Michael Dussyl aber zu einer Ehewirthin hiemit in Gnaden überlasse. Schloss Reichenau den 13. Octobris Ao 1753.

F. J. L. G. v. Kollowrath mp.

450.

1753, 19. října: Abatyše kláštera sv. Kateřiny v Olomouci vydala čeledinský řád svým poddaným vesnicím.

A. Březina v Praskově Selském Archivě 1902, I. 209—211, uveřejnil z něho výtah s některými novočeskými výrazy. Vydala jej panna abatyše kláštera sv. Dominika u sv. Kateřiny v Olomouci svým poddaným „do Brodku, Citova, Kožušan i Tážal, na díle do Posluchova, Štětovic a Žešova." Článkův jest 21; směřují k pořádku velmi tuhému mezi čeládkou. Zvláště důležité, kdyby se zachovávaly, zdají se býti a nad jiné čelední řády vynikají následující dva články:

Za první, který koli mladý a silný člověk sloužiti by nechtěl, přísně od milostivé vrchnosti trestán bude. Pakliby takový darebný čeledín světničku neb komůrku sobě najal, bude v zuchthausu aneb jinak silně trestán.

Za třetí, žádný nesmí, at přítel neb nepřítel, čeládku bez vědomí a dovolení milostivé vrchnosti přes 24 hodin bez zaměstnání u sebe držeti, pod přísným trestem 24 hodin v poutech na hradbách pracovati.

451.

1753, 8. listopadu, 10. prosince: Kdo ručí za výběrčího; jak zapisovati usedlost do berničných register (knížek); olše a vrby sázeti; přípřeže střídou. — Tresty na to, když by výběrčí jednotlivým kontribuentům nevydal berničných knížek.

Circulare cum clementissima norma: Dass 1) für die Cassae-Eingriffe deren Contributions-Einnehmere und Beschädigungen diejenige Magistratus und Gemeinden zu haften hätten, welche diese aufgenommen. 2) Jeden Contribuenten in sein Handbüchel gleich anfänglich die zu versteueren habende Ansässigkeit specifice nach denen Realitäten und Rubriquen (jedoch hierunter nicht die Anzahl deren von jedem Individuo besitzenden Rurali, sondern nur die Parti-

kular-Ansässigkeit, wie solche nach der obrigkeitlichen Repartition respectu eines jeglichen Individui ausfallet) zu seiner Wissenschaft verzeichnet. 3) Die Gegenden, wo feuchter Grund, mit Erlen- und Waiden-Satzlingen bepflanzet; 4) die Vorspann ordnungsmässig und reihenweis nach der Ansässig- und Vermöglichkeit hergenommen, darüber ein Protocoll geführet, und alle halbe Jahr eingesendet; endlichen pro 5) die sogenannte Auszüge bei denen Bauersgründen (wann diese nicht auf Gutbefund der Obrigkeit beschehen) für ohngültig erkennet werden sollen. Ddo 8. Novembris 1753.

Circulare: Dass die sogenannte Bauern- oder Handregister so gewiss eingeführet werden sollen, als die hierinfalls nachlässige oder unrichtig befundene das erstemal, zum Besten der Contributionscassa, mit Cassirung einer Jahresbesoldung bestrafet, das andertemal aber eo ipso cassiret und zu ferneren Verrechnungsdiensten für unfähig erkennet werden sollen. Ddo 10. Decembris 1753.

Extractus deren von einer hl. k. k. Repräsentation und Cammer vom 1. Novembris 1753 bis ultima Januarii 1754 ergangenen Circularschreiben, Generalien und Patenten. Tisk v archivě Českého Musea. — O berničných knížkách srv. předpis robotního patentu z r. 1738 čl. 31. výše str. 192.

452.

Patent o řízení ve sporech poddaných s vrchnostmi,

daný 18. prosince 1753.

Modus procedendi in causis subditorum contra dominos.

Wir Maria Theresia . . entbieten allen und jeden Inwohnern und Unterthanen . . in unsern gesammten kgl. Böheimischen Erblanden unsere k. k. Gnade und alles Gute; und geben euch gn. zu vernehmen, wasmassen wir — um jenen Beirrungen, welche in den Beschwerden der Unterthanen sich öfters hervorgethan, eine abhilfliche Mass zu verschaffen — allermildest bedacht seind, wie fürohin ein gesichert-, so kurz- als justizmässiger Modus procedendi in causis subditorum contra dominos eingeführt, und dergestalt beobachtet werden solle, dass

1° jene Unterthansbeschwerden, welche unmittelbar das *Contributionale* betreffen, zwar noch ferners, denen Agendis zufolge, bei unserer Repräsentation und Kammer verhandelt, und nach denen hierinfalls bereits vorgeschriebenen Satzungen nicht allein quoad remedium provisionale, sondern auch in petitorio selbsten jedesmalen fordersam abgethan; dahingegen

2° all übrige von einem Unterthan gegen seine Herrschaft führende Gravamina, welche directe in das Contributionale nicht einschlagen, sondern die *praestationes dominicas* betreffen, wie sie immer Namen haben, vel ex quacunque demum causa selbe hergeleitet werden mögen, und nach dem vom 1. Nov. 1748 festgesetzten Systemaljahr per litis contestationem rechtsanhängig gemacht worden, oder hinkünftig

anhängig gemacht werden dörften, ohne Unterschied, es rühre das Gravamen ursprünglich vor oder nach dem Systemaljahr her, bei dem *in causis summi principis et commissorum* aufgestellten *consessu* abgehandlet und entschieden; — diejenige Gravamina subditorum aber, welche vor dem 1. Nov. 1748 bei denen Justizstellen schon anhängig gemacht worden, belassen und fördersamst ausgemacht werden sollen. Gestalten wir dann

3° erholten *consessum* in derlei das Contributionale immediate nicht betreffenden Unterthans-Bekränkungen für die *erste Instanz*, bei welcher jeder Unterthan seine gegen die ihn bedruckende Herrschaft habende Beschwerde anbringen, sein Recht suchen und ausführen mag, die beklagte Herrschaft aber Red und Antwort zu geben schuldig sein solle, hiemit gn. bestellen. Wovon wir jedoch

4° die unserer Cron Böheim zugehörige *deutsche Lehen* lediglich ausnehmen, und bei ihren bisherigen foris noch ferners belassen. Anbei aber weiters

5° agn. verordnen, dass kein Unterthan bei dem pro prima instantia subditorum regulariter bestellten consessu in causis summi principis et commissorum ehevor sein Recht wider seine Herrschaft suchen möge, er habe sich dann vorläufig nach Vorschrift des § 1. deren ao 1738 ergangenen Robotsgeneralien, wider die ihme zugedrungene Bedruckung *bei ermeldt seiner Herrschaft* schrift- oder mündlich beschweret und bei selben die billige Abhilf angesuchet, ihme auch solche inner Frist 14 Tagen, oder daferne die Herrschaft sich ausser Landes befindete, binnen 6 Wochen nicht verschaffet würde; es wäre dann ein gravamen instataneum, in welchem Fall, bei nicht alsobald von der Herrschaft erhaltener Remedur, der Unterthan die vorgesehene Fristen nicht auszuwarten hat, sondern demselben seine Klag sogleich bei dem Consessu bevorstehet. Und gleichwie wir in solch ein oder andern Fall

6° zu gesichert- und hinlänglicher Vertretung eines von seiner Herrschaft wider die Billigkeit prägravirten Unterthans die *Adjunctos unsers fisci* bestellet haben, also wird ihnen obliegen, dass sie sich deren Unterthansbeschwerden und Anliegenheiten mit Eifer annehmen, sie in billigen Dingen der ihnen aufgetragenen Pflicht gemäss vertreten, darvor aber von ihnen nicht die mindeste Ergötzlichkeit, — es bestehe solche in Geld, esculentis oder poculentis, oder sonst was Namen immer habenden Verehrungen, — bei schwerer auf sich ladenden Verantwortung und scharfer Ahndung suchen oder nehmen sollen. Wie dann

7° an Seiten des Consessus von denen beschwerdführenden Unterthanen *keine Gerichts- oder Kanzleitax* gefordert, sondern denenselben, oder ihrem ex officio bestellten Rechtsfreund, die Gerichtsexpeditiones gratis und ex officio hinausgegeben werden sollen. Und womit

8° zu Beibehaltung guter Ordnung und gänzlicher Abstellung deren ohnedies vielfältig verbotenen Winkelschreibereien, wordurch die Unterthanen in grosse Unkosten gesprenget, und auf so irrig- als üble Gedanken verleitet werden, *keine Unterthansklag* oder sonstiges Anbringen, so von denen Adjunctis fisci *nicht unterschrieben* wäre, bei dem Consessu angenommen, sondern solches jedesmalen zur vorläufig derenselben behöriger Untersuchung, Erricht- und Unterzeichnung decretando hinaus gegeben werden solle. Auf die mit guter Ordnung abgefasst und in duplo eingebrachte erste Klagschrift aber wird

9° der aufgestellte Consessus jedesmalen auf das Duplicatum pro parte die decretationem communicationis ad excipiendum sub termino 14 dierum zu verfassen, und solches der k. k. Repräsentation und Cammer zu dem Ende, auf dass dieselbige es durch den betreffenden Stadt- oder Kreishauptman der entweder in der Stadt oder auf dem Land subsistirenden beklagten Obrigkeit, gegen einem von ihr erhebenden und von der k. k. Repräsentation an den Consessum sodann zu remittiren kommenden Recepisse, ohne Verzug zustellen lasset, zu übergeben, die beklagte Obrigkeit aber ihre Erklärung oder *Gegennothdurft* von dem Tag der zugestellten Klag binnen 14 Tagen bei dem Consessu also gewiss einzubringen haben, als im widrigen auf weiteres Anlangen des Unterthanen-Anwalts wider die beklagte Obrigkeit nach Ausmessung der Verneuerten Landesordnung in contumaciam ohne weiteren Anstand verfahren, und dem klagenden Unterthan ein erstandenes Recht ertheilet werden solle. Gestalten aber jedoch

10° Umstände einschlagen möchten, in deren Betracht der beklagte Theil die in Sachen abgeforderte Nothdurfts-Handlung in dem vorgeschriebenen Termino aus ein oder andern wichtigen Verhindernussen zu erstatten nicht vermögend, oder auch gar zur Zeit der zugestellten Klage ausser Landes abwesend wäre, mithin derselbe oder dessen für ihn intervenirende Beamte um die prorogationem termini bei dem Consessu anhielte: so stehet zwar ihme Beklagten, jedoch 3 Tage vor der Verfliessung deren anberaumten 14 Tagen, dem Consessui die in der That gegründe obseiende Verhindernuss oder nicht befolgen mögende Verordnung anzuzeigen, und um eine Dilation anzuhalten, bevor; welche der Consessus in letzteren Fall annoch auf 6 Wochen, sonst aber, falls selber die von dem Impetranten beibringende Entschuldigung vor erheblich finden sollte, dem Befund nach auf einen weiteren Termin zu ertheilen; über diese Prorogation aber keine weitere Fristung zu Einreichung der abgeforderten Gegennothdurft zu gestatten, sondern nach Verlauf der anberaumten Frist oberwähntermassen in contumaciam zu verfahren hat. Bei Erstattung der Exception hingegen solle

11° die beklagte Herrschaft nicht allein den eigentlichen Hergang der Sache, ob und inwieweit nämlich des Unterthans eingeklagte Beschwerde mit der That ein-

stimmig sei, *contestando litem* deutlich anführen, sondern auch die Exception in duplo verfassen, und von einem cum mandato ad causam versehenen Rechtsfreund unterschreiben lassen; dann nicht weniger so, wie es oben bei dem Klaglibell angeordnet worden, sammentlich dargegen für sie streitende Behelfe, Gegenattestata und Documenta untereinstens beibringen. Worauf folgbar

12° der Consessus eine Erforderung oder *mündliche Abhandlung* anordnen, hierzu den ad causam legitimirten obrigkeitlichen Rechtsfreund, sowohl als des Unterthans Anwalt, auch beschaffenen Umständen nach die etwa bei der Sache unterwaltende Zeugen in einem gleichmässigen, nicht über 14 Täg oder längstens 3 Wochen hinaus gehenden Termin auf einen gesetzten Tag und Stund, mit Bedrohung, dass im Fall ein oder der andere Theil nicht erscheinen würde, jedannoch ergehen werde, was Rechtens ist, vor sich fordern; zugleich aber auch die eingebrachte Exception dem Anwalt des Unterthans zu seiner Ersehung communiciren, und ihm sowohl, als dem obrigkeitlichen Rechtsfreund die Decretationes über die resolvirte mündliche Vernehmung zeitlich zustellen solle; denen sodann obliegen wird, das Weitere hierwegen an ihre Clienten nachrichtlich gelangen zu lassen. Anlangend aber, da es

13° auf die von ein oder andern Theil wider die von dem Consessu beschehene *Erkanntnus* zu haben vermeinende Beschwerde und höhere *Provocation* ankommet, so wollen wir gn. hiebei quoad formalia recursus nach Gestalt der Verfahrungsart, ob nämlich von einem nach verführten processu ordinario cum plena causae cognitione geschöpften Endurthel provociret werde, folgenden Unterscheid beobachtet haben:

Dass im ersteren Fall, ohne allen sonst erforderlichen Solemnitäten, pur allein der *Recursus simplex* statt habe, welchen die provocirende Part binnen 8 Tagen von der in Protocollo jederzeit anzumerken habenden Zeit des hinausgegebenen Bescheids, durch ein bei dem Consessu überreichendes Anbringen anzumelden, die gravamina recursus selbsten aber alsdann in denen folgenden 14 Tägen daselbst einzubringen, folgends der Consessus die Acta inner 3 Tägen reinrotuliren, alsdann solche, nebst dem, bei der [sic] fürgegangenen mündlichen Verhör, von dem Consessu geführten Protocollo und denen bei der Erkanntnuss gehabten rationibus decidendi, ohne witern Anmahnen längstens inner 14 Tägen an die k. k. Repräsentation und Kammer abgeben soll; welche dieselbe sofort anhero zur ah. Entscheidung ohne Verzug wird einzugeleiten haben.

Dahingegen im andern Fall, von einem wie dem andern provocirenden Theil zwar alle in denen Landesgesetzen vorgeschriebene formalia revisionis beobachtet, jedoch aber bei solchen Revisionsgesuch die ex officio vertretene Unterthanen, gleich wie andern Gerichts-Taxen, also auch von Erlegung oder Verbürgung der sonst gewöhnlichen Septimae litis frei gelassen werden sollen.

Welche ah. Cynosur wir demnach unsern gesammten Unterthanen unseres Erbkönigreichs Böheims zur Nachricht und gehorsamster Befolgung kund machen wollen. Geben ob dem kgl. Prager Schloss den 18. Dec. 1753.

Wenzl Casimir Netolitzky Freiherr von Eisenberg (L. S.)

Ad mandatum S. Caes. Regiaeque Mtis Ex consilio Repraesentationis & Camerae Ferdinand Hickisch de Lauro.

Tištěný patent v archivě Třeboňském A 5AC. 1a.

453.

1754, 2. a 12. ledna: Kníže Josef Schwarzenberg míní pytláctví u svých poddaných trestati prací v stříbrných dolích Ratibořických.

V knížecím archivě Třeboňském A. 5BC. jsou o tom tyto dva dopisy; *a*) jest koncept, *b*) originál.

a) 1754, 2. ledna: Kníže chce míti dobré zdání, zda by mohl aspoň své poddané pro pytláctví trestati prací v dolech bez Pražského soudu honebního, jenž vrchnostem dělá útraty a netrestá opravdově.

An H. Hofrath Escherich. In Ansehung, dass es mit Bestrafung der Wildprätschützen, so zu dem judicio delegato venatico abgeliefert werden, nicht allein sehr langsam hergehe, sondern auch am Ende ihnen der squalor carceris pro poena computiret wird, dieser aber in dem bestehet, dass die Inquisiten während dem Arrest ausser dem Wohlleben annoch einiges Geld ersparen und mit sich herausbringen, wessen ganz frisches Exempel man dann an dem Reitinger, so 40 fl. erspartes Geld mitgebracht, dermalen in der That hat: haben wir eines Theils besserer Correction halber, anderten Theils aber um die Lieferungsunkosten nacher Prag zu ersparen, zwar vermeinet, die im verwichenen Monat November auf der Herrschaft Frauenberg eingefangenen derlei Leute, hiesige Unterthanen von Probsch, und seitdem noch mehrere eingebrachte solche Bösewichter, nach Verdienst selbst bestrafen zu lassen.

Um jedoch in der Sache desto sicherer zu gehen, und nach tenore hier anliegenden gedruckten Patents richten wollen [?]; jedoch weil die darin enthaltene Paragraphi zum Theil etwas dunkel seind, und gerad darauf abzielen, dass die Bestrafung mit Festungsbau immediate eingangs bemeldten judicio delegato, mithin niemand andern zustehe; zum Theil aber die meiste Unkosten denen Obrigkeiten zur Last gelegt werden wollen: als haben wir nach anderweiter Anlag durch den Agenten Mühlpeck die Erläuterung über ein so andern Punct verlanget, und auch dieselbe mittelst der dritten Anlag erhalten. Wie nun daraus zu ersehen ist, wie wenig Freiheit denen beleidigten Obrigkicten hierin verstattet werde, und dass am Platz des verhoffenden Remedii, wann es anderster auf die Art, wie mit bemeldten Reitinger, künftig geschehen sollte, vielmehr allemal grosse Unkosten tragen, und dabei

in Anbetracht der so gelinden Züchtigung nach Zurückkehrung deren Leute an ihnen nur widerum neue Wildprätschützen besorgen müssen:

als wolle derselbe über diese Angelegenheit mit dem H. Hofräth von Thorn sprechen und sich erkundigen: ob denn wenigstens denjenigen Obrigkeiten, derer ihre eigene Unterthanen und Territoriani sich in diesem Laster vergreifen, und mit einander darinnen implicirt, und vorhero gerichtlich examinirt worden, über dieselbe die Bestrafung nach des Gerichts Erkanntnuss, mit etwa dem opere dominicali oder pro re nata mit der Bergwerksarbeit, weil hierlands kein Festungsbau vorhanden, zugelassen wäre.

Ein anderes wäre, wann ein Extraterritorianus, wie eben der Budweiser Breuer mit denen Probschern der Reception des Wildpräts halber verfangen ist, wo alsdann die Ablieferung deren Delinquenten nacher Prag fast nicht zu evitiren sein dörfte.

Wir erwarten solchemnach von demselben nächstens das Weitere zu vernehmen.. Krumau 2. Jan. 1754.

---

b) **1754, 12. ledna: Vrchnost své poddané z pytláctví usvědčené může trestati prací.** Schwarzenberský dvorní rada Escherich utvrdil knížete v tom mínění dopisem, v němž praví:

Es stimmet der Hofrath von Thorn meiner, in meinem neulichen Particularschreiben schon zum voraus eröffneten ohnmassgeblichen Meinung insoweit bei, dass die Bestrafung deren in Wilddieberei betretenen Eigen- und Territorial-Unterthanen praevia cognitione absque strepitu judicii vorgenommen, sofort selbe pro re nata ad·metalla, id est zum Ratiborzitzer Bergwerk ohnbedenklich condemnirt; die auswärtige derlei Delinquenten aber ihrer Obrigkeit zur patentmässigen Züchtigung angezeiget werden könnten. Welches auf Ew. hf. Dcht gn. Rescript vom 2. delab. mit dem Anhang geh. nicht verhalten sollen, dass, obgedachten H. von Thorn Sage nach, nächstens über die mir gn. communicirte Wilddieberei-Patenten eine Erläuterung nachfolgen werde. Womit die heutposttägige Expeditionen zur gn. Fertigung hiermit anschliessend. . . unterth. treugehorsamster

Wien 12. Jan. 1754. G. von Escherich mp.

454.

1754, 12. ledna—1760: Kníže Josef Schwarzenberg nařizuje, aby poddaní z jeho jihočeských panství pro smilstvo a jiná menší provinění byli trestáni nucenou prací v dolích Ratibořických anebo jiným dílem k užitku vrchnosti, a ne vězením.

Následující výtahy *a*)—*l*) učinil jsem z konceptů, jež se chovají v knížecím archivě Třeboňském A. 5BC. Vyjma dopisy *h*) a *l*), jež jsou psány vrchními úředníky ke knížeti, všechny ostatní kusy jsou psány jménem knížete a jsou také již v konceptě podepsány jeho dvorským radou Escherichem; podpis knížete na konceptech ovšem schází.

a) [In dorso:] An Wittingauer Oberamtmann, item Director zu Crumau und Netolitz, exped. Krumau 12. Jan. 1754.

An Burckhard, similiter mutatis mutandis an Swoboda und Wolf.

Indeme wir im zukünftigen Frühjahr mehrmalen einige Abänderungen in dem hiesigen Schlossgarten veranlasset haben, und dieselbe gerne mit einer mehreren Menage vollführen zu lassen gemeinet seind: als haben wir in solcher Absicht gn. entschlossen, die in dem Fornicationslaster betretende unterthänige Bauernpursche mit der ihnen ausmessenden Arbeitsstrafe hierzu beizuziehen. Ihr werdet solchemnach diese unsere gn. Intention denen euch subordinirten Vorstehern deren 3 obern Herrschaften mit der Weisung eröffnen, damit sie alle dergleichen Delinquenten indessen ohnbestraft belassen, und selbte alsdann, da ihnen die Zeit von uns benennet werden wird, anhero abschicken sollen.. Krumau 12. Jan 1754.

---

b) [In dorso:] An Wittingauer Oberamtmann Burckhard exped. Krumau 26. Jan. 1754:

Um die Ordinari-Strafen deren simplen Fornicationen einigermassen nutzbar zu machen, haben wir beifolgendes Circulare zu erlassen befunden; auf dessen Befolgung ihr behörig zu halten wisset.

---

c) [In dorso:] Circulare an die böhm. Wirthschafts-Directores exped. Krumau 26. Jan. 1754.

Circulare an alle Directores, auch den Mühlbeck zu Prag und Verwalter zu Prachatitz.

Damit die des Jahrs öfters vorkommende Fornicationsbestrafungen einigermassen zu Nutzen gebracht werden mögen, als werdet ihr in solchen casibus ordinariis, da keine besonders aggravirende Umstände, mithin kein schwers Delictum zu eruiren ist, für den Thäter jedesmal eine special-nutzbare Herrschafts-Arbeit, für die Zuhalterin aber, wann selbte spinnen kann, allzeit auf ein halbes Stückel Leinwa[n]th von gröberer Sort, widrigens doch auf eine solche Strafarbeit einrathen, welche einigerweise der Herrschaft zu Nutzen gereichet..

---

d) [In dorso:] An Wittingauer Oberamtmann exped. Krumau 8. Mai 1754.

An Burckhard. Nachdem wir die Eintheilung derer, von uns zur hiesigen Schlossgartenarbeit condemnirten Fornicanten und anderer derlei Verbrecher unserm dasigen Garteninspectori Zinner dergestalten gn. committiret haben, dass er derer soviel, als es nöthig wäre, anhero berufen lassen könne: so bleibet euch ein solches des Endes hiermit ohnverhalten, damit ihr hiernach das Wittingauer, Frauenberger und Protiwiner Directorialamt dahin instruiren möget, auf dass dieselbe auf jedesmaliges Anverlangen gedachten Zinners derlei Uebertreter, nebst Anzeigung einem jeglichen ausgesetzter Strafzeit, anhero zur Arbeit abgeliefert werden sollen.. Krumau 8. Mai 1754.

---

e) [In dorso:] An Mayer, de Bossi, Dworzak, Wolf, Eichler und Nawratil, exped. Frauenberg 13. Sept. 1755.

Wie unserem Interesse sehr daran gelegen ist, womit die Bergwerksarbeit zu Ratiborzitz mit allem Eifer betrieben, und sohin durch Vermehrung der benöthigten Arbeitsleuten

auf das möglichste befördert werde: also befehlen wir hiermit gn., dass ihr die etwa vorkommen mögende Fornicanten ohne weitere Rückfrage alsogleich zu sothaner Arbeit dahin abschicket, die Maass der Zeit aber auf euren an uns diesfalls zu erstatten habenden Bericht gehorsamst einholen sollet.

---

f) [In dorso:] Circulare auf die böhm. Herrschaften exped. Krumau 1. Jul. 1758.

Euch kann zwar ohnehin nicht entfallen sein, dass wir schon öftermalen gn. anbefohlen haben, die Fornicanten oder andere in geringeren Verbrechen befangene Delinquenten nacher Ratiborzitz zum Behuf der Bergwerksarbeit abzuschicken. Nachdeme aber der dortige Oberbergverwalter über den Abgang derlei zu bestrafenden Unterthanen sich beschweret, mithin zu vermuthen ist, dass selbe zu anderweit minders nützlichen Dominicalarbeit angewiesen werden mögen: als wollen wir obgedacht unsere gn. Verordnung hiermit nochmals erneuert, und ernstlich befohlen haben, solche Unterthanen ohne aller Anfrage alsogleich auf eine, nach Maass ihres Verbrechens von uns determinirte Zeit in gedachtes Bergwerk abzuliefern.

---

g) [In dorso:] An Oberamtmann Burckhard exped. Krumau 7. Jul. 1759.

Weil bei unserm Ratiborzitzer Bergwerk es immer an genugsamen Arbeitsleuten manglet, und der Oberbergverwalter der Meinung sein will, als ob die Beamte auf unsern Herrschaften auf die wiederholte Erinnerungen mit Abschickung deren öfters vorkommenden Delinquenten in puncto sexti nicht gerne reflectireten: als werdet ihr an dieselbe auf den näheren Herrschaften die Excitatorien circuliren lassen, um solche Leute anstatt deren ihnen sonsten zu dictirenden ohnnützen Arreststrafen nacher Ratiborzitz pro re nata in disciplinarium abzugeben.

---

h) [Vrchní hejtman knížeti].. Nachdem Ew. hf. Dcht der Ratiborzitzer Oberbergverwalter von Zeit zu Zeit um Delinquenten von den fürstlichen Herrschaften angehet, so scheinet es, er müsse darfür halten, dass auf gedachten Herrschaften fast nichts als S. V. Hurereien und Verbrechen vorgehen müssen. Er irret sich aber gewaltig; dann nachdem durch die zahlreiche Recrutirung und Krankheiten die Herrschaften von dem jungen Mannsvolk sehr entblösset worden, überdies aber die Zeiten so kümmerlich sein, dass mancher wohl ehender an das Brod, als an was anderes gedenket: so hört man nun gar wenig mehr von vorkommender Unzucht. Nichts desto weniger erlasse ich heut wiederholter Ew. hf. Dcht gn. Befelch von 7. d. per circulare an die Wirthschaftsdirectores, wiewohlen ich ohnedem weiss, dass gewisslich ein jeder, wann er Delinquenten hat, solche nacher Ratiborzitz zur Bergstraf abschicke. — Krumau 10. Jul. 1759. Burckhard mp.

---

i) [Kníže odpovídá:] An Oberamtmann Burckhard exped. Wien 21. Jul. 1759. Obzwar &c, so ist doch gewiss, dass derlei Verbrechere von Zeit zu Zeit, wie es die eingesandten Protokolle erweisen, nicht wenig einkommen; und eben dahero.. má to nařízení publikovat na panstvích, nahe an Cheynow liegenden Herrschaften...

---

k) [In dorso:] Circulare an Wittingau, Frauenberg, Protiwin, Netolitz, Worlik und Cheynower Direktor, exped. Frauenberg 30. Aug. 1760.

Wir haben schon wiederholtenmalen die ernstliche Befehle erlassen, dass die Delinquenten in puncto sexti, fornicationis, adulterii simplicis et aliorum minorum delictorum, anstatt deren Dominicalstrafen zu Haus, nacher Ratiborzitz als ein Disciplinsort pro qualitate delicti auf eine proportionirte Zeit abgeschickt werden sollen. Da nun aber dieses wenigsten Theils befolget wird, obschon immerdar dergleichen Verbrechen von Zeit zu Zeit hervorkommen: als verheben wir euch diese uns missfällige Ausserachtlassung hiermit nicht allein, sondern wollen die besagte Verordnung ernst gemessen erinnert haben; welcher ihr, bei im widrigen zu gewärtigenden schärferen Ahndung, behörig nachzuleben, euch allerdings angelegen sein lassen sollet.

---

l) [Třeboňský direktor knížeti odpovídá k tomu] .. dieses habe ich bishero stets vermög meiner diesfalls abgestatteten Berichten unterth. geh. beobachtet. Warum aber zuweilen ein und anderer Delinquent in das Ratiborzitzer Bergwerk nicht abgeschicket worden, ist die Ursach gewesen, weilen man denselben zur Recroutenablieferung für tauglich zu sein anerkennet und auch wirklich pro tali zur Assentirung angebracht hat . . .

Wittingau 5. Sept. 1760. Jo. Gottlieb Mayer mp.

455.

1754, 5. dubna: Patent o řádu lesním.

Mezi jiným nařizuje, že poddaný bez svolení vrchnostenského nemá káceti ani ve vlastním lese ani v lese obecním. K. Čížek, Spory o pozemky obecní, 1889 str. 53. — Větší výtahy z toho řádu lesního vytiskl Engelmayr, Unterthansverfassung des K. Böhmen, Wien 1831, II. str. 236—246, spolu s pozdějšími nařízeními.

456.

1754, 18. září—10. listopadu: Kníže Josef Schwarzenberg k odvrácení ohňů usiluje o to, aby na jeho panstvích po Čechách každá obec zřídila si opodál společnou pazdernu i pekárnu; proti společným pekárnám jsou námitky.

a) 1754, 18. září: Kníže nařizuje stavěti obecní pekárny a pazderny k odvrácení požárů; píše o tom Euchlerovi, direktorovi panství Vorlického, a nepochybně zároveň jiným vrchním úředníkům.

An Eüchler . . Präs. Frauenberg 18. Sept. 1754.

Lieber Director! Es ist uns von dem Netolitzer Directore angezeigt worden, wasgestalten am 9. hujus zwischen 9 und 10 Uhr vormittags sich der bedauernswürdige Casus gefüget, dass eines Chalupers Weib in Thiergarten in Abwesenheit des Manns eine Quantität Flax um den Ofen herum gedörret, und durch dessen gählinge Entzündung nicht nur allein das ganze Gebäu sammt der Scheuern in Brand gerathen, sondern auch 3 arme unschuldige Kinder, welche hinter dem Ofen in der Stuben gesessen, und als der Flax um den Ofen herum zu brennen angefangen, aus Forcht für dem Feuer sich nur mehr und mehr in einem Winkel zusammengedruckt, die Köpfeln zusammen gestecket haben und also zum Brandopfer geworden sein.

Nachdeme euch nun ohnedem bekannt ist, mit was für einem Ernst von Seiten des hierländigen Commercial-Collegii auf Vermehrung des Flaxes von Zeit zu Zeit angedrungen werde, hingegen auch landeskündig, was bishero, da dieses Materiale noch nicht so stark betrieben gewesen, durch die darbei im Dörren geschehene Uebersehen an Leut und Gebäude für namhaft und ohnersetzliche Feuerschäden entstanden, und consequenter künftig noch mehr zu befahren seien: haben wir zu dereinstig vollkommener Steuerung derlei höchst verderblichen Vorfallenheiten, auf unseren gesammten hierländigen Herrschaften, mithin auch auf dem euch gn. anvertrauten Territorio, gn. und ernstlich zu statuiren für nöthig befunden,

dass von nun an an Orten, wo etwa keine besondere Brechhäuser dermalen bei denen Dorfsgemeinden vorfindlich wären, solche auf einem, von jedem Dorf etwas entlegenen Gemein-, oder auch im Nothfall Bauern-Grund um so ehender hergestellt, und zugleich nebst der Dörrstuben auch einen oder nach Nothdurft zwei allgemeine Backöfen (massen ebenfalls durch die ohnachtsame Heizung und Auskühlung des Brodofens sehr öftere Feuersunglücke zu entstehen pflegen) adaptieret; und wann sic stantibus sich ein so andere Bauernwirthin oder sonst jemand künftighin unterstehen würde, den Flax zu Haus entweder zu dörren oder nur zu brechen, auch das Brod zu backen, eine solche darüber betretende empfindlich bestrafet werden solle. Wes Endes, und damit dieser so nothwendig- als für jede Gemeinde höchst nutzlichen Beobachtung die Genüge geschehen möge, habet ihr nicht nur allein durch jedes Orts Dorfsrichtere und Geschworne deshalb fleissig und wenigstens in der Wochen zweimal die Untersuchung thun zu lassen, sondern auch für euch selbsten nebst euren Subalternen ohne Ausnahm bei der ohnedies habender öfteren Reise und respective Gang durch die Dörfer der diesfälligen Schuldigkeit gedachter Richter und Geschwornen wohl und scharf nachzusehen. Frauenberg 18. Sept. 1754. Jos. F. zu Schwarzenberg mp.

Escherich mp.

Vidit Harazinek mp., Huschek mp., Pfeffer mp., Kunesch mp., Stnrany mp. [To byli nižší úředníci na panství Vorlickém.]

Originál v knížecím archivě Vorlickém 7. Gβ. 1.

---

b) Koncept odpovědi k tomu nařízení; obrací se proti obecním pekárnám.

An Ihro Dcht ddo 17. Oct. 1754. . . habe ich gleich den Samstag darauf, als den 5. d. M., zur . . Folge denen sammentlichen Richtern Euer herzogl. Dcht hohen gn. Befehl im öffentlichen Amtsgebot auf das schärfeste mitgegeben, womit eine jede Gemeinde sich ausser des Dorfs mit einem Dörr- oder Brechhäusel, besonders wo ein Flax angebaut wird, — zumalen sich die Leut auf dieser Herrschaft wenig darauf verlegen, — nicht allein, sondern auch mit nöthigen Backöfen versehen mögen. Worauf mir die Richtere einhellig versprochen, das erstere, sobald es immer möglich, in aller Unterthänigkeit zu befolgen; was aber die Backöfen anbelanget, bitten solche Euer herzogl. Dcht sammentlich unterthänig, solche in denen Dörfern zu belassen, indeme es schwer fallen thäte, wie ich es auch selbsten erachte, wann eine Bäuerin oder Chaluperin sich das Holz, Mehl und Kübl hinaustragen sollte, allda zum Brod einmachen, auswirken, einsetzen und backen, die andere, dritte und vierte auch ein solches thun wollte, nichts als lauter Handln und Raufereien erfolgen würden. Dahero wäre meine . . Meinung, Euer herzogl. Dcht geruhen gn. wegen denen Backöfen es beim alten zu belassen. Wegen denen Brech- und Dörrhäusern aber werde ein wachtsames Aug tragen, womit solche . . ohne Zeitverlust hergestellt

werden; in widrigen Fall der Uebertreter und Nichtbefolger des Gebots, wo ohnedem in jedem Wochenzettel denen Richtern aufgetragen wird, aufs Feuer und verdächtige Leute Acht zu geben, exemplarisch abzustrafen . . .

Koncept v kníž. archivě Vorlickém 7. G*β*. 1. — Podobá se, že tak psal knížeti hejtman neboli direktor panství Vorlického Euchler.

---

c) 1754, 2. listopadu: Kníže nařídiv stavěti obecní pekárny, uznává již, že nemůže se to provésti hned.

. . Wann die jüngst von uns gn. anbefohlene Anrichtung deren allgemeinen Backöfen auf unseren dasigen Herrschaften, besag deren von euren subalternen Wirthschaftsvorstehern eingeholten Nachrichten, mehreren Beschwerlichkeiten als jene deren Brechhäusern unterlieget, und darmit nicht so schleunig, als wie mit diesen, fürgefahren werden kann: so mögen wir nach eurem diesfällig erstatteten Gutachten vom 17. exspirantis gn. geschehen lassen, dass sothane Errichtung besagter Backöfen nur successive und in etwelchen Jahren vorgenommen, einsweilen aber doch alle Präcaution eines besorglichen Feuerschadens vorgekehrt werde. Wornach ihr also ermeldte eure Wirthschafts-Directores ferners anzuweisen habt. Sign. Krumau 2. Nov. 1754. Joseph Fürst zu Schwarzenberg.
Escherich.

Concordat cum suo originali. Sign. Wittingau 8. Nov. 1754. Burckhard Oberamtmann mp.

Kopie v kníž. archivě Třeboňském I B. 5 A U. 1. — Tento dopis knížecí svědčil nejspíš Vorlickému direktorovi Euchlerovi, ale byl mu poslán od knížete skrze Třeboňského vrchního Burkharta.

---

d) 1754, 26. října: Třeboňský vrchní Burkhart žádá představených klášterů Třeboňského a Borovanského, aby svým poddaným také nařídili stavěti obecní pazderny, aspoň v těch vsech, kde jsou smíseni s poddanými knížecími.

An Wittingauer H. Prälaten und Borowaner H. Probsten exped. Wittingau 26. Oct. 1754. Es haben Se Dcht mein gn. Fürst — aus Gelegenheit, dass vor wenigen Wochen auf der Herrschaft Netolitz eine Bäuerin zu Haus in der Stuben den Flax gedörrt, wordurch ein so gewaltige Feuersbrunst entstanden ist, dass bei solcher 3 kleine Kinder, welche hinter dem Ofen lagen und aus Forcht des Feuers hervorzugehen sich nicht getraueten, ihr unschuldiges Leben jämmerlich eingebüsset haben, — mir per rescriptum anzubefehlen geruhet, damit ich auf all dero, dem hiesigen Oberamt untergebene sog. alte fürstliche Herrschaften, nicht minder in dero hierinnen sich befindende Städte und Märkte, die ohnversaumbliche Verfügung machen solle: dass gleichwie bereits sehr viele Feursbrünste pur allein dahero entstanden, dass die Leut den gefexneten Flax bei ihren Stubenöfen zu dörren oder zu rösten pflegen, hinfüro ein jede Stadt, Markt und Dorf ein eigenes Brechel-Haus oder Chalupen an einen ganz abseitigen und abgelegenen Ort mit dem nöthigen Ofen erbauen, sofort die Inwohnere allda ihren Flax successive dörren sollen, gestalten . [z požárů mnoho bídy následuje] . . als die von dem kgl. Obersteueramt hierauf fallende Bonification vielmalen weder den 20. Theil des erlittenen Schadens ausmachet.

In Gefolg nun erwähnt fürstlichen Befehls habe ich dahero nicht ermanglet, allen dem hiesigen Oberamt untergebenen Ortschaften das Behörige hierinfalls dergestalt anzuordnen, dass zur baldigen Anrichtung sothaner eigener Brechhäuser der möglichste Bedacht getragen werde.

Nachdeme jedoch bei hiesiger Herrschaft Wittingau solche heilsame Einführung bishero von darumben ihre Vollkommenheit nicht erreichen kann, weilen viele fürstliche Dorfschaften und respective Unterthanen mit denen klösterlichen Unterthanen vermischt seind, mithin es hauptsächlich annoch erforderlich sein will, dass zugleich auch von dortseitiger Obrigkeit ein Nämliches angeordnet würde: als solle ich Euer Hochwürden anmit angelegentlichst ersuchen, ihroselb beliebeten sich meines gn. Fürstens diesfalls geschöpfter Entschliessung zu vereinbaren, und wann nicht allen, dem dortigen Stift angehörigen Ortschaften, doch wenigstens in jenen Dörfern, in welchen die fürstliche mit dero klösterlichen Unterthanen vermenget sind, eine gleiche Anrichtung deren eigenen Brechelhäuser quaestionis von Obrgkeits wegen anzubefehlen. Ich getröste mich solchemnach um so mehr dieser willfahrigen Verfügung, als solche eine gemeinnutzliche Wohlfahrt zur Erhaltung des beederseitigen Unterthans zu ihrem Endzweck hat . . .

Koncept v knížecím archivě Třeboňském IB. 5AU. 1, kdež jest i odpověď z Borovan.

---

e) Augustin probošt Borovanský 10. Nov. 1754 odpovídá vrchnímu: habe bereits den hiesigen klösterlichen Unterthanen angeordnet, besonders jenen, die mit den fürstlichen vermischet seind; befinden aber dergleichen nicht mehr als zwei, einer zu Gilowitz, der andere zu Weska, welch beede denen fürstlichen zu Anrichtung sothaner Brechhäuser pro rata zu concurriren den Befehl haben . .

457.

1754: Řád viničný původu Falkenšteinského přepsán ve vsi Bořicích v jižní Moravě.

Vydala jej tiskem Augusta Šebestová v Lidských Dokumentech, v Olomouci 1900, str. 134-142, o 44 článcích, s prvotním nápisem: „Práva Horenska Volgenstegnska Diedieny Bořeczkeg;“ přepsal je r. 1754 Tomáš Malý písař obročenský. Za tím řádem str. 142—144 následují „Práva hotařům, kterak se chovati mají v tom, když se od hor nebo do hor přijímají,“ o 10 článcích, a formule přísahy hotařské. Celkem srovnávají se se staršími řády horenskými na Moravě rozšířenými, z nichž některé jsou oznámeny v předešlých dvou dílech AČho. Ves Bořice, v níž ten řád byl r. 1754 přepsán, leží v hejtmanství Uhersko-Hradištském, od Veselí na východ, od Hluku a Nivnice na jih; na Šemberově mapě psáno jest mylně Boršice.

458.

Osnova zákona o dědickém řádu poddaných v Čechách,

navržená v letech 1756—1762.

V archivě kapituly Pražské pod novou signaturou 98, 13 chová se foliový sešit o 12 listech, v němž na stranách 3—22 napsáno jest v německém jazyku 30 pravidel o dědickém právě poddaných v Čechách. Jest to patrně čistopis, ale není z něho viděti, jakého původu jsou ti artikulové, ani kdy a k jakému účelu byli opsáni; soudě podle písma a pravopisu, může ta

kopie pocházeti nejspíš asi z prostředka 18. století. Původní nadpis jest na straně první, a opakuje se na straně 3, tak jak níže jest otištěn. Na straně první čili svrchní jsou archivářské přípisky z rozličných ruk; důležita mezi nimi jest poznámka „ad diaetalia fasc. I.," která má ráz starší; ukazuje, že o této osnově zákona dědického jednalo se nebo mělo se jednati na sněmě českém. O době, kdy ten spis vznikl, rozhoduje záznam učiněný vzadu na straně 24. na samém kraji, též rukou starší: An S. Hochw. den H. Domdechant v. Kneyssel. Na tuto písemnost upozornil mne nynější adjunkt archivu kapitolního dp. Jindřich Skopec, a také vyhledal, že kněz Jan Ondřej Kneisl nebo Kneyssel byl členem kapituly Svatovítské od roku 1733, za děkana v ní byl zvolen 16. února 1756, a zemřel v tom důstojenství 25. prosince 1762. Z těch let tedy pochází tento návrh zákona o řádě dědění statků poddanských v Čechách.

Kdo byl jeho původcem, nedovídáme se. Patrně přál lidu poddanému méně, nežli delegovaný soud nad stížnostmi poddaných, jehož návrhy ze 17. září 1749 jsou tištěny výše str. 272—283. Neznámí navrhovatelé v letech 1756—1762 starali se nejvíce o to, aby dědické právo poddaných se nerozšířilo na ujmu odúmrtného práva vrchnostenského, provozovaného podle staré zvyklosti. Práci svou si velice usnadnili. Vzali totiž sbírku 30 pravidel o dědickém právě poddaných na komorních panstvích z let 1651—1700, (kteráž se čte tištěna v AČ. XXIII. 275—282), anebo její německý překlad, a kus za kusem přestylisovali je na sloh své doby, nemnoho vypouštějíce a nemnoho přidávajíce ze své hlavy. Při této redakci zmizely všechny zmínky o komorních statcích, pro něž ta pravidla byla po roce 1651 složena.

Řád dědický v tom způsobu pro poddané v celém království Českém nepřišel k místu, nevědomo proč. — Srovnej níže císařské rozhodnutí z 20. prosince 1770.

Articuln, wieweit die unterthänige Leute auf denen Herrschaften und Güttern im Königreich Böheimb zur Erbschaft und Anfällen zugelassen werden.

Und zwar: primo eine *Wittib*, so keine Kinder, Brüder und Schwestern haben thuet oder haben möchte, und sich mehrmalen verehelichen wollte, kann nicht mehr als den *dritten Theil* ihres Vermögens dem Ehemann Heiratsgut geben.

2° Die unterthänige Leute sind nicht bemächtiget, *fremde Kinder* vor eigen anzunehmen; massen ihnen die Freiheit nicht gestattet, hierauf zu testiren, selben das Vermögen zu verschreiben oder zu vergeben; ingleichen ein Mann, so eine kinderhabende Wittib heiraten thuet, nicht Macht hat, selbe Kinder mit denen seinigen zu vereinbaren NB in Vermögen, noch vor eigen anzunehmen.

3° Einer mit der Morgengab nicht versorgten *Witib*, wann der Mann ohne Kinder, Brüder und Schwestern oder deren Kindern verstirbt, und die Verlassenschaft lediglich von ihme herrühret, ist der Wittib, sofern sie gut gewirtschaftet, der *dritte Theil* zu verabfolgen, die andere zwei Theile fallen aber denen obrigkeitlichen Renten anheimb. Im Fall aber sothanes Vermögen von vorerwähnt der Wittib ihren Eltern herspriesse, also von Rechts und Recht wegen ihr zustünde, und bei ihrer Eigenthumb gelassen [sic]; und eben auch von Mannspersonen verstanden werden solle

4° Welcher *Mann* von seiner Gemahlin mit dem Heiratsguet versehen is dasselbe soll er nach ihrem Tod überkommen; wäre er aber nicht versehen, s

fallet ihme der *dritte Theil* ihrer Verlassenschaft zu; massen er an den anderen zwei theilen keine Gerechtigkeit haben kann, sondern solche denen zugleich erzeugten Kindern, und in Ermanglung deren denen Befreunden zur Theilung gehörig sein. Wannen aber weder Kinder noch so nahe Befreunde vorfindig, so fallen diese zwei Theile denen obrigkeitlichen Renten anheimb, und wird hierinnen dieses keine Hindernuss machen, wann auch der Heiratsvertrag nicht schriftlichen aufgesetzet worden wäre, ob selbter nur sonsten genugsamb bewiesen wird. Sollte nun gedachtes Guet von sammentlich durch viele Jahre her Wirtschaften und Bewerben herrühren, und die hinterbliebene Personen vermeinen, wienach bei der Abtheilung ihnen eine Verkürzung beschehen, mithin haben sie sich bei der Grundobrigkeit anzumelden und die fernere Resolution zu erwarten.

5° Dafern einiger Unterthan, so im väter- und mütterlichen Guet abgetheilet, mit Tod abgehen, und keine Kinder, weder Brüder noch Schwestern noch derenselben Kinder, sondern allein sein Weib, Mutter oder Vater beim Leben hinterlassen sollte: als wird sein Eheweib (im Fall sie mit der Morgengab nicht versehen) von des verstorbenen Manns seinen auf *drei Theil* zertheilten Guets zum wenigsten eines Theils, der Vater oder Mutter oder beide zugleich des anderen Theils habhaft werden, zu dem dritten aber die obrigkeitliche Renten die Gerechtigkeit haben. Sollte aber das Weib, weder ihre Befreunde, zu der Erbschaft nicht zugelassen werden, und die Eltern nur allein oder eines von ihnen beim Leben sein, so wird ihnen der dritte Theil gedachten Vermögens ausgefolget, die übrigen zwei Theil hingegen sollen denen obrigkeitlichen Renten zufallen. Ingleichen, wann Eltern oder eines aus ihnen mit Kindern, nemlich Brüdern und Schwestern hinterbliebe, so thuet aus des Verstorbenen seinen Vermögen auf die Eltern ein Theil, die übrige zwei Theil aber auf die in Leben sich befindende Kinder, das ist Brüder und Schwester des Verstorbenen, zu Vertheilung kommen.

6° Wann ein Unterthaner mit Tod abgangen, und nach seiner das Weib, Brüder uud Schwestern geblieben, also aus des Verstorbenen sein Gut das Weib die Morgengab oder den dritten Theil, die Brüder und Schwester oder deren Kinder zwei Theil ererben mögen: so soll auch dergestalten verfahren werden, wann schon nur ein einiger Bruder oder Schwester vorhanden.

7° Und im Fall sich zutragen sollte, dass nach dem Verstorbenen Kinder nach dem Rocken, und nicht nach dem Schwert, das ist von einer Mutter zwar, aber von zweien Vätern hinterbleiben möchten: als soll des Verstorbenen sein Gut zu gleichen Theilen allein auf die *eigenen nach dem Schwert*, oder in Ermanglung deren und anderen rechtmässigen Erben (nach Abschlag der Morgengab oder desjenigen der Wittib zuständigen Theils) denen herrschaftlichen Renten, und *nicht denen Kindern nach dem Rocken* anheim fallen, indeme sie der Erbschaft nach ihren

Vater gewärtiget sein. Nichts destoweniger im Fall die ersten gleich bei Verehe-ligung ihrer Mutter mit dem Theil nicht versehen sein, so thuen eine wie die andere von dem mütterlichen, wo auch immer herrührenden Vermögen gleiche Theile über-kommen.

8° Wann ein Unterthaner, es sei männlich oder weiblichen Geschlechts, dieses zeitliche Leben geendet, und kein Eheweib, noch einige nähere zum Erben zugelas-sene Befreunde nach seiner geblieben, alsdann thuet alles sein an wo [?] immer be-stehendes Guet gänzlich und völlig in die *obrigkeitlichen Renten* gehören.

9° Sonsten allwo nach dem verstorbenen Vater Kinder verbleiben, thuen nach ihme förderist die *unabgefertigte* Söhne und Töchter erben.

10° Sollten sich aber keine unabgefertigte Söhne und Töchter befinden, als wird die Verlassenschaft nach dem Vater und Mutter auf die *abgefertigte* Söhne und Töchter oder ihre Kinder, wie ingleichen nach einen abgefertigten Bruder oder Schwester auf abgefertigte Brüder und Schwester (so auf obrigkeitlichen Herrschaften und Gütern angesessen befindlich wären) fallen.

11° Eine Tochter, so dasjenige, ihren Mann versicherte *Heiratsgut* von Vater, Mutter oder deren Gebrüdern bekommen thuet, und sich mit sothanen Empfang ihrer ferneren erblichen Gerechtigkeit nicht begeben, jedennoch bei Zertheilung ge-dachter erblichen Verlassenschaft (wann sie sonsten einen gleichen und ebenmässigen Theil mit andern Kindern wird haben wollen) wird sie schuldig sein, so viel sie vorhero zum Heiratsgut und Ausfertigung empfangen, an ihren Antheil *abrechnen* zu lassen. Welches nicht weniger von einen Sohn soll verstanden sein, deme der Vater bei seiner Heirat einen gewissen Theil in die Nahrung gegeben, und ihme damit von seinem Gut nicht abgestattet.

12° Wo keine Söhne und Töchter, wie ingleichen Brüder und Schwester oder ihre Kinder, nach Vater und Mutter vorhanden, wird derselben Verlassenschaft (wie in vierten Artikul gemeldet worden) auf- oder absteigenden und von der Seiten Befreunden nicht, sondern denen *obrigkeitlichen Renten* anheimb fallen.

13° Eine Wittib, so mit denen vorigen Männern gezeugte Kinder hat, wann sie *ferners ehelich wurde,* wird schuldig sein, das völlige der Waisen und ihrer Mutter Vermögen gänzlichen vorhero zu Theilen erlegen, und von dergleichen Gut nicht das geringste gar auf keine Weis absöndern, weder vor denen Waisen ver-bergen, wann sie nicht anderst umb ihren Theil und Gerechtigkeit kommen wollte.

14° Wann ein Unterthaner sterben, und also von Vater und Mutter in erb-lichen Theil *unabgestatter*, nach seiner Kinder hinterlassen möchte: als thuen so-thane hinterbliebene *Kinder* zugleich mit denen Erben in ersten Grad, als Söhnen und Töchter, in das Vermögen ihren Grossvater[s] erblichen treten, und sollen eben

desjenigen Theils, so auf ihren Vater und Mutter (wann die ihre Eltern überlebet hätten) gekommen wäre, *iure repraesentationis* theilhaftig werden.

15° Eine nach ihres Manns Absterben mit Kindern (so von zwo oder mehr Müttern herkommen wären) verbleibende *Wittib*, falls sie sambt ihren Kindern von sothanen Gut nicht abgestattet wäre, so lang sie in Wittibstand verbliebe und gut *wirtschaften* möchte, soll dasselbe ganze Vermögen (jedoch vorinventirter) denen Waisen zum Besten in ihrer Verwahrung verbleiben, und sie davon die Waisen aushalten. Sollten aber sothane ungetheilte Kinder in unmündigen Jahren sterben, so wird deren Verlassenschaft auf ihre leibliche Mutter fallen; wie hinwiederumben, wann die Mutter in währenden ihren Wittibstand sterben sollte, ihr Gut auf eben ihre Kinder, der Männer Gut aber auf alle in gleiche Theile kommen.

16° Und obwohlen denen Unterthänigen in Forst und etwelchen Marktflecken sitzenden Leuten, damit sie *testiren* und ihre nächste Befreunde, so auf der Herrschaft oder sich angesessener machen wollten, die Gütter nach ihren zu ererben erlaubet worden:*) so kann doch keiner in einen privilegirten Marktfleck oder Forst sitzender einen unterthänig unbefreiten Grund nicht vertestiren; massen alles nach demjenigen Recht, unter welchen was stehet, sich richten muss, und dardurch, dass der Besitzer frei ist, das unterthänige Gut der Unterthänigkeit halber sich nicht richten lassen wird. Herentgegen wird der Unterthaner von derjenigen im Forst oder gedachten Marktfleck etwann habender Erbschaft (so weit, als sich das Privilegium erstrecken thuet) disponiren können. Was aber die Anfälle belangen thuet, sollen selben vermög derjenigen Instruktion nach, nicht weiter gehen und ausgefolget werden, als bei denen Artikuln gemeldet worden, nämblich auf die Söhne und Töchter, Brüder und Schwester oder deren Kinder, es seie dann, dass sich dasjenige ihnen ertheilte Privilegium auf ein mehreres beziehen möchte. Ingleichen denen verwaisten Wittiben, deren Männer ohne Testament gestorben, und sammentlichen Gutsvortrag oder Morgengab nicht versorget, gehöret nichts mehr als dritte Theil zu erben.

*) Překlad je nesrozumitelný; smysl hledej v českém originále v AČ. XIII. 278.

17° Wann einiger, keine Erben habender Unterthan, unwissend, dass seine Verlassenschaft der Obrigkeit anheimb fallen sollte, möchte von derselben einer oder mehrerer *Kirchen* was *legiren*: ein jeder dergleichen soll sich von ersten bei dem Ambtmann oder Ambt selbter Herrschaft anmelden, bevor als er was vor sich nehme, und der Ambtmann nach Befund der beobachten hiebei versirenden Circumstantien und Erwägung seines Vermögens, (damit die Renten nicht geschwächet, noch die pia legata gänzlichen eingestellet werden möchten), wird schuldig sein solches der Obrigkeit vorzutragen; widrigenfalls dafern ein Unterthaner, so die Erlaubnus von der Obrigkeit nicht hätte, gleichwohlen einiger Kirchen zu Schmälerung der Renten ichtwas oder ein mehreres, als er Verlaubnus hätte, verschaffen

thäte, soll dasjenige sein Vermögen*) gar nicht gültig sein, weder vor genugsamb klecken, sondern wird an ferner der obrigkeitlichen Resolution sich gebrauchen, wie sie hievon zu disponiren vermeinet. *) Snad Vermächtnis.

18° Wann ein Unterthaner *entflohen*, und von den obrigkeitlichen Gründen frewentlich weckgegangen, auch alldorthen sein Weib und Kinder hinterlassen: obwohlen eines solchen vorsetzlichen Vaters seine, nach ihme einige Erbgerechtigkeit erwartende Kinder, an dessen Verbrechen nicht schuldig sein; nichts destoweniger damit inskünftige nicht etwann auch andere darauf sich verlassende, dass derjenige ihnen zugehörige Theil ihren Kindern zukommen werde, dessen sich desto leichter zu unterfangen veranlasset würden: als soll nach Abschlag der Morgengab oder seines Weibs Theil all seine Verlassenschaft und Vermögen, gleich nach einem Verloffenen, zu *obrigkeitlichen Renten* angemeldet werden, weilen er sich seiner Obrigkeit nach nicht reguliren wollen; im Fall aber unterdessen die Obrigkeit auf demüthiges Anhalten der hinterlassenen Kindern denenselben einen gewissen Theil zulassen thäte, mithin solches nur aus einer Erbarmnus und Gnad geniessen sollen. Wann aber solch Entloffener in solch unbilligen Vornehmen mit Tod abginge, und wohlverhaltene Brüder und Schwester auf der Herrschaft hinterlassen thäte, und einer aus ihnen nach dem Tod des Entloffenen sein Leben endete, die Verlassenschaft des auf der Herrschaft Verstorbenen denen Brüdern und Schwestern oder ihren Kindern, wie auch des Entloffenen Kindern zu Theilen gehören soll.

19° Welches ingleichen auch dies betrifft, so *weckgeloffen* und in ein oder zwei Jahren sich ausser der Herrschaft anderstwo aufhalten, alldort mit Tod abgingen: jeder solcher nur eine kurze Zeit in solch seinen Vorhaben lebender, ein Entloffener bis in Tod verbleiben, und durch dieses seine Gerechtigkeit verloren, auch seine Kinder der Erbschafft und väterlichen Anfall verlustiget gemacht.

20° Item welcher ohne Bewilligung der Obrigkeit oder des Ambtmanns eines Handwerks nachwanderte, und in solcher *Wanderschaft* mit Tod abginge; oder da er die Bewilligung hätte und über die Zeit und Termin, sich auf der Herrschaft zu stellen, aussen bliebe, dann genugsambe Ursachen seiner Darstellung nicht erwiese: solche seind ihres Anfalls verlustiget, und statt ihrer (massen sie die Obrigkeit vergessen und sich der Schuldigkeit nach dahin zu richten unterlassen) die obrigkeitliche Renten in die Erbschaft treten.

21° Welcher aber aus diesen Entloffenen und seines Willens sich gebrauchender vor Ausgang drei Jahren selbsteigenwillig wieder auf der Herrschaft *sich einfindete*: solcher solle wegen seines Anfalls bei der Obrigkeit einkommen, und der Ambtmann wird die gnädige Resolution erwarten, ob und wie viel ihme ausgefolget werden solle.

22° Wann sichs zutrifft, dass aus denen Waisen einer oder mehr ihren Willen brauchend, so nach ihrer Obrigkeit sich nicht richten wollen, sondern *weck-laufen*, aus denen anderen aber, so sich wohl verhalten und auf der Herrschaft verbleiben, etwelcher ohne Kinder und Weib bei Lebenszeiten des Entloffenen stürbe: so soll nichtsdestoweniger der Anfall oder Erbtheil gleichermassen auf die Entloffenen, so noch im Leben verbleiben, als auch die Gegenwärtige geleget werden, und nach ihnen Entloffenen der ausfallende Theil den obrigkeitlichen Renten gehörig sein. Imfall aber nach dem Tod des Entloffenen einer von den wohlverhaltenen auf der Herrschaft verbleibenden mit Tod abginge, bei solcher Beschaffenheit soll nach dem 18ten Artikul verfahren werden.

23° Wann ein Wais in jungen Alter vor einen *Soldaten* mit Gewalt genommen oder wie sonsten weckgeführet wurde, und hernach wieder nach Haus kehrete, sein Erbschaft und Anfall suchete, dann seine gewaltthätige Wecknehmung, Verführung, wie auch die Unwissenheit der zeitlichen Darstellung genug darthäte: da soll er solcher, wann auch sein Aussenbleiben drei auch mehr Jahr geschehen, geniessen; massen die gewaltthätige Wecknahm oder Verführung zu keinen Abbruch und Verlustigung seiner auf ihme kommende[n] Gerechtigkeit, weder, wann er im Krieg umbkommen, seinen Freunden an dem Erbtheil verhinderlich sein kann.

24° Gleichergestalten diejenige, so mit Bewilligung der Obrigkeit, es seie den Schulen oder Handwerk *nachwandern*, oder aber sich unterhalten lassen und in Ihro kais. könig. Mt *Kriegsdiensten* verbleiben, bei ihrer Wieder-nach-Haus-Kehrung ihre zugehörige Anfäll (wann erwiesen wurde, dass sie in solch erlaubten Wander verstorben, oder aber in Kriegläuften in Ihro kais. könig. Mt Diensten umbkommen, den auf der Herrschaft befindlichen Befreundten obbeschriebenermassen zu erben erlaubt wird) erlangen und geniessen sollen.

25° Nachdeme beederseits Geschlechtleute, so sich *übel verhalten* hätten, aller Erbgerechtigkeit und andern, woher es wolle, zuständigen Anfällen abgesaget: als soll es auch darbei sein Verbleiben haben. Nichtsweniger wann eine Weibsperson nach übel begangenen Werk auf denen Herrschaften zur ehelichen Heirat gelangete, und nach dem Vater oder sonst Jemanden anderst vorhero einige zur Erbgerechtigkeit zuständige Anfälle auf sie kommete[n]: da soll sie oder aber die hinterlassene Kinder, wofern sie ehehin einige zur Welt geboren, diese zu geniessen haben. Wann aber auf eine solche Person, männlich oder weiblichen Geschlechts, welche ihr Leben *bessern* und sich auf der Herrschaft mit einen ehrlichen Wandel nähren thäten, in der Zeit solch ihres Wohlverhaltens einiger Anfall komme, soll selbe darumb bei der Obrigkeit sich anmelden und weitere Resolution zu erwarten schuldig sein; zu solcher Erbgerechtigkeit aber, welche ihr, als sie in solchen üblen Verhalten erfunden worden, zugehörig gewesen, kann sie kein Recht mehr haben.

26° Derjenige, welcher wegen seiner Uebelthaten *von der Herrschaft verwiesen*, oder also abgestrafet und gezüchtiget wurde, dass er nicht mehr unter ehrlichen Leuten gelitten werden könnte: der hat zwar, wie obbeschrieben, alles, was er hat, verloren, die Kinder aber, so nach ihme geblieben, werden nach seinem Tod zu der Erbschaft zugelassen.

27° Wann sichs zutrifft, dass jemand aus denen, auf obrigkeitlich angesessenen oder anderst wohin entlassenen Unterthanen seine *Gerechtigkeit verkaufen* wollte, so soll zu solcher der Besitzer des Grunds das allererste Recht haben; wann aber er solche nicht kaufen wollte oder nicht könnte, der Ambtmann zu Handen der unmündigen Waisen, von denen in der Waisentrugel liegenden Geldern solche erkaufen lassen. Dafern aber dieses Mittel nicht vorhanden wäre, diesfalls von der Obrigkeit, ob und was vor Weis ermelt zu verkaufen kommende Gerechtigkeit den Renten zu guten erkaufet, oder aber jemanden aus denen Befreunden des Verkäufers, so auf der Herrschaft angesessen, entlassen werden sollte, die gütige Resolution zu erhalten *) schuldig sein wird. Widrigens dann, so jemand dergleichen ohne Bewilligung der Obrigkeit erkaufet, oder es sei unter was für ein Praetext es wolle, an sich brächte, solches verlieren, und in die Renten verfallen solle. *) erwarten.

28° Und dieweilen nach gethaner Abraitung unter denen Anfällen wegen ihnen zuständigen Erbgerechtigkeit der gleichen willen *) oder sonsten die *Grundgelder* allemal den ältern bis zu Ausgang seines Theils, ein Jahr nach dem andern hinterlassen, die andern aber bis auf Verfliessung dieser warten müssen; hingegen aber etliche von den jüngern absterben, und diesemnach nichts genossen, sondern hierdurch grosses Unrecht gelitten: dahero die Nothdurft erfordert, denen Anfällen halber eine gleiche *Theilung* zu treffen oder der Proportion nach, wann die jährliche Terminen nicht erklecklich, auf so viel Theil zu theilen, bevorab da einer, anderer oder dritte zu Erhaltung der Wirtschaft Gelder vonnöthen hätte, und die andern ohne Schaden die letzte Termin erwarten können, bei des Ambtmanns Erkanntnus und Disposition, wieviel ein solcher nehmen sollte, anheimb gestellet wird. *) zu gleichen Theilen?

29° Was die wüste, abgebrennte oder sonsten *ruinirte Gründe*, worzu sich unterschiedliche Anfälle befinden, anbetrifft: dafern einer aus solchen zum Verkaufen kommen sollte, dergleichen soll der Ambtmann durch Richter und solchen Verkauf erfahrne Geschworne abschätzen lassen; da aber der Richter Erkanntnus und des Ambtmanns Vorfund nach in diesen Preis, wie zuvor gewesen, solcher angesehen, dann die Gefälle auch ander interessirte Praetexten *) zu ihrer völligen Bezahlung nicht gelangen könnten: so sollen alle Praetensiones zusammengesetzt, der Grund gewissenhaft abgeschätzet, das was durch Kriegsläufe, Casum fortuitum oder Unachtsambkeit des Hauswirts zu Ruin kommen, nicht weniger auch andere unter denen Praetendenten versirende Differenzien erwogen, und was etwan einen auf

seine Praetension defalciret und woran bezahlen**) werden sollte, mit obbemelten Richtern und Geschwornen der Grösse oder Wenigkeit nach proportionaliter die *Repartition* verfasset und zu stand gebracht werden. Imfall aber der Ambtmann in schweren oder aber der Kirchen gehörigen Zufällen, absonderlich wo mit Abkürzung einer anderen oder dritten Seiten dergleichen Disposition zu machen sich nicht getrauete, mithin solches an die Obrigkeit einberichten, und hierüber die gnädige Decision gewärtigen solle.

*) Čti: Prätendenten. Srovnej český text AČ. XXIII. 281. — **) voran bezahlt.

30° Weilen obbeschriebene Puncta nur von Manns- oder Weibspersonen gemeldet worden, so sollen gleichergestalten der erheischenden Nothdurft nach auch die Weiber, sowohl als Manns-Personen, verstanden sein und sich darauf beziehen.

459.

1757, 7. února: Úřední zpráva o povinnostech podruhů městských k vrchnosti na panství Třeboňském.

Herrschaft Wittingau. Gehorsamster Bericht über das von Sr hf. Dcht ddo Wien 8. Jan. a. c. gn. erlassene Rescript an hochdero Rath und hiesigen Oberamtmann von Burckhard: ob die innerhalb der Herrschaft in denen Städten und Märkten befindlich unterthänige Inleute, nebst der in die fürstl. Renten nomine Robots- oder Schutzgelds erlegenden Gebühr, dem Directorialamt auch einiges Consensgeld verabreichen müssen:

Bei der hiesig fürstlichen Herrschaft Wittingau wird die, bei meiner Antretung des Directorialamts befindende Einführung bishero dergestalten observiret, dass die bei hieselbstigen Städt und Märkten verschrieben unterthänige Handwerkere nomine Robotgelds zu 1 fl. 30 kr., und diejenige Inleute, welche über das gewöhnliche Tagwerken anderweite Verdienstungen haben, exempli gratia bei denen Fischhandlern Factores oder bei denen städtischen Preuhäusern Gehülfen abgeben, zu 1 fl. bei alljährlich abhaltender Waisenstellung in die fürstlichen Renten bezahlen müssen. Ansonsten aber sowohl diese, als die übrige städtische Inleute, so entweder Alters halber oder sonsten ausser des Tagwerker-Lohnes kein andern Verdienst haben, thun eben nichts mehr, als die Dorfsinleute bei der Waisengestellung zu 12 kr. erlegen; wovon 7 kr. in das fürstliche Rentamt nomine Inleut-Zinses abgeführt wird, und die übrige 5 kr. denen mit der Waisengestellung beschäftigten Beamten als ein gewöhnliches Accidens in Handen bleibet. Uebrigens werden obgedacht städtischen Inleuten keine besondere Consensen ertheilet, weder von selbten was mehreres bezahlet. Dagegen seind diese, gleich wie die Dorfsinleute schuldig und gehalten, während des Hauptgetreid-Schnitts per 3 Täg, und bei Raumung des Goldenen Baches auch 3tägige Robot alljährlich zu verrichten. Sign. Schloss Wittingau 7. Feb. 1757.

Jo. Gottlieb Mayer mp. Wirthschaftsdirector.

Z knížecího archivu Třeboňského IA. VI. Gβ. 6. — O povinnostech podruhů na panstvích Schwarzenberských písemnosti z roku 1733 tištěny jsou výše str. 169—171 č. 409.

460.

Výtah z instrukce dané úřadem podkomořským městu Rakovníku

dne 26. března 1757.

Zemský archiv v Praze má z originálu, chovaného v archivě města Rakovníka, opis instrukce, kterou královský úřad podkomořský v Praze 26. března 1757 vydal purkmistrovi a radě a zvláště hospodářskému úřadu královského města Rakovníka o tom, kterak si mají počínati v příčině vaření piva, hospodářství obecního a konání spravedlnosti. Instrukce jest necelá, začátek schází; z první částky, která se týče vaření piva v obecním pivovaře od měšťanských várečníků, zůstal jenom konec. Ostatek instrukce jest rozdělen na 16 článků dosti dlouhých; prvních 9 článků týče se hospodářství polního, ty otiskují se zde zúplna. Ostatní články jednají o těchto věcech městských: 10. o účtech obecních a o hospodářské konferenci officiantův (srv. instrukci z 10. pros. 1706 výše str. 26—28), 11. o lesích městských, 12. aby si vystavěli flusárnu v Senomatech, 13. aby purkmistr zvyupomínal dluhy, 14. o užitku ze soli, 15. o kontribuci, 16. quoad judicialia, zvláště o pozůstalostech a záležitostech sirotčích. Konec instrukce zní takto:

A toto jest tedy, co se vám hospodářskýmu ouřadu a společnýmu měšťanstvu k pozorování vyměřiti za dobré uznalo. Podle čehož vy neomylně se chovati, to podotknuté nařízení, které se hospodářství týče, ouřadu hospodářskýmu vejslovně in authentico vydati a propůjčiti, neméně ale také to, co mocí provisorií od roku 1751 a 1754 se nařídilo, a skrze toto přítomné proměněné nebylo, zouplna v pozor vzíti věděti budete. Dáno při královském ouřadu podkomořském zemském v Praze dne 26. března 1757 roku.

Její Římské císařské královské Milosti a vysoce slavné representací a komory radda, sv. Václava řádu rytíř, pán na Skalici, Bohumelici a Kunkovicích, soudu zemského většího soudce, též královský zemský podkomoří v království Českém Arnošt Malowetz z Chejnova a z Winterberka mp.

Město Rakovník r. 1588 dosáhlo práv města královského, čímž bylo vyňato z moci hejtmana královského panství Křivoklátského a podřízeno královskému podkomořímu v Praze. Obec Rakovnická držela před r. 1848 statek Senomatský, na němž bylo městečko Senomaty, poddané jí jako své vrchnosti. Vsí nebylo tam žádných. V článku 1. a 2. dole otištěném jsou zmínky o dvoře Danhelovském; stál při mlýně Danielovském v Karlovarském předměstí u města Rakovníka. Také jest v čl. 2. zmínka o dvoře Senomatském. Nyní na velkostatku obce Rakovnické u Rakovníka ani u Senomat není žádný dvůr poplužní, nýbrž hospodářské pozemky jsou pronajaty na drobno; počítá se tam polí 411 hektarů, luk 98 ha, pastvin 87 ha.

Nyní quoad Oeconomica. Tu nápodobně nebylo by zapotřebí zase nové nařízení vypisovati, kdyby provisorium od roku 1751 ouplně se bylo pozorovalo; byvše ale oné tak málo, jakoby nikdá nebylo prošlo, všímáno, podle toho tedy zapotřebí jest opět následující pravidla ustanoviti. A to sice:

Předně: Za příčinou *dvorův*, tak jakož se shledalo, že užitek z polí až dosaváde velmi skrovný jest byl, když totiž to obilí přes 4 zrna nesypalo. Což ovšem

na tamné dobré pole velmi málo býti se vidí, a tudy k domnívání jest, že dílem pole dobře se nevzdělávají, a dílem při vorání, setí, žních a mlácení špatně se dohlíží: pročež tímto přístně a opáčlivě se nařizuje, aby v té příčině ouřad hospodářský větší pilnost a přičinlivost, nežli dotud se stalo, pozoroval, jestli jináče všeho budoucího odpovídání a vynahražování prázden býti chce. K tomu cíli a konci nejpředněj správce, pak také obroční a approbantové, jak již provisorium od r. 1751 pod článkem 28. a 29. cum sequentibus v sobě obsahuje, podle nařízení a uznání inspektora při všech robotách v letě i v zimě, a to hned z rána najíti se dají, a robotíře k pilné práci míti budou. Správce, též obroční, nebo kdo k tomu se zřídí, každýho robotíře do své ruční knížky vždy zaznamená, a napotom, jakých robotířův na ustanoveným místě natrefil a jaká práce vykonána byla, inspektorovi správně oznámí; správce ale na každodenní roboty náležitý rejstřík neboližto protokoll povede a do toho každotýhodně jednoho každýho robotíře, zdaliž totižto a kolik dní pěší neb jízdnou robotu jest vykonal, zejména vtáhne a vpíše, a tento protokoll in originali pokaždý k počtům přiloží.

Nápodobně však také inspektor se víže, tam kde se robota koná, častěj a nenadále dohlížeti a podle uznání všechny chyby neodkladně napraviti. Ostatně ouřad hospodářský to vše v dobrý pozor vezme, co robotní patenty pod článkem devátým v sobě obsahují, aby totižto poddaní *k robotě* časně se dostavili, na robotu jak potažní tak pěší hned se sluncem východem vyjížděli a vycházeli, a ten čas, jenž z vlastní viny a nedbanlivosti zameškají, ještě v tom měsíci vynahradili. Neméně potažní robotu, nikoliv s volma, noberž s koňmi vykonali, též dokonalých vozův a k pěší robotě ne děti, noberž dospělých lidí posílali, anebo v protivným příběhu k vynahražení zameškané roboty přidržáni byli. Když již jednou při řízení, které správce ponavrhnouti, inspektorovi přednésti a podle téhož nálezu ustanoviti povinen bude, roboty se spořádají a rozdělejí, neodstoupí se od toho tak snadno, bez obzvláštní pohnutelné příčiny; též na to stále se šetřiti bude, aby se roboty hned v prvních dnech v týhodnu vykonávaly a poddaní k tomu přidržáni byli. K čehož k snadnějšímu v skutek uvedení, obzvláštně v času vorání, žní a sekání sen, též votav, šafářové a rychtář a spolu obecní dráb, jenž se na místo předešlého nádvorníka proti čelednímu deputátu ustanoví, na polích a lukách najíti se dají, při robotířích od rána až do večera zůstanou a jich k pilné práci přidržejí.

Když Senomatští při dvoře Danhelovským pěší robotu k vykonání míti budou, jim v času trvajících žní jenom v pondělí aneb ten den po svátku jedna hodina k cestě ze Senomat k dvoru folkovati se bude, anť, obdržíce oni každodenně chléb a jinou ještě zdravu, zapotřebí nemají dříve nežli před nedělí anebo svátkem domů se navrátiti, anoberž k tomu přidržeti se můžou, aby ve dvoře skrze *celý týhoden* stále zůstali a tím pilněj pracovali. A jakož oni městský poddaní zajisté

stěžovati sobě nemůžou, žeby v robotách překáženi*) byli, anobrž kde se to, co od obce za každou práci dostávají, v považení bere, patrný následek jest, že obec z té roboty žádný užitek nemá; ano pozorujíce dále, že teď obec z oných robot větší extraordinarium platiti musí, téměř ještě škoda pro důchod následuje. Naproti tomu ale naddotčený robotní patenty pod článkem 12. a 14. světle tam poukazují, že poddaní v nejbezelstnějším času a v nenadálé potřebě jejich vrchnosti přes obyčejnou robotu, také skrze celý týhoden pracovati povinni jsou, vrchnost pak jim buď podle starých urbářův a právního obyčeje, anebo podle uznávající slušnosti jakoukoliv náhradu neb vděčnost učiniti má. Pročež k podobnému pozorování tamní poddaní se poukážou a v nastávající potřebě také s přísností se přidržejí, od obce ale jim slušná náhrada předvedeným způsobem s připamatování[m] na článek 34. ex supradicto provisorio se učiní.

*) přetíženi?

Neméně tímto ostře se zapovídá a zamezuje, jakýchkoliv buď pěších nebo potažních robot jinam, nežli k obecné důležitosti potřebovati, a zajistě ten neb onen, jenž by proti tomu jednati se osmělil, nejpřísnějšího odpovídání očekávati, ano také podle uznalosti to vše, co se tudy při obci zamešká, vynahraditi musiti bude. Kdyby nějaká neobyčejná nehoda se přitrefila, kde by se k potřebě a v případlnosti města nějakou robotou přispěti mušelo, tenkráte inspektor podle vejsady článku druhého ex provisorio roku 1751 se zachová. Dále

za druhé: Jakkoliv jeden každý hospodář sám od sebe tomu rozuměti musí a má, že pokaždý mrva časně na pole, a to ne stále na jedno, noberž sem a tam, také na vzdálenější pole vyvežena, strnišťata, jak brzo se státi může, zvorána, a obilí k semenu častěj vexlované býti má: tak nicméně, aby se to tím jistěj stalo, tuto připomenutí se činí. V času *setí* pokaždý jeden z hospodářských officiantův anebo zřízených obecních approbantův ve dvoře při měření obilí přítomni býti, a na poli tak dlouho, až všechno obilí se vyseje, zůstati povinen býti má, a v času žní při *dvoře Senomatským* také skrze celý týhoden venku zůstane, a domů jenom před nedělí nebo svátkem se navrátí, pak inspektorovi, jaká práce se vykonala, ubezpečlivou zprávu učiní.

Neméně ouřad hospodářský, aby obilí náležitě se *žalo*, vázalo a s polí sbíralo, aniž dříve klasy na poli zbírati se nedovolilo, s vší pilností pozorovati bude. Každodenně ten officiant, jenž se k žněm zřídí, ubezpečlivě zaznamená, mnoholi mandelů na jednom nebo druhým poli se navázalo; onen ale, jenž k stodolám se vyšle, z každé fůry snopy sečte a napíše, aby se tak věděti mohlo, zdaliž všechny mandele zouplna se dovezly nebo ne.

Když již jednou obilí *mlátiti* se začne, má k tomu dvoru vysílající officiant každotýhodně prázdnou slámu znova na mlat vzíti, mlátiti dáti a vyšetřiti, zdaliž na čisto mlácena byla. A když se nalezne, že by obilí proti vzaté probě buď

mnohem míněji nebo více sypalo, má se zase, jak s sebou hospodářský způsob přináší a již odtud několikráte se nařídilo, jiná proba vzíti, a officiant na mlatě tak dlouho zůstati a nikam neodcházeti, dokud sláma na čisto se nevymlátí a obilí odměřeno nebude. Nápodobně na to dobře šetřiti zapotřebí jest, aby v stodolách žádné zrno v ouhrabkách a prachu pod jakýmkoliv fochem nezůstalo a se nenechalo. Vrchní poklasný po každém omlatu při inspektorovi, mnoholi se z mlatu vyzdvihlo, ubezpečlivě oznámějž, a on to obilí do omlatního rejstříku, jenž se pokaždý k počtům in originali přiloží, vlastnoručně zapíše.

Tímto ale opáčlivě, jak již článek 35tý často psaného provisorii to v sobě obsahuje, přístně se zapovídá, obilí na vrchovatou míru nebo také s krajíčkem přijímati, též vydávati, anť, kdyby obilí skrze nějaký další čas na sejpkách ležeti mělo, obročnímu jmenem schodku slušné odepsání pokaždý se stane a folkovati se bude.

Co v příčině ustanovení pod přísahou jistých lidí k *sejpkám obecním* již odtud pod datum 31. prosince odkročilého roku se nařídilo, tímto se zase opakuje a přístně poroučí, by obroční s tím, kterýmžto se jeden klíč od sejpek svěří, pořádný rejstřík na všechno přijíma- a vydávající obilí stále držel, a vrchní poklasný spolu při každým dvoře čtyřhranný dlouhý vrub míti, a tamž každotýhodně vymlácené obilí a přijmuté zrna zaznamenati neopominou. Rejstříky jak na vejsevek, tak na naklízené obilí, též seno a otavu, neméně na všechnu prodej při obci inspektor povede, a tamž všechno, co se vysije, sklidí a prodá, vlastnoručně zapíše, a napotom těchto rejstříkův in originali k počtům přiložiti věděti bude.

A jakož dále již před několik lety o tom rokováno bylo, jak a kdeby asi nejpohodlněj jiný dvůr na místo *Danhelovskýho* vystavěti se mohl, na což teď tím vícej pomýšleti zapotřebí býti se vidí, poněvadž hned jmenovaný Danhelovský dvůr od času k času vícej schází, ano i celistvým pádem hrozí; ku kterémužto cíli a konci za nejlepší způsob býti se uznává, aby povědomý, hned naproti Danhelovskýmu ležící Stiberovský dvůr pro obec se vystavěl. Pročež vy ve srozumění hospodářského ouřadu ouplné ponavrhnutí učiníte, mnoholi by asi toto nové stavení koštovati mohlo, a zač by onen Stiberovský dvůr k dostání byl; podle čehož napotom odtud další vyměření k vám se odešle. Dále

za třetí: Jakož vůbec povědomo, že při hospodářství na chování *dobytka* nejvíce záleží, pročež hospodářského ouřadu povinnost bude, na rozmnožení jak rohatého tak ovčího dobytka šetřiti, a tím samým toho pilným býti, aby při obci mladý hovězí dobytek se vštípil a nachoval.

A byvše nezalíbeně shledáno, že až dosaváde z jedné krávy nic více než 6 zl. 30 kr. šafářové k důchodu ročně jsou platili, což přece již podle provisorii od roku 1754 napraveno býti mělo; pročež tímto opáčlivě se nařizuje, aby šafářové

počínaje od prvního ledna tohoto běžícího roku z jedné krávy 7 zouplna platili a k důchodu odváděli.

Aby ale *šafářové* tím míněj příčinu k stěžování měli, povoluje se tímto jednomu každému kus pole asi pod 5 nebo 6 věrtel k setí směsky pro dobytek vykázati, a bude také při každým dvoře něco jetele s ovsem vyseto býti mocti, by se dobytek tím lépej vychovati mohl. Naproti tomu ale na jednu dojicí krávu nic více nežli po půl měřici pole na zelí se povoluje, a s podobnýma poli ať se každoročně vexluje a přesadí.

Neméně co se ušatého dobytka dotýče, pokudž šafářové tolik frišlinků jako předešle chovati chtějí, budoucně, a to od 1. ledna tohoto roku počítaje, od jedné prasnice nejmíně 10 zl. ročně platiti povinni budou. Naproti tomu jim na každou prasnici 3' str. zadního obilí se vydá, přes to ale nic více; a hospodářský officiantové dobře pozor dají, aby mezi plívami žádné zrna anebo tak nazvaný shonky se nenechaly. Nápodobně

za čtvrté: Polní mistři od 1. ledna tohoto roku od jedné bahnice dojné 10 kr. k důchodu ročně platiti povinni budou. A jakož již v svrchu nařízeno, na rozmnožení *ovčího dobytka* všemožně mysliti, pročež inspektor se přičiní, by v obecních ovčincích nejmíněj 650 kusů bahnic se chovalo, a dokud z toho obec sama býti mocti nebude, zatím schodek s najímajícím dobytkem se dosadí. A byvše dosavàde proti tolikeronásobnýmu nařízení haltuňk pacholčí při předešlém neobyčejným počtu zanechaný, tímto opáčlivě se nařizuje, by budoucně, a to hned od začátku toho roku počítaje, při ovčíně tak nazvanýmu špitálníkovi nic více nežli 10 kusů bahnic a 6 kusů jalového dobytka, při Senomatským hamlhofu ale špitálníkovi dokonce žádný haltuňk se nefolkoval. Polnímu mistrovi vesměs nic více nežli po 15, a Senomatskýmu hammelknechtovi nejvíce po 12 str. pole k užívání se povolují. Tito oba, totižto mistr a hammelknecht, neosmělejí se to z předvedených polí naklízené obilí jinam, nežli na ovčín dovážeti, tím méněj ale pod pokutou 10 tolarův slámu kam a komukoliv odprodati, nebo také mrvu mimo obecných polí vyvážeti.

Opakovaný mistr, pokudž svých dvouch koní při ovčínu ještě dále chovati chce, bude povinen buď každotýhodně skrze dva dni darmo k obci robotovati, anebo k důchodu za píci ročně 30 zl. platiti; kdyby ale těch koní chovati nechtěl, dají se jemu dva voli od vrchnosti k užitku obce.

A jakož povědomo, že při tom v měsíci prosinci minulého roku na vaše uznání předsevzatém vypočítání ovčího dobytka 30 kusů více se vynašlo, pročež onen dobytek s panským železem se vycejchuje a do počtu obecního od 1. ledna tohoto roku za příjem se vezme. Nápodobně onen dobytek, jenž naddotčeným dvoum špitálníkům přes ten v svrchu vysazený počet neboližto dovolený haltuňk patří, jim podle slušnosti se zaplatí, a napotom s předcházejícím to chování k ruce obce do

příjmů v počtech se vezme; budoucně také oné dvě potřebující tak nazvané leitšafky z houfu vrchnostlivého se vezmou, a nedovolí se více mistrovi nebo pacholkům podobných ovcí chovati. Také

za páté: Shledalo se, že při tamním obecním hospodářství *rybníky* až dosaváde dobře spořádány nejsou. Pročež ouřadu hospodářského povinnost bude, na to šetřiti, aby při obci důstatek násady byl; [k] kterémužto cíli a konci ze sousedstva, kdyby totiž obec na plodu a násadě kaprové nedostatek měla, každoročně asi 50 nebo 60 kop a také více jedno- a dvouletního kaprovýho plodu z jara nebo na podzim se nakoupí, do vejtažních rybníků se vysadí, následovně kaprový rybníky ne ve dvouch nebo třech letech, jak se dosaváde stávalo, noberž v jednom roce se nasadějí.

Aby ale k podobnýmu předsevzetí na rybnících nic nescházelo, anť podle správy tamní rybníky velmi zašlemovány býti mají: pročež má budoucně hospodářský ouřad na to šetřiti, aby se rok po roku jeden rybník, který dobré bahno má, sušil, a lepší bahno na obecní pole na stejný štich vyvezlo, a ne aby se semotam jámy v rybníce dělaly. A kdyby k té práci obecní dvorský potah spolu [s] robotou nepostačil, bude se tento schodek také proti platu napraviti a dosaditi mocti, anť, když jenom správce nebo jiný z officiantův přítomný stále bude, následovně tato práce, jak sluší a náleží, se vykoná, pochybnosti nejní, že jak na polích, tak v rybníkách pro obec znamenitý užitek přiroste.

Konečně také hospodářský ouřad pilně dohlížeti dáti a spolu sám na to pozorniti neopomine, aby při rybníkách žádné vrše se nesázely, a ouhrnkem ťamž žádná škoda se nepůsobila; a kdyby kdokoliv proti tomu jednati se osmělil, ten a takový ajť ku příkladu jiných přístně se vytrestá.

Za šesté: Stěžuje se ostře tamnímu správcovi, že on na zachování *chmele obecního* za jminulý 1755 a 1756 rok většího pozoru, nežli se shledalo, neměl. A protož budoucně on v té příčině lépej pečovati, též místo, kde se tenkráte obecný chmel zachovati může, s prknama zahraditi, chmeľ ale každoročně od sebe rozděliti a tím spůsobem při dobré bytnosti zachovati; inspektor pak obzvláštně, aby obecní chmelnice náležitě se vypracovaly, a tudy při obci valný chmel se vštípil, jako také aby aspoň v Senomatech, pokudž se to spolu jinde státi nemůže, nějaké štěpnice k užitku obce se vysadila, bedlivě šetřiti neopomene.

Za sedmé: V příčině obecního *Senomatskýho pivovára* tímto se nařizuje, by od této chvíle na 8 sudů piva, jak se tam obyčejně vaří, nic více nežli 14 str. ječmene se sypalo. A počet vedoucí spolu pod ztracení službý a skutečným vynahražení se víže, všechno pivo v Senomatským a městským pivováře, které se přes obyčejnou míru, byť také jenom půl vědra bylo, zaspílá, do počtu obecního upřímně za příjem

vezme. Neméně všechno pivo, jenž se ze Senomat do města dováží, pokaždý při ouřadě purgmistrovským proti zaznamenání se opoví a oznámí. A jakož dále

za osmé ten nechvalitebný obyčej se shledal, že dosaváde pro *čeleď dvorskou* tak příliš mnoho chleba na polívku se vydává: pročež od tohoto času budoucně jedné každé dvorské čeledi čtyřtýhodně po 1 měřici ječmena míněj se vydává, a na polívku všechen vzláštní chléb zcela se zdvihá, ant ona čeleď při ostatním deputátu dobře obstáti může.

Za deváté: Co se všelikých činží a *nájmův k obci* patřících dotýče, tu se nařizuje:

1. Aby při těch, jenž Senomatští z obecních polí platějí, pokaždý vejsevek takovýho pole se vysadil a vyznamenal.

2. Jakož samo od sebe patrno jest, že Senomatský *chalupníci*, jenž žádný pole nemají, anebo celé chalupy na gruntech k obci města patřících a zahrádky mají, anoberž ochranu od vrchnosti a mnohé dobrodiní užívají, až dosaváde k obci tak málo platějí, že o tom ani psáti nelze, a v celé České zemi téměř slýcháno nejní: pročež oni budoucně, a to od 1. ledna tohoto roku, nejmíněj ročně po 1 zl. 6 kr. k důchodu platiti, anebo v času žní a kdyby je sice obec pilně potřebovala, skrze 10 dní náležitě robotovati povinni budou.

3. Seznajíce tento královský ouřad, že ta dosavádní činže z povědomých tak nazvaných Kokrdovských polí, obvzláště když se pozoruje, že obec teď z nich extraordinarium platiti musí, malá a k užitku, který držitelům připadá, nesrovnalá jest: pročež, jak již dle provisorii od roku 1751ho pod článkem 41., a od roku 1754 pod článkem 28. se nařídilo, vy se přičiníte, oných polí k lepšímu užitku obce uvésti. A pokudž, jak se ponavrhnutí stalo, z oných polí jalových dvůr založen býti nemůže, vy aspoň se vynasnažíte, aby tato pole prostředkem licitace větší činži nežli dotud obci nesly; čehož další předsevzetí, jako také zdaliž naduvedený článek 28. z provisorio roku 1754 zouplna v skutek se uvedl, a zdaliž mlynář Červenýho mlejna dosavade z těch polí 8 str. v užívání má a uloženou činži po 40 kr. určitě skládá, a kde se zejména v počtech za příjem vzata vynachází, podle vyrozumění hospodářského ouřadu správně oznámiti věděti budete.

4. Budoucně všechny peníze, který se pod jménem *mejta* ročně sejdou, bez jakého koliv ohledu v počtech obecních pod rubrikou cla a mejta zouplna a ouhrnkem za příjem se vezmou; a nápodobně ta všechna vydání, jenž se na zachování silnic státi musejí, prostředkem obecního počtu vejslovně se součtují a za vydání klásti se budou.

461.

1757, 3. a 7. listopadu: Dříví z obecních lesů na panství Třeboňském nemá se kupovati přímo u obce, než při úřadě hospodářském, a platiti se má do kontribučenské kassy.

Tak vysvětluje hejtman Třeboňský kupcům selského dříví v Budějovicích a ve Stráži:

An die Budweiser HH. Pachtere exped. 3. Nov. 1757.

Es ist mir sicher hinterbracht worden, welchergestalten meine Herren einige Zeit her von hiesig.. Witiner Bauern eine namhafte Quantität Holz erkaufet, selbten das Geld hierauf allmal anticipiret, einfolglich sie Bauern andurch veranlasset haben, ihre Gemeinwälder gewaltig auszuschlagen und zu plündern. Gleichwie aber bekanntermassen von allerhöchsten Orten durch die neu emanirte Waldordnung die Menagiruug deren unterthänigen Gemeinwäldern auf das nachdrucksamste anbefohlen wird: also habe meine HH. anmit diesfalls erinnern und ersuchen wollen, inskünftige sich mit keinem hiesigen Unterthan oder Dorfsgemeinden in einen solchen Holzkauf mehr ohne Vorwissen des hiesigen Amts einz lassen, vielweniger ihnen einiges Geld darauf voraus zu geben, als in widrigen ich die Ablieferung des Holzes keineswegs gestatten, weder auch vor das anticipirte Geld gut sprechen würde, gestalten sie Unterthaner derlei Gelder zum Theil liederlich verwenden, und die kgl. Landesgaben dannoch schuldig verbleiben. Mithin wann ein solcher Holzkauf fürohin mit ein oder anderer hierortigen Gemeinde getroffen werden wollte, so ist erforderlich, ehebevor das hiesige Amt hierwegen zu belangen, damit dergleichen Holzausweis ordentlich beschehen, folgsam der Geldbetrag für sothanes Holz directe anhero, u. zw. zu Handen des hiesigen fürstl. Contributionsamtes abgeführt werden mochte . . .

An den Platzer H. Pfarrer exped. 7. Jan. 1764.

Ich habe Euer Wohlehrwürden wegen des nöthig habenden Holzes, worauf denen Mlaker Bauern von Ihroselben einiges Geld anticipirt worden, dem hiesigen H. Waldbereiter vorgetragen, und mit ihm die Sach dahin abgeredet, dass sie Pauern aus ihrem Gemeindwald EWEWürden soviel Holz ausfolgen sollen, als der vorgeschossene Geldbetrag ausmachet. Mithin kann sothanes Holz vor diesmal nach Gelegenheit abgeholt werden. Weilen jedoch vermög hochfürstl. Befehl dem H. Waldbereiter oblieget, jedesmal das Holz, so von der Gemeinde zum Verkauf begehret wird, ordentlich auszuzeichnen, also wird künftighin sich hierwegen beim hiesigen fürstlichen Amt anzumelden, und das diesfallige Geld auf die Contribution allhier zu erlegen sein. So auf Ihro beliebte Zuschrift von 31. Dec. antwortlich ohnverhalten . . .

Koncepty v knížecím archivě Třeboňském IA. 5AU. 1g.

462.

1758, 2. března—15. dubna: Na panství Vorlickém jest zapovězeno dělati košátky, vyjma na ryby z téhož panství.

a) [Representace a komora píše Píseckému hejtmanovi krajskému].. Es will unter andern aus Gelegenheit deren nicht mehr auf der Herrschaft Worlik verfertigenden Fisch-Flechten oder sog. Kossatken die Beschwerlichkeit sich äussern, dass man zu Sommerszeit keine Fische weiters dereinst aus denen Prachiner, Bechiner, Berauner und Kaurzimer Kreisen

anhero bringen lassen könne, weil der H. Fürst von Schwarzenberg solche in Zukunft unter schroffer Straf zu verfertigen verboten hatte. Wie nun das Worliker Wirthschaftsamt ob deme zu vernehmen ist: als wird der kgl. H. Kreishauptmann in jenen Fall [dem] höchernannten H. Fürsten in Anbetracht des sich andurch hierorts ergebenden Fischmangels mit dem untereinstigen Belangen die geziemende Vorstellung machen, ob selbter amore publici erwähnte Flechten, wie vorhin, denen allhiesigen Fischverlegern gegen eine billige baare Bezahlung wiederumben verfertigen zu lassen, dem Worliker Wirthschaftsamt nicht anzubefehlen belieben würde. Geben ob dem kgl. Prager Schloss 2. Mart. 1758.

N. N. der k. k. Repräsentation und Kammer Präses dann Räthe in Kgrch Böheimb.

W. C. Netoliczky. Fr. Ferd. Rubrer.

---

b) [Odpověď Vorlického hejtmana] an das löb. Piseker Kreisamt 21. Mart. 1758. Auf EGn unter 19. d. mit einer Anlag an mich erlassenen hohen Verordnungsschreiben solle geh. berichten, wienach die Einstellung deren Koschatken durch den fürstlichen Jägermeister Baron Gfellner, welcher zweifelsohne von Sr. Dchlt befehligt worden, von darumben geschehen, weilen deren des Jahrs hindurch über 500 Stück nacher Prag werden abgeflösst, und auf eine jede Koschatken 18 bis 20 Stück auserlesene Stammeln, dann zur Umflechtung aber bei 300 Stück schönen Anflugs benöthigt wird. So hat*) bei einer solchen Menge Koschatken, so mehren Theils vor fremde Fische gemacht worden, wo doch jene weit ehender als die hiesige Herrschaft mit derlei aufzukommen im Stande wäre, über 10.000 Stammeln und 150.000 Stöcken des Jahrs entgehen, folglich der gn. Herrschaft und denen Unterthanen in den Grundwäldern ein solch empfindlicher Schaden zugefügt wurde, dass durch sothane Ausrottung des Anflugs die Waldungen unmöglich aufnehmen können, wie dann in sammentlichen Worliker herrschaftlichen Revieren man selbst die erforderlichen Reifstangen anderweitig in weit entlegenen Herrschaften und in einem hohen Werth erkaufen muss. Mithin da diese excessive Koschatkenlieferung wider die Waldordnung und zu Schaden des Publici, massen wann der junge Anflug abgetrieben wird, weiters an Holz die grösste Noth erfolgen müsse, beschieht: als hat das Oberjägeramt dergestalt die Einsehung gemacht, dass ein jeder fremdherrschaftliche Fischverkäufer um die Beförderung deren Fischen selbst sich besorgen, und auf der hiesigen Herrschaft nur die selbsteigene Bedurfnuss, da gleichwohlen mit vielen Teichten versehen, lediglich gemacht werden möchte; in widrigen die Herrschaft mittlerzeit die Koschatken selbst anderwärtig suchen und erkaufen müsste. Wesshalben dann von dieser sowohl dem Publico, als der Herrschaft in Zukunft schädlichen Bürde entledigt zu werden in Submissione anlange.

*) Čti: dass

---

c) [Vorlický direktor Euchler oznámil tuto svou odpověď Jägermeistrovi Gfellnerovi i knížeti Schwarzenberkovi, kteří oba ji pochválili. Krajský hejtman Běšín 24. března psal o tom také knížeti, kterýž odpověděl jemu 15. Apr. 1758 podobně] . . . also habe auch billig verordnet, zu höchst nöthiger Cultivirung des jungen Anfluges in Zukunft nur denen von der Herrschaft Worlik Fisch abnehmenden Handelsleuten die erforderliche Aushilf zu thun, und die übrige Fischnegotianten zu Fortsetzung ihres Gewerbes dahin bescheiden zu lassen, dass sie auch von andern Orten und Herrschaften das bedürftige Koschatkenholz, wo sie die Fisch behandeln, zu erlangen besorgt sein mögen . . . [Něco málo možného pro Pražany že

by kníže přece udělal, ale tamnější obchodníci ať se starají o to odjinud], auch im Abgang allenfalls mit andern forderlichen Erfindungen sich behelfen können . . .

Z knížecího archivu Vorlického 5. AU. 3.

463.

Pořádek při výročním řízení

a řád poddanský na panství města Náchoda (1760).

Z opisu archivu zemského, kdež ta písemnost má nápis „Soudy vesnic" a letopočet 1760; původiště poznamenáno: Arch. m. Náchoda.

a) Dříve, nežli se takové soudy začíti mají, předvolávají se jak *rychtářové a konšelové*, tak všechen jejich obecní lid, a učiní se jim přednešení takto:

b) „Rychtářové a konšelé! Slavný ouřad města Náchoda jakožto dědičná vrchnost vaše doptání na vás činí, zdaliž jste se toho tak, jak do vašich obcí skrze cedule psáno a nařízeno bylo, zachovali, všem sousedům vašim toho časně oznámili, že dnešního dne zde v městě Náchodě na rathouze vaše soudy se držeti a konati budou, by tudy jeden každý, který za grunty své peníze purkrechtní klásti má, peníze sobě časně přihotovil, a takové zde a ne pokoutně skládati hleděl; také zdaliž jste se mezi sebou o všeliké nesnáze náležitě vyrovnali, ze všeho příjmu a vydání pořádný počet učinili. Jestli tomu v pravdě tak jest, tehdy nyní oznámíte."

c) Na to se jim dá vystoupení, a po nějaké chvíli předvolají se *rychtářové* samotní, k nimžto se takto mluví:

d) „Poněvadž vy dnešního dne z vašich povinností skutečně propuštěni budete, pročež pokudž by se stalo, že by místo vás jiní zvoleni býti měli, koho byste za schopného k té povinnosti z vašich konšelův neb sousedův uznávali, toho oznamte." Hic quivis loco sui proponit N.

e) „Mimo toho se také na vás doptání činí, zdaliž proti jednomu neb druhému z vašich konšelův něco nectného a nepříkladného neb trestuhodného víte, buďto že by proti Pánu Bohu neb proti vrchnosti něco zlého učinil, aneb poručení vrchnostenské nepozoroval, do hromady nechodil, buďto že nepříkladně a nepokojně živ byl ꝯc."

f) Hic iterum quivis respondet. Na to vystoupějí ven, a tím spůsobem se zase předvolají všichni *konšelé*, a jak prv na rychtáře dotaz se učinil, podobně i na konšele ꝯc mutatis mutandis. Po skončení pak toho předvolají se všichni, kdežto se jim následující artikulové soudní aneb napomenutí hlasitě a srozumitedlně skrz jednoho z rady ustanoveného čtou, totiž:

Artikulové soudní neb napomenutí.

[1] Tak jakož každého roku při držení soudův vašich od slavného magistrátu města Náchoda jakožto vrchnosti vaší dědičné ostře napomínáni býváte, předně abyste se všichni Pána Boha báli, přikázání jeho svatá plnili, a ke cti jeho svaté milosti živi jsouce, čeládku svou též k tomu vedli; všechněch neřádův a zjevných hříchův, které by proti Pánu Bohu všemohoucímu byly, jich se na nejvýš vystříhati hleděli, jinému žádnému také toho činiti nedopouštěli. V den sváteční a v neděli svatou abyste krčmování zanechali, ale raději každý s čeládkou svou dobrodiní božská, která se nám skrze syna božího a jeho přehořké umučení stala, toho sobě rozjímali; neb proto den sedmý, to jest neděle svatá, k svěcení ustanoven jest, ne abyste se ožírali, aneb prali, hráli, tancovali, a jiné neřády v ten den provozovali, ježto se proto Pán Bůh na nás všechny hněvati a ujmu velikou pro takové hříchy při živnosti vaší činiti ráčí. A proto také mnozí skrze takové neřády při hospodářství svém žádného štěstí nemívají, by pak ve dne v noci pracovali; nebo poněvadž na stvořitele svého často zapomínáte, on také se nad vámi zapomenouti ráčí; a tak ani čeládky poslušné skrze to míti nemůžete.

[2] Slavnému magistrátu města Náchoda jakožto dědičné vrchnosti své, též pánům starším obecním přísežním místo celé počestné obce Náchodské abyste se *poslušně* a poddaně chovati, v ničemž se neprotiviti, a poplatky, kdy jaké spravedlivě při kterém čase dávati máte, časně odvésti hleděli, toho sobě do jiného času neodkládajíce.

[3] Rychtářové a konšelové všickni vždycky jak svatojiřský tak svatohavelský *ouroky*, kdy toho sluší, časně od sousedův zupomínejte, a tu, kdež náleží, odvozujte, ničímž se na konec nevymlouvajíce. Pokudž by se nestalo, tehdy předně rychtář a konšelé skutečně trestáni budou.

[4] Rychtářův a konšelův abyste poslušni byli, uctivě se k nim chovali; zvláště pak se vám přikazuje: když by se do *hromady* rozkazovalo, nechajíce všeho na straně, se scházeli, tu sejdouce se, což potřebného jest, jednali, vády a hadrunku mezi sebou nechajíce. Pakli by se mezi vámi nějaký výtržný člověk nacházel, že by do hromady choditi zanedbával, aneb že by rozbroje mezi vámi číníval: takového rychtář s konšeli hned potresci; a pakli by na vaše trestání nic nedbal, oznamte jej vzácnému ouřadu města Náchoda, panu primatorovi nebo panu správci, bude ku příkladu a k výstraze všech potrestán.

[5] Též se vám rychtářům a konšelům o tom přísně poroučí, když se vám koliv na jakékoliv *roboty* pěší neb jedoucí nařizuje, abyste na to obvzláštní pozor měli, a ihned sousedům svým, nechajíce všeho na straně, rozkazovali. A tu každý soused statné osoby vysílej, pod skutečným trestáním.

[6] Věděl-li by pak kdokoliv z vás, že by se od koho koliv na obecních neb vrchnostenských jakýchkoli věcích, lesích, lukách, při rybnících, řekách a potocích, jaká *škoda* dála, a zamlčel-li by toho, škodě takové se dívajíce, to nepřetrhl, aneb p. primatoru, pánům neb p. správci to by neoznámil: tehdy takovému to všechno, jako by tu škodu sám učinil, přičténo bude, a skrze to velkého a těžkého trestu neujde.

[7] Pošel-li by pak kdy jaký pokřik, že by nějaké lotry *honili*: každý z vás, nechaje všeho na straně, hned honiti hleďte; neb kdož by zoumyslně doma zůstal a honiti nechtěl, mohla by na něho znamenitá těžkost, kteréž by se nenadál, podle Zřízení Zemského přijíti.

[8] Každý, kdož na gruntě sedí, *živnosti své hleď* jak patří a náleží; koní, klisen, též jakého koliv jiného dobytka bezpotřebně, též rolí, luk a jiných gruntův bez dovolení své vrchnosti žádný nerozprodávej, aniž od gruntův nerozzastavuj, tak aby tím gruntové se nestenčovali a nehynuli, a poplatkové z nich povinní vycházeti mohli. Rychtářové a konšelé v každé obci a vesnici pilně toho šetřte: byl-li by který takový mrhač aneb nedbalec mezi vámi, abyste každého ihned p. primatoru a pánům oznámili, a žádnému takového mrhání nedopouštěli, pokudž se chcete skrze to těžkého trestání uvarovati; nýbrž raději je k tomu napomínejte, ať grunty opravují, rolí, kdy k čemu čas jest, vořou a časně zasívají, klisen také ať zbytečně nehuntují, a dobytka co nejvíce mohou osazují a chovají; sena ani votavy i jiné píce neprodávati [sic]. A tak při všem hospodářství správně se mějte, aby vám k užitku a ne ke škodě bylo.

[9] Taky se vám toho přísně přikazuje, abyste doma toho pilně šetřili a na *ohně* pilný pozor dali, obvzláště když konopí a lny sušíte, aby se skrze vaši nedbanlivost a neopatrnost nižádnému škoda neučinila; nebo skrze to někdy mnozí i o hrdlo přicházejí.

[10] *Mezníky*, kdež které od starodávna sázeny jsou, žádný hejbati se neosměluj. Též stezek a jiných neobyčejných *cest* žádný nezarážej, pod skutečným trestáním aneb peněžitou vyměřenou pokutou; jakož i přes pole, luka a jinde, což by druhému na škodu bylo, cesty činiti na konec se vám zapovídá.

[11] Kteří jaké *psy* pro noční stráž chováte, ve dne je uvázané mějte, aby po polích a lesích neběhali a škody na zvěři vrchnosti nečinili; neb na koho by koliv to dokázáno bylo, ten každý skutečně strestán býti má. *Myslivosti* také provozovati a po polích se zbraní a lesích choditi se všechněm zapovídá, pod neproměnitedlným trestáním neb pokutou.

[12] Bez dovolení p. purkmistra, pánův, jakožto vaší vrchnosti, žádný za žádného, vzlášt na cizí grunty, v sliby a *rukojemství* se nedávej, a to pro svou i dítek svých záhubu; nebo mnozí i o živnost svou skrze to často přícházejí.

Dlužníci všickni, kteří komu co dlužni jste, plaťte a v čas s věřiteli se narovnejte; nebo přijde-li na koho žaloba pro dluhy, ten každý náležitě strestán a k zaplacení dluhův skutečně přidržán bude.

[13] Též se vám zapovídá, abyste *lidí cizopanských*, mužských i ženských, bez fedrovních listův nepřechovávali, a v podružství takové neměli, ani čeleď služební nepřijímali a nepřechovávali; tím méněji veřejné lotry a škůdce, též nepoctivě živící se osoby ženské a kurvy takové na konec netrpěli, nýbrž z obce každé je pryč odháněli.

[14] Kteří *peníze gruntovní* klásti máte, při tomto soudu je konečně skládejte; neb an by kdo toho neučinil, takový strestán býti má, a proto nicméně bez odtahu jich položiti musí.

[15] *Sůl* obecní z nidrláku zdejšího jste povinni bráti, a kdo by se tak nezachoval a postižen byl, aneb na něj dokázáno bylo, že by sůl jinou měl, neproměnitedlně 10 kop m. pokuty složiti musí.

[16] Rychtářové a šenkýři *pivo* z pivováru našeho Slanského (Sendraž, Mezles, Březová, Slanej a Čermá, Bílovec ale a Staré Město) povinni jste bráti pod skutečnou pokutou; též i *pálené* kde povinni jste bráti, již prve vám všem povědomo jest. Při čemž míru spravedlivou dávejte, s hostmi zbytečně se nevaďte, a peníze časně, tu kdež náleží odváděti hleďte; neřádně a neslušně se nechovejte, aniž čeládce vaší neb jinému komu koliv neřádně se chovati a živu býti nedopouštějte a nepřehlížejte. To vše na konec se zapovídá.

[17] A tak jste bez pochyby tomuto napomenutí vyrozuměti všickni mohli, že se to od pana primatora a pánův, jakožto vrchnosti vaší, pro nic jiného neděje, nežli pro vaše dobré, abyste vrchnosti ku potěšení, a vám všem k vlastnímu dobrému nyní i na budoucí časy býti mohli. Podle čehož jak budoucně se spraviti a chovati věděti budete.

g) Nyní se jak rychtářové, tak konšelé i jiní ostatní ze svých povinností a závazků *propouštějí* takto:

„Tak jakož vůbec ten chvalitebný spůsob v zemi naší ustanoven jest, že při držaných soudech každoročně v povinnostech pozůstávající osoby z nich se propouštějí, a jiné zase schopné zvolují a ustanovují: pročež od vaší vrchnosti jak rychtářové a konšelé, též hajní i jiné osoby, které v jaké povinnosti a závazcích až posaváde pozůstávaly, na ten čas propuštěni jste. A nyní jsouce sobě všichni v jednostejné rovnosti, jestliby sobě kdo do rychtáře a konšelův, též jiných z povinnosti propuštěných osob, co stěžovati měl, vystoupíce na síni [?] do potazu, mohou spolu o to rozmluviti, a o to se, budou-li moci, porovnati; a potom zase vystoupíce [sic] do radní světnice, o tom dokonalou zprávu vaší vrchnosti učiniti."

h) Když po nějaké chvíli na ně již dotaz byl učiněn, zdaliž porovnáni jsou, předvolají se všichni zase, kdežto obyčejně jednoho sobě řečníka zvolují, který poníženou žádost za vnově zvolení rychtářův a jiných do povinnosti jmenem jejich obce skládá. Po skončení toho následující řeč se k nim vede, totiž:

i) „Uznávajíce toho slavný magistrát města Náchoda, jakožto představená vrchnost vaše dědičná, že žádná i dosti chatrná obec bez správcův a svých řiditelův býti nemůže, pročež taky na vaši zde podanou poslušnou žádost zase rychtáře a konšele i jiných povinností jisté osoby zvoleny jsou: který koliv jmenován bude, beze vší vejmluvy a nějakého odporu vystoupiti a patřící přísahu přijmouti povinen bude.“

k) Nyní se do povinnosti zvolené osoby hlasitě jmenují: N. N. Po vyslyšení a jmenování jich opět dále:

„Nyní jste sobě doslejchali všichni, které a jaké tak osoby za rychtáře, konšele, hajné oc zase zvoleny a představeny jsou. Jestliže by kdo z vás do kterého koliv co věděl, že by té povinnosti hoden nebyl aneb jí zastati nemohl: nyní ať to oznámí, a ne potom, pod skutečným trestáním, jeho pokoutně nepomlouvá.“

Doptání se děje ponejprv, podruhé, potřetí; a pokudž nic neodpovídají, přísaha jednomu každému dle povinnosti se dává, které tuto následují.

Formule přísah scházejí v opise archivu zemského. Krom několika výrazů teprv později oblíbených, jako magistrát, slavný ouřad, kladl bych obsah i jazyk této písemnosti do sklonku 16. věku, a ne do r. 1760. Odkud archiv zemský toto vročení má, není patrno; snad předloha byla r. 1760 psána, to jest opisována z rukopisu staršího.

464.

1762, 8. května: K uskrovnění požárův na panstvích Schwarzenberských poddaní nemají stavěti jinak než od kamene.

[Kníže píše Třeboňskému vrchnímu Burckhardovi], exped. Wien 8. Mai 1762.

Es äussern sich auf unsern böhm. Herrschaften so frequente Feuerschäden, dass uns fast wochentlich bald von dieser, bald von jener, die kläglichste Nachrichten einlaufen. Und da andurch nicht nur allein viele unserer Unterthanen in die äusserste Armut versetzt werden, sondern wir auch insbesondere an den gebührenden Geld- und Körnerzinsungen, auch an der Robot und in verschiedenen andern Betracht alljährlich einen namhaften Verlust tragen müssen: so wollen wir, dass zu möglichster Abwendung derlei höchst nachtheiligen Beschädigungen, vorzüglich unsere vorhinige Verordnungen erfrischet, und keinem Unterthan mehr verstattet werden solle, ein anderes, dann gemauertes Haus oder anderes Gebau aufzuführen. Welches ihr dann sammentlichen Herrschaftsvorstehern per circulare auf das nachdrücklichste und mit dem Beisatz einbinden wollet, dass selbe nicht nur allein hierauf, sondern auch auf die ordentliche Fegung der Rauchfängen und all jenes, woraus

derlei Unglücke öfters zu entstehen pflegen, fleissig zu invigiliren, sich bestens und so gewisser angelegen sein lassen sollen, als widrigens derjenige, welcher sich hierinfalls etwas zu Schulden kommen lassen wird, vor den Schaden haften solle...

Koncept v knížecím archivě Třeboňském A. 5AU. 1a.

465.

Nová úprava

selských živností a robot na statku Hamerském a Valském 1762—3.

Poměry lidu poddaného na statku Hamerském (mezi řekami Lužnicí a Nežárkou) v první polovici 18. věku byly obzvlášt špatné, ačkoli vrchnost Schwarzenberská poddaným opětovně polevovala; mluví o tom písemnosti tištěné zde na str. 202—205 z r. 1738, str. 246—251 z let 1743—4, str. 253 č. 430 z r. 1747. Důkladnější proměna přišla tam k místu r. 1763, jakž svědčí následující dvě písemnosti, jež jsem vypsal z knížecího archivu Třeboňského VI. Gβ. 36.

a) 1762, 30. prosince: Hospodářský úřad panství Třeboňského vykládá knížeti Josefu Schwarzenberkovi, kterak na Hamersku usedlosti drobněji se rozdělily, a navrhuje zmenšiti při nich robotu na míru Třeboňskou.

An Ihro Dcht, wegen Einführung deren Gut Hamerischen Roboten auf den Herrschaft Wittingauer Fuss. — Expedirt den 30. Dec. 1762. — Eingetragen in das Hamerische Urbarium pg. 425.

Es seind die gesammte Unterthanen des Guts Hammer und Wall bei Euer hochf. Dcht sub praesentato 25. Sept. 1743 supplicando eingekommen, hochdieselbe gn. geruhen möchten . . ihre Roboten auf den Herrschaft Wittingauer Fuss zu setzen. Und ohngeachtet die damalige hiesige Amtsadministration sub dato 17. Oct. und 21. Nov. bemelten Jahrs hierunter nichts eingerathen, sondern vielmehr vorgeschützet hat, dass bei solcher Robotsmässigung die Herrschaft Wittingau zur Bestreitung der Hammerischen Dominical-Wirthschaft $697^1/_2$ ZT und 981 HT Robot beitragen müsste: so haben doch Ew. Dcht Ihro . . Sorgfalt, den ohnedies auf allen Seiten sehr beladenen Unterthan bei Kräften zu erhalten, mittelst eines sub dato 1. Feb. 1744 an den H. Oberhauptmann von Burkhard erlassenen Reskripts fürstmildest und nachdrucksamst zu erkennen gegeben und demselben gn. aufgetragen, mit denen Subalternen aufs Genaueste zu überlegen . . . *)

*) Písemnosti z let 1743 a 1744 zde dotčené jsou tištěny výše str. 246—251.

Nun, gn. Fürst und Herr, war kein anderes Mittel vorhanden, dieser hochf. mildesten Intention die Gnuge zu leisten, als die gesammte Unterthanen mit Ew. hochf. gn. Bewilligung zu *Halbbauern* zu machen, und soweit es sich hat thun lassen, von denen übrig gebliebenen steuerbaren, und einigen entperlichen öden Dominicalgründen, die Bauern, Chalupner und Häusler, mithin auch die Robot zu vermehren, nicht minder die Unterthanen mit Zinsungen und andern Schuldigkeiten auf den Herrschaft Wittingauer Fuss zu belegen.

Dieses wichtige, dem gewesten Vicearchivari und Landmesser Peter Swieteczky anvertraute Werk wurde gleich Anfangs durch den zweiten preussischen Krieg in Böhmen, hernach

ber durch verschiedene neue Landeseinrichtungen und anderweite hochfürstliche Geschäften, worzu gedachter Swieteczky sich hat gebrauchen lassen müssen, und endlichen durch die Dienstresignation desselben in solche Verlegenheit gebracht, dass man erst ao 1756 darmit zu Ende zu kommen, und Ew. hochf. Dcht die Hauptsache davon, benanntlich die Häuserzuschätzung und die neuregulirte Zinsung zur gn. Ratification einzusenden vermögte; wegen der Robotseinrichtung aber bis dorthin um so weniger etwas Standhaftes Ew. hf. Dcht entwerfen kunnte, allermassen die damalige harte, und mit dem 1756 vorgefallenen und bis dato fortdauernden dritten preussischen Krieg noch weit härter gewordene Zeiten nicht gestattet haben, die Häuser auf die übrig gebliebene Gründe zu erbauen, gemäss hf. gn. Resolution ddo 19. Febr. 1749 die Unkösten aus denen Renten darauf zu wenden, und selbe denen Leuten zu übergeben, fol lich von ihnen die zuwachsende Robot abzufordern.

Gleich wie aber der vorbemelte Swieteczky nun mit dem Hammerschen Grunt- und Urbarbuch zu Ende schreitet, und zu Completirung der Robotsrubric Ew. hf. Dcht diesfällig finalen Resolution benöthiget: also bin ich bemüssiget, Ew. hf. Dcht, wie weit es damit bishero gekommen und künftig kommen wird, gegenwärtig unterthänigst zu relationiren:

dass man neml. durch die *Reducirung deren Bauern in Halbbauern,* anstatt deren unter der Goltzischen Inhabung gewesten 22 Bauern, 11 Viertler und 13 Chalupner, nunmehro überkommen hat 31 Bauern, 13 Viertler und 12 Häusler, die man zur Prob, und in Betracht deren vielen Magazinslieferungen und Transporten, seither ao 1757 auf den Herrschaft Wittingauer Fuss hat roboten lassen, und befunden, mit selbten nun schon ohne sonderlicher Hilf der Herrschaft Wittingau die dortige Dominicalwirthschaft bestreiten zu können. Und wann Gott bessere Zeiten verleihet, wird man noch auf die übrig gebliebene Gründe 9 Bauern- und 4 Viertler-Häuser bauen, folglich einen Ueberfluss in der Robot haben; worfür zu seiner Zeit einige Robotgelder können eingebracht, oder darmit einige Wirthschafts-Meliorations-Arbeit kann bestritten werden.

Dabei kommt zu betrachten, ob nicht etwa die Hammerische Unterthanen bei vorigen Obrigkeiten von darumen zu grösseren Roboten angehalten worden seind, weilen neml. die vorige Obrigkeiten denen Unterthanen die Häuser als obrigkeitliches Eigenthum gratis bauen und repariren lassen, auch das Brennholz ihnen gratis gegeben, wie nicht minder denenselben die Hutweiden vor ihr Vieh in denen herrschaftlichen Waldungen gratis verstattet, wie alles dieses mit denen hier vorhandenen Taxen und Beschreibungen de annis 1644 und 1728, dann Rechnungsextract aus der im letzten Jahr 1728 der Goltzischen Inhabung gelegten Rechnung bestätiget wird, als worinnen nichts dergleichen in Anschlag sich befindet; wohingegen nunmehro, da Ew. hf. Dcht denen Unterthanen die Häuser *erblich überlassen* haben, sie sowohl das Bau- und Brennholz in die Renten bezahlen und der Vieh-Weidungen in den herrschaftlichen Wäldern, bis auf einige abseitige Plätze, sich enthalten müssen. Beinebst haben Ew. hf. Dcht hieselbst vor die denen Unterthanen auf den Herrschaft Wittingauer Fuss erblich überlassene Häuser und Gründe 5039 Schock 35 gr. 5 d. meissnisch Verkaufschilling acquiriret, welcher seither ao 1756 währungweis in die Renten eingehet; wie nicht weniger an standhaften Haus- und Grundzinsen gegen vorhin ein Mehreres 139 fl. 31 kr. $4^3/_4$ d., neben 1 Str. 1 Vr. Haberzins, welcher ebenfalls seither ao 1756 jährlich in die Renten eingehet; woran noch künftig nach Erbauung der übrigen Häuser etwas wird zuwachsen.

Welche für Ew. hf. Dcht bei sogestalter neuen Einrichtung ausgefallene Vortheile die von denen Unterthanen suchende *Robotsverringerung* weit übertreffen, mithin höchstdieselbe

bewegen können, die Roboten allhier auf den Herrschaft Wittingauer und patentenmässigen Fuss gn. zu reduciren, mit dem einzigen ohnmassgebigen Unterschied, dass neml. die Viertelbauern austatt deren auf der Herrschaft Wittingau gewöhnlichen wochentlichen 2 Tägen allhier 3 Tag zu Fuss, und nöthigen Falls statt dieser Fuss- wochentlich $1^1/_2$ Tag Zugrobot, die Häusler mit und ohne Gartenfeldern im Heu- und Grumet-, dann in der Getreidfechsung, ferners die Inleute in der fremden Herberg und die Ausnehmer proportionirte nachfolgende Robotstäge verrichten könnten. Welchemnach also dieselben die Robot zu verrichten hätten:

Ein jeder Halblahner wochentlich 3 Täge mit Zug, oder nöthigen Falls statt derselben die ganze Wochen, das ist per 6 Tag die Fussrobot;

ein jeder Viertler wochentlich 3 Täg Fussrobot, erforderlichen Falls aber statt dieser: Zugrobot wochentlich $1^1/_2$ Tag;

ein jeder Häusler, so ein grösseres Gartenfeld hat, im Heu- und Grumet-, dann Getreidefechsung zu 5, jährlich also 15 Tag;

ein jeder Häusler mit oder ohne kleinen Obstgartel in Heu-, Grumet- und Getreid-Einfechsung zu 4, jährlich 12 Tag;

die Inleute männlichen Geschlechts, so in der fremden Herberg seind, gehören zum herrschaftlichen Getreidtröschen gegen gewöhnlicher Mass, im Gegentheil verrichten im Heu-, Grumet- und Getreidfechsnen zu 3, jährlich 9 Täg;

die Inleute weiblichen Geschlechts in fremden Herbergen in Heu-, Grumet- und Getreidfechsnen zu 2, jährlich 6 Täg;

die Ausnehmer männlichen Geschlechts im Heu-, Getreid- und Grumet-Fechsung zu 2, jährlich 6 Täg,

die Ausnehmer weiblichen Geschlechts im Heu-, Grumet- und Getreid-Fechsnen zu 1, jährlich 3 Täg.

Wornächst unterthänigst zu erinnern, wienach Ew. hf. Dcht sub dato 21. Oct. 1747 gn. anbefohlen haben, dass gleich wie die Unterthanen des Guts Hammer und Wall in dem Kaufcontract mit gewissen Robotsschuldigkeiten in Anschlag gekommen und erkaufet, jedoch unter der Vormundschaft sowohl als unter Ew. hf. Dcht. beglückten Regierung davon merklich subleviret worden seind, also wäre auch in der neuen des Guts Beschreibung per expressum mit anzuführen, dass die Robotsverminderung aus purer obrigkeitlichen Gnad denen Unterthanen nur ad tempus verliehen worden, und selbe allemal nach Gefallen der zeitlichen Obrigkeit auf das vorige Exercitium reducirt werden können, umb hierdurch das alte, der Obrigkeit gebührende Robotrecht über die Leute zu erhalten. Weilen aber die damalige Umstände durch die neue Einrichtung vorrelationirtermassen zum grossen Vortheil Ew. hf. Dcht abgeändert, und die Bauern kleiner gemacht worden, von welchen meines ohnmassgebigen Dafürhaltens in künftigen Zeiten die alte Robot nicht mehr billig gefordert werden kann: so dörften Ew. hf. Dcht gedachten Vorbehalt gn. aufzuheben, folglich die gegenwärtig von mir unterthänigst ohnmassgebigst entworfene Robot auf ewige Zeiten festzusetzen geruhen. Ich unterwerfe aber alles dem hf. gn. Belieben, und verharre in tiefstem Respect ɔc.

V archivě Třeboňském leží koncept nepodepsaný. Ač zpráva ku knížeti musela býti podána od hejtmana neboli direktora panství Třeboňského, domnívám se, že koncept k ní byl vypracován od Petra Kašpara Světeckého. Nasvědčuje tomu sám text zprávy, zvláště ve zmínkách o Světeckém. V archivu Třeboňském našel jsem poznámku, že v jedné knize jest projekt vypracovaný Světeckým na slevu roboty na statku Hamerském; a v přítomném konceptě samém praví se, že Světecký nyní, t. j. r. 1762, dokončuje Hamerskou knihu gruntovní a urbář. Světecký tehdáž ovšem již nebyl ve stálé službě Schwarzenberské; ale ježto dle vlastních slov této

zprávy pracoval po roce 1744 několik let o odhadě a vlastnickém připsání domů a gruntů a o nové úpravě úroků na Hamersku, a roku 1762 dodělával novou knihu gruntovní a urbář toho statku, musíme míti za to, že ač Světecký r. 1753 vystoupil ze služby Schwarzenberské a potom již nepodařilo se mu vrátiti se do ní, přece mu byla od knížecí hospodářské správy svěřena aspoň jedna velká práce, totiž aby dokonal nové rozvržení půdy a břemen poddaných na statku Hamerském. Světecký narodil se r. 1708; r. 1725 vstoupil do inženýrské služby Schwarzenberské, r. 1746 stal se vicearchivářem v Třeboni, vystoupil ze služby r. 1753, † 1788 v Třeboni. Zajímavou osobnost a rozličné osudy Petra Světeckého vypsal A. Sedláček v Ottově Slovníku Náučném XXIV. 426b, šíře Fr. Mareš v Č. Č. Mus. 1879, 424.

---

b) 1763, 22. ledna: Kníže Josef Schwarzenberg v dopise k Třeboňskému direktorovi Mayerovi potvrzuje návrhy úřadu Třeboňského o novém rozvrhu pozemků a budoucí robotě na statku Hamerském.

Kníže krátce parafrasuje důvody předcházející zprávy z 30. prosince. Důležité místo o odhadnuté hodnotě selských usedlostí zní: und die Herrschaft ausgewiesenermassen sowohl respectu deren ihnen per 5039 Schock 35 gr. 5 d. bereits erblich zugeschätzten Häuser und Gründen, als . . beträchtlichen Melioration zugemessen hat . . .

Als genehmigen wir diese eure Einrichtung hiemit in totum, und lassen es ohne weitere Reservation der andurch cassirten übermässigen Beladung bei der von euch entworfenen billigmässigen neuen Regulirung deren Roboten auf alle künftige Zeiten als einer immerwährenden Richtschnur gn. bewenden; darnach ihr das Nöthige in die Grundbücher einzutragen veranlassen werdet. Sign. Wien 22. Jan. 1763.

Jos. F. z. Schwarzenberg mp.

466.

Výtah z čeledního řádu

vydaného 25. ledna 1765 pro království České.

Tento patent jest velice hovorný; vyplňujeť v původním vydání (Prag, gedruckt bei Johann Clausern, königl. Hofbuchdruckern, 1765) neméně než 47 stran foliových. Ale jen menší jeho část spadá do našeho oboru; týkáť se nejvíce služebníků zaměstnaných v domácnostech vyšších stavů, pak v rodinách měšťanských a úřednických, vztahuje se také na hospodářské úředníky vrchnostenské, a zabíhá i do policejních předpisů proti zahalečům a tulákům, proti nemravnostem a přepychu v oděvu, též o trestání domácích zlodějů. Celý zákon dělí se v 9 titulů; z těch zde se otiskují celé toliko kratičký titul první a titul devátý, kterýž jedná o čeládce zaměstnané při polním hospodářství; z ostatních titulů otiskuji toliko ty články, které buď vyplývaly z tehdejší tělesné poroby, kterouž poddaní byli vázáni k svým vrchnostem, anebo které měly značnou důležitost při čeládce zaměstnané u sedláků nebo ve dvořích poplužních. Z osmého titulu o úřednících hospodářských pojal jsem do tohoto výtahu ty články, kterými se předpisuje, kterak úředníci mají se chovati k poddaným, a jakou moc měla vrchnost nad úředníky, kteří by se v úřadě svém náležitě nechovali.

Ihro römisch-kaiserlichen, in Germanien, zu Hungarn und Böheim königlichen Majestät ꝛc ꝛc neue Hausgenossen-, Gesinde- und Dienstboten-Ordnung vor das Königreich Böheim.

Wir Maria Theresia . . . Entbieten all- und jeden unseren treugehorsamsten Vasallen und Unterthanen, was Würden, Standes, Amts oder Wesens die in unserem Erb-Königreich Böheim seind, unsere kaiserl. königl. Gnad, auch alles Gutes. Es ist jedermann ohne vieler Anführung ohnehin bekannt, was für Beschwerden, ohnerachtet deren vorhin verschiedentlich ergangenen heilsamen Verordnungen, gleichwolen das gemeine Wesen durch die von denen zu halten unumgänglich benöthigten Dienstboten öfters und vielfältig verübende Widerspänstigkeiten, Ungehorsam, Muthwillen, auch boshafte Bezeigungen und Veruntreuungen immerfort zu erleiden habe; wie nun diese mit dem Gesinde fast allenthalben eingerissene mancherlei Unordnungen, als eine das gemeine politische Wesen hauptsächlich betreffende Sache, eine desto nothwendigere Verbesserung und um so ernstlicheres Einsehen erforderen: als haben wir nachstehende Gesinde-Ordnung insonderheit für unser treugehorsamstes Königreich Böheim und dessen Inwohnere eigends fertigen und zu genauister Beobachtung publiciren zu lassen befunden.

Titulus I. *Vom Gesinde oder denen Dienstboten überhaupt, und was für Art Leute unter diesen Namen verstanden werden.*

§ 1. Unter den Namen vom Gesinde oder Dienstboten werden alle diejenige Leute und Personen verstanden, welche sowohl bei Vornehmen oder sonst distinguirten Obrigkeiten, als Herren, Ritter und Adel, weltlich dann geistlichen Standes, dann anderen Einwohnern deren Städten und Märkten, mittleren und geringeren Standes, oder auch auf dem Lande und in denen Dörfern sowohl bei der Obrigkeit selbst, als auch bei denen Wirthschafts-Beamten, Schänkern, Handwerkern*) in einem beständigen Lohn und Brod stehen und zum standesmässigen Wohlstande, Bequemlichkeit und anderen vorkommenden Arbeiten gebraucht und gehalten werden, es mögen dieselbe ein- oder ausländische, frei oder unterthänige und leibeigene Leute sein.

*) O sedlácích jakožto zaměstnavatelích čeládky není zde zmínky; ale není pochyby, že titul IX. vztahuje se na čeládku zaměstnanou u sedláků a ve dvořích poplužních.

Mithin werden namentlich hierunter gerechnet alle Haus-Officiers, Livrée-, Kuchel-, Stall- und alle andere sowohl männ- als weiblichen Geschlechts-Bediente.

Titulus II. *Von Mieth- oder Annehmung des Gesinds, wie auch von denen Gesinde-Mäckleren.*

§ 1. Die eigentliche und sicherste Mitteln der Aufführung und dem Muthwillen deren Dienstboten gebührende Schranken zu setzen, bestehen unwiderleglich

in nachfolgenden zweien Beobachtungen, nemlich: 1° In Verhindernuss des Müssiggangs, und 2° dass kein Dienstbot ohne Vorzeigung eines Attestati in Dienst angenommen werde.

§ 6. Denen mittellosen und geringeren Burgern, auch anderen Inwohnern, sollen überflüssige erwachsene Kinder männ- und weiblichen Geschlechts nicht gelassen werden: massen derlei ausser der Arbeit stehende junge Leute nichts, als Unfug, Händel, nächtliches Auslaufen, auch wohl gar Dieberei sich anzugewöhnen veranlasset werden; und kommet es hierinfalls nicht allerdings auf deren Eltern Versicheren an, dass sie ihre Kinder zu Haus selbst brauchen, sondern es solle derlei Vorgebung bei denen Visitationen oder auch sonst von jeder Orts-Obrigkeit genau untersuchet werden.

§ 10. Soll in jedem Attestat unausbleiblich und ausdrücklich gemeldet werden, ob die Person *freien* Standes, oder mit der Unterthänigkeit und Leibeigenschaft jemanden zugethan und verbunden seie, gestalten die *unterthänige und leibeigene* Personen, wie auch jene, von deren freien Stand in dem Attestat ausdrücklich nichts enthalten ist, keineswegs ohne schriftlicher Erlaubnuss der Obrigkeit, weder über die in dem Verlaub auszusetzende Zeit aufgenommen oder aufbehalten, vielweniger wider den Willen der Obrigkeit vorenthalten werden sollen; respectu wessen es zugleich bei deme, was hierinfalls von Nicht-Aufenthaltung fremder Herren Unterthanen in der verneuerten königl. böhmischen Landesordnung von Lit. Q. 1. bis 21., dann sub Lit. F. 16. und Z. 4. sancirter zu finden, noch ferners sein unveränderliches Verbleiben hat.

§ 16. Giebet die Erfahrnuss, dass in denen Orten, wo gewisse, auch geschworne *Gesind-Mäckler* oder Zubringer gehalten werden, nur mehr Unheil angerichtet werde, indeme öfters geschiehet, dass das Gesinde selbst von denen Zubringern zu übler Bedienung von darum geleitet werde, damit sie Zubringere nur desto öftere Gebühr, die Dienstboten aber öfters Daran-Geld überkommen mögen; zu geschweigen, dass wann auch die Zubringer ihr Amt ehrlich versehen wollen, boshafte Dienstboten von einem Zubringer zu den andern sich zu verfügen und alle gute Veranstaltung umzugehen wissen. Dahero und im Fall in ein- oder anderer Stadt oder Markt derlei Zubringere Manns- oder Weibs-Personen geduldet würden, dieselbe *ex nunc cassiret* und abgeschaffet sein, auch derlei Handierung zu treiben unter scharfer Bestrafung mit 8 oder 14tägigen Arrest in Spinnhaus keinen Menschen gestattet werden solle.

§ 17. Dahingegen steht allen vacirenden Dienstboten frei, in denen Creisauch anderen kleinen Städteln bei dem amtirenden *Burgermeister*, in Unserer Residenz-Stadt Prag aber in dem angestellten Frag- und Kundschafts-Amt ihre Beschreibung und Dienstfähigkeit in die dortige Namens-Verzeichnuss einsetzen zu

lassen, damit jedermann, der eines Dienstbotens benötiget ist, allda die Information von allen dienstsuchenden Personen erlangen könne.

Titulus III. *Vom Mietungs-Pfenning, Angab oder Haftelgeld, und der Mietungs-Zeit.*

§ 1. Der Mietungs-Pfenning, *Angab* oder Haftel-Geld wird hiermit von *zwei bis vier Siebenzehner* gesetzt, und soll von niemanden der Burgerschaft ein mehrers zum Verderb des Gesinds, und damit es nur solcherhalb sich oft zu veränderen suche, gegeben werden, unter arbitrarischer Geld-Straf, wie auch, wann ein Dienstbot ein mehreres annehmete oder auch verlangete; Personen von höheren Stand allein steht frei denen Leuten, so sie in Dienste nehmen, ein mehreres zu geben.

§ 2. *Die Miet-Zeit* solle allemal, wann nicht besonders Umstände ein anderes erheischen, auf *ein Jahr*, und zwar von dem Tag seines Eintritts gerechnet werden, und den Dienstboten nicht erlaubet sein, um nur öfters Angabgeld oder mehr Lohn zu bekommen, sich auf kürzere Zeit zu vermieten; auch wann sie länger als ein Jahr bleiben wollen, sollen sie doch keinen neuen Angab-Pfenning verlangen, noch ihnen solcher jemals von neuen gegegen werden; denenjenigen, so durch ihre Schuld ein Dienst-Jahr nicht aushalten, sondern zeitlicher dimittiret werden müssen, solle die empfangene Angab auf ihren Lohn abgerechnet werden. [Celkem šest §§.]

Titulus IV. *Von denen Pflichten oder Schuldigkeit des Gesindes gegen die Herrschaft.* [12 paragrafů.]

Titulus V. *Wie sich die Herrschaften gegen das Gesinde zu verhalten haben, wie auch vom Dienst-Lohn, Kost, Livrée und Kleidung.*

§ 2. Soviel der [den] *Lohn* der Dienstbothen betrift, sollen die Herrschaften selbige keineswegs mit dessen *ungebührlicher Erhöhung* verderben und übermüthig machen. Und obschon erforderlich anscheinen will, dass der Jahrs-Lohn dem sammentlichen Gesinde in Unserem Erb-Königreich Böheimb auf ein sicheres Quantum ausgemessen werden sollte: so haben Wir ein solches auszusetzen dannoch von darumen ein billiges Bedenken getragen, weil der Unterschied deren grössern und kleinern Städten und unser Unterthanen allzugross, mithin eine allgemeine Gleichheit vorzuschreiben nicht wohl thunlich; dahero wir auch die Ausmessung des Lohns in den vorigen Umständen, und wie es jeden Orts bishero üblich gewesen, zu belassen allermildest bewogen worden.

§ 6. Weil auch manches Gesinde sich grossen Weihnachts- oder Neu-Jahrs-, ingleichen Ostern- und Jahrmarkts-*Geschänke* gegen anderes Gesinde rühmet, und selbigem damit in Kopf setzet, von seiner Herschaft ein gleiches zu fordern: so wird hiemit überhaupt verordnet, dass die sonst teils Orten zur Gewohneit wordene

Weihnachts- Neujahr- und Markts-Geschänke kein Recht, noch bei Mietung des Gesindes für eine nothwendige Bedingung gehalten, sondern lediglich dem Gutbefund und Discretion deren Herrschaften überlassen werden solle, ein- oder anderem sich in Dienst wohlverhaltenen Gesinde, zu obernannten Zeiten zu fernerer Auffrischung etwas am Gelde oder Geldswerth anszuwerfen, auch darunter, eigenem Gutdunken nach, unter dem Gesinde selbst einen Unterschied zu machen, und einen derselben viel, dem andern aber wenig oder gar nichts zu geben; wannenhero dann auch hierwegen wohlbedächtlich nichts vorgeschrieben wird. [Celkem 10 paragrafů.]

Titulus VI. *Von Aufkündigung des Dienstes, und Entlassung des Gesindes.*

§ 1. Wann die Miethungs-Zeit zu Ende gehet, und der Dienstboth will nicht länger bleiben, oder die Herrschaft ihn nicht länger behalten, soll ein Theil dem andern den Dienst *aufkündigen*; und ist keine Herrschaft berechtiget einen Dienstboten durch Vorenthaltung des Lohns, seiner Habseeligkeiten, oder auf andere Weise zu längeren Diensten wider seinen Willen zu zwingen und anzuhalten, weder bei der Erlassung das Attestat oder Erlassungs-Schein nach obiger Vorschrift Titulo II. § 13. den Dienstboten zum Nachtheil zu weigeren, widrigen Falls aber solche von jeden Orts Obrigkeit hierzu zu vermögen, und da es nicht verfangen wollte, der Schein anstatt derselben ex Officio zu ertheilen sein wird.

§ 2. Wann weder von der einen noch von der anderen Seite eine Aufkündigung geschehen, gehet der Dienst stillschweigens auf ein neues Jahr fort: wobei aber nicht verboten ist, dass ein Herr und Dienstbot sich auch unter der Zeit von sammen separiren mögen, doch nicht anderst, als wann beiderseits Einwilligung concurriret; sollte aber derenthalben ein Widerspruch von ein- oder anderen Theil sich ereignen, so entscheidet denselben jeden Orts Obrigkeit auf die kürzeste Art, und zwar de simplici & plano, ohne einigen Process zu veranlassen.

§ 5. Am wenigsten soll sich ein Dienstbot unterstehen, der Herrschaft eigenwillig aus dem Dienste zu gehen oder zu *entlaufen*, sondern derselbe in solchem Fall auf Anzeige der Herrschaft von jeden Orts Obrigkeit aufgesuchet, und in Verhaft gebracht, auch im Zuchthaus diejenige Zeit hindurch, welche er auszudienen verbunden gewesen, verbleiben und zur Arbeit bei Wasser und Brod angehalten werden; dagegen ist die Herrschaft nicht schuldig, wann sie sonst nicht will, dergleichen Gesinde wieder anzunehmen, oder den von letzten Quartal verdienten Lohn (welcher in solchem Fall, damit es nicht gar zu eigennutzig scheine, *denen Armen* zufliessen mag) zu geben, noch weniger die Livrée oder etwas davon zu lassen.

§ 8. Das *entlaufene* Gesinde, insonderheit da es ein Unterthan wäre, soll von der Obrigkeit, wohin es sich geflüchtet, auf die erste Requisition sogleich zu gefänglichen Verhaft gebracht, und dem Herrn, von welchen es entwichen, sicher,

auch bei besorgender Flucht geschlossener, salva Jurisdictione deren Oertern, wo es durchgeführet würde, zugestellet werden.

§ 9. Sollte aber hierinfalls nicht gleich dem diessfälligen gegründeten Anbringen deferiret, folglich dem entwichenen Gesinde sich weiters, auch wohl gar ausser Lande sich zu flüchten Gelegenheit gegeben werden: so hat nicht nur jeden Orts dargegen handlende Obrigkeit oder Gemeinde den andurch damnificirten Herrn oder Frauen den zuwachsenden Schaden zu ersetzen, und ist eben wie diejenige, der einen dergestaltig ohne Abschied entloffenen Dienstbothen bei sich wissentlich beherberget oder wohl gar in Dienst aufnimmt, mit einer willkührlichen Straf zu belegen.

§ 10. Es sollen auch alle *entwichene Dienstboten*, insonderheit aber und vorzüglich die Unterthanen, wann sich auch darum kein Beschwerde einfindet, sogleich ex Officio beim Kopf genommen, und ihrer Obrigkeit oder Herrn angezeiget und verabfolget werden, ein solches in specie respectu deren Unterthanen vermittelst von Unserer kaiserl. königl. Repraesentation und Cammer sub dato Prag den 26. Junii des 1753sten Jahres weiteren Inhalts, und so wie es in der königl. Landes-Ordnung geboten, durch einige Patenten im Lande publicirt worden.

§ 11. Die aus dem Dienst, unter wasserlei Praetext es auch seie, entwichene und folglich angehaltene, oder auch gleich Anfangs sich in Dienst nicht einstellende Dienstboten werden, wann es freie Leute sein, das erstmal mit 8-tägigen, und das zweitemal mit 14-tägigen Arrest bei Wasser und Brod, und das drittemal mit einem Zuchthaus zu bestrafen sein; die Unterthanen aber sein ihrem Herren zu eigener gemessener Bestrafung auszufolgen.

§ 12. Unterstünde sich aber ein dergleichen vermessener unterthäniger Dienstbot *gar ausser Landes* (wann es gleich eines von Unseren Erblanden wäre) zu *entweichen*: so soll dessen Flucht dem Creis-Amt, worunter er sich befunden, angezeiget werden, welches denselben durch öffentliche Patenten, wovon eines an die Stadt, wo sich das Creis-Amt befindet, das andere in den Geburts-Ort des Entwichenen affigiret werden solle, mit Enthaltung, dass, wofern derselbe in einer Zeit von 6 Monaten ausser, und von 3 Monaten binnen denen Erblanden sich nicht wieder gebührend einstellen wurde, selbter nicht nur ipso facto aller Erbschaft oder anderer ihme zufallender Gerechtigkeit beraubt bleiben, sondern auch dessen Namen aufn Pranger geschlagen werden solle, gleichwie überhaupt die Emigrations-Patenten zur diesfälligen Richtschnur dienen.

§ 13. Wir werden dahero auch in Unseren übrigen Erblanden die ernstliche Verordnung erlassen, dass im Fall sich ein böhmischer Unterthan in ein anderes von Unseren Erblanden ohne habenden schriftlichen Erlaubnuss von seiner Grund-Obrigkeit zu begeben unterstehen möchte, der Obrigkeit, die dessen Aufenthalt er-

fahren und dessen Zurückstellung verlangen thäte, alle hülfliche Hand unweigerlich geleistet werden solle, unter hierauf aussetzender empfindlichen Bestrafung; wo angegen die Obrigkeit einen mit ihrer Erlaubnuss in andere Dienste sich verdungenen Unterthan vor Ausgang des Miethungs-Jahrs zuruck zu beruffen nicht befugt sein solle.

§ 14. Es wurden unstrittig viele *Entweichungen* deren Dienstboten und Unterthanen unterbleiben, wann es nicht Leute gebe, die dieselbe aufzureden, wiederspenstig zu machen, und ihnen allen Vorschub zu geben sich unterstünden; dahero bei jedesmaliger Ertappung oder Aufbringung eines entwichenen Dienstboten oder Unterthanens dieser hauptsächlich über seine diessfällige Rath- und *Vorschubgebere*, Aufnahm- oder Verhelere umständlich zu examiniren sein wird; derlei Rathgebere und Verhelere aber seind nach dem*) in oben angemerkten Patent vom 26. Junii heurigen Jahres [sic] ausgesetzten Strafen pr. 150 und 50 fl., und der keine Mittel hätte, mit einem Zuchthaus irremissibiliter zu bestrafen.

*) Místo „nach dem" snad má státi: mit den.

§ 15. Womit auch noch besser das Entweichen deren Dienstboten vermieden werde: so soll jeder einstehender sogleich *seine Effecten* mit sich zu seinen Herrn und Hauswirth bringen, und keineswegs in einem andern Ort, als bei unnützigen Weibern, Wäscherin, Hecklerin, Gärtnerin und dergleiche Platzsitzerin oder Gesinde-Zubringerin, welche leztere ohnediess oben Tit. II. § 16 höchst verboten, stehen lassen, woraus dann nichts, als öfters Auslaufen, Verschleppung [von] Ess- und Trink-Waaren, Diebereien und Kupplereien zu erwachsen pflegen; es wäre dann, dass der Herr oder Frau aus Mangel der Unterbringung selbst es nicht verlangeten.

§ 16. Der Ubermuth des Gesindes wachset auch hauptsächlich durch die im Schwung gehende, und von mehrern Herren und Frauen selbst vornehmende. oder durch andere unter der Hand bewürkende *Ab- und Aufredung* des anderwärtig in würklichen Dienst stehenden Gesindes, welches theils durch Versprechung mehreren Lohnes, oder besseren Bedingnussen, geringerer Arbeit, und anderweitige Vorstellungen zu geschehen pfleget, woraus nichts als Zerrittungen. Händel und viele Inconvenienzien entstehen, mithin diesem Ubel mit allem Ernst vorzubiegen ist. Es solle dahero ein dergleichen Ab- und Aufreder, er möge es selbst oder durch andere bewürken, wann selbter höheren Standes ist, 100 fl., von geringeren Stand 50 fl. ad Cassam pauperum erlegen, und der es nicht im Vermögen hat, mit 14tägigem Arrest: da es aber ein Dienstbot wäre, der sich hierzu gebrauchen liesse, eben so, wie das Gesinde selbst, so sich aufreden lasset, mit einer willkührlichen Leibes- oder auch nach Bewandtnuss deren Umständen mit einer vierteljährigen Zuchthaus-Strafe irremissibiliter beleget werden, salva Tertia der Geld-Straf für den Denuncianten.

§ 17. Anbei sollen auch die besonderen, bei Herrschaften aufn Land stehende Haus-Officiere und Dienstboten, unter dem Dienst-Jahr keine Verbesserung des Lohns oder der Kost, oder das Kost-Geld anstatt der Kost, mit Bedrohung der Austretung aus dem Dienst anzuverlangen sich unterstehen, wie ingleichen einige *Unterredungen und Verbindungen fremder Dienstboten* (diesen oder jenen aus ihnen nicht eher in Dienst zu lassen, bis nicht der vor deme in Diensten gestandene, sich übel verhaltene und derenthalben mit schlechten Abschied dimittirte oder bestrafte Dienstbot von der Herrschaft wieder befriediget worden), überhaupt aber alle unanständige Conditiones und ansuchende Verbesserungen untern Jahr unter Straf 8tägigen Arrests und nach Gestalt der Umständen auch des Zuchthauses nicht gestattet werden.

Titulus VII. Von der einer Dienst-Herrschaft zustehenden Correction des Gesindes, und von diebischen Gesinde.

Titul VII. má 6 paragrafů číslovaných. Poslední paragraf není číslován, a má týž obsah, též datum 25. ledna 1765 i podpisy takové, jako § 9. tit. IX. níže otištěný; načež přidán jest vzorec vysvědčení propouštěcího.

Titulus VIII. Von denen Wirthschafts-, dann Haus-Officianten insbesondere.

§ 4. *Die Wirtschafts-Beamte* haben insbesondere ihr Augenmerk dahin zu nehmen, damit nebst der obrigkeitlichen Wirthschaft die ihnen untergebene Unterthanen in aufrechten Stand erhalten werden, folglich aller unnöthigen oder übermässigen, öfters selbst der Obrigkeit nachtheilig fallenden Strenge und Härtigkeit sich um so gewisser zu enthalten, als in widriger Wahrnehmung, besonders aber in Casibus saevitiei, wie auch unter waserley Praetext ausübender ungerechter *Bedruckung deren Unterthanen*, wider derlei excedirende Beamten, nebst den schuldigen Ersatz der allenfalls mit Ungebühr beschehenen Erpressung, mit einer gebührlichen Straf, nach Ausweis deren Generalien, fürgegangen werden solle.

§ 5. Und gleichwie ferners ihnen Wirtschaft-Beamten alle heimliche *Einverständnuss mit denen Unterthanen*, so dem Publico oder auch ihrer Privat-Obrigkeit zu einigen Nachtheil abzielet, in Gegentheil aber auch alle unbillige Gehässigkeit und Verfolgung derenselben auf das ausdrücklichste verboten bleibet; so ist gleichfalls denenselben alle *Erpressung* sowohl, als auch Abforderungen oder Abnehmung deren *Geschänken* (unter was Vorwand es immer geschehen möge) dergleichen untersaget, dass, wann ein Beamter in Ubertrettung dessen angegeben und genugsam überwiesen würde, eine jede Obrigkeit derlei mishandlenden Beamten, nebst dem Ersatz und Zuruckstellung des Percepti, mit 10 Rthlr., der [čti: den] geringere[n] Beamte[n] aber mit 5 Rthlr. toties quoties zu belegen, und hievon ein Drittel dem Denuncianten, und wo keiner wäre, der armen Cassae des Ortes erfolgen, die übrige zwei Drittel aber zu eigener Disposition zurück zu halten befugt und gehalten sein solle.

§ 6. Im Fall ein Wirthschafts-Beamter bei Erlegung und folglich Adjustirung seiner *Raitungen in Unrichtigkeit* betreten, und einer üblen Gebährung aus sträflicher Schuld oder gar aus Bosheit überwiesen würde, und das defraudirte Quantum auf 100 fl. oder darüber erreichet: so verstehet sich von selbst, dass wider einen solchen Malversanten criminaliter und nach denen in der peinlichen Hals-Gericht-Ordnung ausgesetzten Strafen zu verfahren seie; wohingegen und da die Veruntreuung unter 100 fl. wäre, doch aber 50 fl. überstiege, in solchem Fall solle die Obrigkeit derlei schuldigen Beamten, wanngleich selber den Ersatz geleistet, auch sonsten eine Straf darfür ausgestanden hätte, anstatt des sonst üblichen Absolutorii nur einen Legitimations-Schein oder Quittung über den geleisteten Ersatz oder Rait-Rest ertheilen: immassen dem Publico daran gelegen ist, auf dass derlei ungetreue Beamte nicht noch mehreren anderen Obrigkeiten zu Schaden und Verkürzung verleitet werden. Dahero auch und im Fall eine Obrigkeit einen dergestalt übel verhaltenen, und de Culpa lata aut dolo genugsam überwiesenen Beamten dannoch ein Absolutorium oder ein Attestatum der Wohlverhaltung ertheilen wurde, wodurch andere Obrigkeiten zu neuen Beschädigungen und Veruntreuungen angeführet werden ·ichten: in derley Erfolg nicht nur ein solcher ungetreuer Beamter, nebst Abnehmung des solchergestalten unverdienten und verführerischen Absolutorii noch darzu mit einem Personal-Arrest beleget, sondern auch die Obrigkeit, so das Absolutorium zum Nachtheil des allgemeinen Treu- und Glaubens von sich gegeben, zu Ersetzung des anderen dardurch widerfahrnen erweislichen Schadens, wie auch zum Erlag 50 Species-Ducaten ad Cassam Pauperum & Securitatis angehalten, überhaupt aber diesfalls nach Ausweis der letzt ergangenen Patenten fürgeschritten werden solle.

§ 7. Wohingegen in geringeren *Fahrlässigkeits*-Betretungen denen Obrigkeiten frei gelassen wird, ihre Beamte mit einer dem begangenen Fehler oder Vergehen gleich kommenden Straf, auch bei hervorscheinender Malice vermittelst Personal-Arrest in der nächsten Creis-Stadt zu belegen, jedoch dass nach solchergestalt überstandener Strafe das Absolutorium und die Kundschaft zu derenselben anderweiteren Unterkommen nicht verweigert werde. Wir versehen Uns anbei gnädigst, dass die Obrigkeiten jederzeit die Gerechtigkeit vor Augen haben, folglich ihre Wirthschafts-Beamte zur Ungebühr nicht kränken, sondern wann sich dieselbe wohl verhalten, ihnen bei Verlassung des Diensts nicht nur den ungehinderten Abzug, sondern auch das verdiente *Absolutorium* und schriftliche Zeugnuss ihres Wohlverhaltens, nebst den verfallenen Lohn, nicht zuruckhalten werden.

Všech paragrafů v titule VIII. jest devatenáct.

Titulus IX. *Von dem Gesinde aufm Lande insbesondere.*

§ 1. Alles was in vorhergehender Abhandlung von denen Dienstboten insgemein, sowohl Tit. II. und in specie § 10 von Miethung des Gesinds, als auch Tit. III von dem Angab-Geld und Miethungs-Zeit, dann Tit. IV. von denen Pflichten des Gesinds, Tit. V. vom Lohn, Tit. VI. von der Aufkündigung, und darunter insonderheit § 8, 9, 10, 11, 12 & 13, endlichen auch Tit. VII. von der Correction des Gesindes und denen Diebereien heilsam angeordnet worden, wollen Wir auch, wie ohnedem schon in denen angeführten Stellen meistens bemerkter ist, bei den gemeinen Land-Gesinde nicht weniger beobachtet wissen. Insonderheit aber und forderist sollen die Eltern ihre Kinder, so sie nicht selbst höchst nöthig brauchen, in fremde Dienste, jedoch ausser dem Geburts-Orts nicht anders, als mit obrigkeitlichen Consens, und wann dieselbe in loco selbst kein Unterkommen finden, zu geben angehalten worden; für derlei Consens oder Erlaubnuss-Zettel soll von der Obrigkeit nach jeden Orts Gebrauch oder Urbarien abgeforderet werden. Es kommet aber hiebei nicht auf die Erkanntnuss deren eigenen Eltern, ob sie derer Kinder selbst in ihrer Haushaltung benöthiget seind, sondern auf den alleinigen Befund der Obrigkeit oder derenselben nachgesetzten Beamten an; welches eigentlich bei denen ohnediess im ganzen Land eingeführten, und meistens in dem ersten Advents-Sonntag zu halten pflegenden *Waisen-Gestellungen zu bestimmen*, und folglich in die diessfals haltende ordentliche Waisen-Register zu vermerken kommet, als worüber alle Obrigkeiten unausbleiblich ein scharfes Einsehen zu nehmen hiermit ernstlich ermahnet werden.

§ 2. Betreffend die Miethungs-Zeit: da hat es bei deme, was von denen Dienstboten insgemein Tit. III. § 2. & sequentibus verordnet worden, auch respectu des Land-Gesindes das nemliche bewenden; mithin bleibet auch bei dem Land-Gesinde, dass die Miethung nicht anders, als auf ein *ganzes Jahr* geschehen könne, festgesetzt, und alle daselbst angeführte Beobachtungen werden auch allhier bestättiget; mit der alleinigen Ausnahm derlei Dienstleuten, welche zu Betreibung einer nicht beständigen Hand-Arbeit nur auf eine kurze Zeit, wie die *Melzer-Knecht*, bedarfet werden, wie es schon oben Tit. III. § 5 erwähnet worden. Anhero gehören auch die Hirten, bei welchen es vornemlich auf die Hütungs-Zeit ankommet, so gemeiniglich bis Ende Octobris zu dauren pfleget; mithin wird die Aufnahm der Hirten einem jeden frei gelassen, die Abzugs-Zeit aber, wann nicht anders bedungen worden, auf den letzten Octobris hiermit bestimmet. Nicht minder wollen Wir auch respectu deren Strafen, dass dieselbe nach der oben bei denen Dienstboten insgemein ausgesetzten Norma auch bei dem Gesinde aufn Land, jedoch mit Commutirung deren Geld-Bussen in andere proportionirte und erlaubte Strafen beobachtet werden sollen.

§ 3. Der Mieth-Groschen oder das *Angab-Geld* solle bei dem Gesinde aufn Land (jener Orten, wo ein Mieth-Groschen üblich ist), niemals den 20ten Theil des Lohns übersteigen, und niemals früher, als ein Viertel-Jahr vor Ausgang der Miethungs-Zeit, so festgestellet bleibet, gerechnet werden; folglich solle auch all jenes, was oben von dem Gesinde insgemein sub Tit. VI. § 1 & sequentibus, insonderheit von der Anhaltung, Zuruckstellung und Bestrafung des entlaufenden Gesindes mit Beziehung auf die Patenten von 26. Junii 1753 umständlich verordnet worden, auch respectu des Gesindes aufn Land, mit alleiniger Commutirung der Geld-Bussen in andere erlaubte Strafen, (die Wir aus gnädigsten Vertrauen denen Obrigkeiten noch ferners frei lassen), genau beobachtet werden.

§ 4. Denen Grund-Obrigkeiten ist zwar nicht verwehret, in eigenen Nothfall, auch ausser der Jahrszeit, ihre anderstwo dienende *Unterthanen in eigene Dienste zu berufen;* jedoch wann der Unterthan einen obrigkeitlichen Consens auf eine gewisse Zeit, anderstwo dienen zu mögen, erhalten, darf er vor Ausgang dieser Zeit nicht erscheinen, noch den bedungenen Dienst verlassen.

§ 5. Um die Entweichung des Gesindes ausser Landes desto sicherer zu verhinderen, so gebieten Wir nebst dem, was von dem Gesinde insgemein Tit. VI. § 7, 8, 9, 10, 11, 12 & 13 verordnet worden, dass ein jedes aus dem Dienst ziehendes Gesinde aufn Lande gehalten sein solle, vor dem *Abzug* seinen*) alten Haus-Wirth den neuen, wo er einzustehen gedenket, anzuzeigen; und da sich der angezeigte neue Wirth oder Herr ausser Landes befindete, so soll der alte die dem Gesinde gehörige Sachen, bis das Gesinde den obrigkeitlichen Consens produciret, eher nicht ausfolgen, wie nicht minder bei besorgender Flucht das Gesinde in Verhaft nehmen lassen, und es der Obrigkeit oder dem Creis-Amt anzeigen; daher auch und um so schärfer bei dem Gesinde aufm Lande all dasjenige, so in gedachtem Tit. VI. § 14, 15 & 16 von verbotener heimlicher und abseitiger Einlegung deren Effecten, Ab- und Aufredung des Gesindes, dann fordernde Verbesserung untern Jahr angeordnet worden, genau zu beobachten kommet, wobei die Bestrafung deren dargegen handlenden Unterthanen, jedoch mit Moderation und nach der Billigkeit, der Obrigkeit überlassen wird.

*) Čti: seinem.

§ 6. Es ist auch hiebei insbesondere wohl darauf zu sehen, dass alle *unanständige Bedingnussen,* so das Gesinde bei dem Eintritt zn machen trachtet, als in dem Schnitt und Heumachen sich in auswärtige Orten begeben zu können, alle Wochen einen Tag von der Arbeit frei zu bleiben, und denselben mit Besuchung der Nachbarschaft oder sonst nach Gefallen anwenden, oder auf die Helfte mit Säen,*) gewisse Zahl Schaf oder auch anderes Vieh auf der Hütung frei halten zu dörfen, über den allgemeinen Land-Gebrauch eine bessere oder öftere Kost abzuforderen, freie Stunden und freie Täge zu praetendiren, und derley ungewöhnliche

und unanständige Conditiones zu setzen, mit allem Ernst abgeschaffet, dieselbe auch in alle Wege pro non adjectis gehalten, und die Gegenhandlungen mit allem Ernst bestrafet werden. Ubrigens bleibet jedem Herrn oder Haus-Wirth frei, seinem Gesinde den ganzen *Lohn in Geld*, oder zum Theil, und besonders, wo es eine eingeführte oder auch urbarmässige Gewohnheit ist, an Leinwand oder Kleidung zu reichen. *) Čti: mitsäen

§ 7. Die *Schaffers*-Leute, *Förstere*, Heger, Teichwartere, Jäger ausser der Livrée, Forst-Knechte, Waid-Jungen, *Bierbräuer*, Baum- und Nutz-*Gärtner*, und alle andere Bediente, was Namens sie sein mögen, haben sich allem deme, so von dem Gesinde insgemein verhandlet worden, zu unterziehen; da aber dieselbe eigends*) Unterthanen seind, eben so, wie alle andere Unterthanen zu achten. *) Správně: eigene.

§ 8. Die Schäfer oder *Schafmeister*, so nicht eigene Unterthanen seind, werden sich nach der von wailand Unseres hochgeehrtesten Herrn Vaters Caroli VI. kaiserl. Majestät für das Herzogthum Schlesien in annis 1735 & 1737 erlassenen Verordnung, und der darinn festgesetzten halbjährigen Dienst-Aufkündig- oder Aufsagung zu verhalten, übrigens aber von allen heimlichen Zusammenkünften, dann gewissen verdeckten Zeichen und Verbindnissen, wordurch meistens schädliche Anschläge wider die Obrigkeiten angesponnen zu werden pflegen, unter schwerer Leibes-Straf sich gänzlich zu entäusseren, und folglich in allen, gegenwärtiger Gesinde- und Dienstboten-Ordnung gemäss, sich zu verhalten haben.

§ 9. & ultimus. Und sintemalen an Festhaltung eines Gesatzes alles gelegen ist; so ist Unser ernstlicher Willen und Befehl, dass vorderist diese Unsere Gesind-Ordnung zu jedermanns Wissenschaft in Städten, Märkten und auf dem Land *in teutscher und böhmischer Sprach publiciret*, alle Jahr zu Ostern und Weihnachten bei Straf von 6 fl. vor jedesmalige Unterlassung, wovon die Helfte dem Denuncianten zu reichen, öffentlich vorgelesen, die Exemplarien hievon an alle Raths- und in die Wirths-Häuser oder sonst gewöhnliche offene Oerter angehänget, über die Befolgung und wie solches in allen Puncten beobachtet werde, von jeden Orts Obrigkeit genau nachgeforschet, folglich bei erstattender Relation über die gewöhnliche Visitationes auch hierüber in specie der ausführliche Bericht beigerucket, die eingegangene Straf-Gelder aber mit Anmerkung, wegen welchen Verbrechen dieselbe eingegangen, wer der Denunciant (es wäre dann, dass derselbe seinen Namen verborgen halten wollte) gewesen? ob er sein Antheil davon bekommen? unter obiger Straf von sechs Gulden ad Cassam Pauperum & Securitatis an Unser kaiserl. königl. Gubernium ordentlich eingeschicket, und folgsam ausführlich verrechnet werden sollen. Wornächst dann hauptsächlich gleich gedacht Unser kais. königl. Gubernium, nicht minder alle andere nachgesetzte Instanzien, Stadt- und Creis-

Hauptleute, geist- und weltliche, Militar- und andere vorgesetzte Obrigkeiten, in denen Land-Städten aber königl. Richtern uud Polizei-Revisoren, dann übrigen Vasallen und Unterthanen gegenwärtige heilsame Verordnung in all- und jeden Puncten auf das genaueste zu halten, und dass es von anderen geschehe, darob zu invigiliren, folglich insonderheit jeden Orts Obrigkeiten mit denen ausgesetzen Strafen absque omni respectu Personarum ex Officio fürzunehmen,*) und sich durch keine Vorbitten oder andere Umstände davon abwendig machen zu lassen haben; als ansonsten Wir die dargegen handlende mit aller Ungnad anzusehen selbst nicht ermangeln werden. Dahero wir auch unsern kaiserl. königl. Gubernio, dann davon abhangenden Polizei- und Sicherheits-Commission ernstgemessen mitgeben, auf die Festhaltung und Beobachtung all desjenigen, was in dieser Ordnung enthalten, genaue Obsicht zu tragen, und wider diejenigen, so quovis modo darwider handlen oder conniviren, irremissibiliter fürzugehen. Und wird also hiernach ein jeder hoch- und niederen Standes sich zu richten, auch vor Schaden und Nachtheil zu hüten wissen. Dann hieran beschiehet unser allergnädigster Will und Meinung. Geben ob unserem kön. Prager Schloss den 25. Monats-Tag Januarii, des Ein Tausend Sieben hundert und fünf und sechgzisten Jahrs.

*) Rozuměj: vorzugehen.

Maria Theresia. (L. S.) Ad Mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis
Philipp Graf von Kollowrat. ex Consilio Regii Gubernii
Johann Mathias Ignatz Preissmayer von Löwenpreis.

467.

1765, 3. června: Patent ku pěstování morušových stromů.

Wir Maria Theresia von Gottes Gnaden Römische Kaiserin, in Germanien, zu Hungarn, Böheim ... Königin ... Entbieten ꝛc und fügen denenselben hiemit gnädigst zu wissen, dass gleichwie Unsere landesmütterliche Sorgfalt sich überhaupt auf alles erstrecket, so zu mehreren Flor und Aufnahm Unseren getreuen Erblanden nur immer gereichen kann, also auch diese Unsere huldreichste Absicht besonders dahin gehe, die Pflanzung derer, in vielerlei Betrachtung so nützlichen Maulbeerbäume bestens zu befördereu und empor zu bringen. Verordnen und bewilligen demnach gnädigst, dass:

1) auf derlei Maulbeerbäume und den dem Eigenthümer hievon zufliessenden Nutzen niemalen einige Abgabe, was Namen dieselbe immer haben möge, geleget werden solle; nicht minder

2) dass einem jeden frei stehe, die öden Gründe mit Maulbeerbäumen zu besetzen und diese für sich zu nutzen, wann der Eigenthümer des öden Grundes

dessen Anbau auf diese oder andere Art nach vorgängiger Warnung binnen einer Jahrsfrist nicht selbst bewürcket.

Wornach sich also jedermänniglich zu achten und derer hiemit huldreichest versicherten Vortheile zu vertrösten hat. Gegeben ob Unseren königl. Prager Schloss den 3ten Junii 1765.

Ad Mandatum Sacrae Caesareae Reg. Majest.
Philipp Graf von Kollowrath. ex Consilio Gouvernii Regni Bohemiae
(L. S.) Johann Gallus von Lieblein.

Tištěný patent v archivě Českého Musea.

468.

1765, 11. listopadu: Hospodářský ředitel v Milévsku povoluje poddanému, aby se vyučil řemeslu truhlářskému.

Z ouřadu hospodářské- direktorského veleslavných klášterův Strahovské- a Milívského, svatého vejhradního řádu praemonstrátenského, panství Milívska povolení se dává Václavovi vlastnímu synu Václava Jedličky ze vsi Sepekov, k pravenému panství Milívskému patřícímu poddanýmu, by se řemeslo truhlářské v městě Moldavě-Tejně u pořádného mistra téhož řemesla truhlářského náležitě učiti mohl; po vystání ale jeho učení, když by na vandr se vypraviti zapotřebí bylo, povinen bude jakožto věrný poddaný o nové povolení k tomu se zde na mil. vrchnostenském kanceláři ohlásiti a o takové pokorně žádati.

Sign. na kanceláři v Milívsku dne 11. Novembris 1765.

Panství velebných klášterův Strahovské- a Milívského zřízený hospodářský direktor Gottfrid Karel Protiva mp.

Originál odevzdám archivu Českého Musea. Jest opatřen kolkem 15krejcarovým; pečeť u podpisu má pouhé ozdoby a korunu se sedmi kuličkami.

469.

SJEDNÁNÍ O ROBOTY NA PANSTVÍ JINDŘICHO-HRADECKÉM,

umluvené na krajském úřadě v Táboře 3. ledna 1766, doplněné hrabětem Prokopem Černínem 27. ledna 1767, potvrzené u gubernia konsessem 7. října 1767.

Jmenované v tomto nadpise řády a rozhodnutí jsou pevnými body v selských nepokojích, jež po několik let poddanému lidu i jeho správcům na panství Jindřichohradeckém strpčovaly život. Nejvíce běželo při tom o roboty; byly neshody mezi předpisy o nich, mezi jich požadováním a vykonáváním, a mezi tužbami poddaných. Jaký byl dotehdejší stav v příčině robot na panství Jindřichohradeckém, o tom (kromě zmínky z r. 1752 výše str. 304) vypravuje krátce a určitě Hradecký purkrabí Jan Scheiba v dopise z 25. srpna 1765 k hraběcímu Černínskému sekretářovi Wolfovi; slova jeho jsou:

Wie nun die Bauern vor jetzo ihre Robot zu verrichten angehalten werden, zeiget die . . 1754 eingeführte, nun 12 Jahr tauernde Regulirung. In dieser wird Puncto 2" angeführt, wie die $^5/_8$, $^3/_4$, $^4/_4$ und über $^4/_4$ obhandene Bauern mit dem Zug 3 Tag, die $^1/_2$, $^3/_8$ und $^1/_4$ mit dem Zug nur 2 Tag zu roboten schuldig sein sollen. Vor dieser 1754 Einrichtung mussten sowohl der grosse wie der kleine Bauer, einer wie der andere, die ganze Wochen, ausgenommen Feiertag und Samstag, und zwar also roboten, wie es die . . Aussage eines beglaubten Mannes an Tag gibt, den ich allen Fleisses anhören musste, weilen sonst kein anderes Document zum Unterschied der vorigen und jetzigen Robot obhanden. Nach vorgedachter 1754 Regulirung sollten also die grössern 3, und die kleineren 2 Tag verrichten; respectu deren letzteren ist die Einrichtung auf 2 Tag noch bis dato nicht beschehen: es robotet annoch der grosse wie der kleine 3 Täg. Deren Bauern ihre Gedanken zielen aber jetzt dahin, dass denen $^3/_8$ und $^1/_4$ ein Nachlass des dritten Tags geschehen möchte, und [zu] desto ehenderer Erlangung dessen beziehen sie sich aufs Robotpatent. Allein dieses kann nicht zugelassen werden."

Purkrabí v tom dopise také podrobně dovozuje, proč se nemůže ta úleva dopustiti: Sedláků o $^3/_8$ a $^1/_4$ lánu jest na panství 243; kdyby každému slevil se den roboty týdně, činilo by to za rok 12.636 dní, a počítaje den jízdné roboty za 18 krejcarů, učinilo by do roka 3790 zl. 48 kr., a tolik prý vrchnost lehko zahoditi nemůže. Zároveň máme od purkrabího dosvědčeno, že panští úředníci proti předpisu z roku 1754 nutili malé sedláky konati jízdnou robotu týdně 3 dni místo náležitých 2 dní.

Aby se mohlo rozuměti níže položeným listinám, jimiž upravovaly se povinnosti poddanské pro budoucnost, potřebí jest uvésti zde také podrobně předchozí stížnosti a žádosti poddaných, a jaké stanovisko naproti těm požadavkům prvotně zaujímala vrchnost, hrabě Prokop Černín.

V měsíci červnu 1765 počala se jeviti mezi poddanými na Hradecku neposlušnost v záležitostech roboty. Ku konci července dali si napsati žádost k hraběti, v níž všeobecně si stěžovali na přílišné roboty a prosili za úlevu; ta žádost byla bez vědomí úřadu hospodářského dodána hraběti Černínovi dne 1. srpna v Krásném Dvoře u Podbořan. Hospodářský úřad v J.

Hradci, aby zastrašil nespokojence, chtěl dne 4. srpna při veřejném řízení dáti několika popuzovačům nakarabáčovati; ale proti tomu vypukla na místě zpoura od sedláků, kteří se k tomu z několika vesnic samovolně sešli, a ač 16 náčelníků bylo hned zavřeno, odboj rozšířil se po panství. Sedláci chodili také ke krajskému úřadu do Tábora s rozličnými stížnostmi. Toho chopil se krajský hejtman Baltazar von Bossi a nařídil krajskému komisaři Janu Kristianu de Grootovi, aby svolaje poddané do města Hradce, vyslechl je o všech stížnostech a zaznamenal vše do protokolu. To se vykonalo v J. Hradci dne 17. srpna 1765 v kanceláři vrchnostenského úřadu u přítomnosti panských úředníků; výsledek byl protokol o 16 kusích. Opis toho protokolu Grootova byl dán hospodářskému úřadu, jenž potom ku každému kusu připsal své odpovědi a poznámky, jak nejlépe uměl ve prospěch vrchnosti, což dne 25. srpna všichni panští úředníci podepsali. Panský úřad poslal tuto dvojatou listinu hraběti, tak jak se zde otiskuje:

a) **Protokol o stížnostech poddaných, sepsaný v J. Hradci 17. srpna 1765 řízením krajského komisaře Groota, a odpověď hospodářského úřadu k nim, podepsaná 25. srpna.**

Schloss Neuhaus den 17. August 1765.

Protocollum

in Sachen der Neuhauser Unterthanern angebrachten Beschwerden, die Robotprägravation betreffend, mir aber von einem kön. Kreisamt aufgetragenen diesfälligen Untersuchung, und zwar auf der Amtskanzlei in Gegenwart des H. Oberamtmannes Franz Clement Herget, Rentschreibers Wenzel Roczek, Burggrafens Ferdinand [sic] Scheiba, Contributionsschreibers Jaroslaw Mikowetz, und Castners Joseph Schneider.

Nachdeme nun in deren Gegenwart den Unterthanern die kön. kreisamtliche Verordnung vorgelesen und begreiflich gemacht worden, so ist hervorgekommen, dass die Unterthanere gebeten, wegen ihrer Beschwerden gehört zu werden. Mithin bestehet ihre Klage in folgenden:

1° Melden sammentliche Unterthanere in Beistehung deren Richtern, dass sie in der Robot von darumben zu sehr prägraviret sind, weilen vor nun so viele deren Bauern, und meistens die besten, in die *Zahlung* genommen worden, folglich auch diese ganze Arbeit denen Robotenden zufallet, wo doch vor Zeiten die ganze Herrschaft ihre ausfallende Täge mit leichter Mühe verbracht hat.	Amtliche Beantwortung ad 1. Werden die Bauern von darumben mit nichten mit der Robot prägraviret, weilen sie weder ihre alte Schuldigkeit thun, dann deren zahlenden halber wird denenselben gleichwohl nichts mehr aufgeleget.
2° Kommete ihnen beschwerlich vor, dass sie gegen sonstigen Zeiten noch einmal soviel *Holz* arbeiten müssen, weilen anjetzo eines Theils gedachtes Holz	ad 2. Ist falsch und unbeweislich, weilen sie nicht einmal den urbarmässigen Aussatz machen. Wegen der neuen Wiener Maass wird man allerdings das

viel länger, andern Theils auch das Clafter umb ein merkliches grösser und breiter gemacht wird; dahero nicht möglich wäre, in 3 Tägen auch 3 Klafter herzustellen.

respectu der alten Maass mehr betragende in Abschlag bringen.

3° Thäten auch viele *Teicht-* und *Waldhegere* der Robot völlig entgehen, wo doch vor Zeiten ein Inmann zugleich beedes ganz leicht versehen.

ad 3. Wider die Teicht- und Waldheger haben diese gar nicht zu reden, dann dieses dependiret von der gn. hohen Obrigkeit, Inleut oder Bauern hiezu anzustellen.

4° Dass das *Hofgesindl* von denen Bauern, und zwar mehristen Theils vermöglichsten, unterhaltet würde, welche Bauern für zahlende zu consideriren sind, und folglich auch der Robot gänzlich entgehen.

ad 4. In die Hofgesindl-Zahlung haben sich die Bauern selbsten gedrungen; fallet demnach dieser Punct von sich selbst weg.

5° Wäre ihnen beschwerlich, vermög der gemachten Einrichtung von Georgi bis Galli die ganze Wochen, und von Galli bis Georgi 3 Täg zu *roboten*, weilen sie freilich vor Alters die ganze Wochen Jahr aus Jahr ein, aber niemalen so viel auf einander folgende beschwerliche Robot haben verrichten müssen.

ad 5. Ist eine uralte Sache, dass der Bauer Jahr aus Jahr ein mit Zueg und Hand zu roboten schuldig gewesen; ungeacht allen dessen ist ihnen anno 1754 aus obrigkeitlicher Gnad mit selbstiger Einwilligung aller Unterthanern soviel applacitiret worden, sie sollten zeitlicher erscheinen und tauglichere Handroboter gestellen; so sollten diese Sommerszeiten die ganze Wochen, Winterszeiten aber nur 3 Täg zu roboten haben; welches aber sehr schlecht observiret wird.

6° Bitten sie, womit denen *kleinern Bauern*, neml. $^{3}/_{8}$ und $^{1}/_{4}$ lahnigen, nicht soviel Robot, wie denen grösseren, angeleget werden möchte, weilen die kleinere nicht soviel Viehe zu halten im Stand sind.

ad 6. Ist eben eine uralte Sache, dass der kleine wie der grosse, und der grosse wie der kleine Bauer mit 2 Stück Vieh zu roboten schuldig sei; hanget demnach von alleiniger obrigkeitlicher Gnad ab, diesen kleinern eine Linderung wiederfahren zu lassen.

7° Zeigen weiters an, wie nemlich bei vielen Meierhöfen, als da ist Trosch-, Procopi-, Beihof, und noch andern Oertern mehr grössere ackerbare *Felder zu-*

ad 7. Obschon mehr Felder sind, derentwegen wird der Bauer gleichwohlen zu nichts mehreren, als zu seiner Schuldigkeit angehalten.

gemacht, und mithin umb vieles andurch die Robot vergrössert worden.

8° Auch dass von einigen Maierhöfen etwelche *Dorfschaften zu andern Höfen* zugetheilet, und mittelst deme sehr viele schwere Arbeit sowohl in Ackern, als S. V. Tungführen zugewachsen; gleich dann dieses beim Lexenhof zu beweisen wäre, dass vor Alters die Ackerung, der Schnitt und Tungführen ein jedes kaum 2 Täge getauert, anjetzo aber nur das S. V. Tungführen sich bis auf 4, auch 5 Wochen belaufe, und dadurch dem Zueg viele Schwäche verursache.

ad 8. Dieses stehet einer jeden Obrigkeit frei, die Dörfer zu diesem oder jenem Maierhof zuzutheilen, mithin der Bauer gleichwohl nichts mehr, als seine Schuldigkeit zu verrichten hat.

9° Ist ihnen Unterthanern unerträglich, dass sie jeden Tags zu ½ Klafter, also die ganze Wochen 1½ Klafter *Holz abholen* müssen, wo doch vor Alters ein grosses Dorf die ganze Wochen kaum 10 Klafter Holz an Ort und Stelle gebracht, jedannoch vor völlig berechnet worden; zu deme ist dieses das meiste, dass das Holz nicht wie sonsten auf die Holzpläne ausgerucket wird, sondern manche Dorfschaften hin und her 4 Meil Wegs darumb fahren müssen, und dannoch nichts mehr, als 1 Tag dafür berechneter erhalten.

ad 9. Ist auf allen Herrschaften eine gewöhnliche und eingeführte Sache, dass der Bauer jeden Tags 1 Klafter Holz zu führen schuldig sei; wegen der Weite, was diese per 4 Meil Wegs hier anführen, dass diese um das Holz so weit zu fahren hätten, ist eben ohne Grund; jedoch [um] in diesem Fall ihnen auch einige Erleichterung zu verschaffen, wird künftig derlei weiter entlegenes Holz auf die Holzpläne herausgerücket werden.

10° Wollen diese gänzlich abgestellet haben, womit in Schnittzeit nebste der fahrenden keine *Fuessrobot* aparte angefordert werden möchte, massen sie mit soviel Gesindl aufzukommen nicht im Stande wären.

ad 10. Dieses stehet gar nicht bei denen Bauern, allermassen es eine uralte Sache ist, dass zur Schnittzeit auch der fahrende einen Fuessroboter aufs Feld schicken muss.

11° Halten inständigst an, damit alle Bauern durchaus, einer wie der andere, der *Zahlung* behoben und in die Robot gesetzet werden möchten, andurch

ad 11. In die Robotszahlung haben sich die Bauern selbsten getrungen, und viele inständigst um die Zahlung gebeten; nichts desto weniger wird dieses

sowohl auf einen als andern etwas von der schwereren Robot fallen, und somit denen ärmeren anwiederumben einige Erleichterung widerfahren thäte.

auch nach selbstiger obrigkeitlicher Erkanntnuss in bessere Wege verleitet werden.

12° Bringen weitershin beschwersam an, dass ihnen das so häufig erzieglende *Wildprath* einen unverschmerzlichen Schaden in denen sammentlichen Feldern hin und her verursache, ja dass auf manchen Feld nach 1 Strich Aussaat kaum 1 oder 2 Viertel anwiederumben erbauet würde; dahero bitteten, womit in dieser Sache eine Vermittelung getroffen werden möchte.

ad 12. Wegen diesen Schaden haben die Bauern dieses Aequivalens, dass sie allwochentlich 2 Täg in obrigkeitlichen Wald ungehindert um Holz fahren können, mithin mannige[r] weit mehr Holz zum Profit haben wird, als was der Wildpräth-Schaden betraget.

13° Erörtern die Dörfer Riegerschlag, Wenkerschlag und Brunn, dass das Riegerschläger, Procopi- und Tröschhöfer herrschaftliche *Schaf-Vieh* ihnen in Dorfsfeldern gar zu viel Hutweide benehme, sie zwar nichts darwider hätten, wann nur ihnen wenigstens die Halbscheide zum Genuess des einheimischen Viehes ungehindert bleibete, wo sodann sie*) die Prachfelder oder Plätze sowohl fürs herrschaftliche als einheimbische unterschiedliches Viehe bleiben würden.

ad 13. Hierwegen haben diese Dörfer gar nichts einzuwenden, allermassen sie sehr viele obrigkeitliche Maringgründe besitzen, dass wann die Obrigkeit diese nacher Haus ziehen würde, viele Bauern weder aufn Haus mehr bestehen kunten, sondern solche nothwendig fahren lassen müssen.

*) Slovo *sie* kazí smysl.

14° Dass sammentliche Unterthanere bei Erhebung eines Heirat- oder Handwerksconsenses für die nicht verrichte *Hofjahre* ein jeder väterlicher 3 fl, und verwaister 2 fl in die Renten entrichten müssen, welches eben eine neue aufgebrachte Sache, und von darumben auch abzustellen wäre.

ad 14. Dieses ist ob der Gleichheit willen geschehen, weilen jeder Bauernsohn und Bauerntochter schuldig ist, 3 Hofjahre zu verdienen; welche es alsdann nicht verbringen, diese müssen allerdings vor jedes unterlassenes Hofjahr 1 fl in die Renten bezahlen, die Waisen aber nur $^2/_3$.

15° Führen sie die Beschwerde, dass sie einige *Fuhrgelder* in die Renten abführen müssen; daher bitten, womit nicht nur dieses ebenfalls abgestellet, sondern

ad 15. Dieses sollen die Bauern nicht Fuhr-, sondern Robot-Geld heissen, indeme wann ein Bauer eine weite Fuhr machet, deme allezeit soviel Robotstäg

auch in Beorderung deren über Land fahrenden *Fuhren* eine bessere Gleichheit getroffen werden möchte, massen manniges Dorf 2 auch 3mal ehender, als ein anderes, diese beschwerliche Fuhren ertragen, und somit den Zueg ins Verderben bringen muess.

16° Endlichen bekennen sammentliche Unterthanere, dass sie zwar kein Gedanken gefasset, einige Zwistigkeiten anzustellen; allein da sie beim kön. Kreisamt die Ansuchung in Sachen der Bonification geführet, H. Kreishauptmann solche auch wegen der Robot befraget, und also nach gethaner Erklärung ein und das andere ihnen an die Hand gegeben.

Actum Schloss Neuhaus anno et die ut supra.

Johann Christian de Groote
k. Kreis-Commissarius.

Opis protokolu ze 17. srpna a originál odpovědi z 25. srpna v hraběcím archivě J. Hradeckém IV. E.

berechnet werden, als dieser aussen bleibet, und überdies sein Kost, Haber und Stallgeld allzeit richtig mit erhaltet; was aber die Gleichheit deren fahrenden anbetrifft, da sollen die Dörfer sich nur besser mit Pferden versehen, so wird ganz schön und besser observiret werden können.

ad 16. Wegen dieser Empörung, ohne sich bei der Obrigkeit zu melden, viel weniger die obrigkeitliche Resolution abzuwarten, wird noch mehreres gesprochen werden, indeme diese Zusamrottung schon über ¼ Jahr dauert, da schon bekennet worden, dass die Bauern sogar von einem Dorf zum andern Laufzetteln ausgeschicket haben, mit dieser des Boten gehabten Ordre: „Wer es will mithalten, soll sich auf diesen Zettl unterschreiben oder ein Kreuzel machen.“ Item dass sie sich haben verlauten lassen mit Worten: „Ay, nunmehro muss Bund über Eck gehen; die Beamten sind vorhero oben gelegen, und die Bauern unten, dieses muss umgekehrt werden.“ Andertens: „Ob sie heunt oder morgen sterben, es gilt ihnen alles gleich;“ und derlei unzählige Reden mehr.

Actum Schloss Neuhaus den 25. August 1765.

Franz Cl. Herget mp. Oberamtmann,
Wenzel Roczek mp. Rentschreiber,
Johann Ferd. Scheiba mp. Burggraf,
Jaroslaw Franz Mikowetz mp. Contributionsschreiber,
Joseph Schneider mp. Kornschreiber.

b) 1765, 2. září hrabě Prokop Černín poslal hospodářskému úřadu v J. Hradci svoje rozhodnutí, jako v odpověď k žádosti poddaných obdržené 1. srpna, skutečně však odpovídá ke všem 16 kusům předcházejícího protokolu ze 17. srpna 1765.

Meinem Herrschafts Neuhauser Wirthschaftsamt wird hiemit in Gnaden unverhalten: wie ich mir das, von meinen dortigen gesammten Dorfsgemeinden untern 1. verflossenen Monats Augusti c. a. bei mir eingereichte Memoriale, sambt des Amts hierüber erstatteten Gutachten, habe vortragen lassen, hierüber reiflich erwogen, und die Supplicanten folgendergestalten zu verbescheiden befunden, u. zw.

ad 1. passum: Es sind nur jene in der *Zahlung*, die man zum Wirthschafts-Umtrieb unnöthig gefunden; und ist ein ehehiniger Befehl, den ich wiederhole, dass $^2/_3$ von denen schlechtern, dann $^1/_3$ von denen bessern Bauern in die Zahlung zu versetzen seien, und hätte das Amt nicht nur zum neuen Jahr, sondern alle Jahr sogestaltig zu alterniren, folglich alle dieses Beneficium nach und nach geniessen zu lassen.

ad 2. Gleich wie alles auf die Nieder-Oesterreichische Mass reguliret worden, also ist auch das *Holz* zu reguliren, und der Bauer nicht mehr, als nach der böhm. Maass zu arbeiten schuldig; folglich ist hierzu die hinausgekommene Reduction zu Hilf zu nehmen, und also diese Arbeit nach der vorhinigen Schuldigkeit auf N. O. Maass zu reduciren.

ad 3. Der Schaden ist nicht für sie, sondern für mich, und wird dieses neidische Begehren hiemit verhoben.

ad 4. Obschon dieses die Bauern in nichten aggraviret, so kann solches doch behoben, und das *Gesindl* von meinen Boden und Renten unterhalten werden; gegentheilig aber sind soviel Bauern, als das Gesindl unterhalten, in die Zahlung zu versetzen.

ad 5. Es ist denen Bauern vielmehr eine Gnade wiederfahren, dass statt vorhin Jahr aus Jahr ein der ganzwochentlichen *Robot*, gegenwärtig nur von Galli bis Georgii 3 Täge in der Wochen, und nur Sommerszeit die ganze Wochen gefordert wird. Die Beschwerlichkeit anlangend, so bestehet solche nur in ihrer Malice; meine Erkanntnuss aber ist so beschaffen, dass ihnen nicht mehr aufgeleget wird, als was sie verrichten können.

ad 6. Wird das Amt die allerschlechteste, sammt ihren habenden Zugvieh, beschreiben, und ich sonach für diese die Robot reguliren; wo gegentheilig die besseren zu Verrichtung ihrer selbst angenommener Schuldigkeit besser anzuhalten sein werden.

ad 7. Die Bauern verrichten nur die Schuldigkeit der Täge ihrer Robot, folglich ist dieses Anbringen ein sträfliches Unternehmen.

ad 8. Gleichfalls, und ist dieses eine Gerechtsame, die mir zustehet.

ad 9. Das *Holz* wird allemal auf Holzpläne aufgerücket, und ist die Beschwerde der Bauern Dicke [Tücke]; es bleibet also bei der Schuldigkeit; nur ist die chehinige kleine, auf die jetzige grössere Maass ihnen zu reduciren.

ad 10. Zur Heu-, Schnitt- und Grommetzeit haben die Bauern mit 2 Hand, oder 1 Hand und 1 Zug, beim Hopfenplocken aber, auch wann es nöthig ist, mit 3 Personen zu erscheinen; Winterszeit aber mit einen guten Zug wochentlich 3 Täg, oder die ganze Wochen mit einen starken Handroboter zu roboten.

ad 11. Durch die abwechslende *Zahlung* wird es einen jeden betreffen, dass er wird roboten müssen; doch alle aus der Zahlung zu setzen, finde zuviel prätendiret, da das Dominicale so gering ist; und sie werden also abgewiesen.

ad 12. Hievor haben die schadenleidende Oerter das Commodum, dass sie 2 Täge die Wochen in Wald fahren dörfen; ein Generale aber lasset sich nicht daraus machen, weil die mehreste Dörfer, wegen ihrer Entlegenheit, keine Ursache haben zu klagen. Ueberdies aber bin ich geneigt, auf dem Fall eines übermässig erweislichen *Schadens* den schadenleidenden zu indemnisiren.

ad 13. Gleich wie es der Bauern Nutzen fordert, Vieh zu halten, so bin als Obrigkeit eben in diesen Umstand, und wann die Bauern ihre Zelchen ordentlich einrichten, dass sie nemblich auf einer Seiten die ganze Brach,*) auf der dritten die Sommersaat halten, so wird das Amt gewissenhaft damals die Hutweide abzutheilen haben.

*) Zde schází slova: auf der zweiten die Wintersaat.

ad 14. Ist eine landesübliche Sache, und pur darum geschehen, um die arme Waisen nicht zu bedrucken; folglich bleibet es dabei.

ad 15. Wann sich alle Dörfer mit tauglichen Pferden, so wie sie es wohl thun können, versehen, und ihre Klage doch ist, so wird diese Gleichheit zu observiren sein.

ad 16. Hiernach also wird mein Wirthschaftsamt die klagende Unterthanere zu verbescheiden, und sich selbst auch zu achten wissen.

Geben Schönhof den 2. Sept. 1765.

Koncept v hraběcím archivě J. Hradeckém IV. E.

Hrabě Prokop Černín brzo potom oznámil guberniu, že poslal svému hospodářskému úřadu tuto písemnost (meine Entschliessung, wornach die Unterthanere zu vorbescheiden wären), a žádal, aby gubernium uznalo, dass es bei meinem diesfällig obrigkeitlichen Bescheid sein rechtliches Verbleiben haben (soll), a pakli by poddaní chtěli proti tomu rekurovati, že to mají učiniti u krajského úřadu.

Do Tábora ke krajskému úřadu chodili sedláci z Hradecka opětovně si stěžovat. Prostřednictvím krajského úřadu došlo dne 3. ledna 1766 v Táboře k důležité dohodě mezi zástupci poddaných J. Hradeckých a hraběcím sekretářem Ant. Wolfem jakožto zástupcem vrchnosti k tomu zřízeným; byla ustanovena míra a způsob robot na panství J. Hradeckém pro budoucnost protokolem, z něhož výtah leží v hraběcím archivě v J. Hradci IV. E. a tuto se otiskuje.

c) Úprava roboty na J. Hradecku, sjednaná na krajském úřadě v Táboře dne 3. ledna 1766.

Extract aus dem, den 3. Jan. 1766 in kön. Kreisamt zu Tabor verfassten Protocollo, wie und auf was Weis die Herrschafts Neuhauser unterthänige Bauern ihre schuldige Roboten zu verrichten haben.

[1] Erstlich haben sich die Herrschafts Neuhauser Unterthanere sowohl für sich, als auch ihre Kinder und Kindskinder, verbunden, dass sie die zweispännige *weite Fuhren* reihenweis, u. zw. ein Dorf nach dem andern, gegen den in denen Robotspatenten ausgemessenen Haber, Kost, Stall- und Mautgeld, verrichten wollen und sollen, und nichts anderes, als, wann eine Fuhr nacher Wien, Petersburg und Schönhof gehet, vor ein jedes Pferd 11 Täg an der Robot, folgbar zwei zusammenspannende Bauern 22 Täg, den Nachlass an der Robot; nacher Chudenitz, Prag und Wynarz aber 9 Täg, und von 2 Pferden 18 Täg, an Robot nachgelassen; und in Fall diese Fuhren weiters zu gehen bemüssiget würden, einen billigmässigen, und diesen ausdrücklich benannten Oertern einen gleichmässigen Nachlass verlangen.

[2] Und zumalen öfters zu geschehen pfleget, dass die Obrigkeit nicht zweispännige, sondern vierspännige schwere Fuhren benöthigte, die meiste Dorfschaften aber auf der Herrschaft Neuhaus mit Ochsen, und die wenigste mit tauglichen Pferden und Wägen versehen seind, und solche bei jetzigen Zeiten beizuschaffen und die obrigkeitlichen Schuldigkeiten mit denen weiten Fuhren zu bestreiten nicht im Stande wären: dahero haben sich obbemelte sammentliche Herrschafts Neuhauser Unterthanere mit ihrer gräflichen Obrigkeit, und mit Genehmhaltung des zugegen gewesten H. Mandatarii, dahin verglichen und anheischig gemacht, dass die robotmässige Unterthanere, und dass zwar ein jeder Bauer ohne Unterschied, so wie der grosse, also auch der kleine, der Obrigkeit pro omni et toto alljährlichen *36 Kreuzer* für jetzo und ewige Zeiten freiwillig in die Renten beitragen, und auf jenes Geld unter keinen Namen habenden Vorwand einen Anspruch machen, wohl aber dieses alles für eine obrigkeitliche besondere Gnade und eine grosse Erleichterung ansehen wollen. Wo in Gegentheil die Obrigkeit in Ansehung der freiwilligen Erklärung, und obzwar sie allbillige Ursach hätte, sich ihrer Gerechtsamen aufs kräftigste zu halten, jedennoch ihren Unterthanern in Hoffnung, dass sie sich hinfüro gebührlich gegen die Obrigkeit aufführen werden, ihnen einen jedweden indistincte zugrobotmässigen Bauern, wann selbter diese 36 kr. in die obrigkeitlichen Renten baar abführen wird, *2 Täge Zugrobot nachlassen;* denenjenigen aber, welche ihre Zugrobot mit Geld reluirt haben, von denen ausgenommenen Tägen eben 2 Täge nachzulassen Willens ist. Mit der ausdrücklichen Ausnahme aber, dass die sammentlichen auf der Herrschaft befindlichen Fuhrleute verbunden sein sollen, auf allmaliges Verlangen denen vorgesetzten Beamten derlei taugliche und mit guten Pferden versehene Fuhren ohne aller Widerrede und sonstiger Einwendung, und in Fall die Fuhrleute nicht bei Haus wären,

diejenige anjetzo und in Zukunft mehr mit Pferden versehene Dorfschaften taugliche Pferde,*) und die weiten Fuhren zu verrichten, und das zwar nicht ohnentgeltlich, wohl aber gegen landüblicher baarer Bezahlung, ohne den Bauern hierinfalls in mindesten zu bedrücken, wohl aber denselben nicht anderst, als einen ganz fremden Fuhrmann diesfalls anzusehen, verbunden sein solle[n]. Sintemalen aber der Obrigkeit gar wohl bekannt und sich fügen dörfte, dass die Bauern vielleicht ein übermässiges Quantum verlangen, und sich an der Obrigkeit erholen wollten: so will dieselbe sich hauptsächlich ausbedungen haben, dass sie dasjenige, was billich, ihnen Fuhrleuten zu bezahlen Willens sei, jedennoch aber auf kein höheres, als lediglich auf das landüblich und seiner Zeit leidentlicher werden darfende, dann nach Beschaffenheit der Zeit und Umstände steigend- und fallendes Fuhrlohns-Gebühr gehalten sein wolle.

*) Zde schází asi sloveso: beizustellen.

[3] Respectu deren *Roboten* sind die ganze und halbe Hübner von nun an, à media Novembris bis 16. Mai, die Wochen hindurch 3 Täge mit einen guten Pferd oder 2 guten Ochsen bespannter ihre Robot zu verrichten schuldig; doch solle der Obrigkeit frei stehen, diese Zugrobot in die Handrobot dergestalten zu verwandlen, dass diese ganz- und halbe Lahnere auf den Nothfall die Handrobot, jedoch mit einer starken Mannsperson, und gegentheilig wieder statt der Handrobot die Zugrobot, so wie es der Wirthschaftsumtrieb erfordern wird, verrichten. Von 17. Mai anfangend bis media Novembris aber werden ganz- und halbe Hübner die ganze Wochen hindurch, den Samstag, Sonn- und Feiertäge allein ausgenommen, ebenfalls die Zugrobot mit 2 guten Ochsen oder einem guten Pferd bespannter, und mit der Hand eben soviel Täge zu roboten haben; ausser in Heumachen, in Schnittzeit, Grometmachen, sollen diese statt der Zugrobot mit 2 starken Robotern täglich erscheinen; ausser da zur Einfuhr die Zeit vorhanden wäre, wird eine Person deren Handrobotern zu Hause geschickt, und ein jeder deren vorbemelten Bauern soll schuldig sein, eine Fuhr mit einem guten Pferd oder 2 starken Ochsen bespannter auf das Feld oder Wiesen zu schicken; und wird deme ohngeachtet der zweite Handroboter auf dem Feld oder Wiesen zu bleiben, und sogestaltig ein jeder deren vorbemelten Bauern auf den Erforderungsfall mit einem Zug- und einem Handroboter vorbemelte Täge seine schuldige Robot getreulich zu verrichten haben. Auch bleibet der Obrigkeit unbenommen, in Fall es die Noth erfordern thäte, an denen Samstägen die Robot vorbeschriebenermassen von ihnen abzufordern; welchem sich diese eben so willig unterziehen, als eingestanden haben, dass im Fall das Wetter sowol dem Getreidschnitt, als Heu- und Grometmachen mit dem Verderben drohete, sie lieber an denen Samstägen und allenfalls auch an denen dispensirten Feiertägen, ohne jedoch es die künftige Wochen berechnen zu wollen, lieber einraumen helfen, als verderben lassen wollen.

[4] Die $^3/_8$ und $^1/_4$ lahnige Bauern hingegen werden von nun an und zu ewigen Zeiten von 15. Novembris anfangend den Winter hindurch bis 16. Mai ebenfalls entweder mit einem guten Pferd oder 2 starken Ochsen die Wochen hindurch nur 2 Täge Robot zu verrichten haben; und wird es ebenfalls der Obrigkeit freistehen, diese 2tägige Robot nach Erfodernuss des Wirthschaftsumtriebs entweder mit dem Zugvieh, oder mit der Hand mittelst eines gestellenden starken Handroboters eben durch 2 Täge die Wochen abzufordern; so dass, wann einer dieser $^3/_8$ und $^1/_4$ lahniger Bauern 2 Täge der Wochen durch die Wintermonaten mit dem Zug verrichtet, ihme der Handroboter zuruck bleibet, und vice versa, da er mit der Hand die Wochen 2 Täge zu roboten gefordert wird, so wird ebenfalls die Zugrobot ausbleiben.

[5] Dieses aber bleibet ausdrücklich sowohl bei diesen, als auch bei denen vorbenannten ganzen nnd halbhübigen Bauern ausbenommen, dass da es zum Eishauen, Einlegen, oder Schneescharren ankommet, dieselbe, da diese Arbeit keinen Verschub leidet, schuldig sein sollen, auch allenfalls mit 2 starken Handrobotern statt der Zugrobot, und bis zu Beendigung dieser Arbeit, zu erschienen.

[6] Von 17. Mai anfangend bis media Novembris aber werden diese $^3/_8$ und $^1/_4$ lahnige Bauern nur die Hälfte derjenigen Robot die Wochen hindurch zu verrichten haben, welche vorwärts denen ganz- und halblahnigen Bauern eingestanden worden.

Nachdeme nun aber einige Dörfer von dem St. Margareta-Wald etwas weiter entlegen zu sein befunden worden, und es ihnen etwas beschwerlich gefallen, dass sie, denen gleich naher gelegenen, für einen Tag Robot eine halbe Klafter Holz, und also durch eine Woche anderthalbe Klafter Holz führen sollen: so ist folgende Abhilfe nachbemelten Dorfschaften, als Jareschau, Ulrichschlag, Muttaschlag, Blohaschlag, Hofling, Köpferschlag, Poschen, Hatzken, Stutten, Motten, Rosetsch, Rothwurst, Rammerschlag, Brunn, Riegerschlag, Neudeck, Wenkerschlag und Diebling, beschehen, und zwar: dass so oft die vorbemelte Dorfschaften zu Abholung des Holzes in St. Margareta-Wald beordert werden, diese nicht mehr in einen Tag eine halbe Klafter, sondern überhaupt für ihre wochentliche schuldige Robot nur eine Klafter Holz, dieses jedoch ohne allen Abgang, zu überbringen schuldig sein sollen; und wird ihnen hievor in dem Amt jedennoch 3 Täge, und also eine ganze wochentliche Robot, berechnet werden. In Fall aber in Sommer einiges Holz zu führen nöthig befunden würde, so sollen diese, weil der Tag länger ist, jedannoch in einen Tag eine halbe Klafter Holz zu führen schuldig sein. Sollten jedoch jene ihrer Entlegenheit wegen in der Zahlung stehende Dorfschaften über kurz oder lang in die Natural-Robots-Verrichtung gezogen werden, so sollen auch diese zur Winterszeit bei Abholung des Holzes sich dieses Beneficii zu erfreuen haben, und ebenfalls nur schuldig sein, für die wochentliche 3tägige Robot eine Klafter Holz zu führen.

[7] Um damit aber auch denen gesammten Unterthanern von 17. Mai anfangend den Sommer hindurch die Erscheinung auf der Robot und ihre Entlassung von derselben festgesetzet werde, so ist hierorts ebenfalls bedungen worden, dass diese des Morgens fruhe um 7 Uhr auf dem ihnen angewiesenen Feld oder Wiesen, überhaupt aber an dem Ort ihrer Bestimmung erscheinen, und mit Einbegriff der Fütterung oder Raststunden bis 7 Uhr Abends fleissig arbeiten, und alsdann entlassen werden sollen.

[8] Und da nun schliesslichen die Herrschaft Neuhauser Unterthanere freiwillig und ungezwungen vor sich selbst, ihre Kinder und Kindskinder, beim kön. Kreisamt sich dahin verbindlich gemacht, all vorbemeltes festzuhalten; so thuen sie sich auch, dass sie dem in nichten und unter keinerlei Vorwand ausschlagen, ja in Fall sie sich in mindesten deme widersetzen, oder die ihnen ausgesetzte oder verglichene Täge nicht in Erfüllung bringen oder verrichten sollten, willkürlicher Bestrafung unterwürfig machen. Ueberdieses behaltet sich das kön. Kreisamt vor, insoferne sie sich in mindesten dem obrigkeitlichen Amt widersetzen, oder ihre Schuldigkeiten nicht verrichten sollten, derjenige Bauer soll sogleich in Eisen geschlossen ins kön. Kreisamt geliefert, und insolang alldort aufbehalten werden, bis nicht von einer hohen Behörde hierinfalls ein anderes verordnet werden wird.

Sig. kön. Kreisamt Tabor den 4. Jan. 1766.

Pokoj nenastal, poněvadž tato dohoda nebyla ve všem dodržána. Při novém sročení poddaných a hospodářského úřadu u krajského úřadu v Táboře 16. října 1766 vyšlo na jevo a zaznamenáno v protokole, „dass ohne Vorwissen des obrigkeitlichen Oberamtes die Unterthanere zur Saatzeit, also 3 Wochen vor der in Transacto ausgemachten Zeit, mit der ganzwochentlichen Arbeit beleget worden seind, und hierinfalls ihnen kein Nachlass geschehen, und sie zur Verrichtung der verglichenen Robot angehalten worden sind." Vrchní Hradecký slíbil při této krajské komisi, že kteří poddaní na jaře konali celotýdenní robotu, těm se strhne čili vynahradí, co učinili nad umluvenou povinnost. Také však vrchní prudce dorážel na poddané vůbec, že prý se chtějí vyzouti ze vší roboty, i jmenoval je rebelanty proti robotním patentům; též krajskému úřadu přednesl žádost, „ein hl. k. k. Landesgoverno geruhete nicht nur dieses freiwillig geschlossene Transactum gnädig zu bestätigen, sondern auch diesen boshaften Rebellanten die gebührende Schranken zu legen" a je příkladně potrestati. — Že vina byla také na straně hospodářského úřadu, to připomněl krajský hejtman Bossi hraběti Černínovi v pokorném jinak dopise, daném v Táboře 27. listopadu 1766, kdež praví: „Indessen ist es ganz sicher, dass der Burggraf das mit denen Unterthanen geschlossene Transactum angegriffen und der Urheber der Klage gewesen sei; und wäre recht gut geschehen, wann er diese von denen Unterthanen zuwider des Transacti abgenommene Robotstäge wenigstens von dem alten Rest in Zeiten abgeschlagen hätte, wie wohlen bei den jetzigen Umständen und lite pendente die Unterthanen ganz gütig zu tractiren gewest wären."

Očekávané guberniální potvrzení sjednání Táborského dlouho nepřicházelo; pročež po roce hrabě Černín přihlásil se k tomu sjednání celou svou vrchnostenskou autoritou,

a předepsal jeho obsah k následování svým úředníkům i poddaným na panství Jindřicho-Hradeckém:

d) 1767, 8. ledna: Hraběcí instrukce hospodářskému úřadu i poddaným o robotě podle sjednání učiněného na krajském úřadě v Táboře dne 3. ledna 1766.

Demnach meine Herrschafts Neuhauser dorfschaftliche Unterthanere sich verkühnet haben, ob einiger Bedrückung und Prägravation in der Robot wider mein Wirthschaftsamt, folglich wider mich als Obrigkeit, bei dem dortkreisigen kön. Amt zu Tabor [sic] zu beschweren und Abhilfe zu suchen; als ist hierüber praevia adcitatione meines Amts und deren Klägern, sub praesidio des kön. Kreishauptmanns Ritters H. Baltasar von Bossi, und meines darzu bevollmächtigten Secretaire Anton Dominic Wolf, untern 3. Jan. 1766 commissioniret, und unangesehen deren lang- und altjährigen Urbarien seind die passus gravaminum in favorem deren Klagenden dahin limitiret, von jenen als eine besondere Gnade und Erleichterung nicht nur erkennet, sondern auch, was hierunten folget, und mein Amt zur nunmehrigen und künftigen Richtschnur unveränderlich behalten und exequiren solle, ungezwungen angenommen worden, dass

1° vigore des verabfassten Protocolli . . . .

Následuje to, co stojí str. 373—376 v extraktě z 3. ledna 1766, ač se stylistickými změnami a dílem v jiném pořádku; jest to rozděleno v 11 kusů. Po obsahu sjednání Táborského stojí tento závěrek:

Dieses dann zur punctualen Beobachtung meinem Amte nicht nur, sondern auch dem Unterthan zu der genauesten Befolgung mit dem Befehl hinausgebe, eine Abschrift davon zu jedermanns Wissenschaft in der Amtskanzlei affigiren zu sollen.

So geschehen zu Prag den 8. Jan. 1767.

Koncept i kopie v hrab. archivě v J. Hradci IV. E.

V témž měsíci lednu 1767 hrabě Prokop Černín opakoval předešlé své nařízení, ač v jiné formě; zároveň předepsal nový řád o tom, jakými drobnými naturálními robotami zůstanou povinni ti poddaní, kterým hospodářský úřad povolí vypláceti se penězi z hlavní roboty:

e) 1767, 27. ledna: Hraběcí nařízení o robotě podle sjednání Táborského, a jiné o těch poddaných, kdo namístě roboty dávají peníze.

Meinem Herrschafts Neuhauser Wirthschaftsamt wird hiemit in Gnaden unverhalten, wie ich zu Behebung der bishero in der Robots-Verrichtung von meinen dortortigen Unterthanen obwaltenden Zwistigkeiten anschlüssige *Tabella*, worinnen eines jeden Schuldigkeit zu ersehen ist, zu fertigen befunden; und wird solche zu jedermanns Wissenschaft solang, als hierinnen keine Abänderung von mir beschiehet, öffentlich auf der Amtskanzlei zu affigiren; mit denen *in die Zahlung* versetzenden Unterthanern aber folgendermassen zu verfahren sein: als

1° hätte das Amt auf des Bauern besseren und schlechteren Zustand zu sehen, und hienach dessen Zahlung gewissenhaft einzurichten, und endlich, wie schon

einmal von mir geordnet worden, mit der Robots-Zahlung so zu alterniren, womit sich gesammte Unterthanere dieses Beneficii in einer gewissen Zeit erfreuen können. Ueberdies aber

2° soll ein jeder robotzahlender Bauer wegen der in urbario vorgemerkten, und von meinen Vorfahrern ihnen ertheilten Gnade, das Breuholz, denen Viertln nach, $^{6}/_{4}$ lang machen, solches aus dem Wald auf den Holzplan, und von dannen auf allmaliges Verlangen zum Breuhaus führen. Nichtminder

3° wird ein jeglich zahlender grösserer Bauer 2, und der kleinere 1 Stück Säg-Klotz aus denen Waldungen auf die ihme anweisende Brettmühl zu verführen schuldig, und

4° gebunden sein, eine bömische Ellen langes Holz zu schlagen, der grössere 10, und der kleinere Bauer 5 Klafter.

5° Gersten, Haber und anderes erkaufendes Getreid, auch Kallich [Kalk] von fremden Orten auf 4 Meil Wegs abzuholen, bleiben die zahlende Bauern, wie die andern, vi urbarii eben schuldig, so oft als es nöthig ist.

6° In Schnitt haben die robotzahlende ohne Unterschied zu verbringen, der grosse wie der kleine, mit Getreideinführen 3 Tag, mit Schneiden 6 Tag, mit Hauen 3 Tag; in Frühjahr und Herbst zur Saatzeit zu ackern 2 Tag, zu egnen [eggen] 2 Tag; in Heu- und Grometmachen einführen 2 Tag, hauen 2 Tag, rechnen [rechen] 2 Tag; in Hopfenpflocken, welches ein Kind verbringen kann, 8 Täg.

7° Die Fischfuhren zu verrichten bleiben die zahlende Bauern ebenfalls schuldig, so oft es nöthig ist und die Reihe herumkommt.

8° Flachs brecheln und hacheln wird ein jeder zahlender ohne Unterschied schuldig sein 4 Täg.

9° In denen trocknenden Teichten Gras hauen 2 Täg, rechnen 2 Täg, einführen 2 Täg, oder auf den Besäungsfall statt diese Handrobot zu ackern 3 Täg.

10° Zum Jagen werden diese robotzahlende ebenfalls, wie die andern, so oft als sie verlanget werden, unentgeltlich zu gehen schuldig sein.

Welch meine Willensmeinung mein Wirthschaftsamt vollzuziehen, und bei Vermeidung meiner Ungnade, ja bei selbstiger Dafür-Haftung, wird dasselbe von meinen Unterthanern vorangesetzt- und nicht eine mehrere Verrichtung abzufordern wissen.

Geben Prag den 27. Jan. 1767.

Koncept v hrab. archivě J. Hradeckém IV. E. — Vedle toho listu leží nedatovaná tabule na 2 arších, která má týž úvod, jako nařízení hraběcí z 8. ledna 1767 str. 377; potom pak s rubrikami rozloženo jest sjednání Táborské ještě logičtěji a názorněji, kolik tažné a ruční roboty velký a malý sedlák konati má v který čas roční, a o dalekých fůrách, též zvlášt v čas žní, vánic atd. Ale jiného není v tabuli nic, co by nenásledovalo ze sjednání Táborského 1766.

V Praze 5. března 1767 byla vyhotovena žádost hraběte Prokopa Černína ke guberniu: ješto sjednání Táborské z 3. ledna 1766 dosud nebylo potvrzeno, a za uplynulý rok „meine Herrschafts Neuhauser Unterthanere sich immer mehr und mehr ungebührlich gegen mich als ihre Obrigkeit verhalten: dahero habe Ew. Exellenz gehorsamst bitten wollen, hochselbte geruhen gnädig zu befehlen, womit der in Februario verflossenen Jahres an ein hl. k. k. Landesgubernium von dem Taborer Kreisamt erstattete Bericht und deme angelegtes Protocollum commissionis vorgetragen, und die Entscheidung befördert, andurch aber endlichen meine Unterthanere von ferneren Ausschweifungen abgehalten werden möchten."

Žádané vyřízení přišlo pak po sedmi měsících. Jakožto součástka gubernia zemského trval tehdáž zvláštní soud, consessus delegatus in causis summi principis et commissorum, jenž byl zřízen za Karla VI., a roku 1753 bylo naň přeneseno soudnictví ve sporech poddaných s vrchnostmi. Rozsudkem této druhé instance bylo potvrzeno sjednání o roboty z 3. ledna 1766, s výjimkou jediného kusu; spory mezi poddanými a vrchností Hradeckou připomínají se v tom rozhodnutí podle čísel, pod kterými byly uvedeny v protokole Hradeckém ze 17. srpna 1765 str. 366—370. Druhá polovice rozhodnutí konsessního týče se stížností poddanských, které byly od poddaných vzneseny v čase zde neudaném. Rozhodnutí konsessu má formu výnosu ke krajskému hejtmanu Táborskému, kterýž jeho opis poslal hospodářskému úřadu Hradeckému.

f) **1767, 7. října: Konsessualné rozhodnutí o stížnostech poddaných, složených v Hradeckém protokole ze 17. srpna 1765 a jinde; sjednání Táborské z 3. ledna 1766 se schvaluje.**

Edler, sonders lieber! Nachdeme wir über die zeithero eingegangene kreisamtliche Untersuchungs-Relationes in Betreff der von den Herrschafts Neuhauser Unterthanen wider ihre Grundobrigkeit angebrachten Prägravations-Beschwerden den kön. Procuratorem gewöhnlichermassen vernommen, so haben wir [nach] desselben eingelangter Äusserung die Sache erwogen, und dabei respectu

der ersten Beschwerden befunden, wasmassen neml. den passum deren Roboten sub Art. 1, 3, 4, 5, 7, 8 und 11 betreffen, ob die Unterthanere durch Gelegenheit der obrigkeitlicherseits gemachten Einrichtung, kraft welcher einige von denen Neuhauser Unterthanen statt Gestellung der Naturalroboten solche reluireten, auch wegen der Hofdienste, und mehr zugeackerten obrigkeitlichen Feldern, dann Vertheilung mancher Dorfschaften zu anderwärtigen herrschaftlichen Maierhöfen prägravirt würden, sothaner kreisamtlicherseits zwischen dem obrigkeitlichen Mandatario und den Unterthanen verglichene Passus für die letztere um so mehr vortheilhaftig sei, als hierdurch die vorhero unbestimmt gewesenen Schuldigkeiten auf gewisse Täge reguliret; und die Eintheilung quoad passum 6 und 10 gleichfalls zwischen den $^3/_8$ und $^1/_4$lahnigen Bauern respectu der Roboten dahin gemachet worden, dass besonders alle *Samstäge*, ausser der höchsten Noth, als zur Schnitt-, Fischerei-, Heu-, Grommet-, dann Eis- oder Schnee-Einlegen-Zeit, obrigkeitlicher Seits nachgesehen worden.

Ferner ad passum 2 und 9, wo die Unterthanere sich beschweret, wienach sie wochentlich $1^1/_2$ Klafter *Holz* aus weiten Waldungen abholen müssten, und ihnen

für ½ Klafter nichtsdestoweniger nur 1 Tag Robot angerechnet würde: diese beide Passus sowohl wegen Länge des Holzes und Grösse der Klafter abgethan, als auch den von Margareta-Wäldern weit entfernten Ortschaften eine Erleichterung angegönnt sei.

Wie ingleichen ad passum 12, den *Wildschaden* betreffend, die Obrigkeit solchen in aequivalenti de praeterito ersetzet hätte, auch pro futuro es thun zu wollen nicht abgeneigt wäre, folglich diese Beschwerde von sich selbsten cessire.

Dann passus 13 respectu der *Hutweide*, so die Riegerschläger, Rothwurster und Brunner Gemeinden als eine Prägravation angeführet, bereits abgethan worden. Und endlich

ad passum 15 wegen der für die *weite Fuhren* von denen Unterthanen in die herrschaftlichen Renten bezahl[t]en Fuhrgeldern, sothaner Passus ebenfalls, u. zw. dergestalten abgeglichen sei, dass gesammte Unterthanere die 2spännige weite Fuhren selbst reihweise, nemlich ein Dorf nach dem andern, gegen den in Robotspatent ausgemessenen Haber, Kost, Stall- und Mautgeld, und gegen Abrechnung der Robot für 1 Pferd, wann die Fuhren nacher Wien, Petersburg und Schönhof gehen, per 11 Täge; nacher Chudenitz, Prag und Winarz per 9 Täge, gestellen; dahingegen aber respectu der 4spännigen weiten Fuhren der Obrigkeit pro omni et toto alljährlich 36 kr., wovon die von den Fuhrleuten dergleichen gegen billigmässigen Lohn stellende Fuhren bezahlet werden sollen, hinfüro abgeben wollen.

Wannenhero wir dann auch alle diese bei den kön. Kreisamt zwischen der gräflichen Obrigkeit und den Herrschaft Neuhauser Unterthanen verglichene Passus hiemit dahin *bestätigen*, dass in Zukunft sich nach diesfälligen Transacto sowohl einer als anderer Seits zu verhalten, und hierüber von dem kön. H. Kreishauptmann feste Hand zu halten sein werde.

Wohingegen ad passum 14 wegen des von einem Vater für sein Kind, so in *Hofdiensten* nicht gewesen, per 3 fl, und von einen Waisen per 2 fl für den *Consens* zu der Heirat oder Erlernung eines Handwerks zu Handen der Obrigkeit zu zahlenden, die Unterthanere von dieser neuen Auflag, ob deficientem dispositionem legis, weitershin befreiet bleiben sollen, und der Obrigkeit ihr vermeintliches Recht, falls sie sich darmit aufzukommen getrauete, allenfalls in via juris zu suchen freigelassen wird.

Weiters aber nun auf die von den Herrschafts Neuhauser Unterthanen entgegen die Grundobrigkeit neuerlich eingebrachte Beschwerden zu gelangen, und zwar dazumalen

ad passum 1, aus denen kreisamtlich erhobenen Actis zu ersehen, dass vermög der, von dem k. k. Landes-Guverno erlassenen Verordnung nicht die ganze

landesständische Obligation der Unterthanen, sondern nur die Hälfte davon per 5530 fl. 30 kr. zu veräussern erlaubet worden, und laut der Repartition eine vollständige Richtigkeit und Eintheilung zwischen den Unterthanen geschehen, mithin ohne Grund und muthwillig wegen des nicht abgefolgt sein sollenden Gelds geklaget worden. Wie nicht minder

ad passum 2, weilen die auf der Herrschaft Neuhaus entworfene *Repartition* bei dem kön. Kreisamt jedesmal untersuchet, approbiret und den Herrschaft Neuhauser Wirthschafts-Beamten keine Gelegenheit belassen worden, die Unterthanen in Contributionssachen zu übersetzen, auch in respectu der um 18 kr. jährlich mehr bezahlt haben sollenden Contribution keinen Beweis anbringen: so wird der kön. H. Kreishauptmann die Querulanten quoad utrumque passum mit ihrer ungegründeten Beschwerde unter schärfester Betrohung abzuweisen haben, dass bei allenfallsigen fernerweitigen Queruliren sie die wohlverdienende empfindlichste Ahntung zu gewärtigen haben würden.

Dahingegen ad passum 3 wegen der von den Unterthanen über die sonst gewöhnliche und verglichene Roboten, welche von den vielen in Rückstand gebliebenen, mithin nachzutragenden Robotstägen herrühren mag, haben wir dem kön. H. Kreishauptmann hiermit auftragen wollen, wo nicht einigen Nachlass bei der Obrigkeit zu bewirken, doch wenigstens es dahin zu vermitteln möglichst zu trachten, womit die Unterthanere zu den Nachtrag ohne derselben Prägravir- und Hemmung in ihrer eigenen Wirthschaft angehalten werden möchten, und hiebei der Obrigkeit zu erkennen zu geben, wienach man sich gegen dieselbe versehete, dass sie ihre Unterthanere weder in re noch in numero per robotas ausser contributionsfähigen Stand würde setzen wollen.

Welches alles ist, so wir in Sachen verbescheidt. nicht verhalten mögen, und wornach also der kön. H. Kreishauptmann die Parteien anzuweisen, dann auch darauf den Bedacht zu nehmen haben wird, um die Unterthanere nicht unbillig bedrucken, jedoch hingegen sie ebenfalls zu ihren Schuldigkeiten unter sonstiger Bestrafung nachdrucksamst anhalten zu lassen.

Geben Prag den 7. Oct. 1767.

N. N. der Röm. k. k. apost. Mt consessus delegati in causis summi principis et commissorum praeses, dann Räthe in Königreich Böheim

Franz Ernst Gr. von Wallis, Franz Pontemps.

Dass obstehende Abschrift mit dem beim kön. Kreisamt befindlichen Originali gleichlautend sei, ein solches thue hiemit von Amts wegen verificiren.

Actum kön. Kreisamt Tabor den 6. Nov. 1767. . . . Baltasar Bossi.

Kopie v hr. archivě J. Hradeckém IV. E.

Ani tímto rozhodnutím zemského úřadu nenastal na Hradecku pokoj, nýbrž zpoura rostla. Ke dni 7. listopadu 1767 bylo přes 200 sedláků z Hradecka povoláno ku krajskému úřadu do Tábora, kdež jim toto rozhodnutí bylo po německu přečteno a po česku tlumočeno. Bylo od nich přijato se zjevným odporem; sedláci tvrdili, že k podpisu sjednání 3. ledna 1766 byli nuceni, neuznávali ho za platné, jmenovitě vzpírali se proti ruční robotě kromě žní. Podle toho chovali se také r. 1768, ač sedm nejzpurnějších bylo s guberniálním potvrzením trestáno půl leta nucenou prací, jiní vězením. Někteří buřiči nemohli býti jinak schytáni, než až proti nim bylo posláno vojsko; když dva byli odváženi z panství ku Praze do špinhauzu, srocení sedláci dne 21. srpna 1768 pokusili se vyrvati je z rukou vojska; z čehož pak následovalo velké stíhání provinilců i nucení sedláků k robotě vojskem, kteréž pokračovalo r. 1769 a konečně přemohlo všechen odpor. Trestání provinilců protáhlo se do r. 1770, kdy nastal pokoj. Tak byla proti odporu poddaných vynucena skutečná platnost Táborskému sjednání z 3. ledna 1766. Četná akta o těchto nepokojích mám opsána z hraběcího archivu Jindřicho-Hradeckého.

470.

1766, 3. března: Vrchnosti nahrazujte poddaným škodu způsobenou od zvěři.

V tištěném extraktě okružních nařízení a patentů, vydaných moravským guberniem od 1. ledna do konce března 1766, čte se na 5. místě:

5. Circulare de dato 3ten Martii, dass das Wild nicht übermässig geheget, und denen Unterthanen der andurch verursachende Schaden ersetzt werden solle.

471.

1766, 20. června, 22. srpna: Poddaný odsouzený od vrchnosti nebuď dáván do pevnosti k odbytí trestu.

19. Circulare de Dato 20ten Junii 1766: dass die Obrigkeiten ihre Unterthanen in Fällen, wo die Bestrafung derenselben von ihrer Willkühr abhanget, nicht auf die Festungen abgeben, sondern in andere Weege bestrafen sollen.

11. Circulare de Dato 22ten Augusti 1766: dass die Obrigkeiten ihre widerspenstige oder fehlhafte Unterthanen nicht auf die Festung Spielberg zur Schanzarbeit abgeben, sondern in dem Ort des besitzenden Grundes bestrafen sollen.

Tištěné extrakty z cirkulářů a patentů vydaných moravským guberniem od 1. dubna do konce června 1766 č. 19., a od 1. čce do konce září 1766 č. 11.

472.

1766, 30. září vyhlašuje se v Moravě nařízení zeměpanské, aby pastviny se zoraly, a že se má založiti v Moravě hospodářská společnost.

29. Circulare de Dato 30. Septembris 1766: mit der allerhöchsten Verordnung, dass die vorhandene öde Gründe fruchtbar und die weitschichtige Vieh-Triften zu Äckern gemachet, der Ackerbau überhaupt beförderet, und zu diesem Ende auch eine Agriculturs-Societät zustand gebracht werden solle.

Tištěný extrakt cirkulařů a patentů, vydaných guberniem moravským od 1. čce do konce září 1766.

473.

1767, 2. ledna: v Moravě nařízeno nepřekážeti, ale nadržovati sňatkům vojáků s poddanými ženskými.

V tištěném extraktu okružních nařízení a patentů, vydaných moravským guberniem od 1. ledna do posledního března 1767, čte se:

1. Circulare de dato 2. Januarii 1767, dass man die Heiraten deren Unterthanen, und besonders die Vereheligungen deren unterthänigen Weibspersonen mit den Soldaten nicht nur nicht erschweren, sondern hierzu allen thunlichen Vorschub geben solle.

474.

Z dekretů hraběte Prokopa Černína,

vydaných na panství Jindřicho-Hradecké v letech 1767—1769.

Jedna z knih dekretních, chovaných v hraběcím Černínském archivě v Jindřichově Hradci, má na deštce nápis: „Protocoll über die von gesammten hochreichsgräflich Procop Adalbert Tschernynischen Herrschaften und Gütern eingereichte verschiedene Memorialien und Petita, sowohl als hierauf von gnädiger hoher Obrigkeit in Gnaden ertheilten Decreten und Resolutionen, anfangend im Jahr Gristi 1767 [k tomu později byly připisovány letopočty: 1768, 1769, 1770]. Verlegt von mir Antoni Johann Woworsky.“ Jest to foliant vázaný.

Pořádek v tomto protokole jest jinačí, nežli v nejstarší dekretní knize J. Hradecké z let 1749—1750, z níž jsou výtahy tištěny výše str. 286—293. Nová kniha roku 1767 byla rozdělena na patero částek, a do každé částky zapisovány pak pořádkem časovým žádosti z jednoho panství a ze statků s ním spojených. Pořádek panství, jak jdou za sebou, jest tento a jmena jich jsou takto psána: Neuhaus, Chudenitz, Petersburg, Schönhof, Wünarz (t. j. Vinoř u Brandýsa n. L.). V každé částce čili na každém panství jsou kusy číslovány zvlášť. Při každém čísle uvádí se Petitum a Decretatio, totiž krátký obsah žádosti a její vyřízení od hraběte Prokopa Vojtěcha Černína; ve vyřízení někdy bývá zmínka o návrhu hospodářského úřadu, kterýž neuvádí se zvlášť.

Dávám zde tisknouti zajímavější kusy, jež jsem si opsal z let 1767—9; jsou to žádosti vesměs z panství J. Hradeckého. Nejčastěji se v nich žádá za list zhostný; viděti jest v těch příkladech, kterak poddaní se dostávali z nevolnosti na svobodu, nebo z poddanství J. Hradeckého na jiné panství pod jiného pána, nebo zůstávajíce při tom pod touž vrchností Hradeckou, přešli z vesnice nebo z nevolného městečka do privilegovaného města panského a stávali se z nevolníků poddanými osobně svobodnými.

Bei der Herrschaft Neuhaus:

5. Anna Knüpferin, dermalige ständtische [sic] Neuhauser Obereinnehmerin, bittet, indeme sie das Burgerrecht zu diesem Ende anzunehmen gedenket, dass ihr in der Stadt Neuhaus freie Handlung mit *Tabak* treiben zu dörfen gn. erlaubet werden möchte. — Wenn Supplicantin das Burgerrecht nimmt, praestanda praestirt, und sich denen brugerlichen Abgaben unterwirft, so werde ich nichts entgegen haben, wenn sie mit Tabak handlen und also burgerliche Nahrung treiben wird; bis dahin will es aber absolute untersagt haben. Decretum Prag 11. Febr. 1767. Prokop Gr. Tschernin.

7. Johann Gottfried Knüpfer, ständtischer Obereinnehmer, bittet, dass ihm ein *Robotbauer* gegen jährlich zahlenden 24 fl., gleich andern in Neuhaus verstattet worden, beigelassen werden möchte. — Wannen dem Supplicanten mit dem einen Robotbauern gegen dafür in meine Renten zahlende 30 fl. nicht gedient wäre, stunde demselben frei, solchen aufzugeben, sohin der Zahlung sich zu befreien. Decr. Prag 13. Mart. 1767. Prokop Gr. Tschernin.

18. Michael Johann Kreutzer supplicirt: womit seinen 2 unmündigen Kindern, als Maria Josepha und Antoni, vor die diesen Kindern nach seiner seel. Schwiegermutter durch Abverkauf eines in Gbell gehabten Häusels als ein Erbtheil zugefallene 82 fl., so er annoch zu fordern habe, beeden die freie *Losbriefe* in Gnaden ertheilet werden möchten. — Diese beide freie Weglasbriefe seind gegen der anhero erlegten Quittung auf die in denen Winarzer obrigkeitlichen Renten wegen verkauften Häusel in Gbell gehabte Erbtheilsanforderung per 82 fl., nebst à parte bezahlten Secretariat- und Canzleigebühr, nach hochobrigkeitlicher Resolution dem Kreutzer in eigene Hände aus der Prager Kanzlei ausgefolget worden. Den 21. Juni 1767.

20. Der Neuhauser Oberamtmann berichtet, wasmassen der Taborer Herr Kreishauptmann Tit. Baltasar von Bossi mündlich das Ansuchen gethan habe, den Adalbert Janda aus Rothwurst, der als Reitknecht bei deroselben in Diensten ist, in seine Unterthänigkeit überlassen zu mögen; mithin auch der Oberamtmann hierzu einrathet, ihm diesen gratis zu überlassen. — Nachdeme ich diesen Unterthan meiner Unterthänigkeit entlassen und den diesfälligen *Losbrief* dem H. Kreishauptmann selbsten zugesendet habe, so ist dieser gehörigen Orts in Mannschaftsbuch auszulöschen, und hievor nichts abzunehmen. Chotzomischel den 31. Aug. 1767. P. Gf. Tschernin.

21. Interveniren Ihro fürstl. Dcht Fürst zu Schwarzenberg um die Ursulla Sollin aus Rothwurst in die Herrschaft Chejnower Unterthänigkeit überlassen zu mögen. — Fiat, nach dem amtlichen Einrathen gegen der ord. Tax der *Weglas* zu erfolgen. Exped. 8. Oct. 1767.

22. Frantz Stippl aus dem Markt Schamers bittet, weilen er in den heil. Seraphinischen Orden zu treten gänzlich entschlossen ist, um den freien *Losbrief*. — Nach dem amtlichen Einrathen wird der diesfällige Weglasbrief gratis, und nur gegen Berichtigung deren Kanzleigebühren auszufolgen sein, jedoch mit dieser beigefügten Clausel, dass soferne dieser Supplicant nicht in dem Orden verbleiben und wieder austreten sollte, er wie vorhin unterthänig, und der Weglos ungültig sein würde. Prag 8. Oct. 1767 expedirt.

23. Eleonora Uchitilin aus Jarischau supplicirt um den freien *Losbrief*, um sich an einen Neuhauser Kürschner verehelichen zu können. — Fiat, nach amtlichen Einrathen gegen Erlag 10 fl. mit einverstandenen Kanzleiunkosten der Weglas zu erfolgen, welcher den 12. Nov. dem Amte zugesendet worden.

24. Peter Muracksch aus Ottenschlag bittet um den freien *Losbrief* für seine Tochter Marianna, um sie an eine freie Person verehelichen zu können. — Fiat gegen Erlag 20 fl. mit allen Unkosten, und ist dieser Losbrief den 10. Dec. dem Amt Neuhaus zugesendet worden.

26. Wentzl Kuranitzky, Neuhauser Pflasterers Sohn, supplicirt um den freien *Losbrief* zum 2ten malen, weil der erstere, da er wegen nicht erlegen könnender 100 fl. in das Minoritenkloster nicht angenommen ist worden, ungiltig ist, gleichwohl aber hievor 30 fl. erlegen hat müssen; dahero auch in dessen Erwägung annoch demüthig bittet, ihme diesen anjetzo gratis erfolgen zu lassen. — Nach vernommenen amtlichen Gutachten kann dieser Losbrief ohne allen Unkosten gratis ausgefolgt werden. Expedirt nacher Neuhaus den 10. Dec. 1767.

29. Franz Gyllek Breuergesell aus dem Dorf Grosbernharz bittet um den freien *Weglosbrief,* um sein Glück anderwärts suchen zu können. — Fiat, gegen Erlag 20 fl. und Extrakanzleigebühr zu erfolgen, und ist dieser Losbrief den 31. Dec. 1767 dem Amt Neuhaus zugesendet worden.

30. Joseph Janda aus Rothwurst supplicirt um den freien *Weglas,* womit er als ein Schneidergesell sein ferneres Unterkommen in der Fremde suchen könne. — Fiat nach dem amtlichen Einrathen gegen Erlag 20 fl. und Extrakanzleigebühr. Exped. 31. Dec.

57. Die Dieblinger Dorfsgemeinde bittet, womit wegen *Schulhaltung* für die Jugend dem Simon Röschl die schuldige Robot per 1 Jahr erlassen werden möchte. — Das Betragen meiner gesammten Herrschafts Neuhauser Unterthanen, und also auch der supplicirenden Gemeinde, ist nicht so beschaffen, dass dasselbe meine Gnade verdienete. Allein da meine Neigung zu Erlernung der Gottesforcht grösser, als ihre unerlaubte Denkungsart gegen ihre Obrigkeit ist: so verwillige hiemit in Gnaden, womit dem Bauern Simon Röschl die Handrobot auf 1 Jahr lang gegen deme nachgesehen werden könne, dass er den Schulmeister in die Wohnung nehmen, auch den Platz zur Lehre für die Kinder dieser Gemeinde gönnen möge; nach Verlauf dieser Zeit aber hätte diese Gemeinde für das Unterkommen des Schulmeisters selbst zu sorgen und auf meine Gnade nicht mehr zu hoffen. Decr. Prag 11. Feber. 1768. Pr. Gf. Tschernin.

62. Veit Klofka aus Rothwurst bittet um den freien *Losbrief.* — Fiat gegen Erlag 25 fl. sammt allen Unkosten. Exped. 20. Apr. 1768.

63. Jacob Oberschmied aus Ulrichschlag bittet um den freien *Losbrief,* womit er das Kupferschmiedhandwerk erlernen könne. — Fiat, gegen der eingerathenen amtlichen Tax per 25 fl. sammt Kanzleiunkosten zu erfolgen. Exped. 20. Apr. 1768.

73. Joseph Steinhauser und Simon Kostenapfel aus . . bitten, womit ihnen die vorn Jahr entnommenen und zum obrigkeitlichen Beyhöfer Meierhof gezogenen *Mahringswiesen* in Gnaden wieder einberaumt werden möchte. — Deren Supplicanten und übrigen Bauern eine Zeit her gegen mich als ihre Obrigkeit bezeugendes Betragen ist nicht von der Beschaffenheit, ihnen Gnade wiederfahren zu lassen; und da ich mit denen Mahringen als einem Dominicalgrund zu disponiren anderst und nützlicher befunden, so werden sie mit ihrem Gesuch hiemit abgewiesen. Decr. Gstütthof 13. Mai 1768. P. Gf. Tschernin.

77. Johann Nepomuk Frey, Neuhauser Apotheker, supplicirt, womit ihm dasjenige Gehalt, welches sein Vorfahrer und Vater — in Ansehung, dass er denen Armen und Gemeindunterthanen die etwa benöthigende *Medicamenta* um das halbe Geld, theils aber gratis, (so wie dessen Vorfahrer gethan), abfolgen wolle, — genossen, aus der Neuhauser städtischen Gemeindcassa gn. beigelegt werden möchte. — Wann Supplicant denen Armen sowohl mit Medicamenten als anderer Hilfe, nach der von ihm in seinem Petito gemachten Anheischung beistehen wird, so solle er allerdings aus der städtischen Gemeindcassa meiner Stadt Neuhaus jene 20 fl. rhein., so sein verstorbener Vater bis in Tod genossen, zugemessen haben; und werden ihm solche hiemit zugleich angewiesen, und Supplicant dieses mein Decretum meinem Stadt Neuhauser Magistrat zu exhibiren haben. Decr. Gstütthof 13. Mai 1768. P. G. Tschernin.

78. Martin Hegda aus Jarischau, ein Breuergesell, supplicirt um den freien *Losbrief,* um eine Neuhauser Burgerin ehelichen zu können. — Fiat gegen Erlag 50 fl. in die Renten und Extrakanzleigebühr. Carlsbad 20. Juni 1768. Exped. Petersburg 24. hujus.

79. Interventionale des kgl. Fiscalamts, um die Katharina Trachtin aus Ratiwor an den

Freisassen Martin Drbal aus dem Dorf Timmitz [Těmice u Kamenice] zu überlassen. — Fiat, gegen Erlag 25 fl. zu erfolgen. Carlsbad 29. Juni 1768, exped. von Petersburg 1. Juli.

80. Interveniren des Neuhauser Magistrats, womit die Marianna Urrayin [?] aus Klein-Radeinles in die dasige *Erbschutzunterthänigkeit*, dem dortigen Burger Stephan Bauer aber zur Ehe überlassen werden möchte. — Fiat gegen der sonst gewöhnlichen Taxa per 8 fl. und Extrakanzlei-Unkosten. Prag 13. Juli 1768. Exped. 16. d. nach Neuhaus.

81. Johann Nep. Frey, Neuhauser Apotheker, bittet um dasjenige Gehalt, welches sein seel. Vorfahrer alljährl. qua *ordinarius loci* aus der unterthänigen Contributionscassa für Bedienung der Unterthanen in Krankeitsfällen genossen. — Dem Supplicanten thue aus besondern Gnaden denjenigen Gehalt per 75 fl., welchen dessen Vorfahrer qua ordinarius loci aus der unterthänigen Contributionscassa für Bedienung der Unterthanen in Krankheitsfällen alljährlich genossen, jedoch mit der Verbindlichkeit bewilligen, dass derselbe denen armesten Unterthanen die benöthigende Brech- und Schwitzpulver gratis abreichen und all dasjenige zu erfüllen schuldig sein solle, was sein Vorfahrer zu Guten deren Unterthanen gethan habe; und wird er diesen Gehalt a dato resoluti zu empfangen haben. Decr. Gstütthof 6. Aug. 1768. P. G. Tschernin.

90. Andres Pfeifer aus Köpferschlag bittet, womit seinem Sohn Mathes, der bei Sr. Exc. der gräflichen Frau Mamma als Hausknecht dienet, und die Wirthschaft antreten sollte, der *Bierschank* in Dorf Köpferschlag in Gnaden conferirt werden möchte. – Dem Supplicanten zum Bescheid, wie ich demselben zwar den Bierschank in dem Dorf Köpferschlag zu übergeben, auch dass er sein Haus mit den nöthigen Erfordernussen versehe, in Gnaden hiemit verwillige, und ihme angegen die urbarmässige Robot- und Zinsungsschuldigkeit nachsehe, doch solle diese Gnade nur auf eine mir beliebige Zeit sich verstehen, und der Obrigkeit freistehen, dahin ein ordentliches Wirthshaus zu stellen, oder den Bierschank weiters zu übertragen. Decr. Gstütthof 6. Aug. 1768. P. G. Tschernin.

101. Melichar Beranek, Neuhöfer Wagner, bittet um seinen freien *Weglass*, aus Ursachen, weil sich allda kein Verdienst vor ihn findet. — Dem Supplicanten hiemit in Gnaden zum Bescheid, dass er auf meine Herrschaft Chudenitz sich zu verfügen, dort alle vorkommende *herrschaftliche Wagnerarbeit* zu verrichten, und angegen zum jährlichen Genuss nebst der freien Wohnung zu Schwihau in dem alten offr [?] Zimmer haben solle, als: an Besoldung 40 fl., Fleischgeld 4 fl., Weizen 3 nö. Metzen, Korn 18, Gersten 3, Arbes 3 Metzen, Butter 52 Pfund, Käs 80 Pfund, Salz 80 Seidl, Holz 12 Klafter, doch mit dem Beding, dass er für Fremde, ausser denen Galessen, jedoch von eigenem Holz, keine Arbeit wird verrichten dörfen. Decr. Gstütthof 1. Oct. 1768. P. G. Tschernin.

102. Antoni Batoureck [Paďourek?] aus Polliken bittet, womit ihme zu Suchung seiner Nahrung in Prag der freie *Weglass* ertheilet werden möchte. — Nach dem amtl. Einrathen ist dieser Losbrief sammt Kanzleiunkosten gegen Erlag 37 fl. zu erfolgen. Gstütthof 28. Sept. 1768.

105. Interveniren des Stadt Neufistritzer Magistrats um die Anna Maria Kitliczka aus dem Markt Schammers in die dortige *Stadtjurisdiction*. — Fiat gegen der ord. Taxa. Gstütthof 22. Oct. 1768.

115. Intervention des Neufistritzer Magistrats, um die Elisabeta Bauerin aus Weissenbach in die dortige Stadtjurisdiction zu überlassen. – Nach dem amtl. Einrathen gegen Erlag 12 fl. in die Renten und Extrasecretariatsgebühr zu erfolgen. Gstütthof 29. Oct. 1768.

116. Intervention an das Wirthschaftsamt von Freiherr Gudenischen Waidhofner Wirthschaftsamt um die *Hinüberlassung* des Franz Pinters aus Schammers. — Gegen Erlag 11 fl.

sammt einverstandenen Secretariatsgebühr nach dem amtl. Einrathen zu erfolgen. Gstütthof 29. Oct. 1768. — [Dva jiní po 10 fl. Také jsou tu dosti časté prosby cizích poddaných, aby hrabě Černín u jejich vrchnosti zakročil o jejich propuštění do J. Hradeckého poddanství; při tom bývá vyřízení jako: Diese Intervention ist den 3. Oct. dem Amt Neuhaus zugesendet worden; o platech za intervence není zmínky.]

122. Interveniren der Frau Gräfin von Goltz, um die Marianna Printzin aus Rosetsch in die Kamenitzer Unterthänigkeit zu überlassen. — Nach dem amtlichen Einrathen gegen alleinigen Secretariats- und Kanzleigebühr zu erfolgen. Prag 7. Jan. 1769.

125. Franz Schuller aus Blohaschlag bittet um den freien *Losbrief* für seinen Sohn Thomas, um das Kupferschmiedhandwerk erlernen zu können. — Fiat, nach dem amtl. Einrathen gegen Erlag 20 fl. †samt† *extra* aller übrigen Unkosten. Prag 27. Jan. 1769.

134. Dorfs Rothwurster Inleute bitten, da sie einen so weiten Weg nach Gstütthof *treschen* gehen müssen, womit ihnen eine Erleichterung mit Uebersetzung in eine anderseitige Robot versetzet werden möchten [sic]. — Verordnung an das Wirthschaftsamt: Meinem Neuhauser Wirthschaftsamt hiemit hinauszugeben: wie ich die Bitte der Rothwurster Inleuten erwogen, und wegen der wirklichen Entlegenheit entschlossen hätte, dass das Amt aus denen dem Gstütthof näher gelegenen Dörfern Treschere für solchen zu erwählen, diese entgegen in andere Wege ihre Schuldigkeit verrichten lassen möge. Prag 27. Jan. 1769. P. G. Tschernin.

141. Neuhauser Magistrat supplicirt um die *Ueberlassung* des Antoni Stegskal aus Grossbernharz in die dasige Stadtjurisdiction. — Nach dem amtlichen Einrathen gegen Erlag 30 fl. extra der Kanzleigebühr. Prag 25. Febr. 1769.

163. Mates Hesch aus Oberschlagles bittet um den obrigkeitlichen Consens, das *Maurerhandwerk* erlernen zu können. — Da derer Maurern ohnehin mehr auf der Herrschaft existiren, als diese Verdienst haben können, so wird Supplicant mit seinem Begehren *ab-* und dahin an*gewiesen*, bei knechtlichen und Bauersdiensten nur zu bleiben, damit ich ihn einstens bei meiner Wirthschaft gebrauchen könnte. Decr. Prag 7. Mart. P. G. Tschernin.

166. Jacob Mach aus Polliken bittet um die Erlaubniss, das *Maurerhandwerk* erlernen zu können. — Dem Supplicanten zum Bescheid, es wären derer Maurern ehehin schon so viel auf der Herrschaft, dass diese die mehriste Zeit faulenzen, sohin auch derben müsseten, und ich also mich nicht entschliessen könnte, demselben zu willfahren, sondern er hätte seinen Sohn nur bei der häuslichen Wirthschaft zum Ackerbau fleissig anzuhalten. Decr. Prag 7. Mart. 1769. P. G. Tschernin.

173. Wentzl Sykora aus Dubowitz oder Margaretha Wald bittet, er als Unterthan auf die Herrschaft Neuhaus in Gnaden angenommen, und ihme zugleich verstattet werden möchte, eine dortige Unterthanin Namens Helena Waschkin aus Wurtzen ehelichen zu dürfen. — Nachdeme ich nicht geneigt bin, mir unnütze und einmal über berichtigte *[übelberüchtigte]* Leute mehr auf die Herrschaft einzuzieglen, so wird Supplicant mit seinem Gesuch abgewiesen, und zugleich vorbeschieden, falls er zur Heirath gleichwohl inclinirete, ich seine Braut ohne sonderlicher Beschwernuss der Unterthänigkeit entlassen würde. Prag 7. Mart. 1769.

475.

1768, 28. května: Kníže Josef Schwarzenberg k radě ředitelově zapovídá, aby poddaní bez povolení nezadlužovali se nad 3 kopy č.

[Ředitel panství Vorlického píše] Serenissimo exped. 12. Mai 1768.

Ew. herzogl. Dcht kann ich in Unterthänigkeit nicht bergen, wasmassen die Prager Podskaller Holznegotianten nicht nur bei einem hl. k. k. L.-Gubernio 11 Stück, die hiesige Unterthanen betreffende Schuldenconsignationen, zusammen per 15.700 fl. 19 kr. 3 d, im Dec. v. J . . . eingereicht . . , sondern auch expost im Martio d. J. dergleichen Specification per 20.107 fl. 21 kr. dem Agenten Marchand in Prag zur weiteren Beförderung an die Behörde übergeben haben. [K čemuž obojímu co odpověděl, sděluje v kopii knížeti.] Und anbei zwar nicht ohne, dass ich etwas zu scharf geschrieben; jedoch kann unterth. versichern, alles in der Wahrheit zu sein, und allenfalls durch hiesige Unterthanere erwiesen werden zu können; wie dererselben auf die Schulden-Consignationes beschriebene Aussagen enthalten, welche ob ihrer Weiltäufigkeit hier beizulegen unterlassen wird. Und wann nicht denen Podskalern ein Einhalt und Abschnitt ihrer Geldanticipationen beschiehet, so werden die Leute und Waldungen, wie schon genugsam zu sehen, sehr ruinirt werden müssen. Dahero der unterth. unmassgeb. Meinung war, EHDcht geruheten, nachdem bereits unter der hf. Eggenbergischen Regierung sub dato 3. Mai 1702 gn. verordnet worden, dass sich kein Unterthan ohne hiesigen Amts Einwilligung über 3 ſſ böhm. Groschen einschuldigen zu können befugt sein solle, diese Verordnung anjetzo wiederum zu erneuern . . .

[Kníže odpovídá:] Lieber Director! Wir finden die eurem geh. Bericht von 12. expir. in copia beigelegte Antwort, welche ihr auf die von den Pragerischen Podskaller Holznegotianten pcto so vieler unsern Worliker Herrschafts-Unterthanen auf den Holzverkauf geleisteten Geldanticipationen, bei dem kgl. Gubernio eingereichte und durch das Kreisamt euch communicirte Schuldenconsignationen ertheilet habt, so eifrig als wohl gegründet abgefasset. Denn eine klar und richtige Sache ist es, dass die darinnen angezeigte unerlaubte, ganz übermässige Eigennützigkeiten deren Holzhändlern den wahren Geldvorschuss weit mögen vermehret haben; und wenn den bisherigen Uebervortheilungen nicht Einhalt beschehete, sowohl Leute als Waldungen zu Grunde gerichtet werden müssen. Diesem äussersten Verfall aber noch in Zeiten vorzukommen, wollen wir die allschon weiland des Fürsten von Eggenberg erlassene, und mit der kgl. Landsordnung lit. Q. 22 selbsten ganz einstimmige Verordnung hiemit erneuern, und ernstlich befehlen, dass von nun an kein Unterthan befugt sein solle, ohne Vorwissen und Einwilligung unsers dortigen Directorialamts über 3 ſſ böhm. Groschen oder 7 fl. rhein. zu entlehnen. Welch unsere gesetzmässige Verordnung ihr nicht nur unsern sammentlichen Unterthanen publiciren, sondern auch denen mehr erdeuten Prager Podskaller Holznegotianten zu ihrer Nachricht und Warnung für allen ihnen selbst beizumessenden Schaden nachdrucksam

bedeuten, forthin aber so ein als anderer Seits auf die richtige Erfüllung stetshin feste Hand halten werdet. Sign. Wien 28. Mai 1768.

Jos. F. zu Schwarzenberg mp. Escherich.

[Koncept Vorlického ředitele:] An ein löbl. in Königreich Böheimb ausgesetztes Flossgericht in der kgl. Neustadt Prag.

Nota. [Oznamuje dem Flossgericht předešlé nařízení knížecí s tímto dodaným výkladem:] . . zu entlehnen, mithin auch jenen Darleiher oder Anticipanten, der darüber schreitet, keine Amtsassistenz zu leisten und zu was weiteren zu verhelfen sei. [Teda aby to ten soud oznámil Podskalským dřevařům.] Schloss Worlik 13. Jun. 1768.

Item denen Unterthanen publicirt worden bei dem gehaltenen Amstag den 11. Juni 1768.

Z knížecího archivu na Vorlíku 5. AU. 3.

476.

Patentem z 10. června 1768 dovoluje se poddaným, kteří provozují obchod, aby se dlužili bez ohledu na článek Q. 22 Obnoveného Zřízení Zemského, kterýž poddaným zapovídal dlužiti se výše nad 3 kopy gr. č.

Wir Maria Theresia von Gottes Gnaden Römische Kaiserin, Wittib, Königin, zu Hungarn, Böheim . . . Endbieten allen und jeden unsern getreuen Vasallen, Landes-Inwohnern, und Unterthanen, was Würden, Amts, und Standes die sind, unsere kaiserl. königl. und landesfürstliche Gnade und alles Gutes; und geben euch hiermit gnädigst zu vernehmen, was gestalten wir zur vorzüglichen Beförderung des Commercii das Gesatz der Verneuerten königl. böheimischen Landes-Ordnung Q. 22. in Ansehung der Einschuldigung derer, eine Handlung, Negotium, oder Manufactur treibenden Unterthanen, pragmaticaliter dahin allergnädigst zu erleutern befunden: dass künftighin alle cum positivo vel praesumpto Consensu Dominicali negotirende oder traficirende Unterthanen, jedoch nur respectu ihrer Handlung, Wechsel- und Mercantil-Schulden ohne Unterschied des in vorgedachter Landes-Ordnung ausgesetzten Quanti, gültig contrahiren mögen, und hierwegen allerdings dem Wechsel-Gericht unterworfen sein, in causa executionis aber nicht nur die Contributional- und Dominical-, sondern auch alle andere vorhero grundbücherlich radicirte Schuld-Forderungen je und allzeit das jus praelationis haben sollen.

Wornach sich also jedermänniglich allerunterthänigst zu achten wissen wird. Geben ob unsern königl. Prager Schloss den 10. Junii 1768.

Maria Theresia. (L. S.)
Philipp Graf von Kollowrat.

Ad Mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis ex Consilio Regii Gubernii.
Franz Duchet.

Z tištěného exempláře.

477.

1768, 11. června: Kníže Josef Schwarzenberg obnoveným nařízením hledí obmeziti počet studentů z rodin poddaných a nižších služebníků.

Edler, insonders lieber und getreuer! Nachdem auf unsern dortseitigen Herrschaften der Missbrauch stark einzuwurzeln beginnet, dass nicht nur die geringere Beamten und Diener, sondern sogar auch die unterthänige Burger und Bauersleute nach Belieben ihre Söhne zum Studiren schicken, mithin sehr wenige mehr entschlossen zu sein scheinen, welche ihre Kinder zu Erlernung einer anständigen Profession oder auf die Wirthschaft abgeben wollen: so finden wir nach euer berichtlichem Einrathen vom 17. nächst verflossenen Monats allerdings nöthig, nicht allein weiland unsers Herrn Vaters Gnaden erlassenen Generalverbot, vermög welchem keinem Unterthan erlaubt sein soll, ohne obrigkeitlichen Consens sich ad studia zu begeben, hiemit zu erneuern, sondern auch solchen in Gefolg der ohnlängsten per patentes circulirten allerhöchsten k. k. Verordnung auf alle unsere Unterbeamten zu extendiren. Inmassen nicht selten zu geschehen pfleget, dass derlei Kinder entweder aus Abgang der Mitteln, oder der erforderlichen Capacität ihre Studia, so sie kaum angefangen, wiederum verlassen müssen; die Eltern hingegen, damit sie ihnen zu Haus nicht über den Hals sitzten, uns um Fundationsstellen behelligen, oder selbe zu denen Wirthschaftsämtern ad praxim zu bringen suchen. Woraus dann erfolget, dass ob Mangel eines hinlänglichen Studii aus ihnen niemals gute Schreiber, noch weniger rechtschaffene Beamte und Diener dereinstens erzielet werden mögen. Dieser sowohl unserm herrschaftlichen Interesse, als ihnen selbsten sehr nachtheiligen Folge gemessene Schranken zu setzen,

thun wir nicht nur obigen Generalverbot respectu der Studien, wozu tam ad humaniora, quam ad altiora jedesmalen insbesondere unser obrigkeitlicher Consens supplicando nachzusuchen ist, wiederholen, sondern beinebens auch all unsern Amtsvorstehern ernstlich untersagen und verbieten, künftighin keinen Practicanten mehr ohne unser Vorwissen und ausdrücklicher Verwilligung aufzunehmen. Welch unsere massgebige Verordnung ihr demnach sammentlichen Herrschafts-Directoribus zu ihrer genauesten Nachachtung per circulare intimiren werdet . . . Wien 11. Jun. 1768.

Joseph F. zu Schwarzenberg. Escherich.

Oberamtmann Burckhard ddo Krumau 25. 1768 poslal do Vorlíka pověřený opis toho knížecího nařízení.

Vorlický direktor Mirovickému magistrátu 16. Jul. 1768 oznamuje kratší obsah k publikování měštanstvu tamnímu, vykládaje zápověď, že potřebí jest konsensu nejen když se jde do první školy, sondern auch nach der Sechsten, mit Darzeigung der Testimonien, zu denen weitern Studierschulen; a kteří studují bez povolení, aby dodatečně se o ně hlásili. — Markt Mirowitzer unterthänig gehorsamster Bürgermeister und Rath 13. Aug. 1768 píší zdvořile

direktorovi: Nachdeme es sich hier seltsam ergibt, dass die Burgere ihre Söhne studiren lassen, sondern meistens zu einem Handwerk anhalten: Ew. Hochedelgeboren geruhen es dahero durch hochdero Vermögenheit dahin grossgeneigt zu vermitteln, damit wir bei der alten Gerechtigkeit verbleiben, und die hiesigen Bürgere, wie sonsten gewöhnlich, vermittelst des magistratualischen Consens ihre Söhne ad studia aubringen dörfen.

Z knížecího archivu Vorlického 5. AU. 3.

478.

Dopisy o právu odúmrtném a o dodávce masa ve vesnicích kláštera Třeboňského (1768, 12. července až 1770, 6. května).

Tyto dopisy chovají se v knížecím archivě Třeboňském IA. 6Gβ. 5a, dílem v originálech (*a*, *c*), dílem v konceptech. Osvětlují předměty, jichž se týkají, jenom částečně. Zvláště původ a velikost dodávky masa zůstává v nejistotě, ježto udaje prelátovy v dopise *e*) nesrovnávají se s domněnkami v dopise *a*). V dopise *d*) přichází v hod výkaz o výkupu z břemene odúmrtního v letech 1601—6, kterýmž doplňují se zprávy o odúmrtech ze statků Rožmberských, tištěné v AČ. XXII. str. 290, 351, 514. Výčet vsí kláštera Třeboňského jest u Sommera (Bud. 95, 96) a v Palackého Popise kr. Č. str. 307 č. 61—72; které z těch vsí měly r. 1603 právo klaftovati, a které byly pod odúmrtí, najde se v AČ. XXII. str. 351, 352. O Třeboňském klášteře řeholních kanovníků sv. Augustina, jenž r. 1566 byl sekularisován a r. 1631 zase zřízen, podal jsem kratinký historický přehled v oznámení „O Hrdličkově rukopisné kronice kláštera Třeboňského" ve Věstníku Kr. Č. Společnosti Náuk 1893 č. VIII.

a) 1768, 12. července: Třeboňský klášter od některých poddaných místo odúmrti béře hovězí maso, libru po groši; u jiných snad by odúmrt chtěl obnoviti, v čemž by mu knížecí zpráva hodlala překážeti.

Krumlovský vrchní Burckhard píše Třeboňskému knížecímu archiváři Kr. Vávrovi:

Wohledlgestrenger H. Archivarj! Nach Erhaltung des H. Archivarj Schreibens vom 11. curr. habe ich den zweiten Theil der Escheri[chi]schen Relation de ao 1731 circa statum politicum et jurisdictionalem bei der Herrschaft Wittingau, und sonderlich den titulum de privilegiis pagorum, dann das dahin gehörige Allegat sub N. 220 aufgeschlagen, um darob zu entnehmen, welche todtenfällige Unterthanen der dortigen Canonie tempore secularisationis von der Todtenfälligkeit mit einigen Geld sich befreiet, und welche hingegen der Todtenfälligkeit annoch unterwürfig seind.

Gleichwie ich nun öfters glaubwürdig gehört, und der dortige H. Canonicus Carl auch eine Wissenschaft davon besitzen wird, dass der seel. H. Prälat Prechtl*) mit seinen todtenfälligen Unterthanen eine Convention eingegangen habe, kraft welcher sothane Unterthanen ihrer Todtenfälligkeit befreiet sein, hingegen der Canonie das Rindfleisch zur täglichen Nothdurft auf ewige Zeiten per ein Groschen das Pfund beischaffen und abgeben sollen und müssen: also ist es noch eine Frag, welche klösterliche todtenfällige Unterthanen in diesem Pacto und Convention begriffen seind, gestalten sich diese in der That sehr bedrogen haben, dass sie diesen Vertrag eingegangen sind, indeme der Todtenfall in 20 Jahren der löbl. Ca-

nonie nicht so viel Nutzen tragen dörfte, als die klösterlich todtenfällig geweste Unterthanen nur durch ein Jahr Schaden leiden, dass dieselbe um einen Groschen das Pfund gutes Rindfleisch liefern müssen, indeme die Zeiten nimmer mehr kommen werden, wo das Rindfleisch auf einen so niedrigen Preis gesetzet werden und fallen wird.

Sollten nun einige klösterlich todtenfällige Unterthanen in der gedachten Convention nicht enthalten, und vormalen tempore secularisationis sich mit baarem Geld von der Todtenfälligkeit losgemacht haben, welches erloschene jus der jetzige Prälat wiederum hervorsuchen wollte: so ist nichts anderes vorzusehen, als dass hierüber ein starker Process entstehen würde, weilen sich der Fürst als Successor an der Herrschaft Wittingau nothwendig desjenigen respectu der klösterlichen todtenfälligen Unterthanen annehmen müsste, was die Herrn von Rosenberg tempore secularisationis gethan haben; zumalen der Canonie in dem bekannten grossen Process alles restituirt worden ist, was dieselbe als eine Appertinenz canoniae begehret und erwiesen hat, respectu aller nicht begehrter und nicht erwiesener Puncten aber ein ewiges Stillschweigen auferlegt worden ist.

Ueberhaupt wolle der Herr Archivarius den H. Prälaten befragen, zu was Ziel und End er die jetzige Auskunft respectu seiner todtenfällig gewesten Unterthanen aus dem fürstlichen Archiv verlange. Gestalten wann dieses in der Absicht geschieht, dass derselbe die von denen HH. von Rosenberg des Todtenfalles erlassene klösterliche Unterthanen wiederum in diese Servitut zu setzen gedenket, ich ohne Vorwissen Sr Dcht des Fürstens mir nicht getraue, dem Herrn zu erlauben, dass derselbe dem H. Prälaten einige Extracten oder Abschriften von denen verlangten Documenten hinaus geben möge. Worüber also der Herr mich ferner berichten wolle, damit ich nach gestalter Sach das Weitere respective anzeigen und verfügen könne... dienstschuldiger Burckhard mp.

Crumau 12. Juli 1768.

*) Prechtl spravoval klášter Třeboňský okolo r. 1733.

---

b) **1768, 5. srpna: Archivář knížecí Vávra o právě odúmrtném na klášterství Třeboňském.**

An H. Oberhauptmann von Burckhard exped. 5. Aug. 1768 per me Wawra.

Euer Gnaden habe ich unter 11. Jul. geh. einberichtet, dass der hiesige H. Prälat gerne wissen möchte, was es für eine Beschaffenheit wegen der Todtenfälligkeit mit seinen klösterlichen Unterthanen habe. Geichwie nun die Consignation sub N. 220 in der circa statum politicum et jurisdictionalem handlenden Eschecherischen [čti: Escherichischen] Relation und Allegatenbuch de ao 1731 obhanden, und daraus zu ersehen ist, dass sich die klösterliche, post secularisationem an das Haus Rosenberg erblich verfallene Dörfer in annis 1601, 1602, 1604, 1605, 1606 mit Erlegung eines namhaften Gelds an den damaligen Possessor der Herrschaft Wittingau, H. Peter Wok von Rosenberg, von der Todtenfälligkeitbürde befreiet haben. Also und da H. Prälat vor etlichen Tagen bei Ew. Gn zu Crumau seine mündliche Eröffnung hierwegen gemacht haben solle, ich mich nochmalens in submissione hiemit beanfragen thue, ob ich dem H. Prälaten einen schriftlichen Extract, was die klösterlichen Dörfer anbetrifft, ausfolgen möge. Ich bin der . . Meinung, dass die Ausfolgung dieses Extracts von darumben einer Bedenklichkeit nicht unterworfen sei, weilen die Secularisation cum consensu papali et regio geschehen, mithin der H. Wilhelm von Rosenberg, sowohl als auch . . Peter Wok, ein jeder justus possessor deren klösterlichen secularisierten Entien gewesen; die Restitution hiernach aber ex pietate Austriaca erfolget, und überdies von den HH. von Rosen-

berg post secularisationem das Jesuitercollegium zu Crumau in surrogatum zum Ueberfluss gestiftet, und endlich post restitutionem das ewige Stillschweigen dem hiesigen Kloster auferlegt worden; folgsam dasselbe nicht mehr im Stande ist, die tempore secularisationis von denen HH. von Rosenberg justo titulo possessionis geschehene Facta anzutasten, abzuändern oder zu annulliren.

Uebrigens woher es kommen thut, dass die klösterlichen Unterthanere das Rindfleisch in geringerem Preis dem Kloster verschaffen müssen, diesfalls habe ich in actis nichts angetroffen. Es dürfte vielleicht das Kloster in der irrigen Meinung, dass ihre Unterthanere post secularisationem mit der Todtenfälligkeit bebürdet geblieben seind, erst post restitutionem die Convention auf die Fleischlieferung mittelst Ablassung von dem Todtenfallsrecht getroffen haben. Dahingegen wird das Kloster aus dem Extract zu ersehen haben, dass schon tempore secularisationis ihre Unterthanere durch das erlegte Geld von der Todtenfälligkeit befreiet worden seind.

[In tergo:] Nota. Darauf ist die Decision ao 1771 von der k. k. hohen Stelle zwar ergangen; wie aber selbe beschaffen sei, solches ist der löbl. Canonie lediglich bekannt, weil dem fürstlichen Amt davon nichts bishero communicirt worden. Sign. Wittingau 4. Oct. 1771. Christoph Wawra Archivarius mp.

---

c) 1768, 6. srpna: Třeboňský klášter pohřešuje smlouvu svou s poddanými o dodávání masa na místo práva odúmrtního.

. . H. Archivari [Vávra]. Es hat mir der dortige H. Prälat letztlich dahier gemeldet, dass er gern das Instrument hätte, so verfasset worden, als mit den klösterlichen Unterthanen der Vertrag gemacht worden, dass sie ihre Todtenfälligkeit mit der Schuldigkeit ablösen sollen, das Pfund Rindfleisch zur Nothdurft der Canonie auf ewige Zeiten per 3 kr. zu liefern. Und ist der H. Prälat der Meinung, dass dieses Vertragsinstrument von der fürstlichen Obrigkeit confirmirt worden sei; und dieses ist, was ged. H. Prälat verlanget.

Ich habe demselben darauf geantwortet, dass ich von diesem Instrument niemals etwas gesehen, sondern nur durch Erzählung gehört hätte, dass der seel. H. Prälat Prechtl diesen Vergleich mit den klösterlichen todtenfälligen Unterthanen gemacht habe; und wann dieses auch geschehen, so glaube ich nicht, dass dieser H. Prälat um die fürstliche Confirmation supplicirt haben werde, weilen in den vorigen Zeiten die Geistlichkeit an dergleichen Schuldigkeiten nicht so eilfertig gegangen, wie bei jetzigen Zeiten, wo die landsfürstliche Gesaz[e] dieselbe mit allen Gewalt in die strengeste Enge treiben.

Es wiedersetzte mir darauf der dortige H. Prälat, es sei der quästionirte Vertrag schon vor dem seel. H. Prälaten Prechtl errichtet worden, und hätte er solchen einsmal gesehen, sei aber inzwischen verloren gegangen, also dass man denselben in der Canonie nicht finden könnte. Und hätte er vermeinet, man würde wegen der obrigkeitlichen Confirmation entweder ein Exemplar oder Copiam in dem Wittingauer Archiv oder Kanzlei haben; und dieses wäre, was er verlange; ausser welchem aber derselbe wegen todtenfälligen klösterlichen Unterthanen nichts brauche . . . Crumau 6. Aug. 1768. Burckhard mp.

---

d) 1768, 8. srpna: Zač a kdy která ves na klášterství Třeboňském vykoupila se z povinnosti odúmrtní.

An fürstlichen H. Hofsecretari und Wirthschafts-Administrator zu Crumau Johann Ambrožowsky exped. 8. Aug. 1768 per me Wawra.

Es hat mich vor ohngefähr einem Vierteljahr der hiesige H. Prälat ersuchet, ich möchte ihme aus den Archivschriften eine Auskunft geben, was es mit seinen klösterlichen Unterthanen wegen der Todtenfälligkeit, ob selbe darmit annoch bebürdet, oder davon befreit seind, für eine Beschaffenheit habe. Ich habe darauf . . die ältere Acta eingesehen, nichts aber gefunden, bis ich endlich auf die bekannte Eschecherische Relations- und Allegaten-Bücher de ao 1731 gekommen bin, und darinnen eine Consignation de ao 1608 in simplici, von niemanden unterschriebenen Copia angetroffen habe; woraus ich den Extract, so weit es klösterliche Unterthanen anbetrifft, hier anfüge:

Tito od JMti pána z odoumrti propuštěni:

Anno	ves	osedlých	odvedli peněz
1601	Domanín	22	200 kop gr.
„	Branná	23	200 „
„	Hrachoviště	18	150 „
„	Lipnice	20	200 „
„	Šalmanovice	15	200 „
1602	Vohrazená	2	20 „
„	Libín	16	150 „
„	Břilice	30	300 „
„	Borkovice a Mažice	15	300 „
„	z Neplachova	3	30 „
„	Hlína s zahradníky	31	166 „
1604	Dunajice	24	200 „
1605	Spolí	12	100 „
1606	Mladošovice, Petrovice a Vrcov	21	100 „

Archivář Vávra s ohledem na zápověd obdrženou od Burkharda z 6. srpna t. r. táže se Ambrožovského, může-li přece ústně nebo písemně prelátovi tento výkup oznámiti, aby věděl, že klášter vlastně již nic nemá bráti za odúmrť přestalou.

Johann Ambrožowsky ddo Schloss Crumau 9. Aug. 1768 archivářovi k této otázce neodpovídá, nýbrž ze své hlavy mudruje, jak a kdy mohlo povstati dodávání masa místo odúmrti; Rosenberky pokládá za malae fidei possessores kláštera Třeboňského, který prý byl sekularisován ex odio religionis; to prý se snad uznalo, tudy skutky Rosenberků jsou neplatné, a klášter snad hned začal bráti odúmrť po restituci své, nebo maso místo ní, anebo prý maso mohlo se dávati hned za Petra Voka po osvobození od odúmrti nomine recognitionis, wie ebenfalls allhier exempla vorhanden, wo sich einige Gerichter mit Erlegung der lediglichen Kanzleigebühr reluiret haben, gleichwohlen alljährlich etwas nomine recognitionis ins Rentamt zu entrichten schuldig sein.

Archivář Vávra 12. Aug. opakoval k Ambrožovskému svůj dotaz.

Ambrožovský z Krumlova 13. Aug. 1768 odpovídá, aby nic o tom seznamu prelátovi neříkal, že ten hledá jinou věc atd.

Také v posledním Vávrově dopise ten seznam nazývá se von Niemanden unterschriebene Consignation ddo Wittingau am Montag nach S. Thomas 1608.

---

e) 1770, 6. května: Klášter Třeboňský má ukázati, jakým právem dává si od poddaných připláceti na hovězí maso jménem náhrady za odúmrť.

An fürstlichen H. Rath und Oberamtmann v. Burckhard zu Crumau exped. den 6. Mai 1770 per me Wawra.

Es hat der hier geweste klösterliche Director Krolup unter andern Denunciationspuncten wider die hiesige Canonie bei einer k. k. Hofstelle zu Wien auch dieses angebracht, dass die klösterlichen Unterthanen mit dem Geldnachtrag auf das Rindfleisch ungebührlich gravirt wären. Es ist dahero ein k. k. Rescript an das kgl. Prager Gubernium ergangen, kraft welchen die hiesige Canonie den titulum justum mit einem schriftlichen Instrument, Vertrag oder standhaften Urkund erweisen, widrigen Falls aber sich dieser Exaction enthalten solle. Nun haben Se Hochwürden H. Prälat mir heute gemeldet, dass die Canonie mit keiner schriftlichen Urkunde diesfalls versehen, sondern nur den titulum consuetudinis mit denen klösterlichen Rechnungen ab ao 1700 bis nun zu per 69 Jahr vorzulegen in Stand sei. Aus welchen zu ersehen wäre, dass die klösterliche Unterthanere in jenem Fall, wann sie einen schlechten Ochsen . . in natura gegen der von der Canonie beschehenen Bezahlung vor jedes Pfund à 3 kr. und auch 4 kr. nicht eingeliefert haben, sondern die Canonie den Ochsen selbst von anderwärts erkauft hat, den Geldbeitrag mit 3 oder 4 fl. in das klosterliche Rentamt gutwillig und ohne allen Widerstand auf jeden Ochsen allemal entrichtet haben. In Exempel: der klösterliche Fleischhacker hat einen Ochsen um 50 fl. erkauft; so ist ein jedes Pfund Fleisch à 4 kr. gerechnet worden, so zusammen 46 fl., mithin um 4 fl. weniger, betragen hat; diesen Abgang also per 4 fl. haben die klösterlichen Unterthanen nachgetragen.

Da nun Se Hochwürden H. Prälat versichert haben, dass diesen Geldbeitrag, wovon per 1 Jahr auf einen jeden Unterthan kaum 1 Gulden ausfallet, sie Unterthanere noch ferners beständig zu entrichten bereitwillig sein wollen, jedoch es nur um eine unparteische Verhörung diesfalls zu thun wäre: so bin ich heunt von Sr HWürden . . ersucht worden, diese Begebenheit per geflissenen Boten hiemit zu eröffnen, und Ew. Gnaden um gn. Rathsertheilung unterthänigst zu bitten: Ob die Individual-Erklärung deren gesamten klösterl. Unterthanen, dass selbe und ihre Nachkömmlinge ohne Unterlass den Geldbeitrag gern und ungezwungen beständig fort abführen wollen, von hiesigen fürstlichen H. Director Stwrtnik und mir ad protocollum eingehoben werden möge. Gestalten innerhalb 8 oder 10 Tägen eine kreisamtliche Commission hier in der Canonie eintreffen und diesen denuncirten Punct untersuchen wird, an welche das Protocoll quaestionis übergeben werden könnte.

Burckhard ddo Crumau 7. Mai 1770 schvaluje, aby takový výslech se předsevzal hned, aby se nemohlo vytýkati úřadu knížecímu, že nevšímal si stížností poddaných klášterských; přeje klášteru, aby v tom dobře dopadl, ač není bez obav, že klášter bude odsouzen k náhradě.

479.

1768, 18. července: Vrchnostenské správy po Čechách při subrepartících kontribuce nemají přetěžovati jednoho na prospěch druhého.

V tištěném extraktu cirkulářů, generalií a patentů, vydaných českým guberniem od 1. července do konce září 1768, čte se:

60. Circulare in alle Kreise um Vernehmung deren Kreishauptleuten über das Normale, wie an Seiten deren herrschaftlichen Subrepartitionen sich zu verhalten seie, damit ein Individuum zum Nachtheil des drittens nicht prägraviret werden möchte, und wie die Rechnungsart in Contributionali einzuführen wäre. — 18. Julii 1768.

480.

1768, 18. srpna: Krajští hejtmané v Čechách bděte nad tím, aby rychtáři kontribuci ze svých pozemků nesvalovali na jiné poplatníky.

V tištěném extraktu cirkulářů, generalií a patentů, vydaných českým guberniem od 1. července do konce září 1768, čte se:

65. Circulare in alle Kreise, excepto Leutmeritzer, dass die Herren Kreishauptleute eine genaue Ob- und Nachsicht auf die Contributions-Subrepartitiones tragen und nach dem Contributions-Patent sich achten, folglich nicht gestatten sollen, dass die Richter in Contributionali von ihren Realitäten durch die Gemeine übertragen wurden, sondern die schuldige Steuern nach dem in Catastro rurali gegründeten Aussatz wie andere Contribuenten zu entrichten hätten. — 18. Augusti 1768.

481.

Patentem z 21. listopadu 1768

nařizuje se, aby obecní pastviny v Čechách rozdělily se mezi uživatele a proměnily se v luka a pole.

Wir Maria Theresia von Gottes Gnaden Römische Kaiserin, Wittib, Königin, zu Hungarn, Böheim . . . Entbieten, und geben hiemit zu vernehmen, wasmassen wir uns verbunden zu sein geglaubt haben, auf standhafte Mittel vorzudenken, wie denen in unseren Erblanden mehrmalen ausbrechenden Hornvieh-Seüchen ausgebig zu begegnen; glechwie wir nun ehestens diejenige Maassnehmungen werden bekannt machen lassen, welche jenenfalls zu ergreifen, wenn ein solches Uebel irgendwo würklich vorhanden, so haben wir auch der Ursachen nachforschen lassen, denen dessen Ursprung hauptsächlich zuzuschreiben. Da also diese, nach einhelliger Meinung der Sachen Kündigen, in die üble Nahrung des Hornviehs auf den Gemeinwaiden, dann die daselbst geschehende Vermischung des erkrankenden mit dem gesunden gesetzt werden, und die Erfahrung einiger unserer eigenen Landen lehret, dass durch die Verbesserung dieser unbebauten Grund-Stücken, mit zu Hülf-Nehmung anderer wirthschaftlichen Gebahrung, eine gesundere und ausgebigere Fütterung dem Hornvieh verschaffet werden könne: so haben wir beschlossen, unsere getreüe Unterthanen, welche sich diesen Vortheil entweder nicht zu Nutzen machen können, oder solches zu thun verabsaumet haben, theils hierzu in Stand zu setzen, theils durch gesätzmässige Verbindlichkeit zu der Beförderung ihres eigenen Bestens zu bringen.

Wir befehlen daher

1° dass alle gemeine Hutwaiden in unseren Erb-Königreich Böheim, solche mögen von den Unterthanen allein, oder in Gemeinschaft mit den Herrschaften

besessen und benutzet werden, binnen Jahrs-Frist, welche von 1. Januarii 1769 bis Ende Decembris des nemlichen Jahrs zu rechnen, ausgemessen, und jedem der daran gebührende Theil, und zwar den Unterthanen nach Maass ihrer inne habenden Grundstücken und Hubwerks, jedoch ohne Rucksicht auf die Ueberlände und Zulehne, aus- und angewiesen werden solle.

2° Diese Ausmessung soll in denen Städten von denen Magistraten, im übrigen aber von denen Orts-Obrigkeiten respective mit Zuziehung der Theilhaber dergestalt geschehen, dass wenn an einem Orte mehrere Grund-Innhabere vorhanden wären, solche demjenigen vor diesen obliegen wird, welcher daselbst die meiste Unterthanen hat; wie denn und wann wider unser besseres Vermuthen erwehnte Ausmessung binnen der vorgeschriebenen Zeit-Frist von solchen nicht vollbracht würde, dieselbe nach deren Verlauf alsogleich von dem betreffenden Kreis-Amt gegen Einbringung der Reise- und Diaet-Gelder und übrigen Kosten von demjenigen, so solche zu vollziehen gehabt hätte, vorgenommen werden solle. Wenn jedoch bei ein- oder anderen Hutwaiden solche Umstände vorwalteten, die deren Zertheilung auf keine Weise gestatten, sollen solche vier Monate vor Verlauf der festgesetzten Frist dem betreffenden Kreis-Amte angezeiget, von solchen der Augenschein ohne Verschub genommen, und der Bestand der Sache unserer ihm vorgesetzten Landes-Stelle zu weiterer Vorkehrung ohnverlängt berichtet werden.

*) Čti: von.

3° Den durch diese Ausmessung erhaltenden oder schon besitzenden Theil der Hutwaiden, soll jeder in den nächstfolgenden zwei Jahren also gewiss entweder durch gehörige Pflege in Wiesen, sonderlich an feuchten Oertern, oder aber durch Umreissen und Anbauen in Klee- und Gras-Aecker, nach den bekanntmachenden Unterricht, stuckweise verwandlen, als im widrigen nach Verlauf dieser Frist und wenn dazu nicht werkthätig geschritten worden wäre (welches wir durch eigene Commissarien werden untersuchen lassen), die Widerspenstige und Nachlässige ihres Antheils verlustig sein, und selber oder der Werth davon zum Nutzen der übrigen Fleissigeren angewendet werden solle.

4° Diejenige, welche jemanden in der Verbesserung seines Theils der Gemein-Waide durch Eintreiben des Viehs oder auf andere Weise Hindernuss und Nachtheil zuzufügen beginneten, sollen das erstemal nebst Verhaltung zu dem Ersatz des Schadens mit 12 fl., wovon die Helfte der gemeinen Cassa, die andere Helfte aber dem beschädigten Theile zuzueignen, bestraft, das zweitemal mit einem 14tägigen Opere dominicali und in weiteren Vergehungsfalle mit dreimonatlicher Zuchthaus- oder einer dieser gleichkommenden Leibes-Strafe belegt werden.

5° Damit aber während der Zeit der Beurbarung der Viehwaiden die nöthige Fütterung nicht ermanglen möge, versehen wir uns, dass jeder zwar von sich selbst darauf befliessen sein werde, damit er sich durch den Anbau einiges Klees oder

Grases oder anderer Fütterung auf den Brachäckern und vorzüglich nahe bei seiner Wohnung die Nothdurft verschaffen möge; wozu die Obrigkeiten und herrschaftliche Beamten den Unterthanen anzuleiten und im Ermanglungsfall zu verhalten sich angelegen sein lassen werden.

6° Weil jedoch die trockene und magere Hutwaiden für das Schafvieh unbedenklich beibehalten werden mögen, so wird bei Vertheilung der gemeinen Waiden der Bedacht darauf zu nehmen sein, dass ein hierzu tauglicher Erdstrich, nach Erfordernuss der Schafzucht jedes Orts, vorbehalten bleibe; hingegen soll dieser zu sothanen Endzweck allein bestimmt, folglich bei Einbringung des üblichen Pfand-Geldes für jeden Uebertretungs-Fall niemanden erlaubt sein, auf solchen einiges Hornvieh zu treiben.

7° Jedoch gestatten wir, dass die gemeinschaftliche Waiden für das Hornvieh in gebürgigen Gegenden auf den sogenannten Alpen oder Anhöhen, welche nicht anderst, als auf diese Weise zu benutzen, unter denen in der neüen Vieh-Ordnung festsetzenden Vorsehungen noch ferners beibehalten und gepflogen werden mögen.

8° Wird jede Orts-Obrigkeit, und also auch diejenige Jurisdicenten, welchen die Ausmessung obgelegen, binnen 6 Wochen nach Verlauf sowohl des ersten zur Ausmessung, als des zweiten zur Verbesserung anberaumten Termins, dem ihm vorgesetzten Kreis-Amte, bei Verlust einer ex proprio unserem Fisco zu entrichtenden Geld-Strafe von 100 fl., in einer deswegen selben zuzufertigenden gedruckten Tabell anzuzeigen haben, auf welche Weise die eine und andere vor sich gegangen.

9° Damit jedoch niemand in die Besorgnuss verfalle, als ob es dabei um die mehrere Belegung der verbesserten Grund-Stücken zu thun sei, so erklären wir hiemit für uns und unsere Nachfolger, dass solche binnen 10 Jahren, von dem zu Verbesserung festgesetzten Termin anzurechnen, in keinen anderen oder höheren Anschlag, als denjenigen, so dermalen jeden Lands üblich ist, gezogen werden sollen.

Befehlen demnach allen und jeden, besonders aber unsern nachgesetzten Landes-Stellen, Kreis-Hauptleuten, Magistraten und Obrigkeiten, ob dem Vollzug dieser unserer gnädigsten Verordnung feste Hand zu halten, denselben, so viel an ihnen ist, kräftigst zu beförderen, auch bei persönlicher Verantwortung und Haftung nicht zu gestatten, dass dagegen gehandlet werde, vielmehr darob zu sein, damit die Widerspenstige zu den ausgemessenen Strafen ohnnachsichtlich gezogen werden, so lieb ihnen ist, unsere Ungnade und ernstliche Ahndung zu vermeiden.

Geben ob dem Königl. Prager Schloss den 21. Novembris Anno 1768.

Maria Theresia. (L. S.)
Philipp Graf von Kollowrat

Ad Mandatum Sacrae Caesareo-Regiae Majestatis
ex Consilio Regii Gubernii Bohemiae.
Franz Ferdinand von Rubner.

Z původního tištěného exempláře: — O pastevných patentech z let 17(6)8 a 1770 a jich nevalném provádění viz Karla Čížka Spory o pozemky obecní, v Praze (1889) str. 37, šíře po německu, Der Streit um die Gemeindegründe, Prag 1879, str. 28—30.

482

1769, 9. září: Patent Marie Theresie vydaný prostředkem českého gubernia potvrzuje a doplňuje starší předpisy o vybírání odchodného (jus detractus, Abzugs-, Abschoss- oder Abfahrtsgeld); k tomu dodavek z 27. prosince 1770.

Články 1.—4. jednají o případech, když majetek osoby svobodné, který není poddanský ani měšťanský, stěhuje se uvnitř země České, nebo do jiné dědičné země, anebo do ciziny.

Wenn aber 5. eine *freie Person* ein *unterthäniges oder bürgerliches Vermögen* besitzet oder überkommet, so ist selbe in Anreichung dieses Vermögens gleich einem anderen Burger oder Grundhold des Abzugs halber anzusehen, und solchemnach verbunden, die Abschossgelder an seine Behörde unter nachstehender Ausmessung abzugelten; und zwar sind wir

6. gnädigst nicht entgegen, sondern lassen hiemit allermildest zu, dass die Grundobrigkeiten von demjenigen unterthänig-unbeweglichen Vermögen, von welchem der Wert durch Erbfall [o]der Hinwegziehung derer Inhabern in einen anderen, obschon innerhalb dieses Königreichs gelegenen Ort übersetzet wird, nach dem bisherigen Herkommen und beobachteten Gebrauch, das in denen Urbarien und rechtlichen Aussprüchen und sonstigen Verträgen, oder auch in einem besonderen in usu et possessione verbliebenen Privilegio ausgemessenen Laudemium, oder die etwan anderweit-, unter einer dergleichen obrigkeitlichen Abnahmsbefugnis betitelte Gebühr noch fernerhin haben und sich zueignen mögen.

Gleichwie aber diese unsere allerhöchste Verleih- und Bestätigung sich auf kein mehreres, als denenselben bis nun zu erweislich zugestanden, erstrecket; also haben derlei berechtigte Obrigkeiten sich keinerdings einiger Erhöhung dieser Laudemial- oder sonst sich nennender Gebühr anzumassen, bei widrigen Beginnen hingegen die unnachlässliche Strafe des, nebst dem Ersatz des Simpli, unserem königl. Fisco annoch zu erlegen kommenden Dupli für den mehreren Betrag zu gewarten. Sollte aber

7. ein unterthäniges Vermögen aus diesem Königreich Böheim, jedoch nicht in ein auswärtig fremdes, sondern nur *in ein anderes unser Erbland,* es sei durch Erbfälle oder Emigration, hinausgezogen werden: da geben wir noch ferners allergnädigst zu, dass die betreffende Grundobrigkeit infolge der bereits unterm 30. Januarii 1713 von unserem glorreichest erblichenen Herren Vater, weil. Carl des VI. Majestät, geschöpften und im Lande zu jedermanns Wissenschaft gebrachten Pragmatical-Satzung vom Gulden 6 kr., sofort 10 pro Cento, jedoch erst nach

Abzug aller Schulden und anderen nothwendigen Ausgaben, zurückhalten können. Da aber

8. ein unterthäniges Vermögen nicht in ein anderes unser Erbland, sondern gar in ein wahres auswärtiges *fremdes Land* durch Emigration oder Erbrecht*) überführet würde, solchenfalls ist unser ernstlicher Willen und Meinung, dass ein solches hinausgezogen werden wollendes Vermögen de Casu in Casum unserem böheimischen Landes-Gubernio angezeiget, und von diesem sodann der Betrag des Abfahrtsgeldes jedesmal in quanto et quali ausgesetzet, und zu Handen unseres königl. Fisci, wann unsere Einwilligung über die angemeinte Emigration des Eigenthümers und Abführung des Vermögens erfolgete, eingehoben werden solle. *) Tištěno: Erbrechts.

Wobei zu beobachten, dass das Abfahrtsgeld von dem, aus dem Königreich Böheim in auswärtige Staaten gehenden Vermögen, wenn auch in dem Lande, wohin dasselbe exportiret wird, hieran weniger oder auch gar nichts bezogen würde, generaliter auf 10 pro Cento festgesetzet bleiben; folglich die Ausmessung der Landesordnung O. 45. und der ergangenen Patenten dd° 6. Octobris 1753 nur in dem alleinigen Falle beobachtet werden solle, wenn in demjenigen auswärtigen Lande, wohin das Vermögen oder die Verlassenschaft exportiret werden will, entweder von dem, in die Erblande hereingehenden Vermögen ein grösseres Abzugsgeld abgenommen, oder die Erbschaft gar nicht herausgelassen würde; in welchen Fällen sodann nach aller Billigkeit das Reciprocum ex jure retorsionis Ziel und Maass zu geben hat.

In welcher Absicht dann dergleichen sich ergebende casus die betreffende Obrigkeiten, unter sonst verwirkender fiscalischen Strafe des Dupli Exportatorum, bei dem vorgesetzten königl. Kreisamt, und dieses unserem Landes-Gubernio die Anzeige zu erstatten haben; der Emigrations-Werber hingegen sammt dem Vermögen bis auf unsere allermildeste Schlussfassung mit nichten zu erlassen ist.

Další články 9.—22. týkají se přenášení měšťanského majetku v zemi nebo do jiných zemí dědičných a cizích, nepovoleného vystěhování do ciziny; bez rozeznávání stavů ustanovují o užitku jdoucím do ciziny ze zdejšího majetku, o nemovitostech a movitostech, jež zde náležejí cizozemcům ɔc. Patent jest datován na hradě Pražském 9. září 1769, a podepsán od Marie Terezie a od nejv. purkrabí hr. Filipa Kolovrata.

K tomu vyšel následující dodavek:

Wir Maria Theresia ɔc . . . entbieten allen und jeden unseren getreuen Landesinwohneren und Unterthanen unsere kaiserl. königl. und landesfürstl. Gnade, dann alles Gutes, und geben hiemit zu vernehmen, welchergestalten wir über die nach der Hand aufgeworfene Frage, wie es respectu des obrigkeitlichen Abfahrt-Geldes in Fällen, wenn das *Vermögen eines Unterthans* mit unseren höchsten Consens ausser Land gehet, und wenn solches nach einem emigrirten Unterthan dem Fisco heimfallet, zu halten seie? unsere gnädigste Entschliessung dahin geschöpfet haben,

dass die Obrigkeiten in beiden Fällen, wo entweder ein unterthäniges Vermögen in fremde Länder durch Erbfälle oder in andere Wege mit höchst unseren Consens

auszuführen gestattet, oder bei vorgegangener Emigration dasselbe ad Fiscum eingezohen wird, eben also wie in casu exportationis in ein anderes Erbland bei dem in § 7. des diesfälligen Patents dd° 9. Septembris 1769 ausgemessenen Abzugsrecht zu erhalten, dieses jedoch dahin zu erleitern seie, dass, wo für den obrigkeitlichen Consens und Weglossbrief die Jura Dominicalia zu entrichten kommen, sothane Gebührnisse nicht besonders angesetzet, sondern in das zehnprocentige Abfahrtgeld miteingerechnet, dem Fisco aber an dem übrigen Vermögen sein jus allezeit vorbehalten werden solle.

Wie es nun solchergestalten in der Hauptsache bei der Patentsanordnung de anno 1769 sein Verbleiben hat, so wird auch jedermänniglich sich hiernach genauest zu achten wissen. Hieran beschiehet unser ernstlicher Wille und Meinung. Geben ob dem königl. Prager Schloss den 27. Decembris 1770.

Maria Theresia (L. S.) — Ad mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis
Philipp Graf von Kollowrat — ex Consilio Regii Gubernii
Franz Scheiner.

483.

(1770, 27. ledna): Poznámky o občinách při některých vsech na Třeboňsku.

Notata über Gemeindgründe und Realitäten:

Die Stiepanower Realitäten sind unter die Dorfsbauern vertheilet.

Smržow: werden seit vielen Jahren nicht angebaut, sind demnach öd und verwachsen.

Mazelow: unter 2 Strich ist ein Feld dem Joh. Wosegpka auf 100 fl. Capital versetzt worden. Der Schmied geniesset unter 2 Strich gratis. Joh. Girowskeg geniesset auch unter 2 Strich gegen jährl. Zins per 1 fl. 30 kr. Den Wieswachs geniesset der Schmied unter 2, und der Hirt unter 4, zusammen unter 6 Fuder. Die übrige Felder liegen öd, und der Wieswachs wird zur Weid gebraucht.

Witin: Felder liegen öd. Das Heu und Wieswachs wird unter die Bauern vertheilt, und etwas auf den Gemeindstier vorbehalten.

Kosteletz: seind die Gemeindgründe unter denen Dorfsinsassen vertheilt.

Neplachow: Unter 9 Strich Felder mit 5 Teuchteln waren bishero verpachtet, von nun an wird sie die Gemeinde selbst geniessen. Das Heu wird für den Gemeindstier abgegeben. Unter 4 Strich seind öd.

Drahotieschitz: Haben an ihren Gründen unter 8 Strich Felder und 4 Fuder Heu dem Schwamberger Schafmeister verpachtet, das übrige liegt alles [öd]. Hievon zahlt obiger Pächter 12 fl.

Slaboschowitz: Geniesset der Schmied und Hirt unter 3 Strich; das Heu wird untereinander vertheilt.

Schweinitz: Werden 5 Strich von der Gemeinde angebaut, und gehet das Erfechsnete Getreid durch die Rechnung. Das Heu wird auf den Gemeindstier gegeben.

Lyschnitz: Unter 8 Strich geniesset der Gemeindschmied gegen jährlichen Zins von Strich per 1 fl. Den Wieswachs geniesset der Hirt.

Slowienitz: Unter 1 Strich geniesset der Gemeindschmied, unter 1 Strich der Steinrohrer Basstirz gegen Zins; das Übrige liegt öd. An Wiesen der Schmied unter 1, und der Hirt unter 2 Fuder Heu; und etwa 2 Fuder werden für den Gemeindstier aufbehalten. Auf dem Übrigen wird das Vieh geweidet.

Obermiletin: Geniesset die Gemeindegründe unter $1^1/_4$ Strich der Schmied. Dann unter 1 Fuder Heu fechsnet die Gemeinde aufn Stier. Übrigens theilt die Gemeinde Einkünfte unter sich.

Dinin: Von der Gemeind werden unter 5 Strich angebaut, worüber die Rechnung gelegt wird. Der Schmied geniesset unter 3 Strich gratis, und 1 Strich gegen Zins 1 fl. 30 kr. An Wieswachs geniesset die Gemeinde 2 Fuder Heu für Gemeindstier; der Schmied 2, und Hirt 1 Fuder Heu. Übrigens sind Hutweiden. Von Teichten wird die Rechnung gemacht.

Pelegitz: Der Schmied geniesset unter 4 Strich, das übrige öd. An Heu werden 3 Fuder gefechsnet: 1 auf den Gemeindstier, 1 dem Schmied, und 1 dem Hirten. Das übrige wird zu Hutweiden gebraucht. Die Teichtrubrique gehet in die Rechnung.

Sedlikowitz: Unter 2 Fuder Heu, wovon 1 Fuhr dem Schmied, und die 2. dem Schmied [sic] gegeben wird.

Hrdlořez: Ackerbare unter 2 Strich 3 Vr., wovon 2 Strich verzinset seind gegen 2 fl. 30 kr., und 3 Viertel geniesset der Schmied.

Kletz: Liegen öd. 1 Fuder Heu geniesset der Schmied.

Kolenetz: Der Schmied geniesset zur Werkstatt unter 4 Strich. Von der Gemeind werden 6 Strich angebaut, und über das Getreid wird Rechnung gemacht. 2 Hirt und Schmied geniessen unter 3 Fuder Heu, das Übrige wird zu Handen der Gemeind gefechsnet und verrechnet, gleich wie die Fische. Die übrigen Felder seind eingetheilt.

Altlam: Unter 6 Str. geniesset der Schmied an Zahlungs Statt. Heuer wird unter 4 Str. von der Gemeinde zugebaut. Auf das Getreid und Fische wird Rechnung alle Jahr gemachet.

Hammer: Unter 3 Vr. säet die Gemeinde, das Getreid wird dem Hirten geschüttet. 1 Fuder Heu wird unter der Gemeinde vertheilt.

Wall: Der Schmied geniesset unter 3 Strich; das Übrige ist öd geblieben; vor heuer aber wird darauf gebaut werden. Wieswachs geniesset die Gemeinde 2 Fuder, der Hirt 1, und Schmied 1, zus. 4 Fuder.

Gilowitz: Unter 4 Strich der Gemeindeschmied. Unter 1 Fuder Heu der Schmied, unter 1 dto der Hirt, und unter 1 Fuder geniesset die Gemeinde, wovon der Gemeindstier unterhalten wird.

Kramolin: Unter 1 Strich der Gemeindschmied.

Neulam: Unter $^1/_2$ Strich, welches öd lieget.

Hurka bei Zborow: 3 Vr., welches der Gemeindhirt geniesset.

Wlkowitz: geniesset unter $3^1/_2$ Vr. der Schmied.

Branna: sind alle Gründe vertheilet.

Stiepanowitz: ingleichen untereinander getheilet.

Lužnitz: Der Schmied geniesset unter 3 Strich. Der Chaluper Korczak gegen 3. Mandel aufn Winter angebaut $1^1/_2$ Strich. An Wieswachs zu Unterhaltung des Stiers bei 4 Fuder, die 2 Hirt jeder unter 1 Fuder, der Schmied unter 2 Fuder, das übrige liegt öd.

Przeseka: 6 Strich seind unter die Bauern vertheilet, 5 Strich liegen öd. An Wieswachs geniesset der Schmied 2, der Hirt 4, die Gemeinde aufn Stier 4 Fuder.

Kojakowitz: Die Felder liegen wüst und verwachsen; das Heu wird zu Unterhaltung des Stiers beibehalten.

Frahelz: Haben unter 9 Strich Felder; 6 Strich sind heuer brach liegen geblieben, 3 Strich seind öd. Diese brachliegende Felder pflegen durch die einheimische Bauern gegen 3ten Mandel angesäet zu werden. An Heu 3 Fuhren, wovon 1 Fuhr aufn Stier, und die übrige 2 werden unter einander vertheilt.

Poniedraž: Heuer werden $2^1/_2$ Strich aufn Winter mit dem Hirt in die Hälfte ausgesäet. Die übrige Felder liegen öd. An Heu werden bei 6 Fuhren gefechsnet und unter die Gemeind vertheilt.

Poniedražko: Die Gründe seind alle unter die Bauern in Gleichheit getheilt worden, bis auf 3 Strich Felder und unter 3 Fuder Heu. Die Felder werden gemeiniglich in die Hälfte angebaut; heuer liegen sie brach. Um die 3 Fuder Heu theilet sich die ganze Gemein.

Kosow: Die dortige Gemeindrealitäten, ackerbare Felder und Wieswachs in 24 Strich bestehend, hat der verstorbene Richter Ritirz auf 7 Jahr auf sich gezogen, und jedem Bauer hievon 16 fl. gezahlt. — Hier ist Differenz um beiläufig 20 Strich, welche Felder, nachdem die Bohdalische Chalupen abgebrannt, zur Gemeinde gezogen worden.

V knížecím archivě Třeboňském IA. 5AU. 1f., připojeno k písemnosti dané 27. ledna 1770. Zdá se, že to psal úředník dle výpovědí rychtářů na kanceláři, bez ohledu na to, co která obec měla psáno v katastru.

484.

Císař Josef patentem z 6. února 1770 chválí ochotu stavů českých k tomu, aby poddaní mohli si knihovně zakoupiti své grunty, a dává poddaným právo k tomu.

Wir Joseph der Andere von Gottes Gnaden erwählter Römischer Kaiser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs, Mitregent und Erbthron-Folger der Königreiche Hungarn und Böheim, Erzherzog zu Oesterreich, Herzog zu Burgund und Lotharingen ɔc ɔc. Geben anmit gnädigst zu erkennen, wasmassen Wir mit ausnehmender Zufriedenheit entnommen, dass unsere getreue Stände nicht nur von der Nutzbarkeit der Ueberlassung des Eigenthums deren Rustical-Gründen an ihre Besitzere überzeuget, sondern auch bereit sind, ihres Orts alles beizutragen und eine von verschiedenen ihrer Mitgliedern schon getroffene lobwürdige Vorkehrung allgemein zu machen.

Ueber welchen Betrag deren Ständen Wir denenselben Unser hägendes gnädigstes Wolhgefallen anmit zu bemerken, hirnächst kund zu machen befunden, dass nunmehro jedem Unterthan frei stehe, die grundbücherliche Einkaufung seiner dermalen de Quanto & Quali schon rectificirten und in dem Catastro Steuerali radicirten Gründen bei dessen Obrigkeit abzuverlangen, welche ihme hirzu mit denen leidentlichsten und allgemächlichsten Frist-Zahlungen unter denen in dem Catastro ausgewiesenen Grund-Zinnsen behilflich sein wird.

Und obwohlen die Obrigkeiten fortan selbst befliessen sind, die unnöthige Abänderungen mit denen Grund-Wirten wirksamst zu beschränken und solche ohne ihren eigenen Vorwissen nicht geschehen zu lassen; so werden doch sie Unterthanen durch die schon verstandene Einkaufung noch weit mehr sicher gestellet sein, bei ihren Gründen ohne zu besorgender Abnehm- und Abänderung im beständigen ruhigen Besitze und eigenthumlichen Genuss erhalten zu werden, und solche dergestalt ihren Kindern oder Anverwandten verlassen zu können. Wir haben anbei die Dominia ihres eigenen, von fleissigen und wohlhabenden Grundwirten zu erwartenden Nutzens erinneren, folglichen selbe zu Eingestehung deren leidentlichsten Bedingnussen anmahnen wollen, in der gänzlichen Zuversicht, dass, — da wir sowohl von dem Fortgange dieses Geschäfts mit Benennung deren Obrigkeiten und deren denen Unterthanen eingestandenen Bedingnussen benachrichtiget sein, als dem Publico davon die Kenntnuss ertheilet wissen wollen, — die Obrigkeiten nicht verabsaumen werden, ihre diesfalls mit denen Unterthanen getroffene Verbindlichkeit bei denen Kreisämtern zu sothanem Ende ohne Stempel oder weiteren Gebühr einzureichen, welche selbe halbjährig, nemlich mit Verlauf des Monats Martii und Septembris jeden Jahrs unfehlbar an unser zeitliches Gubernium einsenden, überhaupt aber Unser Gubernium diesem Uns so angelegenen ganzen Geschäfte, so viel an ihm ist, den erforderlichen Trieb zu geben befliessen sein solle. Geben ob dem Königl. Prager Schlosse den 6. Februarii 1770.

Ad Mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis

(L. S.) ex Consilio Regii Gubernii.

Philipp Graf von Kollowrat. Ferdinand Hickisch de Lauro.

Z původního tištěného exempláře. Český překlad byl též tištěn, jest však v hlavních místech nesrozumitelný (v arch. Č. Musea).

485.

Nejvyšší rozhodnutí k napravení a potrestání útiskův, páchaných na poddaných knížete Mannsfelda na panství Dobříšském,

podepsané

císařovnou Marií Teresií ve Vídni 12. května 1770.

Zjištění hrubých zlořádů ve správě poddaných na panství Dobříšském dalo velký popud k pronikavým reformám, jež Marie Terezie v posledním desetiletí svého panování dávala prováděti v záležitostech poddanských v Čechách i v Moravě. Že na Dobříšsku lid byl krutě utiskován proti robotnímu patentu z roku 1738, na to upozornil nejprvé baron Unwerth v pamětném spise podaném ke dvoru, načež císařovna dne 16. srpna 1768 nařídila českému guberniu, aby dalo věc vyšetřiti. Hejtman kraje Berounského, v němž panství Dobříšské leželo, hrabě Lažanský podal první svou zprávu 29. listopadu 1768, kteráž mu však jakožto nedostatečná byla vrácena. Potom hr. Lažanský konal skutečné šetření na Dobříšsku (k němuž byl přivolán také baron Unwerth), a podal o něm novou zprávu, kterouž gubernium doprovodilo dne 11. května 1769 do Vídně; některé udaje Unwerthovy byly v ní potvrzeny, některé však Lažanský pomíjel vyšetřiti. K návrhu dvorské kanceláře císařovna již dne 29. září 1769 učinila některá nařízení k odstranění vyšetřených zlořádů, nařídila uděliti důtku krajskému hejtmanovi hr. Lažanskému za nedbalé úřadování, a rozkázala provésti nové vyšetření, a to skrze šl. Streeruwitze hejtmana sousedního kraje Kouřimského, tedy s pominutím místního krajského hejtmana hr. Lažanského. Vrchnosti Dobříšské bylo toto úřední zakročení nemilé, i chtěla se za ně pomstíti na poddaných; ku konci roku 1769 dala zavříti a tuze hlídati svoje lesy, aby poddaní nemohli choditi do nich na dříví, jak byli zvykli; z toho vznikl odboj. Když baron Unwerth dal o tom věděti nejv. kancléři hraběti Rudolfovi Chotkovi, císař Josef jakožto spoluvládař rozhodl podle návrhu kanceláře dne 19. ledna 1770, aby dvorní rada Koch a krajský hejtman Streeruwitz vyšetřili také záležitost braní dříví z panských lesů. Zatím šl. Streeruwitz provedl již svoje vyšetřování na Dobříšsku, a Pražské gubernium jeho zprávu dne 27. ledna 1770 se svými návrhy vypravilo ke dvoru. Výtah z obšírné zprávy Streeruwitzovy tištěn jest v Grünbergově Bauernbefreiung II. 179—185, kdež najdou se také výtahy z dřívějších a pozdějších písemností (str. 167—187) k tomu náležitých.

Zde následuje úplný text nejvyššího rozhodnutí, jež o návrzích komisaře Streeruwitze a českého gubernia vyšlo 12. května 1770; stará kopie jeho jest v knížecí Lobkovické knihovně v Praze pod Petřínem, a z ní nový opis pořídil si archiv zemský, podle něhož učiněn jest tento otisk. Máme v tom rozsudku spolehlivé svědectví o tom, kterak zle tehdáž bývalo nakládáno s poddanými od vrchností a od jich úředníků, a kterak vláda smýšlela o těch útiscích i jakými prostředky hleděla je napraviti. Nejprv k zamezení takových zlořádů v budoucnosti nařizuje se nově rozhlásiti starší nařízení o povinnostech poddanských z let 1738 a 1748,

kdež byly vytčeny také meze těch povinností. Potom ve 14 kusích rozhoduje se o mnohých stížnostech jednotlivých poddaných a nařizuje se v tom náprava. Následuje dále rozhodnutí o jiných stížnostech, jež jsou roztříděny na 13 skupin; mezi nimi první skupina pocházela od rychet čili obecních úřadů, a k nápravě těch stížností nařizují se čtyři pravidla pro budoucnost; také v ostatních skupinách (2.—13.) vyřizují se četné nesnáze novými předpisy, jež přinášely úlevu poddaným. Ku konci jest (nečíslovaná) řada nařízení a rozsudků, kterými ukládaly se tresty na vrchnost Dobříšskou a na její provinilé úředníky.

Největším vinníkem nepochybně byl lesmistr (Forstmeister), jenž patrně měl na panství Dobříšském vrchní hospodářskou správu, jaká na jiných panstvích bývala konána dříve od hejtmana a tehdáž již od direktora. Jmeno zlého lesmistra Dobříšského neuvádí se v nejvyšším rozhodnutí. Rytíř Jeník z Bratřic ve svých pamětech uložených v Českém Museu (Bohemica IV. str. 514—522) píše o něm, že jmenoval se Svoboda; za své karabáčnické ukrutenství byl prý odsouzen na 6 let do špinhauzu, a byv na přímluvu knížete Mannsfelda po 4 letech z vězení propuštěn, strávil ostatek svého života v Příbrami, kdež jeho dcera byla vdána za primasa; ač byl bohatý, skončil smutně, jsa prý ode všech opovržen.

Maria Theresia ɔc. Hoch und wohlgeborne, wohlgeborne, edle, liebe Getreue! Uns ist aus dem von euch unterm 27. Jan. gutachtlich eingeleiteten Bericht des Kaurzimer Kreishauptmannes von Streeruwitz über die ihme gnädigst aufgetragene Untersuchung der auf der Fürst Mannsfeldschen Herrschaft Dobrzisch verübten Unterthans-Betrückungen der umständliche Vortrag gehorsamst abgestattet worden; und wir haben hierauf nach denen von euch vorläufig gemachten drei Hauptabtheilungen, was nemlich

1° zu künftiger Verhütung derlei Prägravationen festzusetzen, dann wie

2° die Unterthanen in Ansehung des Verflossenen schadlos zu halten, und was

3° sowohl ratione des Ersatzquanti, als der übrigen Untersuchungen annoch durch ersagten Kaurzimer Kreishauptmann vorzukehren wäre, unsere höchste Entschliessung dahin abgeschöpfet, dass nachdem

ad 1. die zu gedachten Dobrzisch sich veroffenbarte Unordnungen und selbst die Erfahrniss bestätigen, wienach viel Bedrückungen der Unterthane aus Unwissenheit unserer höchsten Satz- und Ordnungen von denen Beamten ausgeübet worden sein: so ist nicht nur an deme, was ihr zu Befolgung unserer massgebigen Verordnung vom 29. Sept. a. praet. an den Berauner, wie auch an oberwähnten Kaurzimer Kreishauptmann verfüget, sondern auch hieran ganz wohl beschehen, dass jener nicht allein bei dem Dominio Dobrzisch, sondern auch in seinem unterhabenden ganzen Kreis *die Robotpatente de anno 1738,* dann das *Contributionspatent de anno 1748 erfrischen* lassen, zugleich auch den Wirthschaftsämtern und Magistraten die Anschaffung dieser Patente anbefohlen. Wie zumahlen aber vorerwähnte Unwissenheit zweifelsohne auch in mehreren Orten fürwalten dürfte, so ist hiermit unser gn. Befehl an euch, dass ihr diese in dem Berauner Kreis veranlasste Verfügung allenthalben im Lande per Circulare kundmachen und verordnen sollet, damit längstens

bis ultima Augusti gegenwärtigen Jahrs alle Wirthschaftsämter und Magistrate sich sowohl die Robots- als Contributions-Patente beilegen, und solche allstets nicht allein auf den Wirthschaftskanzleien zu jedermanns Einsicht affigirt erhalten, sondern auch in all jenen Orten, wo ordentliche Gerichte obhanden sind, ein Exemplar dahin abgeben, und wegen der diesfällig ohnfehlbaren Befolgung sich in denen Kreisämtern bei der pro Octobri alldort zu leistenden Contributionsabfuhr durch die ohnedies mit den Contributionsgeldern dahin abgehenden Beamten mit Vorzeigung dieser beiden Patente umso gewisser ausweisen, als im widrigen jene Oberbeamte, welche bei ihren unterhabenden Wirthschaftsämtern diese unsere Hilfsanordnung bis dahin in gehorsamsten Vollzug zu setzen ausser Acht lassen werden, empfindlich bestraft werden sollen. Auf wessen ohn[n]achbleiblichen Vollzug die Kreishauptleute bei eigener Verantwortung in dem Fall, da bei einer hervorbrechenden Untersuchung unterthäniger Beschwerden sich äussern sollte, dass diese Patente bei dem Wirthschaftsamt nicht vorhanden gewesen, allen Fleisses zu invigiliren, und nicht allein jene Wirthschafsämter und Magistrate, die sich angeordnetermassen bei der Contributionsabfuhr pro Octobri mit diesen Patenten nicht ausweisen werden, euch zur gehörigen Ahndung namhaft zu machen, sondern auch in Zukunft alljährlich diese Ausweisung und Vorzeigung der Patente in termino der Contributionsabfuhr pro Julio von einem jeden Wirthschaftsamt oder Magistrat wiederholen zu lassen haben. Euch annebenst befehlende, dass ihr alsogleich die zuverlässige Auskunft, ob auch die erforderliche Anzahl Exemplarien von so ein- als andern dieser Patente, um das ganze Königreich dahin [sic] zu versehen, vorhanden sei, einholen, und im Fall hieran ein Abgang wäre, die nöthige Anzahl ohnverlängt in Druck auflegen lassen, den Preis davon nach Billigkeit bestimmen und im Lande kundmachen, auch von diesen neuen Auflagen die gewöhnliche Anzahl Exemplarien anhero einschicken, und anbei zur durchgängigen Beobachtung anordnen sollet, damit alljährlich mit Anfang des Jahrs der ganze Inhalt dieser Patente bei jedem Dominio den versammelten Unterthanen vorgelesen werde. Wohingegen

ad 2. & 3. obangeregte Hauptabtheilung des Untersuchungs-Berichts wir auch über die darin vorkommende verschiedene Objecta unsere höchste Resolution dahin ertheilen, als

ad 1. durch die dem gewesten Berauner Kreishauptmann Grafen Laschansky wegen der mit den *Steuerbücheln* vorgegangenen Unrichtigkeiten gemachte Verhebung seines Unfleisses und Nachlässigkeit in Beobachtung der vorgeschriebenen Ordnung unsern höchsten Befehl vom 29. Sept. a. praet. das schuldige Gnügen geschehen sei.

Belangend aber die Bestrafung derjenigen *Dorfrichter,* welche sich wider die Generalien bei der Contributionsabfuhr eine ungebührliche Abgabe zugeeignet haben,

dann den diesfälligen Ersatz: da ist recht geschehen, dass jene an dem Wenzel Syrotek aus dem Dorf Buhy[1]) und dem Paul Wlczeck aus Kenietap[2]) schon wirklich vollzogen worden; wohingegen der Johann Suck aus Rostowitz[3]) bei der vorkommenden Beschaffenheit, da derselbe von denen empfangenen 4 fl. sich nichts zu geeignet, sondern solche in bonum commune verwendet hat, sowohl von der Strafe als dem Ersatz hiemit gn. losgezahlet wird. Der Johann Zaul aus Sleczin[4]) aber, ohngeachtet derselbe zwar nichts begehret, doch allemal in Annehmung verbotener Abgaben contra legem gehandelt hat, mit Entsetzung seines Richteramts zu bestrafen, jedoch aus der angeführten Ursach von dem diesfälligen Ersatz zu entheben ist.

[1]) Nepochybně ves Luhy. — [2]) Konětopy. — [3]) Rosovice. — [4]) Ves Nečiné.

Respectu der von oberwähnten Syroteck und Wlczeck, dann von denen Erben der zwei verstorbenen Richter, Veit Plawez aus Heiligen-Feld und Drachau aus Drewick,[1]) zu leistenden Ersatzposten approbiren wir euren Antrag, dass insoweit es, ohne dieselben ausser Contributions- und Nahrungsstand zu setzen, aus ihrem eigenen Vermögen geschehen kann, oder ihnen von der Obrigkeit eine Bonification zufliessen wird, der zu ersetzende Betrag von ihnen einzutreiben oder von der obrigkeitlichen künftigen Vergütung abzuziehen, jedoch vorhero annoch nöthig sei, dass die von dem Untersuchungs-Commissario nur von ungefähr ausgeworfene Ersatzposten ordentlich und genau berechnet, und da, wo die Erben in facto tertii versiren, durch beglaubte Zeugnisse und andere rechtsgnügliche Beweismittel der Erfordernuss nach eruiret, auch von euch die eruirten Ersatzquanta vorläufig adjustiret und gehörig ausgemessen werden. Welches ihr also annoch zu veranlassen habet. Soviel nun weiter

[1]) Ves Drevníky; příjmení Drachau jest nejspíš také chybně psáno, snad na místě Drahan.

ad 2. die unterthänige Bedrückung bei *Verführung der obrigkeitlichen Materialien* in entfernte Orte, und dass denen Individuis von der Obrigkeit selbst eingestandenermassen durch so viele Jahre weder das behörige Futter für das Zugvieh, noch das Kostgeld für den Knecht, noch das Stallgeld abgereichet worden, nebst der diesfälligen Schadloshaltung pro praeterito anbelanget: da begnemigen wir es nur mit dem Untersuchungs-Commissario vereinigtes Einrathen,[1]) dass das Ersatzquantum, — da die Sache durch die Geständnuss der fürstlichen Beamten schon gnüglich erhoben, mithin eine weitere Vernehmung der Obrigkeit nur zu einem längeren Aufenthalt führete, — mit Einbegriff des Stallgelds jedoch auf 18.579 fl. 20 kr. von nun an bestimmet, dieser Betrag aber denen Unterthanen wegen der besorgenden Versplitterung nicht ausgefolget, sondern die Vertheilung unter die Percipienten zwar verfasset, das Capital aber in fundo publico angeleget, und von dem eingehenden Interesse ein Theil des auf einen jedweden Percipienten ausfallenden Contributionalis für sie und zu ihren Handen entrichtet, andurch also ein

beständiger fundus contributionalis hergestellet, und diese Unterthanen stets in guten und aufrechten Stand erhalten werden.

[1]) Snad má se rozuměti: da genehmigen wir nur *das* .. vereinbarte Einraten.

Und da ausserdem bei diesem Beschwerpunct annoch vorkommet, dass die Unterthanen auch zur Saatzeit zu den *weiten Fuhren* verhalten worden; die Aufrechthaltung des Contribuents aber sowohl als der Cultur selbst erfordert, hierwegen für das künftige eine besondere Vorsehung zu thun: so ist hiemit unser gn. Befehl an euch, im ganzen Lande allgemein zu verordnen, dass die weiten Fuhren in der Zeit der Saat, des Heumachens und Schnitts, dann der Weinlese, wo der Unterthan einigen Wein bauet, nicht gefordert werden sollen; es wäre dann, dass in besonders dringenden Fällen der Wirthschaftstrieb keinen Verzug leiden könnte, wo denen Dominien derlei weite Fuhren auch in besagten Zeiten zu fordern, gegen dem jedoch einzuraumen ist, dass sie sodann die Anzeige jedesmal an das Kreisamt nach geschehener Sache abzugeben gehalten sein sollen.

ad 3. Folgert sich die Entscheidung der Beschwerde sammentlicher Dorfschaften über die zum Verschleiss im hohen Preise vorgelegten *obrigkeitlichen Feilschaften* von selbsten aus dem wortlautlichen Inhalt des Robotpatents und unsers höchsten Rescripti von ao 1752. Da nun der eigentliche Betrag des für die aufgedrungenen Feilschaften in die obrigkeitlichen Renten eingegangenen Geldes klar erhoben, und hiernächst auch dasjenige, was denen Fleischhackern und Schänkern wider Willen aufgehalset wurde, mitinseriret worden: so nehmen wir keinen weitern Anstand, die von dem Untersuchungs-Commissario mit Einbegriff der poena dupli auf 2088 fl. 16 kr. verrechnete Posten der Obrigkeit, salvo regressu wider den Forstmeister, zum Ersatz aufzuerlegen, und solche gleichergestalt zum besten der Contribuenten in die Contributions-Cassam abführen zu lassen. Und gleichwie pro futuro durch die bereits erfolgte Republicirung des obangeregten Generalis de anno 1752 diesem Unfug überhaupt die gehörige Schranken gesetzet worden seind, als habet itzo denen Kreishauptleuten weiters aufzugeben, dass jeder auf die vorgegangene Zuwiderhandlungen dieses Generalis ex officio forschen, und die schuldig befindende Dominien zu der erwirkten poena unnachsichtlich verhalten solle, hiernächst gleichfalls in Nachsehung der unterthänigen Berg- und Hüttenleute durch das Kreisamt fleissig invigiliren zu lassen, womit denenselben die Victualien in keinem allzuhohen Preis aufgedrungen, sondern hierunter die Billigkeit beobachtet, und keiner wider Willen zur *Robots-Reluition* gezwungen werde.

Wo übrigens wir über die Beschwerde der unterthänigen Beckern und Getreidhändler wider das ihnen in übermässigen Werth *aufgedrungene Getreide* euren weiteren unterthänigsten zugesicherten Bericht des ehestens gewärtigen, auch aber inmittelst in Kraft dieses befehlen, dass nachdeme der in diesem Mannsfeldschen

Dominio befundene Unfug, nach welchem die Getreidhändler und Bäcker das Getreid anderstwo als auf dem herrschaftlichen Schüttboden nicht erkaufen dörfen, in mehreren Dominien eingeschlichen sein mag oder noch eintreten könnte, ihr solches durch ein Generale sub poena dupli zu verbieten, und denen Kreishauptleuten aufzutragen habet, damit sie de praeterito die diesfällige Forsch- und Untersuchung nach Amtspflichten vornehmen.

ad 4. Werden wir auch in Ansehung des *Salz-Verschleisses* und diesfalls zugestatteten obrigkeitlichen Zuschlags des Preises mit ehesten unsere gn. Willensmeinung zukommen lassen. Hiernächst aber

ad 5. wegen der von dem obrigkeitlichen Forstmeister für die *Heirats-Consensus* wider unsern, im Lande kundgemachten Verbot zur Ungebühr abgenommenen, von dem Untersuchungs-Commissario nach Abzug der ordentlichen Gebühr auf 158 fl. 5 kr erhoben[en], und von dem *Forstmeister* selbst eingestandenen Accidenzien zur Resolution ertheilen [?] und befehlen, dass denen Individuis die Obrigkeit den diesfälligen Ersatz zu leisten schuldig seie, weil sie sothane erhöhte und von denen Beamten indebite bezogene Tax abzunehmen ausdrücklich gestattet; worzu ihr also den Fürsten Mannsfeld zu verhalten, zugleich auch allen Kreishauptleuten per circulare aufzugeben habet, darauf zu invigiliren, ob nicht in ihren Kreisen unter dieser Rubrik ein mehreres abgenommen werde. Um aber respectu deren übrigen hier vorkommenden Taxen, die von denen Beamten in partem salarii bezogen werden, für das künftige eine General-Ausmessung auszusetzen, darüber habt uns ihr anvorderst euer gehorsamstes Gutachten zu erstatten.

ad 6. Haben wir die nunmehr noch klarer erhobene und höchst sträfliche Excesse sowohl in quantitate als qualitate der *Roboten* mit dem grössten Unwillen wahrnehmen müssen, da nemlich nicht nur deren Anzahl über die Dominicalfassion de ao 1749 von 31.148 Zug- und 34.476 Fussroboten durch 20 Jahr auf 49.572 Zug- und 89.648 Fussrobottage unverantwortlich erhöhet und gesteigert, sondern auch Menschen und Viehe über ihre Kräfte unmässige Ladungen und Tagwerke aufgelastet, die Robotreluitiones, sonderheitlich bei dem Gericht *Chlump*,[1]) unerschwinglich und weit über die landesfürstliche Prästationes auf 7 bis 800 fl. hinaufgetrieben, unerlaubte Straf- und Executionsgelder erpresset, denen Unterthanen die Anticipat- oder zurückgehaltene Roboten auf einmal auferleget, ja nicht einmal die Sonn- und Feiertäge zu guten gelassen worden seind.

[1]) Rozumějí se dvě odlehlé vsi, Chlum Přední u Vltavy a Chlum Zadní u Kosobud, obě nyní v okrese Sedlčanském.

Nun haben wir zwar durch unsere höchste Verordnung vom 29. Sept. a praet. hierwider zum Theil die abhelfliche Mass zu verschaffen anbefohlen; wi zumal aber nunmehr bei denen durch die nähere Untersuchung specifice und un

ständlich erhobene Prägravationen sowohl pro futuro zu Unterbrechung derlei Eigenmächtigkeiten und Herstellung der gesetzmässigen Ordnung und Billigkeit in der Robotsverrichtung, als auch pro praeterito denen widerrechtlich betrückten Unterthanen zu ihrer Entschädigung zu verhelfen, eine ausgiebigere Vorkehrung nöthig sein will: so verordnen wir und befehlen hiemit, dass für das künftige durch den von Streeruwitz alsogleich zu Behebung aller diesfälligen Beschwerden die allgemeine Robot auf das Quantum der Dominicalfassion von ao 1749 reduciret, und ausser den alleinigen Fall, wenn die Obrigkeit und [snad: unter] dieser Zeit auf Dominicalgründen mehrere Bauern angesiedelt zu haben erweisen kunnte, keine mehreres passirt; folglich zu diesem Ende eine eigene Robotseintheilung und Repartition auf der ganzen Herrschaft von Streeruwitz entworfen und an euch zur Approbation eingesendet; übrigens aber die Obrigkeit im Schnitt, Heumachen und andern ausserordentlichen Wirthschaftsvorfallenheiten an die Vorschrift des Robotspatents angewiesen; die Dobrzischer Stadtler und andere Unterthanen, welche über das uralte Herkommen und rechtmässige Gewohnheit mit mehreren Roboten betrucket worden, auf die alte Schuldigkeit, welche die Dominicalfassion ausweiset, herabgesetzt; mit dem Dorf *Chlump* hingegen, welches wegen allzuweiter Entlegenheit nicht füglich zur Naturalrobot gezogen werden, von eine [sic] billigmässige und der Ansässigkeit dortiger Unterthanen angemessene Robotreluition mit Einwilligung beider Theile und mit der von euch darob zu ertheilenden Approbation behandelt [sic], oder bei nicht zu Stand bringender freiwilligen Reluition die Robot in natura nach der Dominicalfassion und mit der patentmässigen Einrechnung des Hin- und Herweges ausgemessen; überhaupt auch circa qualitatem der Robot alle bisherige Excesse ernstgemessen abgestellet, und zu Vermeidung aller künftiger Beschwerden die Ladungen und Tagwerke nach denen Kräften des Viehes und der Menschen ausgemessen, und keine Anticipation deren Roboten oder die auf einmal abfordernde Verrichtung der zurückgehaltenen anderergestalt, als wenn solche der Unterthan ohne Vernachlässigung seiner eigenen Wirthschaft füglich prästiren kann, gestattet; auch sowohl auf all dieses, als auf jenes, was schon ad hunc passum untern 29. Sept. a. praet. angeordnet worden, dem Kreishauptmann stetshin die pflichtmässige Ob- und Einsicht bei dessen eigener Verantwortung von euch aufgetragen werden solle. Und werdet ihr über sothane Regulierung des futuri, wie solche in Folge unserer vorstehenden ah. Anordnung zu Stand gebracht worden, längstens binnen 2 Monaten euren umständlichen Bericht anher abgeben.

Wohingegen ihr quoad praeteritum der Obrigkeit diese in quantitate und qualitate ausgeübte Robotsexcesse auf das schärfste zu verheben, und selbe zum Ersatz aller erweislich zur Ungebühr auferlegten Roboten und übermässig abgenöthigten Reluitions-, Executions- und Strafgelder wegen nicht verrichteten Roboten,

als ungebührlicher, in denen Generalien verbotener Exactionen zu condemniren habet. Wobei wir euch, um diesen armen Leuten durch den kürzesten Weg zu sothanen Ersatz zu verhelfen, anmit gn. befehlen, diese Exactiones und Beschwerden aller Individuorum, jedoch nicht durch den dermaligen Kreishauptmann, sondern durch den von Streeruwitz, eben also, wie es schon oben wegen Regulirung des futuri verordnet worden, verlässlich und mit Vernehmung der Beamten erheben, hierüber ein förmliches Protocoll formiren, solches dem Fisco zu Vertretung der Unterthanen zustellen, und hierüber bei dem Consessu in causis summi principis ohne aller Weitläufigkeit das Ersatzqantum ausmessen zu lassen; wie nicht weniger die *Chlumer* Unterthanen mit ihren Beschwerden wegen der übermässigen Reluitionsgelder und diesfalls abgenöthigter Unterschrift eines Reverses ebenfalls unter Vertretung des Fisci dahin anzuweisen, und den Erfolg des Consensual-[1]) Decisi uns binnen 4 Monaten ohnfehlbar gehorsamst anzuzeigen. Wornächst ihr ein eigenes Patent, dass ein bei seinem Vater in Brod stehender verheirateter Sohn zu einer besonderen Robot für seine Person nicht verhalten, noch von ihm einiges Robotgeld angenommen werden möge, entwerfen und uns zur Begnehmigung einschicken werdet.

[1]) Čti: Consessual-

ad 7. Betreffend die gewaltsame *Wegnahme des unterthänigen Viehes* und Abdrückung ihrer Productorum um den eigenwilligen Schätzungswerth der Beamten, dann die hiebei von dem *Forstmeister* zu Schulden gebrachte Falsa: da ist unser gemessener Befehl, dass nachdeme die Nachzahlung derer den Unterthanen für dieses abgenommene Vieh annoch hinausgebührenden, von dem Untersuchungs-Commissario erhobenen 110 fl. 57 kr. mit Nichten erwiesen, sondern nur auf blossen Hörensagen begründet worden, ihr durch den Kreishauptmann, ob dieser Ersatz wirklich geschehen sei, nachfragen, und wo solcher noch nicht befolget worden wäre, sogleich aus denen obrigkeitlichen Renten an die betreffende Unterthanen leisten lassen sollet. Und da hiebei vorkommen, dass der abgesetzte *Contributionseinnehmer Bunck* seit 1763 unvereidet manipuliret habe, so ist die Beeidigung des neu angestellten in conformitate des Systemal-Patents von euch allschuldigst angekehret worden; ihr habt jedoch allen übrigen Kreisämtern im Lande aufzutragen, dass selbe, ob die in ihren Kreisen befindliche Contributions-Einnehmere in Eidespflicht genommen worden, genau nachforschen, und wo dieses unterblieben, annoch befolgen lassen. Übrigens habet ihr denen obrigkeitlichen Beamten, welche auf Befehl des allen Gewalt gehabten *Forstmeisters* die Unterthanen zur Unterschrift des von ihm ausgefertigten falschen Attestati zu verleiten versuchet und auch zum Theil verleitet haben, einen scharfen Verweis zu geben. Über die Strafmässigkeit ersagten Forstmeisters aber wird auch das Weitere in Folge dieses unsers höchsten Rescripti bedeutet werden.

ad 8. Approbiren wir gn., dass die von denen Unterthanen vor das *vorgeliehene Getreid* übermässig abgenommene, und von dem Untersuchungs-Commissario pro annis 1765, 1766 und 1767 auf 307¼ nö. Mezzen consignirt und verrechnete Beträgniss, nebst denen wider das Systemalpatent und unsere höchste Verordnung de ao 1750 ungebührlich eingehobenen 27 fl. 19 kr. Staubgeld, alsogleich von der Obrigkeit denen Damnificatis zurückgestellet, und dieselbe zu diesen Ersatz salvo regressu contra quemcunque verhalten werde; euch anbei befehlende, dass ihr ob dem gewissen Erfolg des Ersatzes wohl invigiliren sollet. Soviel nun

ad 9. einestheils die abscheuliche Erpress- und Zueignung übermässiger *Geldstrafen*, und anderntheils das so unmenschlich als tyrannische Verfahren mit denen Unterthanen anbelanget, so bestehen erstere, soweit sie ab ao 1753 und resp. 1760 von dem Untersuchungs-Commissario eruirt werden können,

bei dem Waldamt in	5420 fl. 53 kr.
und bei dem Rentamt in	1137 „ 45 „
zusammen .	6558 fl. 38 kr.

Ausser diesem aber in nachstehenden Posten, welche die Obrigkeit zu eigenen Handen empfangen:

von dem Anton Baickornsky in	400 fl.
von dem Franz Baickorsky[1]) in	100 „
und von dem Abdecker Wenzel Schulz	300 „
zusammen . .	800 fl.

Da nun die beiden ersteren ab imputata receptatione ferae furtivae bereits von euch absolvirt worden, und der dritte nicht einmal in einem reatu verfangen war: so befehlen wir euch, die Obrigkeit zur Zurückzahlung dieser 800 fl. mit denen Interessen a die perceptionis an nur benennte 3 Individua zu verhalten, und derselben, dass sie sich über befolgte Zahlung bei dem Kreisamt binnen 14 Tägen behörig ausweisen solle, aufzuverlegen[2]); respectu des dem *Forstmeister* dabei zur Last fallenden criminis concussionis et subornationis testium hingegen, die dahin einschlagende Acta unserer Appellations-Kammer zu dem Ende abzugeben, um bei der wider denselben allda angestrengten Criminal-Inquisition auch auf die Bestrafung dieses Verbrechens, und sonderheitlich auf die Entschädigung dieser unschuldig angegebenen Leute wegen ihres ohne Verschulden erlittenen Arrests und gehemmter Nahrung, den justizmässigen Bedacht zu nehmen.

[1]) Grünberg II. 174 je píše Anton und Franz Pakowsky. — [2]) Rozuměj: aufzuerlegen.

Belangend hirnächst die übrigen obangeführtermassen in einem Betrag per 6558 fl. 38 kr. zusammengezogene *Strafgelder*, da können wir eurer Meinung keineswegs Beifall geben, dass vorerst die obrigkeitliche Entschädigung von den eigentlichen Strafen abzusondern und auseinander zu setzen wäre; gestalten einerseits

laut der Untersuchungs-Relation diese Separation wegen des niemals geschätzten, noch weniger jetzo mehr zu eruiren möglichen, sondern meistens nach Angeben der Denuncianten ohne aller Besichtigung ausgemessenen Schadens nimmer mehr zu bewirken sein werde; andererseits aber die Obrigkeit dadurch, dass sie die legale Schätzung unterlassen, und sich wider die Generalia die Strafgelder zugeeignet, factum suum gemacht, folglich das onus probandi auf sich geladet hat. Es ist demnach unser höchster Wille und Befehl, dass ihr die Obrigkeit mit scharfer und nachdrucksamer Verhebung ihres wider die ah. Satz- und Ordnungen verübten Benehmens zum unverweilten Erlag obiger 6558 fl. 38 kr. zu Handen des Kreisamts verhalten, hievon sogleich dem Joseph Kopa aus Hraschitz[1]) 100 fl., dem gewesten Richter Suck aus Rostawitz[2]) 50 fl., und dem Georg Jaresch von Althütten 30 fl., als blosse von der Obrigkeit erpresste Strafgelder restituiren; das Übrige aber bei dem Kreisamt in Deposito aufbehalten, und der Obrigkeit einen Terminum von 4 Wochen, binnen welchem sie bei dem consessu in causis summi principis ihre angebliche Entschädigung zu erweisen habe, anberaumen, dem Fisco die Vertretung der Unterthanen auftragen, sofort ihre Obrigkeit, was derselben durch schleunig zu schöpfende richterliche Erkanntnuss zur Schadensvergütung zugesprochen werden wird, von dem disponirten Quanto wieder ausfolgen lassen, über die Anwendung des verbleibenden Depositi aber euer weiteres Gutachten an uns erstatten sollet. Beinebens auch pro futuro die Obrigkeit alle Zueignung der Geldstrafen und eigenmächtige Schätzung des Schadens ohne Zuziehung des Richters und Geschwornen sub poena quadrupli und bei noch empfindlicherer Ahndung zu untersagen habet.

[1]) Hraštice. – [2]) Rosovice.

Wie dann nicht minder dem *Fürsten von Mannsfeld* als Obrigkeit wegen seiner sträflichen Connivenz, dass er seinen Beamten mit den Unterthane auf eine so grausame und unmenschliche Art zu verfahren gestattet, ein scharfer Verweis zu geben, und die ernstliche Bedrohung zu machen ist, dass sofern noch weiter eine solche Misshandlung der Unterthanen vorkommen sollte, wir wider denselben ein weit empfindlicheres Einsehen zu verhängen bemüssigt sein werden. Anbei habet ihr auch die vorgefundene *Strafmachine* oder den sogenannten Zwanger alsogleich abzuschaffen, und durch einen eigends dahin abzuordnenden Kreiscommissarium verbrennen zu lassen; der Obrigkeit aber bei 1000 Ducaten Strafe und denen Beamten bei Strafe eines zweijährigen operis publici in Eisen und Banden zu verbieten, sich hinfüro dergleichen und anderer ungewöhnlichen Strafmachinen zu gebrauchen.

Und da das Delictum saevitiei besonders den *Forstmeister* aggraviret, auch noch mehrere Beschwerden wider denselben vorkommen, welche bishero nicht haben eruirt werden können: so befehlen wir auch durch das Kreisamt auf dieser ganzen Herrschaft kundmachen zu lassen, dass alle und jede Parteien, die an denselben etwas rechtmässig anzusuchen oder sich zu beschweren Ursach haben, ihre Klagen

bei dem Kreisamt anbringen und erweisen sollen. Wohingegen jene, die etwas Unwahrhaftes anbringen würden, unnachsichtig mit dem Spinnhaus bestraft werden sollen; worüber sodann das Kreisamt aus sammentlich derlei Anbringen ein Protocoll zu formiren, die Untersuchung, da wo nöthig, anzukehren, und seine Relation sammt dem Protocoll an euch abzugeben, ihr aber sofort nach Befund das Weitere zu verfügen habt.

Übrigens ist der wegen des unmenschlichen Verfahrens mit denen Unterthanen besonders angeschuldigte *Wirthschaftsbereiter Joseph Ruppert* mit einem halbjährigen Zuchthausarrest zu bestrafen, von der Herrschaft gänzlich abzuschaffen, und dieses zu Erspieglung anderer im ganzen Lande kund zu machen; wie dann nicht minder wegen der Fälle in Betreff des Georg Mautick, Jacob Wostareck, Jacob Harlat und der Elisabeth Wostarckin die Untersuchung ex officio von euch annoch vorzunehmen ist.

ad 10. Ist der dermalige *Wildstand* von dem von Streeruwitz zu untersuchen, um das übermässige Wild zu fällen. Pro futuro aber dem Local-Kreishauptmann aufzutragen, dass er sich von Zeit zu Zeit um den Wildstand erkundigen solle; wie dann überhaupt alle Kreisämter per circulare anzuweisen sind, dass sie ex officio insonderheit auch auf die von denen Unterthanen erleidende Wildschäden, und ob solche richtig vergütet worden, invigiliren sollen.

ad 11. Und da nunmehro das Quantum des Ersatzes für die von denen Unterthanen anstatt der Zinsungen in sehr geringen Preis *erpressten Gerste* durch den Untersuchungs-Commissarium aus den Gerstenabfuhrs-Registern auf 731 fl. 30 kr. ausgerechnet wurde, als habt ihr die Obrigkeit zu deren ungesaumten Erlag verfänglich anzuhalten.

ad 12 & 13. Sind die Klagen der hievon*) wegen der denenselben aufgelegten Robot und des *aufgetrungenen Branntweins,* dann des ungegründeten Vorgebens der denen Unterthanen in Zins überlassenen Ruralfelder bereits durch unsere vorherige Resolution vom 29. Sept. a. praet. erledigt und abgethan; mithin ist hierbei weiter nichts zu erinnern. Dahingegen

*) Místo hievon snad má státi Hirten. (Srov. Grünberg II. 174 č. X.)

ad 14. der Untersuchungs-Commissarius nunmehro den besagten Betrag der diese Jahre hindurch von den Contributions-Einnehmern sich an Gelde und Getreide zugeeigneten *ungebührlichen Accidenzien* in summa per 2889 fl. 55 kr. 2 d, und an verschiedenen Getreidsorten per 228 Strich 2 Vr. erhoben hat: so befehlen wir, auch solche alsbald, nur mit dem alleinigen Abzug der für die Handbüchel darunter begriffenen 82 fl. 15 kr., von der Obrigkeit in die Contributions-Cassam abführen zu lassen, jetzt erwähnte 82 fl. 15 kr. aber der vorige Kreishauptmann *Graf Laschansky* um so billiger in ersagte Contributions-Cassam zu ersetzen schuldig und dazu zu verhalten ist, als derselbe die Anschaffung sothaner

Handbüchel und den erhöhten Preis selbsten angeordnet und bestimmet, wo doch die alten noch viele Jahre brauchbar gewesen wären; wobei ihr demselben wegen seiner Hinlässigkeit, und dass er weder den dortigen Contributions-Einnehmer mit dem Systemal-Jurament belegen lassen, noch die Materialrechnung von den fürgewesten Kriegszeiten abgefordert, eingerathenermassen einen nachtrücklichen Verweis zu geben habet.

Wie dann eben in diesem Anbetracht der von ao 1757 bis 1763 geweste Contributions-Einnehmer und jetzige Rentmeister Ludwig *Scharinger*, (ohnerachtet er gleichfalls diese unerlaubte Accidenzien bezogen, doch aber die noch rückständige Materialrechnungen und die dabei vorgegangene Sublevirung der Obrigkeit von den geniessenden $3^{42}/_{64}$ Angesessenen angezeiget), von der Strafe enthoben bleibet, und denselben lediglich in dem Kreisamt ein scharfer Verweis zu geben ist; zumal der neuerliche Umstand sich veroffenbaret, dass diese Beamten von der Obrigkeit in den Spann-Zetteln und Accidenztabellen loco salarii darauf angewiesen, und um mit Weib und Kindern zu leben, wider die Generalien zu handeln gezwungen waren. Wesshalb dann in Ermangelung dieses vorhin unbekannt gewesten Umstandes dem nachgefolgten, und sich nach allseitigen Zeugnissen der Unterthanen mitleidig und wohlverhaltenen Contributions-Einnehmer Emanuel *Burck* durch die ausgestandene Arreststrafe, Verstossung vom Dienst und die diesfällige Publication im Lande allerdings bewogen finden und euch anmit befehlen, im Land republiciren zu lassen, wienach bei näherer Untersuchung der ihm zu Schuld gelegten Eingriffe und ungebührlichen Accidenzien befunden worden sei, dass derselbe all dieses auf obrigkeitliche Anordnung und Anweisung gethan habe, sonst aber ein wohlverhaltener Beamter wäre, welcher sich nach dem Zeugnuss aller Gemeinden noch alleinig der widerrechtlich betrückten Dobrzischer Unterthanen angenommen habe, und daher auch zu seinem weiteren Unterkommen belobt zu werden verdiene.

Auch in übrigen befehlend, dass die auf die unterbliebene Concurrenz und Material-Lieferungen, Transports und Vorspann in dem Rescript ddo 31. Juli 1750 bestimmte poena quadrupli von nun an verhänget, zu der Revision der annoch rückständigen Material-Rechnungen und diesfälliger Eruirung des die Obrigkeit betreffenden Quanti eine Frist von 4 Monaten anberaumet, dieser Ersatz dann zum besten des Contributionsfondes zu Capital angeleget, der Betrag des Strafquanti hingegen an das Prager Findelhaus abgegeben werden solle.

Da nun die bei obigen Passibus einkommende Beschwerden verschiedener *Particularen*, — benanntlich des Jasensky wegen des ihme von dem Forstmeister abgenommenen und seinem Schwiegervater zugetheilten Hauses, dann der Robotsvermehrung des Wenzel Jechs, Wrschetzky und Polatžka, ingleichen des von denen Schänkern abgeforderten Zapfengeldes und Neujahraccidenzien, den [snad: der] Con-

tractgebühr — theils abgethan, theils durch die oben angeordnete Regulirung der Robot die Abhülfe erhalten, das Zapfengeld aber in exaequatorio dominicali gegründet ist: so erübrigt alleinig euch hiemit zu befehlen, dass ihr das von denen Schänkern und Bestandleuten, ausser der Ausfertigung des Contracts, zum neuen Jahr unerlaubt und eigenmächtig abgenommene Accidenz pro futuro lediglich auf dem Fall eines neu aufzusetzenden Contracts restringiren, pro praeterito aber alles, was ausser diesem Fall von dem *Forstmeister* und dessen Schreiber hiervon eingenommen worden, von ihm an diese Leute wiederum zurückstellen lassen sollet.

Was nun ferner die in der Untersuchungs-Relation angeführte *Beschwerden derer Gerichte* wider die vom oftbemeldten *Forstmeister* während seiner höchst sträflichen Amtirung bei Umsetzung der Wirthe und neuen Grundverschreibungen, derer Abschätzung, dann willkürlich gemachten Ausgedingen, erhöhte Verschreibungs-Accidenzien und verübte Bedrückungen anbelanget, da ist

Primo wohl geschehen, dass die angebrachten Casus specifici bei der fürgewesten Untersuchung bereits ihre Erledigung erhalten haben; wie dann hiernächst auch dem von euch wegen Absetz- und Verwechslung der Unterthanen von eingekauften Gründen, ingleichen wegen der Grundabschätzungen, Ausgedingen und voreiligen Verschreibungen auf die Kinder bei Lebzeiten der Eltern gemachten Antrag hiemit gnädigst beangenehmigen und pro generali statuiren, dass

1° kein Beamter befugt sein solle, von dem einmal eingekauft oder erblichen Grund *den Unterthan abzusetzten* oder zu verwechseln; falls aber erhebliche Ursachen vorwalten, derselbe solche der Obrigkeit anzuzeigen und von derselben hierüber die Entschliessung einzuholen habe. Wenn jedoch ein derlei abgesetzter Unterthan sich sodann in etwas zu beschweren hätte, demselben seine Klage bei dem Kreisamt einzubringen freistehe.

2° Dass die *Grundabschätzung* jederzeit in Gegenwart eines Wirthschaftsbeamtens, dann zweier unparteiischen Richter oder Geschwornen zu geschehen hab; nach Absterben eines dergleichen Possessoris aber, wenn selbiger nur einen Erben hinterlasset, die Abschätzung zu wiederholen nicht nöthig, sondern nur in jenem Fall, wenn mehrere Kinder hinterbleiben und sothaner eingekaufter Grund von dem vorigen Possessore melioriret oder deterioriret worden wäre, eine neue Schätzung vorzunehmen sei, damit die vorhandenen Kinder in ihrer Erbschaft nicht verkürzt werden.

3° Sind unsere höchste Generalien wegen der *Ausgeding-Gründe* vom 27. Mai 1752 und 31. August 1753 zu republiciren, und zu verbieten, damit durch sothane Ausdingungen die Gründe nicht so stark zergliedert, auf derlei Ausgedinge aber besondere Grundverschreibungen zu geben durchaus abgestellet sein solle, massen solche ohnehin schon in der Grundverschreibung begriffen seind. Wie dann nicht minder

4° die *Söhne*, solange die Eltern leben und auf den Grund wirthschaften, nicht gehalten sein sollen, auf die nemliche Gründe Verschreibungen anzunehmen, weil die Söhne vor dem Vater versterben können. Wohingegen wegen der *Verschreibungs-Taxen* bei denen eingekauften unterthänigen Gründen zwischen denen *erst käuflich hinterlassenden* *) und denen *schon eingekauften* ein Unterschied zu machen ist; massen bei denen ersteren nach eurer Erinnerung kein Dominium dieselbte durch allzuhohe Taxen von dem Einkauf abhalten wird, folglich auch deshalb ein Gesatz um so unnöthiger ist, als eine solche Kaufhandlung lediglich von beiderseitiger Willkür abhanget. Bei Vererbung der schon eingekauften Gründen an Kinder und Anverwandten aber nicht mehr willkürlich, sondern nothwendig ist, und somit denen Beamten, wenn die Obrigkeit nicht selbst invigiliret, besonders auf grossen Herrschaften, wie zu Dobrzisch, ein weites Feld zu Ausübung ihrer Erpressungen eröffnet wird. Gleichwie es nun hiebei um Aufrechthaltung armer Contribuenten zu thun ist, so befehlen wir auch nach Einvernehmung des Landesausschusses ein standhaftes Gutachten, was für Verschreibungs-Taxen bei denen schon eingekauften unterthänigen Gründen in Veränderungsfällen durchaus im ganzen Lande festzusetzen wären, in Zeit von 6 Wochen zu erstatten; zugleich aber, ob und in was Mass diese Taxen bei dem rectificatorio fatiret worden, ausdrücklich anzuzeigen, um die hiernach zu bestimmende, sammt denen nur erwähnten 3 Normalpuncten durch ein besonderes Patent zur Beobachtung vorschreiben zu können. Welches demnach von euch vorläufig zu unserer gn. Approbation einzuschicken ist.

*) t. j. überlassenden.

2. Hat es bei der wegen Schlagung der Hüttenklafter erhaltenen Erledigung sein Bewenden. Desgleichen habet uns ihr

3. wegen der Abgabe der 6 kr. von jedem *Dienstboten* bei den jährlichen Gesindstellungen, nicht minder wegen der von den *Hirten* zu entrichtenden jährlichen 12 kr. annoch das besondere Gutachten, was in dem ein und andern zur künftigen Richtschnur anzuordnen wäre, demnächstens abzustatten. Wohingegen die *Consenstax*, die jeder ausser der Herrschaft dienende Knecht mit 1 fl., und jede Weibsperson mit 6 kr. entrichten müssen, als eine in denen Fassionen nicht eingebrachte ungebührliche Abgabe von nun an allgemein aufzuheben ist. Und nachdem

4. dem Weib des Soldaten Kolarz die von dem Forstmeister erpresste Robotreluition per 1 fl. 37½ kr. zurückgestellet worden, so verordnen wir hiemit, dass die Invaliden, welche keine Chalupen oder robotmässige Gründe besitzen, zur Robot nicht angehalten werden sollen.

5. Lassen wir es respectu der um alterum tantum erhöhten Abgabe für die denen Unterthanen überlassenen *Zinsfelder* bei unserem diesfälligen Deciso vom 29. Sept. anni praeteriti dergestalt gn. bewenden, dass denen Inhabern sothaner Gründe solche gegen den pactirten Zins zu behalten, oder in der Zeit heimzusagen frei-

gestellet bleibe, massen sich von selbsten verstehet, dass bei Heimsagung solcher Zinsgründe auch die darauf gehaftete Robot a proportione des restituirten Grundes an Seiten des vorigen Inhabers cessiren müsse, folgsam andurch einerseits die Beisorge wegen der zurückbleibenden Last der Robot und deren Unerschwinglichkeit solchergestalt entfallet, und anderseits die Obrigkeit indirecte verbunden wird, denen Inhabern dieser Zinsgründe leidentlichere Conditiones einzugestehen, um die nöthigen Roboten nicht zu verlieren, sondern die Zinsleute bei diesen Gründen zu erhalten. Wornach ihr also das Kreisamt zu belehren, und davon sowohl die Obrigkeit als Unterthanen zu verständigen, eures Orts aber hierauf Obsicht zu tragen habet.

6. Belangend die in ao 1762 von den Schänkern, Inleuten und Hirten *erpresste Heulieferung* und nicht beschehene Vergütung, dann die von der Obrigkeit verhandelt und eingezogene unterthänige Super-Erogat-Obligationes: da habt ihr die Obrigkeit für die erwiesene Heulieferung per 1231 Centner 90 Pfund zum unterthänigen Ersatz des nach dem damaligen Werth sehr mässig per 1 fl. angeschlagenen Mittelpreises mit 1231 fl. 54 kr. zu verhalten; es wäre dann, dass sie, Obrigkeit, die geleistete Zahlung sogleich dociren könnte. Wo übrigens wir nach erhobenen Befund wegen Verwendung der unterthänigen Super-Erogat-Obligationen demnächstens euren weiteren unterthänigen Bericht gewärtigen, und annebens

7. euren Antrag gn. beangenehmigen, dass der vor 20 Jahren auf dieser Herrschaft eingeführte Missbrauch, dem Burggrafen vor die *Robotdisposition* jährlich theils 1 fl., theils 36 kr. zu bezahlen, pro futuro alsogleich abgestellet, pro praeterito aber denen 11 Gerichten der von dem Untersuchungs-Commissario erhobene Betrag von der Obrigkeit salvo regressu ersetzet, und diese hierzu verhalten werde. Gleichergestalt ist

8. der Obrigkeit der Ersatz des von dem Forstmeister selbst eingestandenen gesteigerten contractwidrigen *Zinsaussatz* und diesfälligen Nachtrags per 30 fl. 7 kr. an die nicht anderst als kleine Gärtel besitzenden Althütter Häusler zu verhalten. Und da

9. die Obrigkeit auf die Zurückstellung derer von den Dresnicker [ves Drsník] Unterthanen indebite abgenommenen *Hutweidzinsen* selbst submittiret, folgbar es nur auf Bestimmung des eigentlichen Betrags ankommet: als habt ihr solchen durch das Kreisamt entweder annoch aus den Rechnungen eruiren, oder mit Einverständnuss beider Theile behandeln zu lassen. Das Dorf *Hinter-Chlum* aber mit seiner unstatthaft befundenen diesfälligen Beschwerde abzuweisen, und übrigens auch wegen derer, zu denen Gemeinden abzuführenden Hutweidzinsen, dann wegen künftiger Beaugenscheinigung und Abschätzung der *Wildschäden*, ingleichen wegen Verminderung des übermässigen Wilds nach unserer höchsten Resolution von oft angeregten 29. Sept. a. praet. und euch hieroben bekannt gemachten höchsten Willensmeinung gehorsamst zu achten. Und

10. über den eigentlichen Betrag des Ersatzes für den, denen 8 in Contract stehenden Müllern vom Forstmeister *aufgedrungenen Branntwein*, euren weitern Bericht an uns nachzutragen.

11. Könnte zwar die von dem Untersuchungs-Commissario angetragene poena dupli wegen des vor 17 Jahren dem Dobrzischer Burger Johann Klaudt von dem obrigkeitlichen Controlor Müller benommen- und zum herrschaftlichen Genuss eingezogenen *steuerbaren Wiesengrundes* stattfinden, weil sothane Einziehung ohne Vorbewusst und Approbation des Kreisamtes geschehen. Wie zumal aber hiebei der Umstand in Betrachtung kommet, dass es nicht das Factum der Obrigkeit, sondern eines Beamtens gewesen, auch der Beschwerführer nicht erwiesen, dass er sich binnen denen 17 Jahren bei der Obrigkeit oder dem Kreisamt deswegen beklaget hätte, mithin die Obrigkeit das Factum des Beamtens ignoriren können: so wollen wir es bei dem von der Obrigkeit selbst angetragenen Ersatz des Simpli der mittlerweile behobenen, von dem Kreisamt aber vorhero zu eruiren- und zu berechnenden Nutzungen nebst der Zurückstellung des Grunds gn. belassen. Wohingegen die Ersatzung des durch diese Jahre bezahlten Contributionalis von darumben nicht statthaben kann, nachdeme den Eigenthümer erwähntermassen die Nutzungen restituirt werden, folgbar derselbe auch das onus der Steuer zu tragen hat. Die übrigen in gleichen Casu beschwerführende Parteien aber nach euerem Antrag zu weitern Untersuchung an das Kreisamt zu verweisen seind, worüber wir nach erhobenem Befund seiner Zeit euren gehorsamsten Bericht mit beigefügten gründlichen Gutachten gewärtigen.

12. Beangenehmigen wir euren gehorsamsten Antrag, dass der Wenzel Sklenarz aus dem Gericht Duschnick bei dem alten Contract seines vor 14 Jahren erkauften Grundes und Bierschanks erhalten, mithin der ihm von dem Forstmeister aufgedrungene *neue Contract* und die darin widerrechtlich eingeschaltete Robotschuldigkeit cassiret, und anbei demselben die Militar-Executions-Kosten per 1 fl. 48 kr. sammt den an Interesse zu viel bezahlten 1 fl. ersetzet werde; wobei ihr zugleich der Obrigkeit wegen der 18tägigen Militärexecution einen scharfen Verweis zu geben habt.

13. Ist recht geschehen, dass dem armen verwaisten 16jährigen Joseph Paul die zu Bezahlung seines Vaters hinterlassenen Schuld von seinem Bergwerksliedlohn abgezogene 11 fl. 32 kr. 2 d. alsogleich durch den fürstlich Mannsfeldschen Anwalt zurückgegeben worden sind. Soviel aber die Beschwerden der gesammten *Bergleute*, dass selbe gegen schlechten Lohn zur Arbeit gezwungen, die obrigkeitlichen Feilschaften über den Marktpreis höher annehmen, die Robot jährlich mit 8 fl. 40 kr. reluiren müssen, im Weigerungsfalle aber mit Prügeln in dem vom Forstmeister eingeführten *Zwanger* gezwungen worden, anbelanget: da ist hiemit unser ernstlicher Befehl, dass ihr pro praeterito der Obrigkeit diese Bedrückungen scharf verweisen,

und pro futuro nach abgestellter Robotsreluition sowohl der Obrigkeit als denen Bergleuten zur Nachachtung bedeuten sollet:

1° [Dass] denen Unterthanen freigelassen sei, bei dem Bergwerk in Arbeit zu gehen.

2° Die von der Obrigkeit denenselben abgebende Naturalien und Feilschaften nicht höher als in dem Marktpreis angeschlagen, und

3° denen Bergleuten weder Fleisch, noch weniger Wildprett aufgedrungen werden dürfte.

Zu dessen gewisserer Festhaltung und Befolgung dieser unserer höchsten Willensmeinung ihr solches nicht allein in der Wirthschaftskanzlei, sondern auch in allen Hütten und Hammerwerken in böhmischer Sprache mit dem Beisatz, dass die dawider Beschwerden sogleich bei dem Kreisamt die gehörige Abhilfe finden würden, affigiren zu lassen habt.

Was übrigens der Landesprocurator und Fürst Mannsfeldische Anwalt *Karl Debre* zu vermeintlicher Entschuldigung der Obrigkeit annoch verschiedentlich beizubringen gesuchet, solches ist von dem Untersuchungs-Commissario und euch mit guten Grunde verworfen worden, und widerleget sich aus denen erhobenen factis von selbsten, ohne sich in eine weite Erörterung einzulassen.

Wie wir dann euer, mit unserer höchsten Absicht gänzlich einstimmenden Antrag hiermit agn. gutheissen, dass die auf diesem Dominio Dobrzisch vorgefundene Antesystemalreste per 6380 fl. 12 kr. bei Gelegenheit [der] der Obrigkeit gegenwärtig zu Last fallenden und zu Capital anzulegenden unterthänigen Ersatzposten nach Thunlichkeit und ohne Hemmung des Currentis nach und nach aus denen Interessen fristenweise sind angefertiget*) und deren Abschreibung bewirket, folglich der Capitalsbetrag selbst zum Behuf der Contribution stets unangegriffen erhalten werde.

*) Místo slov „sind angefertiget“ snad má státi *werden berichtigt* nebo *abgetragen*.

Übrigens verdienen die hervorgebrochene Facta, Falsa und andere sehr tief in das Criminale einschlagende Verbrechen des berüchtigten und überdas eines begangenen Todschlags verdächtigen, mit ganz unbeschränkter obrigkeitlicher Vollmacht gegen die armen Unterthanen sich so hart bezeigten *Forstmeisters* allerdings eine erspieglende Bestrafung. Es ist dahero von euch ganz recht geschehen, dass ihr diesen bösen Menschen zu Verführung der *Criminal-Inquisition* an unsere Appellations-Cammer übergeben, und habt ihr die sammentliche Commissionsacta hier rückanschlüssig zu dem Ende zu empfangen, um solche wegen der sehr vielen, tief in das Criminale einschlagenden und diesen Inquisiten gar stark gravirenden Umstände besagter Appellationscammer mit der Erinnerung zuzustellen, dass selbte das diesfalls schöpfende Urtheil ante publicationem euch zur Einsicht mitzutheilen habe;

welches ihr sodann mit euren gutachtlichen Erinnerungen an uns zur Approbation einsenden werdet.

Übrigens hat sich der in diesem Kreis angestellte Kreishauptmann *Gr. Laschansky,* welchem die unterloffene Ungebühr, wenn er anderst seinem Amt ein Genügen leisten wollen, vorlängst hätte bekannt sein sollen, nicht wenig strafbar gemacht, und können wir dessen Entschuldigung keinerdings für gegründet ansehen; vielmehr habt ihr denselben wegen dieser seiner äusserst sträflichen Dienstlauigkeit zu einer Geldstrafe von 100 Ducaten zu verhalten, welche wir für die Armen auf der Herrschaft Dobrzisch hiemit gewidmet haben wollen.

Soviel nun endlich die Bestrafung des *Fürsten von Mannsfeld* als der Obrigkeit selbsten anbelanget, so hat zwar derselbe das Ansuchen seithero gemacht, um gegen die ihme zu Last fallende Ersatzposten und sonsten mit seiner Verantwortung gehöret zu werden. Ihr habt aber denselben damit platterdings abzuweisen, dahingegen von nun an die Verfügung zu treffen, damit demselben die Administration des Gutes Dobrzisch auf einige Jahre benommen werde; und wenn sodann das gegenwärtige Judicatum in allen seinen Theilen die vollständige Berichtigung erhalten, uns von dessen Erfolg die weitere Anzeige abzustatten, wobei wir zugleich dem von euch stellenden Administratori jährlich 1200 fl. hiermit gn. passiren lassen. Der Fürst von Mannsfeld aber ist ausser denen Ersatzposten zur wohlverdienten Strafe noch zu einem Erlag von zwei Tausend Ducaten zu verhalten, die wir zum Behuf des Prager Findelhauses hiemit gewidmet haben wollen. Und verstehet sich von selbsten, dass von Seiten des Dominii auch sammentlich bishero aufgelaufene und noch weiter auflaufende Commissionskosten, worunter auch jene der nach der Hand von unserem Hofrath Frh. v. *Koch* vorgenommenen Untersuchung gehören, ohne einigen Entgeld unseres Aerarii bestritten werden müssen.

Damit nun das von uns gn. Angeordnete schleunig und vollkommen in Vollzug gesetzet werde, so befehlen wir, dass hierzu der Untersuchungs-Commissarius von Streeruwitz gebrauchet werden, und über die ganze Berichtigung sodann seine schlüssliche Relation erstatten solle. Wohingegen der Local-Kreishauptmann insonderheit anzuweisen ist, dass er unter schwerster Verantwortung invigiliren solle, damit auch in Hinkunft alles auf das genaueste befolget werde. Und da ausser Zweifel mehrgedachter Fürst Mannsfeld dortlandes noch mehrere Güter besitzet, als habt ihr auch in solchen eine Localuntersuchung vorzunehmen, ob nicht allda gleichmässige Ungebühr ausgeübet werde.

Schlieslich habt ihr auch dem von Streeruwitz über seine geschwinde und gute Commissions-Verrichtung unsere gnädigste Zufriedenheit zu erkennen zu geben, und anbei zu bedeuten, dass wir demselben zu einer Remuneration 100 Ducaten

bei unserer Hofcammer agn. angeschafft haben. Hieran geschieht unser gnädigster Wille. Sign. Wien 12. Maji 1770.

Maria Theresia — Ad mandatum ɔc v. Kresel
Rudolf Gr. Chotek. — Leopold Gr. Kollowrath.

486.

1770, 21. června—11. března 1771: V neúrodě na Třeboňsku správa panství zkusila dávati robotníkům peníze místo chleba, ale zanechala toho po půl letě.

V knížecím archivu v Třeboni VI. G*β*. 36 jsou o tom tyto dopisy (*a*, *d* koncepty, *b*, *c* originály):

a) Ředitel panství Třeboňského Štvrtník píše knížeti Josefovi Schwarzenberkovi:

Ad Serenissimum exped. 21. Juni 1770 . . . wienach bei Besichtigung deren sammentlichen hiesigen und Gut Bzyer herrschaftlichen Feldern wahrgenommen worden ist, dass bei meisten Meierhöfen die Winterfrüchte, besonders die Kornfelder, deren zwar einige gleich im Frühjahre, wo man es dermalen am nöthigsten befunden hat, eingeackert und wieder mit Gersten bebauet worden, wegen in vorigen Herbst zeitlich eingefallenen, bevor noch die Erden durchgefroren gewesen, und bis in das späte Frühjahr gelegenen starken Schnee, dann darauf erfolgten Wassergüssen, dergestalten ausgewintert und schütter sind, dass man theils Orten kaum den anderten, und auf einigen fast den angebauten Saamen zu hoffen hat. Welches Schicksal eben die armen Unterthanen betroffen; und wann die liebe Sommerfrucht, welche sich nach erst an verwichenen Sonntag eingefallenen fruchtbaren Regen ziemlich wieder erholet und schön zeiget, durch eine grosse Dörre oder besorglichen Wetterschlag, so der Allerhöchste abwenden wolle, auch fehlschlagen sollte, so würde die Herrschaft sowohl als der Unterthan in einem erbärmlicheren Verfall, als sie dermalen ist, gerathen.

Gleich wie nun eben wegen vorjährigen Missjahr an dieser Cost kein grosser Vorrath vorhanden, und bei gemachten Überschlag sich es gezeiget hat, dass man kaum bis zu dem Neuen mit diesen zu Unterhaltung deren hiesigen zahlreichen Deputatisten, Pensionisten, Maiergesindel und Spitäler hinlänglich auslangen dörfte: solchemnach wäre ich der unterthänigst unvorschreiblichen Meinung, um einigermassen diese Kost zu menagiren, um nicht gezwungen zu sein, künftig das Korn zur Nothdurft anderwärts her um einen hohen Preis, welcher je länger je höher steiget, erkaufen zu dörfen, Ew. hf. Gn geruheten gn. zu gestatten, womit denen hiesigen robotbaren Unterthanen statt eines jeden denselben wochentlich von uralten Zeiten her zu verabreichen pflegenden Label Robotbrods, worin jährlich beiläufig 500 Strich Korn benöthiget werden, zu 2 kr. 3 d. an Baargeld insolang verabreichet werden dörfte, bis man nicht sehen wird, mit dem Korn hinlänglich auskommen und das Brod wieder in natura abfolgen zu können.

---

b) Knížecí reskript ddo Wien 30. Jun. 1770 an Director Stwrtnik . . als sind wir zwar nicht entgegen, (aby ten návrh schválil); nur entsteht die Frage, woher die Unterthanen bei solchen Umstand, wo es der Herrschaft selbsten gebricht, Korn oder Brod hernehmen werden? Wir überlassen es jedoch eurer Disposition, und hoffen, ihr werdet das beste hierunter vorzukehren wissen.

---

c) K direktorovi Stvrtníkovi přišel dotaz ddo Netolitz 9. Mart. 1771, podepsaný Ig. Lorenz Nawratil, kterak slyšel, že na Třeboňsku k ušetření žita denen Robotsleuten an Platz 2pfundigen Label etwas am Gelde werde dargereichet, že by on to v Netolicích také potřeboval zavésti.

---

d) Štvrtník odpovídá Navrátilovi:

11. Mart. 1771: Es ist diese Modalität wegen Menagirung des Korns allhier schon vorigen Jahr noch vor dem Schnitt eingeführt, nach welcher denen Robotern statt eines Laibel Brods 2 kr. 3 d. verabreichet, und darmit bis Ende November continuiret worden. Nachdeme man aber mit dem Korn sowohl zur herrschaftlichen Nothdurft, als zur Verreichung des Robotbrods hinlänglich treschen zu werden [sic] die Hoffnung hatte: so wurde auch das Brod wieder in natura bis heute verabfolget, welches ihnen Robotern viel besser als das Geld, in Ansehung, dass die meisten bei den misslichen Zeitumständen kein Bissen Brod zu Hause haben, zu statten kommet. Nebst diesem hätte man eben müssen bei der dermaligen Theuerung auch mehr an Geld passiren, welches der gn. Herrschaft so hoch, als das Brod, mit welchem dem armen, Hunger leidenden Unterthan mehr geholfen ist, zu stehen kommt.

487.

1770, 27. a 29. června: Dotaz z Krumlova a odpověď z Třeboně, kterak na Třeboňsku provádí se nařízené dělení pastvin obecních.

A Monsieur Czernay, receveur des Contributions à Wittingau ... Es sollen die Gemeinhutweiden, wie denselben bekannt, vertheilt werden, zu welchem man hierorts in Ansehung anderer häufigen Arbeiten bishero weder einen Angang gemachet, noch auch rathsam zu sein findet, ohne mit andern Herrschaften in dieser sehr wichtigen Sache eine Einverständniss zu pflegen, blinderdings fortzufahren. Weshalben ich vor nöthig zu sein erachte, mich hierinfalls bei denenselben um so mehreres zu belernen, als mir sicher beigebracht worden, dass bei dasiger Herrschaft die Vertheilung bereits vollzogen worden, auf was für eine Art in dieser, nämlich in nachfolgenden sehr bedenklichen und einer grossen Auflösung bedürfenden Puncten fürgegangen worden ist:

1° Befinden sich allhier in der Rolla bei der ganzen Herrschaft nur etliche 80 Strich Gemeindhutweiden angesetzter: wie bei dasiger Herrschaft, wann sich die Sache ebenso, wie hier, verhaltet, man sich mit denen übrigen, in der Rolla nicht angesetzten, doch aber vorfindigen Hutweiden verhalten habe? Ob nämlich diese dannoch conscribirt und vertheilt, oder völlig ausgelassen?

2° Ob bei nämlichen Ortschaften, welche gar keine Hutweiden besitzen, sondern ihr Vieh pur allein in den Wäldern zu hüten pflegen, das Vieh gleichwohl angesetzet, oder aber davon gänzlich excindirt? Wie auch

3° ob die Hutweiden, welche die Unterthanere von der Herrschaft gegen Zins geniessen, auch vertheilet? Folglich

4° wie dortseits die Rubric „Anzahl der Unterthanen“ in Verstand genommen, ob nur die steuerbaren Unterthanen, oder aber auch Kleinhäusler, Ausnehmer und Inleute, welche einiges Vieh halten, darein gesetzet? Und endlich

5° ob die Rubric „des Hornviehs“ nur die Zugochsen und Melch-Kühe, oder sammentliches sowohl alt als junges Vieh (welches sich auch bei übrigen verstehet) einverleibt worden?

6° Wie viel an der böhm. Mass auf ein Joch gehet? Und schliesslich

7° ob auf einen ganzen Lehner ein Angesessener, oder aber mehrers oder weniger gerechnet wird, allermassen man allhier die Contribuenten pur allein auf die Ansässigkeit, und nicht auf die Lehnen, eingerichtet hat.

Gleich wie mir über diese Gegenstände eine Erläuterung und ein Formulare, wie dortseits die diesfällige Vertheilung veranlasst worden ist, mir ohnschwersam zukommen zu lassen geziemend ausbitte ergebenster Diener

.. Crumau 27. Jun. 1770. Wentzel[?] Fridl mp.

An H. Contributionsschreiber Fridl exped. 29. Jun. 1770. Es ist nicht ohne, dass die Vertheilung deren Gemeindhutweiden eine grosse Aufmerksamkeit erfordert, und wäre nöthig gewest, wenn sich die Herrn Vorsteher selbsten unter einander in dem Fall einverstanden hätten, damit man keiner Verantwortung unterworfen wäre. Man hat zwar auf der hiesigen Herrschaft wegen kurzen Termin der Eingabe nur in so weit die Untersuchung gemacht, als per Exempl: ein Dorf hat nach der Rolla 100 Strich Hutweiden, von diesen können zu Feldern gemacht werden unter 6 Joch, Wieswachs 12 Joch, Holzanflug —, zum Stand vors Rindvieh 10, vor die Pferde 6, für Schafe als magere 12, facit 46 Joch, und so weiter, wie die Anlag zeiget, ohne dass solche unter die Individua eingetheilet worden wäre, sondern nach der Hand weiterhin zu gelegener Zeit veranlasset werden muss. Ueberhaupt diene auf Ihro Anfragpuncta nach der hier vorgenommenen Veranlassung mit folgender Auskunft, nämlich:

1° Die Dorfschaften werden alle in die Tabella specifice angesetzet, und bei welchem Dorf einige Hutweiden in der Rolla sich befinden, daselbst entweder um 1, 2 Joch mehr oder weniger, damit der Archwohn der accuraten Ausgleichung mit der Rolla behoben würde, angesetzet, folglich was daraus gemacht wird, wie in der Beilag zu ersehen ist, angeführt. Wo aber bei dem Dorf in der Rolla keine Hutweide angesetzt sein, doch aber einige viel oder wenig sich befinden, diese werden völlig ausgelassen, die Leute jedoch belernet, im Fall eine Commission kommen sollte, solche vor herrschaftliche Gereuter auszugeben. Doch aber

2° wird das Vieh, wo sie keine Hutweide haben, dannoch angesetzet.

3° Die Zins-Hutweide und Gereuter werden weder angesetzt noch vertheilt, doch aber wann die Hütung des Viehs dannoch aufhören sollte, so müssen solch Gereuter einheimisch vertheilt, und wie es die Bauern sodann benutzen kunnten, ihnen die freie Wahl gegeben werden.

4° Die Anzahl deren Unterthanen wird nur, was beständig bleibt, als Bauern, Chaluper und Gemeinhäusel, mit auch ohne Feldern, genommen, jedoch deren Inleuten haltendes Vieh denen Bauern zu dem ihrigen zugeschlagen, ingleichen denen Ausnehmern.

5° Alles Vieh, jung und alt, wird in die Tabella einverleibt.

6° Ein Joch wird 4 nö, jedoch kleine Metzen gerechnet; nach denen böhm. Ruralstrichen aber zu 2 Strich.

7° Auf einen Lahner hat man allhier 80 Strich ackerbares gerechnet, die Wiesen und andere Realitäten aber gar nicht attendirt.

Soviel kann ich Ihro von hieraus dienen; ob ich aber recht habe oder übel ankommen werde, ist zu gewärtigen.

Z knížecího archivu v Třeboni I. A. 5 AU. 1 f.

488.

Dvorský dekret oznamuje českému guberniu nejvyšší rozhodnutí z 20. prosince 1770, kterým zákonné dědické právo na zakoupených statcích poddanských a při movitém majetku poddaných rozšiřuje se do desátého stupně příbuzenstva, s některými ohradami.

Von wegen ꝛc. Es wäre Allerhöchst Ihro Majestät gehorsamst umständlich vorgetragen worden, wessen das kgl. Gubernium nach vernommener Behörde in Betreff der Succession deren Unterthanen im Königreich Böheim in Ansehung des unbeweglichen unterthänigen Vermögens sich in seinem allerunterthänigst erstatteten Bericht dd. den 13. Julii dieses Jahrs gutachtlich geäusseret.

Nun haben mehr Allerhöchst gedacht Ihre Majestät sich hierüber entschlossen und ausser aller Frage und Anstand zu sein befunden, dass in Ansehung deren *uneingekauften Gründen* und darauf von der Grundobrigkeit zur Bewürthschaftung angestellten Unterthanen, darinnen keine Erbfolge, welche das Eigenthum in dem Verstorbenen wesentlich voraussetzet, Platz greifen könne.

Belangend hingegen die von einem Unterthan *eingekaufte Gründe* und unbewegliche Güter, in Ansehung dieser haben Allerhöchst gedacht Ihre Majestät sich entschlossen, und allergnädigst geruhet hiemit die Succession ab intestato bis auf den 10. Grad der Anverwandschaft auf Art und Weise, wie solche Succession in denen böhmischen Stadtrechten für den Burgerstand vorgeschrieben ist, normaliter auch für die Unterthanen, jedoch mit folgenden Ausnahmen festzusetzen, dass:

1° Wann bei einem eingekauften unterthänigen Grund besondere Pacta oder Bedingnussen vorhanden seind, wordurch etwa der Grund oder das unbewegliche Gut auf *gewisse Leiber* beschränket wäre, es noch ferners sein Verbleiben dabei haben solle, allermassen durch derlei Pacta beiden Theilen, sowohl dem verkaufenden Dominio, als dem kaufenden Unterthan ein Jus quaesitum erworben wird.

2° Dass im jenen Fall, wo mehrere *Anverwandte in gleichen Grad* vorhanden wären, der unterthänige eingekaufte Grund oder unbewegliches Gut aber sich nicht zertheilen liesse, ohne die landesfürstliche und obrigkeitliche Praestationes in Gefahr zu setzen, dem Dominio freistehen solle, den Grund oder das unbewegliche Gut mit denjenigen aus denen in gleichen Grad vorhandenen Anverwandten zu besetzen, welchen das Dominium für den besten und tüchtigsten Wirthen befinden würde, denen übrigen aber den Werth ihrer Erbantheile in landesüblichen leidentlichen Fristgeldern oder sogenannten Währungen hinauszahlen zu lassen.

3° Dass, wann derjenige Anverwandte, den die Successions-Ordnung in einem eingekauften unterthänigen Grund oder unbeweglichen Gut betrifft, *dem Dominio* vorhero *nicht unterthänig* gewesen ist und sich in dessen Unterthänigkeit nicht

begeben wollte oder könnte, solchenfalls das Dominium nicht gehalten seie, einem solchen, wohl aber dem nachfolgenden Anverwandten, deme diese Hindernuss nicht im Weg stehet, den Grund und das unbewegliche Gut zu übergeben, und allenfalls, da kein solcher vorhanden wäre, befugt sein solle, den Werth des unpartheiisch geschätzten Grunds oder Guts in Geld hinauszuzahlen.

4° Dass es bei denen in den Robots-Patenten enthaltenen *Caducitätsfällen* künftighin wie bishero sein unabänderliches Verbleiben haben solle.

Damit aber auch die Succession deren Unterthanen im Königreich Böheim in Ansehung des von einem Unterthanen ab intestato zurückgelassenen *fahrenden Vermögens* fürs künftige festgesetzet sein möge, so wollen mehr allerhöchst gedacht Ihre Majestät hiemit normaliter verordnet haben, dass auch das fahrende Gut eines verstorbenen Unterthans seinem nächsten Anverwandten bis auf den 10. Grad inclusive ab intestato auf Art und Weise, wie es die Stadtrechten vermögen, künftighin zufallen solle.

Welche Allerhöchste Entschluss- und Normal-Verordnung ihme kgl. Gubernio zu dem Ende bedeutet werden, damit selbtes solche denen betreffenden Gerichtsstellen zu ihrer nachrichtlichen Wissenschaft und Nachachtung zu intimiren wissen möge, allermassen wegen der Publication dieses allerhöchsten Normalis das weiters Nöthige ihme königl. Gubernio durch Behörde zukommen wird.

Decretum Viennae, die 20. Decembris 1770.

Carl Gr. v. Breuner. Michael Joh. Gr. Althann.

Theodor Monshausen.

Nach der gleichzeitigen Abschrift im Protocollum decretorum ai 1770 des k. k. Statthalterei-Archivs Prag. Sdělil řed. archivu K. Köpl. — O vzniku dědického zákona z 20. prosince 1770, jenž oznámen byl jenom úřadům, píše Grünberg, Bauernbefreiung I. 268, II. 322, kdež str. 323 připomíná, že ve smyslu resoluce z 20. pros. 1770 vyšel dv. dekret 11. ledna 1771. Srovnej starší návrhy k zákonům o dědickém právě poddaných, jeden z dne 17. září 1749 (tištěný výše str. 272), druhý z let 1756—62 (str. 325). Dědické právo až do 10. stupně příbuzenstva bylo již předepsáno v Právech Městských F. 15 u měšťanů, a v Obnoveném Zřízení Zemském O. 42 u šlechty.

489.

Patent z 11. ledna 1771: Selští synové, kteří u otce pracují, nejsou povinni zvláštní robotou.

Wir Maria Theresia von Gottes Gnaden Römische Kaiserin, Wittib, Königin zu Hungarn, Böheim . . . Entbieten allen und jeden unseren getreuen Vasallen, Landesinwohnern und Unterthanen, was Würden, Standes, Amts oder Wesens die in unseren Erbkönigreich Böheim sein, unsere kaiserl. königl. Gnade, auch alles Gutes, und geben denenselben hiemit gnädigst zu vernehmen; wasgestalten bei einer vorgefallenen Localuntersuchung unter anderen Beschwerden von Seiten der Unter-

thanen auch jene hervorgekommen, dass wann ein Bauer seinen verheirateten Sohn bei sich habe, welcher ihm zugleich Knechtsdienste leistet, so müsse ein solcher verheirateter Sohn entweder die Robot wochentlich durch einen Tag verrichten oder aber die Robot bezahlen, folglich gleichsam als ein Innmann betrachtet würde.

Zumalen aber die bei Bauern dienende Knechte zu Leistung einer derlei Robot nicht gehalten sein, folgbar mit einen Innmann keinen Zusammenhang haben; als gebieten und befehlen wir hiemit, dass von nun an dieser Missbrauch, nach welchen die bei ihren Eltern Knechtsdienste verrichtende verheiratete Söhne als Innleute gehalten und zu einen Tag wochentlicher Robot oder Bezahlung in Geld verhalten werden, unter sonst zu gewärtigender habenden schärfesten Ahndung alsogleich abgestellet werde. Wornach sich jedermann, den dieses betrifft, pflichtschuldigst und gehorsamst zu achten, auch sich vor Schaden zu hüten wissen wird. Hieran beschiehet unser gnädigster Will und Meinung. Geben ob dem königlichen Prager Schloss, den 11. Januarii 1771.

Maria Theresia. (L. S.) Ad Mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis
Philipp Graf von Kollowrat. ex Consilio Regii Gubernii.
Johann Christoph von Koranda.

Z původního tištěného exempláře.

490.

1771, 7. ún.—1772, 8. kv. Některá nařízení a rozhodnutí, jimiž utiskování poddaných v Čechách bylo obmezováno nebo trestáno.

Vybráno z tištěných čtvrtletních extraktů z oběžníků a patentů, jež vydávalo gubernium v království Českém. Před každým kusem stojí to číslo, kterým jest označen v extraktě.

68. Circulare in alle Kreise ddo. 7. Februarii 1771, mit Vorschrift deren für die Wirtschafts-Beamten für die Gesindstellung, Heirats-Consensen, Interventional-Schreiben und anderer dergleichen *Taxen*, wie sich pro futuro zu verhalten seie.

89. Circulare in alle Kreise ddo. 11. Aprilis 1771, wo aus Gelegenheit der Dobrzischer Untersuchung deren verschiedentlichen *Accidenzien* und bereits durch andere Verordnung regulirten Gebührnussen dennoch für nachbarliche Uberlassung deren Unterthanen die übliche Gebühr auf 6 fl., wann der Unterthan solche zu entrichten vermögend ist, festgesetzt wird.

94. Circulare in alle Kreise ddo 10. Junii 1771, mit dem öffentlichen Patent, aus Gelegenheit der Fürst-Mannsfeldischen Herrschaft-*Dobrzischer* unterthänigen Bedruckungen zur allgemeinen Beobachtung im Lande vorgeschriebenen und zu publiciren kommenden Puncten.

Týče se nepochybně patentu z 24. kv. 1771, jenž níže str. 435 otištěn jest celý.

82. Circulare in alle Kreise ddo 12. Septembris 1771: dass in Ansehung deren untersuchten 8 *Dobrzischer* Unterthans-Praegravations-Puncten die von denen Dominien zu leisten kommende Ersatzposten bei denen königl. Kreisämtern ausgewiesen und berechnet, sofort unnachsichtlich eingebracht und in die Contributions-Cassam abgeführet werden sollen.

135. Circulare in alle Kreise, ausser dem Königgratzer, ddo 27. Decembris 1771: dass der auf der Bredauischen Herrschaft *Geyersberg* bedient geweste Wirtschafts-Beamte Udeban wegen seines unmenschlichen Verfahrens mit denen Unterthanen auf 1 Jahr in Arrest auf den Spilberg condemniret und zu aller Wirtschafts-Bedienstung für unfähig erkläret worden.

137. Circulare in alle Kreise ddo 28. Decembris 1771: dass jene Landes-*Buchhaltere*, die entweder hervorkommende Gebrechen der Unterthanen, die gegründet sind, nicht selbsten abstellen oder dem Kreisamt anzeigen oder gar mit denen Beamten Collusionen hätten, nicht allein ex proprio zur Entschädigung angehalten, sondern nebst Entsetzung von der Landes-Buchhalter-Stelle mit empfindlicher Strafe angesehen werden würden.

117. Circulare in alle Kreise ddo 8. Maji 1772: welchergestalten die auf der Herrschaft *Cheynow* angestellten Wirthschaftsbeamte, so in Ansehung der verwilligten *Accidensien* excediret, mithin dem allerhöchsten Gesatz zuwider gehandelt, zum Ersatz der ungebührlich abgeforderten Taxen condemniret, und anderen zum Beispiel mit einem 8tägigen Stadtarrest bestrafet worden.

491.

1771, 19. února—1775: Vláda vydává technické předpisy a rady ke zvelebě polního hospodářství.

Následující předpisy jsou vzaty ze čtvrtletních extraktů cirkulářů a patentů, vydaných Českým [Č] nebo Moravským [M] guberniem; extrakty tištěné chovají se v archivě Českého Musea.

29. Circulare in alle Kreise ddo 19. Februarii 1771: mit Unterricht, wie die *Erdäpfeln* auch in Brachfeldern ohne Abbruch und Nachtheil des Getraid-Baues angebauet werden können [Č].

50. Circulare in alle Kreise ddo 11. Martii 1771: denenjenigen, welche eine Verbesserung der *Schaafweiden* sowohl in Rücksicht auf das Zucht-, als zur Mastung bestimmte Schaafviehe an Hand zu geben wussten, werden 4 Praemien von 150, 100, 80 und 50 fl. ausgesetzet [Č].

6. Circulare vom 22. Aprilis 1771 mit dem Unterricht, wo Orten und auf was Art die *Erdäpfel* angebauet und eingeerndtet, dann wie solche vorzüglich zum Nutzen der Menschen gebrauchet werden sollen [M].

69. Circulare in alle Kreise ddo 27. Septembris 1771: wie und auf was Art denen den Feldfrüchten so schädlichen *Würmern* und *Schnecken* vorzubiegen, und was das beste Mittel für die Abwendung dieser schädlichen Thieren seie? einzuberichten [Č].

38. Circulare in alle Kreise ddo 8. Novembris 1771: dass sich mehr auf die Anpflanzung der *Obst*-, als Maulbeerbäumer verleget, und dahero, wie solches befolget worden, angezeiget werden solle [Č].

Srv. patent o pěstování moruší z 3. června 1765 výše str. 363.

1. Circulare vom 1. Julii 1774, wodurch ein Mittel zu Ausrottung deren, die Frucht- und Samen-Felder beschädigenden *Erdwürmern* kundgemachet worden [M].

34. Circulare vom 23. Septembris (1774) mit Anschluss des erprobt und bewährt befundenen Entwurfs, auf was Art die Kiess-und Stein-Felder mit *Klee*-Samen bebauet und benutzet werden können [M].

Circulare vom 14. eiusdem (Julii 1775) mit der Nachricht von der bereits wirklich zu Stand gekommenen, und ob der Alt-Brünn in dem ehemaligen Cipsischen Garten errichteten *Bienenschule*, unter der Aufsicht des eingelangten Bienenmeisters Johann Spann, unter dessen Anweisung jederman frei stehe, sich in der Kenntniss der bessern Bienenpflege zu üben [M].

Circulare vom 7. eiusdem (Augusti) 1775, welchergestalten die von vielen Unterthanen beschehende *Verschleuderung* deren kaum gefechsneten Getreidkörnern hindangehalten, uud wo böse Absichten oder wucherische Handlungen entdeckt würden, solche untersuchet und bestraft werden sollen [M].

492.

1771, 23. ún. — 29. listopadu: Několik guberniálních nařízení, jimiž zmenšovala se hospodářská škodlivost branné povinnosti poddaných.

Následující obsahy vzaty jsou ze čtvrtletních tištěných extraktů circulářů a patentů, vydaných guberniem. Na konci každého kusu v závorkách postavené písmeno *Č* nebo *M* označuje, bylo-li to nařízení vydáno guberniem českým nebo moravským; přidaná k tomu číslice ukazuje číslo, pod kterým ten kus jest uveden ve čtvrtletním extraktě.

[1] Circulare in alle Kreise ddo 23. Februarii 1771: bei Beschreibung deren Häusern, wo ein Unterthan mehrere Söhne hat, ist der eine als *Grunderb* unter die Exemptos zu setzen; wann aber der andere Sohn den Grund bekommet, ist der Exempte in die Militar-Classe einzuschalten. [Č, 97.]

[2] Circulare in alle Kreise ddo 26. Aprilis 1771: diejenige Leute, welche in der Eigenschaft als wirkliche *Besitzere* eines Bauernguts oder als deren eigene Söhne oder Tochtermänner sich legitimiren, werden aus denen Kriegsdiensten losgezählet werden. [Č, 125.]

[3] Circulare de eodem dato (21. Junii 1771), dass nach Ihro Majestät allerhöchsten Resolution die in denen Militar-Diensten befindliche angesessene Unterthanen oder *Grunderben* unentgeltlich und ohne Ersatz eines anderen Manns sogleich verabschiedet werden sollen, wiebald derselbe hierowegen mit der grundobrigkeitlichen Zeugniss sich eines theils ausgewiesen, anderten theils aber die hierinfällige Beschaffenheit durch die Conscription erfunden würde. [M, 34.]

[4] Circulare in alle Kreise ddo 29. Julii 1771: wienach bei Ausstellung der Attestaten, wo die wirkliche *Besitzer* steuerbarer Gründen einzige Erben und Tochter-Männer der Kriegsdiensten zu entlassen angesuchet werden, die kgl. Herrn Kreishauptleute unter eigener Verantwortung darauf sehen sollen, ob ein derlei Mann wirklich zu Haus nöthig seie. [Č, 102.]

[5] Circulare de eodem dato (16. Augusti 1771) des Inhalts, dass die von denen betreffenden Grundobrigkeiten, Magistraten und Stadträthen ausstellende Attestata wegen kriegsdienstlicher Entlassung deren *Besitzern* eines Bauern-Guts und einziger Söhnen oder einziger Töchter-Männern, oder aber anderer dem Ackerbau unentbehrlichen Leuten, nicht nur von dem königl. Kreisamt, sondern auch von dem in Einrichtung deren Militar-Büchern sich im Bezirke befindlichen und betreffenden Militar Officier corroboriret werden solle. [M, 17.]

[6] Circulare in alle Kreise ddo 6. Septembris 1771: Gewöhnlichermassen kund zu machen, dass denen Regimentern gestattet worden seie, mit Erlaubnus der Grundobrigkeit und des Regiment-Werbbezirks conscribirte Unterthanen zum unobligaten Stand, als nämlich zu Feldscherers, Fouriers, Fourier-Schützen, Schmied, Sattler, Riemer und Schneider *anwerben* zu können. [Č, 117.]

[7] Circulare in alle Kreise ddo 13. Septembris 1771: was Ihro Maj. wegen Entlassung der zur Landwirthschaft nöthigen *Militar-Mannschaft* weiters allergnädigst resolviret haben, behörig kund zu machen. [Č, 121.]

[8] Circulare in alle Kreise ddo 7. Novembris 1771: kund zu machen, dass die *Erlaubnus-Zetteln*, welche denen conscribirten Unterthanen, wenn selbte von einem Ort zum andern gehen, auf ungestempelten Papier ertheilet werden sollen. [Č. 166.]

[9] Circulare in alle Kreise ddo 29. Novembris 1771: behöriger Orten kund zu machen, dass den beurlaubten Militar-Knechten die anverlangende *Verehеligung* gegen Vorzeugung des erhaltenen ordentlichen Consens von der Obrigkeit zu gestatten wäre. [Č, 176.]

493.

1771, 15. března: Za statné tažné koně dávají se odměny sedlákům.

V tištěném extraktu cirkulářů, generalií a patentů, vydaných českým guberniem od 1. ledna do konce března 1771, čte se:

106. Circulare in alle Kreise ddo 15. Martii 1771: denen Bauern, so ein tüchtiges Zugpferd besitzen, kund zu machen, dass sie ein solches in das nächste Kreisamt bringen sollen, woselbst solches behandlet und ihm ein Ducaten auf die Hand geleget, auch die Reiseunkosten bezahlet werden würden.

494.

1771, 8. dubna: Patent Marie Terezie vyhlášený v Čechách o zřízení odvodních okresů a vojenských knih (seznamů branců), kterak bude se konati odvod k vojsku a kdo jest osvobozen od povinnosti vojenské.

Nadpis zní: Kais. kön. Patent ddo 8. April 1771. Die Eintheilung der Werbbezirken und Zustandbringung deren Militar-Büchern; dann was bei Einführung derselben vorzüglich beobachtet werden solle. — Zde se otiskuje jenom menší částka toho patentu, totiž jenom ta místa, která se nejvíce dotýkají lidu poddaného. Na počátku se praví, ježto všeobecná konskripce (popis obyvatelstva) chýlí se k ukončení, má se nyní země rozděliti v okresy odvodní, po kterémžto druhém kroku bude následovati nový řád odvodní (Recroutirungs-Regulament).

Wir Maria Theresia ... entbieten ... geben zu vernehmen:

... Noch weniger aber ist es bei dieser Einleitung auf eine Abänderung oder Verkürzung unserer treugehorsamsten Ständen und ihrer Gerechtsamen abgesehen, sondern vielmehr ist unser ernstlicher Wille und Meinung, dass, wann es alsdann zum wirklichen Gebrauche dieses Systems, das ist auf die Übernahme der Recrouten ankommen wird, denenselben ihr zeither gehabtes vorzügliches Recht der Übergabe allerdings ungekränkt verbleiben solle, da solchenfalls die Repartition auf

die Länder ad extra allhier von unseren Hofkriegsrath gemeinschaftlich mit unserer böhm. und österr. Hofkanzlei, in denen Ländern aber auf die Dominien von dem Generals-Commando einverständlich mit der Landes-Stelle zu geschehen hat, und denen Obrigkeiten noch fernershin freistehen wird, von der conscribirten Mannschaft diesen oder jenen Unterthan auf ihr betreffendes Contingent, insoferne er die erforderliche Maass hat, nach Willkühr abzugeben.

Po delším úvodě oznamuje panovnice v 19 kusích to, was Wir bei Einführung der Werbbezirken vorzüglich beobachtet wissen wollen. Zde se otiskují z toho 4 kusy:

4. Wollen wir von nun an allen zur Miliz conscribirten Unterthanen ernstgemessen verboten haben, in unsere von der Conscription eximirte Erblande sich umzusiedlen. Doch solle ihnen nicht verwehret sein, wegen Commerce oder sonstigen Nahrungstrieb auf einige Zeit mit Vorwissen ihrer Obrigkeiten und Anmerkung in denen Meldungs-Zetteln dahin zu ziehen, allermassen dann von uns in diese von der Conscription eximirte Länder die nachdrucksamste Verfügung erlassen worden, womit einem aus denen der Conscription unterstehenden Erblanden sich flüchtenden conscribirten Unterthan, der sich mit deme, dass der Werbbezirk davon Wissenschaft habe, nicht legitimiren kann, kein Unterstand gegeben, sondern solcher sogleich zurückgeliefert werden solle, weil alle in die Militar-Bücher eingetragene Unterthanen durch die von uns gutgeheissene Widmung respectu ihres Aufenthalts als Militares zu betrachten kommen.

7. Denen Bauern-Söhnen solle von denen Grundobrigkeiten das *Studium* ohne besonderer Bewilligung unserer vorgesetzten Landesstelle nicht erlaubet werden, und diese solches auch nur in besonderen Fällen, wo ganz ausserordentliche Talenta bei ein oder anderen Subjecto wahrgenommen würden, gestatten können, mithin solches selten geschehen muss. Wo es aber doch in vorberührten Fällen geschehen würde, ist ein derlei Individuum ohngeachtet des Studii von der ständischen Übergabe ad Militiam nicht frei.

18. Sobald in einem conscribirten Land die Districte einzuleiten angefangen wird, solle von denen Regimentern kein Conscribirter mehr freiwillig angeworben, auch von der Obrigkeit niemand anders ad Militiam gestellet werden können, als dass er dem Werbbezirke zu guten komme. Exempte hingegen können die Regimenter immerhin werben, wie Ausländer oder aus einem der Conscription nicht unterworfenen Lande geborne.

19. Wann sich unter denen Regimentern angesessene Unterthanen, Grunderben oder solche Leute befinden, die Haus und Grund angetreten, so haben wir wegen derselben an unseren Hofkriegrath verordnet, dass sie der Militar-Pflicht entlassen, und der Grundobrigkeit gegen deme zurückgestellet werden sollen, dass

diese einen andern aus ihren conscribirten Unterthanen dafür unter jenes Regiment, so auf den Werbbezirk angewiesen ist, abgebe.

Patent jest datován na král. hradě Pražském 8. dubna 1771, podepsán: Maria Theresia, Philipp Graf von Kollowrat (nejv. purkrabí). Ad mandatum Sacrae caesareae regiaeque Majestatis ex consilio regii gubernii Emanuel Ledwinka von Adlersfels. V čele patentu vyobrazen jest lev Habsburský, jenž přední pravou nohou drží kříž Lotrinský, levou přidržuje štít Rakouský čili Babenberský (červený s bílým vodorovným břevnem). — Otisk v arch. Českého Musea.

495.

1771, 22. dubna — 2. září: Vláda usiluje v Moravě i v Čechách o rozdělení pastvin a jich obrácení v pole.

Viz nařízení moravského gubernia z 30. září 1766 výše str. 382 č. 472, a patent pro zemi Českou z 21. list. 1768 str. 396 č. 481.

V tištěném extraktu oběžních nařízení a patentů vydaných Moravským guberniem od 1. dubna do posledního června roku 1771:

9. Circulare de eodem dato (22. Aprilis 1771), dass diejenige Gemeinden, die ihre Hutwaiden zu Futter-Feldern gewidmet haben, die Bedärfnis des Kleesaamens erforderlichen Betrag dem k. k. consessui commerciali anzuzeigen und von selben anzuverlangen hätten.

V následujícím extraktě Moravském od 1. července do posledního září 1771:

4. Circulare vom 15. Julii 1771, zufolge welchem nicht nur die wegen besserer Benutzung deren Hutwaiden ergangene Generalien republiciret, sondern auch darauf angedrungen wird, dass der Unterthan nach Maass, als derselbe die Hutwaiden successive aufreissen oder in Wiesen verwandlen werde, sich auf solchen oder den Brachen, und zwar in Ermanglung anderer Futterkräuter mit dem Anbaue des Mischlings die Erforderniss an der Futterei verschaffen solle.

V tištěném extraktu cirkulářů a patentů vydaných Českým guberniem od 1. července do posledního září 1771 čte se na místě

79. Circulare in alle Kreise ddo 2. Septembris 1771: die allerhöchste Willensmeinung in Ansehung der Eintheilung der Felder in Bezuge der Gemeind-Hutwaiden nach dem wortdeutlichen Inhalt kund zu machen.

496.

1771, 2. května: O účtech kontribučních, aby účty domestikální nedělily se od nich.

V tištěném extraktu cirkulářů a patentů, vydaných Českým guberniem od 1. dubna do konce června 1771, čte se:

91. Circulare in alle Kreise ddo 2. Maji 1771: dass von nun an weder bei Städten, noch Dominien und Gütern einige separirte Domestical-Rechnungen geführet, sondern alles, was von denen Ordinari-Contribuenten eingehoben wird, durch die Contributions-Rechnungen verraitet werden solle.

497.

1771, 17. května—1774: Nařízení o kontribučenských fondech obilních i peněžných na Moravě, aby nebylo nesprávností při nich.

V tištěném extraktu oběžníků a patentů, vydaných Moravským guberniem od 1. dubna do posledního června roku 1771, čte se:

20. Circulare vom 17. Mai 1771: solle bei denen sammentlichen Obrigkeiten mit aller Verlässlichkeit erhoben, und die Anzeige mit namentlicher Benennung derenselben anhero gemachet werden, wie viel sie an Getraid sowohl als Gelde ihren Unterthanen vorgeliehen haben, mit dem weiteren Beisatz, dass bei guten Jahren unterthänige Getraid-Vorräthe und Geldkassen errichtet, und solche von Jahr zu Jahr zu vermehren äusserst fürgesorget werden solle.

V tištěném extraktu oběžních nařízení a patentů, vydaných Moravským guberniem od 1. července do posledního září 1774, čtou se následující dva výtahy:

11. Circulare vom 18. Julii 1774, wordurch zur künftigen Vermeidung sowohl deren als unverlässlich- und unrichtiger Gebahrung mit denen unterthänigen Contributions-Körnern zum grössten Nachtheil der Contribuenten erfolgten Gebrechen, als deren zwischen denen Unterthanen und ihren Gemeind- oder Contributions-Rechnungs-Führern bisher sehr oft entstandenen Strittigkeiten in Folge des neuen Systemal-Patents de anno 1748*) und des Generalis de dato 9. Decembris 1755 maassgebigst verordnet wird: von wem und auf was Art der unterthänige Getraid-Fundus verrechnet und verwahret, welchergestalten sich sowohl in Verleihung derlei Körner an die Unterthanen, als in Einhebung dieses Darlehens und in Betreibung derlei Ausständen zu benehmen, dann was für Contributions-Handbüchl, und was darob für Extracten von denen Gemeind-Collectanten zu führen, auch was wegen dieser von Seiten der Contributions-Rechnungs-Führeren zu beobachten seie.

*) O kontribučenských fondech mluví se v systemálním patentě pro Čechy ve dvou odstavcích, jež najdou se tištěny výše str. 266.

32. Circulare vom 19. Septembris 1774, wordurch die bei der von Seiten der Unterthanen beschehenden Rückzahlung des ihnen entweder von der Obrigkeit, oder aus dem Contributions-Fundo vorgeliehenen Getreids, bisher an verschiedenen Orten zum unbilligsten Vortheil der Rechnungs-Führern üblich geweste Abnahm der Randln oder Ranftln, welche nämlich bei Abstreichung des Metzen auf demselben willkührlich belassen worden, unter schärfster Strafe ab- und eingestellet wird.

498.

1771, 22. května—24. října: Vyhlášky o poddaných neposlušných k vrchnostem, kterak mohou býti připuzováni k svým povinnostem.

V tištěných extraktech cirkulářů, generalií a patentů, vydaných Českým guberniem za druhé, třetí a čtvrté čtvrtletí roku 1771, čte se pod čísly:

92. Circulare in alle Kreise ddo 22. Maji 1771: dass Ihro kaiserl. königl. Majestät aus Gelegenheit der von dem Militari unterstützten Widerspenstigkeit der Drhowler Herrschafts-Unterthanen wegen nicht praestirender Robot denen gesammten Herren Officiers mittelst des hochlöbl. General-Militar-Commando nachdrücklich untersagen lassen, sich in derlei Sachen einzumischen.

76. Circulare in alle Kreise ddo 16. Augusti 1771: die in der Robotstützigkeit in das Spinnhaus verurtheilte Unterthanen haben die Dominien in Ermanglung des Spinnhausfundi zu verpflegen.

77. Circulare in alle Kreise ddo 23. Augusti 1771: in jenen vorkommenden Fällen, wo die Militar-Assistenz auf mehrere Herrschaften zu Antreibung deren Unterthanen zu ihrer Robotschuldigkeit nöthig wäre, ist das Militare freundlich anzugehen.

39. Circulare in alle Kreise ddo 26. Augusti 1771: mit der Kundmachung, dass jeder Obrigkeit die Ob- und Einsicht über ihre Unterthanen zustehe, und die Kreisämter alle Assistenz zu leisten hätten.

125. Circulare in alle Kreise ddo 24. Octobris 1771: bei einer Widerspenstigkeit, wo die Assistenz wider die Unterthanen zu gebrauchen, ist sich anforderist mit dem Militari über die Art und Weise des vorhabenden Benehmens zu vernehmen.

499.

Patent z 24. května 1771,
kterým se vydávají nebo obnovují nařízení k zamezení rozmanitých útisků poddaných od vrchností při robotách, panských potravinách, akcidencích oc, jenž obecně slul

Dobříšský patent.

Wir Maria Theresia von Gottes Gnaden Römische Kaiserin, Wittib, Königin zu Hungarn, Böheim ... Entbieten allen und jeden unsern getreuen Vasallen, Landes-Inwohnern und Unterthanen, was Würden, Standes, Amtes oder Wesens sie in Unserm Erbkönigreich Böheim sein, unsere kaiserl. königl. Gnade, auch alles Gutes, und geben denenselben hiemit gnädigst zu vernehmen, wasgestalten bei einer dort fürgewesenen Local-Untersuchung hervorgekommen, dass

Erstens: viele Unterthans-Bedrückungen aus Unwissenheit der höchsten Satzungen und Ordnungen von den obrigkeitlichen Beamten ausgeübet worden: welches uns eben bewogen hat, mittelst eines unterm 28sten Junii verflossenen Jahres erlassenen Circularis allergnädigst anzuordnen: dass längstens bis ultima Augusti des gedachten Jahres alle Wirthschafts-Ämter und Magistraten sich sowohl die *Robots- als Systemal-Patenten beischaffen*, solche allstäts nicht allein auf denen Wirthschafts-Kanzleien zu jedermanns Einsicht affigirt halten, sondern auch in allen jenen Orten, wo ordentliche Gerichte obhanden sind, ein Exemplar dahin abgeben, und wegen dieser ohnfehlbaren Befolgung sich in den Kreis-Ämtern bei der pro Octobri alldort zu leistenden Contributions-Abfuhre durch die ohnediess mit Steuer-Geldern dahin abgehende Beamten, mit Vorzeigung dieser beiderlei Patenten, um so

gewisser ausweisen sollen, als im widrigen jene Ober-Beamten, welche bei ihren unterhabenden Wirthschafts-Ämtern diese unsere höchste Anordnung bis dahin in Vollzug zu setzen, ausser Acht gelassen hätten, empfindlich zu bestrafen sein würden. Wir befehlen dahero hiemit nochmalens unsern sämtlichen Kreis-Hauptleuten, auf dessen unnachbleiblichen Vollzug bei eigener schweren Verantwortung alles Fleisses zu invigiliren, auch in Zukunft alljährlich diese Ausweisung und Vorzeigung der Patenten in Termino der Contributions-Abfuhre pro Julio von einem jeden Wirthschafts-Amte oder Magistrat wiederholen zu lassen; und damit solches durchgängig desto genauer beobachtet werde, so soll auch von denen Wirthschafts-Ämtern und Magistraten alljährlich mit Anfang des Jahres der ganze Inhalt dieser Patenten bei jedem Dominio den versammleten Unterthanen vorgelesen werden. Und da

Zweitens: hervorgekommen, dass die Unterthanen zur Saats-Zeit zu weiten Robots-Fuhren angehalten werden, die Aufrechthaltung aber des Contribuenten sowohl, als der Landes-Cultur selbst erfordert, hierwegen für das künftige eine besondere Fürsehung zu thun: so verordnen wir hiemit gnädigst, dass die *weiten Robots-Fuhren zur Zeit der Saat, des Heumachen* und *Schnitts*, wie auch in der Weinlese (wo der Unterthan einigen Wein bauet,) *nicht gefordert werden sollen;* es wäre dann, dass in besonders dringenden Fällen der Wirtschafts-Trieb keinen Verzug leiden könnte, wo dann denen Dominien dergleichen weite Fuhren auch in besagten Zeiten zu fordern, gegen dem jedoch eingeraumet und gestattet wird, dass sie alsdann nach geschehener Sache davon jedesmal dem königl. Kreis-Amte die Anzeige zu machen gehalten sein sollen. Auch wird hievon noch dieser alleinige Fall ausgenommen, wenn etwa zu einer solchen Zeit eine Obrigkeit auf ihre Güter sich begeben, und hierzu der unterthänigen Pferde sich bedienen wollte, jedoch mit der ausdrücklichen Bedingnis: dass solches sich nicht gar häufig ergeben, und dem Unterthan die damit zubringenden Täge an seiner Ordinari-Robot abgeschrieben werden müssen.

Drittens: Haben wir zwar kraft eines in Anno 1752 erlassenen und seithero erst jüngsthin unterm 26sten October 1770 republicirten Generalis die *aufdringliche Vorlegung obrigkeitlicher Feilschaften an die Unterthanen* sub poena dupli gerechtest verboten. Weil aber dessen ungeachtet gleichwohl neuerlich ganz widrige Fürgänge hervorgekommen, so befehlen wir hiemit wiederholt und ernstgemessentlich, dass unsre Kreis-Hauptleute auf solche Übertretungen genau invigiliren, und die darwider handlende Obrigkeiten zur verwirkten Strafe unnachsichtlich anhalten sollen. Und dass ferners aus geschehenen Untersuchungen auch noch dieses an Tag gekommen, dass an machen Orten die unterthänigen Getraide-Händler und Becken das benöthigte Getraide nirgends anderstwo, als lediglich auf den herrschaftlichen Schüttböden erkaufen dürfen, so wollen wir auch diesen Unfug hiemit generaliter und gleichfalls sub poena dupli verboten haben.

Viertens: Haben wir bereits mittels eines untern 11ten Januarii dieses laufenden Jahres erlassenen Patents unsre höchste Willens-Meinung eröffnet und verordnet, dass ein bei seinem Vater im Brod stehender verheirateter *Sohn zu einer besondern obrigkeitlichen Robot* für seine Person nicht angehalten, weder von ihm einiges Robotgeld abgefordert werden solle. Unsere Kreis-Hauptleute werden demnach auf dessen genaue Befolgung fest zu halten, und gegen die Übertretungen ein scharfes Augenmerk zu richten haben.

Fünftens: Ist unser gnädigster Befehl, dass alle Kreis-Hauptleute darauf, ob die in ihren Kreisen befindliche *Contributions-Einnehmer in Eidespflichten* genommen worden? genau nachforschen, und wo dieses etwa bishero unterblieben wäre, annoch befolgen sollen.

Sechstens: Ist zwar durch die von uns erlassene höchste Generalien die Abschiessung des übermässigen Wilds bereits zu etlichenmalen anbefohlen worden; wir wollen aber dabei denen sämmtlichen Kreis-Hauptleuten auch noch dieses ernstlich eingebunden haben, dass sie insonderheitlich auf die von denen Unterthanen erleidende *Wildschäden*, und ob solche richtig vergütet werden, ex officio die genaueste Obacht tragen, und nicht nur über die diessfällige Vergütung sorgfältig wachen, sondern auch selbe jedesmal dem Gubernio einberichten sollen, damit dieses aus der mehr oder wenigern Ereigniss urtheilen könne, ob ein oder anderes Dominium das Wild in Übermass hege, und zu dessen Verminderung anzuhalten seie.

Siebentens: Haben wir in Ansehung derjenigen Unterthanen, welche als *Bergleute gegen schlechten Lohn zur Arbeit gezwungen* werden, pro futuro gnädigst zu verordnen befunden, dass 1. denen Unterthanen frei zu lassen seie, bei Bergleuten in Arbeit zu gehen. 2. Dass die von der Obrigkeit denenselben abgebende Naturalien und Feilschaften nicht höher als in dem Marktpreis angeschlagen, und 3. denen Bergleuten weder Fleisch, noch weniger Wildprät aufgedrungen werden solle. Damit aber unsre höchste Willens-Meinung desto gewisser befolget und festgehalten werde: so wollen wir, dass dieses Patent nicht allein in den Wirthschafts-Kanzleien, sondern auch in allen Berghütten und Hammerwerken kundgemacht und öffentlich affigirt werde; damit diejenige, die sich darwider beschwert finden, sogleich bei dem königl. Kreis-Amte die gehörige Abhülfe zu suchen wissen mögen.

Achtens: Was die *Accidenzien* der obrigkeitlichen Wirthschafts-Beamten für die Gesind-Stellungen, Heirats-Consense, Interventional-Schreiben und andere dergleichen Taxen betrifft, da wollen wir pro futuro folgendes Regulativum festsetzen, dass nämlich:

1. Für eine auf der Herrschaft *dienende Magd* 3 Kreuzer, und wenn sie ausser der Herrschaft dienet, 6 Kreuzer, für einen *Knecht* aber inner der Herrschaft

6 kr., und ausser derselben 12 Kreuzer, mit Einbegriff der Schäfler und Schäfers-Knechten bestimmt, hievon jedoch die Gemein-Hirten ausgenommen werden sollen.

2. Da die *Heirats-Consense* in dem Generali vom 23. Februarii 1765 bereits ihre Ausmessung auf 30 kr. haben: so ist sich nach solcher auch führohin allstäts zu achten; dahingegen sind

3. für die nachbarlichen Interventions-Schreiben pro futuro dem Beamten 30 kr. und dem Schreiber 6 kr., folglich zusammen 36 kr. accidentis nomine zu entrichten. Hiernächst hat es

4. in Betreff derjenigen Consens-Taxen und Erlaubnissen für die *ausser der Herrschaft dienende Unterthanen*, welche auf ein Jahr gegeben werden, bei denen oben ausgemessenen 12 Kreuzern zwar sein Verbleiben; wenn sich jedoch sothane Erlaubnisse auf mehrere Jahre erstrecketen: in solchem Fall wird dem Beamten für die Anzahl der Jahre, worauf der Consens ertheilet worden, von einer Weibsperson sovielmal 6 Kreuzer, und von einem Knecht sovielmal 12 Kreuzer abzunehmen erlaubt sein, als auf soviele Jahre sie die Erlaubnis zu dienen erhalten haben. Wo übrigens es

5. bei der für nachbarliche Überlassungen der Unterthanen im Lande üblichen Gebühr à 6 fl., wenn die einer andern Obrigkeit überlassende Unterthanen solche zu entrichten vermögend sind, sein Bewenden hat.

Neuntens: ist bereits in dem von uns erlassenen höchsten Rescripto unterm 22. Maji des verflossenen Jahres festgesetzet worden, dass die *Grund-Abschätzungen* jederzeit in Gegenwart eines Wirtschafts-Beamtens und zweier unpartheiischen Richtern oder Geschwornen geschehen sollen; dass aber nach Absterben eines Possessoris, wenn derselbe nur einen Erben hinterlässt, solche zu wiederholen nicht nöthig, sondern nur in jenem Fall, wenn mehrere Kinder hinterblieben, und der eingekaufte Grund von dem vorigen Possessore melioriret oder deterioriret worden wäre, eine neue Schätzung vorzunehmen seie, damit die vorhandenen Kinder nicht verkürzet werden. Dieser Anordnung, wobei es dann auch sein festes Verbleiben hat, wollen wir nur noch dieses zusetzen: dass die bishero dort Landes üblich gewesene Schätzungs-Cynosur, vermöge welcher der Grund, ausser einer notorisch merklichen Verbesserung oder Deteriorirung und Abwürdigung allzeit nach seiner ersten Taxe angeschlagen wird, auch in Zukunft zu beobachten seie, damit der insgemein mit Schulden eintretende neue Grund-Besitzer bestehen könne, und durch die willkührliche Steigerung des Werthes der Gründe nicht gleich anfänglich zurückgeschlagen werde.

Zehentens: Lassen wir es zwar bei denen schon bestehenden *Ausgedingen*, bis zum Absterben der darauf sitzenden Leute, noch ferners gnädigst bewenden; wollen aber zugleich bei denen künftighin, mit obrigkeitlicher Einwilligung zu bestellenden Ausgedingen hiemit generaliter statuirt haben: dass keine Benutzung der Felder,

Gärten und anderer Gründe zum Ausgeding angewiesen, sondern darzu lediglich, nebst der freien Wohnung und Benutzung einiger Stücke Viehs, ein gewisser Beitrag an Körnern in natura nach obrigkeitlichen Ermessen bestimmt werden solle.

Eilftens: Haben wir hiemit fürs künftige festsetzen wollen, dass die *Grundverschreibungs-Taxe* per 1 Kreuzer von einem, zu 1 fl. 10 Kreuzer gerechneten Schock Meissnisch, dergestalt zu bestimmen seie, dass diese Tax-Gebühr nicht von der ganzen Verschreibungs-Summe, sondern nur von demjenigen Quanto, welches baar darauf bezahlt wird, folglich nur von der Angabe und von denen nachweiligen Fristen-Zahlungen, nach Maass dessen, was daran abgeführet wird, abgenommen werden solle.

Zwölftens: Ist es unsrer höchsten Absicht gemäss, dass mit denen *Consens-Taxen zu Erlernung der Professionen* und Handwerke, die Unterthanen über die Gebühr nicht beschweret werden; wir wollen dahero gnädigst, dass das unterm 19ten Decemb. 1766 kundgemachte, und seithero schon republicirte Circulare, in welchem die diessfällige Consens-Taxe auf 1 fl. bestimmt worden, in die genaueste Befolgung gesetzet werde; jedoch mit dem bedingten Zusatz: dass, wo bishero ein weniges dafür bezahlt worden, es auch fernerhin dabei sein Verbleiben haben, wohingegen jene Beamten, die diesen Aussatz excediren werden, empfindlich bestrafet werden sollen. Übrigens bewilligen wir auch gnädigst, dass zum Behuf der armen Unterthanen die *Stempel-Gebühr* für alle obrigkeitliche Consense und Interventionales von 15 Kreuzern auf 3 kr. herabgesetzet werden mögen.

Wornach also jedermänniglich sich gehorsamst zu achten, und für Schaden und Nachtheil zu hüten wissen wird: denn hieran geschiehet unser gnädigster Wille und Meinung. Geben ob dem königlichen Prager Schlosse, den 24. Maii 1771.

Maria Theresia. (L. S.) Ad Mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis
Philipp Graf von Kollowrat. ex Consilio Regii Gubernii.
Johann Christoph von Koranda.

Z původního tištěného exempláře. — Srovnej nejv. rozhodnutí z 12. kv. 1770 str. 405.

500.

1771, 6. června, 16. září: Na ochranu zvěři nařizuje se, aby poddaní nenechávali psův bez trdélka běhati po polích, a sedláci ani svobodníci aby nenosili střelné zbraně.

V tištěném extraktu cirkulářů, generalií a patentů, vydaných Českým guberniem od 1. dubna do konce června 1771, čte se:

93. Circulare in alle Kreise ddo 6. Junii 1771: dass auf allerhöchsten Befehl die Schussgebühr à 12 kr. für die auf dem Feld erschossen werdende *Hunde* in Ansehung der Unterthanen generaliter eingestellet; wann jedoch die Unterthanen ihre Hunde auf dem Feld ohne Klöppel herum laufen lassen, jene mit einer mässigen Strafe und allenfalls cum opere publico beleget werden sollen.

V následujícím extraktu od 1. července do konce září 1771:

59. Circulare in alle Kreise ddo 16. Septembris 1771 mit Republicirung der Verordnung, dass kein Freisass noch Bauer einiges *Schussgewehr* unter Straf und Abnehmung desselben bei sich haben solle.

501.

1771, 23. července: Na Moravě směna poddanských pozemků má býti listinou zjištěna a úřadem zemským potvrzena.

V tištěném extraktu oběžních nařízení a patentů, vydaných Moravským guberniem od 1. července do posledního září 1771, čte se:

8. Circulare de eodem dato (23. Julii 1771): sollen führohin über alle vorgehende Vertauschungen deren Catastral-Gründen, es mögen solche zwischen Herrschaft oder Unterthanen, oder auch nur zwischen den unterthänigen Contribuenten beschehen, jedesmal ordentliche Vertauschungs-Instrumente mit Benennung des Quanti et Qualis deren vertauschten Grundstücken, dann Aussetzung ihrer Namen und Nummern, mit welchen sie in Catastris eingezogen sind, unter Hand- und Petschafts-Fertigung ausgefertiget, und so der hohen Landesstelle ad approbandum übergeben werden.

502.

1771, 2. srpna: Patent Marie Terezie vydaný do Čech o nevděčnosti některých poddaných za dobrodiní jim poskytnutá z příčiny neúrody; někteří prodali obilí jim propůjčené, jiní dávají se bez potřeby na žebrotu.

My Maria Teresia ɔc . . . vzkazujeme všem ɔc . . . a dáváme jim tuto nejmilostivěji k vyrozumění, kterak tak se shledalo, že při truchlivých nynějšího času okolostojičnostech v utiskující nouzi dílem skrze nejvyšší dobrotivost, dílem skrze vrchnosti stalé pečlivé zaopatření v některých poddaných na místě vděčné uznalosti jen svývolnost spůsobilo a je ponouklo, vrchnostem se zprotiviti a jim povinné podřízení a poslušenství odepříti. Jako ale na takové řádu protivné jednání rovnovolným okem se patřiti nemůže: pročež všem oným, jenž se v tom vinni učinili, nejvyšší nelibka k seznání se dává, a spolu všem a jednomu každýmu přísně se oznamuje, aby pokojně se snášeli a svým vrchnostem povinné poslušenství zachovali; neb ti, jenž by v tom postihnuti byli, beztoho podle prošlých generalií s příslušejícím trestem potkáni býti mají.

Neméně má proti oným se vší ostrostí pokračováno býti, kteří by v tom, že ku pomoci dosáhlé obilí k vlastní potřebě neobrátili, nýbrž jej odprodali, postihnuti býti měli.

Konečně potulování poddaných pod fochem peněžité zbírky aneb jiné námitky co nejdotiskliměji se zapovídá, poněvadž oni poddaní, jenž pomoci v pravdě potřebují aneb k žalování mimo náděje příčinu míti se důvěřují, toliko na krajský

ouřady se obrátiti, ti ihned vyšetření předsevzíti a pak své správy na zemsko místo odeslati mají.

Dle čehož tedy se jeden každý nejposlušněji spravovati a před škodou a strátou hájiti věděti bude; nebo v tom pozůstává naše nejmilostivější vůle a mínění. Dáno v našom hlavním a sídelním městě Vídni dne 2. srpna 1771. roku.

Maria Terezia. (L. S.)
Leopold hrabě z Kollowrat.

Ad mandatum Sacrae
Caesareae Regiae Majestatis proprium
Antonín šlechtic z Kurty.

Tištěný patent v archivě Českého Musea; v čele mezi barokovými okrasami jest dvojhlavý orel, jenž na prsou má českého lva. Německý výtisk ozdoben jest Habsburským lvem, jenž předníma tlapama drží Lotrinský kříž a Babenberský štít.

503.

1771, 16. srpna, 31. října: Dovolené drobení selských statků obmezuje se v Moravě i v Čechách.

V tištěném extraktu oběžních nařízení a patentů, vydaných Moravským guberniem od 1. července do posledního září 1771, čte se:

18. Circulare de eodem dato (16. Augusti 1771) mit der Verordnung, dass führohin die in dem Bevölkerungs-Patent vom 2. Aprilis 1753 bestehende Zertheilung deren Grundstücken keinerdings erweiteret und auf Viertlers oder kleinere Gründe erstrecket, auch von nun an weder die grossen Gründe mehr abgetheilet werden sollen, bevor nicht davon die Anzeige an die kaiser. königl. Landes-Stelle gemachet und von ihr der Consens hierzu erfolget sein würde.

V tištěném extraktu cirkulářů a patentů, vydaných Českým guberniem od 1. října do konce prosince 1771:

126. Circulare in alle Kreise ddo 31. Octobris 1771: dass die Zertheilung deren Gründen nicht in allzukleine Theile beschehen, und ein ganzer Bauerngrund nur höchstens in 4 Theile abgetheilet, und diese Vertheilung mit obrigkeitl. Consens und Genehmhaltung des königl. Kreisamts bewirket werden solle.

504.

1771, 23. srpna: Uherským poddaným bez výkazu není dovoleno zdržovati se v dědičných zemích německých (t. j. rakouských a českých).

V tištěném extraktu okružníků a patentů, vydaných Moravským guberniem od 1. července do posledního září 1771, čte se:

19. Circulare vom 23. Augusti 1771: die in die deutsche Erblande emigrirende, mit keinem glaubwürdigen Zeugniss oder Pass versehene und hier Landes betreten werdende königl. hungarische Unterthanen sollen ohne Gestattung einigen Aufenthalts gefänglich eingezohen, und ihr Namen und Beinamen sammt dem Comitat und Dominio, aus welchem selbe entwichen, allemal schleunig an die Landes-Stelle angezeiget werden.

505.

1771, 30. září: Chce-li která vrchnost v Moravě odsaditi poddaného z jeho statku, má to oznámiti krajskému úřadu.

V tištěném extraktu okružníků a patentů, vydaných Moravským guberniem od 1. července do posledního září 1771, čte se:

57. Circulare de eodem dato (30. Septembris 1771): so oft von denen Landesobrigkeiten und Dominien eine Abstiftung ein so anderer ihrer Unterthanen von Grund und Boden vorgehet, sollen sie jedesmal die Anzeige davon dem betreffenden königl. Kreisamt machen.

506.

1771, 10. října: Marie Terezie ustanovuje v Čechách dvorskou komisi urbariální k vyšetření robot a jiných povinností poddanských a k sepsání nových urbářů; napomíná neposlušných, hrozí podněcovačům.

Wir Maria Theresia ... erbieten ... und geben euch hiemit gnädigst zu vernehmen, wasmassen wir aus mehreren, von unserem böhmischen Landes-Gubernio erstatteten unterthänigsten Berichten sehr missfällig vernommen haben, dass in verschiedenen Gegenden unseres Erbkönigreichs Böheim die Unterthanen den ihren Grundherren schuldigen Gehorsam auf die Seite zu setzen, und denselben die Leistung ihrer althergebrachten Roboten sowohl als anderer Schuldigkeiten zu verweigern anfangen, und eben dadurch, weil sie wider alle gute Ordnung und wider die uns geschworne Treue und Unterwürfigkeit ihre eigene Richter sein und ihre vermeinte Rechte gleichsam ertrotzen wollen, unsere höchste Ungnade und die auf derlei Unternehmen unausbleibliche schwere Strafen sich zuzuziehen in Begriffe sein; so wollen wir dieselben durch gegenwärtiges Patent ihrer Pflichten und der auf derselben Verletzung unfehlbar folgenden schweren Strafen nachdrucksamst erinnern, zugleich aber auch all jenes in Gnaden fürkehren, was uns nicht nur von der Beschaffenheit, sondern auch von der Billigkeit oder Unbilligkeit der dem Unterthan auferlegten Roboten und anderen Schuldigkeiten die genaue Kenntniss zu wegen bringen kann.

Zu diesem Ende nun haben wir für unser Erbkönigreich Böheim eine eigene Urbarial-Hof-Commission gnädigst zu ernennen geruhet,*) welche die von dem Unterthan seiner Grundobrigkeit geleistete Roboten und andere Schuldigkeiten auf jeder Herrschaft und jedem Gute einzusehen, zu untersuchen, und zufolge der von uns ihr hierzu ertheilenden höchsten Instruktion die Urbaria darüber aufzufassen, zu unterfertigen und hinaus zu geben hat.

Weil es nun aber der Natur und der Billigkeit gemäss ist, dass bis dahin, als wir durch gleichbesagte unsere Hofcommission die wahre Lage der Sachen und die den Grundobrigkeiten sowohl als den Unterthanen zu statten kommende Rechte

und Ansprüche genau einsehen und über eines und das andere unsere gerechteste Entschliessung schöpfen können, die Urbarial-Schuldigkeiten ebenso fort geleistet werden, wie sie bisher in einer langwierigen Übung gestanden sind;

So verordnen und befehlen wir hiemit auf das ernstlichste, dass alle Gemeinden und Unterthanen die ihren Grundobrigkeiten bisher geleistete Schuldigkeiten um so gewisser auch noch ferner und bis zu Austrag der Sache ohne Widerrede getreulich und fleissig verrichten und abtragen sollen, als sie widrigenfalls, hauptsächlich aber die daran schuldtragende, denen Wirthschaftsämtern ohnehin ganz wohl bekannten Aufwickler und Verhetzer, alsogleich durch die Gerichten oder nöthigenfalls durch das nächst anliegende Militare handfest gemacht, dem nächsten Halsgerichte zur Inquisition übergeben, und von diesem zufolge der bereits bestehenden Landesgesetzen als Rebellen und Störer der öffentlichen Ruhe abgeurtheilet, und nach Gestalt ihrer Verbrechen theils mit öffentlicher Arbeit, mit Festungsbau, mit Abstiftung von Haus und Hofe, mit dem Zuchthause und anderen empfindlichen Leibeszüchtigungen, oder nach Erforderniss auch endlich noch schärfer ohne aller Gnade gestrafet werden sollen.

Welch ernstliche Entschliessung wir zu dem Ende noch vorläufig bekannt gemacht haben wollen, damit sich sammentliche Gemeinden und Unterthanen bei Zeiten für Schaden und Unglück zu hüten wissen, und wir nicht zu dem uns allemal unangenehmen Gebrauch der äussersten Schärfe und strengen Ausübung unserer oberherrlichen Gewalt gezwungen werden mögen.

Hieran beschiehet unser ernstlicher Willen und Meinung. Geben ob dem königl. Prager Schlosse den 10. Monats Octobris 1771.

Maria Theresia (L. S.)
Carl Egon Fürst zu Fürstenberg.

Ad Mandatum Sacrae Caesareae Regiae Majestatis ex Consilio Regii Gubernii
Ferdinand Hikisch de Lauro.

Tištěný patent v archivě Českého Musea, má v čele císařského orla s českým lvem na prsou.

*) Byli do ní jmenováni: president komory dvorské hr. Khevenhüller za předsedu, a za přísedící Blanc, Streeruwitz, Hoyer, Achatz, Karwinsky. Viz Grünberg I. 203, II 205.

507.

1771, 28. prosince: Stížnosti poddaných mají býti podepsány od toho, kdo je psal.

V tištěném extraktu cirkulářů a patentů, vydaných Českým guberniem od 1. října do konce r. 1771:

138. Circulare in alle Kreise ddo 28. Decembris 1771: denen Unterthanen bei Amtstägen öfters kund zu machen, dass sie ihre Klagen von dem, der sie verfasset, unterschreiben lassen sollen.

508.

Mimořádná nařízení,

vydaná z příčiny neúrody, hladu a moru v Čechách a v Moravě v letech 1771 a 1772.

Gubernia České i Moravské vydala drabný počet mimořádných nařízení k podřízeným úřadům krajským a hospodářským a dílem i ke všemu obyvatelstvu, jimiž hledělo se působiti ke zmírnění zlých následků neúrody, kterou způsobila nepříznivá povětrnost, jež se opakovala v letech 1770 a 1771. Zde se podávají stručné obsahy některých takových nařízení, jež našel jsem v extraktech z oběžníků a patentů, vydaných Českým nebo Moravským guberniem; jedna i druhá vláda zemská dávala tisknouti extrakty čtyřikrát v roce, za každé čtvrtletí zvlášť; mnohé takové čtvrtletní extrakty z Čech i z Moravy má archiv Českého Musea; řady jich nejsou však úplné. Následující zde výtahy srovnány jsou chronologicky, každý kus označil jsem na počátku novým běžným číslem (1—38); na konci každého kusu postavil jsem do závorek písmeno Č nebo M podle toho, vyšlo-li to nařízení od gubernia Českého anebo od Moravského, a k tomu písmenu přidal jsem číslo, kterým ten kus jest označen v původním čtvrtletním extraktu, z něhož jest vybrán.

[1] Circulare in alle Kreise ddo 18. Febr. 1771: die gesammte Landes-Inwohnere von dem Genusse des *Stief-Mutter-Korns* zu warnigen. [Č, 28.]

[2] Circulare in alle Kreise ddo 4. Aprilis 1771: bei gegenwärtigen Brodmangel für die Erhaltung des Landsmanns wird der Anbau der *Wasser-Rüben* vorgeschlagen. [Č, 1.]

[3] Circulare in alle Kreise ddo 19. Aprilis 1771: diejenigen Dominien, die einige *Getreid-Vorräte* haben, anzueifern, dass sie denen Bedürftigen Aushülfe schaffen sollen; den Preis aber hätte das königl. Kreisamt zu bestätigen; und weilen nur 30 Tausend Metzen Gersten in die Magazinen geliefert werden, die Dominien sich von anderwärts mit dem Materiale zu versorgen, in Gegentheil die Felder mit *Erdäpfeln* zu besäen hätten. [Č, 16.]

[4] Circulare in alle Kreise ddo 17. Maji 1771: in Angelegenheit deren in Österreich wegen der hierländigen Körner-Noth eingedrungenen böhmischen Unterthanen und deren Ruckschub mit dem allergnädigsten Befehl, dass vor allen der Sommerbau besorget, und an jenen Orten, wo es die Obrigkeiten zu thun im Stande wären, von denenselben diesen armen bedrangten und nothleidenden Unterthanen bei ihrer Ruckkehr entweder mit Verschaffung einer verdienstbaren Arbeit, oder mittelst *Vorleihung* deren zum Brod benöthigten Körnern alle Aushülfe geleistet, auch diese arme bedrangte Leute zu dem ausserordentlichen Strassen-Bau angewendet werden sollen. [Č, 48.]

[5] Circulare in alle Kreise ddo 7. Junii 1771: dass jene Felder, zu deren *Besäung* es etwa an Körnern gefehlet, mit Ruben, Erdäpfel und anderen Hülsenfrüchten besäet, auch zum Flachs-Bau verwendet werden sollen [Č. 63]

[6] Circulare in alle Kreise ddo 10. Junii 1771: damit aus Gelegenheit des, eine halbe Stund von Pisek gegen Zahorzy todtgefundenen und vermutlich aus Hungersnoth verstorbenen Herrschaft-Worliker Unterthans, Namens Franz Caspar, denen grosse Noth leidenden armen Landleuten mit einer *Aushülfe* beigesprungen, sofort denen hieraus entstehenden üblen Folgen eifrigst und schleinig vorgebogen werden solle. [Č, 67.]

[7] Circulare de eodem dato (28. Junii 1771): wird das zu Steuerung der gemeinschaftlichen Anbau um das Drittel oder um die Hälfte der Fechsungsnutzung unterm 25. August

1751 emanirte allerhöchste Patent republiciret, dasjenige Individuum, welches denen Unterthanen etwas von Körnern oder am Geld *vorgestrecket* hat, mit der Forderung an die betreffende Grund-Obrigkeit gewiesen, sofort in jenem Fall, da sich ein Wucher ergeben sollte, in conformitate ersagter Generalien fürzugehen, und denen obrigkeitlichen Beamten auf den gehörigen Befolg der Sache genau zu invigiliren unter schwerer Verantwortung aufgetragen. [M, 39.]

[8] Circulare in alle Kreise ddo 5. Julii 1771: die Republicirung des zu desto mehrerer Sicherheit des Contributionalis in Anno 1752 sub 1. Decembris ergangenen Circularis, kraft dessen bei denen *üblen Wirthen* durch die Dorfsrichtere und Geschworne die Fechsung besorget, und die übrig bleibende Vorrat zu Bestreitung der schuldigen Gaben bis zur Zeit des höher steigenden Preises in herrschaftl. Verwahrung genommen, und auf die Wucherei fleissige Obsicht getragen werden solle. [Č, 3.]

[9] Circulare in alle Kreise ausser Bidschower ddo 15. Julii 1771: welchergestalten das auf der Herrschaft Starkenbach in dortiger Gegend mit vermischten Donner- und Regenwetter gefallene, einer Frucht ähnliches Gewächs für *kein Korn*, sondern lediglich für einen Saamen von Gras und Bäumen, und der Gesundheit schädlich zu sein erkennet worden. [Č, 8.]

[10.] Circulare in alle Kreise ddo 19. Julii 1771: denen Wirthschaftsämtern wiederholt aufzutragen, dass sie die Unterthanen von dem Genuss des *Getreides vor der Zeit* und Reife warnigen sollen. [Č, 9.]

[11] Circulare vom 19. Julii 1771 mit der Verordnung, dass von Seiten deren königl. Kreisämtern nach der anheurigen *Fechsung* der Betrag derselben, nebst denen allenfalls noch vorhandenen alten Körner-Vorräten, sowohl obrigkeitlicher als auch unterthäniger Seits nach dem ausmessenden Formulari zu erheben, und hierunter die weitere Richtmaass nach der ehemaligen Circular-Verordnung vom 4. Januarii h. a. zu nehmen seie. [M, 5.]

[12] Circulare in alle Kreise ddo 1. Augusti 1771: dass diejenige Unterthanen, so einer *Unwirthschaft* beschuldiget werden oder aber in einer anderen Bosheit sich betreten zu lassen gelisten würden, nicht nur mit Zucht- oder Spinnhaus-, sondern auch mit noch empfindlicherer Leibesstrafe ohne alle Rucksicht werden angesehen werden. [Č, 16.]

[13] Circulare in alle Kreise ddo 12. Augusti 1771: das Patent wegen *Ausschweifung* deren Unterthanen anstatt der Dankschuldigkeit für die obrigkeitliche Aushülfe kund zu machen. [Č, 26. Srv. str. 440 č. 502.]

[14] Circulare in alle Kreise ddo 12. Augusti 1771: die Obrigkeiten respectu deren von denen Unterthanen zuruckfordernden Natural-*Vorschüssen* auf die Contributions-Generalia anzuweisen. [Č, 27.]

[15] Circulare de eodem dato (16. Augusti 1771): sollen gesamte Obrigkeiten gleich nach dem Ausdrusch der sommerlichen Fechsung die Bedürfniss der *Sommer-Saat* von dem Unterthan abnehmen, und bis zum Frühjahr, um zur Saat-Zeit von dem würklichen Anbau der Sommerfrüchten desto mehrers gesichert zu sein, auf den Contributions- oder obrigkeitlichen Schüttkasten ad Depositum und in sichere Verwahrung bringen zu lassen. [M, 16.]

[16] Circulare in alle Kreise ddo 19. Augusti 1771: dass die Obrigkeiten alsogleich nach dem Ausdreschen der Fechsung die Bedürfnuss zur Sommersaat den Unterthanen abnehmen, und bis zum Frühjahr auf den Contributions- oder obrigkeitlichen Schüttboden ad *depositum* bringen lassen sollen. [Č, 33.]

[17] Circulare in alle Kreise ddo 23. Augusti 1771: dass gleichwie wegen der Sommer-Saat dasjenige verordnetermassen vorzukehren seie, also auch ex identitate rationis in Anse-

hung der *Wintersaat* bei jenen Individuis, wo es an erforderlichen Wintersaamen durch die Vernachlässigung gebrechete, das nämliche veranlasset werden solle. [Č, 34.]

[18] Circulare de eodem dato (16. Septembris 1771), mit welchem Ihro Majestät allermildeste Entschliessung kundgemachet wird, dass von der ab Seiten deren gesammten Obrigkeiten dem Unterthan, um zur Saat-Zeit von dem würklichen Anbau deren Sommerfrüchten desto mehr gesicheret zu sein, alsogleich nach dem Ausdrusch der sammentlichen Fechsung abzunehmenden und bis zum Fruh-Jahr auf dem Contributions- oder obrigkeitlichen Schütt-Kasten ad *Depositum* und in sichere Verwahrung zu bringende Bedürfniss zur Sommer-Saat weder ein Maass-Kreutzer, Staub Geld oder Aufgab-Achtel, noch sonst das geringste unter was immer für einem Namen abgenommen werden solle. [M, 41.]

[19.] Circulare de eodem dato (16. Septembris 1771) mit dem Auftrag an gesammte Obrigkeiten und Wirtschafts-Beamten, dass von denenselben in Einforderung des denen Unterthanen geleisteten *Vorschusses* wider Billigkeit nicht beschweret, noch weniger dadurch übertrieben und ausser aufrechten Stand gesetzet, sondern die Zuruckzahlung deren obrigkeitlichen Forderungen nicht anderst, als nach denen in Contributionali bestehenden Generalien beschehen solle. [M, 42.]

[20] Circulare in alle Kreise ddo 24. Octobris 1771: den sorgsamsten Bedacht zu tragen, damit bereits verordnetermassen die Winter- und Sommer *Saat* richtig bestellet werde, als wovor die Dominia zu haften haben werden. [Č, 26.]

[21] Circulare in alle Kreise ddo 8. Novembris 1771: dass von Seiten deren kön. Kreis- als Wirtschaftsämtern von nun an ein genaues Augenmerk genommen werden solle, damit die Unterthanen ihr Getraid und andere Sachen nicht verschwenden, und dadurch ausser Contributions-Stand versetzet werden; auch generaliter zu verbieten, dass die Beamten den Unterthanen niemals das pro fundo instructo nöthige Vieh wegen schuldiger Contribution zu verkaufen verstatten, noch weniger darzu anhalten sollen. [Č, 128.]

[22] Circulare in alle Kreise ddo 21. Novembris 1771: wie denen hierländigen armen, durch den dermaligen Nothstand ausser Nahrung verfallenen Unterthanen ex parte politici mittelst des *Strassenbaues* eine Arbeit oder Unterhalt verschaffet werden könne, sich zu äussern. [Č, 59.]

[23] Circulare in alle Kreise ddo 27. Decembris 1771: dass der Genuss deren *Eicheln*, wann solche weich gesotten und sofort ein Geback daraus verfertiget wird, der Gesundheit nicht schädlich seie. [Č, 117.]

[24] Circulare in alle Kreise ddo 30. Jan. 1772: die vermöglichere Obrigkeiten zu erinnern, dass selbe sich angelegen sein lassen sollen, ihren brodlosen Unterthanen mittelst Veranlassung einiger, für den Wirthschaftsbetrieb vorträglich ansehentliche[n] Arbeiten einen Verdienst zu verschaffen. [Č, 25.]

[25] Circulare in alle Kreise ddo 30. Jan. 1772: dass nach Gutbefund des (tit.) Herren Protomedici Freiherren von Svieten das *Eichelmehl* mit dem Korn vermischt und davon zur menschlichen Nahrung Brod gebacken werden könne. [Č, 26.]

[26] Circulare in alle Kreise ddo 14. Februarii 1772: dass aus Gelegenheit des von der Starkenbacher Obrigkeit in Errichtung eigener *Spitäler* zu Versorgung der armen nothleidenden und kranken Unterthanen bezeigten, so christlich als mitleidigen Werks, auch die dortkreisigen Herrschaften hierzu angefrischet werden sollen. [Č. 45.]

[27] Circulare in alle Kreise ddo 14. Februarii 1772: dass auf die Einbringung der Dominical-Ausstände der ernstliche Bedacht genommen, quoad ordinarium aber nur bei wahrer Unvermögenheit und bei besorglicher Angreifung des fundi instructi Nachsicht gebrauchet, und in Ansehung des persessi die Resten nach Thunlichkeit ohne Hemmung des Currentis mit allem Fleisse und Eifer vorgegangen werden solle. [Č, 102.]

[28] Circulare in alle Kreise ddo 18. Feb. 1772: dass den Fideicommiss-Inhabern bei vorseienden misslichen Umständen und zur höchstnöthigen *Aushülfe* der Unterthanen der allergnädigste Consens ertheilet werde, Capitalien auf ihre Güter gegen 10jährige Rückzahlung aufzunehmen. [Č. 49.]

[29] Circulare in alle Kreise ddo 16. Martii 1772: den Darlehen von einer Million Gulden zur *Aushülfe* der Unterthanen und zu Bestreitung der Saat wird die Eigenschaft eines Debiti privilegiati ante omnes Creditores hypothecarios ertheilet. (Č, 113.]

[30] Circulare in alle Kreise ddo 21. Martii 1772: die Ausarbeitung über die eine *Million Gulden*, wie solche unter die Dominien darlehenweis vertheilet worden, betreffend. [Č, 115.]

[31] Circulare in alle Kreise ddo 7. Aprilis 1772: wie sich wegen des, zwischen den Dominien und Unterthanen zu vertheilenden einen Million Gulden zu verhalten, und wie die Separation respectu derenjenigen, die das Darlehen bereits erhalten, zu veranlassen seie. [Č, 120].

[32] Circulare in alle Kreise ddo 15. Aprilis 1772: die Ausweise wegen ein und anderen Dominien von der Million Gulden zu Bestellung der Saat ausgefolgten Darlehens, und Untersuchungen, ob die Darlehens-Ratae theils zum Besten der Unterthanen, und theils für die Obrigkeit selbst vorschriftmässig verwendet worden wären. [Č, 124.]

[33] Circulare in alle Kreise ddo 25. Aprilis 1772: dass nach geendigter Sommersaat eine Consignation über die in jedem Kreise beschehene *Sommersaat* mit Anzeigung der Obrigkeiten, welche entweder den Unterthanen nicht behülflich gewesen, oder nicht im Stande waren, solches zu thun, einzusenden. [Č, 39.]

[34] Circulare in alle Kreise ddo 27. Aprilis 1772: dass über die unter der Unterschrift des königl. Kreisamts und der obrigkeitlichen Beamten eingetheilten Darlehen von der Million Gulden zu Bestreitung der Sommersaat angetragene Consignation annoch die Unterfertigungen von den Dorfrichtern und Geschwornen der Obligation über das empfangene Getraid erforderlich sein. [Č, 125]

[35] Circulare in alle Kreise ddo 13. Maji 1772: den Vorschlag, womit das Militare sammt Weibern und Kindern bei anheurig grassirenden Krankheiten und Sterbfällen aus Mangel der Landleuten gegen tägl. 15 kr. Lohn für all und jedes zum *Schnitt* gebrauchet werden könnte, sammentlichen Obrigkeiten kund zu machen, und die Anzahl der hier zu gebrauchen wollenden Leuten längstens bis Ende dieses Monats anhero anzuzeigen. [Č, 159.]

[36] Circulare in alle Kreise ddo 14. Maji 1772: aus Gelegenheit der vor *Hunger* erkrankt- und versterbenden vielen Unterthanen haben die königl. Kreisämter sich zu verantworten, warum den armen Nothleidenden nicht mit Getraid und Reiss ausgeholfen worden. [Č, 56.]

[37] Circulare in alle Kreise ddo 25. Maji 1772: den armen nothleidenden Unterthanen, wenn auch einige Dominien weder die Angabe noch das Obligo ausstellen wollen, den-

noch Anweisungen auf Korn oder Reiss zu geben, und wo ein Verdacht, dass die Obrigkeiten ihren Unterthanen in vorerwähnter Absicht die *Hülfe versageten*, eigene Commissarien zu Untersuchung der Beschaffenheit abgeschicket werden sollen. [Č, 72.]

[38] Circulare in alle Kreise ddo 12. Junii 1772: dass den dortkreisigen armen nothleidenden Inleuten der *Reiss* unter den nämlichen Modalitäten, wie in Ansehung des Getreides, vorgeliehen und unter selbe vertheilt werden solle. [Č, 102.]

509.

1772, 21. března: Otevřený list k navrácení sedláka zběhlého z Třeboňska.

Gegenwärtiger Herrschafts Wittingauer Unterthan, Namens Mathäus Bartizal, wird von Amts wegen nach Königseck zu dem Ende abgesendet, damit er den von seinen Weib vor 10 Tägen entwichenen Bartlme Janda, Bauer von Dorf Cep, — welcher bei 36 Jahre alt und von einer kleinen Statur ist, traget einen grüntuchenen Rock und unter selben einen leinwandenen Rock, gelblederne Beinkleider, Stiefeln, aufn Kopf eine grosse schwarze Mützen inwendig von grünen Tuch, mager in Gesicht, mit blauen Augen, — und allda in Markt Königseck dienen solle, aufsuchen und wieder zurück führen möge. Es wird dahero jedermänniglich nach Standesgebühr geziemend ersuchet, obbesagten Amtsboten nicht nur allein ohngehindert pass- und repassiren, sondern ihme auch zu Einbringung obig entwichenen Bauern allhilfliche Assistenz angedeihen zu lassen. Welche Gefälligkeit man von hieraus hinwiederum zu demeriren nicht unterlassen wird. Sign. Schloss Wittingau 21. Mart. 1772.

(Pečeť Schwarzenberská.) Die hochfürstlich Schwarzenbergsche Directorialamts-Kanzlei.

Originál v knížecím archivě Třeboňském IB. 5AU. 1e.

510.

1772, 1. dubna — 19. června 1773: Co propouštěný poddaný zaplatil odchodného nad 6 zl., o to jeho nová vrchnost může se hlásiti, aby mu bylo vráceno. Našla se obcházka.

Ze tří dopisů knížete Josefa Schwarzenberka k jeho právnímu rádcovi Marchandovi v Praze:

a) An von Marchand exped. Wien 1. Apr. 1772.

Es scheinet, dass einige unserer Herrschaftsbeamten von der Patentalverordnung in Betreff der restringirten Amtsaccidentien keinen rechten Begriff haben, indeme sie sich hauptsächlich an den § 5, vermög welchem es bei der für die nachbarliche Ueberlassungen der Unterthanen im Lande üblichen Gebühr à 6 fl., wenn solche die Unterthanen zu entrichten vermögend sind, sein Verbleiben haben solle,*) stossen, und mithin gemeiniglich einrathen, womit dem Impetranten der Manumissionsbrief gegen Erlag 6 fl. lytri nomine nebst der Kanzlei- und Stempelgebühr ertheilet werden möge. Gleichwie wir aber nicht dafür halten, dass das Lytrum unter denen ausgemessenen 6 fl. verstanden sein könne, weder es auch in obangezo-

genen § ausdrücklich enthalten ist, mithin erachten, dass sothanes Lösegeld besonders noch von dem Manumittendo abgefordert und zum Nutzen der Renten in Empfang verrechnet werden möge: also wollet ihr zu Behebung des Anstandes euch alldorten informiren und uns einberichten, was für eine Modalität andere Obrigkeiten hierunter beobachten, und auf was Art ohne Gefahr einer Ausstellung mehr besagte 6 fl. eingehoben und vertheilt werden mögen, um hiernach den sammentlichen Directoribus die verlässige Weisung ertheilen zu können.

Esz. . mp. Hueth mp.

*) Rozumí se § 5. v článku VIII. tak řečeného Dobříšského patentu z 24. května 1771 výše str. 438.

---

b) Kníže ddo Wien 13. Febr. 1773 upomíná Marchanda o odpověď k dopisu předcházejícímu.

---

c) An von Marchand exped. Wien 8. Mai 1773.

Wir haben uns zwar ab euren Bericht vom 17. Febr. umständlich referiren lassen, dass der Patentalinhalt intuitu der Manumissionen aus einer Unterthänigkeit in die andere Lytri et taxae nomine nicht mehr als 6 fl. abzufordern verstehen wolle, folglich auch unsere gesammte Herrschaftsvorstehere sich in Zukunft hienach genauest zu achten per circulare angewiesen. Nachdeme aber a tempore dieser Verordnung von denen Directoribus bishero immer ein gewöhnliches proportionirtes Lytrum eingerathen und in Empfang gebracht worden, weil sie sogestaltigen Verstand so wenig als wir gemuthmasset haben mögen, allermassen ein und anderes Dominium einen vermöglichen Unterthan wohl nicht so leicht entlassen dörfte: also hat sich jüngsthin auf der Herrschaft Postelberg zugetragen, dass wegen einer auf Einrathen des Directoris in die Stadt Bruxer Unterthänigkeit erga 70 fl. Lytri entlassenen vermöglichen Unterthanin der Betrag mit Beziehung auf die Patenten vom dasigen Magistrat nicht nur zuruck verlanget, sondern auch von uns verwilliget worden; deme nach Erfahrung wohl mehrere nachfolgen dörften. Obschon nun der Postelberger Director den Inhalt diesfälligen Patents in dessen, erga remissionem hiebei folgenden Bericht, favorabler verstehen will: so wollen wir doch hierüber, und insonderheit des pro praeterito beschehenen derlei Empfangs wegen, eure gutächtliche Meinung nächstens gewärtigen, um hiernach unsere Herrschaftsvorstehere anweisen zu können . .

Z odpovědi Marchandovy ke knížeti Schwarzenberkovi: kterak patent se obchází.

d) Durchleuchtigster Herzog. . kann ich nicht anders, als meine untern 17. Febr. d. J. hierwegen eröffnete Meinung wiederholen, und de praterito dahin mich äussern, wienach, wann von ein oder andern derlei manumittirten Unterthan etwas nomine lytri erlegt worden, und dieser auf die Zuruckstellung andringen sollte, solche ihm a dato des publicirten Patents allerdings geleistet zu werden gebühre. Gleich wie eben Ew. hf. Dt ein gleiches Recht haben, falls von jemanden*) in Dero Unterthänigkeit überlassenen Individuo die vorige Obrigkeit von Zeit des kundgemachten ah. Gesatzes hoc titulo etwas nomine lytri angenommen, dieses zuruck zu fordern.

*) Rozuměj: von einem.

Die meiste Obrigkeiten thun in jenen Fällen sich also verhalten: Wann um einen vermöglichen Unterthan die Intervention geschieht, (massen die nicht vermögende ohnehin extra casum sind), so wird ihm eröffnet, wie dass man jenen zu manumittiren nicht gewöllet,

sondern vielmehr den freien Losbrief zu ertheilen ohnabgeneigt sei. Und lassen sich die freie Weglosbriefe a proportione des besitzenden Vermögenstands in die Renten bezahlen. Hernach mag der auf freien Fuss entlassene Unterthan sich wieder anderweitig unterthänig geben oder nicht, so kann der Actus consequens der ersten Obrigkeit keinen Nachtheil bringen. Mithin glaubete, womit bei vermöglicheren Individuis die Wirthschaftsämter eben also sich zu verhalten, und obverstandenermassen allemal die Manumissiones zu erschweren angewiesen werden könnten . . . Prag 24. Mai 1773. Johann von Marchand mp.

Knížecí nařízení vrchnímu úředníku:

e) An Hartmann exped. Wien 19. Jun. 1773. [Kníže dává psáti obsah svého posledního přípisu k Marchandovi a přikládá opis hořejší odpovědi Marchandovy k tomu cíli], damit ihr sammentliche Herrschaftsvorstehere zu Evitirung verdriesslicher, in derlei Umständen jederzeit befahrenden Folgen, hiernach gemessen anweisen möget; gestalten wir die Landesverordnungen bekanntlich in allewege genauest zu observiren, wie bishero immer geschehen, ferners ernstlich anbefohlen haben wollen . . Esz . . mp.

Z knížecího archivu v Třeboni B. 5 AU. 2.

511.

1772, 11. června: Úroky stálé a nestálé, též popis roboty na statku Bezském.

Allegatum zum Bericht an Wittingauer H. Director ddo 11. Jun. 1772.

Promemoria zu der Beschreibung, was die sammentlichen Gut Bzyer Dorfschaften der Obrigkeit an verschiedenen Geldzinsungen und Roboten zu entrichten schuldig seind, gehörig:

1° Gleichwie die S. Georgii & Galli Zinsungen perpetuirlich sind, also dauern jene sub rubro: Johannis und Weihnachtzinsen, nur so lang, als es der Grundobrigkeit gefällt, massen solche von herrschaftlichen Acker, Wiesen und Hutweiden, so dem Unterthan zu seinem besseren Aus- und Aufkommen auf eine gemessene Zeit gegen den pactirten jährlichen Zins aus puren Gnaden verliehen sind, gezahlt werden.

2° Alle bespannte Bauern sind schuldig, von Johanni bis Wenceslai nebst der sonst gewöhnlichen Zugrobot per 3 Täg, auch eine Person mit der Handrobot die ganze Wochen hindurch zu gestellen; und so sind auch die Chaluper verbunden, durch obgesagte Zeit doppelte Robot zu entrichten. Dargegen wird jeder Person in Ansehung sothaner mehrer Arbeit täglich à 1 Pfund Brod, so in Körnern 98 Strich 3 Viertel betraget, und darüber noch folgendes abgereichet: (ein Jahr gegen das andere mehr weniger, es kann aber kein sicheres Quantum stabilirt werden, sondern die Abgabe geschieht nach der Anzahl der wirklich robotenden Personen):

Bier 9 Fass 1½ Eimer.	Schmalz 203 Seitl.
Waizen 11 Str. 2 Vr. 2 a.	Milch 1980 Seitl.
Gersten 26 Str. 1 Vr. 2 a.	Salz 203 Seitl.
Arbes 2 Str. 2 Vr.	Fleisch 203 Pfund.

3° Winterszeit, wenn mit dem Zug nicht gearbeitet werden kann, hat der Bauer 3, der Chalupner aber 2, auch der mindere nur 1 Klafter Holz aufzuscheitern und aufzustellen. — Bzy den 11. Juni 1772.

Z knížecího archivu Třeboňského VI. Gβ. 36.

512.

1772, 28. srpna: Patent vyzývá poddané ku poslušenství, a při stížnostech k zachování pořadu instancí.

My Marya Terezya . . vzkazujeme všem našim věrným poddaným vyššího i nižšího stavu našeho dědičného království Českého naši c. k. milost, a dáváme tímto nejmilostivěji k vyrozumění: Kterak tak beztoho každému povědomo jest, že teprv v minulém roce poddaný k příslušející vzhlídnosti [zur gebührenden Achtung] proti jejich vrchnostem a k vyplnění jejich povinností skrze veřejné patenty jsme poukázali.

Přinuceni jsme ale k naší obzvláštní nelibce [Missvergnügen] vyrozuměti, že poddaní ve vejtržné neposlušnosti nejen pozůstávají, anobrž v též vždy dál a dál kráčejí.

Z té příčiny tedy k skrocení té trestandlivé neposlušnosti naše ve věcech vydaná poručení, a jmenovitě v roku minulým prošlý nejvyšší patent tuto opakujeme, a k témuž připojujeme, že k zastavení nezákladných nedorozumění [der ungegründeten Behelligungen] poddaných oni [s] svými žalobami napřed k jejich vrchnostem, pak ku krajským ouřadům, od těch dále k našemu c. k. zemskému gouverno, a posléz teprv k našemu nejvyššímu dvorskému místu [Hofstelle] se obrátiti mají, a u královských krajských ouřadů vrchnostenské rozhodnutí, u našeho gouverno jak vrchnostenské tak krajsko-ouřadní, u našeho pak dvorského místa všechny ty písebný rozhody [Verlasse] přiložiti, jináč ale dokonce slyšeni býti nemají. Neb na tom se děje naše nejmilostivější vůle a mínění. Dáno ve Vídni 28. srpna 1772.

Marya Terezya. (L. S.) Ad mand. S. Caes. Reg. Mtis proprium
Kajetán hrabě z Blümegen. Jan Bernard z Zenker.

Patent vyšel německy i česky. Český výtisk našel jsem v kníž. archivě Třeboňském A. 5AC. 1a.

513.

1772, 24. prosince: Robota v Novosedlích na Třeboňsku, poznamenaná snad pro guberniální komisi.

Herrschaft Wittingau. Extract, wieviel nachstehende Bauern in Dorf Neusattl wochentlich an Robot zu verrichten haben.

Vypočteno jest 33 usedlých; z těch jsou jen 2 čtvrtlánníci, a ti mají po 2 pěších dnech; 3 jsou celolánníci, mnoho jest půllánníků a tříčtvrtníků, a ti všichni stejně mají po 3 dnech s potahem. Potom psáno: Wann man aber die Zugrobot nicht benöthiget, so müssen sie

6 Täg zu Fuss verrichten, und bekommt jeder wochentlich 1 Labl Brod von 2 Pfund; die aber, die Robot verrichten mit Zug, bekommen kein Brod.

Pak se vyčítá 5 Caluper, lépe baráčníků, každý platí ročně 1 fl. 30 kr.; k tomu poznámka: Diese letztere 5 Chalupner oder Häusler waren schuldig, auf der herrschaftlichen Tenn Getreid zu treschen; nachdeme aber anjetzo die Inleut gehen, so zahlen selbe den Thaler in Ansehung dessen, und können zu Haus arbeiten.

Wittingau 24. Dec. 1772. Mathias Sturani mp. Burggraf.

[In dorso:] Diesen Extract haben Herr Gubernialrath v. Hojer verlanget, auch in das Urbarium eingesehen, † dann ein Abschrift, dass auf hiesiger Herrschaft die Ausgleichung per 3 Tag beschehen, mitgenommen. † [Co stojí mezi křížky, jest vyškrtnuto.]

Z knížecího archivu v Třeboni VI. G*β*. 36. — V témž archivě četl jsem zmínku o jedné guberniálné komisi: Ze Suchdola kdosi, snad tamější majetník sklárny, žádal, aby mu pronajali jednoho robotníka, že on by zaň platil Robotgeld do Třeboňského důchodu, neboť prý teď se svou čeládkou nemůže postačiti, když tu jest komise. Úřad panský mu to povolil.

514.

1773, 13. února: Na Třeboňsku baráčníci robotují 12 dní a k tomu buď mlátí z platu anebo dávají 1 zl. 30 kr. do roka.

[Koncept] ad Serenissimum exped. 27. Jan. 1773. Eine althergebrachte Schuldigkeit ist es, dass diejenige, so entweder auf dem Gemein- oder aber Bauerngrund eine ohne Felder versehene Chalupen besitzen, und zu Tröschens-Zeit die herrschaftliche Tennen nicht frequentiren wollen, nebst denen 12 Robotstägen, so in Schnitt verrichtet zu werden pflegen, jährlich zu 1 fl. 30 kr. in die hiesige Renten bezahlen müssen. Da nun die Kosteletzer und Lischnitzer derlei Häuslere sich des Tröschens entschlagen und um .. den beständigen Nachlass dieses Thalers bitten . . .

Dle záporné rady ředitele Štvrtníka vyšel knížecí reskript:

An Stwrtnik. Lieber Director! Nachdeme es eine althergebrachte Schuldigkeit ist, nach welcher die umb Nachlass supplicirende Kosteletzer und Lischnitzer Häuslere, nebst 12tägiger Robotsverrichtung zur Schnittszeit, jährlich 1 fl. 30 kr. bishero entrichtet haben: so mögen wir ihrem diesfälligen Nachlasses-Petito umb so weniger deferiren, als nur mehrere ihresgleichen uns umb derlei zu behelligen veranlasset würden. Ihr habet also dieselben mit sothanen Gesuch ab- und zu Entrichtung ihrer Schuldigkeit, wie bishero beschehen, ferners anzuweisen und zu verhalten. Sign. Wien 13. Febr. 1773. Jo. F. zu Schwarzenberg mp.

Knížecí archiv v Třeboni IA. VI. G*β*. 6. — Srv. níže záznam z 15. list. 1773.

515.

1773, 10. března: Z patentu o odvodě k vojsku.

Patent o odvodě k vojsku (Recrouten-Patent, Recroutirungs-Regulament) vydala Marie Terezie prostředkem dvorské kanceláře Česko-Rakouské, jakožto stálý zákon pro země české a rakouské (vyjma Tyroly). Zaujímá 16 listů a dělí se v patero oddílů: 1. von den Werbbezirken, 2. von der Widmung u. Befreiung zu und von dem Soldatenstande, 3. von den Kirchenmatrikeln und Meldungszetteln, 4. von der Übergabe und

Übernehmung der Unterthanen unter die Miliz, 5. von ihrer Verpflegung, Beurlaubung und Versorgung. Zde se otiskuje z oddílu druhého a čtvrtého několik kusů, které nejvíce se dotýkaly poddaných.

Zweiter Abschnitt. Von der Widmung und Befreiung zu und von dem Soldatenstande.

16. Alle angesessene Hauswirthe von unterthänigem Stand in Municipalstädten, Märkten und Dörfern sind mit einem Sohn oder Erben von der Militarstellung frei; zur Ansässigkeit aber gehöret, dass der Hauswirth ein steuerbares Haus besitze. Wer hingegen nur Felder, Wiesen und Weingärten im Besitze hat, wird nicht wie ein Angesessener, sondern wie jene, die nur Dominicalgründe pachtweis oder gegen gewisse Prästationen bearbeiten, blos für einen unangesessenen Unterthänigen angesehen.

... So viel nun die Widmung zum Militarstand betrifft, so können

18. zu solchen von den Grundobrigkeiten alle jene übergeben werden, die in obstehenden Ausnahmspunkten nicht enthalten oder namhaft gemacht worden, und dannoch wirkliche Unterthanen sind.

Vierter Abschnitt. Von der Übergabe und Übernehmung der Unterthanen unter die Miliz.

Wir haben schon mehrmalen gnädigst zu erkennen gegeben, dass wir nicht gemeint sein, die beschriebene Unterthanen durch das Militare ausheben, sondern *den Obrigkeiten die Wahl* zu lassen, welchen aus ihnen sie zu Miliz abgeben wollen. In dieser Folge sehen wir für überflüssig an, wegen Ergänzung der Regimenter, wie sonst gewöhnlich gewesen, Postulata an die Stände ergehen zu lassen, sondern wir werden die, jedes Jahr von jedem Lande zu stellende Recrouten-Anzahl den Länderstellen vorschreiben, welche sofort einverständlich mit dem Generalcommando die Subrepartition auf die Obrigkeiten, mit genauer Rücksicht auf die Proportion der durch die Militarbücher bestätigten wahren Existenz der diensttauglichen Mannschaft, regimenter- und compagnieweise, das ist also nach den Werbbezirken und Untertheilungen, zu veranlassen, und solche ihrerseits den Kreisämtern zu Verständigung der Obrigkeiten, wie das Generalcommando den Regimentern und diese der Compagnie ungesäumt mitzugeben haben, damit die Übergabe und Übernahme ohne Zeitverlust erfolgen möge. Zu deren Beschleinigung vieles beitragen wird, wenn der das Militarbuch führende Officier, gegen Vergütung des Schreiberlohns und der diesfälligen Materialien, jeder Obrigkeit einen Auszug aus dem Militarbuch, sobald er mit der Visitation der in der Compagnieuntertheilung des Regimentswerbbezirks gelegenen Ortschaften zustande gekommen, mittheilet; woraus die Obrigkeit nur den Namen, und das Hausnumero eines Unterthans, den sie zu stellen gedenket, dem Hauptmann auf ein Zettel aufzeichnet, welcher sofort Commandirte zu Abholung des

Manns abschicket, und solchen durch selbe nach vorläufiger Meldung bei dem Richter oder Ortsvorsteher zu dem Regimente ohne alle Unkosten bringen lässt. Wobei wir unter einem ausdrücklich gebieten, dass keine Obrigkeit, Beamte oder Ortsvorsteher sich beigehen lassen solle, den zur Übergabe bestimmten Unterthan durch den Gerichtsdiener vorläufig fangen, oder auf andere Art in Arrest bringen zu lassen. Weilen nun hiernächst

1. der den Recrouten abholende Gemeine oder Unterofficier kein Arbitrium über seine Tauglichkeit hat, so hat der Officier bei der Einlieferung hierauf gründlich zu sehen, und wenn er den Mann zu Kriegsdiensten nicht vollkommen tüchtig befände, solchen sogleich zurückzuschicken, und ihm über die Ursache seiner Entlassung ein schriftliches Zeugnis mitzugeben, und zugleich von der Obrigkeit einen andern Mann für die nämliche Compagnie, zu welcher der untüchtige Recrout hat gestellet werden sollen, anzuverlangen.

2 ... Hieraus folget also, dass es nicht in der Willkühr eines Officiers stehet, einen grösseren für einen kleineren Mann vorzuwählen, sondern dass denen Obrigkeiten freistehet, denjenigen aus ihren Unterthanen, welchen sie selbst wollen, zur Miliz abzugeben, wenn er nur conscribirt und sonsten von der rechten Tauglichkeit und dem obbeschriebenen Masse ist.

6. Muss zwar zu Friedenszeiten die Übernehmung verheirateter Leute, so viel möglich, vermieden werden; wenn aber die Umstände solche gleichwohl nothwendig machen, kann sich derselben nicht gänzlich entschlagen werden.

7. Landläufer, Vagabunden, oder die sonstige Ausschweifungen begehen, welche den Verlust der Ehre nicht nach sich ziehen, können zwar ad Militiam, jedoch nicht von den Obrigkeiten, sondern von den Kreisämtern übergeben werden; jedoch ist einem dergleichen Mann die Ursache seiner Übergabe von dem Kreisamte schriftlich mitzugeben; weil wir gnädigst nicht gemeint sind, jemanden blos zur Strafe unter unsere Trouppen übernehmen zu lassen, welches ausser der ordnungsmässigen Stellung nur aus zweierlei Ursachen hinfüro solle geschehen können, um entweder müssige herrenlose Leute zu nützlichen Diensten des Staats zu verwenden, oder durch schlechte Erziehung ausarten wollende Menschen durch die Militardisciplin zurechte zu setzen.

516.

1773, 30. dubna: Na Moravě dobytčí nákaza má se oznamovati úřadům.

V tištěném extraktu oběžníků a patentů, vydaných moravským guberniem od 1. dubna do posledního června 1773:

10. Circulare vom 30. Aprilis 1773 mit dem Befehl, dass jeder Unterthan und Landes-Inwohner die ausbrechende Viehseuche und den Fall eines bei ihme erkrankten Viehs unter

sonstiger Bestrafung einer 4wochentlichen Dominical-Arbeit in Eisen und Banden dem Richter und Gemeind-Vorsteher, dieser hingegen solche unter gewärtigender dreimonatlichen Stadtarbeit ebenfalls in Eisen und Banden und erfolgender Amtsentsetzung, dann Unfähigkeit zu künftigen Ämtern, dem obrigkeitlichen Beamten ohne mindesten Verschub anzeigen solle.

517.

1773, 9. června—3. července: Po gubernialné komisi na Třeboňsku sedláci robotují jen s polovičním potahem. — O pustých živnostech.

[Ředitel panství Třeboňského Tomschy píše knížeti.] Ad Serenissimum exped. 9. Jun. 1773. Ich muss seit meiner hiesigen Verwaltung des Directorial-Amts wahrnehmen, dass die meiste Dorfschaften, so mit denen Ochsen zur Zugrobot gehalten sind, statt mit gewöhnlich 4, nur mit 2 Ochsen, oder statt 2 nur mit einem Pferd ihre Robot zu verrichten angefangen. Wie ich nun hierinfalls etwas schärfer fürgehen und den angefangenen Missbrauch einstellen, sofort sie Unterthanen zu ihrer Schuldigkeit, nemlich mit 4 Ochsen anstrengen wollte: so hat sich es hervorgethan, dass der vorm Jahr in commissione allhier anwesend geweste k. k. Gubernialrath Herr von Hoyer denen Bauern selbsten vorgesaget habe, vermög der ao 1750 eingereichten Dominical-Bekanntnuss-Tabell nicht mehr, dann nur mit 2 Ochsen wochentlich 3 Täg zu roboten schuldig zu sein. In wessen Conformität, nemlich nach der ersagten Bekanntnuss-Tabell, die Robot deren mit Ochsen fatirten Ortschaften auch in dem neuen Urbario, — in Ansehung, dass sothane 1750 Fassion ohnfehlbar gegen der neuen gehalten werden wird, — angesetzet werden musste. Wobei es dann auch fürs künftige sein Verbleiben haben wird, wann sonsten ratione der Robot keine andere Ausmessung gemachet werden dörfte. Ein welches ich Ew. hf. Dt vorläufig gehorsamst anzeige, und dabei noch dieses in Unterthänigkeit ohnverhalte,

dass obzwar seit der allhier fürgewesten Administration und schon meinem Dahiersein viele öde Stiften mit Hauswirthen besetzt worden sind, noch viele derlei sich in der Herrschaft, ohne allen Vieh und Geräthschaften, auch ohne Wirthen, mithin leer, befinden. Man trachtet zwar immer tüchtige Wirthe auf solche Stiften aufzutreiben, und verspricht allen Vorschub und Aushilfe zu leisten, um solche nur wieder einigermassen in einen urbarmässigen Stand zu bringen: allein es gebricht dermalen schon wirklich an derlei Leuten, und weiss also nichts anderes mehr zu veranlassen, als nur die liegende Felder umackern zu lassen, damit wenigstens selbe künftighin bebauet, und hierdurch um so ehender einige Wirthe angefrischet werden könnten. Wann sonsten Gott die heurige, sich sehr schön zeigende Feldfrüchten von weitern Unglück bewahret, so hoffet man, auch künftig ehender sothane Stiften wieder besetzen zu können. Allein bei der vornehmenden Gubernialcommission dürfte es gleichwohlen ein Aufsehen verursachen . . .

[Kníže odpovídá Tomschymu.] Lieber Director! Da unsere gn. Willensmeinung niemals dahin gegangen ist, dass unsere Unterthanen mit der Zugrobot oder auf was immer andere Art über ihre Schuldigkeit prägraviret werden sollen: so ist ganz wohl geschehen, dass nachdeme laut eurer Anzeige vom 9. fluentis schon ao 1750 die Dominicalfassion eingereichet worden ist, dass einige Ortschaften nicht

mehr dann mit 2 Ochsen wochentlich 3 Tage zu roboten schuldig seien, man bei Verfassung des neuen Urbarii diese Fassion pro fundamento genommen, und sothane Robotprästation nach der Bekanntniss angesetzet hat; wobei es dann auch sein gutes Bewenden haben mag.

Wie nun hiedurch einer vorkommenden Untersuchungs-Commission aller Anlass benommen sein wird, der Obrigkeit einen Vorwurf zu machen: also wäre freilich gut, wenn auch zu Ableinung anderer Ausstellungen die viele öde und leer stehende Stiften mit tüchtigen Wirthen wiederum besetzet und in urbarmässigen Stand gebracht werden könnten. Da aber dieses wegen Mangel derlei Leuten dermalen nicht zu bewerkstelligen, sondern ihr veranlasset worden seid, die triesch liegende Felder umackern zu lassen, um selbe wenigstens zur künftigen Benutzung zu bringen: so glauben wir um so weniger, dass diese eure Vorsicht getadelt werden könne, als solche noch das einzige Expediens scheinet, wodurch die Unterthanen angefrischet werden mögen, sothane öde Stiften anzunehmen und in contributionsfähigen Stand zu erhalten. Sign. Wien 19. Juni 1773. Jos. F. z. Schwarzenberg mp.

[Ředitel Třeboňský správcovi Bezskému] ... Verwalter! Es ist nicht ohne, dass die zur Herrschaft Wittingan angehörige Dorfschaften, in specie die Zalliner, von der uralten gewöhnlichen Robot abgewichen, und statt 2 nur mit 1 Pferd, und statt 4 mit 2 Ochsen die Robot zu verrichten erschienen sein. Da ich aber solche zum Amt und öffentlichen Amtsgebot durch 3 Samstag adcitiret und ernstlich angehalten, so verrichten diese nun wiederumben nach der uralten Gewohnheit. Weilen sich die Radonitzer eben rühren, und eine andere Einführung vorzunehmen gesinnet sein, so habe den Richter auf den künftigen Samstag zum Amt anhero citiret, und werde diesfalls das Weitere vornehmen. Die eingehende Wochen seind solche ernstlich anzuhalten, damit sie ihre Schuldigkeit eifrig verrichten ...

Wittingau 3. Juli 1773. Wenzel Joseph Tomschy mp.

Z knížecího archivu v Třeboni VI. Gβ. 36.

518.

1773, 4. října: Oběžník vydaný českým guberniem po dekretě dvorském ukládá všem panstvím a statkům, aby v čas podaly správné a úplné urbariální oznamy krajským úřadům k sestavení nových urbářů, a doplňuje předpisy o tom, co se má při tom ohlašovati.

Circulare in alle Kreise. Es haben ihre kaiserl. kön. apost. Majestät mittelst eines unterm Dato den 28. et recepto den 3. huius anhero erlassenen allerhöchsten Hofkanzlei-Decreti allergnädigst anzubefehlen geruhet, all und jeden Dominien dieses Königreichs Böheim publiciren zu lassen, dass, nachdem es nun an deme sei, mit der bereits im Jahre 1771 angekündigten Errichtung neuer Urbarien den Anfang

zu machen, bevor aber noch nöthig sein wolle, vollkommen versichert zu sein, dass die zu diesem Ende von denselben eingereichte, oder da, wo diese zu nicht geringen Missfallen noch im Ruckstande sind, künftig einzureichende *Urbarial-Anzeigen* nach dem, zu diesem Ende hinausgegebenen Formulari und der demselben beigefügten Erläuterung in allem genau eingerichtet sein, Ihre kaiserl. königl. apostol. Majestät annoch befohlen hätten, womit

erstens, alle Dominia noch vorläufig ernstgemessen ermahnet und errinneret werden sollen, die in derenselben Händen noch befindlich sein müssenden Copien oder Aufsätze der eingereichten Urbarialanzeigen, oder die künftig noch einzureichende Originalien mit gleicherwähnter Vorschrift nochmals genau zu durchgehen, somit die darinn bei den Hausnummern, Namen sowohl dem alten rollarmässigen, als der bei Einreichung der Urbarial-Anzeigen existirenden Besitzer, dann bei Eintragung der Realitäten, Steuern, Zinsen, Roboten und anderen Verbindlichkeiten oder Emolumenten des Unterthanes etwa unterlofen sein könnende, oder wo die Urbarial-Anzeigen noch einzureichen sind, sonst etwann ferner unterlaufen dörfende Fehler, Undeutlichkeiten oder Auslassungen unverzüglich zu verbessern, ins klare und respective hinzusetzen, und die diesfalls etwa bei wirklich schon eingereichten Urbarial-Anzeigen nöthige *Verbesserungen* bei Gütern von weniger als 20 Dörfern binnen 4 Wochen, bei allen grössern Gütern und Herrschaften aber binnen 2 Monaten nach Empfang dieser Verordnung, und zwar unter nämlichen Titelblatte der Urbarial-Anzeige, mit dem einzigen Unterschiede, dass anstatt Urbarialanzeige Urbarial-Nachtrag gesetzet werde, um so gewisser bei dem betreffenden Kreisamte einzubringen und nachzutragen haben sollen, als widrigenfalls bei einer diesfalls über früh oder spät nothwendig an Tag kommen müssenden Vernachlässigung und Unrichtigkeit die daraus entspringende Verzögerung des Urbarial-Geschäftes denselben ganz allein zu Last fallen, und nicht nur der Ersatz der durch die Umänderungen der Urbarien verursachten Unkosten, sondern auch salvo regressu wider ihre daran schuldtragende Beamte eine Geldstrafe von ein Hundert Stuck Ducaten unfehlbar auferleget werden würde. Dieselben hätten also

zweitens, wenn sie fänden, dass ihre bereits eingereichten Urbarial-Anzeigen entweder an sich selbst so fehlerhaft oder undeutlich, oder aber dem hinausgegebenen Formulari so unähnlich sein, dass die Verbesserung derselben durch den oben anbefohlenen Nachtrag nicht mehr bewirket werden könnte, sondern dass die bereits eingereichten Urbarial-Anzeigen ganz *umgeschrieben* werden müssten, solche gleichfalls in den oben gesetzten Termin und bei der daselbst ausgesetzten Strafe unter der vorgeschriebenen Fertigung unfehlbar einzureichen und nachzutragen. Nicht minder auch

drittens, entweder in denen oben anbefohlenen Urbarial-Nachträgen, oder in denen annoch einzureichenden oder ungeänderten Urbarial-Anzeigen, oder endlich

da Orten, wo keine nachträgliche Verbesserung nöthig wäre, ebenfalls unter dem Titel Urbarial-Nachtrag, folgende Umstände anzumerken und nachzutragen, wenn nemlich

a) einige Unterthanen auf den Gründen oder Häusern des Pfarrers oder der Kirche sich befinden, und ob dieselbe von derlei Gründen die Steuer selbst entrichten, oder nicht. Wenn

b) ein oder andere Unterthanen oder Gemeinden die *Robot reluiren*, so ist, wenn dieses nicht schon in der Urbarial-Anzeige geschehen wäre, anzumerken, ob der Robot-Zins nur willkührlich oder perpetuirlich sei. Wenn

c) ein und andere Unterthanen entweder von ihren steuerbaren, oder von erkauften obrigkeitlichen Gründen, Häusern oder Nutzungen *Laudemia* zu entrichten haben, so ist anzumerken, in welchen Fällen das Laudemium abgereichet werde, in was es bestehe, und ob dasselbe in dem Kaufkontrakt enthalten sei, oder nicht;

d) [wenn] der Obrigkeit von einem Unterthanen, oder von ganzen Gemeinden der *Zehend* abgereichet wird, so wäre solcher, aus was er bestehe, und in was sich die diessfällige Befugnis gründe, deutlich zu bemerken.

4. Sollten alle jene Dominien, welche entweder keine gleichbesagter 4 Anmerkungen oder keine der oben erklärten Verbesserungen zu denen bereits eingereichten Urbarial-Anzeigen nachzutragen hätten, binnen oben angesetzten Terminen und bei sonst unfehlbar zu erlegen habenden Poenali von 50 Dukaten bei dem Kreisamte folgende schriftliche Erklärung einbringen, in formalibus: „Dass nach Erhaltung dieser gegenwärtigen Verordnung die Urbarial-Anzeigen genau durchgegangen und vollkommen richtig und vorschriftmässig eingerichtet zu sein, folglich keiner Verbesserung oder Erläuterung, noch eines sonstigen Nachtrags oder einer anderweiten Anmerkung zu bedörfen befunden worden sein.“ Endlich und

5. hätten alle jene Dominia, die einige *Rustical-Gründe* und Realitäten *eingezohen* haben oder benützen, jedoch vielleicht in dem von ihm selbst davon zu entrichtenden Ordinario durch ganze Gemeinden oder von einzelnen Unterthanen zur Ungebühr übertragen werden, solchen Umstand alsogleich um so gewisser bei dem Kreisamte anzuzeigen, und daselbst eine *verbesserte Subrepartition* einzureichen, als, widrigenfalls wenn, wie es unfehlbar geschehen muss, bei der Urbarial-Commission welche der Ordinari-Steuer halber sehr genaue Combinationen machen wird, herauskäme, dass sie diesen Umstand binnen einer Zeit von 2 Monaten à dato dieser Verordnung anzuzeigen unterlassen haben, salvo regressu wider ihre daran Schuld tragende Beamte nicht nur ganz unfehlbar zu einem Erlag von ein Hundert Dukaten angehalten, und überdies den Betrag der ungebührlichen Steuer-Verschonung de Praeterito mit der Poena quadrupli zur Contributions-Cassa zu erlegen angehalten werden sollen; dagegen aber denselben die Versicherung zu geben sein würde, dass,

wenn sie diesen Umstand in Termino gebührend anzeigen, sie mit Nachsicht des Quadrupli das blosse Simplum zu erlegen haben werden.

Nach welchen allerhöchsten Vorschrift also die sämmtlichen Dominien sich zu achten und in buchstäbliche Erfüllung zu bringen, die königl. Kreisämter aber ihres Orts auf dessen unnachbleiblichen gehorsamsten Erfolg alles Ernstes anzudringen haben werden. Gegeben ob dem königl. Prager Schloss den 4. Octobris 1773.

N. N. Der römisch kaiserl. königl. apostol. Majest. Obristburg-Graf, Praesident, dann Räthe des Landesgubernii im Königreich Böheim.

Carl Egon Fürst zu Fürstenberg Emanuel Ledwinka von Adlerfels.

Tištěný oběžník v archivě Českého Musea.

519.

1773, 28. října: Marie Terezie skrze české gubernium nařizuje, aby všichni hospodářští úředníci z Čech byli immatrikulováni u c. kr. hospodářské společnosti v Praze, kteráž od nich dostane předepsanou taxu, mladé bude zkoušeti, pronevěřilé souditi a zasloužilé odměňovati.

Wir Maria Theresia . . . entbieten . . . und geben hiemit in Gnade zu vernehmen:

Nachdeme wir — in allermildester Erwegung, dass das Wohl des Königreichs Böheim mit der Landeskultur so sehr verbunden sei, dass nach dem Grade ihrer Vollkommenheit die Glückseligkeit des Landes ihr Wachsthum gewinne, diese aber von der Tüchtigkeit und Rechtschaffenheit der Wirthschaftsbeamten, denen nicht nur die obrigkeitliche Realitäten zu verwalten, sondern auch dem Unterthan theils durch unterrichtende Beispiele, theils aber mit nützlichem Unterweise an die Hand zu gehen oblieget, fast die ganze Richtung erhalte; folglich es von der äussersten Wichtigkeit sei, damit dem Lande kluge und rechtschaffene Beamte verschaffet, in einem Wetteifer des Fleisses und Redlichkeit gesetzet, die getreuen Beamte geschützet, die treulosen hingegen von aller Verwaltung ausgeschlossen, folglich die Obrigkeiten stets mit verständigen und redlichen Beamten versehen werden; solches aber nicht leichter zustande gebracht werden könne, als wenn sämmtliche Wirthschaftsbeamte einer eigenen Stelle unterworfen und bei derselben ihre Namen ordentlich vermerket werden, — allergnädigst befunden haben, dass sämmtliche Wirthschaftsbeamte in dem Königreich Böheim bei der kaiserl. königl. Ackerbaugesellschaft in Prag ordentlich sich immatriculiren zu lassen und die unten ausgesetzte Immatriculationstax zu Handen dieser Gesellschaft, welche die eingehobene Taxen nach der allerhöchsten Vorschrift lediglich zum Besten der Landeskultur verwenden wird, zu entrichten schuldig sein sollen.

Als setzen und ordnen wir in Kraft gegenwärtiger Verordnung ernstgemessen, und zur unverbrüchlichen Nachachtung hiemit, dass

1. mit Anfang des 1774 Jahres von denen Obrigkeiten kein Wirthschaftsbeamter in Diensten gehalten oder aufgenommen werden solle, welcher nicht bei der kaiserl. königl. Ackerbaugesellschaft in Prag ordentlich immatrikuliret sein und von derselben einen Legitimationsschein der beschehenen Einverleibung wird vorzeigen können. Dahero sollen

2. alle Wirthschaftsbeamte ohne Ausnahme schuldig sein, bei dieser Gesellschaft gegen nur einmaliger Entrichtung der nachfolgenden ganz leidendlichen Tax nach der gehörigen Klasse sich einverleiben zu lassen und den Legitimationsschein ihrer Immatriculation zu erheben. Es sind aber

3. folgende Klassen festgesetzet, nach welchen die Wirthschaftsbeamte einverleibet werden und die Taxen entrichten müssen.

I. Klasse: in diese gehören alle geschworne Landesbuchhaltere, Wirthschaftsräthe, Bevollmächtigte, Inspectores, Wirthschaftsadministratores oder Arendatores, und zahlen sammt der Stempelgebühr 8 fl. 15 kr.

II. Klasse: die Directores, Oberbeamte, Wirthschaftssekretarien, Forstmeistere, dann einheimische Buchhaltere, zahlen sammt Stempel 6 fl. 15 kr.

III. Klasse: die ersten Beamten auf kleineren Herrschaften und Revidenten 5 fl. 15 kr.

IV. Klasse: Amtleute, Burggrafen und Rentmeistere 4 fl. 15 kr.

V. Klasse: Verwaltere und Rentschreibere 3 fl. 15 kr.

VI. Klasse: Kastnere, Waisenschreibere und Contributions-Einnehmere zahlen sammt Stempel 2 fl. 3 kr.

VII. Klasse: Fischmeistere, Gewölbschreibere, Wald- und Wirthschaftsbereitere 1 fl. 33 kr.

VIII. Klasse: Bier-, Holz- und Lederschreibere, Kanzellisten, Amanuenses und Schreibere bei denen Officianten der 1., 2. und 3. Klasse 1 fl. 3 kr.

IX. Klasse: Kanzleischreibere bei den Beamten der 4. und 5. Klasse — 48 kr.

X. Klasse: Schreibere der Beamten der 6. Klasse, auch alle Praktikanten — 33 kr.

4. Würde aber ein oder anderer Beamte zu weiterem und höheren Rang gelassen, so wird ein solcher sich sogleich bei der kais. königl. Ackerbaugesellschaft behörig zu melden, und die diesem Charakteur angemessene Tax nach Abzug der bereits das erstemal bezahlten Tax unter ansonstigen Verlust der Immatriculation zu entrichten [haben].

5. Wohingegen die Schreibere, wenn sie zu einem wirklichen Beamten aufgenommen werden sollen, sich zuvor bei der Gesellschaft zu stellen haben, von

welcher sie *geprüfet* und nach Befund ihrer Fähigkeiten mit einem Attestat werden versehen werden. Damit aber sowohl die Immatriculation, als auch die Einlösung der Immatriculations-Scheine denen Beamten auf alle mögliche Art erleichtert und zugleich von ihnen die Fassionen ordentlich erhoben werden möchten, so sollen

6. alle Wirthschaftsbeamte auf dem Lande längstens bis 15. Decembris dieses zu Ende laufenden 1773 Jahrs ihre Fassiones bei denen königl. Kreisämtern, jene hingegen, die in den Prager Städten wohnhaft sind, in eben dieser Zeit unmittelbar bei dem zeitlichen Gesellschaftsdirectore, nämlich dem Franz Joseph Grafen von Pachta, einbringen, darin ihren Namen, Geburts- und Wohnort, Charakteur und die Obrigkeit, bei der sie nun in Diensten stehen, vermerken, und zugleich gegen einen Interims-Schein die ihrem Dienst-Charakteur angemessene Tax erlegen; die königl. Kreisämter hingegen sothane Fassiones sammt denen Taxen in eine Hauptconsignation über den ganzen Kreis an eben diesen Gesellschafts-Directorem durch den Filialkassier längstens bis ultima Decembris anni elabentis einsenden und zugleich die Anzeige machen, ob auch ihres Wissens alle Beamte sich aufrichtig fassioniret und die ausgemessene Taxen entrichtet haben. Worgegen denenselben die ausgefertigte Legitimations-Scheine zu weiterer Zustellung von der Gesellschaft durch eben diesen Weg werden zugeschicket werden.

Und da die Hauptabsicht sothaner Immatriculation ist, damit einestheils die Obrigkeiten mit verständigen und getreuen Beamten versehen, anderentheils rechtschaffene Beamten in ihrem Fortkommen befördert, die treulosen hingegen von allen Diensten ausgeschlossen werden; so solle

7. in jenem Falle, wenn ein Beamter in einer untreuen Gebahrung betreten und nach gründlich beschehener Untersuchung durch einen förmlichen Spruch für *dienstunfähig* erkläret worden, demselben der Matrikelschein abgenommen und der Ackerbaugesellschaft zur Nachricht und Vormerkung der wider ihn verhängten Strafe zugestellet werden. Damit aber

8. die gute Verwendung redlicher Beamten zum Theil belohnet und sie zum Theil in ihrem Fortkommen beförderet werden, so wird einem jeden Beamten freigestellet, dass er mit gedachter Ackerbaugesellschaft correspondiren und ihr seine besondere Kenntnisse und nützliche *Entdeckungen* anzeigen möge; worgegen dessen Eifer, wenn er etwas Nützliches entdecken und die Entdeckung von einem wichtigen Nutzen sein wird, nicht nur mit einer angemessenen Remuneration belohnet, sondern auch nach Beschaffenheit der Sache derselbe zu einem correspondirenden Mitgliede dieser Gesellschaft aufgenommen, und ihm ein Attestat über dessen an Tag gelegtes gutes Kenntniss in der Landwirthschaft (welches demselben ohne Zweifel zu einer Anempfehlung dienen muss) ausgefertiget; so auch, wenn ein oder anderer Beamte sich bei der Gesellschaft prüfen liesse, welches gleichfalls jedermann frei stehet, in

dem Legitimations-Schein das Zeugniss der ausgestandenen Prüfung beigerucket werden wird.

Wornach also sich sowohl die Obrigkeiten, als auch die Wirthschaftsbeamte unverbrüchlich zu achten haben werden. Gegeben ob dem königl. Prager Schlosse den 28. Octobris 1773.

Maria Theresia. (L. S.) Ad Mandatum Sacro-Caesareae Regiae Majestatis
Carl Egon Fürst zu Fürstenberg ex Consilio Regii Gubernii
Joseph Duchet.

Tištěný patent v archivě Českého Musea.

Čtvrtletní výtah z vyhlášek Českého gubernia za leden až březen 1787 pod č. 133 uvádí: Verordnung vom 22. März: Die Republikation des ah. Befehls vom 28. Okt. 1773, dass alle Wirthschaftsbeamte sich bei der Ackerbaugesellschaft immatrikuliren lassen sollen. Schriftlich an alle Kreisämter.

520.

1773, 15. listopadu: O robotě podruhů a baráčníků na statku kláštera Třeboňského.

Bechiner Kreis, Budweiser Antheil. — Kloster Wittingau, incorporirt zu der Herrschaft Wittingau.

Einer hochl. k. k. Gubernial-Hof-Commission wird gehorsamst einberichtet, wienach bei obbemeltem Kloster von denen Inleuten, welche keine Chalupen besitzen, sondern nur bei . . oder andern Bauern als Taglöhner wohnen, keine Trösch-Geld-reluition anverlangt wird;

von denen hingegen, die Chalupen besitzen oder Handwerker sind, und tröschen nicht gehen, sondern lieber jährlichen davon 1 fl. 30 kr. zahlen wollen, wird ihnen ein solches zugelassen; welches aber bei hiesiger Canonie wenig eintraget.

Was hingegen ihre übrige Robot angehet, verrichten diese jährlichen bei dem sog. Goldenen-Bach-Raumen 3 Täg, und bekommen hiervor jeder täglich zu 1 Labl Brod,

dann in Schnittszeit 6 Täge, und haben täglich nebst den Label Brod die Kost, welche in 4 Speisen bestehet, und durch 2 Täge haben auch jeder deren zu 2 Seitl böhmischer Mass Bier.

Wie ingleichen schlagen diese jährlichen zu 4 Klaftern Holzes ohnentgeltlich.

Sign. Stift Wittingau den 15. Nov. 1773. Niko. Ant. Wattrs [?] mp.
Wirthschafts Director.

Knížecí archiv v Třeboni VI. Gβ. 36. — Srv. výše str. 452 č. 514.

521.

(1773?) Některá obecná pravidla o robotě na panství J. Hradeckém.

Per Annexum überhaupt von der ganzen Herrschaft:

1. Sollen sammentliche vorgeschriebene gross und kleine Bauern von 17.

Mai anfangend den Sommer hindurch des Morgens früh um sieben Uhr auf dem ihnen angewiesenen Feld oder Wiesen, überhaupt aber an dem Ort ihrer Bestimmung erscheinen, und mit Einbegriff der Fütterung oder Raststunden bis 7 Uhr Abends fleissig arbeiten.

2. Andertens wird bei denen Meierhöfen, wo Hutweiden existiren, denen robotsmässigen Bauern gestattet, ihr Vieh in der Raststund weiden zu können.

3. In vorkommenden weiten Fuhren spannen 2, 3, auch 4 Bauern, nach Mass und Gewicht der Ladung, zu ein Pferd zusammen, und wird von der Obrigkeit jedem Pferd täglich 1 böhm. Massl Haber zum Futter, dem Kerl 7 kr. Kostgeld gefolget, dann das ausgelegte Maut- und Stallgeld ersetzlich gemacht.

4. Wenn ein oder zwei Feiertäge in der Wochen einfallen, was den Bauern an Robot nachgesehen werde, ist bei den ersten ganzen Bauern Dorfs Jareschau in weiterem beschrieben.

5 Die Nachtwache in den Meierhöfen und sonstigen obrigkeitlichen Gebäuden wird durch das in obrigkeitlichem Brod stehende Gesindl versehen, in den Dörfern aber der Reihe nach bestritten.

6. Das Jagen- und Botengehen beschiehet auf hiesiger Herrschaft aus der Robot.

7. Das Schafbaden oder Waschen verrichten die Schäflersknechte, das Scheeren hingegen wird von einheimisch und fremden Weibspersonen gegen Lohn von 1 Stück alten Schaf 3 d., vom Lamb à $1^1/_2$ d. vollzogen.

8. Zu Auströschung des bei obrigkeitlichen Meierhöfen fexenden Getreides werden aus den Dorfschaften Chalupner bestimmt, denenselben die schuldige Robot ganzjährig nachgesehen, und von den ertröschenden Körnern der 14. Theil nomine Tröscher-Maus [Maass?] gefolget.

9. Im Hauptschnitt wird in sammentliche Meierhöfe gleich den ersten Tag, da Korn zu schneiden angefangen wird, zu einer Ergötzlichkeit den erscheinenden Schnittern gefolget, als

Rindfleisch gekocht $866^1/_4$ Pfund, Salz 22 Seidl, Schmalz $69^3/_4$ Pfund, vordere Arbes 7 m. $1^1/_4$ a., grobe Arbes 6 m. 1 vr. 1 a., gerissene Kraupen 6 m. 1 vr. 1 a. Malzgerste 29 m. 3 vr. $1^1/_4$ a., Hopfen 9 Pfund auf Schnitterbier;

in Heu- und Grometmachen, dann Schnittszeit dem Hauer täglich Käs $^1/_4$ Pfund, Brod $^1/_2$ Pfund;

Rechner und Getreid-Schnitter Brod $^1/_2$ Pfund,

in Hopfen-Pflocken einer Person, sie sei gross oder klein, täglich Brod $^1/_2$ Pfund.

Zapsáno na stranách 2371 — 2373 posledního urbáře Jindřichohradeckého (v hraběcím archivě v J. Hradci), jenž jest bez nadpisu a bez vročení, a byl psán nejspíš v letech 1770 — 1773.

522.

Výtah z pravidel

vyhlášených českým guberniem dne 7. dubna 1774, podle kterých měly se poříditi nové urbáře od zeměpanských komisarů, jestliže vrchnosti s poddanými dobrovolně se nedohodnou.

Pokus nařízený dne 6. října 1771, aby v Čechách byly povinnosti poddaných k vrchnostem nově upraveny, se nezdařil. Vrchnostenské úřady měly nejdéle v devíti měsících podle jistých obecně předepsaných pravidel vypracovati seznamy robot a dávek, čím který poddaný má budoucně býti povinen vrchnosti, a ty urbariálné oznamy měly pak býti zkoumány urbariálnou komisí v Praze k tomu ustanovenou a potvrzovány nejvyšší mocí. Pro trpný odpor vrchností tato úprava urbářů nepřišla k místu (Grünberg I. 203—5, II. 196—206). Vídeňští rádcové císařovny vypracovali pak určitější návod, podle kterého měly urbáře v Čechách se upraviti, a Marie Terezie nařídila 27. září 1773 tuto instrukci pro urbariálnou komisi předložiti stavům českým na sněmu k vyjádření. Stavové potom navrhli (27. prosince 1773) jiná pravidla k úpravě poddanských povinností, výhodnější vrchnostem; z návrhů stavovských císař Josef jakožto spoluvládař oblíbil si (23. února 1774) toliko ten, aby poddanské povinnosti ustanovily se dobrovolným sjednáním mezi vrchnostmi a poddanými; k čemuž podle rady rádců Vídeňských dodáno, kde by nejdéle v šesti měsících nedocílilo se žádoucí dohody o urbáře, tam že by potom byly zavedeny a předepsány mocí státní (patentem) podle pravidel, navrhovaných od kanceláře dvorské a od státní rady. Po přivolujícím rozhodnutí císařovny z 28. února vyšel o tom 28. března 1774 reskript k českému guberniu, kteréž pod datum 7. dubna 1774 vydalo o tom cirkulář a rozeslalo instrukci ke zdělání nových urbářů. (Grünberg I. 205—213, II. 207—228.)

Guberniální cirkulář oznamoval, že podle vůle císařovny učiní se ještě pokus, aby vrchnosti se dohodly s poddanými buď o nové urbáře anebo o podržení dotehdejších urbářů, kteréž pak s obapolnými podpisy měly se poslati skrze krajský úřad ke dvoru; a kde by se to v šesti měsících nestalo, tam že budou urbáře od komisarův k tomu jmenovaných bez shovění zřízeny podle předepsaného návodu a k obapolnému zachovávání vydány; vrchnosti měly do každé vsi dodati po výtisku nařizovacího patentu a dotčeného právě návodu, a ode dne dodání běžela pak šestiměsíčná lhůta k dohodě.

Instrukce aneb návod, podle kterého měli komisaři sestaviti nové urbáře všude tam, kde by vrchnosti s poddanými se nedohodly, slul německy *Unterricht*, po česku *vynaučení*. Celý tištěný text zaujímá 24 foliových stran; má mnoho slov, ježto byl psán pro selský lid. V hraběcím archivě Jindřichohradeckém (El. Nr. 1272, Paket 80—82) našel jsem stručnější parafrasi téhož návodu, kteráž pod datum 3. května 1774 od nejmenované autority byla pořízena nejspíš pro vrchnosti a jich úředníky, a zpravidla obsahuje všechnu látku, jen v kratších slovech. Zde otiskuje se tento výtah jakožto zevrubné svědectví, jakou míru povinností k vrchnostem mínila vláda tehdáž uložiti poddaným v Čechách; hodí se ke srovnání s povinnostmi,

které potom patentem z 13. srpna 1775 byly skutečně uloženy. K některým technickým výrazům kladu do hranatých závorek česká slova, kterými se tlumočí nebo šíře vysvětlují v tištěném úplném Vynaučení. Kontribuce před rokem 1773 činila 60 zl. z celého usedlého; r. 1773 klesla na 57 zl., a tak se počítá v těchto pravidlech.

Unterricht und Maassregeln zum Vergleich mit denen Unterthanen oder zu Verfassung eines Urbarii, de praes. 13. Mai 1774.

I. Maassregel [pravidlo]: Denen Unterthanen, welche bisher weniger zinseten oder roboteten, dann die neue Maassregel [vyměření] enthalten, soll nicht das mindeste mehr auferlegt, und nur die bisherige Schuldigkeit in das neue Urbarium eingetragen.

II. Soferne ganze Gemeinden lieber die neue Maassregel annehmeten, so sollen die neuen Urbarien darnach eingericht werden.

III. Die bisher übliche Bespannung, Stundenmaass, und etwaige Vergeltung [platy] oder dafür von Obrigkeiten reichende Ergötzlichkeiten [mzdy] sollen nach dem rectificatorischen Anschlag [taxa] geschätzt und berechnet werden, um zu sehen, ob die mehrere Verrichtung etwa vergolten werde, dabei zu belassen oder dem Unterthan die freie Auswahl gelassen werden müsse.

IV. Wo von steuerbaren Gründen [sedlských kontribučních statků] mehr gezinset oder gerobotet worden, als die Ausmessung erlaubet, sollen heruntergesetzt; die der Ausmessung aber gleich kommende Schuldigkeiten mögen unbedenklich bestätigt werden.

Ausmaass der Ordinari- und Extraordinari-Robot, Hand- oder *Fuss-Robot.**) Darunter sind verstanden jene, welche bisher mit der Hand roboteten und in der Dominical-Fassion nicht als Zugroboter angesetzt sein.

*) „Vyměření obyčejných a kromobyčejných robot pro samý ruční neb pěší robotýře." Obyčejnou robotou slula ta, která se konala po celý rok; krom toho v čas žní, senoseče, a leckde i v čas jiných mimořádných potřeb konalo se robot více, a ty sluly kromobyčejnými, mimořádnými.

1° Ein einzelnes Inweib [podruhyně] jährlich 13 Täge;

2° ein einzelner oder verheirateter Inmann [podruh] jährlich 26 Täge;

3° ein Häusler ohne Grundstücke 39 Täge;

4° jener, welcher Grundstücke besitzt und weniger dann 1 fl. 54 kr. Contribution zahlt, in der Woche mit 1 Person 1 Tag, oder jährlich 52 Täge;

5. jener, der 1 fl. 54 kr., also weniger dann 4 fl. 45 kr. Contribution gibt, wochentlich 2 Täge, oder jährlich 104 Täge;

6. wer 4 fl. 45 kr. und weniger als 19 fl. steuert, wochentlich 3 Täge, also jährlich 156 Täge, und extra in Schnitt, Heu- und Grometmachen per 13 Wochen à 1 Tag, jährlich 13 Täge;

7. der 19 fl. und mehr steuert, eben wochentlich 3 Täg, jährlich 156 Täge, und extra per 13 Wochen à 2 Täg, jährlich 26 Täge.

Ausmass der Ordinari- und Extraordinari-*Zugrobot* [pro potažní robotíře]:

1. der weniger als 7 fl. 36 kr. an jährlicher Contribution gibt, wochentlich mit 1 Stück [dobytka potažnýho] 3 Täge; extra per 13 Wochen in Schnitt, Heu- und Grometmachen mit einer Person wochentlich 1 Tag; von dieser Extraordinarirobot seind jene Roboter befreit, welche weniger als 4 fl. 45 kr. Contribution zahlen.

2. Wer 7 fl. 36 kr. oder mehr, doch weniger als 19 fl. steuert, verricht[et] die Woche mit 2 Stück 3 Täge, und in Schnitt, Heu- und Grometmachen wochentlich 1 Tag;

3. wer 19 fl. oder mehr, doch weniger als 28 fl. 30 kr. steuert, mit 2 Stück wochentlich 3 Täge, und Extrarobot mit der Hand wochentlich 2 Täg;

4. der 28 fl. 30 kr. oder mehr, doch nicht über 38 fl. zahlt, verricht[et] die Wochen mit 2 Stücken 3 Täge, mit der Hand jede Wochen 1 Tag, Extraordinarirobot in Schnitt oder Heu wochentlich 2 Täge;

5. der 38 fl. oder mehr, doch weniger dann 47 fl. 30 kr. steuert, jede Wochen mit 3 Stücken 3 Täge, Handrobot jede Woche 2 Täge, extra in Schnitt und Heu wochentlich 1 *) Tag;

*) Tak stojí také ve Vynaučení.

6. der 47 fl. 30 kr. oder mehr, doch nicht 57 fl. steuert, jede Woche mit 3 Stücken 3 Täge, Handrobot alle Wochen 3 Täge;

7. der 57 fl. oder mehr steuert, jede Woche mit 4 Stück 3 Täge, und Handrobot jede Woche 3 Täge.

1. *Anmerkung.* Die Dominical-Fassion zeiget, ob mit Ochsen oder Pferden zu roboten. Wo nicht, also die Urbarial-Anzeige.

2. Anmerkung. Wann ein Zugroboter mit weniger Stücken zu roboten schuldig wäre, dann hie entworfen, so bleibt es bei der kleineren Bespannung.

3. Anmerkung. Die einspännige Zug- [jednospřežní robota] soll nur in eine Handrobot mit 1 Person, die zwei-, drei- und vierspännige höchstens in eine zweipersönliche verwandelt werden, und diese die Wochen nur einmal, ausser der Bauer willigte ein auf mehr Täge. Bei welchen aber die Robot und Zinsen so verbleiben können, wie sie waren, die Verwandlung der zwei- und mehrspännigen Robot, wann es nur auf 1 Person beschränket wäre, es dabei sein Verbleiben auch haben müsse.

4. Anmerkung. Von der gemessenen Zug- und Handrobot müssen alle Nebenschuldigkeiten oder Verrichtungen in der Ordinarirobot berechnet oder abgeschlagen werden. *) Wann aber die Unterthanere zu wenigerer Robot verbunden waren, dann vorstehend ausgemessen ist, und Nebenschuldigkeiten zu verbringen hatten, dabei kann es bleiben, wann darmit obige Ausmaass nicht überstiegen wurde.

*) „Do těch pro potažný a pěší robotýře vejš vysazených robotních dnů všechny postranné povinnosti, jako ku př. jsou: daleké fůry, poselství, lovení, honby, noční varty, neb jakéhokoli jména by byly, se vpočítati, a ty při vykonání takových povinností strávení dnové na obyčejných týhodních robotách se sraziti mají."

5. Anmerkung. 1) [Bei] den Extrahandroboten ist zu bemerken: jene, welche weniger gerobotet haben, als die jetzige Ausmass in Ordinari und Extraordinari enthält, haben bei den Extraordinari-Handroboten keine Ergötzlichkeit [mzdy aneb odměny] zu fordern, wann ihnen solche auch nicht abgereicht worden sind. Haben aber diese Belohnungen bei Ord. [odměny při kromobyčejných aneb také obyčejných] Zug- und Hand-Roboten empfangen, müssen sie es ferner empfangen; was von allen zu verstehen, welche bisher soviel gerobotet, als [für] sie an Ordinari- und Extraordinari-Roboten entworfen, ausser dann wollten sie für Extraordinari-Handrobot lieber täglich $1^1/_2$ Pfund Brod annehmen, welches von der Obrigkeit zu reichen wäre.

2) Jene, welche bisher grad soviel gerobotet haben, als obige Ausmaass der Ordinari- und Extraordinari-Robot ertraget, und keine Belohnung erhalten, sollen dannoch für die Extrahandtäge $1^1/_2$ Pfund Brod empfangen.

3) Diese Brod sollen auch jene erhalten, die von ihren starken Roboten herabgesetzt werden, für die Extrahandrobot.

Besondere Robot in gefährlichen Zufällen [nebezpečné příhody: strže rybníků, ohně ɔc] sind gesammte mit Zug und Hand zu frohnen schuldig nach Erfordernuss.

Ausmaass der Zinsen von steuerbaren Häusern, die an Geld und Naturalien [pod jmenem ouroků, desátků, laudemií ɔc] bisher entrichtet worden.

1. Werden alle kleinere, nicht viel bedeutende Natural-Abgaben [ořechy, žaludy, planý chmel, houby, kmín ɔc] fernerhin gestattet.

2. All übrige Getreid- und Geldzinsen [v penězích, obilí, drůbeži ɔc] müssen nach dem rectificatorischen Anschlag zusammengezogen [naturalije podle rektifikatorní dominikální taxy se ceniti, od laudemiích ale dvacátý díl na jeden rok se počítati] und auf den folgenden Aussatz herabgesetzt werden:

Classen der standhaften Zinsen:

1. Von einzeln und unverheirateten Personen [podruhů] kommen keine abzufordern.

2. Ein Behauster, der keine Gründe hat, oder wenige, und weniger als 4 fl. 15 kr. steuert, soll in Geld und Geldwert geben höchstens 1 fl.

3. Der 4 fl. 45 kr. und mehr, doch weniger als 14 fl. 15 kr. steuert, 2 fl.

4. Der 14 fl. 15 kr. und mehr, doch weniger als 28 fl. 30 kr. steuert, 3 fl.

5. Der 28 fl. 30 kr. und mehr, doch weniger als 42 fl. 45 kr. steuert, 4 fl. 30 kr.

6. Der 42 fl. 45 kr. und mehr, doch weniger als 57 fl. steuert, 6 fl.
7. Der 57 fl. und mehr, doch weniger als 85 fl. 30 kr. steuert, 9 fl.
8. Der 85 fl. 30 kr. und darüber steuert, 12 fl.

Anmerkung. Bei jenen, welche bisher weniger gerobotet, als hie ausgemessen, entgegen mehr gezinset haben, kann solches soweit gestattet werden, als sie die nun gemessene Schuldigkeit [zde vejš předepsané vyměření obyčejných a kromobyčejných robot] nicht übersteigen, wohin einzurechnen kommet:

1	Tag	Handrobot	mit	1	Person	auf	5 kr.,
1	Tag	Zugrobot	mit	1	Ochsen		6 kr.,
„	„	„	„	2	Ochsen	auf	12 kr.,
„	„	„	„	3	Ochsen	„	18 kr.,
„	„	„	„	4	Ochsen	„	24 kr.,
„	„	„	„	1	Pferd	„	9 kr.,
„	„	„	„	2	Pferd	„	18 kr.,
„	„	„	„	3	Pferd	„	27 kr.,
„	„	„	„	4	Pferd	„	36 kr.

Von der *Gspünst Schuldigkeit* [o přádelní povinnosti]. Ein Handroboter hat zu spinnen jährlich 1 Stück Garn [1 štučku příze], und ein Zugroboter 2 Stück Garn. Hat er aber bisher mehr gesponnen, so ist die Uebermaass in Landpreis oder Spinnerlohn zum Grundzinse zu schlagen, und all voriges zu beobachten.

V. *Maassregel*: Von an die Unterthanere überlassenen obrigkeitlichen Häusern, Gründen, auch von auf Gemein-, Kirchen- oder Pfarrgründen stehenden Häuseln.

Welche nicht eigenthumlich überlassen sein [nezakoupené], kommen in das Urbarium nicht zu beziehen. Eben so auch die eingekaufte [od poddaných zakoupené] obrigkeitliche Mulln, W[irths]häuser und derlei.

Gegentheilig bei den eigenthumblich überlassenen ist folgendes zu beobachten :

1. von Klein- oder Tröpfhäuseln kann Hauszins angenommen und ins Urbarium eingetragen werden höchstens auf 1 fl. 10 kr.

2. Bei den dem Unterthan eigenthumlich überlassenen Gründen kommet es darauf an, ob er darneben auch steuerbare [kontribuční] habe. Besitzt er nun auch steuerbare, so müssen herrschaftliche 2 Strich Aussaat oder 2 Fuder Heu für 3 Strich steuerbare gerechnet werden, so kommen diese nach dem catastro rusticali zu schätzen. Diese eingebildete Steuer [důmejšlivě vypočítaná kontribuce] wird zu der von Rusticalgründen geschlagen, nach welcher er zu roboten und zu zinsen haben soll.

Anmerkung. Wann jedoch sie obrigkeitliche Häuser und Gründe allein eigenthumlich besitzen [vlastně posedají] und weniger davon bisher zinseten und roboteten, wären sie auch dabei zu belassen.

VI. Maassregel: Von *gemessenen Roboten* [o měřených robotách]. Wann Unterthanere gewisse Felder oder Wiesen zu bearbeiten, eine Anzahl Holz zu schlagen oder weite Fuhren zu verrichten haben, ist zu beobachten:

1. Wann solche wahrscheinlich weniger an Täg betragen, als obig ungemessene Robot, unter welche sie gehörten, sind sie zu bestätigen und ins neue Urbarium einzutragen.

2. Betragen aber diese gemessene mehr, oder sein zweifelhaft an Täg, dann die jetzig ungemessene, in beiden Fällen stehet dem Unterthan frei, binnen 3 Monaten dabei beharren oder nach der Ausmaass roboten zu wollen.

VII. Maassregel: Von den *Robot-Zinsen* [o robotních ourokách], wobei zu beobachten:

1. Wann der Unterthan bisher ein beederseits willkührlichen Zins zahlte, ist dieser nicht in das Urbarium einzutragen, sondern nur die standhaften [nýbrž oné roboty a stálý ouroky tam se vnesou, které podle těch zde vejš předepsaných pravidel na něho vypadají]; es wäre dann, dass dieser in ein beständig verwandelt werden wollte [leda že by vrchnost a poddaní ten až dosaváde pouze uzvolný robotní ourok . . do stálýho ouroku proměniti chtěli].

2. Die beständigen, wann sie die obige Ausmaass [statu neb cenu] nicht übersteigen, können eben belassen und dem Urbario beigetragen werden; übersteigen diese aber obige Ausmaass, müssen sie heruntergesetzt werden.

Schliesslich Anmerkung. Haben aber die Unterthanen weniger gerobotet und gezinset, als obige Ausmaass besaget, sollen sie dabei belassen und nicht erhöhet, folglich alles ins Urbarium beigetragen werden.

3. May 1774.

Fr. Vavák Milčický ve svých pamětech (vyd. Skopec I. str. 40—41) vypravuje, že rychtáři a sousedé v měsících máji až červenci 1774 byli všude voláni na ředitelskou kancelář, aby si vyvolili pro budoucnost buď robotu starou anebo tuto novou, o níž uvádí předpisy obsažené ve Vynaučení ze 7. dubna 1774, ale míní, že patent o tom byl vydán 21. dubna 1774, (o čemž viz Grünberga II. 228); měli se podpisovati na robotu jednu nebo na druhou, kterou by si vybrali, ale nikdo nikde se prý nechtěl podepsati a nepodepsal na žádnou, jako by k tomu byli všude smluveni. Nezcela se s tím srovnává poznámka Vavákova, že kde stará robota byla větší, než nová, a lidé chtěli se podpisovati na novou, „ani se jim nedovolilo, ani robot neslevilo." Robotovalo se zatím podle starého způsobu.

523.

1774, 15. čce—9. list. Některá nařízení o vzájemné spojitosti práv občanských se zřízením vojenským.

Ve čtvrtletních extraktech z vyhlášek a patentů, vydávaných moravským guberniem, čte se:

10. Circulare de eodem dato (15. Juli 1774), dass auch auf *uneingekauften Gründen*, bei erster für sich gehender Adjustirung deren Militar-Büchern, jener Sohn unter die exempten Erben übertragen werden solle, welchem die Obrigkeit zusichern würde, dass er nach des Vaters Ableben auf dem uneingekauften Grund zu verbleiben haben werde; und falls dieser nach der Hand zur Wirtschaft untüchtig würde, so vermag die Obrigkeit statt dessen einen andern Sohn als künftigen Erben zu bestimmen, und sofort selben dardurch zur Exemption zu bringen.

17. Circulare vom 12. Augusti (1774), dass die hierländigen Grundobrigkeiten die denen sich *vereheligen* wollenden *Invaliden* hierzu ertheilende vorschriftsmässige Attestata über die Möglichkeit der Nahrungs-Erwerbung nicht leichterdings ohne hinlänglichen Grunde, somit auf das verlässlichste und unter ihrer eigenen Vertretung ausstellen sollten.

30. Circulare de eodem dato (9. Nov. 1774), wodurch in sammentlichen conscribirten Landen von nun an denen Dominien und Beamten die Ertheilung der *Pässe* an ihre Unterthanen, um sich in unconscribirt- oder gar fremde Lande zu begeben, eingestellet und untersaget, zugleich aber verordnet wird, dass wenn jemand dahin für beständig oder auch nur auf eine gewisse Zeit abgehen wollte, und dazu einen Pass nöthig hätte, von denen Dominien jedesmal die Anzeige an das königl. Kreisamt und von selbem an dieses kaiser-königl. Landes-Gubernium erstattet werden solle; wohingegen denen Dominien unbenommen bleibe, ihren Unterthanen in Ansehung der persönlichen Unterthänigkeit *Entlass-Scheine* zu ertheilen.

524.

1775, 18. února patentem nařízeno, když loni nedošlo k dohodám mezi vrchnostmi a poddanými o urbáře, aby hospodářští úřadové sami vypracovali nové urbáře podle nových pravidel, (poněkud odchylných od Vynaučení ze 7. dubna 1774), a je nejdéle v osmi měsících předložili ku přezkoumání v urbariálné komisi v Praze zřízené.

My Maria Terezia . . . A dáváme vám tímto nejmilostivěji k vyrozumění, kterak tak nám od našeho českého zemského gubernio nejponíženější správa došla, že ačkoliv 7. měsíce dubna lonskýho roku — k dosáhnutí a polehčení oných, mezi společnými gruntovními vrchnostmi a jejich robotě a úrokům podrobenými poddanými od nás tak tuze dychtěných dobrovolných urbariálných a robotných porovnání — tak nazvané *naučení* v celé zemi jsme vyhlásiti nechali, tož naše na (mezi hned řečenýma obojíma stranami) navždy k zaopatření přicházející dobré srozumění zřízené zemo-mateřské zření a domejšlení jen předce zcela bez oučinku prošlo, a dychtěná porovnání v žádným místě k svému stavu nepřišly. Pročež tehdy na tom pozůstává, že gruntovním vrchnostem od jejich berničných poddaných k vybejvání

přicházející stálé povinnosti, jakéhokoli jména oni jsou, podle od nás nejmilostivěji uzavřeného, a od oných pravidel, ježto v hned praveném vůbec vyhlášeném *naučení* obsáhnuté byly, v mnohým odstupující[ho], gruntům, užitkům aneb jiným okolostojičnostem jednoho každého poddaného, příkře směřeného předpisu z zemo-knížecí moci-plnosti posuzovati, podle povahy věci změniti a určiti, pak prostředkem spůsobných, řetedlných, a povinnost jednoho každého poddanýho zvlášt v sobě obsahujících urbářů na stálé časy upevniti, nejmilostivěji a neproměnitedlně jsme uzavřeli.

Ku kterémužto cíli a konci také již v Praze vlastní z osob našeho gubernialního praesidenta a nejvyššího purkrabího knížete z Fürštenberku jakožto praesida, pak našeho nejvyššího zemskýho sudí hraběte Františka Josefa z Pachty, našeho nejvyššího minc- a horního mistra hraběte Karla z Kláry, a naše dvorské commissionální rady Jana Pavla z Hoyer jakožto přísedících pozůstávající urbarialní dvorskou komisi vyzdvihnouti, takovou také zcela obšírnou instrukcí zaopatřiti jsme ráčili.

Naše nejmilostivější vůle a nařízení tehdy tam dochází, že aby vůbec k uvedení přicházející nový urbáře tím rychleji k svému stavu přišly, oným poddaným tehdy, jenž až dosaváde s robotama aneb jinýma urbariálníma povinnostmi přeloženi byli, zamožlivě rychlá pomoc státi, z druhé strany pak na mnohých místách trvajícím rozepřem zpomocti, a k obostranému dobrému docházející všeobecný pokoj co nejdřívěji zaopatřiti se má. Každá gruntovní vrchnost aneb od ní zřízený ouředník má za každou, jí s ourokami aneb robotami aneb s obojím pospolu zavázanou obec nový urbář sama věrně postaviti, tudy pak v celé zemi pospolu a spojenou silou na ty tak obšírné věci se pracovati; k čemužto my vzhledu na velikost a obšírnost statků a panství následující lhůty, totiž: statku, který víc než 20 usedlých nemá, dva měsíce; statku, který ne ve více než v 50 usedlých pozůstává, čtyry měsíce; a konečně panství od více nežli 50 usedlých osum měsíců nejmilostivěji propůčeno míti chceme, mezi kterýma oné ty od sebe čitedlně, řetedlně a co možné jest, bez všeho zchodku vyhotovený urbáře patřícímu krajskýmu ouřadu k téhož dalšímu dodání na naši urbarialní dvořskou kommissi neomylně poslati má.

Poněvadž pak všechno na skrovnosti a pořádnosti záleží, s kterou gruntovní vrchnosti a jejich hospodářský ouřadové nový urbáře ponavrhnou a vyhotovějí: pročež k témuž odhodlání hospodářský ouředlníci každého kraje co nejdřív do svého krajského města povoláni budou, kdežto naše urbariální dvořské kommissi přísedící Jan Pavel z Hoyer jim snad ještě potřebná oustná vysvětlení poskytne, a jim mezi tím časem snad vyskytlé pochybnosti a pozastávky rozhodne a zvedne.

V čehož zpětohledu my také oné k složení nových urbařů vejš nahoře vyměřené lhůty pro každou gruntovní vrchnost teprv od toho dne rozuměné a vysazené míti chceme, v kterémžto její hospodářský ouředlník po nabytém oustním naučení z krajského města propuštěný byl.

Prve nežli nový urbáře krajskýmu ouřadu se podají, mají se tyž obcím od slova k slovu přečísti, a každýmu poddanýmu na vejběr nechati, zdaliž on při svých dosavadních starých povinnostech zůstati, anebo v novým urbáři jemu vyznamenané nový povinnosti vybejvati chce; jak z oného rovně ten čas a toho dne, když gruntovní vrchnosti aneb jejich ouředlníci nový urbáře poddaným čísti budou, každé obci k dodání přijdoucího dalšího obšírnýho urbarialního patentu se uhlídá, a spolu všechno to, co jak při nových, tak od poddaných snad předzvolených starých robotních povinnostech k pozorování přichází, okolostojičně se sezná.

Jakož tehdy my věc tu skutečně a se vší příkrostí před se bráti necháváme, k zaopatření zase na budoucí stálé časy mezi víceji vrchnostmi a jejich poddanýma obcemi skrze nějaký čas zrušeného dobrýho srozumění, spolu ale také z druhé strany sem a tam s robotama a jinýma urbarialníma povinnostmi přes míru stíženým poddaným oné jim bez uražení vrchnostlivých spravedlností učiněno býti mohoucí polehčení nejmilostivěji popřejeme; tak důvěřujeme se k našim společným věrno-nejposlušnějším gruntovním vrchnostem, že oni tož, co jim v přítomné důležitosti jak prostředkem tohoto oznamujícího patentu, tak na ně v stejným čase docházejícího dalšího nařízení nejmilostivěji poroučíme, nejrychleji a nejpříkřeji vyplniti, a témuž nám tak tuze na srdci ležícímu skutku svou pomocnou ruku podati, se všemožně vynasnažejí. Přikazujeme ale také spolu všem našim věrným českým zemským poddaným, by oni až do jejim gruntovním vrchnostem v zvrch pravených lhůtách nejmilostivěj nařízeného zhotovení nových urbářů, až dosaváde jim přináležející peněžité, naturální a robotní povinnosti tím více bez nejmenšího zporování vybejvati mají; ani v protivu všichni ti, kteří proti tomuto našemu zemo-knížetcímu nařízení jednati, aneb svým gruntovním vrchnostem, aneb našemu královskému krajskému ouřadu, aneb zemskému gubernio povinnou podvrženost a poslušnost neproukazovati se opovážejí, jako bezbožní rušitelové veřejnýho pokoje a zbujníci proti naší nejvyšší moci pozorováni, jak také v potřebným příběhu skrze přispění nejblíž ležícího vojska zjistěni, dále prostředkem krajského ouřadu našemu zemskému místu v Praze oznámeni, od toho pak konečně podle velkosti a podle nezbednosti jejich neposlušnosti a začinku neprominutedlně a jiným na příklad co nejcitedlněji trestáni býti mají.

Na tom se děje naše nejmilostivější vůle a nařízení ɔc.

Dáno v našem hlavním městě a residenci Vídni dne 18ho měsíce února léta tisícího sedmistýho sedmdesátého pátého, a panovaní našeho třicátého pátého.

Maria Terezia. (L. S.)
Jindřich Kajetán Hrabě z Blümegen.

Ad Mandatum Sacro-Caesareae
Regiae Majestatis proprium.
František z Blanku.

Z původního tištěného patentu na 3 listech in folio.

525.

1775, 24. března: V selských nepokojích české gubernium slibuje beztrestnost těm, kteří jen z donucení přidali se k srocencům, anebo kteří vyzradí podněcovače.

Avertissement. Od strany vysoce slavného císařo-královského česko-zemského gubernii tímto se v známost uvádí: Jakož jest se s nemalým obdivením přihodilo, že mnozí zdejší země podaní a sedláci z lechkomysltedlnosti v nejvejš trestandlivém spůsobu se do hromady schromážděli, a z neodpovidanlivé zlosti a lechkomyslnosti s přitahováním sem a tam porozdělné vejstupky jsou proukázali, jiné ale k takovému oučinku neb schromáždění vší mocí jsou přinutili.

Jakož nyní oným, který nikoliv z vlastní dobré vůle, nýbrž přinuceným spůsobem se k druhým přirazili aneb přitovaryšili, pokudž oni ve třech příštích dnův, od času tohoto oznameného avertissement neb ponavrhnutí, se do jejich příbytků a vlastností navrátějí, tam pokojně se chovati, a jejich posavadní povinnosti vykonávati chtějí, tímto se připovídá a přiříkává, že jim jejich ne tak z pouhé zlosti, nýbrž vícej z přinucení učiněný přestupek a chyba docela prominuta, a jim [k] žádný další ouhoně přičítán více nebude; pročež naproti tomu všechny ostatní v jejich zatvrzelosti až posaváde pozůstávající podaní a sedlákové jako zbujníci a buřitelové pokojných podaných vyhlídnuti, a v příčině oneho tak těžkého provinění bez ohledu s nejostřejšími trestami dle vyměření stížený a káraný budou.

A poněvadž na tom nejvíc záleží, aby ti, kteří původ lechkomyslného schromáždění jsou, vyjeveni byli, pročež se tuto připovídá, že těm, kteří takového původu vyjevějí a sami se toho nedopustili, za to vyjevení odplatu očekávati mají; jakož taky ti, kteří takového původa vyzradějí, kdyby se sami toho dopustili a příkrej trest zasloužili, téhož trestu se odprázdniti můžou. Dáno na hradě Pražském dne 24. března 1775.

NN. Její Římské císařo-královské majestátnosti nejvyšší purkrabí a raddy zemského gubernii v království Českém.

Karel Egon kníže z Fürstenberku. Ferdinand Hickisch de Lauro.

Z původní vyhlášky tištěné na půl archu in folio. — Výtisk této vyhlášky přišel 30. března 1775 do Milčic a byl od Fr. Vaváka napsán do jeho pamětí (ve vydání Skopcově 1907 I. 51). — Současně císařovna Maria Terezia skrze dvorskou kancelář ve Vídni dne 21. března 1775 nařizovala českému guberniu vyhlásiti patentem v jejím jménu, že srocení sedláci mají se vrátiti domů ke svým povinnostem a tam vyčkati brzkého nejvyššího rozhodnutí o jejich budoucích prestacích, a že sice zbouřilí rušitelé pokoje budou náhlým soudem trestáni na hrdle. Takový patent potom vyšel v obojí řeči pod datum 24. března 1775, a na Poděbradském panství rozdáván byl 31. března do vesnic. Za 12 dní však i ve Vídni uznali toho potřebu, aby ke zbouřilým poddaným obrátili se nejen s hrozbou, ale i s odpuštěním.

526.

1775, 5. dubna: Císařovna patentem slibuje odpuštění zbouřilým poddaným, kteří se dají na pokoj a nebyli původci.

Vzkazujeme všem našim poddaným našeho dědičného království Českého naši císařskou královskou milost, a dáváme tímto k vyrozumění, že ačkoli bychom my proti všem také v tom nejmenším, v posledním tak nedovoleném, jak opovážlivém, nejvejše trestandlivém pozdvižení zapleteným sedlákům a poddaným nejpříslušnější ostrosti bez ohledu na víc neb míň změlňující okolostojičnosti [lindern Umständen] potřebovati mohly; předce jen, když již původcové [Radelführer] větším dílem se schytali, a celá věc zničena, ano když také dílem mnozí poddaní sami své chyby [ihren Wahnsinn] uznali, ono od těch zlosynců nabyté mylné mínění [Irrwahn] seznali a želeli, ano oni nejenom již začali se pokojně do svých domů ubírati, ale také od nich samých původové a začínačové [Radelsführern und Anzettlern] vyzrazeni a vydáni jsou, a oni své roboty konati sami žádali:

My pro tentokráte milost místo práva provozovati, a našemu zemomateřskému, tak často okušenému [erprobten] srdci také nyní běh nechati chceme, a oznamujeme tímto všem oním sedlákům, chalupníkům, podruhům a čeledi, že oni, kteří původové neb vůdcové [Radel- oder Anführer] nebyli, a ze slušné bázně z těch míst, kdežto zrozeni jsou, se vzdálili, aneb bojíce se dalšího potrestání a vyhledávání v nich bydlejí, nejmilostivěji od téhož sprošťujeme, a svobodné navrácení a bezpečně beze všeho příkoří obydlí od nejčka propůjčiti chceme;

pod tou však vejtisklivou výminkou, že skrze důkaz neštěstí, jejžto ti bezcestní zlosyncové jakožto buřičové [ruchlose Bösewichter als Aufwickler] skrze falešně jim učiněné představování na ně vztáhli, oni všichni budoucně pokojně poddaně k zemo-knížetcím místám a krajským úřadům, poslušně k svým gruntovním vrchnostem a skrze ně jim představeným ouředlníkům, a volně k bedlivému vyplnění všech poručení se proukázati mají, což napotom nám příležitost zaopatří, ještě dáleji na jejich dobré nejmilostivěji pomysliti.

Pročež tedy také všechna další vyšetřování neb inkvisice proti oněm, kteří se ihned nyní poslušni ukážou a pokojně chovati budou, od nejčka tím samým nejmilostivěji vyzdvihujeme, a všechno další vyhledávání a arrestýrování všudy zastavujeme; však ale při se udávajícím nejmenším podobným se sprotivujícím příběhu [widersetzlichen Fall], nechť jest to proti krajskýmu ouřadu, aneb proti těm od svých gruntovních vrchností a ouředlníků na nich pohledávaným patentálním povinnostem, aneb od nich se stávajících nedovolených schůzek a začínání [Anzettelungen], ihned co nejostřeji nakládati jak jejim gruntovním vrchnostem, tak také krajským hejtmanům moc se propůjčuje [der Gewalt eingeraumet], a poručení dle v našich ze-

mích panující nejvyšší mocnosti a moci [Obergewalt und Macht] se uděluje, též společnému vojsku v takových příběhách vší ostrosti k skrocení aneb zničení podobných poznovu se udávajících opovážlivostí, bez dalšího dotazování, jenom na předcházející žádost krajskýho ouřadu anebo také podle okolostojičností panství, potřebovati nařízeno jest.

Což tedy všem dobře smejšlejícím k potěšení a bezpečnému pokoji, všem jiným ale k příslušnýmu strachu sloužiti má. Dáno v Našem městě Vídni dne 5. dubna 1775.

Maria Terezia. (L. S.) Ad Mandatum Sac. Caes. Reg. Majestatis proprium
Jindřich hrabě z Blümegen. Jan Bernard z Zenker.

Z původního tištěného patentu ve formátě foliovém. Na Poděbradsku v Milčicích byl tento patent vyhlášen v pondělí velikonoční 17. dubna 1775 (dle Vavákových pamětí ve vyd. Skopcové I. 59). V knížecím archivé Třeboňském IB. 4E. 21a. našel jsem německý výtisk, z něhož uvádím některá slova v hranatých závorkách.

527.

1775, 24. dubna. Některá pravidla k sestavování nového urbáře, vyňatá z instrukce, též otázky o pochybných kusích.

V hraběcím archivě Jindřichohradeckém (El. Nr. 1775, Paket 80—82) našel jsem následující písemnosti rukou psané, jež poněkud osvětlují způsob, kterak hospodářské úřady měly vyhotoviti nové urbáře a jaké nové povinnosti měly býti uloženy poddaným na místo starých. Označil jsem ty čtyři písemnosti písmeny *A*, *B*, *C*, *D*. Nadpis, zde níže otištěný ležatým písmem, pochází nejspíš od Jindřichohradeckého úředníka, jenž poněkud neurčitě poznamenal, že následující pravidla o zdělání urbářů pocházejí z instrukce vydané 24. dubna 1775; tím se míní snad jenom oddíly *A* a *B*; úplná instrukce to patrně není. Vysvětlivky v oddíle *C* vztahují se k některým pravidlům obsaženým v oddíle *A*, dílem však s nimi nesouvisí, ani s oddílem *B*, jenž v číslích 1—12 naznačuje pořádek, v jakém má se co zaznamenávati do nového urbáře. Není nemožno, že tyto tři písemnosti *A*, *B*, *C* Hradecký úředník přinesl si z krajského města z nějaké porady úřednické; podle patentu z 18. února 1775 (výše str. 471) člen urbariálné komise Jan Pavel Hoyer měl hospodářským úředníkům na schůzkách v krajských městech vysvětlovati předpisy o nových urbářích; ale od Hoyera očekávali bychom poučení soustavnějšího, a podle cirkuláře z 13. května 1775 níže (str. 480) otištěného podobá se, že Hoyer před tím dnem nevydal se na tu objížďku.

Písemnost *D* přiložena jest k ostatním na zvláštním půlarchu; obsahuje otázky a pochybnosti, beze všeho pořádku, jež snad Hradecký úředník si poznamenal ze své hlavy, aby v úřednické schůzi hledal o nich poučení. Otiskují se zde všechny čtyři písemnosti, poněvadž v nich jsou četné drobné vědomosti nejen o tom, co tehdáž vláda zamýšlela, ale také o tom, co skutečně trvalo od dřívějších časů.

Nota zur Verfertigung des ddo 24. April 1775 abermal ganz neu zu verfertigen kommenden neuen Urbario, aus der diesfälligen Instruction gezogen.

A. 1. Ein *Angesessener* wird geschätzt auf 142 fl. jährliche Einkünften; davon fallen ab 60 fl. Steuer, als bleiben dem Grundherrn abzuzinsen und abzuarbeiten 82 fl.[1])

[1]) Při poradách dvorské komise ve Vídni v prosinci 1772 Borié na těchto cifrách založil svou theorii o žádoucí úpravě břemen poddanských, kteráž došla obliby u většiny (Grünberg II. 208, 209). Bylo v nich však mnoho fiktivného. Číslo 142 zl. představovalo čistý výnos usedlosti, to jest výnos po srážce semena vysetého, stravy a všech útrat na čeládku i na dobytek. Kontribuce svolená sněmem na usedlosti činila (do roku 1773) 60 zl., ale poddaní odváděli také jiné platy ke státu a k zemi. Čísla 142 — 60 = 82 sloužila jenom ke zdánlivému vypočtení, že budoucí platy peněžité, dávky naturálné a roboty poddaných k vrchnosti neměly míti větší cenu, než 82 zl. při celé usedlosti.

2. Die *Schuldigkeiten* werden nach Maass des besitzenden Vermögens, welches aus der Steuerzahlung zu ergründen, ausgemessen, wann der Unterthan bisher auch ganz andere oder kleinere Schuldigkeiten zu leisten gehabt hätte.

3. In Sig. O ist die Schuldigkeit ausgerechnet.[2]) Die Winterrobot fanget an von 1. Oct. bis Ende März, und in Sommer von 1. April bis Ende Sept.

[2]) Písemnost poznamenaná znamením O, která mi není na snadě, musela obsahovati výměry nových povinností, jež by poddaný úměrně ke své kontribuci měl příště vybývati k vrchnosti; musel ten návrh býti podobný těm pravidlům, jež tištěna jsou z Vynaučení od 7. dubna 1774 výše str. 464, ale byl jistě přece rozdílný od nich.

4. Die Geld- und Naturalzinsen müssen von dem Total-Robots-Schuldigkeits-Betrag so abgeschlagen werden, dass nur das Residuum in Betrag der Roboten eingeschaltet werde. Bei denen auf Gemeind-, Bauern- oder Chaluppnergründen erbauten Häuseln ohne Grund ist kein Grundzins, und nur allein 12 Tag Handrobot anzutragen.

5. Denen Obrigkeiten bleibt frei, in den Urbario gegen den Sig. O eine andere *Robotseintheilung* zu treffen, entweder mehr Zug- oder Handrobotstäge, oder derer mehr in Winter oder in Sommer zu nehmen, als ausgemessen sein; nur muss beobacht werden: 1° dass die Summa des Robotbetrags in Sig. O und dessen Kreuzerbetrag nicht überschritten werde, und 2° die Eintheilung so geschehe, womit zu keiner Zeit fürn Zugroboter mehr als wochentlich 3 Zug- und 3 Handrobots-, auf den blossen Handroboter eben nur 3 Täge ausfallen.

6. Bei jenen, wo die Obrigkeit [an] den Roboten nichts verlieret, dörfen die Grundzinsen nicht gemindert werden, um mehr Robot zu bekommen; wenn aber die Zinsen schon soviel oder mehr, dann jene Schuldigkeit wäre, betragen, müssen auch solche gemindert werden, und dieser Unterthan verrichtet gar keine unentgeltliche Robot. Bei jenen, wo an Roboten verloren wird, stehet frei, den Zins ganz oder zum Theil in Robot zu verwenden [verwandeln], nur dass die Zahl der bisher geleisteten Robot nicht überschritten werde.

7. Wann auch ein Unterthan die Robot bisher oder zum Theil zahlt hat, so wird doch dessen Schuldigkeit nach den neuen System und nach Abschlag der Grundzinsen anzusetzen sein.

8. Bei der Verbindung zur blossen Hand-, oder Zug- und Handrobot, auch zur Ochsen- oder Pferdrobot, dann Anzahl des Viehes ist zu beobachten: 1 nur

jener machet *Zugrobot*, welcher nach Abschlag seiner Grundzinsen 13 fl. abzuarbeiten hat; dann 2° die Gattung und Zahl des Zugviehes bestimmt Sig. O.

B. *Einleitung zum Urbario:*

1. Kommet das Titelblatt.

2. Grund und Häuser, so steuerbar, nach der Ordnung des Rollar-Extracts; nach solchen die auf obrigkeitlichen, Pfarr- oder Kirchengründen mit Häusern versehene Unterthanere nur wegen Hausnumero.

3. Jedes Haus empfängt ein Urbarial-Numerum.

4. Zugroboter werden Bauern; jene, welche Handrobot bekommen und mehr als 2 fl. Steuer zahlen, Chalupner; jene, welche weniger dann 2 fl. steuern, Häusler mit Grund; und jene ohne Grund Häusler ohne Grund benamset. Nach diesen folget:

5. der Tauf- und Zunamen;
6. der Numer seines Hauses;
7. ob der eingekauft oder uneingekauft;
8. der alte Besitzer nach dem Rollarextract de anno 1757;
9. seine steuerbare Realitäten;
10. der Steuerbetrag;
11. die hisher geleistete Zinsen;
12. die jetzig ausfallende Robotschuldigkeit; — weiter,

13. *Häusln* ohne Grund und auf Bauers- oder Chalupnergründen gebaute müssen mit dem Conscriptions-, und auch mit dem Numero, zu welchem Grund es gehöre, und nur mit 12 Tag Handrobot angeschrieben werden.

14. Wann von einem Grund Realitäten verkauft worden unter dem Rollarextract, müssen solche hie ab- und dort zugeschrieben werden.

15. Unterthänig einkaufte und uneinkaufte *Mühlen* und Wirthshäuser werden mit ihren Realitäten und Steuern, bestehenden Grundzinsen und ausfallenden Robotschuldigkeiten angetragen, der Mahl- und Schankzins aber nicht.

C. *Erläuterung* des zweiten Satzes: 1. Jedem kommet zwar die ausfallende ganze Schuldigkeit anzuschreiben, wovon aber ausgenommen werden jene, deren steuerbares Vermögen so gross ist, dass mehr als wochentlich 3 vierspännige Zugtäge mit Pferden und 3 Handtäge ausfallen; in jenem Fall muss der Abgang oder Abfall vorschriftmässig besonders anzeigt werden.

Erläuterung des 3. Satzes: Jeder, von unbehausten Innmann anfangend bis zum grössten Bauern, muss 12 Tag *Schutzrobot*, 6 im Winter und 6 im Sommer leisten; was aber nur zur Wissenschaft der Obrigkeit angeführet wird, weil solche

im Schema schon zugeschlagen sein; für die Innleut wird solche das Urbarialpatent festsetzen, und also dort jedem nur 12 Täge anzuschreiben sein.

Erläuterung des 4. Satzes: Bei jenen, wo ein *Robots-Abfall* ist, wird der Abfall gegen der gemessenen Zahlung abzufordern gestattet; mit dieser Verbindlichkeit jedannoch, womit diese mit der angeschriebenen neuen Schuldigkeit den Abfall nicht übersteige, und beede zusammgenommen mehr nicht dann in der Wochen 3 Zug- und 3 Handtäge ausmacheten. Darüber müssen aber dem Urbario besondere Consignationes angelegt werden specifice, und können höchstens auf 156 Zug- und 156 Handtäge gerechnet werden, müssen aber nicht mehr ausmachen, als jeder Unterthan bisher verrichtet hat, und können jene zu keiner bezahlten Zug-, noch andere zur bezahlten Handrobot vermüssiget werden, welche sie vorhin nicht prästirt haben.

Erläuterung des 5. Satzes: Wiewohlen einem jeden steuerbaren Unterthan ohne aller Rücksicht seine auf ihn ausfallende neue Schuldigkeit angeschrieben werden soll, so stünde doch jedem frei, bei der alten oder der neuen Schuldigkeit zu verbleiben; wesswegen bei Verlesung und vor Einsendung des Urbarij jeder Gemeinde ein Auszug des neuen hinausgeben werden muss.

Erläuterung des 6. Satzes: *Steig- und fallende Zinsen* von uneingekauften Mühlen, Wirthshäusern oder andern Gewerbshäusern, dann Handwerks-Zinsen und derlei gehören nicht in das Urbarium, und werden darüber die Befehle im Urbarialpatent nachkommen.

Die in unterthänigen Handen eingekaufte oder uneingekaufte obrigkeitliche, Pfarr- und Kirchen-Gründe, Häuser und Nutzungsschuldigkeiten kommen in kein Urbarium, nur allein der auf diesen Gründen stehende Haus- und Urbarialnumer mit dem Namen des Inwohners.

Die Maassregeln über derlei Nutzungen bestehen in folgenden, als:

Uneinkaufte müssen sich über die leistende Schuldigkeit mitsam beede vergleichen.

Bei den Einkauften müssen sich beede nach dem Kaufbrief achten, im andern Fall müssete es mittelst eines Contracts noch geschehen. Bei den obrigkeitlichen Gründen, Nutzungen und Häusern nicht erreichten Abkommen wird dem Unterthan frei gestellt, die bisher verrichtete Schuldigkeiten auf sich ferner zu nehmen, oder die Nutzungen aufzugeben gegen erwiesenen letzten Kaufschillings Zurückempfangung.

Von jenen Schuldigkeiten, welche die nebst ihren steuerbaren Realitäten auch noch mit eingekauften oder uneingekauften obrigkeitlichen, Pfarr- und Kirchengründen, Häusern und Nutzungen versehene Unterthanen, von letztern zu leisten haben,

1. seind nur die Schuldigkeiten von steuerbaren Häusern und Realitäten zu entwerfen, keinerdings die übrig unsteuerbare.

2. Was immer fürlei Gründe in Handen der Unterthanen über ihre eigenthümlich steuerbare sich befinden, haben sich sie so zu verhalten, wie vorgängig gemeldet worden. Soferne aber die eingekauften mit den steuerbaren vermischet sein, und von ersteren mittelst Handvesten oder Contracten die Schuldigkeiten nicht bestimmet sein, müsste sich mit der Obrigkeit neuerlich einverstanden werden, wann er anderst nicht bei der alten Schuldigkeit bleiben wollte, wobei er auch zu belassen und mittelst Contract zu versichern wäre.

D. *Nota zum Verfass des neuen Urbarij.*

1. Ob die *Seidl* in der trockenen Maass jene sein, die in den Fassen gebraucht werden?

2. Ob über die *Schutzstädte*, welche keine Robot machen und nur ein geringen Zins zahlen, auch ein Urbarium verfasset und darin die Ansässigkeit angeschrieben werden müsse?

3. Ob *leibeigene Städtln*, welche bis auf ausgedungene wenige Hilfstage keine Robot machen und bei ihren alten Schuldigkeiten und Gerechtsamen bleiben wollen, auch dahin zu beziehen, und vou Häuslern keine Grundzinsen genommen werden dörfen, massen jedes derlei Individuum nur 5 kr. jährlich zahlte.

4. Wie künftig die *Ladung* des Bauern in jeder Ladung respectu des Zugs sein solle?

5. Wie und was von denen *Gemeinrealitäten*, welche zertheilt oder im Ganzen von Individuis genutzet werden, für eine Schuldigkeit gefordert werden könne, nur allein Zins oder auch die Robot? Wann aber

6. diese die Steuer davon unter sich vertheilt und bei ihren Hausgründen entrichten, und nur allein den Grundzins alljährlich zusammenschütten und ausser dem eigenen abführen, wie sein damal die Gemeinrealitäten zu betrachten? Und so eben

7. wann die Gemein ein *öden Grund* angenommen, denselben unter sich bewirthschaftet oder vertheilt hat, was für Maassregel dabei zu beobachten?

8. Ob von *Müllern* das Radgeld à 2 fl. 20 kr. per Gang noch ferner abzunehmen erlaubet, oder einiger Hundshaber und Thiergartenzins?

8. Wie mit jenen, die mit dem Zins zum *Spital* gehören, und mit der Robot zur Herrschaft? [Tak bylo v Kačlehách a Hrutkově na J. Hradecku, viz AČ. XXIII. 307.]

9. Ob die *Zinsen* in natura oder nur am Gelde abgenommen werden dörfen.*)

*) Toto číslo jest přeškrtnuto. Jest to patrně koncept.

10. Ob jener, der mitsammt den Grundzinsen nur 13 fl. oder 14 fl zahlt, in die *Zugrobot* versetzt werden kann?

11. Ob sie dem *Mühlenswang* unterliegen?

12. Wann und zu welcher Zeit die *Extratäge* abzufordern erlaubet?

13. Wie viel Person für ein Zugtag zu nehmen?

14. Ob die *Bauern-Müller* noch Radgeld geben müssen à 2 fl. 20 kr. extra der Robot?

15. Wegen *Hofgesindl* ob zu nehmen?

16. *Tröschern* was für eine Maass?

17. Wie viel Seidl ein *Achtel* habe, und ob nass oder trockene verstanden sein?

18. Ob die im Rollarextrakt benamste *Häusler* mehr machen sollen, dann jene, welche nach der Hand zugebaut worden?

19. Die *Ladung* auszumessen. [Srv. č. 4.]

Mohnsamen wie gerechnet wird?

528.

1775, 13. května. Urbariálná komise dvorská v Praze oběžníkem odpovídá na dotazy a pochybnosti, jež jí byly předloženy od hospodářských úředníků v příčině nových urbářů.

Circulare an alle Dominien. Es sind bereits aus Angelegenheit der, zur bevorstehenden Urbarial-Einrichtung zu verfertigenden Subrepartition von einigen Contributions-Beamten nachfolgende Anstände gemachet, und diese durch die königliche Kreisämter der Urbarial-Hof-Commission wegen ihrer nöthigen Abhülfe angezeiget worden, und zwar dass

1. fast bei keinen Gut oder Herrschaft die individuale Ansessigkeit vorhändig, folglich auch nicht möglich sei, die wahre Steuerschuldigkeit eines jeden steuerbaren Contribuenten nach der einzelnen Ansessigkeit verlässlich auszumessen. Wie dann auch

2. die Aemter das steuerbare Vermögen eines jeden einzelnen Unterthans nach der Quantität und Qualität der Gründe eben so wenig, als jene zur Bestimmung der Ansessigkeit angenommene Rectifications-Principia kennen, und dass sie folglich auch nicht im Stande sein, die gegenwärtige Subrepartition ohne einer hinlänglichen Kenntniss der Gründe oder ohne denen Rectifications-Regeln zu machen.

3. Auf was für Art wegen dem, bein meisten Herrschaften und Gütern in dem Rollar-Extract enthaltenen, hier und dort aber auch ausser der Rolla zahlenden *fictitium personale* fürzugehen sei? Ob ferners

4. die bei sonstigen Subrepartitionen eingerechnete *Extraausgaben* auch gegenwärtig mit repartiret, und einem jeden Individuo zu seiner Ordinari-Steuer zugeschlagen werden können? Ob endlich

5. jene Steuern, so die Gemeinden von ihren in Concreto geniessenden *Gemeind-Realitäten* zahlen, auch dermalen in Anschlag gebracht, und die hievon ausfallenden Roboten auf die gesammten steuerbare Gemeind-Individua geleget werden därfen?

Worauf zu Behebung dieser entstandenen Zweifeln folgende Erläuterungen gegeben werden; nämlich

Dass die 1. und 2. gemachten Anstände eben so geschwind hinwegfallen müssen, als man überdenkt, dass ehehin schon und bis auf diese Stund, ohne der individualen Ansessigkeit, dann ohne einer genaueren Kenntniss der Quantität und Qualität der Gründe, auch ohne die Rectifications-Principia gewusst zu haben, dennoch die jährlichen Steuern der bestmöglichen Billigkeit nach repartiret, und diese ohne aller Hinderniss berichtiget worden; mithin können auch solche im gegenwärtigen Falle, wo sie zur alleinigen Ausmessung der unterthänigen Urbarial-Schuldigkeiten nothwendig sind, ebenfalls und ohne aller Beschwerniss repartiret werden. Der subrepartirende Beamte hat hierorts vor allen nur darauf zu sehen, dass, wie bereits unter 21. März laufenden Jahres verordnet worden, keine Gemeinde oder kein einzelner Unterthan, welche oder welcher durch was immer für einen Zufall verunglücket, und hierwegen entweder die ganze Gemeinde, oder auch nur ein einzelner Unterthan mit der sonstigen Steuerschuldigkeit zum Theil an eine andere Gemeinde oder an einen einzelnen Unterthan übertragen worden, durch die gegenwärtige Subrepartition weder eine ganze Gemeinde, noch ein einzelner Unterthan subleviret, und dieses Sublevations-Quantum an einen andern auch keineswegs übertragen werden könne. Zum kläresten Beweis wird eine Gemeinde genommen, die weder im ganzen noch in Theilen in verflossenen Jahre oder auch vielleicht ehender von einem Unglück betroffen, folgsam die bei ihrer wahren Steuerschuldigkeit geblieben ist; bei dieser Gemeinde oder bei einen solchen Unterthan ist nun nichts anders zu beobachten, als womit das bisherige Steuer-Quantum nach dem jetzigen Steuerfuss per 60 fl. von Angesessenen berechnet, und der diessfalls ausfallende Betrag in die gegenwärtige Subrepartition ohne mindensten Ab- oder Zuschlag gebracht werde. Träfe sichs nun aber, dass deme entgegen eine andere Gemeinde entweder ganz oder zum Theil verunglücket, und hierwegen subrepartiendo erleichteret worden wäre: in diesem Falle hat der subrepartirende Beamte, da es hier blos um die Bestimmung der unterthänigen Schuldigkeiten, und nicht um die Zahlung der Steuern zu thun ist, auf das erlittene Unglück gar nicht zu sehen, somit auch der von Unglück betroffenen Gemeinde oder dem einzelnen Unterthan hierwegen bei Ausmessung der Steuern nicht das mindeste abzuschlagen, und diesen Abschlag vielleicht an eine andere Gemeinde oder an einen andern Contribuenten zu übertragen, wohl aber die eigene Steuern, so die Gemeinde oder der Unterthan ausser einigen Unglück zu berichtigen hätte, sind blos nach dem heutigen Steuerfuss per 60 fl. von Angesessenen zu berechnen, und der diesfällige Betrag als die wahre Steuerschuldigkeit in die anbegehrte Subrepartition zu bringen. Dieses ist demnach alles, was bei Fertigung der jezigen Subrepartition aus Gegenstand der nach Verhältniss der rollarmässigen Realitäten und hierwegen gemachten Anstände jeder Beamte zu beobachten hat.

Was nun aber ad 3. jene Steuern anbetrifft, welche entweder *von Häusern*, oder von *Fictitio personali* bis anher in die Subrepartition bezohen worden, da kömmt es wesentlich darauf an, ob in dem Rollar-Extract am Ende einer jeden Gemeinde, sowohl von Häusern als von Fictitio personali eine Ansessigkeit bestimmet und ausgesetzet ist, oder nicht? Ist nun eine solche Ansessigkeit darinn enthalten; so ist ganz sicher, dass diese Ansessigkeit zur Zeit letzterer Catastrirung auf einzelnen Individuis schon gegründet war, und auch heut noch gegründet sein müsse. In diesem Falle kann das in der Rolla enthaltene, und sowohl von Häusern, als von Fictitio personali entsprungene Ansessigkeits-Quantum nach dem heutigen Steuerfuss per 60 fl. von Angesessenen berechnet, und auf jene Häuser und Leute geleget werden, bei welchen die Vermutung gleichsam sicher ist, dass wegen ihren beständigen Dasein diesfällige Ansessigkeit entstanden und von darum auch in den Rollar-Extract gekommen sei. Bei jenen Gemeinden, wo dergleichen Ansessgikeit von Häusern oder von Fictitio personali in gleich erwähnten Rollar-Extract nicht ausgesetzet, jedoch sowohl von denen Häusern, als von einigen Gewerbs-Leuten an die Gemeinde ein leidentlicher Steuerbeitrag bis anher geleistet worden ist: da Orten kann gegenwärtig auf die betreffende Individua in der dermaligen Subrepartition der bisherige Steuerbeitrag um so minder angeschlagen werden, als es ungewiss ist, dass diese Concurrenten zu aller Zeit existiren werden; da deme entgegen ganz billig ist, dass dieser bisherige Steuerbeitrag auf die gesammten Gemeind-Individua geleget, und solcher einem jeden Individuo zu seiner Ordinari-Schuldigkeit pro Rata zugeschlagen werde. Eine diessfällige Gemeinde oder ein solches Individuum hat sich hierwegen um so weniger zu beschweren, als es ganz sicher ist, dass, wenn diese Leute in der Gemeinde heut nicht existirten, dieser Beitrag auch nicht geleistet würde, aus diesem Gegenstand aber eben das ganze Steuer-Quantum auf die gesammten Individua geleget und von denenselben berichtiget werden müsste. Dahingegen

ad 4. die *Extra-Ausgaben* gegenwärtig um so minder angeschlagen werden können, als die Ansessigkeit bei einer jeden Gemeinde um eben so viel steigen müsste, um wie viel diessfällige Extra-Ausgaben betragen, welches aber mit nichten gestattet werden kann. Endlichen

ad 5. aus Gegenstand jener Steuern, welche die Gemeinden von ihren in Concreto geniessenden *Gemeindgründen* zu zahlen verbunden sind, hat jener mit der gegenwärtigen Steuer-Repartition sich abgebende Beamte darauf zu sehen, ob die Gemeinden die in der Rolla enthaltenen Gründe heut noch in der Gänze geniessen, oder ob dieselben einige hievon gegen den ausfallenden Steuerbetrag allschon an jemanden abgetreten? Im ersten Falle sind die von denen Gemeinden in Concreto zahlenden Steuern keineswegs auf die Gemeind-Individua zu repartiren; in

zweiten Falle hingegen, da die Gemeinden von ihren Realitäten gegen die hievon pro Rata ausfallende Steuer-Berichtigung an jemanden etwas abgetreten hätten, kann derjenige, so heut diesen abgetretenen Theil besitzet und diese in einer billigen Ausmessung versteuert, in die gegenwärtige Subrepartition mit dem ausfallenden Steuerbetrag bezohen, und hierauf die classenmässige Robot geleget werden.

Nachdeme nun jene hierorts angezeigte Anstände hinlänglich erläuteret und erschöpfet worden, Ihro Majestät hingegen auf die möglichste Beschleunigung der Urbarial-Einrichtung eifrigst andringen, und zu diesem Ende dem Hof-Commissions-Beisitzer Herrn Johann Paul von Hoyer die Reise in die Kreise auf das eheste anzutreten allergnädigst anbefehlen; somit werden gesammte Wirtschaftsämter nicht nur zur geschwindesten, sondern zur vorschriftmässigsten Ausarbeitung der Subrepartition wiederholt und nachdrucksamst angewiesen. Gegeben Prag den 13. Mai 1775.

Per Commissionem Urbarialem Aulicam.
Joh. Franz Schreckhaussen.

Z původního výtisku na 3 listech in folio.

529.

(Okolo 13. května 1775): O zevnější úpravě nových urbářů, jež hospodářští úřadové měli vyhotoviti.

Jak svědčí poznámky připsané na exemplářích v archivu Českého Musea, následující návěští bylo rozesláno na všechna panství v Čechách zároveň s předcházejícím cirkulářem z 13. května 1775. V čele jest vytištěn císařský orel, ale datum i podpis scházejí. Nepochybně to návěští také vyšlo z dvorské urbariální komise v Praze.

Nachricht. Vermöge der von allerhöchsten Orten gnädigst anbefohlenen Urbarial-Einrichtung hat man zur Erleichterung der Arbeit für diejenige, welche nach den ihnen anbefohlenen Beispielen Urbarien zu verfassen haben, ein Mittl zu treffen gesucht, und dazu eigene Tabellen oder Formularien entworfen, welche auf gutgeleimten Papier mit ganz gezogenen Linien gedruckt sind, wodurch das sonst so beschwerliche Liniren und mühsame Schreiben gänzlich ersparet wird, indem man weiter nichts nöthig hat, als diejenigen Rubriquen, so ein jeder Unterthan besitzet, als zum Beispiel an ackerbaren Feldern und Gärten, Trischfelde[r]n, Hutweiden und Verwachsungen, Wieswachs, Hand- und Zugroboten ɔc ɔc mit Ziffern anzudeuten, und dessen Tauf- und Zunamen einzuschreiben.

Diese Tabellen bestehen in vier Sorten, nemlich in Bauern, Chalupnern, Häuslern mit Grund, Häuslern ohne Grund, und zwar dergestalt, dass auf einem Bogen vier Bauern, auf einem Bogen vier Chalupner, auf einem Bogen vier Häusler mit Grund, und auf einem Bogen acht Häusler ohne Grund zu stehen kommen können; sie sind in deutsch- und böhmischer Sprache abgefasst, und die Einrichtung ist durchgehends nach der eigenen Vorschrift der kaiserl. königl. Urbarial-Hofkommission auf das genaueste getroffen.

Diejenigen also, welche dergleichen Tabellen verlangen, belieben sich an den k. k. Universitäts-Buchdrucker Johann Ferdinand Edlen von Schönfeld in Prag zu wenden, bei welchem selbe um billige Preise zu bestellen und zu erkaufen sind; man darf ihm nur die erforderliche Anzahl Bauern, Chalupner, Häusler mit Grund, Häusler ohne Grund, und in was

für einer Sprache dieselbe sein sollen, andeuten, wornach also ein jeder baldmöglichst bedienet werden kann.

530.

1775, 23. června: Tajné nařízení z gubernia ke krajským hejtmanům proti odbojům selským: kde odboj se vyskytne, tam snížiti roboty na 3 dni v témdni, trestati srocence ɔc.

Es kommet hervor, dass die Unterthanen einiger Orten sich widerspänstig gezeiget, welcher Umstand allerdings eine Vorsicht und Vorleigung [Vorbeugung] allen hieraus besorgenden üblen Folgen erforderet. Wir verordnen dahero, dass der kgl. Herr Kreishauptmann bei einer dortkreises wahrnehmenden Widersätzlichkeit deren Unterthanen alsogleich, ob solche von einer etwan 3 Täge übersteigenden übermässigen Robot herrühre, untersuchen, und falls befunden würde, wienach die Unterthanen eine höhere als 3tägige Robot richten müssen, die Übermaass abstellen, und ihre Robotschuldigkeit in der Woche auf 3tägige Zug- und 3tägige Handrobot, dann bei denen alleinig zu leisten habenden Handroboten eben auf 3 Täge Handrobot in der Woche herabsetzen; die minder als 3tägige etwan ein oder anderer Orten bestehende Robot aber belassen, mithin hierbei weder eine Erhöhung noch Verminderung verfügen; die in Verrichtung der auf 3 Täge herabgesetzten Robot sich jegleichwohlen stützig erzeigende Unterthanen sodann mit Beiziehung der Militarassistenz (welche von dem Wirthschaftsbeamten unmitelbar bei dem nächsten Militari anzusuchen ist, und dieselben hierwegen von dem kgl. Kreisamte bei denen sich ergebenden Fällen zu unterrichten sind) zur diesfälligen Schuldigkeit anhalten, auch die alsogleiche Bestrafung dieser Widerspänstigen mit 10, 15, höchstens 25 Karbatschstreichen durch den Beamten oder das allenfalls anwesende kreisamtliche Individuum veranlassen, die Aufwicklereien übrigens unterbrechen, die Radelsführer zu Stand bringen, dieselben an das nächste Halsgericht übergeben lassen, deren Constituta aber alsdann mit seinem Bericht anher einsenden sollte. Es hat jedoch der kgl. Herr Kreishauptmann gegenwärtige Verordnung nur zu seinem geheimen Unterricht zu nehmen, und bei vorhandenen dergleichen Fällen hiernach fürzugehen. Geben ob dem kgl. Prager Schloss den 23. Juni 1775.

N. N. Der Röm. kais. k. Mt Obristburggraf Präsident ɔc.

C. E. F. Fürstenberg. Franz Lederer.

Opis v knížecím archivé na Vorliku 7. Rβ. 1. — Z následujících výnosů od 26. července 1775 č. 531, 532 jest viděti, že gubernium vydalo přítomné nařízení na rozkaz přišlý z dvorské kanceláře, ač v nařízení není o tom zmínky. Direktor Vorlického panství Jungwirth poslal 30. srpna 1775 opis tohoto gub. nařízení knížeti Schwarzenberkovi do Vídně, kterýž o něm nevěda, dne 2. srpna horšil se na direktora, že na Vorlicku (před 12. červencem) snížil robotu ze 6 dní na 3 dni, když hejtman kraje Prachenského byl srotilým sedlákům vyhlásil trojdenní robotu „nach allerhöchsten Befelch."

531.

1775, 26. července: Dvorský dekret ke guberniu českému, kterak buřiči selští a srocenci mají býti trestáni; robota všude, kde by byla větší, snižuje se na 3 dni v témdni.

Von ɔc dero Landesgubernio im Königreich Böheim in Gnaden anzufügen:

Ah. gedacht IMt hätten auf die, in Angelegenheit der noch immer sich ausbreitenden Unruhen unter dem böhmischen Bauernvolke, und besonders des angezeigten blutigen Auftritts auf der Herrschaft Konopischt, erstatteten au. Vorträge zu resolviren geruhet,

wie es bei denen, in dessen zweien Berichten vom 18. curr. und aus dem weitern Schreiben des Herrn Oberstburggrafens vom 19. ejusdem angezeigten bedenklichen Umständen allerdings nothwendig sei, gegen die Hauptaufwicklere und Radelsführer, welche ganze Gemeinden zur wirklichen Empörung aufhetzen, und mit sträflichen Ausdrücken oder gar Drohungen zum Aufstande verleiten, das standrechtmässige Verfahren, wie es ohnehin schon verordnet worden, zu verhängen.

Doch wird von ihme Gubernio das Judicium delegatum insbesondere anzuweisen sein, dass die Todesstraf nur gegen diejenigen, die bei derlei Empörungen durch die vorkommende Umstände vornehmlich beschweret wären, verhänget, und auch damals nach vollstreckter Strafe die Acta jedesmal zu Einsicht hieher gesendet werden sollen.

Jene, die nicht wirklich Urheber einer Empörung sind, sondern nur bei ihren Ämtern oder dem Kreisamt mit Ungestüm das Wort führen, seien auf der Stelle, wann sie haufenweis kommen, mit 25 oder 30 Karbatschstreichen zu bestrafen, und sofort nach Haus zu schicken.

Ingleichen seien jene, die in dem Haufen mit kommen, mit 10 bis 15 Karbatschstreichen auf der Stelle zu züchtigen.

Den Kreisämtern ist anbei die Weisung zu geben, dass sie gar keine Zusammenkünfte dulden, sondern solche auf der Stelle unter Assistirung des Militaris auseinander setzen sollen. Wo sich jedoch von einer Gemeinde nur 2, 3 oder 4 mit geziemenden Vorstellungen einfinden, sein solche geduldig anzuhören und mit gelinden Worten zu beruhigen.

Hauptsächlich aber hätte das Judicium delegatum und die Kreisämter bei den Untersuchungen der Radelsführer mit Nachdruck darauf zu dringen, damit sie diejenigen anzeigen, die ihnen derlei Irrwahn in den Kopf bringen, ihnen die Schriften und Memorialien machen, die Patente falsch auslegen, und sie zu derlei Unordnungen anfrischen.

Nach dieser Vorschrift hätte das Gubernium ohne weitere Rückfrage bei den sich ergebenden Fällen fürzugehen; von demjenigen aber, was geschehen, allwochentlich den weitern Bericht zu erstatten.

Da übrigens der Auftrag an die kgl. Kreisämter schon ergangen, dass allerorten, wo einiger Aufstand oder Widersetzlichkeit wegen der Robot sich äussert, indessen und bis zur erfolgenden Regulation das Provisorium von den wochentlich 3 Zug- und 3 Handroboten eingeführet werden sollen [sic]; so hat das kgl. Gubernium, um weitern derlei Unruhen vorzukommen, die hier angeschlossene Currendam sämmtlichen kgl. [sic] böhmischen Dominien ungesäumt bekannt machen zu lassen, und da, wo deme von denen Dominien nicht nachgelebet würde, die darinnen anbefohlene Herabsetzung der Robot ex officio zu veranlassen. Und es verbleiben ɔc.

Sign. Wien den 26. Jul. 1775. Heinrich Gr. v. Blümegen.

Nový opis archivu zemského v Praze z archivu ministeria vnitra ve Vídni. — Není pochyby, že kurrendou zmíněnou v posledním odstavci rozumí se cirkulář datovaný též 26. července, jenž zde následuje pod číslem 532.

532.

1775, 26. července: Gubernium nařizuje, aby všechny vrchnosti zatímně snížily robotu na 3 dni.

Circulare an alle Dominien in Böheim.

Es haben Ihro k. k. apost. Mt neuerlich allergn. anzubefehlen geruht, dass — gleichwie schon vorhin der Auftrag an sämmtliche königl. Kreisämter ergangen, aller Orten, wo einiger Aufstand oder Widersetzlichkeit wegen der Roboten sich äussere, indessen und bis zur erfolgenden Regulation das Provisorium von den wochentlich 3 Zug- und 3 Handroboten einzuführen, — also auch nunmehr, um weiteren derlei aus Verweigerung der Robot entstehen mögenden Unruhen zuvorzukommen, sämmtliche Dominien von nun an, ohne einige Widersetzlichkeit abzuwarten, für sich die Robotprästationen in den Orten, wo eine höhere Schuldigkeit, als 3 Zug- und 3 Täge Handrobot bisher in der Uebung gewesen, auf dieses nämliche Provisorium bis zur Erfolg der allgemeinen Urbarialregulirung herabsetzen sollen; massen im Widrigen das königl. Gubernium diese Herabsetzung ex officio zu veranlassen befehligt ist.

Sämmtliche Dominien werden demnach zu dem gehorsamsten und genauesten Vollzug obstehenden allerhöchsten Befehls hiemit nachdrucksamst angewiesen. Geben ob dem kgl. Prager Schloss den 26. Julii 1775.

N. N. Der Röm. kais. kgl. apost. Mt Obristburggraf, Präsident, dann Räthe des Landesgubernii im Königreiche Böheim.

Carl Egon Fürst zu Fürstenberg. Ferd. Hickisch de Lauro.

Tisk v knížecím archivě na Vorlíku 7. Bβ. 1 s poznámkou: Praes. Worlik 4. Aug. 1775. — Text tohoto nařízení nepochybně přišel do Prahy z Vídně ode dvora jakožto příloha ku předešlému číslu 531.

533.

1775, 31. července: Vyhláška proti srocování sedláků v Moravě.

Extract vom k. k. Landesgubernio im M. Mähren vom 1. Juli bis letzten Sept. 1775 kundgemachten Circularverordnungen und Patenten (výtisk v arch. Č. Musea):

14. Circulare von 31. eiusdem (Julii 1775) über das zu Hindanhaltung der Bauernunruhen erflossene allerhöchste Patent, welches nebst der gewöhnlichen Publikation zu Verständigung jedes Orts Insassen in denen Stuben, wo die sogenannten Hromaden gehalten zu werden pflegen, anzuschlagen verordnet wird.

534.

1775, 5. srpna: Dvorský dekret k českému guberniu, že poddaní mají také přes trojdenní robotu konati naléhavé práce vrchnostem za smluvenou mzdu.

Von ɔc dem Gubernio in dem Erb-Königreich Böheim auf dessen in den Bauernunruhen betreffende drei Berichte vom 26. und 27. elapsi hiemit in Gnaden anzuzeugen:

Gleichwie dasselbe die, in Ansehung der sich in Bunzlauer Kreise geäusserten Unruhen einsweilen getroffene Vorkehrungen ganz wohl veranlasst hat, also wollen auch IMt dasselbe auf die ihm inmittels zugekommene Verordnung von 26. elapsi nochmals angewiessen haben,

und begnehmigen anbei dessen Antrag wegen der dringenden Nothwendigkeit, damit die Feldfrüchte nicht zum unvermeidlichen Schaden des Landes verderben, zu Abwendung der sonst unvermeidlich bevorstehenden Hungersnoth, in so weit, dass wegen der, über die provisorie ausgemessene Schuldigkeit nöthigen mehreren Feldarbeit während der Schnitt- und Einfechsungszeit sich die Obrigkeiten mit den Unterthanen um eine billigmässige Bezahlung abfinden, und die Unterthanen hiezu gegen diese verglichene Bezahlung mit wirksamen Zwangsmitteln, und nöthigenfalls auch mit der Militarassistenz, verhalten werden mögen.

Uebrigens wird die endliche ah. Entschliessung über die Ausmessung der Urbarial-Schuldigkeiten demselben demnächst zukommen.

Gleichwie aber ohnehin das vorgeschriebene Provisorium infolg der ah. Resolution vom 26. elapsi schon allen Dominien im Lande als eine Interimal-Vorsehung bis nach zu-stand-gebrachter Urbarial-Einrichtung kund gemacht worden, als hat auch dasselbe bisdahin ob dessen Vollstreckung durch die wider die Widerspänstigen anzukehren erforderliche Compulsiv-Mittel feste Hand zu halten. Und es verbleiben ɔc. Sign. Wien, 5. Aug. 1775.

H. Gr. v. Blümegen. Anton Edl. v. Curti.

Nový opis archivu zemského v Praze z archivu ministeria vnitra ve Vídni.

535.

Robotní patent
vydaný pod datum 13. srpna 1775 pro království České.

Nové urbáře, kteréž hospodářští úřadové po Čechách podle patentu z 18. února 1775 v určitých lhůtách měli vypracovati, nepřišly k místu na žádném panství, a císařovna již dne 13. července 1775, dříve než přišla nejbližší lhůta k jich podání na krajský úřad, nařídila tu práci zastaviti. Za obecného rozčilení, ježto zpoury selské propukaly na rozličných místech po Čechách i na Moravě, jednáno potom u vlády ve Vídni, aby roboty byly zákonem předepsány a při tom obmezeny na jistou snesitelnou míru, která by se řídila větší neb menší kontribucí, jakou který poddaný platil. O pravidla, jež se k tomu měla předepsati, byly však vždy ještě neshody mezi rádci císařovny a těžké rozpaky u ní, až dne 13. srpna 1775 panovnice podepsala osnovu robotního patentu, vypracovanou státním radou Blankem.

Zde se podává z úředního prvotního výtisku úplný český text proslulého robotního patentu, nejdůležitějšího zákonodárského skutku slavené panovnice, jenž zůstal v platnosti až do zániku roboty v prostředku XIX. století. Čeština patentu má sice mnohé grammatické chyby, jest však aspoň srozumitelná; v závorkách přidávám některé výrazy z textu německého, hlavně tam, kde oba texty úplně k sobě nepřiléhají.

My Maria Terezia, z Boží milosti ovdovělá Římská císařovna, královna Uherská, Česká, Dalmátská, Charvátská, Slovanská, Galicinská, Lodomerská; arcikněžna Rakouská; kněžna Burgundská, Štýrská, Korytánská a Kránská; velká kněžna Sedmihradská; markraběnka Moravská; kněžna Brabandská, Limburgská, Lucemburgská, Gelderská a Wirtembergská, v vrchním a dolním Slezsku, Mediolánská, Mantuánská, Parmazánská, Piacenská, Guastalská, Aušvická a Zatorská; kněžna Švábská; knížohraběnka Habspurgská, Flanderská, Tyrolská, Hennegavská, Kyburgská, Gercská, Gradištská; markraběnka svaté Římské říše, Burgavská, v horní a dolní Lužici; hraběnka Namurská; paní na Vindyšmarku, a Mechelská; ɔc. ɔc. ovdovělá kněžna Lotringská a Barská; velká kněžna Toskánská ɔc ɔc.

Oznamujeme společným [gesammten] věrnonejposlušnějším vrchnostem a poddaným v království našem dědičném Českém tuto nejmilostivě, kterak sice dle oného pod datum 18. dne měsíce února přítomného roku prošlýho patentu nový urbáře ze začátku jedině na menších statcích, pak teprv na větších a největších statcích a panstvích se vyhotoviti a k pozorování vydati měly; považivše ale, že by se to na takový spůsob při mnohých statcích a panstvích skoro na celý rok bylo prodloužilo; tak jsme my nyní, aby oni poddaní, kteří dle svých okolostojičností k jich zachování [deren Umstände und Aufrechthaltung] brzké ulehčení potřebují, toho dobrodiní tím dřívěji užili, nejmilostivě umíniti ráčili: takový hlavní základy a pra-

vidla [Grundsätze und Maassregeln], dle kterých hned řečené ulehčení svou platnost míti může a musí, se všem tím, co se ještě dálej robotního jednání dotýká [in das Robotwesen einschlägt], a co dílem již předešlý patenty v sobě obsahovaly, do přítomnýho robotního patentu na takový spůsob vtáhnouti dáti, aby společní poddaní své budoucí robotní povinnosti, i také spůsob, jak se takové povinnosti od nich žádati mohou, patrně z něho vyrozuměti a podlé něho najednou v celé zemi říditi se mohli. Na kteréžto spořádání my tedy skrze následující články a punkty jak vrchnosti, tak poddaný, a poslední sice s přísným napomenutím poukázaný míti chceme, aby oni od toho sem a tam v nich se ještě seznávajícího omylnýho oumyslu [irrige Meinung], tak jako bychme snad někdy již takového mínění [Willens] byli, jednomu každýmu poddanýmu bez rozdílu něco na robotě upustiti, neb snad jej docela od roboty osvoboditi, tím dříve odstoupili, poněvadž nám nikdy na mysl připadnouti nemohlo, poddaný buďto zcela, neb jenom dílem oných povinností zprostiti, které ani proti zachování [Aufrechthaltung] jich samých, ani proti pravýmu oumyslu pozůstávajících zemských zřízení [Landesgesetze] nesměřují, následovně jakožto skutečné od starodávna podosáhnuté právo a vlastnost [Eigenthum] gruntovních vrchností považené býti musejí; což my nikoliv zrušiti [verletzen] nemíníme, nýbrž vícej každou vrchnost při svém právě [dabei] dle nám od Nejvyššího propůjčené zemoknížecí vrchní moci důkladně hájiti a zachovati, nejspravedlivě a nepromĕnitedlně chtíti ráčíme.

Článek první.

O vyměřených [Ausmessung] těch od oných poddaných, kteříby při svých dosavádních povinnostech zůstati nechtěli, budoucně požádánu býti mohoucích robot, přádelních povinností, a prácních dní z platu [bezahlte Arbeitstage]; a o stálých gruntovních ourokách.

Za první: Poněvadž z většího neb z menšího kontribučního platu větší neb menší, i lepší neb špatnější grunty a zámožnost poddaných se rozeznávají [abzunehmen sind], tak se tudy roboty na stejný [ähnliche] spůsob, jak se dle toho v předešlým roku prohlášeného Vynaučení státi mělo, však s některém přejinačením podle rozličných klassí kontribučního platu vyměřují, dle kterých se tedy jak vrchnosti tak poddaní dokonale říditi mají.

Za druhé: Tyto klassy jsou sice podle obyčejnýho kontribučního platu po 60 zl. na každýho celýho usedlýho spořádaný, při kterých však rovně tak, jako v nadřečeném Vynaučení, jedině 57 zl. se počítalo, kterých 1773 roku od celýho usedlýho se platilo.

Za třetí: Do které klassy tedy každý poddaný patří, to se musí v kontribuční knížce militárniho roku 1773, nebo ale v nedostatku takové knížky ve vrchno-

stenské subrepartici, neb v kontribučním počtu rovně toho roku spatřiti; při čemž však dobře k pozorování jest, že se pod tím platem žádná jiná daň, nežli jedině obyčejná [Ordinari-] kontribuce vyrozumívá.

Za čtvrté: Při povstati mohoucí pochybnosti neb neporozumění, do které kontribuční a robotní klassy jeden neb druhý poddaný patří, má jedno neb druhé krajský ouřad dle nadřečeného vyměření [aus obigen Behelfen] rozsouditi, a přes to nejenom vrchnosti, nýbrž i také poddanýmu krátké a pochopitedlné vysvětlení [Bescheid] písebně vydati.

Za páté: Takoví poddaní, kteří posavád povinni byli, *jenom pěší robotu vykonávati*, zůstanou taky budoucně pouzí pěší robotíři; jakož i ti, kteří sice až dosavád s potahem robotovali, však ale podle té na 1773 rok učiněné vrchnostenské subreparticí na celoroční kontribuci víceji nežli 9 zl. 30 kr. k vybejvání neměli, budoucně nikoliv k potažní robotě, nýbrž jedině k té jim tudy následujíc vyměřené pěší robotě přidrženi býti mohou.

Za šesté: Pouzí pěší robotíři nebudou víceji robot k vykonání a k zapravování míti, nežli to, co tudy následuje, totiž:

Podruh neb podruhyně ročně vesměs s jednou osobou třináct dní.

Poddaný, který dům drží, a podle na 1773 rok učiněné vrchnostenské subreparticí na celoroční kontribuci přes 57 kr. k zapravování neměl, ročně s jednou osobou šestadvacet dní.

Který roku 1773 víceji nežli 57 kr. platil, však přes 2 zl. 51 kr. neplatil, s jednou osobou týhodně jeden den.

Který roku 1773 víceji nežli 2 zl. 51 kr. platil, však přes 4 zl. 45 kr. neplatil, s jednou osobou týhodně půldruhýho dne.

Který roku 1773 víceji nežli 4 zl. 45 kr. platil, však přes 7 zl. 7½ kr. neplatil, s jednou osobou týhodně dva dni.

Který roku 1773 víceji nežli 7 zl. 7½ kr. platil, však přes 9 zl. 30 kr neplatil, s jednou osobou týhodně půl třetího dne.

Který roku 1773 víceji nežli 9 zl. 30 kr., a cokoliv přes to platil, s jednou osobou týhodně tři dni.

Za sedmé: Všichni takoví poddaní, kteří až dosavád buďto s *potahem* jedině robotovali, neb potažní a pěší robotu vykonávali, a roku 1773 víceji nežli 9 zl. 30 kr. platili, zůstanou i taky budoucně potažní robotíři.

Za osmé: Potažní robotíři nebudou víceji robot k vykonání a k zapravování míti, nežli to, co tudy následuje, totiž:

Poddaný, který přes čtvrt usedlýho nevynáší, a následovně roku 1773 přes 14 zl. 15 kr. neplatil, s jedným potažním hovadem týhodně tři dni.

Který víceji nežli čtvrt usedlýho vynáší, však přes půl usedlýho nevynáší, a následovně roku 1773 víceji nežli 14 zl. 15 kr. platil, však přes 28 zl. 30 kr. neplatil, s dvouma potažníma hovadama týhodně tři dni; pak od sv. Jana až do sv. Václava pěší robotu s jednou osobou týhodně jeden den.

Který víceji než půl usedlýho vynáší, však přes tři čtvrti usedlýho nevynáší, a následovně roku 1773 víceji nežli 28 zl. 30 kr. platil, však přes 42 zlatý 45 kr. neplatil, s třema potažníma hovadama týhodně tři dni; pak od sv. Jana až do sv. Václava pěší robotu s jednou osobou týhodně dva dni.

Který víceji nežli tři čtvrti usedlýho a cokoliv přes to vynáší, následovně roku 1773 víceji, nežli 42 zl. 45 kr. a cokoliv přes to platil, [se] čtyrma potažníma hovadama týhodně tři dni; pak od sv. Jana až do sv. Václava pěší robotu s jednou osobou týhodně tři dni.

Za deváté: Ty nyní vyměřený potažní robotní dni mají od takových poddaných, kteří až dosavád zavázáni byli, jenom s volma robotovati, ještě také dáleji s *volma*, a od takových, kteří až dosavád zavázáni byli s *koňma* robotovati, rovně budoucně s koňma se vykonávati, lečby se vrchnosti a poddaní dobrovolně mezi sebou k něčemu jinému dorozuměli.

Za desáté: Měl-li poddaný až dosavád na vůli, buďto s koňma, neb rovně s tolik volma robotovati, tak se mu takové vyvolení [Wahl] ještě dálej jedině na jeho vlastní vůli zanechává.

Za jedenácté: Kdyby byl ale poddaný až dosavád buďto voly, neb koně jenom na takový spůsob k vyvolení měl, že mu jedině dovoleno bylo, místo s jedním koněm, s dvouma volma robotovati, tak jemu v tom případu, kdyby on podle přítomnýho patentu jenom s jedným hovadem robotovati měl, dovoleno býti nemá, s jedným volem na robotu se dostaviti, nýbrž bude povinen, buďto s jedným koněm, neb místo toho s dvouma volma robotovati.

Za dvanácté: Jestliže pak nějakýmu budoucně k potažní robotě zavázanýmu poddanýmu až dosavád dovoleno bylo, s míně kusy potažního dobytka robotovati, nežli se mu zde zpředu dle jeho kontribuční klassy vyměřilo, tak on ty jemu dle tohoto patentu příslušející tři potažní robotní dni rovně jenom s svým dosavadním menším potahem k vykonání míti bude.

Za třinácté: Kdyby se strany rozdílu [Gattung] neb počtu robotních hovad mezi vrchností a poddaným nějaké rozepře neb pochybnosti vyskytly, tak se má v takovým případu rozsudek od krajskýho ouřadu žádati, a kdyby jedna neb druhá strana skrze takový rozsudek se stíženou býti mínila, další uznání [das weitere] od našeho královského zemského gubernium očekávati, kterýmu krajský ouřad v té případnosti neodkladnou známost [Anzeige] učiniti povinen bude.

Za čtrnácté: Při takových poddaných, kteří až dosavád vrchnostenský *len neb koudel* buďto neodplatně, neb za jistou mzdu *spřísti* povinni byli, jest v tom případu, když oni budoucně ty, jim v tomto patentu již zpředu vyměřené a vysvětlené roboty vykonávati budou, následující k pozorování [zu beobachten]:

Budoucí pouhý pěší robotíř nebude povinen víceji, nežli jednu štuku příze, potažní robotíř ale dvě štuky přísti; měl-li ale jeden neb druhý až dosavád ještě míně k předení, tak on taky budoucně při své menší prádelní povinnosti zůstati má.

Za patnácté: Při těch v tomto patentu buďto ročně oukolem [jährlich überhaupt] nebo na každý týhoden roku vyměřených pěších a potažních robotách poddaní žádné *odměny* [Ergötzlichkeiten] k pohledávání nemají; při těch od sv. Jana až do sv. Václava jim vejslovně vyměřených pěších robotách ale má se jim za každý den hned neb nejdýl ku konci týhodne půl druhé libry chleba od vrchnosti dáti.

Za šestnácté: Oni pěší robotíři, kteří své povinnosti budoucně podle vyměření tohoto patentu vykonávati, však ale míně, nežli tři dni v každém týhodni roku k robotování míti budou, jsou povinni, na žádost gruntovní vrchnosti pěší a ruční *práci* s jednou osobou *z platu* [um den Lohn] pod následujícími vejminkami vykonati, že totižto:

za první, taková z platu vybejvající práce oukolem vzata [überhaupt] víceji dní vynášeti nemá, nežli takovýmu poddanýmu od své předešlé roboty odpadlo; že

za druhé, takový prácní dni z platu, s neodplatnýma robotníma dnima dohromady vzatý, v jednom týhodni víceji, nežli tři dni vynášeti nemají; a že se konečně

za třetí, každý takový prácní den z platu [Lohntag] poddaným hned, neb nejdýl ku konci tohož týhodne, v kterým se k práci vynaložil [einige derselben geleistet hat], a to sice v měsíci října, listopádu, prasince, ledna a února s sedmi krejcary, v měsíci března, dubna, máje a června s desíti krejcary, a v měsíci července, srpna a září s patnácti krejcary na hotovosti zaplatiti má; leda že by byl nějaký takový poddaný své gruntovní vrchnosti za přítomný neb za předešlý rok něco dlužen zůstal, v kteréžto případnosti my nejmilostivě dovolujeme, že se mu jenom polovička své zasloužilé mzdy na hotovosti zaplatiti, druhá polovička ale na hned řečených, však nikoliv na starších dluhách poraziti může.

Za sedumnácté: *Stálý gruntovní ouroky*, který poddaní dle urbářů, právních smluv neb rozsudků a dle dobře zachovalýho obyčeje [wohlhergebrachten Herkommens] na penězích neb naturálních věcech odváděli, mají se rovně tak jako dosavád vybejvati, však naproti tomu mají se gruntovní vrchnosti ode všeho vlastního [eigenmächtigen] zvejšení takových gruntovních ouroků zdržeti.

Článek druhý.

O vyvolení [Wahl], které se poddanýmu připouští, totiž: že on sobě buďto své dosavádní, neb tyto v přítomným patentu vyměřené robotní povinnosti vybrati může.

Poněvadž to, co v předešlým prvním článku na robotních povinnostech se vyměřilo, již to nejvyšší jest, k čemu poddaní budoucně podle rozličných řádů neb klassů své zámožnosti a kontribučního platu přidrženi býti mohou: tak se naproti tomu na jejich vlastní vůli dokonale zanechává, při svých dosavádních již snad skutečně menších, neb jim předce levněj [leichter] se zdajících robotních povinnostech bez překážky zůstati mocti; v kterýmžto případu oni pak taky vše za ně snad k pohledávání mívalé odměny, záplaty [Ergötzlichkeiten, Bezahlung] neb jiný zisky [Vortheile] bez vejminky rovně tak, jak až dosavád, k pohledávání a k užívání míti mají.

Při takovém vyvolení [Auswahl] buďto těch dosavádních, neb zde vyměřených robotních povinností však následující k pozorování bude:

Za první: Každý dům držící poddaný [jeder behauste Unterthan], který až dosavád buďto týhodně neb ročně oukolem [überhaupt] k jistýmu počtu robotních dní, neb k nějaké obzvláště jmenované práci [ihm insbesondere obliegenden benannten Robot] zavázán byl, má sám pro sebe to právo [Befugniss] míti, buďto k těm dle tohoto patentu vyměřeným novým, neb k svým dosavadním robotním povinnostem se prohlásiti.

Za druhé: Oni poddaní neb celé obce ale, které ustanovený roční neb týhodní robotní dni k vykonání neměli, nýbrž k jmenovaným a společně neb po pořádku mezi sebou k vykonání majícím prácem a robotám, ku příkladu: k společnýmu zdělání a k připravení jistých rolí a luk, k přivážení potřebného dříví, neb k rozvážení vrchnostenských svršků a nábytků, a k jiným napodobným prácem zavázané byly, mají sobě buďto své dosavádní, neb ty v předcházejícím článku vyměřené robotní povinnosti na vrchnostenským kanceláři společně mezi sebou vyvoliti, a při tom dle víceji vypadlých hlasů [nach der Mehrheit der Stimmen] se říditi; s tím však pozorováním: kdyby při takovém vyvolení důležité překážky [Anstände] a těžkosti se vyskytly, že se od vrchnosti strany toho ihned okolostojičné [umständliche] oznámení krajskýmu ouřadu učiniti, odtud pak další taková správa našemu královskému zemskému gubernium se dáti, až do času od teď praveného gubernium následovati budoucího rozsudku ale při takových poddaných neb obcích všeckno při starým obyčeji zůstati má.

Za třetí: Od podruhů a podruhyň, kteří až dosavád k stejným robotním povinnostem zavázaní byli, má se vyvolení jejich předešlých, neb zde vyměřených povinností rovně na vrchnostenským kanceláři dle víceji vypadlých hlasů státi.

Za čtvrté: Oni poddaní, jenž až dosavád takový robotní ourok vybejvali, který buďto podle své vlastní, aneb podle vrchnostenské vůle se odvolati a vypovědíti může [von beeden Theilen aufkündlichen Robotzins], nemohou sobě buďto tyto robotní ouroky, neb ty v předešlým článku vyměřené robotní povinnosti, nýbrž jedinė buďto tyto poslední, neb své předešlé naturalní roboty vyvoliti. Tož jim ale na překážce nebude, že by se s gruntovní vrchností strany robotního ouroku dálej dorozuměti, neb se těch v té případnosti snad na nějaký jistý čas již učiněných kontraktů držeti nemohli. Naproti tomu ale mají sobě

za páté: oni poddaní neb obce, který až dosavád stálé a vypovědíti se nemohoucí robotní ouroky vybejvali, buďto to v předešlým článku obsáhnuté robotní vyměření, neb své dosavádní robotní ouroky vyvoliti; kteréžto vyvolení taky, když se celých obcí tejká, rovně dle víceji hlasů na vrchnostenským kanceláři státi se musí.

Za šesté: Poddaní neb obce nemohou sobě jeden díl z těch starých, a druhý díl z těch nových robotních povinností vyvoliti, nýbrž musejí se buďto docela k těm, neb docela k oným prohlásiti; však se jim na vůli zanechává, s gruntovní vrchností na nějaký třetí zcela nový spůsob robotních povinností písebně se porovnati mocti, a má se taková smlouva skrze krajský ouřad k našemu královskému zemskému gubernium k nahlídnutí a k potvrzení odeslati.

Za sedmé: na takových statcích neb panstvích, kde robotní povinnosti poddaných skrze porovnání neb skrze právní rozsudek nyní již ustanovené jsou, nemohou poddaní své starodávní, nýbrž budto ty skrz takové porovnání neb rozsudek vyměřené, neb ty v tomto patentu obsáhnuté nové robotní povinnosti sobě vyvoliti; v těch místách ale, kde dosavádní robotní povinnosti v rozepři a v půtkách [streitig], neb již při nějakým právním ouřadu udané, však ale ještě rozsouzené nejsou [oder noch bei einer Gerichtstelle anhängig sind], mohou poddaní buďto ty nové neb ty v skutečným obyčeji pozůstávající robotní povinnosti sobě vyvoliti; kdežto potom, když právní rozsudek [der richterliche Spruch] následovati bude, jim vyvolení těch skrze rozhodnutí [vermög Sentenzes] na ně vypadlých, neb těch nových patentních robotních povinností poznovu se zanechá, a k tomu termin od třech měsíců se vyměří.

Za osmé: Aby tedy strany dosavádních robotních povinností sem a tam ještě snad se vyskytnouti mohoucí rozepře a půtky z obojí strany na všechny časy se přetrhly a co nejochotněj [auf das schleunigste] rozsoudily, nařizujeme tudy nejmilostivě, aby se po vyjití jednoho roku od datum tohoto patentu strany dosavádních robotních povinností žádná žaloba více nepřijímala, však aby se poddaní pod sice k očekávání majícím trestem od patrně svývolných stížností vystříhali [sich hüten], své důležité [gegründete] žaloby taky v tom dle nařízení [durch die Gene-

ralien] předepsaným řádu [Ordnung] předně při gruntovní vrchnosti, pak při krajským ouřadu se vší rozšafností [mit Bescheidenheit] přednesli; kteréžto žaloby krajský ouřad po předběžném jich vyšetření na naše královské zemské gubernium vznésti [einzubegleiten] má.

Za devátě: Strany takovýho rozličného vyvolení těch dosavádních neb nových patentních robotních povinností mají tedy jak samojediný [die einzelnen] poddaní, tak obce, kde oni totižto dle předstojícího druhého a pátého punktu v společnosti [gemeinschaftlich] jedno neb druhé sobě vyvoliti mohou, nejdýl až do 16. dne měsíce října přítomnýho roku před gruntovní vrchností, neb před jejím vrchním hospodářským ouředníkem svůj oumysl vyjeviti [haben sich zu erklären].

Jestli oni tedy sobě až do 16. dne měsíce října své dosavádní robotní povinnosti vyvolejí, tak nebudou mocti dříve, nežli až po vyjití jednoho celýho roku od datum tohoto patentu bez vrchnostenského povolení více k novým robotním povinnostem přistoupiti; jestliže oni ale ty nové patentní robotní povinnosti sobě vyvolejí, tak ihned od prvního pondělí následujícího měsíce listopadu, až do kterýhožto času všechni poddaní při své dosavádní robotní povinnosti zůstati mají, jedině k novým robotním povinnostem a k ničemu jinému se přidržeti remají [sind anzuhalten], však ale rovně bez vrchnostenského povolení dříve, nežli po vyjití jednoho celýho roku od datum tohoto patentu, k svým předešlým robotním povinnostem se navrátiti mocti nebudou.

Nechtěli-li by se konečně až k nadřečenému 16. dni měsíce října ani k novým ani k svým dosavádním robotním povinnostem prohlásiti, tak mají až po vyjití jednoho celýho roku od datum tohoto patentu k těm posledním, totiž k svým dosavádním robotním povinnostem zavázaní býti.

Za desáté: Až k hned řečenému vyjití jednoho roku ale jak samojediným [einzelnen] poddaným, tak oným obcím, který dle víceji vypadlých hlasů voliti mohou, nechť by oni až do 16. dne měsíce října k dosavádním neb k novým robotním povinnostem, aneb k žádným z obojích byli se neprohlásili, dovoleno bude jedno neb druhé sobě znova vyvoliti mocti.

Za jedenácté: Aby se všem strany takového jak prvního, tak druhého vyvolení sem a tam se vyskytnouti mohoucím rozepřem a půtkám předešlo, tak poroučíme tudy nejmilostivě, aby jak samojediní poddaní, tak taky obce své předsevzaté vyvolení na vrchnostenským kanceláři vyjevili; kdežto potom takové vyvolení, též také datum, pod kterém se to stalo, samojedinýmu poddanýmu od hospodářskýho ouředníka do jeho kontribuční knížky [Handbüchel] jenom skrátka se zapsati, celým obcím ale přes takové vyvolení obzvláštní od ouředníka podepsané vysvědčení [Schein darüber] se vydati má.

Za dvanácté: Kdyby tedy samojediní poddaní s kontribuční knížkou neb celé obce s hned praveným vysvědčením ani strany prvního až do 16. dne měsíce října roku tohoto, ani strany druhého po vyjití jednoho roku od datum tohoto patentu se státi majícího vyvolení se vykázati nemohli, že k jedné neb k druhé robotní povinnosti přistoupili, tak oni v prvním případu až po vyjití jednoho roku od datum tohoto patentu, v druhým případu ale na ustavičný časy [auf beständige Zeiten] k svým dosavádním robotním povinnostem zavázáni budou.

Za třinácté: Hospodářští ouředníci nemají jak strany hned praveného prvního, tak strany druhého vyvolení nadřečené zapsání neb udělení takového vysvědčení pod nejtěžším odpovídáním poddanýmu ani odepříti ani prodloužiti [verschieben]; stalo-li by se to však proti vší naději, má se poddaný především u krajskýho ouřadu hlásiti, a svou kontribuční knížku sebou přinésti; kdežto potom to, co on sobě vyvolil, od krajskýho ouřadu do jmenované knížky zapsati se má; kdyby ale celé obci takové vysvědčení strany vyvolení své robotní povinnosti se odepřelo neb prodloužilo [verzögert], tak mají rychtáři a konšelové takové obce poddotknuté vysvědčení rovně od krajskýho ouřadu obdržeti, kterýžto i taky povinen bude, jak v jednom tak v druhým případu strany takovýho, naše nařízení přestupujícího hospodářskýho ouředníka [den betreffenden Beamten] našemu královskému zemskému gubernium neodkladnou správu dáti [unverzüglich anzuzeigen].

Článek třetí.

O vykonání robot vesměs [Von Berichtigung der Roboten überhaupt].

Za první: V čas nedélních a od církve nyní ještě přikázaných svátečních dní nemá žádný poddaný k robotě přidržován býti. My sice nemíníme, aby se tudy takový případ vyrozumíval, když v čas nějaké od poddanýho vykonánu býti mající daleké fůry, neb nějakého dalekého poselství neděle neb svátek napadá [einfällt]; nýbrž milostivě chtíti ráčíme, aby se tomu podle možnosti vyhnulo, následovně takové daleké fůry a poselství od gruntovních vrchností, které v svěcení přikázaných svátečních dní s dobrým příkladem předcházeti mají, tak se nařídily, aby poddaný nedělní a sváteční dni na cestě [auf der Strasse] stráviti přinucen nebyl. Co se ale těch bývalých svátečních a nyní od církve k pracování povolených dní dotýká [Die von der Kirche aufgehobenen Feiertage], mají se takový tak, jako jiný všední dni pozorovati [anzusehen].

Za druhé: Kdyby v takových týhodnech, v kterých poddaný ve všem [in allem] jenom skrze tři dni robotovati má, přikázaný sváteční den napadl [einfällt], tak on z takové příčiny na svých týhodních robotních dnech žádné zlevení [Nachlass] žádati nemůže; naproti tomu ale jemu tenkráte, když on týhodně skrze víceji

nežli tři dni robotovati povinen jest. rovně tolik robotních dní se prominouti má, kolik přikázaných svátečních dní v týhodni napadá, však tak, že on, kdyby v nějakým takovým týhodni k potažní a k pěší robotě zavázán byl, takového prominutí [Nachlass] jedině na pěších robotních dnech oučasten býti má.

Za třetí: Jeden celý potažní a pěší robotní den, neméně jeden, dle 16. punktu prvního článku z platu se vybejvati budoucí prácní den má v kratších dních, totiž od prvního dne měsíce října až do posledního dne měsíce března v osmi hodinách, v delších dních ale, totižto od prvního dne měsíce dubna až do posledního dne měsíce září v dvanácti hodinách pozůstávati, však ale musí se z těch osmi hodin v kratších dních jedna hodina k odpočinutí člověka a ke krmení hovada [eine Rast- oder Fütterungsstunde], z těch dvanácti hodin v delších dních ale dvě hodiny k odpočinutí a ke krmení připustiti [zu verstatten und abzurechnen], neméně jak v kratších, tak v delších dních onen čas se taky poraziti [abzuschlagen], který zdálený poddaný od svého příbytku až k robotnímu místu, a tak zase nazpátek stráviti musí; kteréžto poslednější pak taky o těch v polovičce toho celodenního vyměření hodin pozůstávati majících polovičních robotních dních se vyrozumívá. Od hořejšího vyměření hodin delších dní ale vyjímá se

za čtvrté, čas žní, v kterým, kdyby z důležitých příčin zapotřebí bylo, jak potažní tak pěší robotíři o jednu neb nanejvejš o dvě hodiny dýlej k práci přidrženi býti mohou.

Za páté: Poddanýmu příslušející celý robotní dni nemohou se do dvakrát tolik polovičních dní proměniti, lečby se mezi vrchností a poddaným k tomu srozumění stalo.

Kdyby však již před polednem takový nečas napadl, žeby ustanovená práce bez velké obtížnosti neb škody na hospodářství vykonati se nemohla, poddaný by ale ještě v předpoledním času toho dne domů se navrátiti mohl, tak se dovoluje, že se poddaný k vynahražení takovýho nevykonalýho polovičního dne buďto ještě v tom, neb v příštím týhodni přidržeti může.

Napadl-li by ale nějaký nečas teprva po poledni, tak nebude sice poddaný zavázán, toho přetrženýho půl dne nahraditi, může ale naproti tomu až k doplnění ostatních hodin k nějaké jiné práci přidržen býti, které by snad takový nečas nepřekážel.

Za šesté: Ty v tomto patentu na některé klassy pěších robotířů vypadlý poloviční týhodní robotní dni mohou na takový spůsob do celých dní proměněny býti, aby se poddaný, který půl druhýho dne robotovati má, v jednom týhodni jenom skrze jeden celý den, v následujícím týhodni ale skrze dva celý dni, a tak rovně taky onen, který půl třetího dne robotovati má, v jednom týhodni jenom skrze dva celý dni, v druhým týhodni ale skrze tři celý dni k robotě přidržel.

Za sedmé: Robotíř, který by se k práci později dostavil, neb dřívěj od ní odešel, bude povinen ty při práci zameškané hodiny jinším dnem nahraditi [die versaumte Arbeitstunden an einem andern Tage nachzutragen].

Za osmé: Za jeden v slušným času opovězený, od poddanýho ale zameškaný robotní den může poddaný, kdyby on nemožnost svého dostavení na robotu dokázati nemohl, skrze dva dni k robotě přidržen býti. Naproti tomu ale a

za deváté: mají se roboty jednoho každýho týhodne nejdýle v neděli před tím poddanýmu opovědíti, leda že by se z ohledu nestálého povětří, neb z jiných příčin v nařízení robot nějaké náhlé přejinačení státi muselo; v kterýmžto případu robota pokaždé časně ráno opovědíti se musí.

Za desáté: Mají se roboty schopnými a pracovitými [arbeitsfähige und taugliche] osobami, které ale obojího pohlaví býti mohou, neméně s dobrým potahem a s náležitým nástrojem [taugliches Geräth] vykonávati, tak sice, že se poddanýmu nedovoluje, špatný potah a nástroj schválně pro robotu držeti, nýbrž ale že v takovým případu vrchnost tudy právo míti má, robotu s takovým potahem a nástrojem od poddanýho žádati, s kterým on svou vlastní hospodářskou práci obyčejně vykonává.

Za jedenácté: S dvouma potažníma hovadama má hospodář buďto sám na robotu přijíti, neb dostatečnýho pacholka poslati, k potahu s třema neb čtyrma hovadama ale ještě obzvláště jednoho pohůnka [Treiber] dostaviti.

Za dvanácté: Při robotním potahu s dvouma hovadama, při kterým dva jedině s jedním hovadem robotovati povinovaní hospodáři se spřáhají, má nápodobně jenom jeden z nich aneb jeden dostatečný pacholek se dostaviti. Konečně a

za třinácté: oni poddaní, kteří až dosavád s dvouma potažníma hovadama [zweispännig] robotovati, budoucně by ale jenom s jedným hovadem [einspännig] robotovati měli, budou na vůli míti, místo třech dní s jedným hovadem, jenom půl druhého dne s dvouma hovadama robotovati; při čemž však k pozorování jest, že takoví poddaní, kteří až dosavád buďto s dvouma volma neb s jedným koněm robotovati na vůli měli, skrze hned jmenovanýho půl druhýho dne s dvouma volma robotovati nemohou, nýbrž budou povinní takovýho půl druhýho dne s dvouma koňma robotovati.

Článek čtvrtý.

O spořádání a proměnění [Eintheilung und Verwandlung] robot. O nákladu [Ladung] a práci vesměs, a o jichž vyměření obzvláštně, pak o osvobození jistých poddaných od roboty.

Za první: Od oných poddaných, kteří dle tohoto patentu skrze celý rok jenom třináct neb dvaceti šest dní pěší roboty k vykonání míti budou, má s

z takových dní jenom jeden den v jednom týhodni žádati, leda že by oni se dobrovolně k víceji dním dorozuměli.

Za druhé: Takové roboty, které dle tohoto patentu na týhodni rozvrhnuté jsou, nemají od jednoho týhodne k druhýmu se odkládati, ani před časem se žádati.

Za třetí: Poddaný, který k potažní a pěší robotě v jednom týhodni zavázán jest, nemá se proti své vůli v jednom dni k potažní a spolu k pěší robotě potahovati.

Za čtvrté: Pěší roboty nemají se nikdá proti vůli poddanýho do potažní proměniti, naproti tomu ale se dovoluje, že se jeden potažní robotní den s jedným hovadem do jednoho pěšího dne s jednou osobou, a jeden potažní robotní den s dvouma, třema a čtyrma hovadama do jednoho pěšího robotního dne s dvouma osobama, neb do dvouch dní s jednou osobou proměniti může; však se takové proměnění poddanýmu v jednom týhodni častějic ne, nežli jedenkráte uložiti [zugemutet] má.

Za páté: Nedovoluje se poddanýho proti jeho vůli s míně potažníma hovadama k víceji robotním dním, neb s víceji potažníma hovadama k míněji robotním dním, nežli jemu tento patent vyměřuje, přidržovati, neb robotní potah s čtyrma neb dvouma hovadama do dvojnásobnýho potahu (in ihrer zween) rozděliti, a jednomu každýmu z nich vlastní práci vykázati; vyjímaje jedině potah s čtyrma hovadama při vláčení, při které práci takový do dvojnásobnýho potahu po dvouch hovadách rozděliti se může.

Za šesté: Při robotní práci ani člověk, ani hovado nad svou možnost a sílu obtěžovati [überladen] se nemá; pročež tedy takové práce, které až dosavád vždy s čtyrma potažníma hovadama se vykonávaly, budoucně by ale snad od takovýho poddanýho, kterýby s dvouma potažníma hovadama robotovati měl, se žádaly, od dvouch potažních robotířů s dvouma hovadama [von zween zweispännigen Robotern] rovně tak, jak oné práce, které předešle vždy s dvouma hovadama se vykonávaly, od dvouch robotířů s jedním hovadem skrze spřáhání vykonané býti mají.

Za sedmé: Takové práce ale, které až dosavád s čtyrma potažníma hovadama se vykonávaly, mají se od těch, budoucné k potažní robotě s třema hovadama povinovaných poddaných taky s třema hovadama vykonati; a takové práce, které před tím s třema potažníma hovadama se vykonávaly, mají se od těch budoucně k potažní robotě jenom s dvouma hovadama povinovaných poddaných taky s dvouma hovadama vykonati; však má se z ohledu toho takovým poddaným při nákladu slušné ulevení popříti, a nedovoluje se, aby se hovado k polní práci nad sílu přetahovalo neb přeháněl [nicht anzustrengen, noch zu übereilen].

Za osmé: Nemá se poddanýmu proti jeho vůli nějaká jistá a vyměřená robota [gewisse und gemessene Arbeit] ukládati, ku příkladu: tolik záhonů vorati,

tolik obilí žíti, vázati, a tak dálej, poněvadž on vždy jenom svou robotu skrz vyměřené hodiny pilně a náležitě vykonati má. Od čehož se ale dříví dělání vyjímá, při kterémžto poddaný v jednom celým pěším robotním dni s jednou osobou půl sáhu dříví podle rakouské míry v tom případu dělati povinen bude, kdyby on od toho místa, kde se dříví dělá, přes půl hodiny cesty vzdálený nebyl; byl-li by on ale o víceji nežli o půl hodiny cesty vzdálený, tak mu má vrchnost na hned pravené povinnosti buďto za jeden každý den, neb za víceji dní pospolu vzatý[ch] slušné ulevení popříti.

Za deváté: Všichni bídní [elende], nuzní [presshafte], neb šedesát let staří podruhové a podruhyně; všichni jak svobodní, tak ženatí synové a dcery, kteří u svých rodičů, neb u svýho tchána, neb u své tchyně sloužejí; všichni bývalí hospodářové a hospodyně, kteří bez provinění o svý domy a grunty přišli, jakož taky všichni invalidové a z vojny propuštění vojáci mají tak dlouho ode vší roboty osvobozeni zůstati, jak dlouho oni bez domu jakožto pouzí podruhové budou; jak brzy ale oni dům neb nějaký robotní grunt obdržejí, tak rovně takové robotě podrobeni býti mají, k jaké časný držitel [der jeweilige Besitzer] takovýho domu neb gruntu zavázán jest.

Článek pátý.

O dalekých fůrách a poselstvích. O takových pracích, které se na robotě poraziti [abzurechnen] mají, a o takových, které se na robotě poraziti nemají.

Za první: Pod jménem dalekých fůr a dalekého poselství [weite Fuhren und Botengänge] jest toto k vyrozumívání, když nějaký poddaný na tak vzdálené místo jede neb se posílá, že by taková cesta sem a tam víceji vynášela, nežli by poddaný dle hned následujícího punktu jedním dnem jeti neb jíti povinen byl.

Za druhé: Od prvního dne měsíce října až do posledního dne měsíce března mají se při koňské robotě a poselství tři míle, a při volské robotě dvě míle, od prvního dne měsíce dubna ale až do posledního dne měsíce září při koňské robotě a poselství čtyry míle, a při volské robotě tři míle cesty za jeden celý robotní den takto počítati, že pod hned jmenovaném vyměření[m] mil cesta sem a tam vynaložená [der Hin- und Herweg] se vyrozumívati, následovně tedy ku příkladu: v těch šesti měsících od prvního dne měsíce dubna až do posledního dne měsíce září při koňské robotě vzdálení [Entfernung] na dvě míle cesty, od příbytku poddanýho počítaje, proto se za jeden celý robotní den držeti má, poněvadž cesta až na místo dvě míle, a nazpátek taky tolik, obojí tedy dohromady 4 míle cesty vynáší.

Za třetí: Při velmi hornatých neb zlých cestách má se nyní ustanovené vyměření mil od vrchnosti dle slušnosti o něco zmenšiti.

Za čtvrté: Daleké fůry a robotní poslové nemají se přílišným nákladem obtěžovati, pročež i taky na cestu potřebná potrava a jídlo k nákladu se počítati musí; naproti tomu ale se dovoluje, že se takové fůře neb takovýmu poslu taky na zpáteční cestu nějaký mírný náklad uložiti může.

Za páté: Kdyby poddaní při dalekých fůrách neb poselstvích skrze nějaké překážky, které by se bez jejich provinění vyskytly, po cestě neb na tom místě, kde se nakládá a skládá, se zadrželi, tak se jim taková ztráta času na jejich robotě rovně tak poraziti má [abzurechnen], jako by oni skutečně byli na cestě [auf der Strasse] byli.

Za šesté: Takový peníze, který poddaný při dalekých fůrách a poselstvích na mejtách, při cestných šrankách, mostech, přívozech a při městských bránách [Weg-, Brücken-, Sperr- und Überfuhrgelder], neb na jiný nápodobný platy vynaložiti musí, mají se mu od vrchnosti bez prodlení na hotovosti nahraditi; neméně bude vrchnost povinna, takovýmu poddanýmu na každýho koně půl druhé rakouské mírky [1½ n. ö. Massl] ovsa, a na každýho vola jednu rakouskou mírku ovesnýho šrotu dáti, pak na každý potažní hovado od marštali jeden krejcar, jakož i taky na každou k potahu patřící osobu sedum krejcarů, a každýmu robotnímu poslu šest krejcarů za každé přenocování neomylně a neprodleně [unfehlbar und alsogleich] platiti; při čemž k pozorování jest, že pod nadřečenou mírkou ovsa dvaatřicátý díl jedné dolnorakouské měřice [Metzen] se vyrozumívá.

Za sedmé: V čas setí, jakož i taky sena a votavy dělání a sklízení, pak v trvajících žních nemá se poddaný proti své vůli k žádné daleké fůře přidržovati. Dálej a

za osmé, nemají ty poddanýmu v jednom roce uložené daleké fůry pospolu vzaté víceji, nežli 20 mil z domu, a 20 mil nazpátek, ve všem tedy nanejvejš 40 mil vynášeti, takové fůry taky nikdá z království našeho Českého se vysílati.

Za deváté: Dovoluje se sice, že roboty od jednoho statku na druhý statek, který příliš daleko od něho vzdálený nejní a rovně tomu gruntovnímu pánu patří, se přeložiti a tam vybejvati mohou; však nemá se v takové případnosti ten zpředu na jeden celý robotní den vyměřený, a cestu sem a tam, pak krmení a odpočinutí v sobě obsahující počet hodin překračovati.

Je-li ale příbytek poddanýho od toho na druhým statku jemu poukázaného robotního místa tak vzdálený, že by cesta sem a tam něco víc přes oné míle vynášela, které nahoře v druhým punktu tohoto článku na jeden celý robotní den ustanovené jsou: tak se má takové přeložení roboty ovšem za jednu dalekou fůru, neb za jednu dalekou robotní chůzi držeti, a nejenom ty od poddanýho po cestě snad vynaložený peníze se jemu nahraditi, nýbrž taky za každé pocestní přenocování

člověku a hovadu rovně to dáti a popříti, co již v šestým punktu tohoto článku předepsáno jest. Což vše i taky

Za desáté v oným případu se vyrozumívá, kdyby poddaný rovně na tom panství, ku kterému on patří, na nějaké tak vzdálené robotní místo poukázán byl, že by cesta tam a sem více mil vynášela, nežli v druhým punktu tohoto článku předepsáno jest.

Za jedenácté: Všechny oné služby a práce, které se gruntovní vrchnosti tejkají, jakéhokoliv by ty jména byly, následovně taky honby, poselství, noční vartování při vrchnostenských polích a staveních, a jiné nápodobné služby mají se z roboty vykonati a na ní poraziti; při čemž k pozorování jest, že jednonoční vartování [eine Nachtwache] za celý robotní den počítati se má.

Za dvanácté: K mlácení z míry [Dreschen um das Dreschermaass] nemá žádný poddaný od vrchnosti přinucen býti, nýbrž zanechává se taková práce obojistrannému dorozumění. Naproti tomu ale vrchnostem se povoluje, že oni bez poskytnutí obyčejné míry [ohne Abreichung des Maasses] nejenom oné roboty, které jim poddaní neodplatně [ohnentgeltlich] vykonávati mají, nýbrž i taky ty jim v prvním článku tohoto patentu připuštěný prácní dni z platu [Lohnarbeitstage] k mlácení potřebovati mohou.

Za třinácté: Poddaní jsou zavázaní ve vesnicích neb při kostelích v noci vartovati [Nachtwachen zu leisten], sousedské cesty od vesnice k vesnici do dobrýho stavu přivedsti, při nebezpečným ohni a rozvodnění k pomoci přispěti, pak vesměs vše práce, které se zemské bezpečnosti dotýkají, vynaložiti, a to sice tak, že vrchnost povinna nebude, takové práce na těch jí příslušejících robotách poraziti.

Článek šestý.

O těch v poddacích rukouch [in unterthänigen Händen] se vynacházejících vrchnostenských, kostelních, farních a obecních gruntech a domích.

Za první: Oni poddaní, kteří nějaký vrchnostenský domy, mlejny, hospody, vinopalny, masný krámy, bílidla, neb jiný vrchnostenský užitky a grunty proti jistým povinnostem v nájmu držejí, mají se strany svých z nich k vykonání majících povinností, a strany té za ně snad k užívání mající odplaty [der dabei etwa zu geniessen habenden Ergötzlichkeiten] dle v tom případu buďto oustně neb písebně učiněného snesení [Abkommen] říditi.

Za druhé: Kdyby ale strany takového snesení nic písebného se nevynacházelo, tak se má na neštemplovaným papíře vyhotovený nájemný kontrakt pod podpisem vrchnostenskýho ouředníka poddanýmu do rukou dáti, a v něm k vybejvání mající povinnosti, neméně ty naproti tomu k obdržení mající užitky [die zu geniessen

habenden Nutzungen], pak taky čas, jak dlouho kontrakt trvati má, řetedlně a dobře k porozumění vysaditi [verständlich auszusetzen].

Za třetí: Kdyby poddaní nějaký takový vrchnostenský grunty a užitky zakoupený [obrigkeitliche Realitäten den Unterthanen kaufweise überlassen] měli, tak takový kontrakt za pravidlo jak pro vrchnost, tak pro poddanýho držeti se má. Nebyl-li by ale žádný kontrakt přes to vyhotovený, tak se musí takový bez prodlení rovně na ten spůsob vyhotoviti, jak se nyní o nájemních kontraktech zmínka stala.

Za čtvrté: To, co zde o těch v rukouch poddaných se vynacházejících vrchnostenských gruntech a užitkách [Realitäten] nařízeno jest, vztahuje se taky na takový, který od kostela, faráře, neb od obce samojediným [an einzelne] poddaným se zaprodaly neb pronajaly.

Za páté: Kdyby se při nějakým poddaným, který mimo svých kontribučních gruntů taky ještě vrchnostenský grunty k vlastenství [eigenthümlich] zakoupený drží, vykázati nemohlo, jaké on robotní povinnosti až dosavád za ty jemu patřící [zugehörige] vrchnostenský grunty obzvláštně k vykonání měl, tak se mu na vůli zanechává, strany kontribučních gruntů oné robotní povinnosti, které jemu první článek tohoto patentu vyměřuje, na sebe vzíti, a při tom strany těch za vrchnostenský grunty budoucně obzvláštně k vykonání majících povinností s vrchností se porovnati, neb ale k vykonání svých od obojích gruntů až dosavád vybejvaných robotních povinností se uvoliti; v kterýmžto poslednějším případu takové robotní povinnosti svým časem do písebného poznamenání [Verzeichniss], o kterémžto v následujícím článku zmínka se činí, vnešené, a jemu i s vlastenstvím [samt dem Eigenthum] takových vrchnostenských gruntů v něm ujištěné býti mají. Kdyby konečně a

za šesté: oni poddaní, kteří nějaký vrchnostenský grunty neb domy k vlastenství [eigenthümlich] zakoupený držejí, ty na takový grunty až dosavád vyměřené bývalé [darauf gehaftete] neb, kde se ten v předešlým punktu vysvětlený případ vynachází, budoucně na ně se ukládati chtějící robotní povinnosti za velmi těžké drželi [ansehen]: tak se tudy nejmilostivě dovoluje, že poddaní takové grunty své vrchnosti navrátiti mohou, v které případnosti ona jim poslední trhovou cenu takových gruntů neb domů v čtyrech jednoročních terminech zpátky platiti povinna bude. Toto právo [Befugniss] má se ale takovým poddaným jenom skrze jeden rok ode dne prohlášeného přítomného patentu zanechati, a po vyjití takového terminu nebude se nadřečené navrácení více státi mocti.

Článek sedmý.

Jak se svým časem roboty jednoho každýho [steuerbaren] poddanýho písebně poznamenati mají, a o těch po času snad mezi vrchností a samojedinýma [einzelnen] poddanýma, neb celýma obci následovati mohoucích smlouvách.

Poněvadž naše nejmilostivější vůle k tomu směřuje, a jistota obojí strany to nevyhnutedlně pohledává, aby budoucí pravá robotní povinnost jednoho každýho poddanýho buďto dle vyměření prvního článku tohoto patentu, neb ale dle od poddanýho předsevzatého vyvolení svých dosavádních neb snad na nějaký třetí spůsob umluvených robotních povinností pro každou obec písebně se poznamenala [verzeichnet], a aby takové poznamenání skrze krajský ouřad našemu královskému zemskému gubernium k nahlídnutí a k potvrzení se předložilo, to vše ale teprva tenkráte se státi může, když poddaní a obce dle toho, co nahoře v druhým článku poddotknuté jest, po vyjití jednoho roku od datum tohoto patentu buďto své dosavádní neb patentní nové robotní povinnosti již podruhý a posledně vyvolené míti budou: tak taky až dotuď [bis dahin] naše další nejmilostivější nařízení následovati bude, na jaký spůsob a s jakou opatrností nadřečená poznamenání robot [Robotverzeichnisse] svým časem se vyhotoviti a potvrditi mají; až do kterýho času my společným vrchnostem a poddaným následující pravidlo k jejich předběžné povědomosti a k jejich napotomnímu pozorování nejmilostivě oznámeno býti chtíti ráčíme.

Za první: Ty od poddaných až po vyjití jednoho roku od datum tohoto patentu sobě vyvolené nové robotní povinnosti mají se dle prvního článku tohoto patentu, ty od nich vyvolené dosavádní, neb snad na nějaký třetí spůsob umluvené robotní povinnosti ale se všemi okolostojičnostmi, to jest: zaznamenáním potahu, dosavádních snad obyčejných míně robotních hodin [wenigern Robotstunden], při robotě k pohledávání mívalých odplat [Ergötzlichkeiten] neb jiných prospěchů a užitků [Vortheile], jakéhokoli jména by ty býti mohly, neméně kde vyměřené a k jisté práci odhodlané [gemessene und benannte] roboty uvedéné jsou, s řetedlným [deutlicher] jich jmenováním, a s víceji těm podobnými okolostojičnostmi [und der gleichen] do hned řečeného poznamenání robot tak [so genau] vnésti a zapsati, aby na budoucnost strany takových povinností žádné rozepře se státi nemohly. Kdyby ale

za druhé: taky potom někteří poddaní neb obce k žádné z těch dvouch povinností se srozuměti [sich erklären] nechtěli, tak pro takový poddaný a obce bez pozastavení [ohne weiters] dosavádní robotní povinnosti do častěj již poddotknutého poznamenání robot se vnésti, i taky bez nejmenšího promínění [Nachsicht] k budoucímu vyplnění se přivedsti, a takový poddaní tedy své vlastní tvrdošijnosti [Stützigkeit] vinu dáti musejí, kdyby je jejich budoucný robotní povinnosti sem a tam snad víceji [härter], nežli ty patentní nové povinnosti obtěžovaly [ankommen sollten].

Za třetí: Když taková poznamenání robot skutečně spořádaná budou, tak nejenom vrchnost, nýbrž i taky každá obec své vlastní takové poznamenání do rukouch dostane, kteréžto poznamenání i s tímto patentem v obecní truhle pod dvouma zámky se zachovati, a k ní jeden klíč rychtář, druhý pak konšel míti má, kteří povinní budou, na žádost obce neb taky samojedinýho poddanýho takové robotní poznamenání a patent jim k nahlídnutí připustiti, však ale takové hned zase do opatrování převzíti.

Za čtvrté: Kdyby vrchnost neb obec skrze oheň neb jinší případ o nadpravené poznamenání robot, neb o tento patent přišla, tak se to skrze vrchnostenskýho ouředníka krajskýmu ouřadu oznámiti má, aby ona takový patent neb takové poznamenání robot znova obdržeti mohla.

Za páté: V takové případnosti, kdyžby se v některém takovém poznamenání robot nějaké chyby buďto na domovních numerách, neb na jménách hospodářů, neb na něčem jinším nalezly, tak se o tom nápodobně ihned skrze hospodářskýho ouředníka krajskýmu ouřadu správa dáti má, aby se takové chyby skrze naše královské zemské gubernium napraviti mohly. Pročež my tedy

za šesté, společným vrchnostem, hospodářským ouředníkům a poddaným pod nejostřejším trestem tudy přikazujeme, aby se žádný neopovažoval, ani toho nejmenšího v nějakém takovém potvrzeném poznamenání robot ze své vlastní vůle přejinačiti, přisaditi neb vymazati. Konečně a

za sedmé, má se bez ohledu takového poznamenání robot gruntovním vrchnostem a jejich poddacím [unterthänigen] obcím neb samojediným poddaným vždy na vůli [frei und unbenommen] zanechati, strany počtu, spůsobu a rozdílu [Zahl und Gattung] robot, neb z příčiny jakéhokoliv jiného proměnění robotní povinnosti skrze dobrovolné smlouvy od toho, co již častěji poddotknuté poznamenání robot v sobě obsahuje, odstoupiti, a k něčemu jinému se srozuměti [einzuverstehen]; však kdyby takové smlouvy neb kontrakty svou platnost míti měly, musejí se následující pravidla neomylně pozorovati.

Za první: Může se taková smlouva neb kontrakt bez povolení našeho královského zemského gubernium jenom na tři léta dělati, po vyjití toho času ale má se takový kontrakt buďto obnoviti, neb za neplatný [erloschen] držeti.

Za druhé: Má se takový kontrakt písebně a řetedlně [deutlich] na neštemplovaným papíře dvojnásobně vyhotoviti, a jak od vrchnosti, tak od poddanýho podepsati, pak každé straně jeden takový kontrakt beze všeho platu se vydati.

Za třetí: Nemá onen nový hospodář, který v čas trvajícího kontraktu na nějaké hospodářství přistoupil [eintretende], na takový kontrakt uvázán [gebunden] býti, nýbrž může se, jestliže chce, ihned takového potvrzeného poznamenání robot přidržeti.

Za čtvrté: Chtěla-li by ale vrchnost a poddaný takový kontrakt na víceji, nežli tři léta, neb dokonce na ustavičný časy dělati, tak se má tak spůsobený kontrakt krajskýmu ouřadu odeslati, a odtuď našemu královskému zemskému gubernium k rozvážení [Beurtheilung] a potvrzení předložiti; kteréžto potvrzení ale od teď praveného gubernium jenom v té případnosti se uděliti má, kdyby takový kontrakt, v celosti považený, poddanýmu snad větší neb obtížnější [härtere oder grössere] robotní povinnosti neukládal, nežli dle prvního článku tohoto patentu dovoleno jest.

Článek osmý.

O bedlivém vyplnění [genauen Befolgung] tohoto patentu a nových poznamenání[ch] robot, pak o zrušení a vyzdvižení [von Aufhebung] dosavádního robotního patentu.

Za první: Přítomný patent, na jehožto vyplnění [Befolgung] naši krajští ouřadové a naše královské zemské gubernium dle ouřadní slušnosti [von Amtswegen] bedlivé oko míti budou, má vrchnostem, hospodářským ouředníkům a poddaným k neustupnému pravidlu [zur unabweichlichen Richtschnur] sloužiti, a obojí stranu proti všemu skrácení a obtěžování [Bedrückung] hájiti.

Za druhé: Kdyby vrchnosti neb poddaní v tomto patentu sem a tam něco dobře nerozuměli a nepochopili, tak mají téhož důkladnější vysvětlení u svých představených ouřadů obyčejnou cestou pohledávati; takoví představení ouřadové ale, kdyby snad oni taky ještě nějaké pochybování [Zweifel] měli, tohož další vynaučení rovně od vyššího místa žádati [sich anzufragen].

Za třetí: Kdyby se některý poddaný domníval, že mu vrchnost něco více ukládá, nežli se v tomto patentu dovoluje, tak bude vrchnost povinna, takovýmu poddanýmu na jeho žádost ty jemu uložené roboty do kontribuční knížky řetedlně zapsati, s kteroužto knížkou on potom u krajskýho ouřadu se ucházeti [sich zu dem Kreisamte zu begeben hat], a takový jemu buďto jeho právo popříti dáti [angedeihen lassen], aneb jej v jeho omylu přesvědčiti [seines Irthums überzeugen] má.

Za čtvrté: Pro ony poddaný, kteří se k těm v tomto patentu vyměřeným robotním povinnostem uvolejí [erklären], má od toho dne, kterýho oni takové povinnosti vykonávati začnou, ten dosavádní robotní patent od 1738 roku za zrušený a neplatný [für erloschen], a naproti tomu jedině přítomný patent pro ně a pro jejich gruntovní vrchnosti za pravé robotní zřízení a ustanovení [das wahre Robotgesatz] držen býti; vyjímaje však vše takový případnosti [Gegenstände], o kterých se v tomto patentu žádná zmínka neděla, a strany kterých nadřečený patent od roku 1738 dáleji za pravidlo uznán a zachován býti [zum Gesatz zu dienen] má.

Za páté: Pro takový poddaný ale, kteří při svých dosavadních robotních povinnostech zůstati chtějí, má ten patent od 1738 roku ještě tak dlouho svou

dokonalou platnost míti, až jejich obec poddotknuté poznamenání robot obdrží; když ale ona takové poznamenání robot skutečně míti bude, tak se má přítomný robotní patent i taky na ně vyrozumívati, a ten starý od roku 1738 pro ně rovně tak, jako již nyní pro ty, kteří k novým robotním povinnostem přistupují, za neplatný [als erloschen] se držeti; neb každý dovolený prospěch [Vortheile], který jak vrchnosti, tak poddaní při svých [bei den] robotních povinnostech mívali, a o který by snad dle přítomného patentu přijíti mohli, v nadřečeném poznamenání robot výslovně zapsaný, následovně obojí strana při svém podosáhnutém [erworbenen] právě náležitě a tím víceji hájena bude, poněvadž ve všech takových obvzláštních případnostech [Fällen und Gegenständen], na které takové poznamenání robot patrně [ausdrücklich] něco jiného nežli tento patent vyměřuje, se nemá tento patent, nýbrž toto poznamenání robot za pravidlo [zur Richtschnur und Massregel] držeti.

Za šesté: Jakož my tedy na společné [gesammte] gruntovní vrchnosti naši nejmilostivější důvěrnost skládáme, že oni ani přes to, co jejich, své starodávné robotní povinnosti sobě vyvolující poddaní až dosavád k vykonání měli, ani přes to, co tento patent pro takový poddaný, kteří ty v něm vyměřené nové robotní povinnosti sobě vyvolejí, vykazuje, následovně taky ani přes to, co svým časem poddotknuté poznamenání robot sebou přinášeti bude, něco víceji od poddanýho žádati, ani jej k nějakým obtížnějším povinnostem přidržovati a nutiti [zu etwas härterm anstrengen] nebudou; tak my taky všem poddacím obcím a samojediným [einzelnen] poddaným tuto nejpřísněji poroučeti ráčíme, aby oni ty dle svého vyvolení, neb kde oni jedno neb druhé sobě vyvoliti nechtějí, dle našeho nejvyššího ustanovení [Ausspruch] jim příslušející, svým časem skrze již poddotknuté poznamenání robot písebně svou jistotu obdržeti mající pravé robotní povinnosti svým vrchnostem co nejvěrněji a nejpilněji vykonali, a jim taky náležitou poslušnost proukázali. Kdyby ale předce

za sedmé, jeden neb druhý poddaný proti všemu nadání neposlušný neb odporný [stützig] býti měl, tak my na všechen spůsob nejmilostivěji dovolujeme, aby se takovýmu poddanýmu nějaký, s jeho proviněním se srovnávající trest uložil, při neseznalém polepšení [bei nicht bezeigter Besserung] ale krajskýmu úřadu o tom známost se učinila [angezeiget], následovně aby takový poddaný dáleji a ostřeji potrestán býti mohl.

Za osmé: Neméně připouštíme tudy vrchnostem, že oni nápodobnýho trestuhodnýho poddanýho s povolením [Genehmhaltung] našeho krajskýho úřadu, kterýžto však našemu královskému zemskému gubernium o tom správu dáti má, do kázního a trestního domu [in das Zuchthaus] odevzdati mohou.

Za deváté: Takoví poddaní, kteří by od nynějšího času proti svým vrchnostem nepravé žaloby a stížnosti [ungegründete Klagen] vedli, tudy ale čas marně [in Müssiggang] tratili, neméně své jmění rozhazovali [versplittern], a posledně docela

v skázu přijíti mohli, mají s veřejnou prací, s arrestem, v železích a poutech [mit öffentlichen Strafarbeiten in Eisen und Banden], v kázním domě [Spinnhaus], s šancovním dílem [Festungsbau], s zhozením z hospodářství [Abstiftung vom Haus und Hofe], a dle povahy okolostojičností [gestalterdingen] ještě s ostřejším trestem stíháni býti.

A v tom pozůstává naše dokonalá a milostivá vůle. Dán v našem hlavním a sídelním městě Vídni třináctého dne měsíce srpna, léta páně tisícího sedmistýho sedmdesátýho pátýho, království našich třicátýho pátýho.

Maria Theresia (L. S.)
Henricus Comes à Blümegen,
Reg. Boh. Supr. & A. A. pr. Cancellarius.

Ad Mandatum sacrae Caesareae Regiae
Majestatis proprium.
František Salezius z Greiner.

536.

Promluva,

kterak dvorský komisař při vyhlašování robotního patentu po Čechách měl osloviti shromážděné zástupce poddaných (19. srpna 1775).

K slavnému vyhlašování robotního patentu po krajích v Čechách byl od císaře Josefa 19. srpna 1775 zřízen generál hrabě Olivier Wallis za dvorského komisaře. Pro něho byla ve Vídni sepsána následující promluva o dvou byrokratických periodách, kterou měl účinkovati na pobouřené mysli poddaného lidu. Německý text našel jsem v hraběcím archivě Jindřichohradeckém (1273, 85), český leží v archivě Českého Musea; oba jsou tištěny ve stejné úpravě, každý na dvou listech foliových, bez udání roku a tiskárny, s císařským orlem v čele, na konci jest menší orel na podstavci opatřeném písmeny M. T. (Maria Theresia). Podávám zde obojí text na památku, kterak úředník v residenci domníval se, že se může k lidu mluviti. — Níže na str. 510—516 najdou se dvě řeči, kterak rozumný komisař hr. Wallis skutečně mluvil k úředníkům a k lidu; sotva najde se kdy větší kontrast mezi předpisem zpozdile stylisovaným a mezi obratným jeho provedením.

Allerhöchst angeordnete Anrede von der Kundmachung des Robotpatentes für das Königreich Böhmen allergnädigst abgeschickten kais. kön. Hofcommission an die zu diesem Ende im Namen gesammter Unterthanen einberufene Dorfrichter und Gemeindeputirte.

Obgleich die seit einiger Zeit verschiedentlich, und besonders noch letzter Hand von dem Landvolke gegen seine

Nejmilostivě nařízené napomenutí, které od vyslané císařské královské dvorské kommissí v čas prohlášení robotního patentu pro království České vesnickým rychtářům a jiným jménem společných obcí k tomu cíli a konci povolaným poddaným přednešeno bylo.

Ačkoli by ty před nedávným časem rozličně a taky posledně od sedlského lidu proti svým vrchnostem a představe-

Obrigkeiten und vorgesetzte Kreisämter ausgeübte Robotswidersetzlichkeiten die Schärfeste Bestrafung billig verdieneten: so wollen jedennoch Ihre Mt. aus mildester Rücksicht, dass vielleicht mehr Irrwahn, als Bosheit, zu selben Anlass gegeben, demselben für diesmal noch Gnade für Recht widerfahren lassen.

Allerhöchst dieselbe haben nach Massgab der bestehenden vorigen Generalien die hergebrachte Robotschuldigkeiten gegenwärtig so, wie es das Wohl dero Unterthanen, und zugleich die Aufrechthaltung der Dominien vor anjetzo erfordert, ausgemessen, und erklären darüber Dero gnädigste Willensmeinung des näheren in dem hier beigelegten Patente, mit dem gnädigst und ernstlichen Befehl, dass dieser Vorschrift von jedermänniglich, so es betreffen mag, auf das genaueste um so gewisser nachgelebet werden solle, als gegen die Zuwiderhandelnde ohne alle weitere Nachsicht unfehlbar nach der äusersten Strenge verfahren werden würde, somit jedermänniglich im Uebertretungsfalle das sich, und nach den Umständen auch den seinigen zuziehende Unglück lediglich sich selbst beizumessen hätte, nachdem künftig Niemand mit der Unwissenheit der allerhöchsten Willensmeinung sich wird entschuldigen, noch einiger Irrwahn oder fälschliche Ueberredung nach dieser feierlichen Kundmachung hierunter mehr wird statt haben können.

ným krajským ouřadům z příčiny povinných robot prokázané odpornosti nejostřejší trest zasloužily, nicméně ale předce Její císařsko-královská Milost z nejmilostivějšího ohledu, že snad takové protivenství víceji z nějakého omylného oumyslu, nežli z lehkovážnosti povstalo, nejdobrotivěji ustanovila, takovýmu lidu tenkráte ještě místo práva milost popříti dáti.

Nejvýš poddotknutá Milost císařsko-královská ráčila tedy dle pozůstávajících veřejných rozkazů ty od starodávna obyčejné robotní povinnosti přítomně tak, jakžto prospěch jich poddaných, a při tom zachování vrchnosti tohoto času pohledává, vyměřiti, a vyjadřuje patrně strany takového vyměření svou nejmilostivější vůli v tomto zde přiloženým patentu s přísným poručením, aby se jeden každý takového, kohokoli se tejkati mohoucího zřízení co nejpříkřeji a tím více zachoval, čím více takový, který by proti tomu jednal, beze všeho dalšího prominutí neomylně s největší ostrostí stíhán bude, a tak v případu nějakého přestoupení na sebe a dle okolostojičností i taky na své příbuzný se vztahující neštěstí jedině sám sobě přičítati musí, poněvadž budoucně žádný s nevědomostí nejvyšší vůle a mínění se ani vymlouvati, ani předstírání nějakýho omylnýho oumyslu neb nepravého přemluvení po tomto slavném prohlášení se více připustiti mocti nebude.

537.

Promluvy dvě,

kterými dvorský komisař general hr. Olivier Wallis při slavném vyhlašování robotního patentu v Černém Kostelci dne 4. září 1775 oslovil předně hospodářské úředníky a pak zástupce poddaných.

Srovnej krátkou promluvu, tištěnou zde str. 508 č. 536., která byla dvorskému komisaři k témuž účelu úředně předepsána.

Anrede, welche der k. k. Principalkommissarius Graf Olivier von Wallis, k. k. wirklicher Kammerer, Ritter des Theresianischen Ordens, General-Feldwachtmeister und Obrister über ein k. k. Infanterie-Regiment, an die Wirthschafsbeamte in dem Schlosse Schwarz-Kostelətz, des Kauřžimer Kreises im Königreiche Böheim, am 4. September 1775 gehalten hat. Gedruckt mit Genehmigung einer k. k. Censur.

Meine Herren! Sie werden erfahren haben, wozu Ihro Majestät die Kaiserin, unsere allergnädigste Frau, diese mir aufgetragene Kommission bestimmet habe. Ich habe sie zusammen rufen lassen, um alles ihnen umständlich sagen zu können, und zugleich von ihnen zu vernehmen: ob sie das, was ihnen vorgetragen worden, wirklich begriffen haben?

Meinem allerhöchsten Auftrage zur Folge eröffne ich dann ihnen, meine Herren, den allerhöchsten Willen unserer allerdurchläuchtigsten Monarchin durch Bekanntmachung der gesetzmässigen Verordnung: wie in Zukunft die Robotschuldigkeiten der Unterthanen gegen ihre Grundobrigkeiten bestimmet werden sollen. Sehen sie mich als den bevollmächtigen Minister unserer allerdurchläuchtigsten Landesfürstin an. Ich betrachte sie als Vorsteller ihrer respectiven Principalen, in deren Namen sie bei diesem Geschäft erscheinen.

Vermutlich werden sie alle wohlbegreifen, dass die Pflichten der Menschen nach dem Maass ihrer Kräfte bestimmet werden müssen, damit die Kräfte selbst durch Überspannung nicht geschwächet werden, sondern fortdauren und immer ihrer Bestimmung entsprechen können.

Die Stärke oder Schwäche eines jeden Thiers wird bei seiner Belastung zu Rathe gezogen, man bemerket alle Tage, wie bei der Bespannung eines ungleichen Pares die Zugstränge dem stärkern Thiere kürzer und schärfer angezogen werden, um dadurch dem schwächren die Last zu erleichtern.

Dies thut der Bauer, meine Herren, in Ansehung seiner Pferde oder Ochsen. Verdienen dann Menschen anders behandelt zu werden? Das Patent, welches ihnen izt vorgelesen und zur Nachachtung mitgegeben wird, worin der allerhöchste Wille enthalten ist, hat nichts anders zu Grunde, als dass die Schuldigkeiten nach dem Maass der Kräfte oder des Vermögens bestimmet werden sollen. Der Steuerfuss zeiget das Vermögen an, und das Vermögen ist die Richtschnur aller Schuldigkeiten, die ein Mensch dem andern zu entrichten oder zu leisten hat.

In traue ihnen also, meine Herren, zu, dass sie die allerhöchste Verordnung wohl begreifen und dass sie sich den wahren Sinn der allergnädigsten Willensmeinung gehörig vorstellen und sich überzeugen werden, dass Ihro Majestät unsere allergnädigste Frau nichts anders, als die allgemeine Wohlfahrt zur Absicht habe.

Ich glaube nicht, dass einer unter ihnen sei, der es nicht erkennen wird, dass der Bauer die Grundfeste des Landes sei, und dass also Ihro Majestät, dann den Grundobrigkeiten, wie nicht minder ihnen selbst, meine Herren, daran gelegen sein müsse, alle Sorge, ja allen Fleiss dahin zu verwenden, dass der Bauer erhalten, und nach und nach in bessere Umstände versetzet werde. Gehet der Bauer zu Grunde, so glauben sie es nur, dass auch alles, was nicht Bauer ist, zu Grunde gehen müsse.

Auf sie kömmt es an, zu dieser wichtigen Unternehmung das meiste beizutragen. Sie leben mit dem Bauer, sie sind beständig mit ihm, und das Gesatz kommt begreiflich oder unbegreiflich durch sie an ihn. Machen sie es ihm fasslich, gewinnen sie erst sein Zutrauen: dann, glauben sie gewiss, wird ihm alles möglich sein; so lang aber der Bauer sie noch hasset, so haben sie freilich einen harten Stand mit ihm. So war es auch noch allzeit in der Welt, dass verhasste Führer nur so lang ihre Untergebenen nach ihrem Willen gelenket, als ihre Gewalt und Übermacht wirksam war; und ein geringer Zufall hat oft die Gewalt vereitelt, dann war auch alles verloren. Wohingegen die Liebe und Zutrauen ein unzerreissliches Band zu allen Zeiten zwischen Befehlen und Gehorchen geknüpfet hat.

Aber ich höre sie sagen: der Bauer ist dumm, er ist boshaft, er ist lüderlich, wir können mit ihm nichts ausrichten; die Gaben sind zu gross, er kann sie nicht erschwingen, dies erschöpfet ihm seine Kräfte; mithin haben wir eine betrübte Lage vor uns.

Ich sage es mit ihnen, der Bauer ist theils dumm, er ist in einigen Stücken zuweilen boshaft; er ist vielleicht öfters träge; und ich gebe auch zu, dass nur ein unwissendes, ein dummes Volk sich von jeher, wenn es gedrücket war, empöret hat. Aber die Antwort, die ich hierüber ihnen und mir selbst geben muss, kann nichts als Mitleid und Nachsicht erregen.

Sie, meine Herren, werden es mit mir gestehen, dass wir Menschen allzeit nur so gewesen sind, als uns die Erziehung hergestellet hat; der Erziehung haben wir Religion, Sitten, ja sogar Gesund- und Kranksein zu verdanken. Wir können nicht anders werden, als so, wie wir erzogen oder geführet werden.

Betrachten sie einmal die Erziehung des Bauers; und wer soll dies besser kennen, als sie, die sie stets unter den Bauern sind? wächst er nicht auf, dem Viehe gleich? Ohne Nachdenken, und ohne die Pflichten gegen Gott, viel weniger gegen seinen Landesherren zu wissen! Können sie sich noch wundern, dass er dumm, träge und boshaft ist? Glauben sie es nur, dass gemeiniglich Dummheit mit Bosheit und Trägheit sich zu vergesellschaften pfleget.

Sehen sie, meine Herren, wie beklagenswürdig der Bauer ist! Er befindet sich wider sein Wissen und Willen in diesem Zustande, der ihm selbst schädlich und seiner Schöpfung zuwider ist; diese hat ihn als Menschen geboren werden lassen, aber die Erziehung hat den Zweck verfehlt, und ihn beinahe zu einem Thiere gemacht. Dahero werden sie, meine Herren, die Nothwendigkeit erkennen, dass je dümmer der Bauer ist, er um so vernünftiger behandelt werden müsse. Gleich einem ungestalten Klotze, je rauher dieser ist, je geschickter muss die Hand des Künstlers sein, wenn ein Bild daraus gehauen oder geschnitzet werden soll.

Wir müssen über alles dies noch die Abgaben des Bauern im gehörigen Gesichtspunkte betrachten.

Sie, meine Herren, werden mit mir eingestehen, dass alles das, was man an andere geben oder für andere verrichten muss, eine Abgabe sei. Berechnen sie einmal seine Abgaben; setzen sie genau alles zu Papier, das was er an den Landesherren geben muss auf die eine Seite, und auf die andere Seite was er an seinen Grundherren, an seinen Pfarrherrn, an den Beamten, an die Bettler von aller Art gibt oder für alle thut; schlagen sie dies alles nach einem billigen Preise zusammen, ziehen sie alles dies in eine Summe, damit sie das wahre Bild aller seiner Pflichten vor Augen haben: ich versichere, sie werden darüber erschröcken, und ich traue ihnen so viel Empfindsamkeit zu, dass sie mit dem Bauer Mitleid haben werden.

Alles das, was ich gesagt habe, meine Herren, ist Wahrheit. Und dass Ihro k. k. apost. Majestät selbst davon überzeuget sind, können sie aus der löblichen Veranstaltung ersehen, die allerhöchstdieselben treffen lassen. Für eine bessere Erziehung wird allerhuldreichest gesorget; die Gaben werden gemindert, in der Ordinari-Steuer ist Nachlass, die Schuldensteuer, der Viehaufschlag und Fleischkreuzer fallen weg: in Wahrheit eine namhafte Erleichterung!

Izt kömmt es also grösstentheils auf sie an, zum Besten der allgemeinen Ruhe wirksam und Ihro Majestät allerhöchsten Willensmeinung beförderlich zu sein. Und dass sie sicher das Ziel erreichen, so verwenden sie alles, um das Zutrauen des

Unterthans erst zu gewinnen, welches sie vor allem haben müssen, wenn sie ihn gehörig leiten wollen. Werden sie aber durch ein gehässiges Betragen gegen den Unterthan ihm selbst gehässig, so befördern sie das Verderben ihrer Herren und ihr eigenes selbst, und ziehen sich das gerechte Missvergnügen und die Ungnade unserer allergnädigsten Frau zu.

Um aber das Zutrauen sicher zu gewinnen, so befleissen sie sich, die Unwissenheit zu belehren; haben sie Geduld mit derselben, üben sie sich in der Nachsicht, unterstützen sie die Unvermögenheit, so viel es möglich; seien sie gerecht und billig; haben sie die Pflicht der Menschenliebe vor Augen, zeigen sie es im gehörigen Maass dem Bauer in allen Umständen; überzeugen sie ihn, dass sie an allen seinen Schicksalen theilnehmen; seien sie gegen ihn leutselig, gesprächig und gütig, nicht aber grob, stolz und hochmüthig. Mit einem Worte, sehen sie ihn als ihren Nebenmenschen und Christen an! Und denken sie dabei, dass, wenn kein Bauer wäre, sie auch kein Brod hätten, und höreten auf Beamte zu sein.

Werden sie künftighin alles dieses befolgen, und den Beschwerden des Unterthans durch gerechte Vorträge an ihre Grundherren abhelfen: so bin ich gewiss, dass wir Ruhe im Lande haben werden.

Allemale, meine Herren, kömmt es auf ihren Vortrag an, nach welchem der Herr für oder wider den Unterthan schliesset; sind sie also dem Unterthan getreu, so sind sie es gewiss auch ihrem Herrn, dem es unmittelbar an Erhaltung des Unterthans gelegen sein muss. Und werden sie wohl behaupten können, dass ein Knecht seinem Bauer getreu bleibt, wenn er seine Ochsen oder Pferde veruntreuet oder nur vernachlässiget?

Alles dieses merken sie sich wohl, meine Herren; ihre theuern Pflichten, ihr Gewissen und die Religion fordern es. Ich empfehle und befehle es ihnen im Namen Ihrer Majestät, und ich hoffe, dass sie in allem und jedem den schuldigen Gehorsam und die Nachachtung zu Folge der allerhöchsten Willensmeinung ohne Verdrehung derselben, ohne Wider- und Ausrede, ohne Ausflüchten oder anderen Entschuldigungen zeigen, und sofort andurch das allgemeine Beste des Vaterlandes mit allen Kräften als ehrliebende Patrioten und getreue, gewissenhafte Beamte herstellen, befördern und befestigen helfen werden.

Anrede bei ebenderselben Gelegenheit an die Bauern.

Meine lieben Leute, ihr werdet es selbsten anerkennen müssen, weil ihr Menschen seid und als Menschen und Christen von dem Guten und Bösen die Erkenntniss habt, wie unsere allergnädigste Frau nicht anderst, als wider euer Betragen erzörnet, und dies gerechtest erzörnet sein sollte; euer Betragen hätte es gewiss verdient. Da aber Ihro Majestät alles das begangene sträfliche Betragen mehr

euerer Unwissenheit und eueren üblen Begriffen zurechnen, so ziehen Sie Gnade gegen euch der Strenge vor.

Saget mir, meine Leute! ihr seid alle Väter, wie ich mich versehe: was werdet ihr mit eueren Kindern machen, denen ihr etwas aus Gnade verspricht, wenn die Kinder sonach dasselbe mit Ungestüm und Grobheit oder gar Gewalt von euch fordern wollten? werdet ihr sie nicht züchtigen? Sprechet selbst darüber. Sehet also, dass Ihro Majestät gegen euch gnädiger ist, als ihr selbsten gegen euere Kinder sein würdet; euer gewiss gottloses Betragen wird euch vergeben, und das Versprochene dennoch ertheilet; soll euer Herz nicht darüber bluten, dass ihr es nur gewagt habet, unsere allergnädigste Landesmutter so gröblich zu beleidigen?

Ihr habt es also schon lang vernommen, dass in Zukunft mit eueren Schuldigkeiten gegen euere Herrschaften eine Änderung geschehen soll. Nun solches ist auch bereits wiederholt bekannt gemacht worden; euere Ungeduld hat es aber nicht erwarten können, weilen ihr nicht im Stande seid zu begreifen, was für Überlegung und Zeit es erfordere, in einem ganzen Lande eine neue Einrichtung zu treffen, die, soviel es möglich, einem jeden Bauer angemessen sein solle.

Stellet euch vor, was für Zeit und Fleiss es erfordere, wenn man nur einen einzigen Bauerngrund behörig einrichten will; macht euch diese Vorstellung von einem ganzen Dorfe, von einer Herrschaft, von einem Kreise, und endlich von einem ganzen Lande; überleget ihr, und hättet ihr dies überleget, so kann ich es nicht glauben, dass ihr einen Aufruhr, der Gott beleidigt und so viel Menschen unglücklich gemacht hat, hättet ausüben können. Und wie weit hat die Unbesonnenheit einige unter euch verführet? sie wollten Freiheit haben, ein Ding, so sie gar nicht verstehen oder begreifen können. Wie begreifet ihr die Freiheit? ihr verstehet unter der Freiheit einen freien Willen, nämlich dass man thuen kann, was man will. O ihr unbedachtsamen Menschen! Wo ist ein solches Land in der Welt, da man thun kann, was man will? nennet mir eines; ich und ihr, wir werden keines wissen; in der ganzen Welt sind Menschen Gesetzen unterthan, und in der ganzen Welt sind Obrigkeiten, die auf die Befolgung der Gesetze oder der menschlichen Pflichten Acht haben müssen. Und das nämliche sind euere Obrigkeiten, euere Beamte eben in diesem Lande; ihr seid ihnen also alle Hochachtung und Ehrenbitigkeit schuldig. Ich will euch aber die Freiheit begreiflich machen und zeigen, was sie ist; wir alle haben sie, die heisset Gutes thuen und das Böse meiden; und ich weiss, ihr alle seid im Stande zu begreifen, was gut und böse ist; ohne dieses ist keine Freiheit. Alles thuen zu können, was man will, das ist Tollheit und die grösste Narrheit, die ein Mensch begehen kann, und vor einer solchen Freiheit bewahr uns Gott alle.

Auch haben einige geglaubet, dass alle Roboten, alle Schuldigkeiten gegen eine Herrschaft aufhören sollen; dies ist wieder nichts als Unsinn und die tolleste

Einbildung, die man sich nur machen kann. Die Herrschaften haben Meierhöfe und Felder, diese müssen ebensogut bestellt werden, wie die eurigen; eine Herrschaft geniesset von dem Getreide, so auf dem herrschaftlichen Felde wachset, nicht mehr als ein anderer Mensch; an 6 oder 7 Strichen hat ein jeder Herr genug, wie ein anderer Mensch. Nun frage ich euch, wer geniesset das andere Getreid? geniesset es nicht der Soldat? der Bürger in der Stadt? ihr, wenn es euch mangelt? und alle übrige Menschen, die den Acker nicht bauen, und die so nothwendig auf der Welt sind, wie ihr. Sehet den Unsinn! Endlich, glaubet ihr dann, dass ihr euch zu gute thuet, wenn ihr eueren Herrschaften Schaden zufüget? Die Herrschaften sind euere Väter, und ihr seid ihre Kinder; euer Wohl ist zusammen nicht anderst verbunden, als das Wohl eines Vaters mit seinen Kindern; und habt ihr wohl in einem Dorfe ein Beispiel gesehen, dass, wo Vater und Kinder untereinander in Zwietracht gelebet haben, sie nicht beide zu Grunde gegangen wären? Dies lehret uns ja der Glaube, dass, wo Friede ist, da ist Gott, wo aber Unfriede und Hass wohnet, da ist nichts anderes als Verderben.

Dieses allerhöchste Patent, das euch gleich vorgelesen und begreiflich gemachet worden, und die darinnen nach eurem Vermögen bestimmte künftige Schuldigkeit wird also unter euch den Frieden stiften. Es ist darinnen Gnade und Gerechtigkeit enthalten, welche euch unsere allergnädigste Frau zufliessen lassen; nebstdeme ist auch bekannt, dass in der Ordinari-Steuer 6 fl. auf den Angesessenen nachgelassen worden, und überdies wird die Schuldensteuer, der Fleischkreuzer und Viehaufschlag behoben werden.

Sehet Gnade vor euch, ihr Leute. Und dies erheischet neue Liebe, Dankbarkeit, Treue und Gehorsam gegen Ihro Majestät, unsere allergnädigste Frau, nicht minder gegen euere Herrschaft; und wenn ihr alles das nicht anerkennen solltet, so würde ich selbst glauben müssen, dass ihr keine Menschen seid. Was hättet ihr alsdann anderes zu gewarten, als dass ihr unsere allergnädigste Majestät äusserst beleidigen und zwingen würdet, euch als Unmenschen, als gottlose Rebellen zu behandlen und mit euch nach aller Strenge der Gesetze und nach der von Gott dem allmächtigen verliehenen Gewalt zu verfahren, welche gewiss nichts anderes als euer Verderben nach sich ziehen müsste.

Ich hoffe dann, ihr habt mich wohl in allem vernommen und begriffen, nicht minder das kais. Patent in allen Articuln, welches euch alles umständlich erörtert hat; es wird solches jeder Gemeinde mit nach Haus gegeben, damit ihr euch nach solchem in allen wie zu verhalten wissen sollet.

Endlich von allem dem, was das Patent enthält, und was ich euch als kais. königl. von beiden Ihro Majestäten hierzu deputirter Kommissarius in Begleitung des gegenwärtigen Herrn Kreishauptmanns als Konkommissarii erinnert und anbe-

fohlen habe, sollet ihr eueren Gemeinden bei euerer Zurückkunft umständlich und klar belehren, benachrichtigen, und die Nothwendigkeit des schuldigen Gehorsams in allen Stücken nach der allerhöchsten Willensmeinung Ihro Majestät zu ihrem selbsteigenen Besten und Vortheil begreiflich machen, umständlich und wahrhaft vorstellen und betheueren, dass diese Publikation, wo ihr Deputirte als eigentliche Zeugen berufen worden seid, in euerer Gegenwart nach der allerhöchsten Willensmeinung auf eine feierliche Weis vor sich gegangen, wofür ihr bei der selbsteigenen Verantwortung zu haften haben sollet.

Gedruckt bei Johann Thm. Höchenberger auf der kleinen Seite im sogenannten Bade.

Výtisk na čtyřech foliových listech chová se v archivě Českého Musea. — V čele toho tiskopisu na místě znaku zemského nebo císařského jest ocelorytina, na níž viděti jest tři drobné obrázky (cvičení vojenské, obchod přesmořský a polní hospodářství), nad nimi odznaky kněžské a vojenské, nad nimi korunu knížecí a nejvýš božské oko.

538.

Z robotního patentu,

vydaného pod datum 7. září 1775 pro markrabství Moravské.

Zdělán byl podle robotního patentu vydaného 13. srpna 1775 pro království České, při čemž obnosy kontribuce, ke kterým byly vázány nové výměry roboty v Čechách, přepočteny byly na jiný způsob. V Moravě kontribuce sněmem povolovaná byla ukládána na lány, tak jako v Čechách na usedlosti, a r. 1775 činila 66 zl. 27 kr. z lánu, tedy více než v Čechách z usedlého (57 zl.). Ale robotní patent v Moravě nařídil stejnou robotu k menším částkám kontribuce, nežli bylo ustanoveno v Čechách; ku př. potažná robota počínala se potom v Moravě již při 8 zl. 45 kr. kontribuce, a v Čechách teprve při 9 zl. 30 kr. — O přípravách k vydání robotního patentu do Moravy vypráví podle úředních akt Grünberg, Bauernbefreiung II. 267—270.

Srovnáme-li podrobně oba texty robotních patentů, vydaných pro Čechy a pak pro Moravu, vidíme, jakým způsobem byl tento vyhotoven z onoho; shledáme totiž, že v patentě vydaném pro Čechy byly na několika místech provedeny potřebné změny, dílem formálné, dílem i věcné, ostatně pak celý text zdělaný pro Čechy vydán byl také pro Moravu, jak německý tak i český, i se všemi jazykovými poklesky. Titul zní: „Robotní patent pro markrabství Moravské, vydaný 7. dne měsíce září roku 1775.“ Obojí text moravského patentu, německý i český, tištěn byl každý zvlášť ve Vídni u Jana Tomáše z Trattnern, c. kr. dvorského impressora, a vyšel ve foliových sešitech o 20 listech.

Rozdíly moravského patentu naproti patentu vydanému pro zemi Českou jsou tyto:

V úvodě (viz výše na str. 488) byla vypuštěna zmínka o patentě z 18. února (1775), který nařizoval sestavení nových urbářů po Čechách, ale Moravy se netýkal.

V nadpise článku I. chybné slovo českého textu „O vyměřených“ bylo opraveno a nahrazeno správným výrazem „O vyměření“; jest to jediná jazyková oprava, kterou jsem našel v českém textě moravského patentu.

V článku I. paragrafu 1. (I. 1.) vypuštěna byla zmínka o Vynaučení, kteréž bylo vydáno ke zdělávání urbářů v Čechách, a rovněž odpadla zmínka o něm v paragrafu 2., kterýž byl i jinak předělán, a zní v moravském patentě takto:

(I. 2.) Za druhé: Tyto klassy se s těmi, které se v království Našem dědičném Českém ustanovily, dle pozůstávajících rektifikatorních základů vyrovnaly [nach den bestehenden Rectificationsgrundsätzen ausgeglichen], a v markrabství Našem dědičném Moravském jedině podle kontribučního platu jiného, totiž přítomnýho 1775. roku vyměřily, v kterým se na každý rektificirovaný celý lán 66 zl. 27 kr. vypsalo a na poddanýho rozvrhlo.

V paragrafu 3. (I. 3.) slova „v kontribuční knížce militárního roku 1773“ změnila se pro Moravu a zní tam takto: „z té do jeho kontribuční knížky na přítomný rok vnešené kontribuční částky“.

Paragrafy 5.—8. prvního článku (I. 5.—8.), jež určují *míru roboty* a tištěny jsou zde str. 490—491, byly pro Moravu přepracovány, a dostaly v moravském robotním patentě toto znění:

Za páté: Takoví poddaní, kteří až dosavád povinni byli, jenom pěší robotu vykonávati, zůstanou taky budoucně pouzí ruční neb tak nazvaní pěší robotíři; jakož i taky ti, kteří sice až dosavád s potahem robotovali, podle té na přítomný rok učiněné vrchnostenské subreparticí ale na celoroční kontribucí víceji, nežli 8 zl. 45 kr., by k odvádění byli neměli, budoucně nikoli k potažní robotě, nýbrž jedině k té jim tudy následujíc vyměřené [zu der ihnen hier nachfolgend ausgemessenen] pěší robotě přidrženi býti mohou.

Za šesté: Pouzí *pěší robotíři* nebudou víceji robot budoucně k vykonání míti, nežli co tudy následuje, totiž:

Podruh neb podruhyně ročně vesměs [überhaupt] s jednou osobou třináct dní.

Dům držící poddaný, který by podle subreparticí na přítomný rok na celoroční kontribucí přes 52½ kr. k odvádění byl neměl, ročně vesměs s jednou osobou šest a dvacet dní.

Který by dle nadpravené subreparticí na přítomný rok víceji, nežli 52½ kr. k odvádění byl měl, však přes 2 zl. 37½ kr. k odvádění byl neměl [nicht über … zu entrichten gehabt hätte], s jednou osobou týhodně jeden den.

Který by dle nadpravené subreparticí na přítomný rok víceji, nežli 2 zl. 37½ kr. k odvádění byl měl, však přes 4 zl. 22½ kr. k odvádění byl neměl, s jednou osobou týhodně půl druhýho dne.

Který by dle nadpravené subrepartici na přítomný rok víceji, nežli 4 zl. 22½ kr. k odvádění byl měl, však přes 6 zl. 33¾ kr. k odvádění byl neměl, s jednou osobou týhodně dva dni.

Který by dle nadpravené subrepartici na přítomný rok víceji, nežli 6 zl. 33¾ kr.

k odvádění byl měl, však přes 8 zl. 45 kr. k odvádění byl neměl, s jednou osobou týhodně půl třetího dne.

Který by dle nadpravené subreparticí na přítomný rok víceji, nežli 8 zl. 45 kr., a cokoli přes to k odvádění byl měl, s jednou osobou týhodně tři dni.

Za sedmé: Všechni takoví poddaní, kteří až dosavád buďto s potahem jedině robotovali, nebo potažní a pěší robotu vykonávali, a na přítomný rok dle vrchnostenské subrepartici na celoroční kontribucí víceji, nežli 8 zl. 45 kr. by k odvádění byli měli, zůstanou i taky budoucně *potažní robotíři.*

Za osmé: Potažní robotíři nebudou víceji robot budoucně k vykonání míti, nežli co tuto následuje, totiž:

Poddaný, který by dle nadpravené subrepartici na přítomný rok na celoroční kontribucí víceji, nežli 8 zl. 45 kr. k odvádění byl měl, však přes 13 zl. 7½ kr. k odvádění byl neměl, s jedným potažním hovadem týhodně tři dni.

Který by dle nadpravené subrepartici na přítomný rok víceji, nežli 13 zl. 7½ kr. k odvádění byl měl, však přes 26 zl. 15 kr. k odvádění byl neměl, s dvouma potažníma hovadama týhodně tři dni; a od sv. Jana až do sv. Václava pěší robotu s jednou osobou týhodně jeden den.

Který by dle nadpravené subrepartici na přítomný rok víceji, nežli 26 zl. 15 kr. k odvádění byl měl, však přes 39 zl. 22½ kr. k odvádění byl neměl, s třema potažníma hovadama týhodně tři dni; a od sv. Jana až do sv. Václava pěší robotu s jednou osobou týhodně dva dni.

Který by dle nadpravené subrepartici na přítomný rok víceji, nežli 39 zl. 22½ kr., a cokoli přes to k odvádění měl, s čtyrma potažníma hovadama týhodně tři dni; a od sv. Jana až do sv. Václava pěší robotu s jednou osobou týhodně tři dni.

V článku II. paragrafu 9. lhůta ku přijetí nových robot, která v Čechách byla ustanovena do dne 16. měsíce října (1775), v moravském patentě byla položena na den 16. měsíce prosince, což v tomto paragrafu vyřčeno třikrát, a opakováno také ještě v paragrafích 10. a 12. téhož článku II. Krom toho kdež robotní patent v druhém odstavci paragrafu 9. téhož článku II. ustanovil v Čechách první pondělí následujícího měsíce listopadu (1775) za lhůtu, do které všichni poddaní museli zůstati při staré robotě, tam patent moravský má první pondělí měsíce ledna 1776 jakožto lhůtu, do které všichni poddaní měli vykonávati staré roboty, tehdáž obvyklé.

V článku V. paragrafu 8. robotní patent vydaný pro zemi Českou nařídil, že daleké fůry nikdy nemají se vysílati z království Českého do jiné země; moravský patent na tom místě zapovídá posílati daleké fůry „z markrabství Našeho Moravského".

Datum moravského patentu robotního jest ve Vídni dne 7. září 1775. Podpisy na něm jsou tytéž, jako na patentě vydaném do Čech.

Tištěné exempláře robotního patentu moravského, český i německý, byly mi půjčeny do Prahy z moravského zemského archivu v Brně ochotou archiváře doktora B. Bretholze.

K slavnému vyhlašování robotního patentu po Moravě byl dne 19. září zřízen za dvorského komisaře generál Richard d'Alton; kterak si tento komisař počínal při vyhlašování patentu v říjnu 1775, a později r. 1776 při utišování nepokojů selských, popsali krátce současní historikové Pilař a Moravec (Moraviae historia, III. 385, 386).

539.

1775, 30. prosince: Knížecí Schwarzenberská účtárna poučuje Bezského správce, kolik peněz a ovsa má se dávati z důchodu dalekým fůrám.

Nota an das hf. Bzyer Verwalter-Amt.

Da das allerh. ergangene neue Robotspatent ddo. 13. Aug. 1775 deutlich und ausdrücklich saget, dass denen sog. weiten Robotsfuhren (welchen bishero patentmässig täglich 7 kr. und 2a Haber abgefolgt werden mussten) hinführo nichts mehr, als für jede Übernachtung 7 kr., und auf 1 St. Pferde 1½ nö. Masl Haber, deren 32 auf 1 nö. Metzen gehen, gegeben werden sollen; so ergehet hiermit Hofbuchhalterei-Seits an ihn Verwalter der Auftrag, von nun an derlei 2spännigen Robotfuhren, NB. nur für jede Übernachtung (weil 1½ nö. Masl accurate 2 böhm. Masl betragen), gar nichts mehr, als 1 böhm. Achtl Haber und 7 kr. Geld abzufolgen. Mithin wenn ein Unterthan auch wirklich 3 Täge mit derlei weiten Fuhren zubrächte, so wird ihm derlei Gebühr, weil er den 3. Tag nicht mehr übernachtet, sondern zu Hause kommt, jedesmal nur für zwo Übernachtungen abzureichen obliegen. Sig. Wittingau den 30. Dec. 1775. Hochf. Hofbuchhalterei.

V knìž. archivě Třeboňském VI. Gβ. 36. — Robotní patenty z r. 1717 (výše str. 96) i z r. 1738 (str. 186) předpisovaly souhlasné, že při dalekých fůrách z roboty konaných vrchnost má dávati denně pacholkovi 7 krejcarů a na každého koně jednu mírku ovsa; tedy na pár koní přišly denně 2 mírky, rozumí se české. Robotní patent z 13. srpna 1775 (V. 6., výše str. 501) podržel týž plat 7 kr., a obrok vyslovil v míře dolnorakouské, totiž ustanovil ovsa na každého koně na den 1½ dolnorakouské mírky, kterých šlo 32 na měřici. Účtárna Schwarzenberská míní, že dříve dávaly se denně 2 osminy (Achtel) ovsa (na dva koně), a příště že náleží dávati jen 1 českou osminu na pár koní za den. Vězí v tom snad nedorozumění, jež mohlo povstati z neustálenosti malých dílců, na které se dělila rakouská měřice; podle robotního patentu z 13. srpna 1775 šlo na měřici 32 mírek, a podle § 13. patentu o kontribučenských sýpkách z 9. června 1788 16 mírek (Massel).

540.

1776, 27. července: Předpis knížete Josefa Schwarzenberka, jakým během úředním má se pokračovati, když poddaný žádá za propuštění k vystěhování do jiné země.

a) [Kníže vrchnímu Hartmannovi, kopia.] Da nach Inhalt eures Berichtes vom 9. expir. bei Entlassung der Unterthanen, welche sich in andern Erb- oder auch in auswärtigen Landen ansiedlen wollen, sothaner Ansiedelungsconsens durch die betreffende Directorialämter für den Unterthan mediante der kgl. Kreisämtern nachgesucht werden muss, und keinem Unterthan zu gestatten ist, dass er ohne Vorwissen der Obrigkeit oder der nachgesetzten Beamten um die Erlaubniss in fremde Lande auswandern zu dörfen, bei der Landesstelle selbst anhalte: als werdet ihr un-

erachtet der diesfällig im ganzen Lande publicirten Patente, sammentliche unsere Herrschaftsvorsteher annoch insbesonders per circulare hiernach erinnern, und selbe wohlbegreiflich informiren, wie sie sich hierunter zu verhalten haben; hiernächst auch ihnen auftragen, dass sie nicht einmal auf einen Freilassbrief anrathen sollen, bis nicht sothaner An- und respective Umsiedelungsconsens mixtim von der Obrigkeit und dem kgl. Kreisamt mittel- und respective unmittelbar, der Ordnung nach, bewirket worden sein wird.

Wegen der einheimischen Umsiedelung aber, e. g. von Krumau auf Frauenberg, et sic de reliquis, hätten dieselbe je und allezeit das Conscriptionspatent wohl in Acht zu nehmen und auf dessen Erfüllung fest zu halten. Sign. Krumau 27. Jul. 1776.

Joseph Fürst zu Schwarzenberg. Paul J. v. Maurer.

b) [Vrchní řediteli panství Vorlického.] H. Director! Es ist von Sr Dt von mir das Gutachten abgefordert worden, wie es mit Auswirkung deren Ansiedelungsconsensen vor die Unterthanen, es sei in Erb- oder auswärtigen Lande, gehalten, und ob selbe von dem Amt oder aber in Wien nachgesucht werden sollen.

Nun ist offenbar, dass vielerlei Betrachtungen entgegen stehen, warum dem Unterthan nicht gestattet werden möge, und auch von dem Kreisamt selbsten nicht gestattet werden könnte, derlei Ansiedelungsconsense vor sich selbsten nachzusuchen. Ich finde auch keine Ursache, warumen selbe mit Präterirung der Landesstelle in Wien nachgesucht werden sollten. Dahero dann nichts anderes übrig bleibet, als dass derlei Petita von den betreffenden Directorialämtern in Namen des Unterthans an die kgl. Kreisämter, zu weiterer Einbegleitung an die höheren Behörden, gebracht werden müssen. Wie dann erst ohnlängst 2 derlei Ansiedelungsconsense für 2 hiesige Unterthanen (obwohlen die Bewilligung etliche Monat ausgeblieben ist), von dem Budweiser Kreisamt anhero eingeschicket worden sind.

Was nun aber mein Referat vor eine Resolution zurückgebracht, und wie mir aufgetragen worden, selbe denen sammentlichen Herrschaftsvorstehern mitzutheilen, ein solches ist ob der abschriftlichen Anlage mit mehreren zu entnehmen. Wobei ich nur zu erinnern finde, dass nachdem immer ungewiss bleibet, ob der Ansiedelungsconsens erfolgen werde oder nicht, ehedem dieser abgewartet, und sodann erst bei Serenissimo die freie Entlassung nachgesucht werden solle. Übrigens aber und da vielleicht ein Anstand erwachsen könnte, was von einem derlei mit oder ohne Consens emigrirenden Unterthan nomine Lytri oder vielmehr titulo eines Abfahrtsgeldes gefordert werden könnte: so habe ich bei dieser Gelegenheit nicht ermangeln sollen, das zur Sache dienliche Patentale ddo Prag, 27. Dec. 1770 in Abschrift beizufügen, aus welchem sich also ergibt, dass in ein wie andern Falle, jedoch in ersteren mit Einbegriff des Weglossbriefes, jedesmal 10 pct von des Emigrantens Vermögen in die herrschaftlichen Renten abgezogen werden mögen . . . Krumau 3. Aug. 1776. Hartmann mp.

c) [Ředitel píše:] An Herrn Oberamtmann 8. Aug. 1776. Zufolge E. Gn. von 3. curr. erlassenen Verordnung und allegirten Hofrescripti werde dieser nachzukommen beflissen sein, dass, wenn ein Unterthan ausser Lande ziehen wollte, die Bewilligung von Seiten des Directorial- durch das Kreisamt bewirkt, endlichen nach erhaltenen Consens der Los- oder Freibrief gegen Zurücklassung 10 pct von dessen Vermögen extradiret werden könne.

Z kníž. archivu Vorlického 5 AU. 16.

541.

1777, 1. března: Císařovna napomíná poddané v Čechách, aby neočekávali větších výhod, než které jsou jim uděleny v robotním patentě, a nařizuje vyhotoviti po panstvích seznamy roboty podle toho patentu.

My Maria Teresia . . . Dáváme společným věrno-nejposlušnějším vrchnostem a poddaným v našem dědičném království Českém tuto nejmilostivěji k vyrozumění.

My jsme skrze oný pod datum 13. srpna 1775 v nově prošlý robotní patent jim poddaným všechna polehčení poskytli, která jenom s spravedlností spojena býti mohou, a která my taky v stejné míře jejich gruntovním vrchnostem povinováni jsme.

My musíme tehdy rovně tak nenadále, jako nejvejš nezalíbeně (höchst missfällig) vyrozumívati, že neohlížejíce se na to (dem ohngeachtet), nadzmíněný patent až dosaváde nikoliv ve všech místách ouplně pozorován a následován jest byl, a že oni poddaní rozdílných gruntovních vrchností k neposlušenství proti tomu našemu nejvyššímu nařízení skrze všelikeré předobrazování (Vorspiegelungen), obvzláště ale skrze onou bludnost sebe šáliti nechávají (durch den Irrwahn sich verleiten lassen), že ty v nadřečeném patentu ustanovené povinnosti zase zmněněné a ještě více zmenšené býti mohou, aneb že my jako země-kněžna společné vrchnosti k onému zřízení ustanovně (gesetzmässig) přidržeti necháme, které my jakožto gruntovní vrchnost srozumněnitedlně (einverständlich) z našima poddanýma na našich vlastních panstvích uvédsti za dobré jsme uznali.

Jakož my ale daleko vzdáleni jsme, vrchnosti aneb poddaný k nějakému porovnání (Vergleich) ustanovně (gesetzmässig) nutiti, které dle toho jednomu každému gruntovnímu pánu příslušného vlastního práva (Eigenthumsrecht), a dle oné jemu v hned zmíněném robotním patentu art. 2do §pho 7mo udělené mocnosti (eingeräumten Befugniss) na žádný jiný spůsob, nežli skrze jedno mezi obojíma stranama docela nezamezené *svobodné srozumění* (unumschränkt-freiwillige Einverständniss) v skutek uvedené býti může; což nám sice k zalíbení sloužiti bude, takové již shodnuté neb ještě k shodnutí pozůstávající obojích stran svobodné porovnání skrze ona k tomu ustanovená zemská místa schváliti a ujistiti; v schodku (in Ermangelung) ale takových nařizujeme my tuto přísně, by nadzmíněný robotní patent od 13. srpna 1775. roku ve všech v sobě obsahujících článkách v nejtužebnější pozorování a vyplnění usazen byl (in genauesten Vollzug gesetzt werde), aby takový jak vrchnosti žádným spůsobem pod uvarováním naší nejvyšší nemilosti nepřestoupily, jakož také oni poddaní k vykonávání všeho toho, co jim v takovým uloženo jest, sebe bez namítání neb vejmluvy podrobili; anť v protivným spůsobu oni přestupníci dle jejich provinění s nejcitedlnějšími trestami stíženi budou.

Aby ale oné *roboty*, které jedenkaždý poddaný dle vyměření naddotčeného patentu své vrchnosti vybejvati povinen jest, pořádně *zaznamenány*, a skrze to vše budoucí rozepře odvráceny býti mohly: tak poroučíme a nařizujeme my tuto mocí oného sedmého článku hned řečeného robotního patentu, by společné vrchnosti obmezené (gedachte) povinnosti jednoho každého samotnýho (einzelnen) poddanýho dle oných formulářů, které my jim co nejspíše předložiti necháme, pokračovaly, které napotom skrze týkající se ouřady krajský vyšetřované a v pořádek uvedené budou.

Poněvadž ale to tak násobní všeobecní spořádání onébo robotního důležeuství (die sogestaltete allgemeine Berichtigung dieses Robotgeschäftes), které nic nového v sobě neobsahuje a ouplné vyplnění onébo robotního patentu jedině za cíl a konec má, nemůže ve všech místách ihned v stav uvedeno (zu stand gebracht) býti: tak poroučíme my všem a společným poddaným, že oni, až ze strany vrchnostenské oné založené robotní poznamenání (Robotverzeichnisse) spořádané budou, dle předpisu onébo patentu od 13. srpna 1775. roku všechny své povinnosti, nechť oni sobě nové vyvolili, aneb při starobylých, buď skrze schválně shodnuté, aneb v čase ještě neshodnuté vyvolení jsou pozůstali, bez odporování pod v protivným spůsobu k očekávání majícím nejostřejším káráním vybejvati a vyplňovati mají.

V tom všem pozůstává naše nejvyšší vůle a mínění. Dáno v našem hlavním sídelním městě Vídni dne 1. měsíce března v 1777., našeho království v 37. roce.

Maria Teresia. (L. S.)	Thadyaš svobodný pán z Rajšachu.
Henricus Comes a Blumegen	Ad Mandatum Sac. Caes. Reg.
Reg. Boh. Sup. et A. A. pr. Canc.	Majestatis proprium
Leopold hrabě z Clary a Aldringen.	Jan Bernard z Zenker.

Tištěný patent v archivě Českého Musea.

K lepšímu porozumění přidal jsem někde v závorkách německé výrazy z tištěného německého exempláře. K němu byl přiložen následující formulář k nařízenému sestavování robotních seznamů:

Formulare, nach welchem die von einem jedem steuerbaren Unterthan vormalige alte, oder aber auf eine dritte Art verglichene Robotsleistung eingeschrieben werden solle.

Namen des Kreises oder Antheils — Namen der Herrschaft oder des Guts.

Robotverzeichniss.

Namen der Stadt, Markt, oder des Dorfes.

Bauer.

1.

Wenzel Fragner im Nro. 15, hat gesteuert 18 fl., wählte die alte Robot, hat also wochentlich 2 Tage mit zwei Ochsen, und 2 Tage mit 1 Person allwochentlich die Handrobot zu leisten.

2.

Peter Schnefeldt auf gleiche Art.

3.

Peter Schmelzer im Nro. 10, steuerte 30 kr., wählte weder die neue, noch die alte Schuldigkeit, mithin verbleibt bei der alten Robot, so jährlich in 12 Tagen mit der Handarbeit bestehet.

Die Innleute sind bei der alten Schuldigkeit geblieben, mithin ferners Handrobot ... Tage jährlich zu leisten haben.

NB. Diejenigen Unterthanen, so bei der alten Robot verbleiben, haben im Schnitt-, Heu- und Grommetmachen folgende Ergötzlichkeiten, wie vorhin, zu geniessen ....

In Anbetracht deren ungemessenen Robotschuldigkeiten aber, wo einzelne Unterthanen oder ganze Gemeinde vorhin nicht zu bestimmten jährlichen oder wochentlichen Robotsschuldigkeiten, sondern, wie es im zweiten Artikel und dessen anderten Abtheilung zum Beispiele angemerket ist, als zu gemeinschaftlicher Bearbeitung und Bestellung gewisser Wiesen, Felder, oder Beiführung des nöthigen Holzes und mehr dergleichen Schuldigkeiten verbunden waren, in solchem Falle, wenn nämlich dergleichen Unterthanen durch die Mehrheit der Stimmen die vormalige alte Schuldigkeit fürgewählet, so ist solcher bei jeder Stadt, Markt oder Dorfe nur überhaupt, jedoch deutlich, in dem Robotverzeichnisse anzumerken; gleichwie eben alles und jedes, was die Robotsschuldigkeiten anbelanget, nach Vorschrift des Patents, und wie die Wahl des neuen, alten oder drittartigen Vergleichs geschehen, so klar verzeichnet werden solle, damit kein weiterer Anstand sich mehr ergeben könne.

Schází zde formulář, jenž musel býti také zdělán a rozeslán pro případy, jichž bylo nejvíce, když poddaný vyvolil si novou robotu, předepsanou patentem. O těch formulářích jest zmínka níže str. 527.

542.

1777, 1. března: Patent o žádoucím zrušení roboty a rozdělení panských dvorů mezi poddané. **(Raabisace.)**

Za Marie Terezie nové národohospodářské theorie učily, že by státu prospělo, kdyby robota přestala a orba neprovozovala se na veliko při panských dvořích, ale vesměs na drobno při selských živnostech. František Antonín Raab, dvorský rada při kommerční komisi ve Vídni, roku 1775 předložil plán k tomu cíli; podle něho vrchnost měla své poddané vesměs propustiti z nevolnosti, ač nikoli z poddanosti; roboty měly se proměniti ve stálé každoroční dávky peněžité nebo obilné; vrchnosti měly zanechati vlastního polního hospodářství, a rozděliti svoje role a luka zdarma mezi poddané o to se hlásící k založení drobných selských živností, jichž stálí uživatelé by z nich odváděli každoročně určitý plat. Tento plat z panských

pozemků i plat za bývalé roboty měly býti tak vyměřeny, aby vrchnostem poskytovaly úplnou náhradu za dřívější čisté důchody. Nebylo však jistoty, zdali tato proměna nepřinese vrchnostem přece hmotnou škodu; i z jiných příčin Marie Terezie neodvážila se nařídit všem vrchnostem, aby podle toho plánu svoje statky změnily; dala nejdříve (1775) zkusiti Raabovu soustavu na dvou někdy jesuitských statcích ve východních Čechách, v Šacléři a v Žirči nad Labem. Když Raabovi dílo se tam dařilo, byl (26. července 1776) jmenován vrchním ředitelem všech komorních a bývalých jesuitských panství v Čechách; měl na nich rovněž zavésti svou hospodářskou soustavu, čemuž říkalo se krátce také raabisace.

Soustava Raabova byla doporučena vůbec vrchnostem jen k dobrovolnému následování. Stalo se to ponejprv dne 1. března 1777: původní výtisk toho vládního výnosu nedostal se mi do ruky, ale obsah jeho nebo výtah z něho nachází se otištěn ve sbírkách zákonných předpisů, jmenovitě v těchto:

1. Joseph Kropatscheck, Buch für Kreisämter, 3. Band, Wien 1794, str. 357—360.

2. Johann Roth, vermehrt durch Johann Blaseck, Auszug aller im Königreiche Böhmen bestehenden Verordnungen und Gesetze, 8. Theil, Prag 1817, str. 386—389.

3. Anton Engelmayr, Die Unterthans-Verfassung des Königreichs Böhmen. Wien 18[illegible], I. str. [illegible].

Vyjma několik nedůležitých slov, jest text vyhlášky ve všech třech knížkách stejný a všude nazývá se patentem z 1. března 1777, ač na některých místech, zvláště na počátku a na konci, zní spíš jako parafrase než jako vlastní slova zákonodárcova. Celý text jest tento:

Nach dem Robotabolitions-Systeme wird die Schuldigkeit der Unterthanen nicht in der Natur, sondern an Geld und Geldeswert entrichtet, weil hier die Dominicalgründe, zu denen sie [t. j. robota] bestimmt war, theils in Bauerngütern emphyteutisch gegen festgesetzten Zins überlassen, theils den Unterthanen oder wem immer in Erbpacht hintangegeben werden. In beiden Fällen werden die Zinsen entweder im Geld oder in Naturalien entrichtet.

Auf jenen Dominien, wo nach dem Systeme des Hofrathes von Raab die Zerstückung und emphyteutische Vertheilung Statt hat, wird der zu entrichtende Zins die ersten 10 Jahre im Gelde nach den vier Qualitätenklassen im Durchschnitte abgeführt, z. B. vom Metzen Aussaat, das ist von einem Stück Oberfläche von [illegible] Wiener Quadratklaftern, wird durch ein Jahr bezahlt 1 fl. 30 kr., dann an Naturalien oder wenn zwischen der Obrigkeit und dem Unterthan ein Vergleich geschlossen wird, wieder an Gelde. In Ansehung dessen muss zwischen den Parteien der Vertrag von [illegible] Jahren erneuert oder verändert werden. Die obrigkeitlichen Maierhöfe und die dazu gehörigen Gründe werden gleichfalls unter die neuen Ansiedler, vornehmlich unter die Kinder der vermöglichen Unterthanen, zum grössten Theile vertheilet, und in einem wie in dem andern Falle macht die wahre Lage den Massstab aller Einrichtungen aus.

Von den übrigen Bauerngründen und Nutzungen wird das Robotreluitionsgeld gleichfalls nach den vier Qualitätenklassen ausgemessen und im Durchschnitte der Herrschaft monatlich oder [illegible] jährig auf folgende Art abgeführt:

1. Ein unbehauster Unterthan, der jährlich 13 Tage zu roboten hatte, 1 fl. 30 kr.

2. Ein Häusler oder Barakner, der vermög des Robotpatentes 26 Tage zu entrichten hatte, 3 fl.

3. Ein Chalupner oder Gärtler, der nach dem Verhältnisse seiner Rustikalgründe zur Handrobot verbunden war, *a)* für das Haus 3 fl., *b)* für jeden Metzen Rusticalgrund 21 kr.

4. Ein Unterthan, welcher vermög der Steuer-Subrepartition zur Zugrobot verbunden war, zahlt *a)* für das Haus 6 fl., *b)* für jeden Metzen Grund 21 kr.

Mit diesem Robotabolitionsgelde hören nebst der Naturalrobot auch alle übrige, auf dem Grund haftende Gaben an Geld oder Getreide auf.

Der Herrschaft wird über alle den Unterthanen überlassene Gründe das Dominium directum (das herrschaftliche Obereigenthum) vorbehalten, kraft dessen sie den Unterthan von dem übernommenen Nutzungseigenthum aus folgenden Ursachen *entsetzen* kann:

a) wenn er den Grund ganz vernachlässiget und eingehen lässt;

b) wenn er sich tief verschuldet;

c) wenn er der Herrschaft die Abgaben, wozu er sich verbindlich gemacht hat und kraft des Urbarialgabenbüchels und Kaufbriefes angewiesen ist, nicht kontraktmässig entrichtet.

Ausser diesen Fällen kann keiner von dem Besitze und erhaltenen emphyteutischen Eigenthumsrechte entsetzt werden.

Dagegen aber müssen die Herrschaften oder Grundobrigkeiten ordentliche *Dominicalgrundbücher* führen, worin die unterthänigen Schuldigkeiten, wozu sich der Unterthan vermöge des Kontraktes bei der Übernahme der Gründe verpflichtet hat, eingetragen werden müssen. Die Grundveränderungen aber dürfen da nicht eingetragen werden, sondern es müssen zu diesen Fällen eigene Veränderungsprotokolle gehalten werden, in welche alles, was auf das Grundbuch Beziehung hat, einzutragen ist.

Ferner bleiben die Unterthanen:

1. der Herrschaft Gehorsam und Unterwürfigkeit schuldig, und diese ist in allen Fällen die unmittelbare Obrigkeit, folglich bei allen Klagen und Beschwerden die erste Instanz.

2. Die Unterthanen dürfen vermög des Kontraktes die Besitzungen nicht verlassen, ehe sie nicht der Obrigkeit einen andern tauglichen Wirt gestellt haben, noch selbe ohne herrschaftliche Einwilligung zerstücken.

3. Der neue Besitzer ist bei Grundveränderungen verbunden, der Herrschaft vom Haus und Grund das *Laudemium* oder Angelobungsrecht abzuführen, welches in auf- und absteigender Linie 5, von allen übrigen aber 10 vom Hundert beträgt.

Das Haus und der Grund muss daher von zwei unparteiischen Schätzmännern abgeschätzt werden.

4. Der gedungene Betrag ist im Geld oder Geldeswert ohne Rücksicht auf Feuer- oder Wetterschäden zu entrichten, und dafür haben von der Gemeinde alle für einen, und einer für alle, dann jeder Unterthan für sich und *für alle zu haften*, so dass sie alle zusammen, und jeder unmittelbar besonders durch die gewöhnlichen Zwangsmittel von der Herrschaft zur schuldigen Zahlung angehalten werden können.

5. Die *Arbeiten*, deren die Herrschaft benöthiget, sind von den Unterthanen nach einer rollarmässigen und herumgehenden Ordnung zu verrichten.

Folglich verwandelt die Herrschaft nach diesem Robotabolitions-System ihre auf eigene Rechnung gehabte Wirtschaft in kleine Bauerngüter oder Bauernwirtschaften unter der Hauptbedingniss einer vollkommenen Schadloshaltung für alle vorhin genossene Einkünfte.

Es wurde allen Herrschaften eingebunden, dieses System, wo es thunlich ist, anzunehmen und einzuführen.

Kterak Raabova soustava se prováděla v Čechách a v Moravě, dílem s rozmanitými odchylkami od těchto předpisů a s doplňky k nim, ukazují příklady, jež se zde dále najdou otisknuty, jmenovitě úplné raabisační smlouvy z komorního panství Poděbradského (15. října 1783) a z panství města Králové Hradce (24. ledna 1786).

543.

1777, 10. března: Nepodepsané gubernium české dává hospodářským úřadům návod, kterak pod dozorem krajských úřadů mají vyhotoviti seznamy budoucích robot podle robotního patentu z 13. srpna 1775.

Circulare für gesammte Wirtschaftsämter.

Es haben Ihro kais. kön. apost. Majestät vermöge eines gnädigsten Rescripts vom 1. gegenwärtigen Monats Martii beschlossen, dass nach dem nunmehro verflossenen zweiten und letzten Termin, welchen allerhöchst Ihroselbte in dem untern 13. Augusti 1775 ergangenen Robots-Patent denen Unterthanen zur zweiten und letzten Wahl zwischen denen, im ersten Artikel dieses Patents ausgemessenen neuen, oder ihren bisherigen alten, oder etwa auf eine dritte Art verglichenen Robotsschuldigkeiten gnädigst anberaumet, dieses gleicherwähnte Robotspatent ohne einigen weiteren Verzug in seinem ganzen Inhalte zur Vollstreckung gebracht, und zu dem Ende nach Ihro in gleich gedachtem Patent Art. 7. bereits zum voraus geäusserten Willensmeinung allenthalben im Lande und auf allen Dominien, wo sich robotmässige Unterthanen befinden, zur Sicherheit sowohl deren Obrigkeiten als Unterthanen die wahre Robotsobliegenheit eines jeden Unterthans nach dem vorberührten dreifachen Unterschiede der neuen, oder alten, oder auf eine dritte Art verglichenen Robotschuldigkeiten für jede Gemeinde schriftlich verzeichnet, und dieses Verzeichnis

dem königl. Kreisamte zur weiteren vorschriftmässigen Beförderung übergeben werden solle.

In dieser Absicht und um Ihro höchsten Entschluss und Befehl zu jedermanns Wissenschaft zu bringen, haben Ihro kais. kön. apost. Majestät ein Patent in Druck bringen lassen und angeordnet, solches in beiden Sprachen ganz unverlängt im Lande kund machen, die Exemplarien davon reichlich und unter jeder Gemeinde vertheilen zu lassen, so durch eine anderweitige kreisämtliche Publication eben unter einem geschiehet.

Belangend aber die Art und Gestalt, in welcher die Robotsverzeichnisse abgefasset, zur weiteren Revision und Bestätigung abgegeben werden sollen, haben Ihro kais. kön. apost. Majestät eigene Formularien vorgeschrieben, die gedruckter angeschlossen werden; und es befehlen Ihro Majestät, dass die Robotverzeichnisse so schleunig als möglich nach solchen vorgeschriebenen Formularien abgefasset und in das reine gebracht werden sollen. Die kön. Herren Kreishauptleute haben bei denen kleineren Dominien, welche die Robotverzeichnisse ehender zu Stande bringen können, den Anfang zu machen, und woferne bei ihrer Ankunft auf einem Dominio solche noch nicht verfertiget wären, sich sofort, um keinen Aufenthalt in diesem Geschäfte zu veranlassen, auf ein anderes zu begeben, folglich allda ihre Operation fortzusetzen.

Ferners haben die Dominien oder Beamte nach der in sothanen Formularien enthaltenen Vorschrift für jede Gemeinde besonders unter der Unterschrift und Pettschaft etweder des Dominii selbst oder des ersten Beamtens zu verfassen, und die von denen Unterthanen vorgewählte *neue Robotsschuldigkeiten* nach dem ersten Artikel des Robot-Patents, die von denenselben gewählte *alte Robotsschuldigkeiten* aber mit allen Umständen, das ist, mit Bemerkung der Bespannung, deren bishero etwa üblichen wenigeren Robotstunden, deren dabei zu fordern gehabten Ergötzlichkeiten oder anderweiten Vortheilen, was für einen Namen solche immer haben mögen, nicht minder, wo gemessene und benannte Roboten eingeführet sind, mit deren deutlicher Benennung, und alles dergleichen so genau in gleich ermeldte Robotsverzeichnissen einzutragen, dass für die Zukunft nimmermehr ein Streit darüber entstehen könne.

Bei denenjenigen Ortschaften hingegen, wo *durch Vergleiche* die Robotsschuldigkeiten deren Unterthanen festgesetzet worden, ist zwischen beständigen und ewigen Verträgen, dann jenen, die auf bestimmte Jahre gehen, folgender Unterschied zu beobachten, dass gleich wie die ersteren lediglich zu bestätigen, also hingegen bei denen nur auf gewisse Jahre geschlossenen Vergleichen eigentlich jene Schuldigkeiten in die Tabelle oder Verzeichnis einzuschalten sind, welche der Unterthan entweder in Verfolg der getroffenen Wahl nach dem Patent zu verrichten schuldig ist, oder falls er die alten gewählet, oder *gar nichts gewählet hätte*, ihm die alte Schul-

digkeiten vorgeschrieben werden sollen, mit dem Beisatze jedoch, dass er sich auf gewisse Jahre zu denen benennenden Schuldigkeiten verstanden habe, damit nach verstrichenen Vergleichsjahren nicht ungewiss bleibe, was für Schuldigkeiten die Obrigkeit alsdann zu fordern berechtiget seie.

Weiters befehlen Ihro kais. kön. apost. Majestät:

1. Dass die auf *obrigkeitlichen*, denen Unterthanen eigenthümlich oder mietweise überlassenen Gründen haftende Roboten in diese Verzeichnisse nicht eingezogen werden sollen.

2. Wenn Unterthanen *obrigkeitliche und unterthänige Gründe* besitzen, und wissend ist, was für Roboten von jedweder Gattung deren Gründen geleistet werden, so kommen nur jene, welche von dem unterthänigen Grunde verrichtet werden sollen, nicht aber auch die anderen, welche ihnen von dem obrigkeitlichen Grunde zu leisten obliegen, in diese Verzeichnisse einzuschalten.

3. Wenn in diesem Falle zwar die Schuldigkeit in Concreto, nicht aber insbesondere bekannt ist, welche Schuldigkeit von denen Unterthänigen und welche von denen obrigkeitlichen Gründen zu verrichten sind, so kommet es darauf an, ob der Unterthan nach Maassgab des 5. §phi des 6. Artikels des Robots-Patents bei seiner bisherigen Schuldigkeit in Concreto verbleiben, oder in Ansehung seiner unterthänigen Gründen jene Robot, welche demselben in Verfolg der ihm auferlegten Steuer zu verrichten oblieget, vorwählen, in Betracht deren obrigkeitlichen Gründen aber sich mit der Obrigkeit vergleichen wolle? In dem ersteren Falle ist die bis anhero verrichtete Schuldigkeit in die Verzeichnisse einzuschalten, mit dem Beisatze, dass solche für beiderlei Gattung Gründe in concreto genommen zu verrichten seie, in dem letzteren Falle aber ist nur die nach seiner Steuer auf die unterthänige Gründe ausfallende Robot fürzumerken, massen jene, welche er für die obrigkeitlichen zu verrichten haben wird, durch den zu errichtenden Vergleich ihre Bestimmung erhaltet.

Nebstdem haben Ihro kais. kön. apost. Majestät nicht weniger in Ansehung deren *Häuslern* die über deren behörige Robotsclassification bishero obgewaltete Anstände dahin gnädigst zu entscheiden befunden, dass

1. jene Häusler, welche Gründe selbst besitzen, nach der Subrepartition, sofort nach der Classe, wie das Robotspatent ausmesset, behandlet.

2. Häusler ohne Grundstücken aber, wenn sie in Catastro Provinciae in Fictitio eingetragen sind, mit 26 Tägen Robot beleget.

3. Diejenige Häusler hingegen, die dem Catastro nicht einverleibet sind, wenn sie auf obrigkeitlichen Grunde sitzen, nach dem 6. Artikel des Robotpatents angesehen; und endlich

4. die Häusler, welche keinen Grund haben, noch auch in Catastro Provinciae sich eingetragen finden, und deren Häuser auf Gemeind-, Kirchen-, Pfarr- oder eines andern Unterthans Grunde gebauet sind, nur zu 13 Tägen Robot verhalten werden sollen.

Wornach also gesammte Wirthschaftsämter sich auf das genaueste zu achten haben werden. Deme allein noch beigedrücket wird, dass die Berichtigung deren Robotverzeichnissen entweder durch die königl. Herren Kreishauptleute selbst, oder von selben durch Auftragung an einige ihrer untergebenen Kreisadjuncten oder Commissarien, die hierzu die erforderliche Fähigkeit haben, vorgenommen, und deren jeden für seinen Kreis ein Rechnungsverständiger beigegeben werden wird. Geben ob dem königl. Prager Schlosse den 10. März Anno 1777.

Výtisk cirkuláře v archivě Českého Musea.

544.

1777, 19. dubna: Kterak knížecí Schwarzenberský poddaný na Třeboňsku vymohl si vrchnostenské svolení ke studiím.

Správce statku Bezského Vít Putschögl listem k Třeboňskému direktorovi Tomschymu ddo Bzí 27. Mart. 1777 přimlouvá se, aby Matěj Panoch mohl na universitě studovati. Vlastní supliku ku knížeti napsal si sám Mathes Pannoch: ohne dass [ich] von meinen mittellosen Eltern auf einigen Beitrag Rechnung machen konnte, hatte ich mich bis nun mit Lehrconditionen kümmerlich fortgebracht, und habe dermalen durch Zuthat aufgesucht-mildthätiger Menschenfreunde in dem Prager Königshöfer Alumnats-Stift die Überkunft der Kost zu hoffen. — Direktor Tomschy píše knížeti Josefovi Schwarzenberkovi:

Ad Serenissimum exped. Wittingau 1. Apr. 1777: Zu dem, der Herrschaft Wittingau incorporirten Gut Bzy gehöriger Unterthan Mathes Pannoch bittet EDt.., wienach er mit wirthschaftsamtlichen Consens die studia humaniora absolviret, und weiters noch berufen wäre, auch in der Prager Universität dem studio altiori.. obzuliegen, hoch dieselbe geruheten zu seinem Endzweck die gn. Erlaubnuss mitzutheilen. Wir seind zwar dessen bisherig guten Aufführung, inständigen Fleisses und blühenden Fähigkeit einigermassen schon überzeugt. Und da dieser junge Mensch sein Glück durch fortsetzende Studia finden, von seinem Vater, der eben mit Consens auf der Herrschaft Moldau-Thein als Schaffer dienet, kein Beihilfe, noch Vorschub zu einsweiligen Fortkommen hoffen kann: so wäre.. unser Meinung.., den Consens mit dem Beding fürstmildest ertheilen zu lassen, damit er absoluto cursu philosophico sich wiederum zu melden, und um weitere gn. Bewilligung des prosequiren wollenden studii fussfälligst zu bitten verbunden sein solle.. unterthänigst treugehorsambste

Wittingau 1. Apr. 1777. Wentzel Joseph Tomschy mp.
Johann Froon mp. Gabriel Platzer mp.

Kníže svolil ddo Wien 19. Apr. 1777 na ten způsob, jak úředníci radili.

Z kníž. archivu Třeboňského I B. 5 AU. 1 d; dopisu direktorova z 1. dubna 1777 leží tam koncept i originál.

545.

1777, 7. května: Patent snímá skvrnu nepočestnosti s mistrů popravních a pohodných, kteří by od té živnosti obrátili se k jiným.

Wir Maria Teresia... entbieten.. und geben euch hiemit gnädigst zu vernehmen, was massen bishero wahrgenommen worden, dass die in Anno 1753 zum besten der Wasenmeister und Abdecker, dann deren Kindern erlassene allerhöchste Circular-Verordnung, um diesen unglückseligen Leuten, wann sie ihre Hantirung ablegen und solche nicht mehr üben, zu einem ehrlichen Nahrungsverdienste zu verhelfen, nicht aller Orten befolget worden.

Dahero befehlen wir hiemit gnädigst, das obangeregte Generale de Anno 1753,*) kraft welchen die zum Dienste des Publici ganz ohnentbehrliche, bloss in Rücksicht ihrer verwerflichen Hantirung, mithin ganz unverschuldter Dingen aus der Gesell- und Gemeinschaft anderer ehrlich gebornen Leute ausgeschlossene Scharfrichter, Abdecker, Schinder und Hundsschläger von der ihnen, dem bisherigen Wahne nach, anklebenden Mackel vollends zu entledigen, und ohne einig weiters anzusuchen und zu erlangen habenden Ehren- oder Legitimations-Schein zu allen ehrlichen Verrichtungen zuzulassen und anzunehmen sein dörfen. Mithin in gnädigsten Anbetracht dass obige Gattung Leute von darumen gedoppelt unglücklich sein, weilen selbe nicht nur für ihre Personen und Angehörigen wegen der treibenden verächtlichen Hantirung für unehrlich angesehen, sondern auch sogar jene, welche mit denenselben essen, trinken oder sonst einige Gemeinschaft pflegen, ebenfalls für unehrlich gehalten werden wollen, andurch aber die ersteren, welche sogestaltig ausser Stand gesetzet sind, sich in andere Wege die dürftige Nahrung zu verschaffen, öfters aus Noth veranlasset werden, das Land mit gewaltigem Betteln durchzustreichen, was sie mit guten nicht erlangen können, endlich mit Gewalt hinwegzunehmen, die Strasse unsicher zu machen, dem Müssiggange und liederlichen Leben nachzustreben, folgbar dem gemeinen Wesen zu unerträglichem Laste zu fallen; und in der heilsamen Absicht, um eines Theils diesen unglückseligen Leuten zu einem ehrlichen Nahrungsmittel zu verhelfen, und andurch derenselben bisherig trauriges Schicksal zu erleichtern, anderntheils aber auch unsere Erbländer von den Müssiggängern und verderblichen Herumstreichern zu befreuen, aus höchster Machtsvollkommenheit gnädigst entschlossen haben, befehlen auch hiemit und wollen ganz ernstlich: dass die Abdecker, Schinder und Hundsschläger, sobald als selbe ihre Hantierung ablegen und solche nicht mehr üben, imgleichen deren Weiber und Kinder keinerdings mehr für unehrlich angesehen, sondern durchgehends für ehrlich gehalten und geachtet, folgbar (ausser den Städten und Märkten) zu dem Ackerbaue und anderen Handarbeiten, als Taglöhner, Hirte, Knechte und Mägde auf dem Lande und bei dem Bauersmanne in Dienste verdungen,

und ihnen andurch ihre Nahrung auf ehrliche Weise zu gewinnen, auch endlichen nach der Hand gross und kleine Bauernhäuser, Gründe nach Maass ihren erworbenen Vermögens zu besitzen, unweigerlich, ohne mindester Widerrede zugestanden, aller Vorwurf wegen ihres vorhergegangenen Wandels auf das schärfste verboten, und mithin aus diesen, dem Publico bisher zu blosser Belästigung gefallenen Leuten, hinführo an nützliche Landesinsassen und gute Hauswirthe nachgeziegelt, und jene Landesgegenden, welche dermalen von Inwohnern entblösset sind, mit selben besetzet werden sollen.

Auf gleiche Weise haben wir das unter dem gemeinen Volke eingerissen-, an sich ungegründete Vorurtheil, als ob wegen der öfters aus Noth erfolgender Erschlagung eines Hundes, wegen Berühr- oder Wegtragung eines umgestandenen Viehes und wegen anderer dergleichen unstandhaften Missbräuchen mehr, die Unehrlichkeit eines Menschen entspringe, hiemit vollends und für alle Zeit ausdrücklich aufgehoben, und dergestalten abgestellet wissen wollen, dass diejenigen, welche sich wegen eines oder andern von angeführten Umständen jemanden durch Vorwürfe zu beleidigen oder zu beunruhigen gelisten lassen würden, mit gemessener Strafe beleget werden sollen. Mit der weiters beigefügten Erläuterung, kraft gegenwärtigen Patents im Lande zu republiciren: dass die Kinder und Abkömmlinge solcher Leute, welche diese Arbeit noch nicht getrieben haben, noch treiben wollen, von den Handwerkern und anderen ehrlichen Gesellschaften und Gemeinden nicht ausgeschlossen, somit die Söhne von den Handwerksmeistern, ohne dass es einer diesfälligen Legitimation bedörfe, gleich anderen ehrlicher Leute Kindern unbedenklich in die Lehre angenommen, und für handwerks-, auch der Meisterschaft fähig angesehen werden sollen. Die Töchter hingegen, ohne zu besorgen habenden mindesten Vorwurf sich an Handwerksleute und andere ehrliche Personen verheiraten können. Wie dann nicht minder eben auch jene, welche die Arbeit ihrer Ältern und Vorfahren wirklich getrieben haben, solcher aber sich entziehen wollen, von den Handwerksinnungen keinerdings auszuschliessen, sondern vielmehr von denenselben, jedoch nach vorläufig bei der Landesstelle angesucht- und erhaltener Legitimation ad honores ohne Widerrede anzunehmen sein.

Denn dieses ist Unser ernstlicher Willen, Befehl und Meinung. Gegeben ob Unserm königl. Prager Schlosse den 7. Maji anno 1777.

Maria Theresia. (L. S.)
Karl Egon Fürst zu Fürstenberg.

Ad mandatum sacrae caesareae regiae Majestatis
ex consilio regii gubernii
Johann Arnoldi.

Tištěný patent v archivě Českého Musea. V čele jest baroková ozdoba, v ní pod vévodskou korunou spatřuje se štít, v němž stojí Habsburský korunovaný lev, který v pravé přední tlapě drží Lotrinský dvojkříž, levou přidržuje znak Babenberský čili Rakouský (bílé břevno v červeném poli).

*) Tato věta není dokončena; hodilo by se zde doložiti asi: in Vollzug zu setzen.

546.

(1777, 23. října): Seznam 34 způsobů útisku poddaných a přehmatů vrchnostenských, ku kterým krajští hejtmané měli přihlížeti z úřední povinnosti.

Praegravations-Puncten, worauf die Kreishauptleute im Königreiche Böhmen ex officio zu sehen haben.

1. Überschreitung der ausgemessenen Taxen und Accidenzien, dann des erlaubten Staub- und Maassgeldes von unterthänigen Contributions-Getreid.

2. Stolae Tax-Excessen der Pfarrer und verbotener Opfergänge, wie auch sogenannte Collecta-Mahlzeiten.

3. Abnahme ungebührlicher Zinsungen und Erhöhung der Handwerkszinsen.

4. Hegung übermässigen Wildes und unersetzte Wildschäden.

5. Aufdringung obrigkeitlicher und Abdringung unterthäniger Feilschaften, dann Mästung des obrigkeitlichen Viehs oder dessen Reluitionszahlung.

6. Steigerung des ausgesetzten Salzpreises.

7. Ungebührliche Geldstrafen.

8. Unrichtige Führung der Contributions-Handbüchel.

9. Vermischung der Contributions- mit Rent- oder andern Geldern.

10. Führung verbotener sog. Domestical- oder Winkel-Rechnungen.

11. Unordentliche oder eigennützige Gebahrung mit Ärarial-Geld- und Getreid-Vorschüssen.

12. Zwang unterthäniger Handwerksleute, um geringen Lohn zu arbeiten.

13. Besäung der unterthänigen Felder um die Hälfte der Ernte ohne Beobachtung der vorgeschriebenen Bedingnisse.

14. Contributions-Cassa-Eingriffe.

15. Unerlaubte Geldcollecten und Executionen von Unterthanen, und unpassirliche Ausgaben aus der Contributionscassa.

16. Unrichtige Führung der Grundbücher.

17. Unordentliche Verwaltung des Waisenvermögens, und Abgang ordentlicher Waisenbücher, dann Eingehung [sic] der Waisengelder zu Handen der Obrigkeit ohne hinlänglicher Sicherheit und ohne ordentlicher Verrechnung.

18. Schenkungen und verbotene Accidenzien aus der Contributionscassa oder dem Contributions-Körner-Fundo.

19. Unrichtige Gebahrung mit dem Contributionsgetreidfundo.

20. Unterbliebene patentmässige Abreichung des Futters, Stall- und Kostgelds für unterthänige weite Fuhren.

21. Unterhaltung obrigkeitlicher Dienstboten auf Unkösten der Unterthanen.

22. Vorenthaltung der unterthänigen Bonificationen.

23. Eigenmächtige Einziehung der Rustical-Gründe zu Handen der Obrigkeit.

24. Übertragung der in Handen der Obrigkeit befindlichen Rusticalgründe von denen Unterthanen.

25. Misshandlungen der Unterthanen mit Schlägen und übermässigen Leibstrafen oder ausserordentlichen Straf-Machinen.

26. Beschränkter Ankauf der Unterthans-Gründen.

27. Eingriff in das unterthänige Eigenthum und Behinderung in dessen Benutzung.

28. Eintreibung der von dem vorigen Possessore dem Unterthan geschenkten nnd erlassenen Resten und Schulden.

29. Mühlzwang, welcher zu offenbaren Nachtheil der Unterthanen gereichet, und Erpressungen bei Mahlung der Körner über die Mahlgebühr.

30. Unterlassene Aushändigung der Kauf-Contracte über eingekaufte unterthänige Gründe.

31. Widerrechtliche Abnehmung eingekaufter unterthäniger Gründe.

32. Unbefugte Einziehung unterthäniger Erbschaften zu Handen der Obrigkeit.

33. Eintreibung der obrigkeitlichen Rent-Resten durch Militärexecution.

34. Denen unterthänigen Bierschänkern aufgedrungene Bier- und Branntwein-Reluition, endlich die im Lande bereits publicirten prohibita generalia, insofern solche nicht schon unter denen vorstehenden Puncten begriffen worden.

[In dorso:] Beilage lit. B zum Worlyker Directorial-Bericht ddo Worlyk 23. Oct. 1777 gehörig: Prägravations-Puncten, denen bei der kreisamtlichen Commission in Betreff der Unterthans-Klagen nachgespüret worden.

Opsal jsem z knížecího archivu na Vorlíku 7. R*β*. 1. — Podobá se, že tento seznam útisků jest původu poloúředního; snad hejtman krajský z rozmanitých patentů a nařízení sestavil si pro svou potřebu seznam těch případů, kde měl ujímati se poddaných proti vrchnostem nebo jich úředníkům, a možná že ten seznam byl z ochoty sdělen také vrchnímu úředníkovi panskému, aby měl v krátkosti přehled všeho, čeho vrchnostenská správa měla se vystříhati.

Prohibita generalia, o kterých se zmiňuje přítomný pregravační punkt 34., slula zápověď útisků poddaných o 15 kusích, kteráž byla vyhlášena v království Uherském; jsou otištěna u Grünberga II. str. 175—177, jenž vypravuje tam z akt, kterak císařovna Marie Terezie dne 29. září 1769 požádala dvorskou kancelář o dobré zdání, zdali uherská prohibita generalia měla by se vyhlásiti také „in Meinen deutschen Erblanden." České gubernium 27. ledna 1770 odpovědělo k té otázce, „dass von den Prohibitis generalibus im Königreiche Hungarn in Böhmen kein Gebrauch zu machen seie," a moravské gubernium dokonce mínilo, že z těch útisků v Moravě „nichts im Schwunge gehe." Dobrá polovice uherských zápovědí (8 z 15) skutečně nehodila se do Čech ani do Moravy, jiné (4) by se byly musely zjinačiti, a smysl ostatních byl již obsažen v přítomných punktech 5, 7, 25, 29.

547.

1777, 19. prosince přepsán samodílný řád obce Pavlíšova na panství Náchodském.

Uveřejnil jej konservátor J. K. Hraše 1892 v Památkách Arch. XV. 770—774 z přepisu, jejž zhotovil 19. prosince 1777 Antonín Dvořáček pro tuto „počestnou obec Pavlíšovskou"

za rychtáře Karla Kubečka. Skládá se ta písemnost ze tří kusů: 1. Z oslovení, kterým rychtář uvítal sousedy přišedší k hromadě, která podle starého obyčeje konala se v každé obci před soudem (nepochybně se rozumí před tak zvaným purkrechtním soudem výročním); 2. z devíti artikulů řádu obecního, kteréž napomínají k povinnostem křesťansko-katolickým, k placení kontribuce, aby nikdo neškodil v knížecích rybnících a řekách, aby mleli v náležitých mlýnech, šetřili mezníků a mezí, opravovali ploty, varovali se špatných schůzek, nepřijímali podruhů bez ohlášení u práva, a aby měli pozor na oheň. K tomu napomínalo „poctivé právo“ (t. j. rychtář s konšely), kteréž mělo dohlížeti k zachovávání toho i rovnalo sváry mezi sousedy. 3. Po těch artikulích následuje odpověď od sousedův, kterou předčítal „dožádaný a neznající čtenář“, a v níž se ve 12 článcích připovídá, že sousedé budou artikule zachovávati. — Zmínky o zpovědi a o kontribuci ukazují, že tento samodílný řád byl psán nebo v tento způsob upraven v časích pobělohorských; knížecí vrchností, pod kterou to bylo psáno, nejspíš může se rozuměti František Octavio hrabě Piccolomini, kterýž držel panství Náchodské od r. 1634, r. 1650 dosáhl dědičného knížecího titulu říše Římské a zemřel r. 1656 bezdětek. Také sice roku 1777 Náchod měl vrchnost knížecí, ježto tam tehdáž (1765 – 1785) vládl poslední kníže Piccolomini Josef. Ale dobrá čeština toho řádu nutí klásti jeho původ co možná daleko do minulosti, tedy do počátku druhé polovice 17. století; také možná, že vznikl již ve století 16. a že v 17. a 18. století byl místy měněn.

548.

1778, 25. dubna—26. srpna 1780: Vrchnost na Třeboňsku a na Hamersku ukládá držitelům panských jiter 2 dni ruční roboty za rok na každý zlatý nájmu placeného z nich.

Herrschaft Wittingau. Nachdeme zufolge des untern 13. Aug. 1775 in dem Robotswesen ergangenen k. k. Patents I. Art. und 6. Absatzes verordnet wird, dass wenn nach der Subrepartition de ao 1773 ein Unterthan von seinen Ruralgründen an der Contribution jährlich 57 kr. gezahlet hat, derselbe auch schuldig sei, durch das ganze Jahr 26 Täge Handrobot zu verrichten, nach welchem Fuss auch die neue Robot auf die steuerbare Gründe eingerichtet worden ist;

weiters enthaltet besagtes Patent in VI. Art. und 1. Absatz von den obrigkeitlichen, in unterthänigen Händen befindlichen Gründen, dass jene Unterthanen, welche obrigkeitliche Gründe miethnus-[mietungs]-weise gegen gewissen Verbindlichkeiten innen haben, in Ansehung ihrer hievon zu leistenden Schuldigkeiten nach dem getroffenen Abkommen sich verhalten sollen:

Gleichwie aber die hierseitige Unterthanere eine grosse Anzahl von den obrigkeitlich-eigenthümlichen Gründen gegen jährlichen Zinsen in Genuss haben, welcher Zins hingegen (wenn diese obrigkeitliche Gründe steuerbar wären) fast die Hälfte gegen der Contribution nicht erreichet;

also hat man in Ansehung des geringeren Zinses erachtet, neben solchen auch auf gedacht obrigkeitliche Gründe Handrobot anzuschlagen, und zwar vermög

des zahlenden jährlichen Zinses von einem Gulden zu zwei Tägen jährlich; welche Robot abermalen gegen der, welche von denen steuerbaren Gründen entrichtet wird, nur den zwölften Theil ausmachet. Einfolglich die von solch obrigkeitlichen Gründen zu verrichten kommende Handrobot betraget, wie folgendes Individuum ausweiset:

V originále následuje 40 tabulek. Každá ves na Třeboňsku, kde byla jitra, má svou tabulku ukazující, kolik který poddaný užívá panské půdy jako role, kolik jako louky a kolik jako pastviny, též kolik z toho platí úroku, i kolik dní budoucně má z toho ručně robotovati; při každé vsi jest to vše také dohromady sečteno. Z těchto všech 39 součtů jest na konec sestavena hlavní tabulka o jitrech na celém panství Třeboňském, která se zde otiskuje:

	Obrigkeitliche Gründe								Jährlich			
	Felder			Wiesen		Hutweide			Zins			Robottäge
	Str.	Vr.	a.	Heufahrtl	Grometfahrtl	Str.	Vr.	a.	fl.	kr.	d.	
Branna	—	—	—	9	3	—	—	—	4	6	—	8
Cep	34	3	3	306 1/2	99	141	2	—	152	40	4	320
Bor	69	2	2	165 3/4	54	51	2	—	106	2	3	287 1/2
Suchenthal	313	3	3	882	250 1/2	306	—	2	476	9	4	1006 1/2
Hrdlořez	119	1	2	369	80	104	—	—	187	1	3	472
Kojakowitz	—	—	—	109 3/8	6	—	—	—	34	54	3	67
Kramolin	72	3	2	154	19	32	—	1	74	8	1	147
Jilowitz	10	3	—	150 3/8	52 3/4	—	—	—	55	17	—	108 1/2
Slawošowitz	3	2	—	23	4 1/2	3	—	—	8	37	—	17
Zalin	17	2	2	23 1/2	1	43	3	1	15	28	4	30 1/2
Daudleb	178	1	—	32 1/4	12	—	—	2	97	6	—	194 1/2
Stropnitz	7	2	2	2	3/4	—	—	—	5	23	—	10 1/2
Straškowitz	—	—	—	6	—	—	—	—	1	48	—	3 1/2
Widow	12	2	3	1	1	—	—	—	6	52	4	13 1/2
Neudorf	105	1	3	13 1/8	4 1/8	5	2	—	47	10	1	93 1/2
Hůrka	21	—	—	5 1/4	—	—	—	—	8	47	—	17 1/2
Stěpanowitz	13	—	—	4	2	—	—	—	5	28	—	11
Zwikow	—	—	—	5 1/2	—	—	—	—	2	12	—	4
Wlkowitz	—	—	—	5	—	—	—	—	1	—	—	2
Smržow	44	2	2	72 1/2	36 1/2	—	—	—	45	11	5	89
Ober-Slowěnitz	17	3	—	10 1/2	4 3/8	—	—	—	10	8	4	18
Kosteletz	200	1	1	50 1/2	15	21	—	—	110	24	1	221
Lišnitz	10	1	2	4 3/4	1	—	—	—	6	22	3	13
Radonitz	57	2	1	6	3	—	—	—	21	41	1	156
Bošiletz	32	—	1	4	2	—	—	—	19	3	4	38 1/2
Lužnitz	186	2	—	80 1/8	28 1/4	105	2	1	122	19	4	414 1/2
Lhota	5	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	6
Přeseka	2	—	—	16 1/4	46	—	—	—	8	6	3	15
Kletz	145	—	3	58 3/4	17	—	—	—	75	20	—	265 1/2
Neusatl	21	2	1	17	—	37	3	1	15	57	4	32
Kolenetz	150	—	1	54 1/2	21 1/4	2	3	—	79	44	—	470
Mlaka	5	2	1	38 1/2	5	5	—	—	13	19	4	25 1/2
Altlam	115	3	—	195 1/4	28	3	2	—	100	6	3	445
Neulam	—	—	—	15	1/2	20	3	—	4	28	—	8 1/2
Einöder	230	2	2	161	69 3/4	178	1	2	179	17	—	328
Zborow	6	3	1	4	1 1/2	—	—	—	4	30	1	9
Baumgarten	—	2	—	1/2	1/4	—	—	—	26	3	—	1
Lastiboř	—	—	—	23	8	—	—	—	8	18	—	16 1/2
Swiny	419	2	3	—	—	—	—	—	196	4	1	583 1/2
Summa	2682	2	1	3078 1/8	831 1/2	1109	—	1	2314	15	—	5969 1/2

Sign. Wittingau den 31. Dec. 1777 [dohotovil ten elaborat]

Franz Ant. Swieteczky Landmesser mp.

Approbatur. Sign. Wien 25. April 1778. Jos. F. z. Schwarzenberg mp.

P. Jo Maurer mp.

Originál v kníž. archivě Třeboňském VI. Gβ. 36. — Palacký v Popise str. 305 vypočítává 99 míst na panství Třeboňském (spolu s 12 klášterskými) a 11 vsí náležitých městu Soběslavi, krom necelých jiných míst. Z těch míst tedy užívalo panských jiter 38 vsí Třeboňských a 1 (Vlastiboř) Soběslavská.

Součty nesouhlasí. Když ve výměrách pozemků $a = 1/4$ věrtele, a věrtel $= 1/4$ strychu, pak

součet polí činí 2532 str. 2 vr. 1 a., a součet pastvin činí 1065 str. 1 vr. 1 a.

nikoli 2632 „ 2 „ 1 „ nikoli 1109 „ — „ 1 „

Robota z jiter uložena na statku Hamersko-Valském jako na Třeboňsku:

Gut Hammer und Wall. Extract aus dem neuerrichteten Gut Hammerer Zins-Gereither-Buch, wie die dortortige Dominical-Realitäten an die auch dortseitige Unterthaner verzinslich eingetheilet worden, wovon dieselben die Dominical-Hand-Robot in conformitate deren Wittingauer Herrschafts-Unterthanen vor jährlich zinsenden einen Gulden zu zwei Tägen zu entrichten haben werden, als:

V rubrikách naproti seznamu Třeboňskému ddo 1778, 25. Apr. jest zde ten rozdíl, že namísto dvou rubrik: Heufahrtel, Grometfahrtel, stojí zde rubrika jedna: Wieswachs nach der Aussaat, a velikost luk neuvádí se ve fůrách sena, nýbrž na strychy a věrtele.

Uvádějí se individualně jitra v těchto vsech:

bei dem Dorf Hammer, 42 HT [Hand-Tage, součet robot nově uložených],
Häusler bei Hammer 51 HT [mají pole, ale méně luk],
Dorf Wall 119 HT,
Dorf Wischniow 32 HT,
Einöder bei Lužnitz 12 HT,
Lesaken oder Einöder im Wald 14 HT,
Dorf Wlkow 59 HT.
Unterschiedlich 1 HT.

Bez roboty mají jitra v nájmu: Jäger, Müller, Schulmeister, Pfarrer.

Summa z celého statku Hamersko-Valského:

173 Str. 2 Vr. $1/4$ a. Felder,
232 Str. 3 Vr. Wieswachs nach der Aussaat,
307 Str. 1 Vr. 1 a. Hutweiden,
175 fl. 50 kr. 4 d. Zins,
$331 1/2$ Handrobottäge.

Sign. Wittingau 16. Aug. 1780 [vyhotoveno].

Approbatur. Sign. Wien 26. Aug. 1780. Jos. F. z. Schwarzenberg mp.

P. Fr. Maurer mp.

Orig. v kníž. archivě Třeboňském VI. Gβ. 36.

549.

Zpráva o provádění Raabovské soustavy v Moravě,

rozeslaná z gubernia všem vrchnostem moravským 28. srpna 1778, spolu s pamětným listem Raabovým o též věci.

Z nařízení císařovny Marie Terezie sestoupila se 11. dubna 1778 v Brně pod předsednictvím zemského hejtmana hr. Kristiana Blümegena dvorská komise k odstranění roboty, kteráž hlavně se snažila uvésti do Moravy system dvorního rady Raaba, v Čechách již na několika statcích zavedený. V čem system Raabův záležel, bylo již pověděno výše v čísle 542 na straně 523. Dvorní rada Raab byv povolán do Moravy, zařizoval tam na svůj způsob r. 1778 statky dříve jesuitské *Řečkovice* u Brna a *Diváky* u Hustopeč, panství *Vyzovice* hr. Blümegena, panství *Žadlovice* hr. Mitrovského u Loštic, a statky kláštera Rajhradského *Ostrovačice* a *Domašov* západně od Brna. V přítomné zprávě vykládají se některé zásady, kterých Raab se při tom držel a jiným doporučoval.

Avertissement für sämmtliche Grundobrigkeiten des Markgrafthums Mähren.

Aus dem unterm 7. April dieses Jahres kundgemachten Unterrichte wird ohnehin den sämmentlichen Grundobrigkeiten bekannt sein, dass Ihro kaiser. königl. apostol. Majestät allerhöchste Gesinnung dahin gehe, das Robotabolitionssystem in diesem Markgrafthum Mähren allgemein zu verbreiten, dieses jedoch ohne Zwang und durch Überzeugung, dass es dem Herrn nicht weniger als dem Unterthan ungleich nützlicher sei, als der bisherige Stand der Roboten, durch die auf eine gezwungene und alle Industrie erstickende, folglich auch die Produkte des Ackerbaues selbst verminderende Weise Grund und Boden bearbeitet wird.

Überzeuget von diesen Grundwahrheiten, haben einige der ersten und würdigsten Mitglieder unseres Staates und Stände dieses Landes Ihro kaiser. königl. apost. Majestät allerunterthänigst gebeten, zur ersten Einleitung dieses Systems den Herrn Generaldirector der kais. königl. Domainen in Böheim und Hofrath von *Raab* (welcher diese Einrichtung allda bereits wirklich zu Stande gebracht und mit dem erwünschlichsten Erfolge für Herrn und Unterthan seit drei Jahren fortführet) auf ihre Güter zu erlauben, um mit selben nach den besondern Umständen und Verhältnissen dieses Landes auch hier in Mähren dieses System auf eine Art anwendbar zu machen, die auf gleiche Weise den Grundobrigkeiten und Unterthan[en] annehmlich und vortheilhaft sei.

Ihre kaiser. königl. apostol. Majestät haben nicht nur dieses, eines wahrhaft edlen und patriotischen Herzen würdige Begehren gebilliget, und Ihre darüber hegende volle Zufriedenheit allergnädigst zu erkennen gegeben, sondern sind annoch weiter gegangen und haben befohlen, dass gedachter Herr Hofrath von Raab die zwei nächst Brünn gelegene Jesuitengüter *Ržetzkowitz* und *Dirak* in das neue System versetzen solle.

Da nun dieses geschehen, und zugleich auf den Herrschaften *Wisowitz, Ziadlowitz, Schwarzkirchen* und *Tomaschow* dieses System eingeleitet und der Kontrakt mit den Unterthanen wirklich geschlossen worden, so hat mehrgedachter Herr Hofrath das hier mit ·/. bezeichnete nachstehende Promemoria zu Handen dieser in Robots-Abolitionssachen angeordnete[n] kais. königl. Hofkommission übergeben, in welchem er zeiget, wie und auf welche Art er auf

jeder Herrschaft vorgegangen, um auf eine, der Obrigkeit und dem Unterthan gleichnützliche Weise zum Zwecke zu gelangen.

Er zeigt durch die ausgefallene Muster, warum er das Werk dort auf diese, da auf jene Art angegriffen, dennoch aber ungeachtet der überall verschiedenen Localumstände und der sofort auch verschiedentlich gewählten Methode, aller Orten die volle Zufriedenheit der Obrigkeit und Unterthanen erreicht habe.

Er beweist sub Nro 1. und 2. die Nutzbarkeit der Rustikal- und Dominikal-Grundbücher, sowie sub Nro 3., 4. und 5. die Berechnung der obrigkeitlichen Nutzungen, die überall dergestalt bestimmt und sicher gestellet werden, dass weder der Unterthan über eine unbillige oder allzuhoch gespannte, folglich unerschwingliche Erhöhung seiner Giebigkeiten, noch der Herr über den Verlust oder einige Unsicherheit seiner durch die getroffene Einleitung nicht der mindesten Gefahr blossgestellten Einkünfte zu klagen Ursach haben, da vielmehr (wie es jedem leicht erweislich zu machen ist) aus der Einrichtung selbst für beede Sicherheit und Gewinn unter mancherlei Aussicht entspringen.

Unter Nummer 6., 7., 8., 9. und 10. werden funf im Lande wirklich geschlossene Kontrakte vorgeleget, aus welchen für jedermann ersichtlich wird, was für wesentliche Vortheile a) den Grundobrigkeiten, dann b) den Unterthanen zugehen, und wie c) der neue Kontrakt dermassen eingerichtet ist, dass die Verbesserung des Ackerbaues und der Industrie durch dies, was der Unterthan an Kräften und Zeit gewinnet, folglich die Vermehrung aller Produkte, die durch den Ackerbau erzeuget werden, unmittelbar erfolgen muss, wenn nur anders die Grundobrigkeiten auf diese Weise zu ihrem eigenen und dem damit ganz unzertrennbarem Besten ihrer Unterthanen ernstlich wirken wollen.

Da nun aber nicht wohl thunlich ist, jeder Obrigkeit von allen diesen weitläufigen Beilagen Abschriften mitzutheilen oder solche in Druck zu befördern, so hat man beschlossen, von jeder der oberwähnten Beilagen ein Exemplar jedem königl. Kreisamte zuzustellen, damit solches jenen Obrigkeiten oder Beamten, die davon eine nähere Kenntniss zu erlangen wünschen, in dieselben die nöthige Einsicht oder auch Abschriften zu nehmen gestatte.

Inzwischen und so wie die Einführung des Systems selbst eine *ganz freiwillige* und von allem Zwange entfernte Sache ist, die jedem nur zu seinem eigenen Besten und zur Erleichterung der Mittel, sich solches zu verschaffen, vorgeleget wird: eben so ist auch die Art und Weise der Einführung nicht minder bloss von der Willkühr und freiwilligen Einverständniss zwischen Obrigkeit und Unterthan abhangend, und schon immer an dem genug, dass in der Hauptsache selbst der wahre und eigentliche Endzweck des Systems, das ist die Aufhebung der Leibeigenschaft und der bisherigen Frohndienste, dann die Einführung des Eigenthums von Grund und Boden erreichet werde.

In Folge dessen steht jeder Obrigkeit, die das System einzuführen gedenket, vollkommen frei, sich bei der Einrichtung entweder nach dieser oder nach jener, oder wohl gar nach einer dritten ihr selbst gefälligeren Methode zu richten, wenn nur anders alles mit voller Einverständniss der Kontrahirenden geschieht und ihr gemeinschaftliches Wohl wirksam erzielet wird.

Auf gleiche Art ist keine Obrigkeit verpflichtet, sich geradezu an einen zehn- oder zwölfjährigen Durchschnitt ihrer Erträgnisse zu binden, weil bei manchen Gütern die Wirthschaftseinrichtungen noch nicht so beschaffen sein dürften, dass solche nicht durch eine neue Einrichtung sollten besser benutzet werden können; sondern alles dies wird der freien Will-

kühr und Einverständniss zwischen Obrigkeit und Unterthan vollkommen anheim gestellt. Nur verstehet sich von selbst und wird jedem klugen Wirthe (der die Kräfte und Vermögensumstände seiner Unterthanen wahrhaft kennt) ohne weitern einleuchten, dass so wie eine allzu hohe unerschwingliche Spannung der Giebigkeiten aller Billigkeit zuwider laufen würde, solche auch von daher mit seinem eigenen Besten nicht vereinbarlich sei; massen da der Herr bei jeder nur immer möglichen Einrichtung des Wirthschaftstriebes allemal seine Einkünften bloss aus den Händen des Unterthans empfängt, die Zugrundrichtung dieses letztern am meisten der Grundobrigkeit selbst schädlich wird.

Aus der nämlichen Ursach, — und da man überzeuget ist, dass jedem Einsichtsvollen Grundherrn selbst an Aufrechthaltung seiner Unterthanen gelegen sein muss, folglich wohl nicht leicht einer sich beigehen lassen wird, bei Einleitung des Systems dem Unterthan unbillige oder unerschwingliche Giebigkeiten aufzubürden, — wird auch ganz und gar nicht verlangt, dass eine zur Einführung des Systems Lust tragende Obrigkeit ihre Wirthschaftsraitungen der in Robotabolitionssachen aufgestellten kais. königl. Hofkommission vorlege, sondern es ist schon an dem genug, dass bei Einsendung des Kontrakts zur vorschriftmässigen *Bestätigung* überhaupt nur aufgekläret werde, nach was für einem billigen Maasstab das Aequivalent berechnet und bestimmt worden, um desto unbedenklicher und mit desto vollerer Überzeugung des dabei unterwaltenden gemeinschaftlichen Bestens für Obrigkeit und Unterthanen die erforderliche Ratifikation ertheilen zu können.

Anbei darf niemand befahren, dass man die einlangenden Kontrakte etwa mit zu vieler oder einer anstössigen Genauigkeit durchforschen werde. Man wünscht vielmehr das Werk zu befördern und zu verbreiten, als durch unnöthige Anstände, Grübeleien oder Quästionirungen der bisherigen Gefälle solches zu erschweren, und wie bald Herr und Unterthan einverstanden und zufrieden sind, wird man seinen Endzweck vollkommen erreichet zu haben glauben.

Ausserdem ist auch die Bestätigung selbst zur eigenen Sicherheit der Obrigkeiten nöthig, und wird dadurch am kräftigsten allen Exceptionen vorgebogen, die nach der Hand wider unbestätigte und so zu sagen in der Stille geschlossene Kontrakte entweder wegen unterloffener Bevortheilung, Läsion oder in andere Wege von ein oder der andern Seite angebracht werden könnten; wie denn noch aus der nämlichen Ursache Ihro kais. königl. apost. Majestät schon von längerer Zeit her allergnädigst anbefohlen haben, alle zwischen Obrigkeit und Unterthan zu Stand kommende Vergleiche oder anderweite Abkommen allemal zur Bestätigung der vorgesetzten Landesstelle zu bringen.

Ferners wird es zwar immer desto besser sein, wenn derlei die Robotsabolition betreffende Kontrakte zwischen Obrigkeit und Unterthan allein ohne anderweite Einmischung oder Vermittlung eines dritten zu Stand kommen; da sich jedoch der Fall ereignen könnte, dass bis anher noch verschiedene Grundobrigkeiten und Beamte von dem Robot-Abolitionssystem entweder gar irrige oder nicht genugsam vollständige Begriffe haben, oder in der Ausführung Schwierigkeiten finden dürften, die durch geübte und des Werks kündigere Leute entweder vollkommen behoben oder leicht vermieden werden können; endlich und da auch wohl möglich ist, dass der Unterthan in dies, was ihm von seiner Obrigkeit oder den Beamten vorgetragen wird, wegen der zwischen beeden ganz erloschenen Liebe ein Misstrauen setzte, und das System entweder aus Vorurtheil, oder weil er es nicht verstehet, oder weil es ihm nicht wohl und in seinem ganzen Umfange begreiflich gemacht würde, verwürfe: als wird man in diesem Falle nicht anstehen,*) auf jedesmahliges Begehren zu mehrerer Beförderung oder

desto sicherer Einleitung dieses so nützlichen Werkes, wie nicht minder zu Wiederherstellung desjenigen Vertrauens zwischen Obrigkeit und Unterthan, welches die Seele der Gesellschaft und die sicherste Quelle ihres wechselseitigen Wohles ist, einen wohlerfahrnen *Kommissarium* aus diesem Mittel oder Buchhalter ad locum abzusenden, welcher der Behandlung ein öffentliches Zutrauen geben, Herrn und Unterthan zu vereinigen, die Beamten theils in Ansehung der erforderlichen Berechnung, theils in Ansehung ihres Benehmens zu belehren und in die volle Kenntnis sowohl der Sache selbst als der Art, wie solche anzugreifen ist, zu setzen, dem Unterthan seine Vortheile wohl begreiflich zu machen, und überhaupt nicht nur für das Beste der Obrigkeit und des Unterthans zu sorgen, sondern annoch die obrigkeitlichen Gefälle selbst wenigstens eben so sicher zu stellen haben [wird], als sie es nach dem Fusse des dermaligen Wirthschaft- und Robotsystems sind.

*) Tištěno: entstehen.

Anbei darf sich niemand der auflaufenden *Unkosten* halber abschrecken lassen, massen wirklich die Einleitung gemacht worden, dass sich solche nie sehr hoch erstrecken können, und wird keinem Kommissario oder Buchhalter etwas zu zahlen sein, wie bald sich selber über die Zeit in loco aufhalten sollte, die ihm von hieraus zu Bearbeitung jeder Herrschaft in vorhinein bestimmet werden wird.

Übrigens und da bei Einführung des neuen Systems die Erhebung und zuverlässige Kenntnis des alten Standes etwas sehr wesentliches ist, zugleich aber auch jeder Obrigkeit den sehr angenehmen und zu mancherlei andern Spekulationen dienlichen Vortheil verschaffet, dass sie nicht nur alle Giebigkeiten und Praestationen ihrer Unterthanen mit einmal zu übersehen, sondern annoch solche gegen die Bürden und Vortheile des neuen Systems in allen Verhältnissen zu bilanziren im Stande sind: als hat man von den zum Druck beförderenden Dominical- und Rustikal-Büchern, dann den geometrischen Tabellen und Gewährscheinen einen Riss von jeder Sorte dem betreffenden königl. Kreisamte zu dem Ende auf Verrechnung zugefertiget, um damit alle Obrigkeiten und Beamte zu betheilen, welche entweder das neue System einzuführen, oder wenigstens einstweilen davon eine nähere und gründliche Kenntnis zu erlangen wünschen.

Endlich und da dieses System keinen andern Endzweck hat, als auf einer Seite die Landeskultur und Industrie durch Behebung alles dessen empor zu bringen, was bisher den Muth des Unterthans niedergeschlagen, ihn zur Trägheit oder andern Ausschweifungen verleitet, und damit eine gute, fleissige und verständige Bearbeitung seiner Grundstücke verhindert hat; auf der andern aber die obrigkeitliche Gefälle nicht nur zu versichern, sondern annoch durch Vermehrung der Konsumenten und Konsumption (die eine unmittelbare Folge des Systems ist) bei verschiedenen Wirthschaftsrubriken zu vermehren: als kann man nicht umhin den Wunsch zu äussern, womit alle wahrhaft patriotisch denkende Obrigkeiten durch die rümlichen Beispiele derjenigen würdigen Mitglieder unsers Staates, die ihre Herrschaften wirklich in das neue System gesetzet haben, wo nicht sogleich zur Nachfolge, doch wenigstens zum Nachdenken und zu unpartheischer Prüfung der vorgelegten Sätze ermuntert werden möchten, ohne hierbei jenen Einstreuungen Gehör zu geben, womit Vorurtheil, oder nicht genugsam aufgeklärter Widerspruchsgeist, oder wohl gar Partheiligkeit dieses System in den Augen jener herabzusetzen suchen, die solches nicht in seinem ganzen Umfange und allen seinen Verhältnissen kennen; und wünscht man übrigens nichts sehnlicher, als womit jene Widersacher des Systems, die es aus Gründen sind und nur nach solchen zu urtheilen pflegen, ihre Anstände, Zweifel und Bedenklichkeiten, kurz alles, was sie dawider einzuwenden wissen, hierorts mit

jener Bescheidenheit, Mässigung und Unpartheiligkeit vorzulegen belieben wollten, die überhaupt allen Streitenden Ehre machen, und zugleich der einzige Weg sind, wodurch man am sichersten Wahrheit findt, wie bald man sie aufrichtig sucht, und nicht blosse Meinung zu behaupten zur Absicht hat. Man wird von hieraus mit gleichem Glimpfe die vorkommenden Einwürfe beantworten, oder die geregten Zweifel auflösen; und dies dürfte das beste Mittel darbieten, reif zu überlegen und sicher zu beschliessen, was jeder für sein eigenes und das allgemeine Wohl zu thun hat.

Gegeben Brünn den 28. August 1778.

·/·

Promemoria.

Nachdem ich das Glück hatte, einigen der verehrlichsten Grundobrigkeiten in Mähren bei Einführung des Robot-Abolitions Systems meines wenigen Ortes mitzuwirken: so habe ich anständig zu sein erachtet, nachfolgende unmassgebige Entwicklungen zu fassen, und die Ursachen zu erklären, die überall die Triebfeder der unternommenen Schritte waren.

1. Das erste Geschäft ist überall die Zustandbringung der *Rustikal-* und *Dominikal-Grundbücher*, davon ich von dem Gut Schwarzkirchen und Domaschow ein Muster beilege sub Nr. 1. et 2.

Die Herrschaft mag gross oder klein sein, die Absichten und die Operation ist die nämliche.

Viele sind der Meinung, die Behandlung dieser Grundbücher und die *Unterscheidung des alten und neuen Standes* in derselben sei überflüssig, und es sei genug, nur den neuen Stand allein nach erfolgter geometrischer Ausmessung bei der Finalisirung in das neue Grundbuch, und vielleicht nur in eines zu tragen. Weit entfernt, bessern Einsichten in mindesten vorzugreifen, habe ich lediglich die Ursachen anführen wollen, warum ich die in den Mustern Nr. 1. und 2. ersehliche Methode gewählet, jedem besser denkenden überlassend, was er für einen Weg wählen wolle, zum Zwecke zu gelangen.

a) Ich habe zwei Grundbücher gewählet, das Rustical-Grundbuch nämlich und das Dominical-Grundbuch.

b) Ich habe in beiden den alten und neuen Stand unterschieden.

c) Ich habe den alten Stand zuerst entworfen, weil ich ihn als den sichersten Leitfaden betrachte, zum Zwecke, das ist zur Einleitung des neuen Systems und zum Schlusse des Kontraktes zu gehen.

Ursachen.

Ad *a*) Der Bauer ist ein doppelter Unterthan, des allerhöchsten Landesfürstens und hernach des Grundherrns. Jedem ist er Giebigkeiten schuldig; der Grundherr hat für die landesfürstliche nicht zu haften, sie kommen niemals in die grundobrigkeitlichen Renten, und haben ihren geraden Weg in die landschaftlichen Kassen. Also dächte ich eine Vermischung könnte zu Verwirrungen führen.

ad *b*) Man hat zwar ganz weislich in Mähren den Weg der erwünschlichsten Simplification ergriffen, die landesfürstlich- und die grundherrschaftlichen Giebigkeiten nach dem Maasstabe der sämmentlichen Rustical- und Dominikal-Grundstücke einzutheilen, und beide gegeneinander zur wechselweisen Aushilfe zu nehmen.

Allein alles dessen ungeachtet habe ich bei der neuen Behandlung die allerstrengste

Absönderung der Dominikal- und Rustikal-Gründe zur ewigen Richtschnur beobachtet, und dieses aus der triftigen Ursache, dass ungeachtet des neuen Systems und der verstandenen Simplification in der Berechnung bei der Katastralverfassung in dem Lande nicht die mindeste Abänderung geschieht oder geschehen kann; mithin muss die Grundobrigkeit auf ewige Zeiten wissen, welche Gründe von jeher dominikal, welche rustikal gewesen, dann sonst könnte eine Vermischung entstehen, die zu sehr unbeliebsamen Irrungen in Folge der Zeit Anlass geben därfte; besonders da heut zu Tage bei dem neuen Systeme die Realität des geometrischen Messtisches ergriffen wird, in vorigen Zeiten aber bei der letzten Katastral-Verfassung ganz andern, minder sicheren Maassnehmungen nachgegangen worden.

ad *c*) Und gleichwie diese geflissene Unterscheidung die nöthige Kenntnis des alten und neuen Standes der Unterthanen und ihrer Besitzungen erhält: also hat sie mir überall zur besten Richtschnur gedienet, die Grundlage des neuen Kontraktes zu fassen; denn

erstens weil ich durch den alten Stand des Rustikal-Grundbuches bei dem ersten Anblicke ersehe, welche Häuser-Numeri gar keine Gründe besitzen; so kann ich bei jeder Herrschaft alsogleich urtheilen, ob ich Hoffnung habe, die Dominikal-Gründe unter neubeschäftigte Hände zu verstücken, ohne, wie viele geforchten, Ursache zu haben, aus Schwaben fremde Familien kommen zu lassen; und

zweitens da ich zugleich erblicke, wie viel jeder Unterthan schon vorhin Gründe besitze, so kann ich zugleich bestimmen, ob und wie viel ich jedem Petenten Gründe geben könne? nachdem zur Maassregel angenommen worden, keinen Bauer Gründe zu geben, der schon ehehin genug possessioniret ist.

Drittens endlich, weil ich aus dem vorgelegten Bilde des alten Standes der Schuldigkeiten eines jeden Unterthans quoad contributionale aus dem Rustikal-Grundbuche, und quoad dominicale aus dem Dominikal-Grundbuche einen jeden bei der Behandlung des Robot-Abolitions-Contraktes überweisen kann, ob und in wie weit sein neuer Stand, den er wählen oder verwerfen solle, gegen dem alten vorzuziehen sei?

Übrigens bedarf der Inhalt der Kolumnen und Rubriken in den Grundbuchs-Tabellen keiner besonderen Erklärung; der das Geschäft kennende Leser kann selbst jede Fälle sich vorstellen, auf die sie eingerichtet sind, und wenn sich dieser oder jener Fall bei jeder Herrschaft nicht einfindet, kann die dahin gehörige Kolumna übergangen werden.

Desgleichen ist aus dem zweiten, dem Dominikal-Grundbuche nämlich, zu ersehen, dass die Tabellen auch auf alle Fälle der neuen Behandlung der Unterthanen eingerichtet seien, das ist: es möge der Kontrakt nach dem Fusse, der in Böhmen angenommen worden, oder nach jenem in Mähren geschlossen werden, will sagen: es möge die neue Belegung der Gaben auf Häuser, Dominikal- und Rustikal-Gründe abgesöndert oder kumulative geschehen.

2. Das zweite Geschäft bei der Robot-Abolitions-Einrichtung ist die ***Berechnung der grundherrlichen Interessen*** bei dem neuen Systeme; denn nachdem man bei demselben beflissen ist, den Unterthan glücklich zu machen, so redet Gerecht- und Billigkeit von selbst, auch die Vortheile des Herrns versichern zu müssen.

Ihre Majestät haben sich vorbehalten, durch die löbl. Hofkommission in Mähren die neuen Kontrakte ***bestätigen*** zu lassen, wie es ehehin den schon zum voraus publicirten Generalien angemessen ist. Diese Bestätigung setzet eine Untersuchung zum voraus, ob die Vortheile des Grundherrns mässig und billig seien, und die in der allgemeinen Regel angenommenen Rücksichten für den Stand des Schwachen gegen den Stand des Mächtigeren müssen diese

von der Gesetzgebung herfliessende Maassregeln in den Augen der unparteisch denkenden Welt im allgemeinen unterstützen.

Es muss aber diese Erforschung natürlich, ungezwungen, billig und mässig sein, wie es die allerhöchste Resolution von 27. Juni 1778 vorgeschrieben hat; denn Ihre Majestät haben erkennet, dass hierinfalls eine gar zu weit getriebene Strengheit enteiferend sein würde.

Auf verschiedene Weise kann man die Bestimmung der grundherrlichen Interessen beurtheilen:

Bei der Jesuiten Herrschaft *Řžezkowitz* hat man die strengste Berechnung der sämmtlichen herrschaftlichen Renten von 4 Jahren mit allen Rechnungsformalitäten erforschet, wie es die Anlage Nr. 3 beweiset, die ein förmlicher Rechnungenextract ist, der von dem diesem Geschäfte in Mähren beigegebenen Local-Commissario und dem Hofbuchhalterei-Beamten, dann dem Jesuiten-Güter-Revidenten beurkundet ist.

Auf gleiche Art ist man fast zu *Diwak*, aber auf eine minder weitschichtige Art, ut Nr. 4, bei dem Benediktiner-Stiftgute *Schwarzkirchen* fürgegangen, und in beiden Fällen habe ich keinen Anstand genommen, das mit Einverständnis bestimmte neue Aequivalent für höchst billig und gerecht anzusehen, auf welches die Behandlung des neuen Kontraktes gebauet worden ist.

Anders hat man sich bei der Herrschaft *Wisowitz* und *Ziadlowitz* benommen; man ist hier in keine 6, 10 oder 4 jährige Erträgnis eingegangen, und die Absicht der Grundherrn, ihr Gut zu 6 per Cento bei dem neuen Systeme nach Ausweis des landtäflich vorgemerkten Kaufkontrakts zu geniessen, wurde für eine der billigsten Absichten ohne aller weiteren Erforschung angesehen.

Nur die bei dem neuen Systeme stehen bleibenden Rubriken hat man redlich und billig berechnet, und die durch das neue System verursachten Auslagen im Gelde in Abzug gebracht, ut Beilage Nr. 5.; endlich das neue System hiernach behandelt. Und nachdem mit Rücksicht auf den Werth der bestehenden Güte des Grund und Bodens überall die Billigkeit des Aequivalents und des ausfallenden Dividentens für Herrschaft und Unterthanen ohne vieler weiteren Erforschung in Erwägung gezogen worden, so habe ich keinen Anstand gefasset, der auf solchen Grundsäulen gebauten Behandlung die Hände zu bieten.

Zum Beispiel: bei der Herrschaft *Wisowitz* kömmt die ganze Belegung des Unterthans mit Kontributions- und Dominikal-Bürden zusammen auf 35 bis 36 kr. per Metzen im Durchschnitte: eine Behandlung, die man der Lage der Umständen und dem Stande der Unterthanen eben so angemessen angesehen hat, als den Dividenten bei *Ziadlowitz* per 46 kr., und bei Řžetzkowitz per 1 fl. 30 kr., überall nach Beschaffenheit des Grund und Bodens, den man angetroffen hat. Diese in die Augen leuchtende Billigkeit der Belegung entdecket sich um so mehr, wenn man betrachtet, dass man es überall der freien Willkühr der Unterthanen überlassen hat, sich dem resultirenden Aequivalente zu fügen, das durch die bei der geometrischen Real-Ausmessung sich unwidersprechlich zeigende mehrere Anzahl der Gründe am Ende noch leidentlicher ausfallen wird.

3. Was den Schluss der *Robot-Abolitions-Kontrakte* betrifft, da werden in den Anlagen Nro 6, 7, 8, 9, 10 fünf Exemplarien vorgeleget. Man wird hieraus erkennen,

a) überhaupt wie die Absichten überall wesentlich dahin gerichtet seien, den Stand der Unterthanen nach und nach zu verbessern.

b) Wie man sich überall nach der Beschaffenheit der Local-Umstände gerichtet hat, in deren Bestimmung gar keine vorgeschriebene Grundregeln, sondern eine Bescheidenheit und Mässigung allein das Ruder führen müssen. Die patriotisch denkenden Obrigkeiten werden hieraus

4. ganz füglich abschliessen; wie leicht das neue System zu umfassen sei, wie wenig desselben Übersehung von Seite der Hofkommission ihnen ungelegen fallen könne, besonders wenn sie zu ihrem eigenen Vortheile erwägen, wie sehr ihnen selbst daran gelegen, über ihre neuen Kontrakte die landesherrliche Bestätigung zu erlangen, wodurch sie denselben Sicherheit, Zutrauen und Ansehen verschaffen.

Brünn den 28. August 1778.

Souvěký tisk na 6 listech in folio, v archivě Českého Musea.

550.

1778, 30. listopadu—1784: Drobná opatření, aby ubylo nenáležitých žádostí k vyšším instancím, zvláště ke dvoru.

Ze čtvrtletních výtahů vyhlášek, jež vydávalo české gubernium; výtisky v arch. Č. Musea.

57. Circulare in alle Kreise (ddo 30. Novembris 1778): dass niemand aus den Ländern, der etwas bei Hofe zu suchen hat, sich nach Wien verfügen, sondern das betreffende Individuum seine Bittschrift ***bei der Landesstelle*** einreichen solle.

70. Circulare in alle Kreise (ddo 29. Martii 1781): dass die Unterthanen ihre Beschwerde nach der bestehenden Vorschrift zuerst ***bei der Obrigkeit*** einzubringen, und ihren Bescheid zu gewärtigen, sodann ihren Zug weiter zu nehmen hätten.

51. Circulare in alle Kreise (ddo 13. Maji 1781): die Kundmachung, dass der eigends für die Unterthanen bestellte, und von höchsten Orten besoldete *Hofagent* Joseph Anton Welz sich nenne, und in Wien auf dem Hofe bei der sogenannten kleinen Weintraube N. 310 seine Wohnung habe.

116. Circulare in alle Kreise (ddo 30. Maji 1781): die Republicirung der Generalien, dass von keinem Unterthan eine Bittschrift bei denen Kreisämtern, Länder- und Hofstellen angenommen werden solle, wo nicht der *schriftliche Bescheid* beigelegt ist.

To jest, při rekursu k vyšší instanci má býti přiloženo rozhodnutí nižší instance.

I. Hofverordnungen. Nr. 2. Hofdekret vom 9. September 1784. Wie sich bei Einbringung der Unterthansbeschwerden zu benehmen seie, um den Erpressungen der ***Winkelschreiber*** vorzubeugen. Durch Gubernialdekret vom 1. Oktober sämmtlichen Kreisämtern und königlichen Kammerprokurator bekannt gemacht worden.

551.

1779, 27. února: Kníže Josef Schwarzenberg nepřeje stavbám nových domků, z příčiny škod lesních.

[Úřad knížeti dává zprávu o supplice:] bittet der hiesig herrschaftliche Unterthan Jakob Nedwied und Schneider aus dem Dorf Drahotieschitz um . . Bewilligung, eine Chalupen für sich und seine Nachkömmlinge von Grund aufbauen zu können; wozu ihme der dortige Bauer Lusk genannt ein öden Platz ausweisen und verkaufen thuet, und zwar in Abschlag einer Schuld per 20 fl., welche er Schneider ihme vorhin geliehen . . Er verpflichtet sich zu

der schuldigen Robotleistung . . beinebenst auch keinen Eintrag mit mehrerer Anzahl des haltenden Viehs zu machen gehalten sein soll . . [Teda radí vyplnit tu prosbu]

Wittingau 12. Febr. 1779. Wenzel Joseph Tomschy mp.
Johann Froon mp. Gabriel Joseph Platzer mp.

Lieber Director [Tomschy]. Euch muss aus unsern vorigen Verordnungen ohnehin bekannt sein, dass wir zu Erbauung neuer Chalupen gar nicht incliniren, weilen uns selbe unsern Wäldern allezeit gefährlich und nachtheilig zu sein scheinen. In Rücksicht dessen hätten wir um so mehr Ursache, den Supplicanten Jacob Nedwied.. mit seinem vorhabenden Chalupenbau abweisen zu lassen, als euer gehors. Bericht vom 12. elapsi von dem Waldbereiter nicht mitunterschrieben und bestätigt gewesen ist, dass solcher Bau zu keinem Schaden gereichen solle. Dahero wird euch dieser Bericht anliegend remittirt, auf dass ihr selben vorderist von ihm Waldbereiter, — um zu wissen, ob die angezeigte Gegend auch von ihm untersuchet worden, und ob dem Supplicanten ohne Nachtheile unserer Wälder jedannoch willfahret werden könne oder nicht, — unterzeichnen, und sodann mit dessen Anmerkung wiederum an uns gelangen lassen sollet. Sign. Wien. 27. Febr. 1779.

Jos. F. zu Schwarzenberg mp. P. Jo. Maurer mp.

Jednotlivá svolení knížecí ke stavbě domků ovšem vždy bývala udělována. Zvláštní nechuť k výměnkářským barákům zase ukazuje regest:

Original-Conferenz-Protokoll vom 19. July 1781, nebst der demselben beigeschriebenen hf. Resolution, kraft welcher dem Unterthan Georg Hoyko aus Hodowitz die Erbauung eines Ausnahms-Stübchens gegen die Bedingniss gestattet worden ist, dass dasselbe nach seinem Tode entweder wieder cassiret, oder in eine Chalupe, gegen Entrichtung eines Zinses verwendet werden solle, vom 4. Aug. 1781.

Originály v knížecím archivě Třeboňském IA. VI. Gβ. 4.

552.

Akcidence a taxy,

jež poddaní mají platiti hospodářským úředníkům, obmezeny a upraveny jsou (v Čechách a na Moravě) nově patentem z dvorské kanceláře česko-rakouské 15. května 1779.

Wir Maria Theresia . . . geben zu vernehmen: wasmassen zwar das unterm 24. Mai 1771 erlassene Patent nebst mehreren darinn enthaltenen Anordnungen auch die Accidenzien für die grundobrigkeitlichen Wirthschaftsbeamte bei den Gesindstellungen, Ertheilung der Heuratsconsensen, für die Interventional-Schreiber, bei der

Bewilligung zur Erlernung der Professionen und Handwerke, dann bei den Grundverschreibungen ausgemessen worden sein. Nachdem aber bei mehreren bisher gepflogenen Local-Untersuchungen hervorgekommen, dass hier und da von den grundobrigkeitlichen Wirthschaftsbeamten nebst den obbenannten auch andere willkührliche und an mehreren Orten übermässige Accidenzien und Taxen abgenommen worden: so haben wir uns hierdurch gnädigst bewogen befunden, zur Hindanhaltung aller hieraus für den Unterthan entstehenden Bedrückungen ein gleichförmiges, billiges, und sowohl den Umständen der Unterthanen, als auch den Arbeiten und Bemühungen der grundobrigkeitlichen Beamten angemessenes Accidenzien- und Taxen-Ausmaass entwerfen und fest setzen zu lassen.

Wir verordnen demnach und befehlen anmit auf das nachdrücklichste, dass für das künftige von den Grundobrigkeiten oder ihren Wirthschaftsbeamten, unter keinerlei, was immer für einem Vorwande, andere oder höhere Accidenzien und Taxen von den Unterthanen abgefodert und abgenommen werden sollen, als welche in diesem gegenwärtigen Patente ausgemessen und bestimmet werden. Gleichwie wir dann auch anmit verordnen, und unsere unter 31. Jul. 1773 erlassene Verordnung dahin erneueret haben wollen, dass jene grundobrigkeitliche Beamte, welche das gegenwärtige Accidenzien- und Taxen-Ausmass zu überschreiten sich beigehen lassen, nebst dem zweifachen Ersatze noch mit einer angemessenen Leibesstrafe angesehen; falls aber eine Grundobrigkeit selbst an einer derlei Bedrückung des Unterthans theilgenommen, solche an uns zur weiteren Strafverhängung angezeiget werden solle. So viel es nun das künftighin zu beobachtende Accidenzien- und Taxen-Ausmass selbst betrifft, so geht unsere gnädigste Willensmeinung dahin:

1. Für einen *Losbrief* aus einer in die andere oder nachbarliche Unterthänigkeit haben die vermöglichen Unterthanen an die grundobrigkeitlichen Beamte bloss 30 Kreuzer, die unvermöglichen oder armen Unterthanen aber gar nichts zu bezahlen; für einen armen Unterthan aber soll derjenige gehalten werden, der nicht funfzig Gulden im Vermögen hat.

2. Für einen *Interventions*-Schreiber [sic] an eine frembde Obrigkeit sind dem Wirthschaftsbeamten 30 kr., und dem Wirthschaftsschreiber 6 kr. abzureichen.

3. Wenn ein Unterthan die Erlaubnis zum *Heiraten* ansuchet, so hat derselbe dafür an Amts-Consens-Tax 30 Kreuzer zu erlegen.

Wo angegen bei den Dominien, wo das Robot-Abolitions-System willkührlich eingeführet worden ist, sowohl die diessfällige, als auch die in dem vorhergehenden ersten und zweiten Absatze enthaltene Accidenzien-Ausmaass zugleich aufzuhören hat.

4. In jenem Falle, wo die Ausfertigung eines *Heirats-Kontrakts* in duplo und desselben Protocolirung bei der Amtskanzlei von den Partheien freiwillig verlanget wird, ist an Kanzlei-Accidenz 1 Gulden und 30 Kreuzer zu bezahlen.

5. Für den Consens zur Erlernung eines *Handwerks* hat ein Unterthan einen Gulden zu erlegen.

6. Ein *Bauersknecht*, welcher bei fremden Leuten oder ausser der Herrschaft dienet, (worunter auch die Schäfler und Schäflersknechte verstanden, die Gemeindviehes-Hirten aber ausgenommen sind), hat jährlich 12 Kreuzer, eine derlei *Magd* jährlich 6 Kreuzer; ein Knecht, welcher in der Herrschaft dienet, jährlich 6 kr., dann ein Jungknecht oder eine Magd jährlich 3 kr. zu bezahlen.

7. Ein bei einer Fabrik oder Manufactur, dann Eisen- oder Blech-Schichtamt dienender *Meister oder Gesell*, oder ein was immer für einen andern Namen habender Gewerbsmann hat, wenn er in oder auf der Herrschaft arbeitet, jährlich 6 Kreuzer, wenn er aber ausser der Herrschaft arbeitet, jährlich 12 Kreuzer zu erlegen.

8. Von einer *Grund-Verschreibung*, die dem betreffenden Unterthane unter grundobrigkeitlichen Amtssiegill hinausgegeben wird, ist dem Wirthschaftsbeamten ein Gulden, nebstdem auch von jedem Schock Meissnisch oder 1 fl. 10 kr. desjenigen Quanti, welches auf die ganze Verschreibungssumme als eine Angabe bar erleget wird, dem Wirthschaftsbeamten ein Kreuzer, und ebensoviel auch von den nachweiligen Fristenzahlungen*) zu entrichten. Wenn ein Unterthan aber in der Folge eine blose Abschrift von einer derlei Grund-Verschreibung aus dem Grundbuche verlangen sollte, so hat derselbe dem grundobrigkeitlichen Wirthschaftsbeamten dafür 15 Kreuzer zu bezahlen.

*) Tištěno: Fürstenzahlungen.

9. Für die Inventa oder *Abschätzung* eines Bauern-Grundes sind dem grundobrigkeitlichen Wirthschaftsbeamten zu bezahlen 30 Kreuzer. Für die Inventir- und Abschätzung des Grundes eines Chalupners 15 Kreuzer, dann für jene eines Häuslers ohne Feldgründe ebenfalls 15 Kreuzer, den dabei nöthigen unpartheischen Richtern oder Geschwornen in ersteren zweenen Fällen zusammen 36 Kreuzer, im dritten Falle aber nur 18 Kreuzer.

10. Für eine *Erbschaftstheilung*, wenn solche aus der Grundverschreibung zu Papier gebracht wird, und die Erbschaft unter 60 Gulden oder so viel beträgt, ist ein Pfenning von Gulden; wenn die Erbschaft aber 60 Gulden übersteiget, so sind nur überhaupt 15 kr. an Accidenz für den grundobrigkeitlichen Beamten zu entrichten.

11. Wenn der zur Sicherheit eines Glaubigers unumgänglich erforderliche obrigkeitliche oder Amtsconsens zur Aufnehmung einiger Passivorum, dann die Einverleibung oder Vormerkung einer *Schuldverschreibung* auf eine bestimmte Zeit bei der Amtskanzlei verlanget wird, so sind dafür den grundobrigkeitlichen Beamten an Accidenz 7 kr. zu bezahlen.

12. Wenn jemand das Grundbuch aufzuschlagen und *einzusehen* verlanget, so hat derselbe dafür ein Accidenz von 3 Kreuzer zu erlegen.

13. In dem Falle, wenn ein Unterthan mit grundobrigkeitlichen Consens testiret, haben die Erben und Legatarii pro publicatione et executione *testamenti* dazumal, wenn die Erbschaft oder das Legatum 100 Gulden nicht erreichet oder übersteiget [sic], 30 Kreuzer, wo aber die Erbschaft oder das Legatum mehr, als 100 Gulden beträgt, überhaupt 1 Gulden an Accidenz zu erlegen.

14. Wenn ein zwischen Unterthanen strittiger *Grund* durch das grundobrigkeitliche Wirthschaftsamt *besichtiget* werden muss, haben beide Theile zusammen für den Bescheid und respective schriftlich ausgefertigten Vergleich einen Gulden; falls aber die Sache nicht beigeleget oder verglichen werden könnte, für den blossen Local-Augenschein 30 kr.; endlich aber, wenn der Beamte sich diesfalls extra locum officii verfügen und wegen weiter Entlegenheit über Nacht ausbleiben müsste, über obige Gebühr an Diätgeldern extra täglich 35 kr. zu bezahlen.

15. Für einen *Subhastations-* oder öffentlichen Feilbietungszettel ist ein Accidenz von 7 Kreuzern zu bezahlen.

16. In einem *Krida-Falle* eines Unterthans, oder aber auch eines Auswärtigen, ist nach erfolgter Publication oder Classificatorien, oder des Dominical-Sentencez ohne Unterschied der Parteien, wenn nämlich der Schuldenlast nicht über 500 Gulden beträgt, an Accidenz 1 Gulden; hingegen wenn selber auf eine grössere Summe beläuft, 2 Gulden; für die Licitirung der in Kridam verfallenen Effecten und Auszahlung der Gläubiger aber sind von jedem Gulden 2 Pfennige zu bezahlen.

17. Wenn jemand eines andern Habschaften bei dem Wirthschaftsamte verkümmern oder mit *Verbote belegen* lässt, zugleich aber verlanget, dass der Verbot in dem Amts-Protokoll behörig fürgemerket werde, so ist dafür ein Accidenz von 7 Kreuzern; wenn aber der Verbot wiederum behoben wird, dafür nichts zu bezahlen.

18. Wenn in Strittsachen zu dem Wirthschaftsamte ein *Depositum* erleget wird, so hat der sachfällige Theil von jedem Gulden 2 Pfennige und nebstdem für den hinausgegebenen Depositen-Theil 7 Kreuzer zu erlegen.

19. Für einen *Extrakt* aus dem bei dem Wirthschaftsamte verlegten Judicial-Protokoll, in welchem sowohl alle Transacta als Decisa vorgemerket werden, haben die Parteien, wenn sie einen solchen verlangen, nämlich für den ersten Bogen 7 Kreuzer, für jeden der mehreren übrigen aber 3 Kreuzer zu bezahlen.

20. Bei Abfertigung eines *Waisen* mit seinem in der Waisenverrechnung befindlichen Vermögen ohne Unterschied sind an Schreibgebühr 17 Kreuzer zu bezahlen.

21. Für Revidirung einer jährlichen *Gemeindrechnung*, welche aber nur bei jenen Gemeinden zu führen ist, wo einige Gemeindgründe oder anderweite Gemeindeinkünfte sich befinden, oder derer einige zufälligerweise auf erlaubte und nöthige Gemeindauslagen eingehoben worden sind, und zwar: In kleineren Ortschaften, wo sich nicht über 25 Hausnumern befinden, 30 Kreuzer; in mittlern, wo 50 Hausnumern

sind, 45 Kreuzer; in grössern aber, wo über 50 Hausnumern sind, ein Gulden nomine Accidentis zu erlegen.

22. Für ein aus dem unterthänigen *Getraidfundo* erlangten N. Öst. Metzen Getraids, ist ohne Unterschied bei der Darleihung 1 Kreuzer; dann von dem N. Ö. Metzen des aus dem nämlichen Fundo mit kreisämtlichen Vorwissen allenfalls verkaufenden Getraids ebenfalls 1 Kreuzer; nicht minder von dem N. Ö. Metzen Getraids, welches von der Obrigkeit erborget wird, gleichfalls 1 Kreutzer Accidenz zu bezahlen.

Ansonsten erklären wir zugleich ausdrücklich, dass die Grundobrigkeit und ihre Wirthschaftsbeamten sich einer schweren Verantwortung unterziehen werden, wenn das Getraid der Unterthan [sic] oder die so genannten $^5/_4$ Magazine, wo deren welche bestehen, nicht in wahrer Ordnung und Richtigkeit erhalten werden; massen es dem allgemeinen Besten widerstrebt, solche, wie es in vielen Orten geschieht, nur dem Namen nach bestehen, und die unterthänigen Gemeindkörner fast gänzlich auf beständige Verleihungen, ohne derselben alljährliche Rückführung mit der Patentmässigen Aufgabe in die Gemeindmagazine öfters bis zur Uneinbringlichkeit ausstehen zu lassen; wodurch erfolget, dass der Unterthanen Passiv-Stand beständig vermehret wird, niemals aber im Falle der Noth eine Aushülfe vorhanden ist. Wir befehlen demnach anmit auf das nachdrücklichste, dass die den Unterthanen vorgeliehenen Körner jährlich in die Gemeindmagazinen zurückgestellet, und die vorgeschriebenen Interessen an Körnern unter Dafürhaftung der Obrigkeit und Beamten unnachsichtlich erleget werden; es wäre dann, dass ein allzu grosser Wetterschlag, oder Feuersbrunst, gleich nach dem Schnitte das Getraid verwüstete, in welchem Falle durch ein Jahr länger mit der Rückgabe zugewartet werden mag.

Es wird auch bei der unterthänigen Getraidsammlung in gelegenen Zeiten durch den Verkauf eines immer ergiebigen, und zur rechter Zeit wiederum einzuschaffenden Vorrats, das Kontributions-Kapital der Unterthanen da Orten, wo eines ist, vermehret, und dort, wo keines ist, einiges erzielet werden können, wie es bei ein oder andern vorsichtigen Grundobrigkeiten mit gutem Erfolge geschehen ist.

Gegen welche Bedingniss allein wir die eben bei Ausleihung des unterthänigen und obrigkeitlichen, dann Verkaufung des unterthänigen Getraids festgesetzte Accidenzien bewilliget haben wollen; gleichwie es uns denn auch zum besondern Wohlgefallen gereichen wird, wenn jene Grundobrigkeiten, wo derlei Gemeindmagazine noch nicht bestehen, nach und nach sich befleissen werden, mit Einverständnis der Unterthanen solche nach und nach einzuleiten, als worauf auch von Seite der Kreisämter zu invigiliren und von diesem in dem betreffenden Falle die Anzeige an das Gubernium zu machen sein wird.

23. Wenn einem Unterthanen zu eigener Nothdurft *Bau- oder Brennholz* in grundobrigkeitlichen oder Kirchenwaldungen ausgewiesen wird, so ist von jedem

Schock Meissnisch oder 1 fl. 10 kr. ein Accidenz von 2 kr., bei Ausweisung des Holzes in den unterthänigen Waldungen ein Kreuzer vom Werthe eines Gulden für die Mühewaltung und Aufsicht über derlei den Unterthanen zugehörige Waldungen, von Dachlatten oder anderm Geräthsholze aber nichts zu bezahlen.

24. Endlich sind in jenen Fällen, wo ein Unterthan eines Verbrechens halber durch den Amts-*Musquetier* oder Trapen abgeholet werden muss, für den letztern per Meil 6 Kreuzer zu erlegen.

Hierinnen besteht nun für das künftige dasjenige Ausmaass, welches wir in Absicht auf die Abnahme der Accidenzien und Taxen von den Grundobrigkeiten oder ihren Wirthschaftsbeamten auf das genaueste und dergestalten beobachtet wissen wollen, dass alle anderweite, was immer für Namen haben mögende Taxen und Accidenzien, die in gegenwärtiger Ausmessung nicht begriffen sind, einzuheben auf das schärfeste verboten sein solle.

Und damit andurch eine vollständige Gleichheit eingeführet, und jeder Unterthan, der einer obrigkeitlichen Jurisdiction persönlich oder wegen besitzender Realität unterworfen ist, nach der Billigkeit, und nicht mehr nach Willkühr für das künftige in derlei Fällen behandelt werde: so verordnen wir anmit gnädigst, dass eben auf[1]) ein gleiches wo[2]) auf jenen Gütern und Herrschaften, wo das *Robot-Abolitions-System* und die Aufhebung der Leibeigenschaft eingeführet ist, ausser den 3 ersteren Rubriquen gleichmässig beobachtet, und kein Unterschied zwischen den emphytevtischen Dominical-Grundbesitzern, was Standes sie immer wären, gemachet, sondern selbe in Ansehung der Taxen und Accidenzien nach gegenwärtigem Ausmaas gänzlich behandelt, folglich alle Dominical-Grundinhaber so, wie die Rustical-Grundbesitzer in der nämlichen Art behandelt werden sollen.

Hieran geschieht unser allerhöchster Wille und Meinung. Gegeben in unserer Residenzstand Wien den 15. Mai 1779.

Maria Theresia. (L. S.)

Thadäus Freiherr von Reischach.

Henricus Comes à Blumegen
Reg. Boh. Sup. et A. A. pr. Canc.

Ad mandatum Sac. Caes. Reg. Majestatis proprium

Leopold Kaspar Graf von Clary und Aldringen.

Johann Joseph Nitsche.

Výtisk patentu v archivě Českého Musea. V patentě nestojí, v kterých zemích platí; ale kopy míšenské v čl. 8 a 23, slovo Chalupner v čl. 9, Trap (dráb) v čl. 24 ukazují, že byl psán pro země české. — [1]) spíš: auch. — [2]) Slovo *wo* kazí smysl. V patentě jest několik zjevných chyb písařských nebo tiskových.

V extraktě oběžníků a patentů, jež České gubernium vydalo od 1. července do konce září 1779, jest dodavkem (Nachtrag in das vorige Quartal) zařaděna opětná vyhláška hořejšího patentu, avšak s doplňkem, který by byl důležitý, kdyby byl určitější:

72. Circulare in alle Kreise (ddo 17. Junii 1779): die Republicirung des Regulativi für die grundobrigkeitlichen Wirthschaftsbeamte in Ansehung der unterthänigen Taxen und Accidenzien, dann die Bestimmung der Tax für die ganze Freiheitsertheilung.

Podle Grünberga, Bauernbefreiung II. 369, 370, vyšel ten akcidenční patent do Čech i do Moravy, a byla gubernia České i Moravské v květnu 1779 vyzvána, aby podala návrh o budoucí taxe za propuštění poddaného na svobodu, ale na onen čas sešlo s toho.

553.

1779, 24. prosince: Dvorský dekret uveřejňuje raabisační smlouvu Košumberskou za vzor.

Na bývalém jesuitském panství Košumberském byla řízením Raabovým mezi správou komorních a exjesuitských panství a poddanými zavřena smlouva o výkup roboty a o rozdělení panských pozemků mezi poddané, kteráž potom dvorským dekretem z 24. prosince 1779 ke guberniím Českému i Moravskému byla vyhlášena za vzor, aby podle něho se pokračovalo také na jiných panstvích. Smlouva měla 14 článků, jež nově otiskl Grünberg, Bauernbefreiung II. 346–349. V článku 10. udány jsou ceny, zač má se počítati obilí při placení nových dávek poddanských k vrchnosti; v Moravě byly přijaty za pravidlo ceny menší, a sice při pšenici o $^1/_4$ menší, při žitě, ječmeni a ovsu o $^1/_3$ menší, než stojí ve smlouvě Košumberské (viz tamže str. 349).

554.

Smlouva o uvedení Raabovy soustavy na statek Přím,

dříve jesuitský, uzavřená mezi správou státních statků a poddanými dne 31. července 1780.

Originál této smlouvy chová se v městském museu v Hradci Králové; má formu tenké knihy velikého folia; obě deštky potažené bílým pergamenem jsou okrášleny vtlačeným dvojhlavým orlem s Babenberským štítem na prsou. Dva první listy jsou prázdné; na třetím listě jest psán toliko nápis, zde níže ležatým písmem otištěný; pak na šesti listech jest smlouva krasopisně psaná; na dalších dvou listech jsou její podpisy a potvrzení z rozličných ruk. V zadu jsou ještě 3 listy prázdné.

Obsah raabisační smlouvy Přímské srovnává se větším dílem do slova s jinými smluvami toho druhu tehdáž v Čechách uzavíranými. Dále v této sbírce otiskne se ke dni 24. ledna 1786 celý text raabisační smlouvy Králové-Hradecké, ku kterému odkazuji, a pro ušetření místa podám zde toliko ty články anebo jich částečky ze smlouvy Přímské, které věcně nebo smyslem liší se od smlouvy Hradecké; všechno to, co se najde ve smlouvě Hradecké a zde není změněno, náleží také do smlouvy Přímské a zde se vynechává. Zkratkou *P* označuji smlouvu Přímskou, zkratkou *H* smlouvu Králové-Hradeckou.

Robotabolitions- und Mayerschafts-Verstückungs-Kontrakt, das Gut Przim und Popowitz in Böhmen betreffend.

Nachdeme bei den kaiser-königlichen Exjesuiten-Gütern Přzim und Popowitz sammentliche . . . [jako v H], so ist nunmehro auch zwischen Obrigkeit und Unterthanen für alle künftige Zeiten folgender Kontrakt geschlossen worden:

1° Erlässt die Grundobrigkeit allen Unterthanen sammt und sonders für sich, ihre Erben und Nachkommen die bisherige *Leibeigenschaft* ganz unentgeltlich und dergestalten, dass sie von nun an als freie Menschen und Unterthanen geachtet und behandelt werden sollen.

2° Hebt die Obrigkeit alle, was immer Namen haben mögende *Robotschuldigkeiten* gänzlich auf, und übergibt den Unterthanen die obrigkeitliche Maiergründe, ohne hiefür einen Kaufschilling zu fodern und einzuheben, sowie alle anderweite, vorhin schon den Unterthanen käuflich oder auch nur widerruflich gegen einen willkürlichen Zins überlassene Dominikal- und Rustikalgründe in immerwährenden Erbpacht . . . [Ostatní text článku 2. zní jako v H, též celé články 3, 4.]

5° Lässt die Obrigkeit neue, auf die *Realausmessung* sich gründende Rustikal- und Dominikalgrundbücher zustande und in Ordnung bringen, in welche die Schuldigkeiten . . . [jako v H].

6° . . . Bezahlung leisten, oder diese Bezahlung in jenem Falle, als die Unterthanen ihre Gaben in Körnern abführen müssten, auf Verlangen der Unterthanen an den schuldigen Getreidschüttungen abschreiben, u. zw.

a) P = *a*) H.

[*b*) H, *c*) H scházejí v Přímě.]

b) Einem Boten für jede Meile 7 kr. . . . [ostatek jako v *e*) H.]

c) Für Schlagung einer Klafter harten Holzes 18 kr., dtto weiches 15 kr. [podobně jako v *d*) H].

d) Für die Zuführung einer Klafter Holzes, wenn wegen der weiten Entfernung in einem Tage nur eine Klafter geführet werden kann, 1 fl.; dahingegen wenn in einem Tage 2 Klafter geführet werden können, nur 30 kr. [Srov. *f*) H, kdež však jsou jiná ustanovení.]

e) Für andere Holzgattungen soll ebenfalls nach Mass eines Klafterbetrages das nämliche gleicherwähnte Fuhr- und Schlaglohn bezahlet werden.

f) Für alle andere, zum Wirthschaftsbetrieb nöthige *Fuhren* mit 2 Pferden inner der Herrschaft für jeden Tag 36 kr.; für die nöthigen Fuhren ausser der Herrschaft aber für jeden Tag 1 fl., auch wenn die Fuhr warten und leer zurückfahren muss, jedoch ohne zugleich einiges Futter-, Kost- und Stallgeld abreichen zu dörfen . . . [Srv. *g*) H.]

g) Für die Zuführung des Salzes aus der Legstadt 5 kr. für jedes Fassel oder Centen. [7° i 8° P = 7° i 8° H.]

9° . . . *a*) Jeder Innmann und die den Innleuten gleich gehaltene Gemeinhäusler jährlich 1 fl. 30 kr.

b) Alle übrige aber, welche Rustikalgründe besitzen, sie mögen bisher Zug- oder Handrobot geleistet haben, zahlen von allen ihren besitzenden Rustikalgründen für jeden NÖ. Metzen 20 kr. [*b*)—*g*) H scházejí v P.]

Von dieser gleich oben erwähnten Robotreluitionszahlung der Häuser-Belegung werden jedoch alle elende . . . [jako v H.]

10° [Dvakrát tu stojí jenom „Dominikalgründe", a nepřidáno „oder herrschaftliche Rustikalgründe", po třetí však psáno:] bei Vertheilung der Maierschaften Dominikal- oder auch die zu den Maierschaften gehörig geweste Rustikalgründe in Erbpacht . . . im Durchschnitt 1 fl. 7½ kr. der Herrschaft alljährlich ebenfalls in monatlichen Fristen entrichten; wo angegen für die herrschaftliche Rustikalgründe die Obrigkeit jedesmal die Contribution in die betreffende Contributionscassa fernershin bezahlen wird.

11° . . . jedesmal ganz, u. zw. durch die ersten 10 Jahre im Gelde, sonach aber im Getreide abführen, u. zw. in jener Gattung, die jeder Unterthan selbst anbauen, somit auch umso leichter abzuführen imstande sein wird, u. zw. in folgenden unveränderlichen Preisen, als *a*) den Weizen für 2 fl. den NÖ. Metzen, *b*) das Korn 1 fl. 30 kr., *c*) die Gersten 1 fl., *d*) den Haber 45 kr. Und wird dieses Getreid in guter und reiner Qualität von den Unterthanen in die von der Obrigkeit angewiesene, inner der Herrschaft gelegene obrigkeitliche Schüttkästen zu liefern sein. Wollte jedoch die Obrigkeit nach Verlauf der ersten 10 Jahre statt der festgesetzten Zahlung zur Hälfte in Getreide, wieder ganz bei der Geldabgabe beharren: so muss sie sich diesfalls und über den Reluitionspreis des Getreides mit den zur Geldabgabe nicht weiter verbundenen Unterthanen auf weitere 10 Jahre gutwillig einverstehen und übereinkommen, und auf solche Art von 10 zu 10 Jahren fortfahren.

12° . . . zustatten kommen solle. Wenn jedoch die Obrigkeit nach Vorschrift des neuen Kontraktes ihre Gaben in Getreide bekommet, so werden die betreffende Unterthanen die zu selber Zeit auf die Obrigkeit ausfallende Lieferungen, ausser dem Heu und Stroh, keinerdings zu leisten haben; wohl aber wird solchenfalls die Obrigkeit derlei Getreid- oder Mehllieferungen ausser der Zuführungen für sich selbst zu bestreiten haben.

13° Bei jeder Veränderung wird der neue Besitzer der Obrigkeit als domino directo von Haus und Gründen, es seien selbe rustikal oder dominikal, das *Laudemium*, u. zw. in auf- und absteigender Linie mit 2½, in den Seitenlinien aber mit 5 von Hundert entrichten; und solle dieses Laudemium nach einer billigen, bei dem Feldbau gewöhnlichen — durch zwei Schätzmänner, deren einen die Obrigkeit und den andern der Unterthan darzu stellen befugt sein soll, vorzunehmenden — Schätzung jedesmal bestimmet werden.

14° ... festgesetzte bare Bezahlung oder Abschreibung an den schuldigen Getreidschüttungen jedesmal leisten und verrichten, dann auch das Salz aus der Legstadt zu allen Zeiten, wenn es die Obrigkeit verlanget, für den pactirten Fuhrlohnspreis zuführen.

16° Werden die Unterthanen zur Verbesserung der Viehzucht von denen überkommenen obrigkeitlichen Dominikal- und Rustikalgründen, unter Verlust dieser Gründe, da wo es thunlich ...

17° ... [ku konci prvního odstavce jsou vynechána Hradecká slova: sowie die Erbpächter in dem Umfang ihrer überkommenen Possessionen. Ostatní vše se srovnává, také cifry v dalších odstavcích toho článku.]

18° ... ku konci: vom 1. Jäner 1781 anfangend ..

19° ... ebenfalls vom 1. Jäner 1781 anfangend in 10 jährigen Fristen.

20° ... Unterthanen [schází: und Erbpächter] ...

Przim den 31. July 1780.

Georg Sigmund von Neydiser mp. als zu dem Kontraktsausfertigungsgeschäft abgeordneter General-Domänen-Direktions-Localcommissarius.

Augustin Schustler mp., Verwalter der Herrschaft Przim.

Dorf Niederprzim: Matěj Czyhygie [?] rychtář — Gozef Kalousek končel.

Problus: nepřítomnost nemocného rychtáře Karela Sspaleka rychtář — Salomon Geret končel.

Rosnitz: Waczl Sylko rychtář — Manty [Martin?] Kundr končel.

Brzisa: Martin Kudrna rychtář — Waczla Kalowsek končel.

Charbuzitz und Stezirek: Karel Bareš rychtář — Gozef Kundrt [?] končel.

Ober-Przim: Gan Spalik [?] rychtář — Gozef Žirny končel.

Jehlitz: Karel Sspalek rychtář — Gan Kundrt končel.

Popowitz: Joha Taichtmon rychtář — Karel Bulla konč.

Tschernutek: Gan Hak rychtář — Gozef Mahaczk [?] končel.

Plotischt: Vojtěch Najmon rychtář — Karel Černý končel.

Malschowitz: Gan Sladomell rychtář — Gan Czi Piws končel.

Vorstehender Robotabolitions- und Maierhof-Verstückungs-Kontrakt, die k. k. Herrschaft Przim und Popowitz betreffend, ist den sammentlichen Unterthanen von Punkt zu Punkt vorgelesen, von ihnen eingestanden und freiwillig unterfertigt worden. Wird daher vom kgl. Kreisamts wegen hiemit bestätigt.

Kgl. Kreisamts-Commission Przim den 31. July 1780.

Der Römisch kaiserlich, auch in Germanien, zu Hungarn und Böheim kgl. apost. Mt verordneter kgl. Adjunctus des Königgratzer Kreises

(L. S.) Wenz. Lodgman von Aue [?] mp.

Nachdeme ... [potvrzovací formule jako v H] Wien 23. Sept. 1780.

Maria Theresia (L. S.)

Henricus comes a Blumegen, Reg[in]ae Boh[em]iae sup. et A. A. prim. Cance.

Henricus comes ab Auersperg mp. Mi. Jos. comes ab Auersperg mp.

Johann Wenzl von Margelik mp.

Nachdeme Seine [sic] Mt auf einen, von der k. k. Hofrechenkammer erstatteten Vortrag dto 20. et reprod. 28. Juny 1780 agn. resolviret: Dass die Laudemialgefällen von nun an, als eine dem Unterthan sehr beschwerliche Abgabe auf all jenen Kameral-, geistlichen, Kloster- und Stiftungsherrschaften abgestellt werden sollen, wo die Renten auch ohne dieselben durch Einführung des Robotabolitionssystems hinlänglich bedeckt sind;

weiters auch auf einen andern Vortrag dto 30. Juni nämlichen Jahrs agn. zu entschliessen geruht haben: Dass die Robotabolitionsabgaben im baren Gelde eraluirt [t. j. reluirt], und sodann dem Unterthan freigelassen werden solle, wieviel er hieran an Geld oder in was Gattung Körner oder Naturalien das Uebrige, oder ob er sie ganz in dem einen oder dem andern zahlen wolle, nur müsse genau darauf gesehen werden, dass die abtragende Körner oder Naturalien ein genussbares kaufgerechtes Gut seien, und dass allemal der damals currente Marktpreis hiebei zum Grunde genommen werde;

so kommet es von dem, was diesfalls in diesem Kontrakt §§ 13 et 11 festgesetzt worden, vollends ab, und werden solchem nach diese den Unterthanen widerfahrende ah. Wohlthaten denenselben durch gegenwärtigen, dem Kontrakt eingeschalteten Nachtrag zugesichert.

Wien 13. April 1785. Leopold Gf. von Kollowrat mp.

Tobias Philipp Freiherr von Gebler mp. Franz Edler von Dornfeld.

V městském museu Králové-Hradeckém chová se také urbář neb gruntovní kniha statku Přímského, v níž jsou zaznamenány nemovitosti a povinnosti všech jednotlivých obyvatelův v tom stavu, jaký nastal roku 1780 odstraněním roboty a rozdělením panských dvorů mezi poddané. Jest to kniha tlustší, ale téhož formátu, jako ta, jež obsahuje raabisační smlouvu Přímskou.

555.

Pokus o proměnu roboty v plat a o rozdrobení panských dvorů na panství Litomyšlském,

připravený r. 1780 na tři léta, ale r. 1781 zmařený.

Můj přítel p. Ant. Tomíček v Litomyšli půjčil mi k použití návrh smlouvy, podle které na panství Litomyšlském měly roboty a úroky panské ze selských statků proměniti se v plat, zatím na tři léta, a rovněž na tu dobu vrchnost chtěla pozemky svých dvorů poplužních, vyjma dva dvory, pronajmouti na drobno poddaným svým za třetí nebo čtvrtý mandel sklizně. Účel smlouvy tedy byl týž, jaký měl na mysli dvorní rada Raab při své soustavě, ač co do způsobu provedení plán v Litomyšli oblíbený značně se odchyloval od pravidel Raabových, zvláště pokud se týkalo dvorů panských. Pan Tomíček našel ten návrh smlouvy ve vsi Seči Vidlaté; letopočtu v něm není.

Více světla o té věci zjednal mi pan archivář Českého Musea Václav Schulz; ten z velikánské staré registratury panství Litomyšlského, jež šťastnou koupí byla zachráněna od záhuby a dostala se do Musea, vyhledal pro mě hojná akta, jež týkají se této záležitosti. Návrh smlouvy o výkup roboty a rozdrobení panských dvorů, jaký byl nalezen v Seči, nachází se v té registratuře mnohokrát v opisech českých i německých, z nichž každý byl psán pro několik vsí. Podle nich opravil a doplnil jsem svůj opis návrhu psaného pro Seč a dávám jej zde tisknouti; z textu německého, jenž patrně jest originálem, postavil jsem do něho některá slova v závorkách nebo v poznámce.

B. Rieger ve Zřízení krajském (II. 366, pozn. 40.) učinil zmínku, že dvornímu radovi Ant. šl. Kocianovi podařilo se přesvědčiti Jiřího hr. Waldštejna na Litomyšli o prospěchu abolice roboty, i že po smrti Kocianově r. 1780 byl do Litomyšle poslán moravský guberniální rada Ant. Valentin z Kašnic a z Weinberka. S druhé strany však také poddaní Litomyšlští sami ucházeli se o to, aby jejich robota proměnila se v plat peněžitý nebo v dávky naturálné, jakž se stalo na statcích komorních, ano i žádali, aby se jim to uskutečnilo ještě před vyměřením jejich pozemků; také navrhli, aby nová povinnost, která na ně přijde, rozvrhla se na ně v tom poměru, jako kontribuce. Vrchnostenský úřad vypracoval zevrubný plán na tu proměnu, s tím hlavním zřetelem, aby vrchnost dostala plnou náhradu za všechny příjmy, které jí tím ujdou; plán byl dvorskou komisí zkoumán, a panovnice svolila, aby byl roku 1781 uveden do života smluvou prozatím na tři léta.

V následujícím otisku navržené aboliční smlouvy Litomyšlské vynechal jsem něco textu v několika článcích, které shodují se s Královéhradeckou smluvou níže vytištěnou k 24. lednu 1786; v jiných článcích bývá též znamenati nějakou ozvěnu smluv Raabovských, avšak méně valnou.

Pro Seč. Kontrakt neb smlouva, která mezi gruntovní vrchností a poddanýma panství Litomyšlského při uvedení robotního zapůčení [bei Einführung des Robotabolitions-Geschäfts] se státi má, a jen toliko za interimale, to jest za prozatím na tři leta trvající se držeti bude, dokavadž v tom čase gruntů vyměření se nedokoná.

Poněvadž Jejich cís. kr. Mt nejmilostivěji dovoliti ráčila, aby na Litomyským panství dle nejsnažnější žádosti poddaných jistý interimale neb prozatím v stav uvedena býti mohla [sic]: z té příčiny, když již všechno, co k tomu potřebí bylo, se přihotovilo a co nejšetrnějic rozvážilo, předvolali se poddaní, a s nima následující srovnání umluveno a zavřeno bylo, totiž:

1° Propouští gruntovní vrchnost všechny svý poddaný, jak jmenem svým, tak svých dědiců a nápadníků, z nynějšího pravého člověčenství [der bisherigen Leibeigenschaft], a to bez všeho ouplatku, tak že od toho času kdyby jednomu neb druhému lepší štěstí neb průchod jinde se vyskytl, on více potahován býti nemá k žádání vejhostního listu, aniž [ku] placení nynější a taky některé jiné v království obyčejné taxy.

2° Vyzdvihuje, t. j. upouští vrchnost všelijaké robotní povinnosti, jakékoli by ony jmeno měly, které mimo té vskutku vypravené roboty*) ročně 15.986 fl. vynášely; jako i všechny jiný jak peněžitý tak naturální, t. j. v obilí, peří, přízi, též v jinších věcech pozůstávající ouroky, z nichžto první 6.460 fl., druhý ale 3.970 fl. 53 kr., a tak spolu 26.416 fl. 53 kr. ročně vynášely, který napotom poddaní platiti nebudou, též docela vyzdvihuje. A vydává jim vrchnostenských dvorů grunty, mimo Pernštejnskýho a Hraběnčinskýho dvorův [Pernsteiner und Rosensteiner Hof], kterých vrchnost sobě zachovává a jej s vlastníma potahy vzdělávati bude; kdežto při tom i vrchnost jak extraordinarium za ty najatý panský grunty, který však vždycky jakožto panský grunty zůstanou, a tak taky ordinární kontribucí a jiná zemská uložení za ony rustikální grunty, který se mezi jinšíma panskýma grunty vynacházejí a taky ještě budoucně panský zůstanou, a který poddaní stejným spůsobem jako jinší panský grunty do nájmu dostanou, jako kdy prvé platila, tak i taky napotom ze svého důchodu platiti bude.

*) danebst der in natura verrichteten Robot.

3° [Týž text jako ve smlouvě Hradecké č. 3, ale v posledním odstavci schází věta: Jedoch wird . . übergeben.]

4° [Úvod podobný Hradeckému č. 6; taxa:]

a) Za jednu dvouspřežní fůru na panství konanou 45 kr.; ven z panství, bez všelijakého přídavku buďto v obroku, v penězích, k zdravě neb placení od maštale, 1 fl.; co se ale dotýče dalejších cest, takový nemají na žádného poddaného více než třikrát přijít.

b) Za nádennickou práci na celý den od sv. Jiří až do sv. Havla 12 kr. od sv. Havla až do sv. Jiří 10 kr., při sena sklízení a ve žních 15 kr., však ale beze všeho jakéhokoliv přídavku neb jídla.

c) Od poselství v příčinách vrchnostenských od míle 6 kr.

d) Od přivežení 1 soudku soli z města Poličky 7 kr.

e) Od dělání jedné sáhy tvrdého a pivovarského dříví 18 kr., měkkýho 15 kr.

f) Od přivežení jedné sáhy tvrdého a pivovarského dříví ze vzdáleného hájemství 1 fl., z bližších 45 kr. Od přivežení jedné sáhy měkkého dříví ze vzdáleného hájemství 45 kr., z bližších 36 kr.

Poněvadž ale mnohé díla neb konání na celý den rozvrhnouti se nedaly, a mimo toho že by se mohly mnohé nedorozumění státi stranou počtu neb množství potahů k takovým pracem potřebného, aby se tomu zamezilo, na taková díla neb konání následující plat od fůry se ustanovuje a placen bude, totiž:

g) Od přivežení jednoho od vodenka na spůsob klády tlustého dříví neb stonu [Von Zufuhr eines tannenmässigen Gehölzes] 1 fl. 45 kr.

Od jednoho trámu 1 fl. 10 kr.,
od stěny 45 kr.,
od krovu 22½ kr.,
moštěnice [Brücken- oder Reisholzes] 12 kr.,
prkenné klády [Brettklotzes] 45 kr.,
od jedné kopy sudových duhů 15 kr.,
šindele 7 kr.,
tejček na brnění spolu s usekáním [Buxenstangen samt Abhacken] 45 kr.,
hůlek na lísy též s utínáním [Hurtenstöcken] 4 kr.

Při kterýmžto platu poddaní tím spíše budou mocti obstáti, čím víceji takové dříví, obzvláště silnější, nikdy jindy, jen toliko při dobré sanici přivázeno bejvá, kterýhožto času oni beztoho málo co k vydělání mívají.

5° [Srovnej Hrad. č. 7.] Rychtáři, staří [Ältesten], pořadníci [Ansager], pivní šenkýřové, ceduláři [Zettelträger], hajní, kostelníci a zvonníci, kteří buďto docela nebo dílem od robot osvobozeni byli, s těma a takovýma při vyzdvižení robot s jedním každým zvlášť umluveno bylo, co ten neb onen *za svou službu na hotových penězích* dostati má. Důvěřuje se tehdy, že poněvadž jeden každý s tím platem, který jemu vyhozen jest, dobře obstáti může, on taky povinnost svou ve všem bedlivě zastávati bude.

6° [Podobné Hrad. č. 8; poddaní jen s dovolením mohou káceti ve svém lese.]

7° Všemožně se o to starati bude, aby *vyměření* rustikálních neb poddaných gruntů ve 3 letech dokonáno bylo, a klassifikace neb rozličnost rolí podle dobrého uznání a srozumění do stavu přivedena byla, tak aby nejenom jednomu každému spravedlivá kontribuce připsati se mohla, ale také aby se zouplna věděti mohlo, jak mnoho jeden každý podle dobroty svého pole a role za robotu platiti má.

8° A poněvadž to nové ustanovení jen k všemu dobrému poddaných schyluje, protož oni přijímají na sebe všechny *outraty*, které by se zběhnouti mohly, s tou

jedinkou vejminkou, že jednu polovici těch outrat vrchnost zatím založí, kterou však poddaní v 5 letech zase zaplatiti se zavazují, druhá pak polovička, tak jak mnoho outraty s sebou přinášeti budou, musí od poddaných složena býti, a to sice vždy jeden měsíc napřed. [Srv. Hrad. č. 18.]

9° Zavazují se též poddaní všichni spolu a jeden každý zvlášť, jeden každý za všechny a všichni za jednoho, že chtějí všelijaké vrchnostenské naturál povinnosti, (t. j. které ne v penězích, ale ve všelijakých věcech vrchnosti se skládaly), jako i jinší dávky z rustikálních gruntů, nechť takový v čemkoliv pozůstávají, napotom v penězích wytižit a odbýti [*reluiren*], a namísto nich následující ouplatky měsíčně rok po roku odbejvati, t. *a*) jeden podruh platí ročně 1 fl. 30 kr., *b*) chalupník bez rolí a polí 3 fl., *c*) ostatní chalupníci a zahradníci též 3 fl., *d*) sedláci každej 6 fl. *e*) A poněvadž vyměření polí teprv následovati bude, catastrum pak neb kommisse pro její nedostatečnost za základ se položiti nemůže, podle který by se dokonalý podíl učiniti mohl, co jeden každý z rustikálních gruntů platiti má: pročež podle navrhnutí samých poddaných takový plat na subreparticí, která mnohem dokonalejší jest, nežli kommissí,*) rozdělen byl; vypadá tehdy na jeden každy subrepartovaný zlatý rejnský nové peněžité povinnosti, co oni platiti musejí, 1 fl. 41 kr. 1$^5/_8$ d. Naproti tomu osvobozují se poddaní od těch svým časem hojné summy činiti mohoucích *laudemiích,* které noví na grunt nastupující hospodáři na všech královských kamerálních panstvích platiti musí, též taky od všelijakých jinších vrchnosti se tejkajících lifrunků, od kterých poddaní dokonce svobodní zůstávají. [Srv. Hrad. č. 9 a 13.]

*) als das Catastrum.

10° Jak ale brzo ono vyměření polí svůj konec vezme, a klassifikací neb rozdíl dobroty polích a gruntův v svej stav uvedena bude, tak takový z rustikálních aneb poddaných gruntů pocházející plat bude na každou měřici rozvržený.

11° Ujímají poddaní *grunty vrchnostenských dvorů,* však jedině tak, že kdokoliv takový dostane, žádnou peněžitou daň platiti nebude, nýbrž podle již přijmuté klassifikace *třetí neb čtvrtý mandel* z jednoho každého sklizení odvésti povinen a zavázán bude. Že ale toto odvedení takových mandelů pro dominikalistu neb toho, kdo takové pole od vrchnosti na sebe vzal, k žádný škodě není, již co nejdůležitějic uváženo [aufs genaueste billanciret] a dokázáno bylo. Kdežto znamenati sluší,

a) že vrchnost všelijaké nešťastné příhody takovému nájemníkovi těch panských gruntů nésti pomáhá, a tak že na ten způsob jeho povinnost vždy se rovná s jeho příjmem [die Belegung seinen Einkünften immer angemessen seie];

b) že vrchnost všechny cís. královské daně, jakož i lifrunky na sebe bere a ze svého vlastního jich vybejvati bude;

c) že vrchnost skrz příjem takového obilí v slámě se do takového stavu postavuje, aby vždycky nějaké zrno před rukama měla, a kdyby se nějaká neouroda vyskytla, aby potřebným poddaným nějaké zrní [Körnervorschuss] poskytnouti mohla. Pročež nechtěla vrchnost z té příčiny obilnou povinnost na rustikalisty uvíst, poněvadž skrze ustanovení jedné a jisté ceny, v které by oni vždy takový odvádět museli, mnohé a spravedlivé žaloby se na těch panstvích, kdežto to obilní odvádění uvedený jest, zanášejí [geführet werden]. [Srv. Hrad. č. 10.]

12° Poněvadž ale se vynacházejí některá konání neb práce, které se tejkají dobrého všech obcí, jako ku př. *správa silnic* veřejných, zastání a pomoci při velkých rozvodněních, při roztrhání neb roztroskotání řek a jezů: protož zavazují se všichni poddaní, že takovým případnostem na poručení a úvod [Anleitung] vrchnosti všeobecnou pomoc vynaložiti chtějí. Aby však také zde všechna příslušnost [Billigkeit] zachována byla, aby jeden každý podle svého mění k tomu přitažen byl, tak má taková částka [der Betrag] těch a takových pronaložilých dnů na každou měřici pole těch vesnic, které z té práce užitek neb pohodlí táh[n]ou, rozdělena býti, a jeden každý celodenní potah po 30 kr., jeden pak každý nádenník celodenně po 8 kr. zaplacen býti. [Srv. Hrad. č. 17.]

13° Zakazují se též všichni společní poddaní, že ačkoliv oni z člověčenské poddanosti [Leibeigenschaft] propuštěni jsou, nic méně ve vší *poslušnosti* své vrchnosti podrobeni býti chtějí. A uvazují se,

a) že svý grunty co nejlépe spravovati a svou povinnost co nejvěrněji odváděti chtějí. Jakož

b) že své podíly bez vědomí a povolení vrchnosti ani na kusy děliti ani prohandlovati nechtějí. Kdyby ale

c) nějaký poddaný své štěstí polepšiti mohl, a následovně své sídlo a svůj podíl [Besitzung], který má, opustiti a prodati chtěl: tehdy povinen bude, čtvrt leta před tím vrchnosti to oznámiti, tak aby ona mohla v stavu býti, jiného dokonalého hospodáře zaopatřiti. [Srv. Hrad. č. 15.]

14° Aby tehdy vrchnost ujištěna býti mohla, že poddaní oné od nich samých žádané a přijaté povinnosti dokonale konati budou, z té příčiny zavazují se všichni spolu jednomyslně, jeden *každý za všecky* a všichni za jednoho každýho, že za opačené daně [gedachte Abgaben], jak svým tak svých nápadníků [Nachfolger] jmenem, na ten spůsob státi chtějí, tak že kdyby jeden nebo druhý v odvádění svých povinností nedbanlivým sebe ukázal, že oni všichni spolu skrze donucující prostředky dodrženi k tomu býti mají.

15° Poddávají se poddaní k tomu, že nejenom, jakož již vejš oznámeno bylo, vrchnost má právo míti ony, kteří by své grunty zanedbávali, neb své povinnosti

dle kontraktu neb smlouvy neodváděli, aneb se hluboce zadlužili, bez dalšího prodlévání ten grunt šacovati a o lepšího hospodáře se starati; nýbrž i že jak by brzo rychtář někoho přezvěděl, že zle hospodaří, a v tom aby se prostředek učinil, požádal: takového *špatného hospodáře* má vrchnost moc míti ihned *shoditi*, a jiného dobrého a dokonalého též hned ustanoviti.

16° Samo od sebe se rozumí, že pod těmato vnově srozuměnýma dan[ěm]i [Giebigkeiten] oni se nevyrozumívají, kteří nějakou toliko osobní dobrotivost užívají,*) kterou totižto ta neb ona osoba na panství jen toliko na čas, ne ale ustavičně, sobě povolenou má; jakožto jsou masný krámy, hospody, a ty prostředkem obzvláštního srozumění ustanovený mlynářské nájmy, který vždy napotom, jako kdy prvé, vrchnosti se platiti musejí. *) welche blos von persönlichen Begünstigungen abhangen.

17° Jakož i také oni, kteří před uvedením této nové úmluvy již prvé dominikální neb vrchnostenské grunty zakoupeny měli, při starých povinnostech nezměnitedlně zůstávají.

18° Aby však žádní omylové při držení té pořádnosti se nevyskytli, dají se jednomu každému poddanému knížky, v kterých jeho povinnost zaznamenána bude a do kterých pořádně se vpíše s poznamenáním dne, kdo koli co zaplatil, aby tak jeden každý toho jistotu měl.

19° Kdyby pak poddaní této na sebe vzaté povinnosti ve všech a v jednom každém punktu držeti a jich docela platiti nechtěli, tak by se oni v předešlou poddanost navrátiti museli, t. j. do předešlé naturální roboty a do všech s ní spojených daní jak v penězích tak i v jiných věcech. Konečně

20° zanechává sobě gruntovní, t. j. dědičná vrchnost a to nanejvejš všechno právo, takže kdyby rustikalisti neb držitelové poddaných gruntů z jakékoliv příčiny tuto smlouvu zrušiti, a zase, což však k očekávání není, do starého stavu naturální roboty vsazeni žádali býti, ona vrchnost též zavázána není, kontrakt neb smlouvu s dominikalisty, t. j. s těma, kteří panský grunty na sebe vzali, až do určitého času držeti, nýbrž od takové tenkráte pro důležité příčiny ustoupiti moc míti má.

Ku provedení článku 9. o tom, jakou novou peněžitou dávku poddaní by měli odváděti vrchnosti v náhradu za robotu a všeliké staré dávky, vrchnostenský úřad vypracoval pro každou obec zvláštní seznam budoucích platů, kolik peněz který sedlák, zahradník nebo robotný chalupník by měl ročně platiti. Nové platy usedlíků měly býti mezi sebou nestejné, jakož kontribuce od nich placená byla nestejná.

Rovněž tak v registratuře Litomyšlské v Českém Museu nachází se seznam odměn, kolik měli rychtáři a někteří jiní poddaní dostávati za své služby konané pro veškerenstvo, jakž sliboval článek 5. navržené smlouvy. Z toho uvádím zde součty z celého panství, jež jsem uvedl do tabulky:

Bylo všech		Měli dostávati každý nejméně po	Měli dostávati každý nejvíce po	Dohromady
rychtářů	78	4 zl.	24 zl.	831 zl.
pořadníků, Ansager, Einsager	80	2	16	447
cedulářů, Zettelträger	36	2	6	84
hajných lesních	40	4	12	322
hajných rybničných, Teichtheger	30	2	10	174
hajných polních, Feldheger	13	2	6	56
Bierführer	75	6	40	1409
šenkýřů	63	3	10	231
kostelníků	39	2	20	214
zvonníků	18	2	4	58
			úhrnem	3826 zl.

Za tolik tedy cenila se robota, která do té doby byla těm funkcionářům odpuštěna v odměnu za jich služby.

Navržená smlouva byla okolo nového roku 1781 poddaným Litomyšlským v opisích předložena, aby si ji rozmyslili a o ní se vyslovili. V měsíci lednu potom přicházela na vrchnostenskou kancelář vyjádření jednotlivých obcí, kteráž krom nadání nezněla příznivě. V tom byl od císaře Josefa poslán do Litomyšle guberniální rada A. V. z Kašnic jako dvorský komisař, aby prý vyzvěděl, zdali poddaní smlouvu přijímají, a nepochybně aby přičinil se o její uskutečnění. Kašnic pod datum na zámku Litomyšli dne 1. února 1781 vydal k poddaným v německé i v české řeči výklad o navržené smlouvě, kterak vznikla a k čemu směřuje (jakž jsem z něho již výše uvedl), i že také císař Josef smlouvu schválil; on Kašnic že v ní nemůže nic měniti, i že poddaným nezbývá než jedno z dvojího, buďto smlouvu přijmouti tak, jak jest, se všemi výminkami, nebo zůstati při starých povinnostech, robotách a nevolnosti. Nabídku poddaných, podanou hraběcímu úřadu, — že by za dosažení svobody a v náhradu za roboty a všechny staré povinnosti chtěli vrchnosti dávati jenom třetí nebo čtvrtý díl toho, kolik činila zeměpanská kontribuce roku 1773, — komisař pokládal za mlčemné přiznání, že chtějí zůstati při staré robotní soustavě, ježto prý ta nabídka protiví se vší slušnosti a byla by gruntovnímu pánovi na patrnou záhubu. A ježto prý císař k zachování pokoje a pořádku chce tu věc viděti skoncovánu, Kašnic důtklivě vyzval poddané, aby rozvážíce rovně dobré své i vrchnostenské, dali do tří dní své konečné vyjádření, které on předloží na nejvyšším místě.

V následujících dnech od 3. do 10. února 1781 dodán byl do Litomyšle veliký počet vyjádření, v nichž poddaní, obyčejně vždy několik vsí společně, oznamovali rozmanité své tužby a mínění, jen málo takového, co by bylo mohlo posloužiti k uskutečnění navržené smlouvy. Málo bylo těch, kteří byli ochotni smlouvu celou přijmouti, a to byli nejvíce dominikální domkáři. Ještě méně bylo těch, kteří chtěli zůstati při staré soustavě, dokud císař neudělí novou (Koclířov). Ostatní přáli si dostati novou soustavu, ale břemena její aby byla menší, než smlouva obsahovala; nové platy, jež měli na se vzíti, zdály se jim býti nesnesitelné a těžší než robota. Jak a kterou měrou by ta břemena měla se uskrovniti, o tom poddaní rozličně se vyslovovali; nemnozí v tom spoléhali na milost vrchnosti nebo dvorské komise; poměrně největší počet vesnic chtěl se podrobiti tomu, co vyřkne císař. Cerekvičtí

hned v lednu nabízeli dávati vrchnosti 20 kr. při každém zlatém kontribuce, tedy třetinu; v únoru však s několika jinými vesnicemi spojili se ke společné žádosti, aby jim, tak jako prý v Košumberském kontraktě raabisačním, bylo uloženo po 10, 12, 15 až do 18 krejcarů z měřice výsevku, ostatně však mínili také přestati na nejvyšší výpovědi. Ze dvanácti vesnic oznámili, že chtějí vrchnosti dávati jenom tolik, kolik činil čtvrtý díl kontribuce; podávali tedy skoro sedmkrát méně, než vrchnost žádala (žádalať 1 zl. 41 kr. $1^5/_8$ d. dle článku 9.); Heřmaničtí k tomu doložili, že od té chvíle nepůjdou již na robotu.

Poslání Kašnicovo v Litomyšli se tedy nezdařilo. Poddaní chtěli nový system, ale ne nové břímě. Z jednání o smlouvu zbyl na Litomyšlsku jen kvas nespokojenosti a mnohonásobné vzdory, k jichž přemožení konečně bylo povoláno vojsko. Za jeho přítomnosti způsoben rozhodný obrat dne 20. června 1781: svolaným na kancelář poddaným prohlásil hospodářský úřad důrazně u přítomnosti vojenského nadporučíka barona Jindřicha Zeschwitze, že ze smlouvy o abolici roboty nebude nic, že hrabě již nechce o ní slyšeti, a že všechny obce musejí se přihlásiti k robotám a jiným starým povinnostem, sice že budou k tomu donuceni. Zároveň již vojsko na panství rozložené nutilo k robotám, kde byly odpírány. V následujících dnech obce posílaly na panskou kancelář nařízené přihlášky, kteréž zpravidla zněly v ten rozum, že podvolují se starým povinnostem podle vyměření robotního patentu z r. 1775, ale jen do té doby, dokud císař nenařídí většího ulehčení. Na některých takových přihláškách podepsán byl jenom rychtář s poznámkou, že nikdo mu to nechce podepsat; z několika vsí psali nebo vzkazovali, že se drží nového, ke starému že na žádný způsob nepřistoupí a robotovati že nebudou. Pro takový odpor byli dne 23. června dva sousedé z Morašic trestáni 8 a 5 ranami. Jízdné vojsko dostalo nařízení, aby schytalo největší podněcovatele; dne 25. června přivedlo jich několik, ač ne všech, do Litomyšle, a tři z nich byli hned v úřední kanceláři ztrestáni, z Poříčí Jan Nepraš a Jan Lněnička dostali 22 a 15, Pavel Andrle z Širokého Dolu 25 ran karabáčem. To zastrašilo mnohé, zvlášť poněvadž vojsko leželo po vesnicích k zabezpečení skutečného konání roboty. Obce potom hojněji dávaly od sebe požadované vyjádření, že přijímají starý system až do nařízení nového.

Největší potíž měli při tom panský úřad i lidé ve vsi *Litrbaších;* tam odebral se nadporučík Zeschwitz s vojenským průvodem, a dne 26. června vymohl na obci obyčejné vyjádření, podobné jiným, které však v tomto případě úřadu nepostačovalo; úřad poslal tam formuli reversu obzvlášť důkladně složenou, kterou měli podepsati rychtář, konšelé a několik z obce. Litrbašští odpověděli 2. července, že ve formuli schází výminka, aby Litrbašští byli účastni také budoucích úlev roboty, když by přišly od císaře; tedy že obec prosí vrchnost o sečkání, až se vrátí domů tři sousedé, Jakub Hanousek, Václav Jakelíček a František Blažek, kteří prý podle doslechu šli do Vídně k Jeho Veličenstvu. Tak dlouho však panský úřad nemohl čekati, až by jmenovaní tři hlavní agitatoři proti vrchnosti vrátili se z Vídně; a právě jejich nepřítomnost nejspíš valně prospěla dohodě, ku kteréž při obapolné povolnosti došlo dne 7. července 1781 v panské kanceláři v Litomyšli: úřad panský do navrženého reversu připsal po straně výminku požadovanou, že budoucí úleva, když by přišla od císaře, má platiti také Litrbašským; pak přítomní Litrbašští podepsali revers. Revers obsahoval v sobě hlavně, že poddaní Litrbašští za sebe i za všechny své přívržence ze spoluspiklých poddaných (mit uns verschworenen Unterthanen) zavazují se, pod trestem odsady z gruntů svých, konati roboty podle patentu z r. 1775, chovati se pokojně, nestrojiti pobuřování ani sbírek, a konati i jiné staré povinnosti k vrchnosti. Na potvrzení toho reversu přitiskli obecní pečet a podepsali se

jak osoby z obecního úřadu tak i jiní sousedé z Litrbachů, celkem 19 osob, a to jmenem svým i všech svých spoluspřísežencû (Mitgeschworenen).

Od té chvíle platil na panství Litomyšlském starý system s robotami bezesporně. Ale menší spory nepřestaly, o to se přičiňovali hlavně tři nespokojenci českých jmen v německé vsi Litrbaších. Ti roku 1781 skutečně podali ve Vídni prosebný spis k císaři, v němž si stěžovali na vrchnost; ale nic nepořídili, žaloby jejich po vyšetření byly v lednu 1782 od císaře Josefa odmrštěny. Potom podali novou stížnost k císaři, datovanou 6. září 1783, sepsanou od Blažka z Litrbachů, ale v čele toho podniku stál Hanousek jmenem dvanácti vesnic; měl od nich plnou moc dvě leta starou, i dal podepsati četné soudruhy z vesnic, kteří pak pravili se o ničem nevěděti. Věc skončila se vyšetřením za předsednictví krajského komisaře v Litomyšli 17. listopadu 1783; komise i s přítomnými rychtáři uznala všechny žaloby za nepravdivé nebo mylné; jen přisvědčila Hanouskovi, že on r. 1781 mnoho zlého vystál ve své domácnosti od vojáků, když byli v Litrbaších na exekuci, ale on o tom panskému úřadu nic neoznámil, sic prý úřad by mu byl pomohl. Jakub Hanousek, aby nemusel potvrditi svou porážku, před podpisem protokolu vytratil se z kanceláře. Jeho soudruh František Blažek při té komisi v Litomyšli scházel, poněvadž dlel již zase ve Vídni s tím starým plnomocenstvím, aby tam pomáhal žalobě.

(Ostatek této sbírky Řadů selských a instrukcí hospodářských viz v následujícím díle XXV. Archivu Českého.)

Rejstřík písemností

obsažených v díle dvacátém čtvrtém.

D. XXII. Řády selské a instrukce hospodářské.

Vydává *Josef Kalousek.*

a někdy odpíral 58-62. Kdo s povolením vrchnosti absolvoval humaniora, potřebuje k filosofii nového svolení 59; synovi purkrabovu odepřeno svolení k filosofii 59; svolení k stavu duchovnímu odpíráno 60, uděleno 61; ke studiu práv 61-62.

362. 1712, 12. července: Reskriptem Karla VI. k tribunálu moravskému zapovídá se vrchnostem, aby svým poddaným proti jich vůli nevnucovaly potravin a jiných výrobků hospodářských ke koupi 62-64.

363. 1712, 30. srpna: Poddaným v Čechách zapovídá se stěhovati do Uher 64.

364. 1713, 30. ledna: Císař Karel VI. doplňuje starší předpisy o nepoplatném přenášení svobodného majetku ze zemí českých do rakouských a naopak, i nařizuje, že při přenášení poddanského majetku mezi těmi skupinami zemí vrchnosti z něho mohou vybírati odchodné 64-65.

365. 1713, 10. února: O selském plavu dříví z panství Vorlického do Prahy, jejž správa panství hledí obmeziti 66-69. Plav by měl býti sedlákům a chalupníkům zapovězen, dříví aby se prodávalo domácím obchodníkům 66; nařízení kněžny, aby sedláci zanechali plavu a odváděli dříví na splácení daní 67; návrh hejtmanův, aby sedláci mohli spláceti dluhy dřívím, aby se ustanovily pokuty na krádeže dříví, aby o původu dříví obchodníci se vykazovali vysvědčením 68.

366. 1713, 12. května: Obnoveny jsou artikule spojeného cechu kovářského, bednářského, kolářského a zámečnického v městečkách a vesnicích na celém panství Brtnickém v kraji Jihlavském 70.

367. 1714, 31. ledna: Poddaní statku Doupovského v Loketsku, zdráhavše se pleti obilí, museli se zavázati, že bude každý sedlák robotovati 3 dni v témdni buďsi s potahem, nebo ručně 70.

368. 1714, 20. září. Josef Antonín hrabě Záruba nesvoluje k uvolnění tělesné poroby povolenému Kosteleckým nad Orl. od jeho otce, leč že jim odpouští plat dávaný při vstupování v manželství 71.

369. 1715, 15. dubna: Instrukce daná rychtářům a poddaným panství Novozámeckého u České Lípy od hraběte Jana Viléma z Kounic 72-82. Děti do školy posílati, láni a hry zapovídány 72; neděli světiti, úředníků poslouchati, řízení úředního doba, kontribuci odváděti 73; platy řádně odváděti, účty skládati, jak roboty vykonávati 74; dovážení dříví, nekrásti, myslivost zapovídána 75; škody v lesích od větru a od dobytka, dobytek cizím neprodávati, na polovic nesíti 76; právní jednání pokoutně nečiniti, povolení na učení, na cizím nesloužiti, dovolení na vandr, nepřechovávati zlodějů a nevěstek 77; pivo řádně chovati, pranice netrpěti, cizí pivo a sůl nebráti, přímus k mlýnům, na cizí se nezaručovati 78; mezníky nepřesazovati, lesy nehubiti, stavení opatrovati, mosty a ohně opatrovati 79; sváry uklidňovati, rekursy k vrchním rychtářům, kdy soudy zasedají 80; poplatky z toho, napomenutí k poslušnosti 81.

370. 1716, 1. srpna: Se svolením inspektora pronajatých a zastavených panství královských zavřena jest smlouva o tom, kolik židé budou platiti za kůže ze zdechlin dobytčích na Pardubsku 82-84.

371. 1716, 14. srpna: Reskript daný ve Vídni, kterým císař chválí vyhlášku místodržitelskou proti nepokojům selským, schvaluje úmluvu o robotě sjednanou mezi poddanými a vrchností na panství Drahonicko-Protivínském, připomíná však ustanovení patentu z r. 1680 o trojdenní robotě v témdni, schvaluje potrestání tří podněcovačů, a nařizuje vyšetřiti rozbroje na panství Malešovském (pánů z Osteina) a Zručském (bratří Jana L. a Ferdinanda B. Serinsů z Eichenau) 84-86.

372. 1716, 25. září: Reskript daný z Vídně po zprávě českého místodržitelstva z 12. t. m. o potlačení nepokojů poddanských na panství Haberském (hraběte z Pöttingu) 86; v městečku Senožatech (kláštera Želivského) a v městečku Křivsoudově (knížete Jana Leopolda Trautsona) 87; svoluje, aby místodržitelstvo připravilo nový patent robotní 88; a rozhoduje o stížnostech poddaných na rozličných panstvích 88-91.

373. 1717, 22. února: Robotní patent vydaný císařem Karlem VI. ve Vídni do Čech (vyhlášený též v Moravě 2. září 1717) 91-98. Úvod 91; stanoví se pořad instancí při stížnostech poddanských 92; bezdůvodně si nestěžovati, privilegia poddaných většinou neplatí 93; vrchnosti neuvalujte daní svých na poddané, robota tři dni za týden 94; poddaným prodejné výrobky draze nevnucovati 95; odoumrť, fůry daleké, úroky gruntovní, drobné dávky 96; tresty a pokuty, ručení za úředníky panské, roboty na vzdálené statky, závěr 97.

374. 1717, 11. března: Reskript, že poddaní bez povolení vrchnosti své nemají býti přijímáni na učení do obchodu nebo na řemeslo 98.

375. 1717, 11. srpna: Z urbáře arcibiskupského panství Dolno-Břežanského 99-106. Předmluva k urbáři s oznámením příčin k jeho založení 99; řád dědický nově nařízený od vrchnosti 101-103; schematický vzorec, kterak vrchnost nově rozvrhla poddanské pozemky a břemena ve vsi Dolních Břežanech 104-106; popis vsi Lhotky, Ohrobce a Vestce 106.
376. 1717, 23. září: Při domku stojícím na obecní půdě v Mažicích (na statku Zalší) nemá se nic přistavovati 106.
377. 1717, 6. října — 1718, 12. ledna: Dopisy o provedení nového robotního patentu na panství Třeboňském a na jiných statcích knížat Schwarzenberků 107-114. Knížecí Schwarzenberský právní konsulent míní, že sedláci i po novém robotním patentě mohou zůstati při staré robotě 107; kníže listem hospodářskému radovi Dräxlerovi do Třeboně schvaluje to zdání 108; vesnice většinou chtějí robotu dle nového patentu 108; kníže nařizuje o robotě dle patentu a že přestane přivařování piva poddaným pro vojsko 110; kníže míní, že patent potřebuje vysvětlení od samého zákonodárce 112; na statku Bezském lidé počínají uznávati starou robotu za výhodnější 112; Třeboňský hejtman Bezskému správci o pracovní době při robotě, též aby otázal se poddaných, kterou robotu si vyvolili 113; Bezský správce odpovídá, že poddaní chtějí se držeti nové roboty 113; kníže uchází se o rozhodnutí předložených otázek v příčině nové roboty 114.
378. 1717, 16. října: Císař Karel VI. resolucí k moravskému tribunálu rozhoduje rozepři mezi panenským klášterem sv. Kateřiny v Olomouci a jeho poddanými vesnicemi Kožušany a Tážaly a částkou vsi Posluchova o roboty, daleké fůry, akcidence úřednické a mletí 114-117.
379. 1717, 10. prosince: Knížecí Eggenberská správa na panství Vorlickém zapovídá, aby poddaní bez vrchnostenského dovolení nestavěli nových domů 117.
380. 1718, 17. srpna: Knížete Adama Schwarzenberga nařízení poslané hejtmanovi Třeboňskému: na panstvích Schwarzenberských majetek poddaného, jenž by neměl příbuzných pod touž vrchností, spadni na vrchnost 118-119.
381. 1719, 11. října: Knížecím nařízením usnadňuje se stěhování poddaných uvnitř spojených panství Eggenberských a Schwarzenberských 119-120.
382. 1719: Řád poddanský platný ve vesnicích poddaných král. věnnému městu Poličce, obnovený úřadem tohoto města 121-134. Úvod 121; náboženství 122; pečovati o dítky a čeládku, lání zapovídáno 123; nehráti v karty, na processí choditi, záduší zvelebovati 124; purkmistra a měšťany ctíti, sirotky stavěti, čeládka 125; cizopanských nepřechovávati, sousedsky se chovati, na cizí nepůjčovati, řemeslníci ve vesnicích 126; trhy ve vesnicích zapovídány, kšafty jak činiti, piva šenk 127; rychtáře a konšely ctíti, do hromad obecních choditi 128; rozepře větší na magistrát vznášeti, řízení týdenní, rekruti, zahaleči odváděni, roboty 129; sůl, škůdcové, mýto, myslivost 130; rybníky hlídati, oheň opatrovati, ryb neloviti, do pil a vápenic voziti, mlynářů povinnosti 131; nákaza dobytka, včely zlodějky, hon, dobytek na cizí nevyháněti, míry a váhy moravské zapovídány, platy za dříví 132; škody nedělati, podruzi nemají dobytek chovati, meze neoorávati, branky do pole zavírati, cesty opravovati, závěrečné napomenutí 133.
383. 1720: Slanský výtah z hospodářské instrukce Fridlandské 134.
384. 1720: Kníže Adam ze Schwarzenberka obtížemi při svolování ke sňatkům mezi neusedlými poddanými hledí docíliti, aby nepřibývalo podruhů na jeho panství po Čechách 135-136.
385. 1720, 27. února: Císař Karel VI. pragmatikou do Čech zapovídá, aby nepodávaly se přímo k dvorské kanceláři žádosti, které náležejí napřed k nižším instancím, a obnovuje nařízení, že ve všech podáních činěných k dvorské kanceláři má býti také podepsán právní přítel 136-138.
386. 1720, 16. března: Výňatek z řádu panství Kosmonoského o dalekých fůrách, o dělbě velkých selských statkův, zápověď nápolnického užívání polí 138-139.
387. 1720, 4. prosince; Na přímluvu Třeboňského hejtmana kníže Adam Schwarzenberg dovoluje dávati poddaným Bezským chléb při robotě, kterou konají větší, ale ne přivářeti pivo pro vojáky 139-140.
388. Okolo 1720: Obecní řád vsi Žeretic u Jičína, jejž si obec sama obnovila 140-145. Úvod vydavatelův 140; náboženství, na pohřby choditi, zlořečení a hry zapovídány 142; čeládku nelouditi, trest vyobcování, podruzi, obecní díla, ohrady, ohně opatrování, mezníky 143; škody nečiniti, cesty opatrovati, do hromady obecní choditi, o slouhovi 144.

389. 1722, 24. září ve Vídni: Kníže Adam Frant. ze Schwarzenberka potvrzuje osvobození od odúmrtí, jež obyvatelé desíti vesnic okolo Červeného Újezda obdrželi 29. září 1629 od Jana Viléma ze Švamberka 145.

390. 1723, 2. ledna: Některé povinnosti a práva městečka Horního Jelení 145.

391. 1723, 31. ledna: Smlouva mezi vrchností a poddanými na panství Brandejském n. O., podle které selské pozemky, zabrané ke dvorům panským, zůstanou při nich za náhradu poskytnutou odepsáním dluhů; kontribuci budou z nich platiti sedláci 146-149.

392. 1723-1732: Formule přísahy rychtářské a konšelské na panstvích Schwarzenberských 149-151.

393. 1724, 9. února: Byly potvrzeny cechovní artikule řemesel zednického, kamenického a tesařského v poddaném městě Kunžaku na panství Telečském 151.

394. 1724, 24. dubna: Hrabě Karel Breda dal do knih vepsati nové stejnější rozdělení pozemků i břemen selských a chalupnických na panství Kácovském 152-154. Ustejnění břemen a pozemků 152, ustanovení o robotách 153; výpisky jiné podobné 154.

395. 1725, 27. srpna: Město Benešov u Prahy obdrželo řád městský, předepsaný od vrchnosti 154.

396. 1725, 23. prosince: Kníže Adam ze Schwarzenberka opětovně zapovídá hejtmanům bráti kancelářské poplatky za svolení ku přestěhování poddaných z jednoho panství Schwarzenberského na druhé 155-158.

397. 1726: Ze dvora Ohrazenského udělána nová ves Německé Ohrazení; jaké měla povinnosti 158.

398. 1727, 19. listopadu: Knížecí Schwarzenberské svolení ke studiu filosofie na Hlubocko. Příště ať studují synové poddaných úředníků, ne sedláků a řemeslníků 158.

399. 1729, 1. července: Vydána instrukce úředníkům o hospodářství a správě panství Vintířovského v Žatecku 159.

400. 1729, 5. listopadu: Na panství Třeboňském nemá již přibývati jednot (samot), ani domků na samotách 159.

401. 1730, 2. srpna: Kníže Adam ze Schwarzenberka zapovídá, aby bez obzvláštního jeho svolení nedopouštělo se již stavěti jakékoli baráky, zvláště ne výměnkářské, na jeho jihočeských panstvích 160.

402. 1731, 12. května: Plat místo roboty na panstvích Schwarzenberských nemají povolovati úředníci bez svolení vrchnostenského, a mají v tom díti se proměny 161.

403. 1731: V Doudlebích nad Malší, v Nové Vsi pod Zborovem a Kosové na panství Třeboňském vrchnost Schwarzenberská opomíjela provozovati svoje právo odúmrtní 162.

404. 1731-1733: Selský plav dříví z panství Vorlického do Prahy, a jaké nesnáze měli při něm poddaní i správa panství 162-166.

405. 1731-1739: Z generálních cechovních artikulů, vydaných od císaře Karla VI. jakožto krále Českého v dědičných zemích českých 166-166.

406. 1732, 30. září: Jaké právo odúmrtné provozoval prelát Krumlovský 168.

407. 1732: Klášter Hradisko u Olomouce vydal svým poddaným vesnicím řád požárový 168.

408. 1733, 6. června: Město Touškov nade Mží obdrželo řád městský 168.

409. 1733, 28. listopadu: Podruzi na starých panstvích Schwarzenberských příště plaťte vrchnosti po 7 krejcařích daně z hlavy, jakž jest tomu na nových panstvích (dříve Eggenberských); krom toho konají robotu anebo platí 1 zl. 30 kr. místo ní 169-171.

410. (1733): Kdo jest na panství J. Hradeckém od roboty osvobozen zcela nebo částečně, a povinnosti rychtářů a jiných nerobotujících plně 171-2.

411. 1734, 17. července: Kněžna Schwarzenbergová nařizuje na Vorlicko, aby poddaní stavěli od kamene; důchodenské nedoplatky za pohořelými aby se zatím kryly z kontribučenské kassy až do jich zapravení; zlodějům lesním ať se pohrozí odsadou 172-3.

412. 1734, 17. září: Hejtman Třeboňský obecnímu úřadu městečka Ledenic zapovídá stavěti domek 174.

413. 1736, 1. května: Severin Remigius z Dlouhé Vsi osvobozuje poddaným svým ve vsi Petrkově (u Něm. Brodu) užívání obecních rolí, luk, lesů a rybníků ode všech vrchnostenských platů, s jistými výminkami 174.

414. 1737, 17. srpna: Vrchnost Schwarzenberská propouští vesnickou poddanou z poddanství se spravedlností 175.

415. 1737, 26. října: Kněžna Eleonora Schwarzenbergová nařizuje, kdy jaké odchodné (lytrum) poddaný má platit při odchodu z panství Postoloprtského 176.
416. 1738, 27. ledna: Robotní patent císaře Karla VI. pro království České a markrabství Moravské 177-197. Úvod 178; pořad instancí při stížnostech 179; stará privilegia neplatí 180; roboty v neděli a svátek, plat místo roboty, kolik hodin robotovati za den 181; roboty trojdenní jiné rozdělení 182; robota na úkol, roboty neobyčejné 183; robot jiné rozdělení, náhrada za mimořádnou robotu 184; s kolika potahy robotovati, roboty pěší 185; fůry daleké, roboty z jednoho panství na druhé 186; přípřeže při marších 187; platy gruntovní a robotní, povinnost přádla 188; dobytek panský na obecním, sbírání chmele, lískových ořechů atd., hospodářské výrobky poddaným nevnucovati, obchod solný 189; odúmrť, ke kontribuci co patří a co nepatří 190; subrepartice 191; co má vrchnost z vlastního měšce platiti, berničné knížky 192; pokuty peněžité 193; poddaných krutě netrestati, dozor nad zachováním tohoto patentu 194; tresty na vrchnost a na její úředníky 195; napomenutí poddaným, o psaní stížností 196: závěr 197.
417. 1738: O vedlejších robotách a tabáku ve vsech města Litomyšle 198.
418. 1738, 5. srpna a 30. září: Jaké roboty konaly se dosud na statku Bezském (u Třeboně) 198-200.
419. 1738, 18. srpna. Královští místodržící čeští po císařském nařízení z 13. t. m. napomínají poddaných robotou povinných, aby zanechali neposlušnosti a robotovali, sice že by nový robotní patent byl zase odvolán 200-201.
420. 1738, 20. října: Sleva roboty povolená kněžnou Eleonorou Schwarzenberkovou na statku Hamerském a Valském 202-5. Poddaní prosí o slevu robot 202; zpráva o dosavadní robotě, vrchní hejtman přimlouvá se za slevu 203; kněžna svoluje k navržené slevě, třeba i větší 204.
421. 1738, 29. listopadu: Marie Františka hraběnka Krakovská z Kolovrat, paní na Drahenicích a poručnice na Březnici, hodlala o propuštění nevěst dávati jednati se sousedy jen hospodářským úřadem; poručenská správa Schwarzenberská k tomu nepřistupuje 205-207.
422. (Po 1738): Vrchnostenské vysvětlení o mimořádných robotách na panství Třeboňském 207.
423. 1740, 16. března: Opat Broumovský potvrzuje výsady rychtáře Suchodolského u Police, jenž jest roboty prost, ale platí úroky 207-208.
424. 1740: Z urbáře statku Přímského o soudech purkrechtních, o záduších a příjmech farských, i jiné poznámky za jesuitské správy 209-219. Úvod, o soudech a oučtích purkrechtních 209; o posudcích, o počtech sirotčích 211; o kostelích a záduší 212; o kapli sv. Františka, o faře Probluzké a případnostech k ní patřících 215; observací rozličné 217; o krámech masných 218.
425. 1741, 8. a 11. září: Ustejnění živností selských a chalupnických, kterak zavádělo se na panství Kosmonoském podle smlouvy mezi vrchností a poddanými ujednané 219-244. Úvod vydavatelův 219; úvod smlouvy 220; o železných husácích, o výkupu dávek v plodinách hospodářských 221; výkup přádla 222; výkup u vsi Kosmonos, Hořeních Stakor, Ouče 223; Nesvačil, Jemníka 224; Bezděčína, Chrástu, Hrdlořez 225; Debře, Bukovna 226; Podhlásky a Michalovic 227; Dalovic, Němčic 228; Libichova, Strašnova 229; Sýcína, Velkých Vobrub 230; Bechova, Skyšic, Malých Vobrubců 231; Litkovic, Sukorad 232; Martinovic, Vobory 233; Chlumína, Chmelnice 234; trvání robot 234; sousedé mají si pomáhati navzájem, výměnky na kontribučním gruntě zapovídány 236; dominikální pozemky dány sedlákům v Bukovně 237; zakončení 238. Zprávy o provádění této úmluvy 239; při ustejnění živností šlo také o rozmnožení robot 240; další jednání o tom (do r. 1796) 241-244.
426. 1742, 28. května: Patent do Čech a do Moravy, že kdo se dá na tři léta k vojsku, po vysloužení bude svoboden a z člověčenství propuštěn 244.
427. 1743-4. Na statku Hamerském a Valském poddaní vyžádali si od své Schwarzenberské vrchnosti novou slevu roboty, též zápis svých živností k vlastnictví 246-251. Poddaní žádají o slevu roboty a zápis živností 246; administratoři Třeboňští knížete zrážejí od slevy a odporučují zápis 247; zpráva o robotách na Hamersku za starých a nynějších časů 248; kníže nařizuje připsání držebností poddaným k vlastnictví a jest ochoten sleviti z roboty 250.
428. 1744, 26. listopadu: V Kosově vrchnost Třeboňská dosud neprovozuje práva odúmrtního, v Lomci však a v Hůrce ano 251-2.

376; hraběcí instrukce o robotě (1767) 377; rozhodnutí konsessu o stížnostech poddaných (1767, 7. října) 379-81; dodatek vydavatelův 382.

470. 1766, 3. března: Vrchnosti nahrazujte poddaným škodu způsobenou od zvěři 382.

471. 1766, 20. června, 22. srpna: Poddaný odsouzený od vrchnosti nebuď dáván do pevnosti k odbytí trestu 382.

472. 1766, 30. září: Vyhlašuje se v Moravě nařízení zeměpanské, aby pastviny se zoraly, a že se má založiti v Moravě hospodářská společnost 383.

473. 1767, 2. ledna: Na Moravě nařízeno nepřekážeti, ale nadržovati sňatkům vojáků s poddanými ženskými 383.

474. 1767-9: Z dekretů hraběte Prokopa Černína, vydaných na panství Jindřicho-Hradecké 383-7. Úvod vydavatelův 383; robotník pronajat, přepuštění poddaného na jiné panství, zhosty ke vstoupení do kláštera a k sňatkům 384; o škole v Děbolíně, zhosty rozličné na řemesla a k sňatkům 385-7; plat lékárníkovi za opatřování poddaných léky 385-386; poddaný na panství nepřijat 387.

475. 1768, 28. května: Kníže Josef Schwarzenberg k radě ředitelově zapovídá, aby poddaní bez povolení nezadlužovali se nad 3 kopy 388.

476. 1768, 10. června: Patentem dovoluje se poddaným, kteří provozují obchod, aby se dlužili bez ohledu na článek Q. 22 Obnoveného Zřízení Zemského, kterýž poddaným zapovídal dlužiti se výše nad 3 kopy gr. č. 389.

477. 1768, 11. června: Kníže Josef Schwarzenberg obnoveným nařízením hledí obmeziti počet studentů z rodin poddaných a nižších služebníků 390.

478. 1768, 12. července — 1770, 6. května: Dopisy o právu odúmrtném a o dodávce masa na vesnicích kláštera Třeboňského 391-5. Třeboňský klášter dostává od některých poddaných místo odúmrti maso 391; archivář Vávra píše o právu odúmrtném 392; klášter pohřešuje smlouvu o tom 393; zač a kdy vykoupily se vesnice z odúmrtí 394; klášter má ukázati, jakým právem dává si od poddaných připláceti na maso jmenem náhrady za odúmrť 395.

479. 1768, 18. července: Vrchnostenské správy po Čechách při subrepartících kontribuce nemají přetěžovati jednoho na prospěch druhého 395.

480. 1768, 18. srpna: Krajští hejtmané v Čechách bděte nad tím, aby rychtáři kontribuci ze svých pozemků nesvalovali na jiné poplatníky 396.

481. 1768, 21. listopadu: Patentem nařizuje se, aby obecní pastviny v Čechách rozdělily se mezi uživatele a proměnily se v luka a pole 396-9.

482. 1769, 9. září: Patent Marie Terezie vydaný prostředkem českého gubernia potvrzuje a doplňuje starší předpisy o vybírání odchodného (jus detractus) 399; k tomu dodavek (z 27. prosince 1770) 400.

483. 1770, 26. ledna: Poznámky o občinách při některých vsech na Třeboňsku 401-3.

484. 1770, 6. února: Císař Josef patentem chválí ochotu stavů českých k tomu, aby poddaní mohli si knihovně zakoupiti své grunty, a dává poddaným právo k tomu 403-4.

485. 1770, 12. května: Nejvyšší rozhodnutí k napravení a potrestání útiskův páchaných na poddaných knížete Mansfelda na panství Dobříšském 405-423. Úvod vydavatelův 405; nařízeno vyhlásiti patenty (z r. 1738 a 1748) 406; potrestání zištných rychtářů 408; fůry daleké 408; vnucování potravin 409; poplatky za svolení k sňatku 410; roboty zveličovány 410; dobytek poddaným odnímán 412; lichva obilní 413; tresty ukrutné 413; zvěř přílišná, vnucování pálenky 415; akcidence nepříslušné 415; odsada poddaných, výměnky 417; grunty zakoupené a nezakoupené, poplatky čeledi a pastýřů 418; pozemky poddaným pronajímány, seno vynucené, úrok za pastvu 419; rustikální louky měněny v dominikální 420; horníci na Dobříšsku, potrestání úředníků 421; potrestání hraběte Lažanského a knížete Mansfelda 422.

486. 1770, 21. června — 11. března 1771: V neúrodě na Třeboňsku správa panství zkusila dávati robotníkům peníze místo chleba, ale zanechala toho po půl létě 423-4.

487. 1770, 28. a 29. června: Dotaz z Krumlova a odpověď z Třeboně, kterak na Třeboňsku provádí se nařízené dělení pastvin obecních 424-5.

488. 1770, 20. prosince: Dvorský dekret oznamuje guberniu českému nejvyšší rozhodnutí, kterým

Rejstřík jmen osobních a místních.

A.

B.

C.

I.

J.

K.

R i Ř.

Š.

T.

Z.

Ž.

Rejstřík věcný.

A.

B.

C i Ch.

O.

R i Ř.

Š.

T.

U.

V a W.

Opravy k dílu XX. Archivu Českého.

V díle XX. na stranách 531-533 mezi dopisy Pernšteinskými nachází se sedmero výtahů, v nichž ve všech jakožto adressant udán jest mylně *arcikníže Ferdinand,* opravdu však ty dopisy vyšly *z komory české.* Jsou to čísla 503, 506, 509, 510, 513, 515, 516, pocházející z let 1535-1540. Ty výtahy učiněny jsou vesměs z archivu místodržitelstva Pražského, a to z kopiálu 15., jenž na hřbetě má nápis: „Gutachten und Berichte." Jak ředitel archivu místodržitelského pan Karel Köpl nyní k mé žádosti laskavě zjistil, dopisy do toho kopiálu vepsané byly vydány od komory české, k čemuž ukazuje jich obsah, a také zpředu za indexem na straně 1. oznamuje nadpis: „Vnnderichten an hof von der Camer im fünfunddreissigisten Jar angefangen." Krom toho shledal p. ředitel Köpl, že

v čísle 503 místo o užívání má státi *o hranice,*

a v č. 510 místo komora česká má státi *kancelář česká.*

Doplňky a oprava k dílu XXIII.

Pan JUDr. Jan Pohl, advokát ve Zbirově, půjčil mi z vlastní ochoty rukopisnou knihu, do níž nejspíš v letech 1670-1681 byly opsány rozmanité písemnosti, na nichž vrchnostenskému úředníku Zbirovskému mohlo záležeti; jsou v ní listy 33-278 formátu foliového, začátek i konec schází.

V tomto sborníku Zbirovském potkáváme se opět s *hospodářskou instrukcí Fridlandskou,* však neúplnou a v jazyce německém. Nadpis na listě 40 zní: „Taxa sambt allerhand nutzlichen Informationen, wie ein und anders bei wohlbestellten Würdschaften in Königreich Böhmen, bevoraus auf denen Herrschaften Fridland und Smyrzicz observirt und practicirt wirdet." Na listech 40-52 psány jsou vědomosti a tabulky statistické, dílem stejné, dílem podobné těm, jež jsou vytištěny v Archivě Českém XXIII. str. 32-38. Potom na listech 53-71 pod nadpisem Memorialartikel obsažena jest jediná řada 150 článků, kteráž však jest rozdělena v kapitoly se zvláštními nápisy, což vše postupem i obsahem srovnává se dosti dobře s českým textem instrukce Fridlandské, tištěným v AČ. XXIII. str. 39-72; text jest volný překlad z českého originálu, někde rozmnožený nebo jinak změněný, tresty bývají zostřeny. Konečně na listech 72-75 jsou formule přísah, Eidspflichter des Richter und

Geschwornen, der Kirchenväter, Vormünder, Holzheger und Fischmeister, der geschwornen Messer, Schaffners-Eid.

V témž sborníku Zbirovském vepsána jest také instrukce vydaná od císaře Ferdinanda III. r. 1650 císařským rychtářům, purkmistrům a konšelům královských měst po Čechách, kterak by se v úřadech svých chovati měli. A sice nachází se v něm psána dvakrát, jednou (76-98) tak jak vyšla s podpisem panovníka prostředkem kanceláře české ve Vídni 27. srpna 1650, o 38 článcích, podruhé (124-144) v tom znění, jak ji vyhlásilo české místodržitelstvo v Praze 2. března 1651, o 37 článcích. Článek 22. původního vydání z r. 1650, jenž se obrací proti překupníkům, jest ve vyhlášce z r. 1651 vynechán. O té instrukci J. Čelakovský ve spise o Úřadě podkomořském str. 96-7 uveřejnil některé zprávy. Při prohlížení Zbirovských opisů shledal jsem, že tato instrukce, vydaná 1650 a 1651 *královským městům*, byla vzorem při spisování instrukce vydané *konšelům města Roudnice* od knížete Václava z Lobkovic 20. února 1676, kterouž jsem dal vytisknouti v AČ. XXIII. 442-458. Instrukce vydaná od vlády městům královským přešla největším dílem doslovně do instrukce Roudnické; četné formality musely se při tom ovšem změniti, poněvadž instrukce Roudnická vyšla z nařizovací moci vrchnostenské knížete z Lobkovic; věcných ustanovení bylo v redakci Roudnické změněno málo, buď že něco bylo vypuštěno nebo přidáno. Původní článek 22., jenž se nachází v instrukci z r. 1650, schází v instrukci Roudnické, ta tedy byla dělána podle instrukce z r. 1651 a má také jen 37 článků. Větší přídavky v instrukci Roudnické jsou tyto: 1. Ke článku 18., tištěnému na str. 451, přibyly v Roudnici dvě poslední věty, počínaje od slov: Však co se týchž. 2. Za článkem 21. přidán celý odstavec tištěný str. 452, který se týče židů. 3. Také na konci článku 25. (str. 454) poslední věta o židech byla v Roudnici přidána.

Na listech 120b-123 sborníka Zbirovského psána jest „Instrukcí a jiné vyměření, jak by se *rychtář městský* nynější a budoucí v ouřadě svém chovati, a kterak povinnosti své zadosti činiti měli (sic). Z jistého poručení ur. a stat. rytíře pana Tiburcího Čejky z Olbramovic, JMCské hejtmana panství Křivoklátského, vydaná 18. Jan. l. 1629.“ Na konci jest datum jiné: „Tato instrukcí ur. a stat. rytíře pan Tiburcího Čejky z Olbramovic, na ten čas JMCské hejtmana panství Křivoklátského, jest upečetěna a vlastní rukou podepsána v pátek po památce sv. Matouše evangelisty páně l. 1617“. Článků jest 12; podle nich rychtář městský konal moc policejní, a byl podřízen nejen hejtmanovi panství, ale i purkmistrovi a radě městské. Liší se tedy tato instrukce rychtáře městského docela od instrukce vydané panskému rychtáři v městě Roudnici r. 1669, kteráž jest otištěna v AČ. XXIII. 427-432. —

Instrukce daná od komory české jménem císaře Ferdinanda III. dne *21. června 1650 hejtmanovi statků nejvyššího purkrabství Pražského*, kterou jsem dal vytisknouti v AČ. XXIII. 229-234 pod č. 227 podle originálu universitní knihovny Pražské, našla se také v jiném originále, jenž se chová v archivě města Prahy, v sešitě o 6 foliových listech. Tento originál městský, jak jej chci jmenovati, jest sice také opatřen císařskou pečetí a vlastnoručními podpisy Viléma Albrechta z Kolovrat a Bernarda Hysrle, ale má se k originálu universitnímu jako koncept k čistopisu. Byl psán též pro Jiřího Mazánka ze Zlatého Pole, ale ten měl míti titul *správce* statků purkrabských, a vedle něho měl býti ještě někdo druhý správcem statků purkrabských; ti *správcové oba dva* měli dle čl. 8. míti klíče od truhly sirotčí, a dle čl. 12. měli „snésti se na tom, kdy a kde by jeden každý dojížděti měl“ do dvorův poplužních; podle čl. 22. také k důchodní kasse měli míti „jeden každý správce po jednom rozdílným obzvláštním klíči.“ Tyto zmínky o dvou správcích a vše, co se k nim vztahovalo v jiných článcích, bylo škrabáním, přepsáním a připsáním změněno tak, aby všude byla řeč o jednom hejtmanovi a ne o dvou správcích. Článek 30. o ročním služném nebyl prvotně do originálu městského napsán celý, než jen jeho začátek až do slova „Pražského,“ ostatek pak připsán byl tam jinou rukou. Vůbec originál městský byl rozmanitými opravami měněn tak, až se vyrovnal tomu textu, jenž jest vytištěn v AČ. XXIII. 229-234; jenom v úvodě zůstalo státi slovo „správce“, částečně vyškrábané, a nepřipsáno tam „hejtman;“ krom toho originál městský ve čl. 20. praví o Velvarských, že platí posudného ze čtyrvěderního sudu piva *po 1 zl.*, kdež náš otisk snad omylem klade 5 zl. Také v datum jest rozdíl, ač nevelký: rok 1650 jest stejný, ale originál městský byl prvotně datován „posledního

dne měsíce Máje," což bylo potom změněno v „15. dne měsíce Julij," ale originál universitní jest datován 21. června.

Statky nejvyššího purkrabství bývaly v čas uprázdnění úřadu purkrabského dočasně odvracovány od určení svého a obracovány ku komoře české; viz dobré zdání Bohuše Riegera O král. hradě Pražském 1907 str. 154, 155; též Pažoutovu relaci ve Zprávách archivu zemského 1906, I. str. 140. —

V rejstříku věcném AČ. XXIII. str. 588 má býti uvedeno slovo *Kranawetber* 538, 539, kteréž na straně 586 psáno Granawetber s mylným výkladem: brusinky? Znamená *jahůdky jalovcové*; podle Lexerova středoněmeckého slovníka krane-wite, kranwit, Wacholder.

Opravy k dílu XXIV.

Na straně 12 v 2. řádku zdola místo 1791 čti *1691*.
„ „ 40 „ 7. „ „ vynech slovo (Dušek?)
„ „ 83 nadpis nad stránkou jest nenáležitý, a měl by zníti: *Smlouva o prodej kůží ze zdechlin na Pardubsku 1716.*
„ „ 383 ve 4. řádku zdola místo brugerlichen čti *burgerlichen.*

